

COLLECTIO CANONUM

ECCLESIAE HISPANAE

[illegible]IS AC PERVETUSTIS CODICIBUS

[illegible] IN LUCEM EDITA

[illegible]TENSI BIBLIOTHECA.

COLLECTIO CANONUM

ECCLESIAE HISPANAE

EX PROBATISSIMIS AC PERVETUSTIS CODICIBUS

NUNC PRIMÙM IN LUCEM EDITA

A PUBLICA MATRITENSI BIBLIOTHECA.

MATRITI
EX TYPOGRAPHIA REGIA.

ANNO DOMINI MDCCCVIII.

OPTIMO PRINCIPI

HISPANIARUM ET INDIARUM REGI

FERDINANDO VII.

LECTORI BENEVOLO.

Quod Ecclesia ac Respublica Hispana justissimè sibi vendicabant, quod tribus abhinc seculis eruditissimi viri enixè quaesiverant, quod communibus optimorum omnium votis diu fuerat exoptatum, quod religionis sanctae decus rectaque morum disciplina summopere desiderare videbantur, id omne hodie una hac legitima canonum Collectione, ex probatissimis atque pervetustis codicibus deprompta, et nunc primùm in lucem edita perfectum absolutumque existimamus. Quùm enim de litterarum republica optimè meriti viri Ambrosius de Morales, Joannes Baptista Perez, Joannes Vazquez de Marmol, Garsias Loaisa aliique quàmplurimi ad reconditum hunc veritatis thesaurum patefaciendum viam sternere coepissent, mirùm certè, si eorum studia sint adeo susque deque habita, nullus ut ad finem usque praecedentis seculi illum aperiendum atque in bono lumine collocandum tentaverit. Ecclesiam toto terrarum orbe diffusam opimos fructus colligere oportebat: nam dum falsa pro veris, apocrypha pro genuinis, supposititia pro legitimis monumenta edebantur, innumera christiano populo, plurima rectitudini, maxima fidei puritati damna irrogata sunt. Sed et Gens Hispana majus sibi commodum ac ornamentum conciliare poterat, dum ea purgabatur labe, quae ei perperam et injustè inusta erat ab extraneis quibusdam, illam apocryphas decretales epistolas in jus canonicum invexisse, eas promulgasse atque fovisse asseverantibus. ¡Quot quantique in tradenda fidelibus morum disciplina errores! Quantae in rebus pene omnibus ad ecclesiam verique Numinis cultum pertinentibus abusiones! Quanta in sacramentorum administratione incuria! Horret animus meminisse, et haec omnia a seculo IX. ad nostram usque memoriam falsariis litterarum apostolicarum corruptoribus aut potiùs inventoribus ea tribuere non desistet. Ut autem eâ qua par est diligentia et utilitate praeclarum hocce opus nocturna diurnaque manu possit evolvi, quaecumque studiosis viris ejus penetralia introspicere volentibus lucem afferre possint summis tantùm labris degustare curabimus. Penes eruditos de aliis lis erit: nos editorum solummodo partes agentes susceptum munus explendum statuimus, rationem de omnibus, quae perspeximus et vetustissimi exhibent codices, reddituri.

Antiquas canonum collectiones Graeci, nonnullas paulò pòst obtinuerunt Latini. Collegerunt illi canones suos, et usque ad nonum seculum quinque numerant collectiones, quarum postrema Photii nomine circumfertur ac *Nomocanon* appellatur. Ipsarum commentatores extitisse plurimos liquet, quos inter

Joannes Balsamon, Joannes Zonaras et Alexius Aristenus praedicandi. Congessere Latini Nicaenos ac Sardicenses canones. Probabile satis est hos solum ab ipsis observatos usque ad Concilium Chalcedonense, post cujus celebrationem quaecumque in orientalibus collectaneis continebantur canonicae regulae latino sunt sermoni donatae. In codicibus a Justelo et Paschali Quesnellio editis hujusce primae collectionis characteres et signa desideramus. Dionisius, vulgò Exiguus, Scita natu, Romanus autem civis, rogatus ab amico, ut ipse ait, aliam confingendam suscepit et edidit sub initium seculi sexti; cui aliud subtexuit opus, in quo, quaecumque ex Romanae ecclesiae scriniis educi potuerunt, pontificum epistolas summa diligentia recensuit. Tantam deinde sibi ea collectio in catholica ecclesia conciliaverat auctoritatem, ut *Codex canonum* ab omnibus fere nuncuparetur. Amplectebatur eam Gallicana ecclesia: ecclesiae Germanica atque Itala illam recipiebant: Anglica verò, quùm eam, quae sub nomine Theodori archiepiscopi Cantuarensis evulgabatur, magno prosequeretur studio, post hujus viri obitum illam etiam quae Hibernica dicitur sequuta est.

Veniamus jam nunc ad Hispaniam. Prioribus christianae religionis seculis tot tantaeque furentes persequutionum procellae in hac regione et exortae et exagitatae sunt, ut, nisi qui historiae ecclesiasticae volumina nedum a limine salutaverit, nullus sit qui earum recolens memoriam non contremiscat ac lamentetur. Postquam verò perniciosissimam stragem in ultimas terras amandare visum est Omnipotenti Deo, doctrinae morumque severitate, synodorum celebratione, et quàmplurium virorum sanctitate et litteris Hispania splendescere coepit. Tria solummodo concilia, Eliberitanum nempe, Caesaraugustanum, et Toletanum primum, constat seculo quarto celebrata: verisimile tamen est alia quoque eâ tempestate extitisse concilia. Lusitanum quoddam innuunt Toletanae primae synodi Patres canone primo; aliud Cordubae ab Osio congregatum profert synodicus a Justelo editus libellus: alterum anno 362 habitum commendat D. Joannes a Ferreras, sancti Athanasii auctoritate munitus: quoddam demum Toleti quatuor annis ante eam, quam primam nuncupamus synodum, editum fuisse eruditissimus P. Henricus Florez multis iisque gravibus rationum ponderibus ostendere conatur. Hispaniam, ferventi in disciplinae ecclesiasticae observantiam ardore pollentem, quaecumque ad hanc sartam tectamque servandam opportuna atque aptiora videbantur praestitisse ¿quis in dubium revocare ausit? ¿Osiusne, toto orbe celeber Osius, illique hispani comites episcopi, qui Nicaenae ac Sardicensi synodis interfuere, harum et praecedentium Ancyritanae, Neocaesariensis atque Laodicenae acta atque decreta ad omnem ecclesiam attinentia suis sedibus ac dioecesibus minimè evulgassent? Dum Illiberi tunc, Caesaraugustae et Toleti congregarentur hispani praesules, plurimasque rectissimas sanctiones proferrent ¿verisimilitudinis metas transgressus existimabitur quisquis codicem canonum ex nostrorum conciliorum statutis, et paulo post ex extraneorum vel orientalium decretis eo tempore conflatum arbitretur? Verùm et proximas Gallias in eumdem scopum collimasse compertum est, dum quaedam Hispanorum subscriptiones in primo Arelatensi concilio perleguntur.

Priorem hanc in nostra regione fuisse canonum collectionem conjicimus, eamque postmodum subsequentibus annis auctam, uno volumine comprehensam, ac in ecclesiarum gazophylaciis reconditam censemus. ¿Hujusce nostrae opinionis monumenta desiderantur? Perlegat quisquis plures in nostris conciliis sanctiones Nicaeni, Sardicensis, Regiensis et Valentini in Galliis decretis apprimè consentaneas. Conferat, licet, eruditus quisque canonem vigesimum synodi Bracarensis primae cum decimo tertio Sardicensis: Ilerdensis concilii doctrinam de monachis ex Agathensis et Arelatensis statutis deprompta consulat. Titulum undecimum concilii Tarraconensis, quaesumus, exquirat, et in ea incidet in calce posita verba: *Canonum ante omnia Gallicanorum de iis constitutione servata.* Uberiorem autem segetem colligere poterit quicumque in concilio Bracarensi primo eum sermonem scrutetur: *Relecti ex codice coram concilio tam generalium synodorum canones quam localium, &c.* Anno 540 callebat Hispania synodi Chalcedonensis decreta, ut ex decimo Barcinonensis primae canone luce clarius apparet: Bracarensis etiam secundae synodi praefatio consulatur. Nulli clerico canones ignorare licitum esse quàmplurima ex nostris conciliis testantur testimonia. ¿Quonam autem pacto canones discere, in ipsis intelligendis ac in promptu habendis operam navare potuissent ecclesiasticae militiae adscripti viri, ni illorum abunde extarent codices quibus edocerentur? *Diaconus alba indutus codicem canonum in medium proferens capitula de conciliis agendis pronuntiet*, scribitur in concilio Toletano IV. *Dum de ecclesiastica regula tractaremus antiquos canones relegentes*, exculpsit concilium Valletanum tit. 1. ¿Quid plura commemoremus? Extra omnem maneat dubitationis aleam Hispanos a remotissimis temporibus propria canonum collectione gavisos.

Sed non defuere qui dixerint priorem illam, qua gloriamur, Dionisii Exigui fuisse collectionem. Verùm enim verò aliqua quae ex ipsis conciliis deprompsimus monumenta hujus viri aetatem praecessere: praeterquamquod magnum inter eas discrimen vel unius oculi ictu sollicitus animadvertet scrutator. Nostra canones apostolicos ut apocryphos respuebat: Dionisiana summis illos ut legitimos laudibus extollit. Nostratibus propria erat Graecorum conciliorum versio: Dionisius alia versione usus fuerat. Quae Dionisianam suscepere nationes nullam aliam ante nonum seculum redigere tentarunt: nos sub ipsius centuriae finem, quam Martinus Turonensis, Bracarensisque Metropolitanus protulit, admisimus. Qua de causa hujusmodi collectionem, quae Excerptorum nomen obtinuit, S. Martinus expromere curasset, in praefationis verbis concilio Bracarensi II. insertis atque ab ipsomet episcopo prolatis certo certius apparet. Ex quatuor et octoginta coalescit titulis, quorum sexaginta et octo primum locum obtinentes de episcopis et clericis, reliqui verò de laicis disserunt. Non graecorum canonum litteram aut de verbo in verbum translationem in illis collectaneis aut excerptis perquiras: mentem solùm ac sensum, multaque uno contenta titulo ecclesiastica statuta reperias.

Aliam demùm nacta est Hispania canonum collectionem, Concilii Toletani quarti tempore exaratam, uti omnes consentiunt eruditi. Fuerit necne

hujus auctor Isidorus Hispalensis, qui synodo praefuit, adhuc sub judice lis est, quum affirmantis et negantis sententiae plurima critici proferant fundamenta. Ea tamen prae ceteris nobis arridet, quae Sanctum Doctorem methodum ad eam conficiendam, ordinem in exarandis conciliis et epistolis decretalibus servandum, atque ad ipsius quoquo aevo incrementum rationem praescripsisse recenset. Dissidentes inter sese eruditorum omnium opiniones hocce pacto conciliare contendimus.

Itaque germana, legitima ac Hispanae ecclesiae quodammodo propria evasit canonum Collectio, quam subsequentia a Patribus in synodis atque a Pontificibus in epistolis edita decreta amplificarunt. Augebatur posteriori tempore scriptis mandata ecclesiastica disciplina: unde in omnibus ferè nostris ecclesiis codices asservabantur, quorum maximum numerum nec Maurica per tot secula incursio, nec morum necessaria corruptio, nec inevitabilis ac bellorum comes ignorantia, nec carthophylacum incuria, nec tempus ipsum prorsus delere valuerunt. Non eam collectionem esse quam *Codicis universae ecclesiae* satis alieno titulo protulit Justelus, non illam quam amplissimo *Codicis antiquissimi ecclesiae hispanae* nomine donavit Cajetanus Cenni, non illam demum quam Eminentissimus Josephus Saenz de Aguirre Hispalensi praesuli Sancto Isidoro addixit, quaeque excerpta tantummodo canonum vel indicem praefert, non harum quamdam genuinam, nostram ac veram fuisse collectionem manifestum apparet. Quod si testimoniis opus est, unum prae omnibus in medium afferre liceat; ipsum hoc quod edimus exemplar.

Mirari satis non possumus praefatum Eminentissimum sanctae Balbinae titulo Cardinalem collectionem illam, quae Isidori Mercatoris seu Peccatoris nomine circumfertur, quamque plurimis epistolis supposititiis et spuriis obstrusam videmus, erudito praesuli ac eximiè pio Isidoro Hispalensi affixisse, atque in suae sententiae explanationem conjecturas solùm et levia coacervasse fundamenta. Miramur rursus eum adversae opinionis graviores rationes una hac refellere curasse, qua nimirum omnia credit, quae in canonum collectione aut Sancti Doctoris tempore posteriora aut indecora et rudi calamo exculpta sunt, ab alio quopiam auctore exarata. Si Eminentissimus ille vir codices nostros et perlegisset, et investigasset, omne propositum suum in nihilum cecidisset. ¿Faciliusne erat cum eruditissimis viris collectionem, quae Toletani concilii quarti temporibus peracta est, Sancti Praesulis opus proprium asserere, illiusque postmodum exemplar quoddam a falsario homine vitiatum? Quid aliud, quaesumus, innuere cogebatur Aguirrius, dum conciliorum ac epistolarum decreta usque ad Hispalensis synodi aeram a sancto Doctore collecta, quaecumque verò dein in canone constant ab alio subintroducta testatur?

Isidori Mercatoris collectio neque ex Hispania ortum duxit neque hispani hominis opus fuit. Nullus octavi vel noni seculi scriptor, aut hispanus aut exter, hujus Mercatoris aut potius falsarum mercium venditoris meminisse invenitur. Nullum in chronicis Germanicis et inter hispanos receptis illius Isidori, sed nec Pacensis ab anno 511 usque ad 754 vestigium extat. ¿Virum et

IN NOMINE[1] PATRIS
ET FILII ET SPIRITUS SANCTI
INCIPIT LIBER CANONUM.

VERSIFICATIO INTERROGATIOQUE LECTORIS AD CODICEM.

I.[2] Celsa terribili Codex qui sede locaris
Quis tu es? R.[3] Vitalis ordo. I. Quod inest tibi nomen?
R. Coelestis dicor sanctorum regula voce.
I. Qui sunt hi quibus hoc titulo censere juberis?
R. Totius orbis jus imperiale tenentes.
I. Tu, quem tot valida procerum sententia format,
Quid statuere vales? tibi quae potentia substat?
R. O tenuem tenero nutantem corde clientem!
Me celebrem fama totum correxit in orbem.
I. Et te cur latebra fovet hic miseranda vetustas?
R. Ad me, si vis me nosse, ad me convertere totus,
Arcanisque tuis promtus me illabere totum.
Ausculta jam quid possunt mea promere signa:
Et si posse subest tibi sic agnoscere recta,
Coelis quae veritas teneatur nuntio terris:
Terrigenas coelis mitto, dans linquere terras.
Stans in sublimi erectorum deprimo colla,
Ardua dum culpis jubeo disponere jura.
Excelsa sistens elevatus perferor arce
Dum subjecta premo validus tota ordine sacro.
Me decet eximiè narrantem concio verax,
Dum bene cuncta simul mox me reboante tacescunt:
Cuncta tremunt, pono dum cunctis jura tremoris.
Me valida metuunt, mihi magna parere jubentur,
Schisma perit, error resilit, fallacia non est,
Obscoenus fugit, impurus ruit, impius extrà est,
Gula cadit, ebrius nec erit, et pompa recedit.
Non curvare caput saxis, non ponere thura
Daemonibus jubeo; rerum auctor non erit alter,
Nec creatura dabit operi Creatoris honorem.
Ordine compono cuncta, rego ordine cuncta,
Ordinibus pollens facio tota ordine pulchra.
Dico fidem sacram, tribuo mysteria sacra:
Altare, templum, vestis, vas, sedis honorque
Chrisma, caro, sanguisque sacer, baptisma sacratum,

[1] Æm. Tol. 1. In nomine Triplo, Simplo Divino incipit Liber Canonum.
[2] I. Hoc signum indicat interrogationem lectoris.
[3] R. Signum istud codicis responsionem designat.

Janitor, acolytus, lector, psalmista canorus,
Exorcista potens actu minorque levitis,
Voce levita valens, praesul et presbyter, alma
Virgo, jugum nuptae, coelebs viduaque reclinis
Quaeque fidem nomenque Dei censentur habere,
Ordinibus discreta meis celeberrima constant
Et distincta meo formam de limite servant:
Cùmque suis plena possent subsistere causis,
Sunt tamen ordinata meis haec omnia jussis.
I. Me, rogo, me sine ipse modò narrare quod opto,
Si fas adtribuis mihi dentur jura loquendi.
R. Dicito quaeque voles, et firma pectore vota.
I. Postquam te nosse volui et cognoscere quivi,
Ac sublime tuum posse mihi nosse dedisti,
Appeto plane satis tua mecum volvere jussa,
Et si scire Deus dederit scrutare profunda,
Sicque per orbem verborum te semine sparsum
Sinibus adgregare meis, ut acumine mentis
Te adgressus stringam distentum corpore multo,
Dispersaque trahens nectam commenta sub uno,
Quo dum judicium quaeret sententia discors,
Quidquid velle libet totum concordia praestet:
Sicque novum corpus primaevis artubus implens
Ingeniis brevia formem compendia tardis.
R. Ignara[4], libet, perge celer, otia nulla retardent:
Si feceris plané facies quod prosit ubique:
Esto Deus tecum, per me haec dispersa reducens,
Ut facias in me digna compendia multis.

[4] Tol. 1. Magna.

EXCERPTA CANONUM
DECEM LIBRIS COMPREHENSA.

LIBER PRIMUS.

DE INSTITUTIONIBUS CLERICORUM.

TITULUS I.

De quibus non sunt clerici ordinandi.

De eunuchis qui seipsos abscidunt. Conc. Nic. tit. 1. c. I.

Item de his qui seipsos abscidunt, aut ab aliis fiunt. In excerptis Martini. tit. 21. c. LXIV.

Item de his qui se ipsos abscidunt. Conc. Arelat. II. tit. 7. c. XXII.

Item de iis qui seipsos abscidunt. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 5.

Si quis volens partem sibi corporis amputaverit, clericus esse non potest. Epist. Inocentii ad Felicem. IX. tit. 5.

De nescientibus litteras, et parte corporis imminutis. Decret. Gelas. gener. LXXXII. tit. 18.

Uxoris adulterae vir laicus clericus non erit. Si autem adulterae uxoris vir sit clericus aut repudiet, aut à clero cesset. Conc. Neocaes. tit. 8. c. III.

De his quorum uxores moechantur, ne clerici sint. In excerptis Martini. tit. 28. c. LXIV.

Episcopus viduae vel repudiatae maritum in clerum promovens deponatur. Conc. Carthag. IV. tit. 69. c. XV.

Laici, qui post uxorem quamcumque mulierem cognoverint, in clero non admittantur. Conc. Gerund. tit. 8. c. LX.

De his qui viduas aut dimissas ducunt, vel in malis consiliis mixti sunt. In excerptis Martini tit. 26. c. LXIV.

Ut virginitatem profitentes si moechaverint, inter digamos habeantur. Conc. Ancyrit. tit. 18. c. II.

Ut si laicus viduam duxerit clericus non sit. Epist. Innoc. ad Victor. VII. tit. 5.

Qui secundam duxerit uxorem clericus non sit. Epist. ejusdem ad eumdem tit. 6.

Quòd digami ad clerum admitti non possint. Epist. Innoc. ad Felic. IX. tit. 2.

Ut bigamus, aut viduae vel corruptae maritus, clericus non sit. Decret. Hilarii sinod. LXXIV. tit. 2.

De bigamis ac pene omnibus personis, de quibus clerici non sint. Decret. Gelas. gener. LXXXII. tit. 5.

De digamis ne consecrentur in clerum. Conc. Valent. tit. 3. c. XLV.

Ut si sacerdos, vel quilibet ex clero viduam uxorem duxerit vel abjectam, nec ad clerum admittantur, et a clero removeantur. Epist. Innoc. ad Rufum. XXVI. tit. 1.

De clericis qui viduam aut secundam conjugem duxerint, ut omni dignitate priventur. Epist. Syric. ad Eumer. III. tit. 11.

Ut quicumque ad sacerdotium, viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab ecclesiasticis officiis arceantur. Epist. Leon. ad universos episcopos per Campaniam et diversas provincias. LXIV. tit. 2.

De his qui priusquam ordinarentur incontinentes inventi sunt. Conc. Arausic. tit. 24. c. XXVII.

Ut monachus si clericus factus fuerit propositum servet, et quòd nullus monachus vel clericus corruptus baptizatus uxorem et honorem habere potest. Epist. Innoc. ad Victor. VII. tit. 10.

Is qui ante baptismum uxorem habuit et post baptismum aliam duxit, clericus non fiat. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa. XXVII. tit. 6.

Inexploratae vitae homines aut corruptam uxorem accipientes clerici non sint. Epist. Syric. ad Eumer. III. tit. 8.

Cathecumenus post lavacrum alteram uxorem ducens non erit clericus, et quòd in baptismo sola peccata dimittantur, non uxorum numerus deleatur. Epist. Innoc. ad Victor. VII. tit. 6.

De discretione poenitentium : qui possint ad honores ecclesiasticos provehi, vel qui non possint. Conc. Tolet. IV. tit. 54. c. XLIX.

De discretione libertorum: qui ad ecclesiasticos honores pervenire possunt, vel qui provehi prohibentur. Conc. Tolet. IV. tit. 73. c. XLIX.

De libertis familiarum ecclesiae qui vel qualiter ad sacerdotium promoveantur, et de rebus eorum quid fiat. Conc. Tolet. IV. tit. 74. c. XLIX.

Ex poenitentibus ordinatus clericus deponatur. Conc. Carthag. IV. tit. 68. c. XV.

Ut digami vel poenitentes vel repudiatarum mariti ad clerum non promoveantur. Conc. Arelat. III. tit. 3. c. XXIII.

De poenitentibus clericus non sit. Diaconus quoque non ministret, nec presbyter altare consecret. Conc. Agath. tit. 43. c. XXX.

De poenitentibus [1] seu digamis aut viduae maritis: non [2] admittantur ad clerum. Epist. Syricii ad Eumer. III. tit. 15.

Ut poenitentes inscii litterarum vel defectu membrorum aut decissione aut quid minus habentes clerici non sint. Decret. Hilar. synod. LXXIV. tit. 3.

1 Ab his vocibus incipit codex Bibliothecae Regiae.

2 Bibl. Reg. Tolet. 1. 2. ne.

Quòd post poenitentiam nullus ad clerum possit admitti. Epist. Innoc. ad Agap. et reliquos ex integro. XI.

Ut implicati negotiis alienis ante redditam rationem clerici non fiant. Conc. Carthag. I. tit. 8. c. XII.

Ut nullus obligatum cuiquam absque consensu domini vel patroni clericum faciat. Conc. Tolet. I. tit. 10. c. XLVI.

De conditionalibus absque consensu domini vel patroni non ordinandis. In excerptis Martini tit. 46. c. LXIV.

Qui[3] patroni in seculo fuerint ad clerum non provehantur. Epist. Innoc. ad Victor. VII. tit. 11.

Originarius absque domini consensu ordinetur. Decret. Gelas. gener. LXXXII. tit. 16.

Ex curialibus vel qui functiones injunctas habent clerici non sint propter diaboli voluptates. Epist. Innoc. ad Victor. VII. tit. 11.

De laicis fidelibus qui causas portaverint, sive administraverint. Epist. Innoc. ad Exuperium. VIII. tit. 3.

Causidici et curiales vel seculari militiae dediti ad clerum non admittantur. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa. XXVII. tit. 2.

Post baptisma statim baptizati ad clerum non adplicentur: et qui praecedenti tempore mortale peccatum admiserunt clerici non sint. Conc. Nic. tit. 2. c. I.

Rebaptizati ad nullum clericatûs gradum promovendi. Conc. Carthag. V. tit. 11. c. XVI.

De his qui ab haereticis baptizati aut rebaptizati sunt, ut ad ecclesiasticam militiam non pertingant. Epist. Felicis ad episcopos per Siciliam LXXIX. tit. 5.

Neophyti, id est nuper baptizati, mox clerici non sint. In excerptis Martini tit. 22. c. LXIV.

Qui post baptismum cingulum militiae secularis acceperunt clerici non erunt. Epist. Innoc. ad Victoric. VII. tit. 2.

De magistratibus et duumviris ne ad clerum promoveantur. Conc. Eliber. tit. 56. c. XXXVIII.

Seditionarii et usurarii clerici non sint, nec omni[4] modo fiant. Conc. Carthag. IV. tit. 67. c. XV.

De haereticis, ne ad clerum promoveantur. Conc. Eliber. tit. 51. c. XXXVIII.

De criminosis, ne ad clerum promoveantur. Decret. Gelasii gener. c. LXXXII. tit. 20.

Energumeni, id est, qui palam arrepti sunt, sed et inventi, abjiciantur. Conc. Araus. tit. 16. c. XXVII.

In peregre baptizati clerici non sint. Conc. Eliber. tit. 24. c. XXXVIII.

Quod doemoniacis, aliisque passionibus irretitis ministeria sacra tractare non liceat. Decret. Gelasii gener. LXXXII. tit. 21.

De personis pene omnibus de quibus clerici non sint. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa. XXVII. tit. 4.

De Hispanorum reprehensione qui inordinatè constituunt clericos. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa. XXVII. tit. 1.

TITULUS II.

De professione et conjugiis clericorum.

Ut clerici, quum ad pubertatem venerint, aut conjugium aut castitatem profiteantur. Conc. Carthag. III. tit. 19. c. XIV.

Ut non liceat clerico uxorem sectae alterius accipere, nisi fortè spoponderit se ad veram fidem venire. Conc. Chalced. tit. 14. c. XI.

De his quos parentes ab infantia in clericatûs officio manciparint, si posteà voluntatem habeant nubendi. Conc. Tolet. II. tit. 1. c. XLVII.

De personis mulierum quas convenit clericis copulari, et si nesciente episcopo clericus ducat uxorem. Conc. Tolet. IV. tit. 44. c. XLIX.

De conjugibus clericorum. Epist. Siricii ad Eumerium. III. tit. 9.

Ut clerici virginibus socientur, nec viduam accipiant, nec rejectam. Epist. Innoc. ad Victoricum. VII. tit. 4.

TITULUS III.

De uxoribus clericorum.

De adulteris uxoribus clericorum. Conc. Eliberit. tit. 65. c. XXXVIII.

Ut clericus, cujus uxor peccaverit, praeter necem potestatem habeat distringendi eam, et cum ea cibum non sumat. Conc. Tolet. I. tit. 7. c. XLVI.

TITULUS IV.

De filiis totius ordinis clericorum.

Filii clericorum ad spectacula non accedant. Conc. Carthag. III. tit. 12. c. XIV.

Filii cujuscumque ordinis clericorum gentilibus, haereticis, vel schismaticis matrimonio nullatenus conjungendi. Conc. Carthag. III. tit. 12. c. XIV.

Cujuscumque ordinis clerici suos filios a potestate sua exire non sinant nisi aetate, et moribus comprobatis. Conc. Carthag. III. tit. 14. c. XIV.

Filii clericorum inter haereticos non baptizabuntur nec commorabuntur. Conc. Chalced. tit. 14. c. XI.

Si sacerdotis vel diaconi filia religiosa pecca-

3 In A. Æ. Bib. R. desunt hic et sequens titulus: desumpti sunt ex T. 1.

4 B. R. omnino fiant.

verit, in fine tantum communicet. Conc. Tolet. I. tit. 19. c. XLVI.

De filia episcopi, presbyteri, vel diaconi quae fuerit devota et peccaverit. Conc. Bracar. II. tit. 30. c. LXIV.

De damnatione filiorum qui ex sacerdotibus et ministris geniti comprobantur. Conc. Tolet. IX. tit. 10. c. LIV.

TITULUS V.

De haereditatibus clericorum.

Clerici totius ordinis de rebus suis nihil infidelibus, vel etsi propinqui sint, scripto conferant. Conc. Carthag. III. tit. 13. c. XIV.

De episcopis extraneis a consanguinitate haeredibus sive haereticis vel paganis consanguineis facultatem suam dimittentibus, ut si ecclesiae nihil contulerint nomina eorum ad altare non recitentur, et post mortem anathema eis dicatur. Inexcusabiles enim erunt a percipienda damnatione etiam si discesserint intestati: quia tempore consecrationis suae rei propriae ordinationem suae professioni congruam non fecerunt. Conc. Carthag. V. tit. 14. c. XVI.

TITULUS VI.

De relictis clericorum.

Si relicta presbyteri vel diaconi se cuicumque conjunxerit, aut castigati separentur, aut excommunicatione plectantur. Conc. Aurel. I. tit. 9. c. XXXI.

Si vidua episcopi, presbyteri, vel diaconi nupserit, cum nullo christiano convivens, tantùm in fine communicet. In excerpt. Martini. tit. 29. c. LXIV.

Si sacerdotis vidua vel levitae maritum acceperit, in fine tantùm communicet. Conc. Tolet. I. tit. 18. c. XLVI.

TITULUS VII.

De servitio ecclesiae vel clericorum.

Ut servi ecclesiae sive clericorum non debeant a judicibus vel actoribus [5] in aliqua angaria fatigari. Conc. Tolet. III. tit. 21. c. XLVIII.

TITULUS VIII.

De absolutione et libertate ingenuorum et servilium clericorum.

De absolutione a laboribus vel indistinctionibus clericorum ingenuorum. Conc. Tolet. IV. tit. 47. c. XLIX.

Quòd de clero ex familiis fisci nullus unquam a rege postulet: et qui acceperit, irrita talis donatio maneat. Conc. Tolet. III. tit. 8. c. XLVIII.

Quòd servilibus clericis dare debeant episcopi libertatem. Conc. Tolet. IX. tit. 11. c. LIV.

TITULUS IX.

De stipendiis clericorum.

Clerici quamlibet eruditi artificio victum quaerant. Conc. Carthag. IV. tit. 51. c. XV.

Qualiter clerici sibi victum ac vestitum quaerant. Conc. Carthag. IV. tit. 52. c. XV.

Ut stipendia clericorum juxta meritum distribuantur. Conc. Agath. tit. 36. c. XXX.

TITULUS X.

De non ordinandis absolutè clericis.

Non oportere absolutè quoslibet clericos ordinare nisi in proprio. Conc. Chalced. tit. 6. c. XI.

Ut ubi quis ordinatur ibi permaneat. Conc. Arelat. I. tit. 2. c. XXI.

5 Æ. exactoribus.

TITULUS XI.

Sine testimonio non faciendas ordinationes clericorum.

Non ordinandos clericos nisi episcopi et populi testimonio probabiles. Conc. Carthag. III. tit. 22. c. XIV.

Non ordinandos clericos sine testimonio et conniventia clericorum et civium. Conc. Carthag. IV. tit. 22. c. XV.

TITULUS XII.

De electione, temporibus, et gradibus clericorum.

De his quos parentes ab infantia in clericatus officio manciparunt, quo tempore incipiant honoribus sublimari, vel si professam continentiam violent ut sacrilegi habeantur. Conc. Tolet. II. tit. 1. c. XLVII.

De his qui publicè poenitentiam non accipiunt, sed tantùm viaticum, ut in clero promoveantur. Conc. Gerund. tit. 9. c. XL.

De discretione libertorum, qui ad ecclesiasticos honores pervenire possunt, vel qui provehi prohibentur. Conc. Tolet. IV. tit. 73. c. XLIX.

Ut si de laicis eligantur ad clerum quantum temporis observetur. Decret. Gelas. gen. LXXXII. tit. 4.

Quales debeant clerici fieri; ac de conjugiis et gradibus eorum. Epist. Siricii ad Eumer. III. tit. 8.

De his qui aetate grandaevi ad sacram militiam festinant, et de temporibus eorum. In quo supra. tit. 10.

De monachis promovendis ad clerum et qualiter per gradus et tempora promoveantur. Epist. Siricii ad Eumer. III. tit. 13.

De laicis qui possunt clerici fieri, si post baptismum clericis vel monachis juncti sint, vel concubinam ac pellicem nusquam noverint. Epist. Innoc. ad Felic. VIII. tit. 4.

De temporibus in cleri ordinibus immorandis. In quo supra. tit. 5.

Quales eligendi sunt in ordine clericorum. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa. XXVII. tit. 5.

Ut nullus nisi per gradus ecclesiasticos debeat ad sacerdotium pervenire. Epist. Decret. Zosimi ad Hesychium Salonitanum. XXVIII. tit. 1.

Quae in singulis clericorum gradibus tempora sint praefixa, et si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederunt. Epist. eadem. XXVIII. tit. 3.

Ut quum defuerint clerici, de monachis eligantur; aut quales sint, vel in qualia officia per quanta, et qualia tempora transeant. Decret. Gel. gener. LXXXII. tit. 3.

TITULUS XIII.

De regulis clericorum.

Ut monachus, si clericus factus fuerit, monachi propositum servet. Epist. Innoc. ad Victoric. VII. tit. 10.

De conversatione clericorum ut in uno conclavi sint. Conc. Tolet. IV. tit. 24. c. XLIX.

De qualitate tonsurae a cunctis clericis vel lectoribus communiter habenda. Conc. Tolet. IV. tit. 41. c. XLIX.

De attondenda coma clericorum et habitu ordinato. In excerptis Martini. tit. 66. c. LXIV.

Clerici nec comam nutriant nec barbam radant. Conc. Carthag. IV. tit. 44. c. XV.

De clericis qui comam nutriunt. Conc. Agath. tit. 20. c. XXX.

Clerici nec vestimentis nec calceamentis decorem quaerant. Conc. Carthag. IV. tit. 45. c. XV.

De clericis qui operari non possunt: artificiola et litteras discant. Conc. Carthag. IV. tit. 53. c. XV.

Ut dioecesani clerici septimanas teneant, et die sabbato omnes in unum conveniant. Conc. Tarracon. tit. 7. c. XXXIX.

De eo quod non liceat clericos die dominico ab ecclesia absentari, sed missarum solemnibus interesse jejunos. In excerptis Martini. tit. 64. c. LXIV.

De clericis qui ab ecclesiae officio diebus solemnibus desunt. Conc. Agath. tit. 64. c. XXX.

Clerici ab officio declinantes vel negligentiùs agentes ab officio removendi. Conc. Carthag. IV. tit. 50. c. XV.

Clerici qui vigiliis desunt stipendiis privandi. Conc. eodem. tit. 24. c. XV.

Ut cujuslibet ordinis clericus si tardiùs ad ecclesiam venerit deponatur. Conc. Tolet. I. tit. 5. c. XLVI.

Contumaces clerici et ad officium tardiùs venientes excommunicentur. Conc. Agath. tit. 2. c. XXX.

Clerici ad officium venire contemnentes arbitrio episcopi coerceantur. Conc. Aurelian. I. tit. 24. c. XXXI.

De clericis qui ad vespertinum vel matutinum quocumque loco non conveniunt. In excerptis Martini tit. 63. c. LXIV.

Clerici sani jejunia polluentes minores habendi. Conc. Carthag. IV. tit. 62. c. XV.

Clericus junior seniori non praeponatur. Conc. Agath. tit. 23. c. XXX.

Clerici, qui propter licentiam monachi esse volunt, excommunicentur. Conc. Caesaraugust. I. tit. 6. c. XLI.

Clerici, qui monachorum propositum appetunt, idipsum licitum habeant. Conc. Tolet. IV. tit. 50. c. XLIX.

Clerici maledici degradentur. Conc. Carthag. IV. tit. 57. c. XV.

Discordantes clericos aut ratio vel suasio episcopi concordet, aut synodus damnet. Conc. Carthag. IV. tit. 59. c. XV.

Clerici haereticorum convivia vel consortia

fugiant. Conc. Carthag. IV. tit. 70. c. XV.

Non licere laico vel clerico ante horam tertiam prandere nec ad mensam accedere vel edere sine hymno. Conc. Bracar. II. tit. 65. c. LXIV.

Non debere clericos et ministros sive laicos ad agapem vocatos partem tollere. Conc. Laod. tit. 27. c. VII.

Clerici inter epulas cantantes severissimè coercendi. Conc. Carthag. IV. tit. 63. c. XV.

Ut clerici nuptialia vitent. Conc. Agath. tit. 39. c. XXX.

Non licere ministros altaris vel ceteros quoslibet spectaculis quae aut in nuptiis aut coenis exhibentur interesse. Conc. Laod. tit. 54. c. VII.

Non licere sacerdotibus vel clericis spectaculis interesse. Conc. Bracar. II. tit. 60. c. LXIV.

Clerici scurriles et verbis turpibus joculares ab officio detrahendi. Conc. Carthag. IV. tit. 60. c. XV.

De scurrilibus et jocularibus. Conc. Agath. tit. 10. c. XXX.

Clerici per creaturas jurantes acerrimè objurgandi. Conc. Carthag. IV. tit. 61. c. XV.

Clerici invidi non promoveantur. Conc. eodem. tit. 54. c. XV.

Clerici adulatores et proditores degradentur. Conc. Carthag. IV. tit. 56. c. XV.

Ut proditores fratrum vel vasorum sacrorum seu scripturarum cum verberibus deponantur. Conc. Arelat. I. tit. 13. c. XXI.

Si clericus furtum fecerit ecclesiae. Conc. Agath. tit. 5. c. XXX.

Ut si voluntariè clericus ecclesiae damnum fecerit et satisfaciat, excommunicetur. Conc. eodem. tit. 26. c. XXX.

De clericis qui crimen capitale commiserint. Conc. eodem. tit. 50. c. XXX.

Non licere clericos magos vel incantatores esse aut phylacteria facere. Conc. Laod. tit. 36. c. VII.

De sortilegis aut auguria observantibus ut ab ecclesia separentur. Conc. Agath. tit. 42. c. XXX.

De eo quod non liceat sacerdotibus vel clericis incantaturas vel contrarias ligaturas facere. Conc. Bracar. II. tit. 59. c. LXIV.

De levitis vel clericis ne magi aut incantatores sint. Conc. Agath. tit. 64. c. XXX.

De sacerdotibus, levitis vel clericis magos aut aruspices consulentibus. Conc. Tolet. IV. tit. 29. c. XLIX.

Clerici per plateas et andronas non ambulent. Conc. Carthag. IV. tit. 47. c. XV.

Clerici, qui absque necessitate in nundinis aut in foro ambulant, degradentur. Conc. eodem. tit. 48. c. XV.

Ut clericis vetetur ebrietas. Conc. Agath. tit. 41. c. XXX.

Clerici tabernas non ingrediantur absque peregrinationis necessitate. Conc. Carthag. III. tit. 27. c. XIV.

Non oportere ex omni gradu usque ad minimum clericum tabernas intrare. Conc. Laod. tit. 24. c. VII.

Non licere clericis usuram vel sexcupla accipere. Conc. Laod. tit. 5. c. VII.

Clerici in omni gradu non erunt conductores, procuratores, aut negotiatores, vel turpia lucra sectantes. Conc. Carthag. III. tit. 15. c. XIV.

De usuris et negotiorum lucris ne a clericis agantur. Conc. Bracar. II. tit. 62. c. LXIV.

Clerici non erunt usurarii dando minus et accipiendo plus, nec alia nisi quae dederint accipiant. Conc. Carthag. III. tit. 16. c. XIV.

Clerici si solidum praestiterint sine usura recipiant. Conc. Tarrac. tit. 3. c. XXXIX.

Non liceat clericis foenerari. Conc. Carthag. I. tit. 13. c. XII.

Clerici foeneratores excommunicentur. Conc. Arelat. I. tit. 12. c. XXI.

Clerici usuram non accipiant. Conc. Arelat. II. tit. 14. c. XXII.

Clerici emendi[9] vilius, vel vendendi carius non permittantur. Conc. Tarrac. tit. 2. c. XXXIX.

De clericis negotia et nundinas sectantibus. Conc. Eliber. tit. 19. c. XXXVIII.

De clericis usuram aut ampliationem accipientibus vel turpia lucra sectantibus. Conc. Nicaen. tit. 18. c. I.

De clericis et laicis usurariis. Conc. Eliber. tit. 20. c. XXXVIII.

Ut nullus clericorum negotiationes inhonestas vel turpia lucra sectetur. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 17.

Ut clericus nec alieno nec suo nomine foenus exerceat. Epistola Leonis ad episcopos per Campaniam. LXIV. tit. 4.

Quod non oporteat episcopos, clericos aut monachos praedia secularia suscipere. Conc. Chalced. tit. 3. c. XI.

Clerici actus secularium vel procurationes non suscipiant. Conc. Carthag. I. tit. 6. c. XII.

Laici clericos actores vel ratiocinatores sibi non constituant. Conc. eod. tit. 9. c. XII.

De clericis qui ad seculares confugiunt propter districtionem episcopi. Conc. Agath. tit. 8. c. XXX.

De clericis qui in mutuam caedem prorumpunt. Conc. Ilerdens. tit. 11. c. XLIV.

De clericis qui arma sumpserint vel sumpserunt. Conc. Tolet. IV. tit. 45. c. XLIX.

De clericis sepulcra demolientibus. Conc. eodem. tit. 46. c. XLIX.

De his qui altari serviunt ut a sanguine abstineant. Conc. Ilerd. tit. 1. c. XLIV.

De clericis et monachis non manentibus in suo proposito. Conc. Chalced. tit. 7. c. XI.

De ministris ne in secretarium ingrediantur. Conc. Agath. tit. 66. c. XXX.

TITULUS XIV.

De honore clericorum et laicorum fidelium.

De clerico inter tentationes fideli gradibus sublevando. Conc. Carthag. IV. tit. 42. c. XV.

De his qui pro fide persequutiones ab infidelibus patiuntur. Conc. eodem. tit. 43. c. XV.

De senibus et pauperibus ecclesiae honorandis. Conc. eodem. tit. 83. c. XV.

9 B. R. T. I. 2. Urg. Ger. emere vilius vel vendere &c.

TITULUS XV.

Quod non aboleantur crimina ordinationum collatione.

Quòd in ordinationibus crimina vel vitia non bene credantur auferri. Epistola Inocentii ad Rufum. XXVI. tit. 4.

TITULUS XVI.

Ne clerici per impositionem manus poenitentiam accipiant.

De clericis ut poenitentiam per impositionem manus sacerdotis non accipiant, nec laicus post poenitentiam clericus fiat. Epistola Siricii ad Eumerium. III. tit. 14.

Quòd presbyter aut diaconus, si in aliquo crimine lapsi fuerint, non possunt per manus impositionem poenitentiae remedium consequi. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 2.

Ut lapsis sacerdotibus manus sicut laicis non imponantur. Conc. Carthag. V. tit. 11. c. XVI.

TITULUS XVII.

De religiosis utriusque sexus comprobandis, sive de religiosis vagis.

De his qui in parva aetate coram parentibus religionis habitum tenuerint. Conc. Tolet. X. tit. 6. c. LV.

De religiosis vagis qui nec inter clericos nec inter monachos habentur. Conc. Tolet. IV. tit. 53. c. XLIX.

De reclusis honestis sive vagis. Conc. Tolet. VII. tit. 5. c. LII.

TITULUS XVIII.

De psalmistis.

Qualiter psalmista ordinetur. Conc. Carthag. IV. tit. 10. c. XV.

De psalmista: non debere orario uti. Conc. Laod. tit. 22. c. VII.

TITULUS XIX.

De ostiariis.

Qualiter ostiarii ordinentur. Conc. Carthag. IV. tit. 9. c. XV.

Non oportere ministros id est ostiarios secretarium ingredi aut vasa dominica tangere. Conc. Laod. tit. 21. c. VII.

Ostiarii tabernas non intrent. Conc. eodem. tit. 24. c. VII.

Ministros id est ostiarios ab ostiis et ab oratione non debere deesse. Conc. eodem. tit. 43. c. VII.

Poenitens, si necessitas cogat, ostiarius aut lector fiat, vel de quibus poenitentibus dicit. Conc. Tolet. I. tit. 2. c. XLVI.

Poenitens, si usus exegerit, inter ostiarios deputetur, vel de quibus poenitentibus dicit. In excerptis Martini tit. 23. c. LXIV.

TITULUS XX.

De lectoribus.

Qualiter lectores ordinentur. Conc. Carthag. IV. tit. 8. c. XV.

Quòd clericorum nomen etiam lectores, psalmistae et ostiarii retineant. Conc. Carthag. IV. tit. 8. 9. et 10. c. XV.

Lectores orario non utantur. Conc. Laod. tit. 22. c. VII.

Quòd lectores neque in habitu secularium psallere neque granos dimittere permittantur. Conc. Brac. I. tit. 11. c. LXIII.

Quòd lectores contingere altaris vasa prohibeantur. Conc. Brac. I. tit. 10. c. LXIII.

Lectores tabernas non ingrediantur. Conc. Laod. tit. 24. c. VII.

Lectores populos non salutent. Conc. Carthag. III. tit. 4. c. XIV.

Poenitens si necesitas cogat lector fiat. Conc. Tolet. I. tit. 2. c. XLVI.

Poenitens si usus exegerit inter lectores deputetur. In excerptis Martini tit. 23. c. LXIV.

Non ascendat in pulpitum nisi lector. In eisdem tit. 45. c. LXIV.

Si lector bigamus sit aut viduam ducat, non amplius quàm subdiaconus fiat. In iisdem. tit. 43. c. LXIV.

episcopum tantae apud nostrates auctoritatis, qui octoginta episcoporum et aliorum sacerdotum rogatu collectionem canonum aggressus est et complevit, ab omnibus ejus aevi scriptoribus silentio praetermissum quis credat? Nec octoginta illi episcopi in Hispaniis assidua clade ac persequutione exagitatis adesse poterant: quamobrem superiùs memorato Isidoro Pacensi, qui Chronicon illud breve Regum Gothorum ac Saracenorum scripsisse fertur, ea collectio meritò attribui non potest. Nullum antiquum atque germani operis characteribus insignitum codicem, qui eam Isidori Mercatoris collectionem exhibeat, in nostra regione reperire fas est, ut ajebat praedecessor noster illustrissimus D. Franciscus Perez Bayer in notis ad Nicolai Antonii veterem Bibliothecam, asseverabat eruditissimus P. Andreas Burriel, nosque post multas diligentissimas investigationes pleno ore profitemur. Genuinam patriae nostrae collectionem asservarunt omnes fere ecclesiae: ¿Omnia autem illius supposititiae scripta periere? ¿Ubinam inter antiquissima monumenta ulla istius memoria persistit? ¿Quodnam fuit octoginta episcoporum, quorum auctoritate compellebatur inventor, de ipsa judicium? ¿Quonam ecclesiastico coetu, quibus titulis, in quanam Ibericae ditionis civitate aut provincia, juris publici facta est? ¿Cur ab initio seculi noni ad decimi usque finem multi legitimae nostrae post tot bellorum excidia permansere codices, nullum omnino illius figmentis contextae collectionis extat volumen? In re solis luce clariori diutiùs immorari non libet. Qui plura congerere velit eruditos exteros adeat, Baluzium in praefatione ad dialogos Antonii Augustini, Blondellum in prolegomenis Pseudo-Isidori; nostros adeat Dominicum Lopezium de Barrera, Andream de Burriel, aliosque critices legibus probatissimos scriptores.

Sed et illa suo pondere corruit sententia, quae auctorem hujus collectionis Isidorum episcopum Setabiensem (*) affirmabat. Praesul hic cujusdam monachi ope usus illud opus circa finem seculi octavi congessit, evulgavit, ac tandem anno 805 e vita excessit, ut innuit his pene verbis clarissimus vir D. Laurentius Ramirez de Prado in opere, quod Chronicon appellatur atque sub Juliani Toletani nomine edidit. ¡Proh deliramentum! Julianus Quirico in episcopatu successit anno 680, ¿et de praedicti Setabiensis Isidori operibus ac morte centum quindecim annis postquam sepultus est testimonium perhibebat?

Commentitius itaque fuit Isidorus ille, indebitae gloriae Mercator, ac certè Peccator, qui sancti Doctoris Hispalensis nomine ornatus est, qui praefationem ex capite 16. lib. 6. Etymologiarum desumptam suo vitiavit ac exculpsit aere, quique rectum quoddam exemplar canonum ex Hispania in Gallias invexit, corrupit, deturpavit. Nullus aderat ea aestate locus, quò eximii Doctoris nostri doctrina, virtutes et fama non pervenissent. Occasionem arripuit verus ille antiquitatum ecclesiasticarum depravator: occasio patronos ac maecenates fecit credulos probosque viros, praesertim Riculphum Moguntinum, qui primus falsis onustam monumentis collectionem in Germaniam induxisse fertur: occasio-

(*) Isidorum hunc Eminentissimus Aguirre, Ramirez et eruditi alii viri Setubensem dixerant: qui hispanorum conciliorum subscriptiones attentè perlegat nostram correctionem satis aptam deprehendet.

ni favebant rerum publicarum status, seculi ignorantia, bella, imperiorum excidia, sordida quorumdam hominum lucra, honorum in aliis nimis studiosa atque lacrymabilis ambitio. Blanditiis alliciebant pseudo-Isidoriana commenta; nullus eorum refutationem aggrediebatur: silebant populi, clerus in canonem referebat, ecclesiae praesules obmutuisse videbantur. Tantam igitur inter tot nationes, inter tot alioqui rectissimos viros, post tot tempora auctoritatem sibi conciliasse collectionem istam mirari quisque desinet, si miseram aevi noni conditionem animo evolvere non detrectet. ¿Et eam tenebat Germania? ¿et Italia tenebat? ¿et tenebant Galliae? ¿et totus pene oriens tenebat? ¿Et tenuit tandem post multa secula felix Hispania? Hispania profecto nunquam illam in suum contulisset gremium, si pretiosissimos ecclesiarum suarum thesauros perscrutari, tineam ac pulverem ex vetustissimis membranis excutere voluisset. In malam, eja, lucem abeant quicumque Isidori Mercatoris compilationem vel in Hispania confectam, vel hispani hominis extitisse partum aut asserere aut excogitare potuerint.

Canonum observantissima atque adeo tenax nostra regio fuit, ut ineunte seculo undecimo ex latino in arabicum sermonem eos vertere curaverit. Quum enim totam pene Hesperiam Mauritani occupassent, quum ejus vernacula lingua post secula periisset, quum disciplina ecclesiastica in praeceps rueret, tanta extitit Vincentii cujusdam presbyteri diligentia, ut canonum collectionem arabico idiomati donaret, atque ad usum nobilissimi episcopi Joannis Danielis die decima septima octobris, era 1087, Christi verò 1049 compleret, quò sub Maurico jugo oppressi christiani rectam fidei ac morum doctrinam faciliùs memoria retinerent. Hujusce arabicae collectionis exemplar membranaceum, cuphicis exaratum litteris, ipsa vetustate in quibusdam vel mutilum vel obliteratum, foliis 435 constans, quodque nosmetipsi conspeximus ac evolvimus, in Escurialensi Bibliotheca invenit D. Michael Casiri, qui eam latinam fecit, notis illustravit, atque ipsius transcriptum ad Matritensem hanc perduxit bibliothecam. Contulerunt dein istam versionem D. Elias Scidiac, Siro Maronita, ac D. Paulus Lozano, qui ex autographo folia, titulos ac integras periodos deficere videntes ex codice Vigilano supplere non sunt dedignati. Faxit Deus ut quamvis operosa, ac maximis peragenda impensis, arabica, reapse nostra, canonum collectio publicam tandem aliquando lucem aspicere valeat. Ipsa namque pium rectumque Hispaniae in canonibus addiscendis zelum et studium luculentissimis ostendet argumentis, hancque quam edimus collectionem, si fides adhuc necessaria est, firmabit, roborabitque. Vincentii presbyteri vota imitari voluit Joseph El Ssahir Bil Tabib Aben El-Merxum El-Messii, ecclesiae Alexandrinae praefectus, anno 1398 ad sacerdotii honorem provectus, qui Paraphrasim graecorum canonum arabicè, sed non ita feliciter, tradidit. Incultum stilum, fastidiosas repetitiones, sensum non satis aptum in ea percurras.

Ast nostram jam orationem revocat quae nunc edicitur genuina canonum Hispana Collectio. Formam ac methodum ex concilio Toletano quarto obtinuisse nuper affirmavimus: aliarum postmodum in conciliis subsequentibus et

in Romanorum Pontificum epistolis editarum sanctionum additione auctam nullatenus dubium erit. Hinc factum est ut nonnulla legere liceat in quibusdam codicibus, quae in aliis desiderantur, et omnia usque ad ejusdem concilii aeram in omnibus contineri, ut in unoquoque nostrae editionis loco adnotatum lector respiciet. Accuratissima autem fide custoditi codices illi aliis olim transcribendis deserviebant, sicque evenit ut quamvis nullus seculo nono transcriptus ad nostra usque tempora pervenisse inveniatur, seculo tamen decimo exaratos codices ante oculos habeamus. Dolebant piissimi viri veteribus solùm membranis mandatam fidei ac morum disciplinam ex hominum memoria delendam: pietas eis stimulos addidit: codicum transcripta meditati ac adepti sunt. Asservabant monasteria, ecclesiae retinebant, nullus perquirendos cogitabat. ¿Quid? Illuxit tandem verè nobis aureum seculum decimum sextum, quo omnem scientiarum et artium doctrinam excolebant Hispani, antiquissima rimabantur monumenta, atque ad summum usque verticem veluti perennem eruditionis fontem conscendere cupiebant. Maximum hìc honorem exhibendum judicamus Petro de Marca, qui primus in suis opusculis fol. 206 ad caput secundum post concilium Chalcedonense de nostro canonum codice ista verba faciebat: *Priorem illam* (collectionem) *hactenus ignotam ex codicibus duobus manuscriptis monasterii Rivipullensis in Catalonia, favente Numine, erutam hìc explicamus.* Explicuit certè: at perillustri huic Archiepiscopo Parisiensi, collectionem ipsam non Hispanae solummodo ecclesiae propriam, sed et Romanae, Gallicae atque Africanae communem extitisse affirmanti, minimè placet consentire. Auctor nobis est Petrus Coustant in praefatione ad Epistolas Romanorum Pontificum numero 134. Cum Parisiensis Antistes morem fuisse latinis symbolum Constantinopolitanum publicè recitare autumasset; si nullam, nisi hispanam ecclesiam, ab anno 589 ad 636 illud praedicasse monstramus, ¿nonne collectionem in hac regione factam, atque quotidiano usu receptam jure merito concludemus? Atqui istud ostendere nihil negotii est. Gallos seculo octavo, Romanos multò seriùs ritum hunc admisisse constat. De Gallis quidem testimonium perhibet Valafridus Strabo, dum cap. 22 eos symboli hujus canendi usum nec ante Caroli Magni aevum, nec nisi post Felicis Urgelitani damnationem amplexos esse testatur. De Romanis verò fidem facit Berno Augiensis idemque testis oculatus lib. de rebus ad Missam pertinentibus cap. 2. Quem Afri morem tenuerint nulla nos monimenta docent; sed eos collectione nostra, uti haec illa est, Gallicanis Hispanisque synodis referta functos non esse evidentius est, quàm ut probationibus indigeat. Propriam igitur Hispaniae fuisse collectionem istam praefixa ipsi demonstrat praefatio: praeterquamquod, ut alia mittamus, sola Iberia dierum inscriptionem per aeras tunc annumerabat, nullum ad Hesperiam attinens decretum omissum deprehenditur, et nullibi tanta tamque commendatiora abundant antiquissima illius exemplaria. Dum magnificum nunquamque satis laudandum erigebatur Sancti Laurentii Escurialensis monasterium, dum rariores ad ejus construendam bibliothecam libri exquirebantur, dum abditissima quaeque latibula explorabant Ambrosius de Mo-

rales et Benedictus Arias Montanus, tunc hujus nostrae germanae canonum collectionis exemplaria faustissimo quasi fato, veluti de coelo emissa, apparere visa sunt. Ambrosii praecipuè studium posteris semper erit commendabile, qui codicis Alveldensis seu Vigilani aggressus descriptionem, quam nunc autographam videmus, sua eam manu scripsit, complevit, hac via ad publicam cognitionem perventurum volumen illud pretiosissimum perpendens. Veruntamen ¡ò fallaces hominum spes! ¡ò incerta vota! Hispanos pseudo-Isidorianae compilationis auctores fuisse, vel eam ex hac regione originem duxisse pervulgabant exterae gentes: hac nota inurebamur: Ambrosius de Morales, Joannes Baptista Perez, Joannes Vazquez del Marmol, praestantissimique alii viri ad detegendum communem errorem facem praeferebant: hanc nos ¡proh dolor! silentio nostro extinximus; ¿extinximus? immo verò injustam et execrandam labem confirmare videbamur.

Antiquitatum studium praecedenti seculo avidiùs excoli coepit, quumque reconditiores explorarentur anguli, plures inventi fuere praeter omnium expectationem canonum codices. Eorum inventio erexit protinus mentem doctissimi praedecessoris nostri D. Blasii Nasarre, qui omnium quotquot haberi potuerunt transcriptionem litteris mandavit, qui propriis eos observationibus collustravit, ac inter sese conferendos statuebat; morte tamen praereptus minimè perficere valuit. Omnes ipsius anotationes perspeximus ac commendamus. Anno dein 1798 istius collectionis editionem meditabatur antecessor itidem noster Illustrissimus D. Petrus Ludovicus Blanco, ejusque rationem ac formam in specimine typis mandato protulit. Magnificentissimam, inquam, meditabatur editionem, aeneis figuris exculptam, omnium quae in Vigilano codice extant regum, scriptorum, arborum, ventorum &c. informibus imaginibus coelatam; cui perficiendae immensae pene aerarii opes minimè sufficere potuissent. Cogitabat etiam omnia prout in codicibus leguntur verba, menda orta ex scriptorum ignorantia, et quae sensum quandoque variant vel incertum reddunt, omnesque, prout inscribuntur vel in medio periodi vel etiam dictionis, *majusculas*, ut ajunt, litteras graphicè exactisimèque in jus publicum proferre. Laudamus viri fidem: eam tamen nos nullatenus fregisse credimus, si rectam ortographiam, si periodorum divisionem, si litteras vocibus consentaneas substituere non dubitavimus. Excellentissimo et perillustri ex bonorum omnium laudibus, ac de militari, ecclesiastica et litteraria republica optimè merito D. Petro de Silva et Meneses eadem nobiscum fuit mens, idem consilium. In excudendis libris, qui assiduè evolvendi sunt, communi utilitati ac parcimoniae consulendum arbitrabamur, si fidelissima, prout licuerit, omnibus numeris absoluta, ad archetypum exactiora, non impensissima, non mendis referta, non confusa aut implicata volumina lectoribus traderentur. Eo pacto collationem codicum autographorum, qui regio jussu hùc advecti sunt, Matritensis Bibliotheca anno 1806 conficiendam agressa est: variantes eorum lectiones animadversione dignas designabat, annotationes lustrabat a praedecessoribus praelibatas, rimabatur commentaria, ecclesiasticas sanctiones in quibusdam aut mutilas aut commistas ex aliorum codicum lectione verae

fidei restituebat, dum Toleti ex Eminentissimi Cardinalis de Scala mandato duos antiquos, qui in ea metropolitana ecclesia asservantur, codices cum transcripto hinc misso eruditissimi D. Emmanuel Ipola, Reverendissimus P. Fr. Laurentius Frias, ordinis Sancti Augustini Eremita, D. Raimundus Fernandez de Loaisa et D. Balthasar Fernandez conferebant. Quum autem dubia quaedam orirentur, in Toletanam urbem iter fecimus, atque ejusdem R. P. Frias auxilio et eruditione suffulti codices illos denuò evolvimus, et quae obscura ac incerta fuerant in bonam lucem redigere studuimus. Tum Gothica, Hispana potiùs et antiqua canonum collectio, quae conciliorum statuta continet, anno 1808 typis regiis mandata fuit. Illa tamen ipsius collectionis pars, quae Romanorum Pontificum decreta complectitur, atque nunc excussa est, propter notissimas publici regiminis ac imperii vicissitudines usque ad praesens tempus mansit in scriptis.

Si jam decretorum methodum et ordinem, si conciliorum uniuscujusque provinciae vel regionis divisionem, si unam scriptorum mentem perpendere velis, praecipuam ac notabilem in codicibus varietatem nusquam comperies: quos vel seculum, vel ignoratio, vel indiligentia errores pepererunt opere pretium est animadvertas. Uno tantùm evoluto canonum vetusto codice, summam rei canonicae, inventum auro pretiosius, rarissimam margaritam adeptos gloriabantur critices et eruditionis homines versatissimi: ¿Quid nunc Hispanis peroptandum superest quum plures antiquissimos canonum codices videre, contrectare, introspicere, conferre et edere contigerit? Utinam, dum haec scribimus, ex alio nos terrae tractu duxisse ortum ostendere possemus, ut felicissimae huic Iberae regioni quàm maximo debemus obsequio gratularemur, utque omnis a nobis amoveretur immeritarum laudum invidiosa suspicio. Sed nescit patriam verum: ante irrefutabile codicum tribunal sistimus: illorum auctoritatem ac praestantiam commendat antiquitas, qua major hucusque non exorta est: mutuam illorum inter sese in praecipuis convenientiam lector annotabit. Illud autem silentio praetermittere non possumus, codices nostros non in una aut duabus hujus regni provinciis, sed in disjunctis ejusdem regionibus, diversimodè custoditis tabulariis, alios in liberis populis, alios in oppidis oppressorum jugo subjacentibus asservatos. Iisdem consentaneos Rivipullenses illos, quos vidit Petrus de Marca, ecclesiae item Suessionensis, ecclesiarum demùm Laudunensis, Noviomensis atque Bellovacensis codices (si in tribus his tres etiam spurias epistolas in Isidori Mercatoris officina cussas excipias) hispanis fere in omnibus similes esse critici viri litteris prodiderunt. Evidens hinc deduximus testimonium ad collectionis nostrae debitam justamque commendationem. In positis longiùs civitatibus, inter tot tantasque vicissitudines, inter alternos dynastarum huc illuc dominantium terminos, in disparibus hominum sententiis, illaesi, uniformes, aequales et integri codices permanserunt: ¡O mirabile undequaque portentum! nemo profecto de illorum jam fide usquam dubitabit.

Quamnam in codicum collatione ac editione sequuti simus methodum insequentibus articulis exhibemus:

1. Alveldensis seu Vigilanus codex exemplar praecipuum seu archetypum fuit. Variantes aliorum lectiones, suis distinctae numeris, in foliorum fine adnotatae sunt.

2. Quum Alveldensis codicis lectio aut mutila, aut superabundans, aut aequivoca, aut obscura, aut erronea deprehenditur, recta ex aliis codicibus desumpta est, perpetuò in calce notata.

3. Litteras unius organi facilè inter se, vocales autem *e* in *i*, *i* in *e*, *o* in *u*, u in *o*, commutabant scriptores. Sic *babtisma*, *subscribtionem*, *nubtias*, *neglegentiam*, *elegatur*, *cathecumini*, *Aurilianense*, *adolatores*, *pecodum*, *adulescentuli* aliaque similia inscribebant. Diptongi illis ignotae erant; periodorum divisio minimè nonnumquam apparet: paucae aut nullae describuntur ortographicae notae. Quae litterae ac notae competebant, exaratae in hac nostra editione reperientur. Sed et illud est animadversione dignum, unum codicem inter sese non saepe saepius cohaerere: qui nunc *babtisma* exhibet *baptisma* postmodum pinxit, *intellegendum* prodit qui antea *intellegendum* inscribebat: quapropter vel ex ipsis codicibus nos rectam scripturam desumpsisse certum est.

4. Fere semper scribunt codices *mici* pro *mihi*, *catecizati* pro *catechizati*, *nicilominus* pro *nihilominus*, *inrationabiliter* pro *irrationabiliter*, *conlatio* pro *collatio*, *comunicare* pro *communicare*, *anticus* pro *antiquus*, plurimaque hujusmodi. In rectam ortographiam omnia haec et similia transduximus: ratio operis sic suadebat; praeterquamquod in ipsis quoque codicibus et vel in uno codice rectam aliquoties verborum scripturam deprehendisse terque quaterque promulgamus.

5. Tituli quandoque in ipsas canonicas sanctiones inserti sunt; separavimus: nulla inter has aliquando divisio fit; distinximus: repetita adsunt verba in quibusdam locis oscitationis causa; expunximus: transposita in aliis existunt decreta; in propriam sedem restituimus. Verùm nihil horum nostro perfecimus arbitrio: codices ipsi ansam praebuerunt: annotationes nostras consulentibus constabit.

Excerpta Canonum, quae indicem dixerunt alii, decem comprehensa libris, in codicibus praescribuntur. Quum Eminentissimus Aguirre et Cajetanus Cenni haec edita posteris reliquissent, ea iterum iterumque repetere in animo non fuit. Sed cum nostris illorum comparationem instituentes nimiam inter utraque differentiam animadvertimus, atque ea correcta et castigata in jus publicum tertiò emittere coacti sumus. Excerptorum auctorem pluribus post Sanctum Isidorum annis vixisse rudes et inconsoni versus, synodorum longè posteriorum inscriptio, verborum et argumentorum quaedam inordinatio, sanctionum inconcinnitas, obscurusque quandoque sensus patefaciunt.

Praefationem ex cap. 16. lib. 6. Etymologiarum Sancti Isidori deprompsit sive Sanctus Doctor sive quisquis alius extiterit collector. Integram praefationem totum pene caput illud sextum prae se fert: quae verò verba ad rem inopportuna videbantur ex praefatione scriptor expunxit. De vocibus autem illis: *Quorum etiam gesta in hoc corpore condita continentur*: instituta est inter

eruditos quaestio, num praefatio caput illud etymologiarum, num caput praefationem praecesserit, ut ex quonam fonte ad alterum translatae sint deducatur. Ab incertis abstinemus: verùm particulam *etiam* in antiquissimis operum Praesulis Hispalensis codicibus desiderari compertum habemus. Unam tantum variam lectionem deprehendas in exemplari Vaticano numero 5764, uti Arevalus in Sancti Isidori operum editione affirmat legens: *quorum gesta in hoc coepta corpore condita continentur.* ¿ Quid si nostris codicibus praefixam hanc praefationem cum illa, quam praeposuit Isidorus Mercator, comparare velimus? Noverint qui conferendam suscipiant.

Ut canonicas synodorum ac epistolarum decretalium sanctiones lector faciliùs possit invenire, locupletissimum argumentorum ac rerum omnium, quas hispana complectitur canonum collectio, elenchum aut indicem utilitati publicae consulentes paravimus et contexuimus.

Jam verò accuratam praestantissimorum codicum descriptionem aggredi pro proloquii coronide par est. Atque ut ab omnium nitidissimo exemplari exordiamur, Alveldense illud dictum est ab Alveldae monasterio non procul a Lucronio, provinciae Ruconiae sive Rivogiae civitate notissima. Vigilanum item, quoniam a monacho quodam Vigila nomine fuerit conscriptum, appellari consuevit. Quum autem Ambrosium de Morales illud elucidasse haud pridem protulerimus, ut in omnibus commendetur lectori fides nostra, illius viri judicium de hoc insigni volumine ex autographo recensemus. "Codex profecto »est multis de causis magnifaciendus, et tamquam ingens thesaurus dignè ad»servandus. Est enim imprimis vel de sola vetustate, quae ubique venerationem »meretur, reverenter suscipiendus. Scriptus namque fuit anno Dominicae nati»vitatis nongentesimo septuagesimo sexto, et mensis Maii die vigesimo quinto »finitus. Hoc scriptor ipse in fine codicis non uno in loco, non uno modo tes»tatur. Etenim asclepiadei carminis ibidem positi acrostichae litterae, quibus »versus finiuntur, hoc ipsum referunt, ipsum carmen commemorat, jambicum »sequens repetit, et Regum Sanctii, Ranemiri, et Urracae, qui nominantur, »tempora confirmant. Acrostichas autem litteras Graeci vocant, quae, quum »versus aut inchoant aut finiunt, alio etiam peculiari quippiam per se signifi»candi munere funguntur. Hoc itaque anno, qui nunc est, Dominicae nati»vitatis millesimo quingentesimo septuagesimo primo, mensis Maii die vigesimo »quarto, anni expleti sunt quingenti nonaginta quinque, postquam codex fuit »finitus.

»Scripsit autem codicem Vigila, presbyter monasterii Sancti Martini de »Alvelda, ducentis monachis inhabitati. Quod in eodem illo carmine asclepia»deo demostratur. Socium habuit in scribendo Sarracinum sacerdotem, Gar»siam etiam discipulum. Hoc acrostichae ejusdem carminis versus inchoantes »ostendunt, et pictura ad finem codicis posita cum titulis etiam docet.

»Ea praeterea, quae toto libro continentur, ingens ejus pretium magno»pere exaugent. Neque enim dubium est, quin multa sint emendatissimè scrip»ta, et cum insigni utilitate ad corrigendos excussos codices mirum in modum

„juvatura, si quis eum laborem, pium cùm primis, et in tanti momenti scriptis „valde necessarium, velit desumere. Nostratem deinde, hoc est, Hispanorum „historiam quanto opere juvare possit hic codex, paucis hìc verbis non pos„sim exprimere. Verùm enim verò illud habet ante alia hic codex eximium, „et nunquam satis pro dignitate celebrandum: quod insunt quaedam in con„ciliis, quae excussa nondum sunt, et nullibi nisi hìc fortasse reperientur. „Ejusmodi est Gundemari Regis Gothorum, qui Witterico successit, conci„lium: concilium etiam Caesaraugustanum sub Egica Rege: et quaedam alia, „quae in indice, quem subjecimus, continentur. Inest etiam legum Gothicarum „liber, qui vulgò Forum judicum nuncupatur. Et quamvis non pauca ejus li„bri per Hispaniam reperiantur manuscripta exemplaria, verumtamen hoc, tan„tae antiquitatis ergo, reliqua omnia facilè praecellit.

„Pictura etiam ipsa, quantumvis deformis, quantumvis inconcinna, non„nihil tamen docere potest, ut qua veste, quo cultu Reges, Episcopi, Sacer„dotes et Monachi scriptoris tempore uterentur, quo ordine in concilio omnes „considerent, et quaedam ejusmodi aliqua ex parte intelligamus.

Index eorum omnium quae toto libro continentur.

„Secunda primi folii pagina Vigilam habet depictum scribentis habitu. Su„pernè scriptum est quanta ab scribendo difficultate deterreretur, et quo tan„dem animo fuerit exorsus.

„Sequuntur versus Trochaici, quibus Vigila Dei auxilium implorat.

„Duo sequentia folia implexam habent et in sese revolutam scribendi for„mam, qualis in Silonis Regis epitaphio Oveti conspicitur. Idem legas si in an„teriora pergas, si retrorsum cedas, si inferiores, si superiores litteras sequa„ris, si latera, si angulos ex transverso circumspicias. Fuit illis Vigilae tempo„ribus hoc tantum ingenii acumen eximium, et plurimi habitum et usurpatum.

„Breve Chronicon ab ipso mundi exordio cum picturis quibusdam.

„Computus, quo de more Sancta utitur Ecclesia, late descriptus et multis „documentis auctus, cum tabulis in multos annos conformatus.

„De ventis quaedam cum pictura.

„Arbores consanguinitatis et affinitatis cum eorumdem explicatione.

„Conciliorum omnium index cum quibusdam picturis: quarum crux est pos„trema ex Ovetensi ab angelis fabricata ferme expressa.

„Summa omnium conciliorum heroico carmine decem libris conscripta, et „per locos communes ad clericorum et laicorum etiam institutionem digesta.

„Hucusque omnia veluti proemia et quasi parerga esse videntur. Sequitur „deinceps id quod praecipuum toto libro continetur, concilia sacra videlicet, „non per tempora sed per nationes distributa, quum simul ea conjungantur, quae „in quaque sunt provincia celebrata. Nostratia, hoc est, Hispana postremum „locum obtinent.

„Insunt multae etiam post haec summorum Pontificum epistolae decretales.

»Liber Divi Isidori contra Judaeos.

»Breve Chronicon usque ad Ramirum tertium.

»Epitome librorum Divi Hieronimi, Gennadii, Divi Isidori, et Divi Ilde-»phonsi de Viris illustribus.

»Libellus de ordine celebrandi concilium in Hispania: sed minimè hic Di-»vo Isidoro, quemadmodum in excussis libris, tribuitur.

»Forum Judicum Gothorum leges continens. Et hic liber tandem finitur. »Quae sequuntur coronidis loco sunt superaddita.

»Pictura Vigilam atque ejus adjutores ostentans, item Reges, qui suo tem-»pore Hispaniae praefuere.

»Carmen asclepiadeum in quo Vigila et pro se et pro suo, hoc est Sancti »Martini de Alvelda, coenobio Deum precatur. Acrostichae incipientes et fi-»nientes, quae in principio retulimus, continent jambicum carmen ejusdem »ferme argumenti, et acrostichis idem ferme scribens. Finis."

Alveldensem imitatur AEmilianensis membranaceus codex, hoc titulo vel nomine donatus, quia in Sancti AEmiliani *de la Cogolla* monasterio aliquot antè seculis fuit custoditus. Nitida characterum forma, imaginum vividis expressarum coloribus et plurimorum prae aliis codicibus tractatuum inscriptio, sicut et antiquitas ipsa hunc summopere commendant. Sisebutus et Velasco conscripserunt. Si aeram quaesieris, notam quamdam initio reperies qua ad aeram millessimam illum traducere valeas: sed certam omnino fidem huic inscriptioni non adhibemus. Non eodem ac codex calamo, non codici coaeva, non in folii sinu sed in margine impressa est. Clarissimum hunc codicem paucis annis Alvendensi posteriorem, pluribus congestum antiquis monumentis, eodem in esprimendis figuris ordine praeditum, anno denique 994 scriptum ex annotatione ipsi in fine affixa opinamur. En eorum, quae continentur in hoc exemplari, notitiam.

In principio adest brevissima anni, seculi, et mundi aetatum descriptio, seu concisa ab orbe condito ad Salvatoris usque Jesu Christi mortem chronologia.

Computus ad inveniendam lunam initio quadragesimae et paschae tàm Hebraeis quàm Christianis accommodatus.

De arte arithmetica ejusque partibus notitia.

De mundi origine et de anno bisextili brevis enarratio.

Perexiguus tractatus in quo ventorum ethimologia, directio, exitus et viae variis humanisque pro lubitu figuris designantur.

Quadrantalis pictura, fulgentissimis illibatisque post tot secula coloribus expressa, quam ornatûs gratia et absque ulla significatione effictam auguramur.

Endecasilabi seu heroici viginti versus, continentes inter alia deprecationem pro aeterna salute Sisebuti episcopi ejusque nepotis cognomento Velasco ob perutiles juris imperialis conscriptos libros.

Dei Optimi Maximi mysticis *alpha* et *omega* verbis conscripta imago, simulque Cherubinis ac Seraphinis, Gabrielis item et Michaelis archangelorum effigies.

Arboris scientiae ac protoparentum humani generis in ipsa pomi noxialis elargitione simulacrum.

Perbrevis antiqua orbis in Asiam, Europam et Africam divisio.

Terrestris Paradisi descriptio et rotula quaedam quatuor mundi plagas designans.

Crux cum inscriptione non aptè intelligendâ.

Canonum excerpta, et omnium conciliorum ac epistolarum decretalium completissimus codex.

Liber beati Isidori de generibus officiorum.

Epistola beati Isidori junioris episcopi Hispalensis ad Laudefredum episcopum Cordubensem.

Ejusdem Liber praemiorum de libris Novi et Veteris Testamenti.

Ordo de celebrando concilio.

Antistitum sedis Hispalensis, Toletanae et Illiberitanae catalogus, nempe ex Hispalensi ecclesia a Marcello usque ad Davidem Julianum: ex Toletana a Pelagio ad Joannem qui obiit aera 964: et ex Illiberitana a Coecilio usque ad Gupium.

Concilium Aquisgranense.

Vetusta Hispaniarum divisio, in qua provinciae Galleciae, Lusitaniae, Beticae, Carthaginensis, Tarraconensis et Galliae exprimuntur.

Liber *Regìstrorum* dictus, qui Gregorii Magni nonnullas epistolas et rescripta complectitur.

Chronicon de Hispaniae historia, Mahumetis etiam pseudo-prophetae comprehendens notitiam.

Forum Judicum, in cujus postremo folio Optimatum et Regum, qui illud contexuerunt, figurae seu icones effinguntur.

Consilia et praecepta, quae ex sacris litteris ad ineunda inter consanguineos conjugia congeri possunt: arbores quoque, agnationis et cognationis gradus demonstrantes.

Laterculum quo quadragesimae et paschae initium dignoscatur: aliudque de feriis annuis, quod totius praestantissimi hujus codicis est complementum.

Istud exemplar a Garsia Loaisa sub Hispalensis nomine fuisse descriptum superest animadvertamus. Eximius ille vir perperam Hispalense nuncupavit, nam iste nunquam codex ad Hispalim pertinuit, et qui hoc verè insigniebatur nomine et titulo, die 7 mensis junii anno 1671, in Escurialensi monasterio combustus evanuit. Omnium AEmilianensis codicis tractatuum compendium vernacula nostra lingua ab Ambrosio de Morales factum conspeximus.

Ad Toletanae ecclesiae pervetusta canonum exemplaria delineanda progrediamur. Eorum prius et antiquius, membranaceum, foliis 315, tribus in unoquoque folio columnis constans, rotundis gothicis characteribus presbyter quidam Julianus nomine conscripsit. Quamvis in primi folii ora aut margine ipsum die decima nona mensis januarii aera 986 scribi coeptum fuisse perlegas, ad hanc aetatem referendum nullatenus censemus. Majorem nobis fidem praes-

tat quae sub codicis istius finem exculpta manet in textu sequens annotatio. *Explicit liber iste XXIV diebus ante Kalendas aprilis aera MLXXII. Julianus Presbyter indignus scripsit in honore Sanctae Mariae et Sancti Ginesii, &c.* Nullum alium, praeter conciliorum et epistolarum decreta, tractatum in hoc codice conspicere licebit.

Secundum ejusdem Toletanae ecclesiae proprium canonum exemplar, duabus exaratum columnis, litteris non aequè nitidis depictum, aera 1133, in Complutensi civitate scribebat alter Julianus, ut ex finali ista annotatione perspicuum est. *Finit liber iste canonum........... feliciter. Deo gratias. Julianus indignus presbyter scripsit is cujus est, adjuvante Domino, habitans in Alkala quae sita est super campum Laudabilem IV feria VIII kalendas aprilis aera MCXXXIII.* De hoc codice P. Andreas Merino in sua Paleographia pag. 136, non tamen rectum in omnibus, sermonem instituit. Illum acta conciliorum et epistolarum decreta solummodò complecti monstramus. Nec desunt alia in Toletano codicum gazophilacio ad nostram collectionem testandam monumenta; quorum praetermittimus descriptionem, quum ad longe novissima tempora pertinere viderimus.

Principio et fine mutilus, membranaceus, littera P. numero 21 insignitus, foliis 345 constans, gothicis protensis characteribus scriptus, in hac Matritensi publica Bibliotheca Codex canonum asservatur. In fine decimi seculi vel initio undecimi exaratum litterarum forma apertè prodit. De hoc praeclarissimo codice illud notatu dignum cognovimus, communibus scilicet ac facilè dignoscendis mendis eum sicut et reliquos scatere; dum autem verba, quibus canonicae continentur sanctiones, non aptè cohaerent, aut sensus obscurus intricatusque apparèt, ipsum ceteros emendare atque corrigere. In tergo primi folii epistolam perlegas beati Bonifacii Papae, qui quartus fuit post Gregorium in qua *licere monachis sacerdotale officium ubique celebrare* adseritur. Labyrinthi specimen diversis ornatum coloribus in prospectu exhibetur, in quo per centum octoginta septem globolos sequentia inscribuntur atque multotiès per omnes angulos repetita sunt verba: *Superi* (forte superiori) *Abbati librum*: dicationem codicis in his vocibus contineri putamus. Nonnulla in hoc volumine desunt folia quae suis semper locis in hac nostra editione adnotantur. Pervetustus iste codex continet excerpta canonum, synodos et decreta praesulum Romanorum. Quis fuerit ejus scriptor nos omnino latet: constat tamen illum ad D. Garsiae Loaisa jus pertinuisse, atque a Sancti Vincentii Fratrum Praedicatorum Plasentiae coenobio in hanc bibliothecam advectum fuisse.

Escurialensis Tertii, quia Sancti Laurentii monasterii proprius extat, notam assignavimus alteri, post Vigilanum et AEmilianensem ad idem coenobium pertinentes, canonum codici membranaceo, qui principio et fine mutilus nullum nobis signum praestat ad tempus quo scriptus fuerit dignoscendum. Characterum formam perpendentes ad postremos seculi decimi vel priores undecimi annos si voluminis hujus inscriptionem referamus, non multum ab scopo

aberrare arbitramur. Post incompleta canonum excerpta Toletanum decimum et undecimum concilium a suis sedibus sejunctum, in ceteris verò omnium codicum servatam seriem quisvis in hoc exemplari perspiciet.

Aliud etiam volumen evolvimus, ad ejusdem coenobii Sancti Laurentii bibliothecam pertinens, cui facilius designando Escurialensis Quarti nomen indidimus. Nitidis illud exaratum litteris, foliis 135 constans, omni ex parte mutilum, post undecimi dimidium seculi scriptum conjicimus. Praeter Hispaniae habita concilia quoddam aliud in hoc codice frustra quaeras: omnia etiam Romanorum Praesulum decreta, quae in ceteris scribuntur codicibus, incassum perscruteris.

Membranaceum item, ad Urgelitanae ecclesiae jus attinens, ex 292 foliis coalescens volumen magnam huic collectioni auctoritatem conciliavit. In hujus quatuor foliis prioribus Epistolam Sancti Clementis ad Jacobum fratrem Domini, ab erudito quovis viro prolixiùs et attentiùs perlustrandam, Decretum Divi Gregorii datum in basilica apostoli Petri atque in consessu viginti trium episcoporum et triginta trium presbyterorum, necnon et concilii Toletani duodecimi quartum canonem leget accuratus scrutator; sed quatuor ista folia et recens assuta et praeposita fuisse protinus animadvertet. Non unâ exaratus manu totus codex apparet: integram verò canonum collectionem continet, si quaedam excipias suis perpetuò locis adnotanda. Quamvis nullum aerae, in qua litteris mandatus sit, vestigium in ipso comperias, characterum tamen formam perspiciens atque cum aliis ejusdem ecclesiae peculiaribus et antiquis monumentis comparans, ad seculi decimi finem vel undecimi initium si referas, non longè a certitudine declinasse videberis.

Gerundensis ecclesiae proprius codex, membranis commisus, 389 foliis constans, in promptu fuit. Primum ejus folium, posteriùs superimpositum, quodque voluminis involucrum rectiùs dixerim, confirmationem pacis ac induciarum in Gerundensi concilio anno 1068 initam complectitur. Secundum, reapse primum, codicis folium divisionem provinciarum ac metropolitanarum sedium exhibet: vividis ac rubris fulgentes coloribus deprehenduntur conciliorum, epistolarum et canonum tituli: ast scriptoris nomen nullibi licuit reperiri. Urgelitano codici hunc apprimè similem cognoscet qui eos inter sese conferre atque nostras longiùs adnotationes percurrere voluerit. Itaque Gerundensem non longo pòst, undecimi profectò seculi dimidio, tempore scriptum auspicamur. Decretalibus epistolis superaddita inveniuntur in ipso quaedam collectanea.

Hispalensem codicem, addimus et Lucensem, voracibus flammis Escurialensis Bibliothecae volumina anno 1671 vastantibus, ex sapientum hominum manibus excessisse dudum enuntiavimus: sed illorum et memoria et scripta minimè perierunt. Quàm maximo possumus gratitudinis cultu et affectu prosequimur Joanem Baptistam Perez et Joannem Vazquez del Marmol, qui omnium quaecumque in illis continebantur exemplaribus perfectam descriptionem posteris reliquisse curarunt. Publicam hanc fecit R. P. Fr. Emmanuel Risco in

Hispaniae sacrae tomo quadragesimo. Autographum Joannis Marmol scriptum in R. Florez bibliotheca nobis prospicere anno 1807 atque conferre licuit: dolemus autem nunc, vehementerque dolemus illud ex rerum humanarum vicissitudine et adversa fortuna deperiisse. Codicem alium ad Escurialensem Bibliothecam pertinentem, qui Hieronimi Zuritae fuisse videtur ex nota ejusdem manu exculpta, vidit et cum Alveldensi contulit eruditus D. Blasius Nasarre, cujus etiam observationes ad hanc editionem rimati sumus. Septemdecim tantùm Toletana Concilia, ac Ferdinandi Regis hujus nominis Primi decreta exemplar illud complectebatur. Consoni, uniformes ac superstitibus ex igne exemplaribus omnimodo consentanei Hispalensis atque Lucensis codices erant. Priorem illum ineunte seculo decimo, postremum hunc post annum 1031 conscriptum viri eruditissimi testantur.

Initialibus litteris codices, quibus usi sumus, in operis contextu seu annotationibus designavimus, prout sequens exhibet tabella:

A. . . . significat Alveldensem, seu Vigilanum codicem.
AE. . . . . AEmilianensem.
T. 1. . . . . . Toletanum Primum.
T. 2. . . . . . Toletanum secundum.
B. R. . . . . . Bibliothecae Regiae codicem.
E. 3. . . . . . Escurialensem tertium.
E. 4. . . . . . Escurialensem quartum.
U. . . . . Urgelitanum.
G. . . . . Gerundensem.

Hi sunt ergo vetustissimi, celebres ac summa diligentia conservati codices, e quibus veluti purissimis fontibus antiquam Hispanae Ecclesiae canonicam doctrinam in jus publicum emittere conati sumus. Laborem nostrum piis eruditisque viris gratum, fidelibus populis salutiferum, rectitudini fovendae perutile atque Ibericae tandem regioni fore honoratissimum speramus. Dabam Mantuae Carpetanorum pridie idus septembris anno Domini MDCCCXXI.

Franciscus Antonius Gonzalez,

Publicae Matritensis Bibliothecae Praefectus.

TITULUS XXI.

De exorcistis.

Qualiter exorcistae ordinentur. Conc. Carthag. IV. tit. 7. c. XV.

Ut exorcistae tabernas non ingrediantur. Conc. Laod. tit. 24. c. VII.

Non oportere exorcizare, id est panes dare, qui non sunt ab episcopis ordinati. Conc. eodem. tit. 25. c. VII.

TITULUS XXII.

De acolytis.

Qualiter acolyti ordinentur. Conc. Carthag. IV. tit. 6. c. XV.

Acolytus tabernas non ingrediatur. Conc. Laod. tit. 24. c. VII.

TITULUS XXIII.

De subdiaconibus.

Qualiter subdiacones fiant. Conc. Carthag. IV. tit. 5. c. XV.

Si probati viri conjugia duplicaverint non plus quàm subdiacones fiant. Conc. Arausic. tit. 25. c. XXII.

Qui post lavacrum moechati sunt subdiacones non erunt. Conc. Eliber. tit. 30. c. XXXVIII.

Subdiaconus, si defuncta uxore aliam duxerit, abjiciatur, vel si tertiam ducat, quod nec dici poterit nec audiri. Conc. Tolet. I. tit. 4. c. XLVI.

Subdiaconus bigamus inter lectores vel ostiarios habeatur. In excerptis Martini. tit. 44. c. LXIV.

Subdiaconus poenitens ad altiores gradus non veniat. Conc. Tolet. I. tit. 2. c. XLVI.

Id ipsum de eodem. Conc. Bracar. II. tit. 23. c. LXIV.

Non liceat ministeria tangere nisi subdiaconum aut acolytum. In excerptis Martini tit. 41. c. LXIV.

TITULUS XXIV.

De quibus ordinandi diacones non sint.

Neophytus diaconus aut presbyter non erit. Conc. Arelat. II. tit. 1. c. XXII.

Neophyti sive laici diacones vel sacerdotes non erunt quod etiam cum obtestatione nominis divini decernitur. Epistola Siricii ad diversos. V. tit. 3.

Bigami ac poenitentes et repudiatarum mariti diacones non erunt. Conc. Arelat. III. tit. 3. c. XXIII.

Clerici conjugati nisi continentiam profiteantur diacones non erunt. Conc. Arausic. tit. 22. c. XXVII.

Digami diacones vel presbyteri non ministrent. Conc. Agath. tit. 1. c. XXX.

Ut bigamus aut viduae maritus nullo honore sit dignus. Decretum Hilarii. LXXIV. tit. 2.

Qui viduas acceperint diacones non efficiantur. Conc. Tolet. I. tit. 3. c. XLVI.

De eo qui post baptismum militaverit ut ad diaconium non promoveatur. Conc. Tolet. I. tit. 8. c. XLVI.

TITULUS XXV.

De electione et conjugiis diaconorum.

Non licere populis ministros altaris eligere. Conc. Laod. tit. 13. c. VII.

De his qui ad diaconium eliguntur inter conjugia. In excerptis Martini tit. 39. c. LXIV.

Dum ordinantur diaconi de conjugio interrogentur. Conc. Ancyr. tit. 10. c. II.

TITULUS XXVI.

De aetate et temporibus diaconorum.

Ut levitae ante viginti quinque annos non consecrentur. Conc. Carthag. III. tit. 4. c. XIV.

Id ipsum de eodem: de consensu etiam et professione conjugati. Conc. Agath. tit. 16. c. XXX.

De numero annorum quo sacerdotes et levitae ordinentur. Conc. Tolet. IV. tit. 20. c. XLIX.

Ut laicus ante annum conversionis diaconus non fiat. Conc. Arelat. III. tit. 2. c. XXIII.

De ordinatione diaconi vel totius ordinis, ut in die dominico celebretur, et ut ordinans et ordinandus sabbato jejunent. Epistola Leonis ad Dioscorum. LXXII. tit. 1.

De ordinatione totius ordinis, quibus mensibus et temporibus fiat: nec quemlibet cujuscumque utilitatis causa his praeferre qui ante ipsos ordinati sunt. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 13.

TITULUS XXVII.

De regulis et numero diaconorum.

Non licere diaconibus semotim populos colligere. Conc. Antioch. tit. 5. c. VI.

De honore diaconi erga presbyteros, et clericorum erga diaconos. Conc. Laod. tit. 20. c. VII.

De obedientia diaconorum erga presbyteros. Conc. Carthag. IV. tit. 37. c. XV.

Ut diaconus nihil sine presbytero suo agat. Conc. Arelat. I. tit. 18. c. XXI.

Diaconus tabernas non ingrediatur. Conc. Laod. tit. 24. c. VII.

Ut episcopus, presbyter vel diaconus canibus ad venandum et accipitribus non utantur. Conc. Agath. tit. 55. c. XXX.

Quòd diaconibus nec offerre nec presbyteris corpus Christi tradere nec ante eos communicare vel sedere sit licitum. Conc. Nic. tit. 14. c. I.

Ut levitae non offerant. Conc. Arelat. I. tit. 15. c. XXI.

Non licere ministris panem dare aut calicem benedicere. Conc. Laod. tit. 25. c. VII.

Ne diaconus coram presbytero sedeat aut eucharistiam tradat. Conc. Arelat. II. tit. 15. c. XXII.

Diaconus eucharistiam praesente vel jubente presbytero pro necessitate populis det. Conc. Carth. IV. tit. 38. c. XV.

Diaconus presbytero jubente sedeat. Conc. eodem. tit. 39. c. XV.

Diaconus coram presbytero interrogatus loquatur. Conc. eodem. tit. 40. c. XV.

De levitis ne sine jussu presbyteri sedeant. Conc. Agath. tit. 65. c. XXX.

Quòd non liceat diaconum non jussum sedere. Conc. Bracar. II. tit. 40. c. LXIV.

Diaconus tempore tantum oblationis et lectionis alba utatur. Conc. Carthag. IV. tit. 41. c. XV.

De uno orario diaconibus utendo nec ornato sed puro. Conc. Tolet. IV. tit. 40. c. XLIX.

De orario diaconibus non absconsè sed superposito scapulae utendo. Conc. Bracar. I. tit. 9. c. LXIII.

Si diaconus vel presbyter crimen capitale commiserint. Conc. Aurelian. I. tit. 6. c. XXXI.

Ut diacones mensuram propiam juxta patrum decreta custodiant, nec baptizent nisi necessitate cogente. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 9.

Diacones tantùm septem erunt quamvis in magna civitate. Conc. Neocaesar. tit. 14. c. III.

Quòd diaconi nec in presbyterio sedere possint, nec sacri corporis prorogationem jus habeant exercendi. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 10.

TITULUS XXVIII.

De ordinatione diaconorum.

Qualiter diacones ordinentur. Conc. Carth. IV. tit. 4. c. XV.

Non licere coram cathecumenis clericos fieri. Conc. Laod. tit. 4. c. VII.

Nec diacones sed nec sacerdotes ordinandi, nisi omnes qui cum eis sunt fideles existant. Conc. Carth. III. tit. 18. c. XIV.

TITULUS XXIX.

De quibus presbyteri ordinandi non sunt.

De neophytis presbyter non ordinetur. Conc. Arelat. II. tit. 1. c. XXII.

Neophyti sive laici presbyteri non erunt. Epistola Siricii per diversos. V. tit. 3.

Digami poenitentes vel repudiatarum mariti presbyteri non sint. Conc. Arelat. III. tit. 3. c. XXXIII.

De bigamis ad presbyterium vel diaconatum non promovendis. Conc. Hispal. II. tit. 4. c. LXVII.

Digamus aut viduae maritus presbyter non erit. Decretum Hilarii. LXXIV. tit. 2.

Hi qui in aegritudine baptizati sunt presbyteri non erunt, nisi fide et charitate cogente. Conc. Neocaesar. tit. 12. c. III.

TITULUS XXX.

De doctrina et regulis presbyterorum.

Quòd non debeant sacerdotes aut clerici amicti palleis vel impraecincti lumbis in ecclesia ministrare. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIV. tit. 1.

Quòd parochitani presbyteri quum ordinantur officiale libellum debeant dare, et iidem presbyteri in litaniis sint de officio requirendi. Conc. Tolet. IV. tit. 26. c. XLIX.

De his quae prohibentur presbyteri in ecclesiasticis sacramentis agere. Conc. Hispal. II. tit. 7. c. LXVII.

De professione presbyterorum vel diaconorum episcopo facienda, quum in parochiis ordinantur. Conc. Tolet. IV. tit. 27. c. XLIX.

Non licere presbyteris contempto episcopo semotè populos colligere et altare erigere. Conc. Antioch. tit. 5. c. VI.

Presbyter ministrum non ordinet nec altare consecret. Conc. Agath. tit. 43. c. XXX.

Ut presbyter, qui praesumpserit chrisma conficere aut ecclesiam vel altare consecrare, ab officio deponatur. Conc. Bracar. I. tit. 19. c. LXIII.

Presbyter benedictionem aut poenitentiam dare non praesumat. Conc. Agath. tit. 44. c. XXX.

Chrisma et benedictio puellarum et reconciliatio poenitentium a presbyteris non fiat. Conc. Carthag. II. tit. 3. c. XIII.

Presbyter poenitentem jussus a episcopo suo reconciliet. Conc. Carthag. II. tit. 4. c. XIII.

Quomodo presbyter absente episcopo ob necessitatem reconciliet poenitentem. Conc. Carthag. III. tit. 32. c. XIV.

Ut presbyter et benedicat et confirmet neophytum. Conc. Regien. tit. 4. c. XXVI.

Ut presbyter inconsulto episcopo virginem non consecret, et chrisma numquam conficiat. Conc. Carthag. III. tit. 36. c. XIV.

Ut presbyter diaconum aut presbyterum non ordinet. Conc. Hispal. II. tit. 5. c. LXVII.

Si presbyter inconsulto et praesente episcopo agendam celebraverit, honore privetur. Conc. Carth. II. tit. 9. c. XIII.

Ut praeter episcopum nullus chrisma conficiat. Conc. Tolet. I. tit. 20. c. XLVI.

Non licere presbyterum praesente episcopo chrismare. In excerptis Martini. tit. 52. c. LXIV.

Non oportet presbyterum ante ingressum episcopi ingredi et sedere in tribunali. Conc. Laod. tit. 56. c. VII.

Non licet presbytero ante episcopum in baptisterium introire. Conc. Bracar. II. tit. 53. c. LXIV.

De baptizatis ut nihil accipiat clerus. Conc. Eliber. tit. 48. c. XXXVIII.

Ut de baptizatis nullus accipiat praemium. Conc. Bracar. II. tit. 2. c. LXIV.

De presbyteris ut in secundas nuptias non vadant. In excerptis Martini. tit. 38. c. LXIV.

Ne presbyteri forastici praesente episcopo vel presbytero civitatis audeant ministrare. In excerptis Martini tit. 56. c. LXIV.

Ne presbyteris alterius regionis praesente episcopo vel presbytero civitatis liceat ministrare, et quo ordine panem sive calicem dent. Conc. Neocaesar. tit. 13. c. III.

Ut nullus minister sine chrismate proficiscatur. Conc. Araus. tit. 2. c. XXVII.

Si diaconus vel presbyter capitale crimen admiserit. Conc. Aurelianen. tit. 6. c. XXXI.

Si presbyter aut diaconus de ministerio ecclesiae aliquid vendiderint. Conc. Bracar. II. tit. 17. c. LXIV.

Si presbyteri parochitani aut per se aut per sacristas suos accipiat chrisma. Conc. Carthag. IV. tit. 36. c. XV.

Ut ab alterius episcopo chrisma nullus accipiat. Conc. Vasense I. tit. 3. c. XXVIII.

De presbyteris ut nihil super episcopos praesumant; quod si praesumpserint, et dignitate et communione privabuntur. Sed nec episcopus à culpa vacabit si talia facientem dissimulaverit judicare. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 8.

TITULUS XXXI.

De electione, aetate, temporibus et gradibus presbyterorum.

Qualiter presbyteri ordinentur. Conc. Carthag. IV. tit. 3. c. XV.

Presbyter non ordinetur nisi omnes fideles sint qui cum eo sunt. Conc. Carthag. III. tit. 18. c. XIV.

Qualiter conjugati ad sacerdotium promoveantur. Conc. Arelat. II. tit. 2. c. XXII.

Laicus ante annum conversionis presbyter non fiat. Conc. Arelat. III. tit. 2. c. XXIII.

Laicus presbyter non ordinetur nisi per gradus ecclesiasticos transierit. Conc. Bracar. I. tit. 20. c. LXIII.

Presbyter minus triginta annorum non ordinetur quamvis probatae vitae. Conc. Neocaesar. tit. 11. c. III.

Ut diaconus ante viginti quinque annos non ordinetur. Conc. Agath. tit. 16. c. XXX.

Episcopus et presbyter ante perfectam aetatem, id est ante triginta annos non ordinentur. Conc. Agath. tit. 17. c. XXX.

Ante triginta annos presbyter non ordinetur. In excerptis Martini. tit. 20. c. LXIV.

Ut ordinatio presbyteri sabbato vespere celebretur. Epistola Leonis ad Dioscorum. tit. 1. c. LXXII.

De ordinatione totius ordinis quibus mensibus et temporibus fiat. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 4.

TITULUS XXXII.

De honore sacerdotum et non contemnendis oblationibus eorum.

De episcopis atque peesbyteris ut ad cujusquam ecclesiam in ordine suo recipiantur et tam ad verbum faciendum quàm ad missam dicendam invitentur. Conc. Carthag. IV. tit. 33. c. XV.

De non contemnenda oblatione presbyteri conjugati. Conc. Gangren. tit. 4. c. IV.

Ut peregrino episcopo locus sacrificandi detur. Conc. Arelat. I. tit. 19. c. XXI.

TITULUS XXXIII.

De haereticis et schismaticis episcopis si catholici fiant.

De haereticis et schismaticis episcopis si ad catholicam fidem venerint quid observent. Conc. Regiense. tit. 3. c. XXVI.

TITULUS XXXIV.

De quibus episcopi ordinandi non sunt.

De his qui post baptisma statim episcopi fiunt vel si praecedenti tempore mortale peccatum habent. Conc. Nic. tit. 2. c. I.

Ex laico episcopus non ordinetur. Conc. Sardic. tit. 13. c. V.

De neophytis sacerdos non fiat. Conc. Laod. tit. 3. c. VII.

De neophytis ministri et sacerdotes non sint. Conc. Arelat. II. tit. 1. c. XXII.

Neophyti vel laici episcopi non sint. Epistola Siricii per diversos. V. tit. 3.

De Aggaro et Tiberiano qui ex laicis fuerunt ordinati. Epistola Leonis ad Africanos. LXIX. tit. 3.

Ex poenitentibus quamvis bonis episcopus non sit. Conc. Carthag. IV. tit. 1. c. XV.

Digami, poenitentes et repudiatarum mariti episcopi non sint. Conc. Arelat. III. tit. 3. c. XXXIII.

Viduarum mariti vel habentes numerosa conjugia episcopi non sint. Quaerenda etiam dignitas natalium et morum. Epistola Leonis ad universos. LXIV. tit. 2.

Digami vel corruptae sive viduae mariti episcopi non sint. Decretum Hilarii. LXXIV. tit. 2.

A metropolitanis non laici, non viduarum mariti, non digami sed irreprehensibiles ordinentur. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 2.

Indignus nullus efficiatur episcopus: de robore etiam Nicaeni concilii. Epistola Siricii per diversos. V. tit 1.

Illicitae personae ad episcopatum vel ad ullum honorem promovendae non erunt. Epistola Leonis ad Africanos. LXIX. tit. 1.

Poenitentes et inscii litterarum sive defectu membrorum vel decisione alquid minus habentes, episcopi non sint. Decretum Hilarii. LXXIV. tit. 3.

Non habeantur episcopi quos nec clericus elegit nec populus exquisivit. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 1.

Nullus invitis ordinetur episcopus. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 4.

Quòd nolentibus clericis vel populis nemo debeat episcopus ordinari. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIV. tit. 5.

Ignotis ministerium aut sacerdotium non dabitur. Epistola Siricii per diversos. V. tit. 2.

De perniciosa consuetudine vel de omnibus pene personis de quibus episcopi non sint, ac de removendis his; et ne in una ecclesia duo episcopi habeantur. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 4.

De ordinatione episcopi ac de omnibus personis de quibus episcopi ordinandi non erunt, vel qualiter vel ubi ordinetur episcopus. Conc. Tolet. IV. tit. 19. c. XLIX.

Quòd ab illicitis sit ordinationibus abstinendum et nullus de prohibitis personis episcopus ordinetur. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIV. tit. 6.

Ut unaquaeque provincia suo metropolitano contenta sit, et quod extranei et ignoti ac peregrini clerici non sint in aliorum ecclesiam ordinandi. Epistola Bonifacii ad Hilarium. XXXII.

Ut nullus contra ordinem efficiatur episcopus. Epistola Innocentii ad Aurelium ex integro. XVII.

Quòd non oporteat contemptis clericis ecclesiarum de laicis episcopos ordinari. Epistola Celestini per Apuliam. XXXV. tit. 2.

TITULUS XXXV.

De chorepiscopis.

Quòd chorepiscopi ad exemplum septuaginta seniorum sint instituti. Conc. Neocaes. tit. 13. c. III.

De chorepiscopis vel quid possint. Conc. Ancyr. tit. 13. c. II.

Epistolas formatas soli chorepiscopi faciant. Conc. Antiochen. tit. 8. c. VI.

De chorepiscopis et potestate eorum. In quo supra. tit. 10.

TITULUS XXXVI.

De electione, temporibus et gradibus episcoporum.

Non licere populis ministros altaris eligere. Conc. Laod. tit. 13. c. VII.

Id ipsum de eodem subsequenter. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 4.

Id ipsum de electione episcopi. In excerptis Martini. tit. 1. c. LXIV.

Dum eligitur episcopus, si contradictores habeat, quinque vel sex episcopi conveniant. Conc. Carthag. III. tit. 40. c. XIV.

Si in electione episcopi contentio sit, obtineat sententia plurimorum: et de primatibus metropolitanorum. Conc. Nic. tit. 6. c. I.

Ut episcopus ante triginta annos non ordinetur. Conc. Arelat. III. tit. 1. c. XXIII.

Qua aetate episcopus vel presbyter ordinetur. Conc. Agath. tit. 17. c. XXX.

Ut laicus ante annum conversionis episcopus non ordinetur. Conc. Arelat. III. tit. 2. c. XXIII.

Ex laico nisi statuta tempora et officia transierit non fiat episcopus. Conc. Bracar. I. tit. 20. c. LXIII.

Ex laico minister et episcopus non fiat, nisi tempora praefixa custodierit. Epistola Innocentii ad Felicem. IX. tit. 5.

Monachi vel laici, nisi per gradus ecclesiasticos transierint, episcopi non sint. Epistola Zosimi ad Hesychium. XXVIII. tit. 1.

De temporibus, gradibus et officiis quae nisi quisque transierit sacerdos non erit. Inibi. tit. 3.

Episcopus non ordinetur nisi omnes qui cum eo sunt fideles existant. Conc. Carthag. III. tit. 18. c. XIV.

Quòd per gradus ecclesiasticos ad episcopatus debeat officium perveniri, et quòd nullus indignus ordinetur episcopus. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIV. tit. 3.

TITULUS XXXVII.

Ne per praemium ordinentur episcopi.

De monachis vel laicis per praemium ordinatis ut cum ordinatoribus Simonis crimen incurrant. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 26.

Non oportere omnino per pecunias ordinare vel ullum clericum vel ullum officium in ecclesiae domo ex omni ordine et persona. Conc. Chalced. tit. 2. c. XI.

Non accipiendum praemium pro episcopatus honore et de communione peccati. Epistola Hormisdae ad episcopos per Hispaniam. XCI. tit. 2.

Nullus honorem ecclesiasticum quolibet praemio accipiat. Epistola Symmachi ad Caesarium. LXXXV. tit. 2.

De damnatione clericorum per pecuniam ecclesiasticos gradus adsequentium. Conc. Tolet. VI. tit. 4. c. LI.

TITULUS XXXVIII.

Ne per ambitum ordinentur episcopi, et in una ecclesia duobus episcopis non habendis, neque duas cathedras ab uno episcopo obtinendas.

Nullus per ambitum ad episcopatum accedat. Epistola Symmachi ad Caesarium. LXXXV. tit. 5.

Per ambitum nullus ordinetur episcopus. Epistola Bonifacii ad Honorium Augustum ex integro. XXX.

Si denuò Romae episcopi duo ordinati fuerint, ambo repellantur. Rescriptum Honorii Augusti ad Bonifacium ex integro. pag. 39.

Ut in una ecclesia duo episcopi non habeantur, vel de his qui illicitè ordinati sunt removendis. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 4.

Ubi gratulatur de fide imperatoris quae in Chalcedonensi concilio gesta est, et de Anatolio qui Alexandrinam et Antiochenam ecclesias contra instituta Nicaena per ambitum sibimet voluit subjugari. Epistola Leonis ad Marcianum Augustum ex integro. LV.

Ubi Anatolium Constantinopolitanum episcopum de fide in Chalcedonensi concilio laudat, quem deinde arguit quod contra Nicaenam synodum, Alexandrinam atque Antiochenam ecclesias sibimet subdere voluisset. Epistola Leonis ad Anatolium ex integro. LVI.

TITULUS XXXIX.

Ne sine metropolitano ordinentur episcopi.

Sine metropolitano episcopo non ordinetur episcopus. Conc. Nic. tit. 6. c. I.

Non licere sine concilio metropolitani episcopi vel omnium episcoporum ex omni provincia ordinare episcopum. Conc. Antioch. VI. tit. 19. c. VI.

Sine consilio metropolitani et finitimorum omnium episcoporum et probatione vitae et scientiae dignitate non ordinetur episcopus. Conc. Laod. tit. 12. c. VII.

Sine consilio metropolitani nullus ordinetur episcopus. Conc. Carthag. II. tit. 12. c. XIII.

Absque metropolitano nullus ordinetur episcopus, et de morientis exequiarum diebus. Conc. Reg. tit. 6. c. XXVI.

Ne extra conscientiam metropolitani nec ab uno episcopo ordinandum episcopum. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 1.

Nemo contempto metropolitano episcopus ordinetur, et de robore Nicaeni concilii. Epistola Bonifacii ad Hilarium Narbonensem ex integro. XXXII.

Non esse episcopum sine metropolitano ordinandum. Conc. Arelat. II. tit. 6. c. XXII.

Sine metropolitani et trium episcoporum praesentia vel consensu omnium absentium non ordinandum episcopum. Conc. Arelat. II. tit. 5. c. XXII.

Non esse episcopum sine metropolitano et confinitimis ordinandum. In excerptis Martini. tit. 3. c. LXIV.

Ut nullus sine consensu metropolitani episcopus ordinetur. Epistola Hilarii ad Ascanium et episcopos Tarraconenses. LXXV. tit. 1.

Qui in metropolitana civitate non ordinatur episcopus post duos menses praesentatus occurrat. Conc. Tarracon. tit. 5. c. XXXIX.

TITULUS XL.

Ne a duobus episcopis ordinetur episcopus.

Ut non praesumant duo episcopi ordinare episcopum. Conc. Carthag. III. tit. 39. c. XIV.

Ut non habeatur episcopus a duobus episcopis ordinatus. Conc. Regiens. tit. 1. c. XXVI.

Qui violentus a duobus episcopis fuerit ordinatus, episcopus ipse stabit, ordinatores periclitabuntur: si autem voluntarius, et ipse cessabit. Conc. Araus. tit. 21. c. XXVII.

A duobus episcopis ordinatus aliquando episcopus esse potest. Conc. Regien. tit. 2. c. XXVI.

Indebitè ordinati episcopi propter necessitatem vel indulgentiam aliquando stare possunt. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 4.

Ut sine tribus episcopis non ordinetur episcopus. Conc. Arelat. I. tit. 20. c. XXI.

TITULUS XLI.

De episcopis, petentibus populis, ordinandis.

De episcopis petentibus populis ordinandis et ne in vili vel parvo loco ordinentur. Conc. Sardic. tit. 6. c. V.

Episcopos in villis et in vicis non ordinandos, nec presbyteros sine episcopo aliquid acturos. Conc. Laod. tit. 57. c. VII.

TITULUS XLII.

De episcopis nolentibus suscipere ministerium vel tenere sedem.

De episcopis qui suscepta manus impositione non acquiescunt suscipere ministerium. Conc. Antioch. tit. 17. c. VI.

De contemptore episcopo, si nolit agere sacerdotium. In excerptis Martini. tit. 11. c. LXIV.

De seditioso episcopo si parochiam in qua ordinatus est non accipiat sed aliam quaerat. In excerptis Martini. tit. 12. c. LXIV.

De episcopo per necessitatem vacante. In excerptis Martini. tit. 10. c. LXIV.

TITULUS XLIII.

De episcopis ordinatis et a populo non susceptis.

De episcopis qui ordinati non suscipiantur. Conc. Ancyr. tit. 18. c. II.

De episcopis qui non pro vitio sed contradictione plebium non suscipiuntur. Conc. Antioch. tit. 18. c. VI.

TITULUS XLIV.

De exequiis morientis episcopi, et rebus gestis.

Qualiter humetur episcopus. Conc. Vallet. tit. 4. c. XLV.

De exequiis morientis episcopi. Conc. Tolet. VII. tit. 3. c. LII.

Ut episcopus qui sepelierit episcopum curam habeat ecclesiae ipsius. Conc. Regien. tit. 5. c. XXVI.

Ne extra constitutum ordinem morientis sacerdotis haeredes rem ejus adire praesumant. Conc. Tolet. IX. tit. 7. c. LIV.

Quantum commodum sibi episcopus tollat de ecclesia, cujus tumulaverit sacerdotem. Conc. eodem. tit. 9.

TITULUS XLV.

De non constituendis successoribus episcoporum.

Episcopum non debere sibi successorem constituere. Conc. Antioch. tit. 23. c. VI.

De non constituendis successoribus. In excerptis Martini. tit. 8. c. LXIV.

Ut episcopus successorem sibi non eligat. Decretum Hilarii. LXXIV.

TITULUS XLVI.

De non differenda ordinatione episcoporum.

Post obitum episcopi non diu differri ordinationem alterius ultra tres menses. Conc. Chalc. tit. 25. c. XI.

Ut intercessor nulla seditione retineat mortui cathedram. Conc. Carthag. V. tit. 8. c. XVI.

TITULUS XLVII.

De ordinandis episcopis.

Qualiter consecrentur episcopi. Conc. Carthag. IV. tit. 2. c. XV.

Qualiter episcopi debeant ordinari. Conc. Nic. tit. 4. c. I.

Quales vel quàm docti debeant ordinari episcopi. Conc. Carthag. IV. tit. 1. c. XV.

De ordinatione episcopi. In excerptis Martini. tit. 2. c. LXIV.

De ordinatione ministrorum sacerdotum quando fiat. Epistola Leonis ad Dioscorum. LXXII. tit. 1.

Quibus mensibus et temporibus fiat ordinatio. Decretum Gelasii. LXXXII. tit. 13.

De omnibus secundum statuta canonum ordinandis. Epistola Hormisdae ad episcopos per Hispaniam. XCI. tit. 1.

TITULUS XLVIII.

De doctrina et regulis episcoporum.

Ut episcopus antequam ordinetur canones agnoscat. Conc. Carthag. III. tit. 3. c. XIV.

Ut sacerdotes scripturarum sacrarum et canonum cognitionem habeant. Conc. Tolet. IV. tit. 25. c. XLIX.

Ut episcopus pro necessitate tantùm libros haereticorum aut gentilium legat. Conc. Carthag. IV. tit. 16. c. XV.

Ut episcopus a sua ecclesia die dominico deesse non debeat. Conc. Aurel. I. tit. 27. c. XXXI.

Ut episcopus non longe ab ecclesia hospitium habeat. Conc. Carthag. IV. tit. 14. c. XV.

Ut episcopus supellectilem et mensam vilem habeat. Conc. eodem. tit. 15. c. XV.

Quòd lectio in omnibus sacerdotum mensis legi debeat. Conc. Tolet. III. tit. 7. c. XLVIII.

Ut episcopus nullam curam rei familiaris ad se revocet; tantùm actioni et doctrinae vacet. Conc. Carthag. IV. tit. 20. c. XV.

De cura populorum et pauperum quam episcopi sibi impositam noverint. Conc. Tolet. IV. tit. 32. c. XLIX.

Ut episcopus pauperes et infirmos tueatur. Conc. Aurel. I. tit. 12. c. XXXI.

Ut episcopus gubernationem viduarum, pupillorum aut pauperum non per se sed per subditos agat. Conc. Carthag. IV. tit. 17. c. XV.

Ut episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat. Conc. Carthag. IV. tit. 18. c. XV.

Ut episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget. Conc. eodem. tit. 19. c. XV.

Episcopus alienum clericum peccantem redarguat. Conc. Vasens. I. tit. 8. c. XXVIII.

De sacerdotibus ad gentem extraneam nuntios mittentibus. Conc. Tolet. IV. tit. 30. c. XLIX.

Quòd omni tempore liceat episcopo chrisma conficere. In excerptis Martini. tit. 51. c. LXIV.

Pro chrismate episcopus nihil accipiat. Conc. Bracar. II. tit. 4. c. LXIV.

Pro consecratione basilicae episcopus nihil exigat. Conc. Bracar. II. tit. 5. c. LXIV.

Ut episcopus quolibet loco sedens stare non patiatur presbyterum. Conc. Carthag. IV. tit. 34. c. XV.

De praeferendo ab episcopis invicem sibi sedendi loco, servato metropolitani primatu. Conc. Bracar. I. tit. 6. c. LXIII.

De consensu presbyteri cum episcopo in ecclesia. Conc. Carthag. IV. tit. 35. c. XV.

Ut ea quae illicitè decessor episcopus amisit vel ab aliis illicitè commissa sunt, ab eo qui successor est emendentur. Decretum Hilarii. LXIV. tit. 4.

Ut episcopus in ordinatione clericorum commodum nullum accipiat. Conc. Bracar. II. tit. 3. c. LXIV.

TITULUS XLIX.

De metropolitano.

Ut metropolitanus de episcopo electo ad episcopum primatum tenentem referat, et de metropolitano electo similiter provinciales episcopi referant, et qualiter metropolitanus episcopus ordinetur. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 5.

De potestate metropolitani sine quo reliquos episcopos et quem sine reliquis episcopis nihil convenit agere, et ad judicium ejus ceterorum episcoporum negotiis deferendis. Conc. Antioch. tit. 9. c. VI.

De primatu metropolitani sine quo reliquos episcopos et quem sine reliquis episcopis nihil convenit agere. In excerptis Martini. tit. 4. c. LXIV.

Ut metropolitanis sua jura serventur. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 1.

TITULUS L.

De archiepiscoporum primatu.

De primatu episcoporum Alexandriae, Romae, et Antiochiae, et sine metropolitano episcopum ordinatum omnino cessare. Conc. Nic. tit. 6. c. I.

De honore episcopi Hierosolymitani. Conc. Nic. tit. 7. c. I.

De honore episcopi Antiocheni. Epistola Innocentii ad Bonifacium. XIX.

De primatu episcoporum Alexandriae, Orientis, Antiochiae atque Asiae. Conc. Constantinop. I. tit. 2. c. VIII.

Ut primae sedis episcopus Princeps sacerdotum non appelletur. Conc. Carthag. III. tit. 26. c. XIV.

Quòd prima sedes apud Antiochiam B. Petri esse memoretur, et quòd absque episcoporum primatum tenente episcopus non ordinetur. Epistola Innocentii ad Alexandrum. XXIII. tit. 1.

TITULUS LI.

De commissa vice apostolicae sedis, aliisque praeceptis.

Quòd Thesalonicenses episcopi vicem apostolicae sedis impleverint, et quòd sit correctioni adhibenda dilectio nec pro minimis causis facile exercenda damnatio. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 15. et seqq.

De commissa vice apostolicae sedis. Epistola Simplicii ad Zenonem Hispalensem ex integro. LXXVII.

De directis institutis et vice commissa. Epistola Hormisdae ad Joannem Illicitanae ecclesiae episcopum ex integro. LXXXIX.

Ut contra haereticos libentiùs, et majori intendat auctoritate ac personam suam jubet induere. Epistola Hormisdae ad Epiphanium ex integro. XCIII.

De commissa vice per Beticam et Lusitaniam. Epistola Hormisdae ad Sallustium ex integro. XCIV.

TITULUS LII.

De clericis contra interdictum ordinatis vel filios generantibus.

Contra interdictum ordinati vel inhonorè filios generantes clerici honore et ordine privabuntur. Conc. Taurit. tit. 7. c. XXV.

Contra canones ordinati clerici deponantur. Conc. Ilerd. tit. 12. c. XLIV.

Ut quicumque contra vetita ordinati fuerint cum ordinatoribus suis deponantur. De commemoratione Nicaeni concilii. Epistola Innocentii ad universos in Tolosa. XXVII. tit. 3.

Ut hi qui contra interdictum ordinaverint excommunicentur. Conc. Arelat. III. tit. 3. c. XXIII.

TITULUS LIII.

De sacerdotibus et levitis sine examinatione promotis et sponte confessis.

De presbyteris qui postquam promoti sunt posteà examinati sua peccata confessi sunt. Conc. Nic. tit. 9. c. I.

Si presbyter confessus aut convictus fuerit ante ordinationem peccasse. Conc. Neocaes. tit. 9. c. III.

Id ipsum de diaconibus. In quo supra tit. 10. c. III.

Si presbyter aut diaconus post ordinationem peccasse convincitur quod ante peccaverit, similiter et de ceteris clericis. In excerptis Martini. tit. 25. c. LXIV.

De diaconibus si ante honorem peccasse probantur. Conc. Eliber. tit. 76. c. XXXVIII.

Si sacerdos vel levita de se crimen confiteantur. Conc. Valent. tit. 4. c. XXIV.

Si presbyter aut diaconus crimen capitale commiserit, simul et ab officio et communione pellatur. Conc. Aurel. I. tit. 6. c. XXXI.

Si presbyter aut diaconus pro reatu aliquo ab eucharistia se suspenderit. Conc. Aurel. I. tit. 8. c. XXXI.

TITULUS LIV.

De castimonia totius ordinis clericorum ac de sponte professis.

De castimonia ministrorum et sacerdotum. Conc. Tolet. IV. tit. 21. c. XLIX.

Ut episcopus in conclavi suo idoneum testimonium habeat. Conc. Tolet. IV. tit. 22. c. XLIX.

Ut presbyteri vel diaconi similiter vitae suae habeant testes. Conc. eodem. tit. 23. c. XLIX.

Ut castitas à sacerdotibus et levitis custodiatur. Conc. Carthag. II. tit. 2. c. XIII.

De adulteris. Conc. Ancyr. tit. 20. c. II.

Si presbyter uxorem duxerit, vel moechatus

fuerit. Conc. Neocaes. tit. 1. c. III.

De sacerdotibus et ministris si moechaverint. Conc. Eliber. tit. 18. c. XXXVIII.

De his qui altari serviunt si subito flenda carnis fragilitate corruerint. Conc. Ilerd. tit. 5. c. XLIV.

De sacerdotibus et ministris fornicantibus. In excerptis Martini. tit. 27. c. LXIV.

Ne clerici viduarum familiaritati socientur. Conc. Carthag. IV. tit. 102. c. XV.

Ut etiam ad proprias sanguinis sui clerici cum testimonio vadant. Conc. Tarracon. tit. 1. c. XXXIX.

De clericis et ostiariis qui adulteris mulieribus admiscentur, ut projiciantur. Conc. eodem. tit. 9. c. XXXIX.

De clericis cum quibus mulieres habitant. Conc. Hispal. I. tit. 3. c. LXVI.

TITULUS LV.

De abstinendis clericis a propriis conjugiis.

De sacerdotibus et levitis ut ab uxoribus se contineant. Conc. Carthag. V. tit. 3. c. XVI.

De his qui post acceptum diaconium incontinentes inveniuntur. Conc. Araus. tit. 23. c. XXVII.

De presbyteris et diaconibus qui ad conjugalem torum revertuntur. Conc. Agath. tit. 9. c. XXX.

De sacerdotibus et ministris ut ab uxoribus se abstineant. Conc. Eliber. tit. 33. c. XXXVIII.

De presbyteris et diaconibus si post ordinationem filios genuerint. Conc. Tolet. I. tit. 1. c. XLVI.

Ut episcopis, presbyteris et diaconibus ex haeresi venientibus uxoribus misceri non liceat, vel quòd hi qui semper catholici fuerint in cellulis cum mulieribus extraneis non morentur; inventae autem mulieres ab episcopis venundentur. Conc. Tolet. III. tit. 5. c. XLVIII.

De clericis incontinentibus et indictione castimoniae. Epistola Siricii ad Eumerium. III. tit. 7.

Ut sacerdotes et levitae cum uxoribus coire non debeant sed omnino sint casti. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 9.

De incontinentia sacerdotum et levitarum. Epistola Innocentii ad Exuperium. VIII. tit. 1.

De his qui in sacerdotio filios genuerunt ut ab officio removeantur. Epistola Innocentii ad Maximum. X.

De sacerdotibus et ministris quod cessare debeant ab opere conjugali, non tamen repudiare conjugia. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 3.

Quòd subdiaconibus et deinceps majoris ordinis clericis carnale conjugium denegetur. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 3.

Ut si qui ex conjugibus ordinati sunt sine testimonio. Conc. Gerund. tit. 6. c. XL.

TITULUS LVI.

Ne mulieres commorentur in unum cum clericis.

De subintroductis mulieribus. Conc. Nic. tit. 3. c. I.

Nullus clericus cujuscumque ordinis in solatio suo extraneam habeat mulierem, exceptis personis infra conscriptis. Conc. Arelat. II. tit. 3. c. XXII.

Id ipsum de eisdem, et ne clericus ad domum extraneae mulieris accedat. Conc Agath. tit. 10. c. XXX.

De feminis quae cum clericis habitare possunt. Epistola Siricii ad Eumerium. III. tit. 12.

De subintroductis et adoptivis mulieribns et ut religiosae feminae nullius laici vel alieni familiaritatem habeant. In excerptis Martini. tit. 32. c. LXIV.

Clericus vel sanctimoniales feminae cum extraneis viris vel feminis non habitent. Conc. Carthag. 1. tit. 3. c. XII.

Cum clericis extraneae feminae non cohabitent. Conc Carthag. III. tit. 17. c. XIV.

De remotione mulierum a consortio clericorum. Conc. Tolet. IV. tit. 42. c. XLIX.

Clericus cum extraneis mulieribus non habitet. Conc. Carthag. IV. tit. 46. c. XV.

Nullus clericus cujuscumque ordinis in cellario aut secreto intromittat puellam. Conc. Arelat. II. tit. 4. c. XXII.

Nullus clericus in cellario vel in secreto quamcumque feminam intromittat. Conc. Agath. tit. 11. c. XXX.

De familiaritate extranearum mulierum. Conc. Aurel. I. tit. 25. c. XXXI.

Clerici extraneas feminas in domo non habeant. Conc. Eliber. tit. 27. c. XXXVIII.

Clerici qui sine uxoribus ordinantur extraneas mulieres non habeant in domo. Conc. Gerund. tit. 7. c. XL.

Nullus clericus à subdiaconatu et suprà cum extranea habitet muliere. De dispositione etiam operis ancillarum. Conc. Tolet. II. tit. 3. c. XLVII.

Ut clerici cum extraneis mulieribus non habitent. Conc. Ilerd. tit. 15. c. XLIV.

De venditione mulierum, quae clericis conjunctae noscuntur. Conc. Tolet. IV. tit. 43. c. XLIX.

TITULUS LVII.

De non consummato concupiscentiae malo.

De concupiscentia non consumata. Conc. Neocaesar. tit. 4. c. III.

TITULUS LVIII.

De sacerdotibus, cunctisque clericis desertoribus et non transferendis in alienum locum.

Ut ubi quis primùm legerit, ibi permaneat clericus. Conc. Carthag. VI. tit. 15. c. XVII.

Ne quis qualibet necessitate suam relinquat ecclesiam. Conc. Arelat. II. tit. 13. c. XXII.

Ut nullus clericus de episcopo suo recedat, et ad alium se transferat, neque ei communicet, excepto si de haeresi ad ecclesiam se transferat. Conc. Tolet. I. tit. 12. c. XLVI.

Non debere clericum ad aliam ecclesiam migrantem ibi perseverare. Conc. Antioch. tit. 3. c. VI.

Quòd non liceat clerico in duabus ecclesiis ministrare, sed aut primae restitui, aut secundae firmari. Conc. Chalced. tit. 10. c. XI.

Ut clericus cujuscumque ordinis alibi transiens excommunicetur. Conc. Arelat. I. tit. 21. c. XXI.

De clericis desertoribus. In excerptis Martini. tit. 34. c. LXIV.

Item de clericis desertoribus ut episcopis suis restituantur. Conc. Hispal. II. tit. 3. c. LXVII.

Si episcopus, presbyter aut diaconus ab ecclesia vel a civitate in qua ordinati sunt abscesserint. Conc. Nic. tit. 15. c. I.

De vagis et inobedientibus clericis, ministris et sacerdotibus. Conc. Vallet. tit. 5. c. XLV.

De presbyteris, diaconibus, et clericis qui ad alias civitates transeunt, ut non suscipiantur alibi sed omnino reverti cogantur. Conc. Nic. tit. 16. c. I.

Episcopum de provincia ad provinciam non transire nisi fuerit invitatus. Conc. Sardic. tit. 2. c. V.

De sacerdotibus qui ecclesias suas derelinquunt et ad alias ecclesias migrant. Epistola Damasi ad Paulinum. II. tit. 3.

De Anatolio episcopo qui Antiochenam et Alexandrinam ecclesiam usurpare tentavit. Epistola Leonis ad Marcianum. LV.

De quo supra. Epistola ejusdem ad eumdem Anatolium. LVI.

Non invitati episcopi ultra dioeceses suas non accedant. Conc. Constantinopolit. I. tit. 3. c. VIII.

De eo qui per ambitionem de inferiori civitate ad majorem transiens vult agere clericatum. In excerptis Martini. tit. 5. c. LXIV.

Non liceat episcopo vel cuilibet ex clero ad aliam transire civitatem. Conc. Chalced. tit. V. c. XI.

Episcopum de dioecese ad dioecesem non debere transire nec violentia impulsum nec suasione provocatum. Conc. Antioch. tit. 21. c. VI.

Episcopum non debere in alienam civitatem irruere. Conc. Antioch. tit. 22. c. VI.

Episcopus de loco ignobili ad nobilem non transeat. Conc. Carthag. IV. tit. 27. c. XV.

Episcopum non debere ad aliam civitatem transferri. Conc. Sardic. tit. 1. c. V.

Ut nullus episcoporum relicta propria ecclesia ad aliam transeat, ubi et natale suum Romae episcopi faciunt. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 2.

Ut Ireneus remotus a Barcinonensi ad propriam revertatur. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 3.

De damnatione Irenei si ad suam ecclesiam non revertatur. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXV. tit. 5.

De remotione Irenei; et quod indebitè ordinati episcopi propter necessitatem vel indulgentiam stare possint; et ne in una ecclesia duo episcopi permittantur. Epistola Hilarii ad Ascanium. LXXVI.

Ut episcopi suas dioeceses gubernent nec ad alias accedant. Conc. Constantinop. I. tit. 2. c. VIII.

De non mutanda parochia. In excerptis Martini. tit. 6. c. LXIV.

Ut si quis episcopus suam deserens civitatem majorem sedem ambitus causa petierit, nec illam obtinere poterit et suâ carere debebit. Epistola Leonis ad Anastasium. LVII. tit 7.

De episcopis in aliena provincia possessiones habentibus. Conc. Sardic. tit. 15. c. V.

De episcopis qui non in possessione sua sed in aliena dioecesi basilicam construunt. Conc. Arausic. tit. 10. c. XXVII.

Non licere fieri translationes episcoporum. Conc. Carthag. III. tit. 38. c. XIV.

Ut episcopus in aliena provincia non immoretur, licet sit eruditior. Conc. Sardic. tit. 14. c. V.

Clerici vim passi si ad aliam civitatem accesserint, non vetentur ibi morari quamdiu potuerint. Conc. eod. tit. 21. c. V.

Ut clerici sine necessitate in aliena civitate non immorentur. Conc. Carthag. III. tit. 37. c. XIV.

Ut extranei clerici apud Thessalonicam non tardent. Conc. Sardic. tit. 20. c. V.

Non licere episcopis ad aliam transire provinciam et ibi clericos ordinare. Conc. Antioch. tit. 13. c. VI.

De episcopis qui in aliena provincia ordinationes facere praesumunt. In excerptis Martini. tit. 7. c. LXIV.

Si quis susceperit ecclesiae propriae desertorem, et ad aliquam provexerit dignitatem, subjaceat sententiae quam canones praefixerunt. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 25.

TITULUS LIX.

De sacerdotibus et clericis legitimè transferendis.

De episcopis et clericis in alienum legitimè transferendis. Conc. Carthag. IV. tit. 27. c. XV.

Ut episcopus qui plures habet clericos ei qui eget postulatus ad ordinandum tribuat. Conc. Carthag. III. tit. 45. c. XIV.

TITULUS LX.

Quòd nulli liceat alienum clericum sive monachum laicum vel civem libertum aut servum in sua ecclesia ordinare vel retinere.

Ut clericum alienum sine concensu episcopi sui in alienam ecclesiam non liceat ordinare. Conc. Nic. tit. 17. c. I.

Non licere episcopo alterius clericum in sua ecclesia ordinare. Conc. Sardic. tit. 18. c. V.

Item de quo supra. Conc. eodem. tit. 19.

Non licere episcopis in aliena provincia clericos ordinare. Conc. Antioch. tit. 13. c. VI.

Item de quo supra. Conc. eod. tit. 22.

Item de quo supra. Conc. Constantinop. I. tit. 3. c. VIII.

Ut clericum alienum nullus sibi usurpet. Conc. Carthag. III. tit. 44. c. XIV.

Ut episcopus alienum clericum non retineat, vel ordinet. Conc. Carthag. III. tit. 21. c. XIV.

Ut clericum alienum nullus ordinet, nec sit clericus qui non spoponderit locum ubi sit ordinatus. Conc. Vallet. tit. 6. c. XLV.

De clerico qui ad alienam ecclesiam transit, et qui eum susceperit. Conc. Tolet. II. tit. 2. c. XLVII.

Ut nullus episcopus clericum alterius ordinare praesumat. Conc. Bracar. I. tit. 8. c. LXIII.

De clericis desertoribus. Conc. Hispal. II. tit. 3. c. LXVII.

Quòd minimè clericos in alienam civitatem liceat transmigrare, nisi eos qui proprias amiserint civitates. Conc. Chalced. tit. 20. c. XI.

Ut nullus episcopus alterius clericum ordinare usurpet. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 7.

Ut alterius clericum non promoveat alter nec abjectum suscipiat. Conc. Taurit. tit. 6. c. XXV.

Nullus alienum clericum sollicitare vel retinere praesumat, nec aliquid etiam pulchrum auferre de fratribus ecclesiae. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 8.

Ut qui clericum alienum defendere nititur a communione privetur. Conc. Arelat. III. tit. 4. c. XXIII.

De his qui praesumpserint clericum alienum ordinare. Conc. Araus. tit. 8. c. XXVII.

Non ambiant sibimet episcopi vindicare clericos potestatis alienae. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 16.

De non recipiendis clericis vagis et de informanda ordinatione ejus qui sine consensu episcopi ab alio episcopo ordinatus est. In excerptis Martini. tit. 33. c. LXIV.

Ut clericus sive laicus in alterius ecclesia non ordinetur. Conc. Carthag. I. tit. 5. c. XII.

De clericis vel monachis ab alio episcopo ordinatis. Conc. Carthag. V. tit. 13. c. XVI.

De his qui cives alienos ordinarunt. Conc. Araus. tit. 9. c. XXVII.

Si episcopus servum alterius clericum fecerit, et diaconum vel presbyterum ordinaverit. Conc. Aurelian. I. tit. 5. c. XXXI.

Ut nullus episcopus servum alterius ad officium clericatus promoveat. Epistola Leonis ad universos episcopos per Campaniam. LXIV. tit. 1.

Ut nullus servum alienum absque consensu domini sui in monasterio suscipiat. Conc. Chalced. tit. 4. c. XI.

Non debere servum occasione religionis contemnere dominum suum. Conc. Gangren. tit. 3. c. IV.

De non docendis servis alienis contemnere dominum suum. In excerptis Martini. tit. 42. c. LXIV.

Servi sub obtentu religionis non suscipiantur aut vindicentur in monasteriis aut in clero. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 16.

Si episcopus servum alienum diaconum aut presbyterum fecerit, dupla satisfactione restituat servum. Conc Aurelian. I. tit. 5. c. XXXI.

LIBER SECUNDUS.

DE INSTITUTIONIBUS MONASTERIORUM ET MONACHORUM, ATQUE ORDINIBUS POENITENTIUM.

VERSIFICATIO UBI LOQUITUR CODICI RESPONDENTI LECTOR.

I. Postquam sanctifico missos de cespite flores
Magnopere sacros distinximus ordine campos,
¿Quò nunc ire jubes, aut quo me tramite mittis?
R. Est bene quod praefixa tenent loca sacra ministri:
Ast nunc virgineam solers dispone cohortem,
Adstringe viduam, poenitens det corde dolorem,
Nec lasciva suis rideat in motibus illa
Quae adhuc deliciis pollens est mortua vivens.
I. Nisu toto, si dominus vult, ibimus illic
Quò nos magna jubet oris sententia vestri.

TITULUS I.

De monasteriis virorum et ordinibus eorum.

De monasteriis non convellendis. Conc. Hispal. II. tit. 10. c. LXVII.

Cellulae vel congregationes novae absque episcopi notitia non construantur. Conc. Agath. tit. 58. c. XXX.

Monasterium inconsulto episcopo nullus aedificet. Monachi si evagantur reducantur, et si necesse sit cum voluntate abbatis de monacho clericus fiat. Conc. Agath. tit. 27. c. XXX.

Ut episcopo liceat unam de parochitanis ecclesiis monasterium facere, et conferre quod voluerit de rebus ecclesiae. Conc. Tolet. III. tit. 4. c. XLVIII.

Si episcopus monasterium faciat vel parochitanam ecclesiam ditet, quantam partem de rebus ecclesiae conferat. Conc. Tolet. IX. tit. 4. c. LIV.

Monachus sine permissione episcopi vel abbatis cellulam sibi non construat. Conc. Aurel. I. tit. 18. c. XXXI.

De potestate episcopi in monasteriis habenda: et ulterius non fieri secularia habitacula quae fuerint monasteria consecrata. Conc. Chalced. tit. 24. c. XI.

De discretione potestatis episcoporum quam in monasteriis habere possunt. Conc. Tolet. IV. tit. 51. c. XLIX.

Abbates in potestate episcopi sint: de monachis etiam vagis, et non suscipiendo alieno monacho. Conc. Aurel. I. tit. 15. c. XXXI.

De clericis, monachis, vel laicis qui sunt in ptochiis, monasteriis, atque martyriis, ut in potestate sint uniuscujusque episcopi civitatis. Conc. Chalced. tit. 8. c. XI.

Unus abbas duobus coenobiis non praeferatur. Conc. Agath. tit. 57. c. XXX.

De honore monachi competente et ut nullus eorum attentet ecclesiastica aut secularia inquirere negotia, neque monasteria vel oratoria sibi constituere licere. Conc. Chalcedon. tit. 4. c. XI.

De monachis vagis et a monasterio egressis. Conc. Tolet. IV. tit. 52. c. XLIX.

Clerici et monachi sine epistola episcopi non profecturi. De abbatis quoque et monachorum cellulis, ac de monachis aegris et senibus. Conc. Agath. tit. 38. c. XXX.

De clericis et monachis non manentibus in suo proposito. Conc. Chalced. tit. 7. c. XI.

De monachis vel puellis Deo dicatis quod non liceat eis nuptiis jungi. Conc. eod. tit. 16.

Monachi orarium vel zancas in usu non habeant. Conc. Aurelian. I. tit. 16. c. XXXI.

Si monachus uxorem duxerit. Conc. eod. tit. 17.

De monachis ut clerici ordinentur cum voluntate abbatis, et quae monasterio offeruntur non auferantur, et de basilicis quas laici fecerint. Conc. Ilerd. tit. 3. c. XLIV.

De monachorum promotione ad clerum. Epistola Siricii ad Eumerium. III. tit. 13.

Ut monachus missus alicubi ministerium clericatus agere non praesumat, nec negotiator, nec exequutor existat. Conc. Tarracon. tit. 11. c. XXXIX.

De professione monachorum et professione parentum eorum. Conc. Tolet. IV. tit. 49. c. XLIX.

TITULUS II.

De monasteriis feminarum.

Monasterium puellarum procul a monachis constituendum. Conc. Agath. tit. 28. c. XXX.

Ut monasteria virginum a monachis tueantur. Conc. Hispal. II. tit. 11. c. LXVII.

TITULUS III.

De custodia sacrarum virginum.

Qualiter sacrae virgines episcopi vel presbyteri custodia tueantur. Conc. Carthag. III. tit. 33. c. XIV.

Vir religiosis feminis praeponendus ab episcopo probetur. Conc. Carthag. IV. tit. 97. c. XV.

Quòd ad reatum sacerdotis pertineat si viduae vel sanctimoniales clericorum, qui his praesunt, familiaritatibus socientur. Conc. eodem. tit. 102. c. XV.

TITULUS IV.

De ordinatione sacrarum virginum.

Qualiter virgo sanctimonialis ordinetur. Conc. Carthag. IV. tit. 11. c. XV.

Virgines ante viginti quinque annos non ordinandas. Conc. Carthag. III. tit. 4. c. XIV.

Virgines sanctimoniales ante aetatis annum quadragesimum non velentur. Conc. Agath. tit. 19. c. XXX.

Ante annos quadraginta aetatis sanctimoniales virgines non velentur. Conc. Caesaraug. I. tit. 8. c. XLI.

De diaconissis non ordinandis. Conc. Araus. tit. 26. c. XXVII.

De diaconissis lapsis, et ne ante annum quadragesimum ordinentur. Conc. Chalced. tit. 15. c. XI.

TITULUS V.

De tempore velandarum virginum.

De virginibus sacris quibus temporibus velentur; ob necessitatem tamen omni tempore: sicut et de baptismate dictum est, ne sine hoc munere transeant quod plorasse dicuntur. Decretum Gelasii. LXXXII. tit. 14.

TITULUS VI.

De sacris virginibus velatis ac postea corruptis et de corruptoribus earum.

De virginibus sacris velatis si publicè vel occultè lapsae fuerint. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 12.

De puellis, quae jam consecratae sunt si postea nupserint, et propositi et consecrationis duplex crimen admittunt. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 14.

De virginibus sacris non velatis si lapsae fuerint. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 13.

Quòd puellae, quae non coactae sed voluntate propria virginitatis propositum susceperint, delinquunt quum nupserint, etsi nondum fuerant consecratae. Epistola Leonis ad Rusticum Narbonensem. LXVI. tit. 13.

Si devota maturaverit vel moechaverit, poenitentiae deputetur. Conc. Valent. tit. 2. c. XXIV.

De virginibus Deo sacratis si adulteraverint. Conc. Elibert. tit. 13. c. XXXVIII.

Devota si adulteraverit decem annis poeniteat; si maritum duxerit non permittenda ad poenitentiam nisi maritus decesserit. Conc. Tolet. I. tit. 16. c. XLVI.

Si devota peccaverit vel maritaverit. In excerptis Martini. tit. 31. c. LXIV.

De virginibus sacris quae vim barbaricam pertulerunt, quòd non habeant corruptam mentem propter corruptelam corporis violentam, quòdque laudabiliores sunt si se incontaminatis non comparent. Epistola Leonis ad episcopos Africanos. LXIX. tit. 4.

Ut raptores viduarum aut virginum, vel qui sacris virginibus vi vel sponte nupserint communione priventur. Epistola Symmachi ad Coesarium. LXXXV. tit. 3.

Quòd hi qui sacris virginibus se sociant et foedera incesta commiscent, communicare non possint, nisi publicam poenitentiam gesserint; his autem de seculo transeuntibus viaticum non negari. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 22.

TITULUS VII.

De discretione viduarum ac virginum.

De discretione secularium et sanctimonialium viduarum ac virginum. Conc. Tolet. IV. tit. 56. c. XLIX.

De professione et veste religiosarum viduarum. Conc. Tolet. X. tit. 4. c. LV.

TITULUS VIII.

De comprobatione sanctimonialium viduarum ac virginum.

Viduae quae in proposito religioso diuturna observatione permanserint, et virgines quae plurimis annis in monasteriis fuerint, omnino nubere prohibentur. Epistola Symmachi ad Coesarium. LXXXV. tit. 4.

De feminis quae viduitatem professae sunt coram episcopo. Conc. Araus. tit. 27. c. XXVII.

De remotis excusationibus viduarum transgressionem sequentium. Conc. Tolet. X. tit. 5. c. LV.

TITULUS IX.

De prohibitione ministerii feminarum.

De feminis ut sacris altaribus non ministrent, vel aliquid ex his, quae virorum sunt officiis deputata, praesumant. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 28.

Ut nulla professa vel vidua absente sacerdote in domo sua sacerdotale officium vel lucernam impleat. Conc. Tolet. I. tit. 9. c. XLVI.

Non debere mulieres ad altare ingredi. Conc. Laod. tit. 45. c. VII.

Ut mulieres in sacrarium non intrent. In excerptis Martini. tit. 42. c. LXIV.

Qualiter viduae vel sanctimoniales ad baptismi ministerium ordinentur. Conc. Carthag. IV. tit. 12. c. XV.

Ut mulieres publicè docere non praesumant. Conc. Carthag. IV. tit. 99. c. XV.

Ut mulier baptizare non audeat. Conc. eod. tit. 100.

TITULUS X.

De non velandis viduis.

Viduae non velentur, quia id nec auctoritas divina nec canonum instituit forma. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 15.

Quòd viduae ut supra dictum est non velentur, et si professam continentiam proposito mutato calcaverint ipsae pro se Deo rationem reddant. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 23.

TITULUS XI.

De castimonia et regulis viduarum.

Cum viduis vel viduabus extraneae personae non commorentur. Conc. Carthag. I. tit. 4. c. XII.

De viduis adolescentulis et infirmis victu ecclesiae sustentandis. Conc. Carthag. IV. tit. 101. c. XV.

Ut viduae, quae stipendiis ecclesiae sustentantur, ecclesiam meritis et orationibus juvent. In quo supra. tit. 103.

De viduis senioribus quae tamquam ordinatae non suscipiantur. Conc. Laod. tit. 11. c. VII.

TITULUS XII.

De castimonia monachorum ac virginum.

De monachis vel puellis Deo dicatis, quòd non liceat eis nuptiis jungi. Conc. Chalced. tit. 16. c. XI.

Clerici vel sanctimoniales feminae cum extraneis viris vel feminis non habitent. Conc. Carthag. I. tit. 3. c. XII.

Clerici, vel continentes, ad virgines et viduas soli nusquam accedant. Conc. Carthag. III. tit. 25. c. XIV.

Ut religiosa puella virorum familiaritatem non habeat. Conc. Tolet. I. tit. 6. c. XLVI.

De monachis et virginibus castitatis propositum non servantibus. Epistola Siricii ad Eumerium. III. tit. 6.

Quòd si qui propositum monachi deseruerint, publica sint poenitentiae satisfactione purgandi. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 12.

De viris ac feminis sacris propositum transgredientibus sacrum. Conc. Tolet. VI. tit. 6. c. LI.

TITULUS XIII.

De viduis moechis.

De viduis moechis si eumdem postea maritum habeant. Conc. Eliber. tit. 72. c. XXXVIII.

TITULUS XIV.

De appetendo poenitentiae bono.

Quòd non oporteat christianum de die in diem differre converti, ne angustias temporis incurrat extremi. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuliensem. LXX.

TITULUS XV.

Quid possit poenitentia.

Quòd omni tempore necessitatis et periculi poenitentia et reconciliatio sine mora sit conferenda. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuliensem. LXX.

Quòd christiano non conveniat in spatio vitae spem indulgentiarum habere. In quo supra.

TITULUS XVI.

De dilatione poenitentiae et communionis.

De his qui poenitentiam agere differunt propter metum graviùs delinquendi. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 7.

De his qui quocumque obstaculo impediti accipere poenitentiam non occurrunt, quòd eis hoc remedium poenitentiae post mortem dari non poterit, quòdque eorum merita Dei sunt judicio requirenda. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuliensem. LXX. Epistola Innocentii ad Exuperium. VIII. tit. 2.

De his qui usque ad finem vitae in peccatis perdurant et in exitu communionem petunt. In excerptis Martini. tit. 82. c. LXIV.

TITULUS XVII.

De danda poenitentia et temporibus poenitendi.

In infirmitate conversi manus inpositionem accipiant. Conc. Arelat. I. tit. 6. c. XXI.

De his qui apud haereticos poenitentiam acceperunt, qualiter ab ecclesia recipiantur. Conc. Milevitan. tit. 23. c. XIX.

Juxta peccati differentiam poenitentiae tempora decernantur. Conc. Carthag. III. tit. 31. c. XIV.

Ut sacerdos poenitenti absque personae acceptione poenitentiae leges injungat. Conc. Carthag. IV. tit. 74. c. XV.

De poscentibus poenitentiam si postea obmutescant vel in phrenesem vertantur. Conc. Carthag. IV. tit. 76. c. XV.

Poenitentiam desiderantibus clericis non negandam. Conc. Araus. tit. 4. c. XXVII.

De his qui subito obmutescunt ut et baptismum et poenitentiam accipiant. Conc. Araus. tit. 12. c. XXVII.

De his qui mente desipiunt, ut eis quae pietatis sunt conferantur. Conc. eodem. tit. 13.

Quòd qui poenitentiam petit, si obmutuerit, aut indiciis aut testimoniis certis comprobatus quod quaesivit accipiat. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuliensem. LXX.

Qualiter majores poenitentiam accipiant, quae minoribus non facile committenda est, et quòd viaticum in morte posito nulli sit denegandum. Conc. Agath. tit. 15. c. XXX.

Ut poenitentia conjugatis ex consensu detur. Conc. Arelat. II. tit. 22. c. XXII.

Qualiter poenitentia detur cum detonsione capitis et mutatione vestis. Conc. Tolet. III. tit. 12. c. XLVIII.

De his qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, ut si dignè poenituerint communio tribuatur. Conc. Laod. tit. 2. c. VII.

Quòd nulli sit ultima poenitentia deneganda. Epist. Celestini ad episcopos Galliae. XXXIV. tit. 2.

De poenitentia fidelium ut quum ad eam perveniunt confessio eorum non publicetur. Epistola Leonis ad episcopos per Campaniam, Samnium, et Picenum. LXXIII. tit. 2.

Quòd aegritudine aggravatis vel obmutescentibus poenitentia per testimonium audientium detur. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuliensem. LXX.

Quòd in generalibus causis nihil sine metropolitano oporteat inquiri, et ut his qui in exitu sunt, poenitentia et communio non negetur. Nam non nisi per supplicationes sacerdotum valet Dei indulgentia obtineri. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuliensem.. LXX.

TITULUS XVIII.

De poenitentium legibus.

Ut negligentes poenitentes tardiùs recipiantur. Conc. Carthag. IV. tit. 75. c. XV.

Ut poenitentes infirmi viaticum accipiant. Conc. Carthag. IV. tit. 77. c. XV.

Ut poenitentes viatico accepto si supervixerint, sine manus impositione non se credant absolutos. Conc. Carthag. IV. tit. 78. c. XV.

Ut poenitentium defunctorum et oblatio et memoria commendetur. Conc. Carthag. IV. tit. 79. c. XV.

Omni tempore jejunii a sarcerdote manus poenitentibus imponenda. In quo supra. tit. 80.

Mortuos ecclesiae poenitentes efferant et sepeliant. In quo supra. tit. 82.

Quòd poenitentes secundum modum canonum antiquorum agere poenitentiam debeant. Conc. Tolet. III. tit. 11. c. XLVIII.

Quòd oporteat eum qui pro illicitis veniam petit etiam a multis licitis abstinere, et quod poenitentes si causas suae perfectionis amore non relinquunt ecclesiastico eas judici agant. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 8.

Quòd poenitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat. In quo supra. tit. 9.

Quòd ad militiam secularem post poenitentiam omnino redire non liceat. In quo supra. tit. 10.

TITULUS XIX.

De temporibus remissionis poenitentium.

De poenitentum remissionis tempore. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 7.

TITULUS XX.

De non recipiendis poenitentibus.

De poenitentibus ut ab aliis episcopis vel presbyteris non recipiantur, nec alibi communicent nisi in sua ecclesia: quòd si qui eos susceperint, culpam tangant. Epistola Felicis ad episcopos per Siciliam. LXXIX. tit. 6.

Poenitens ubi acceperit poenitentiam ibi communicet. Conc. Arelat. I. tit. 16. c. XXI.

TITULUS XXI.

De his qui in poenitentia positi moriuntur.

De his qui in poenitentia positi vitam excesserint, ut et communicent et oblatio eorum recipiatur. Conc. Arelat. II. tit. 12. c. XXII.

De poenitentibus subito mortuis ut oblationes eorum recipiantur. Conc. Vasens. I. tit. 2. c. XXVIII.

De non reconciliatis poenitentibus qui de corpore exeunt ut viaticum accipiant et si supervixerint inter poenitentes sint. Conc. Araus. tit. 3. c. XXVII.

TITULUS XXII.

De damnatione transgressorum poenitentium et profitentium castitatem.

De apostatis qui tardiùs revertuntur nisi per dignam poenitentiam non recipiantur. Conc. Arelat. I. tit. 22. c. XXI.

De his qui post sanctam religionis professionem apostatarunt et ad seculum redeunt, et qui post poenitentiam habitum seculare praesumunt. Conc. Arelat. II. tit. 25. c. XXII.

Si post acceptam poenitentiam quis nupserit, vel qualibet familiaritate cum extraneo vixerit. Conc. eodem. tit. 21.

De his qui poenitentiam violaverint. Conc. Aurelian. I. tit. 7. c. XXXI.

De poenitentibus moechis si postquam poenituerint rursum fornicati fuerint. Conc. Eliber. tit. 7. c. XXXVIII.

De viduis quae professam continentiam praevaricaverint. Conc. Carthag. IV. tit. 104. c. XV.

De feminis quae viduitatem professae sunt coram episcopo, ut si praevaricaverint cum raptore damnentur. Conc. Araus. tit. 27. c. XXVII.

De his quae professae sunt castitatem si praevaricaverint. Conc. eodem. tit. 28.

LIBER TERTIUS.

DE INSTITUTIONIBUS JUDICIORUM ET GUBERNACULIS RERUM.

VERSIFICATIO.

I. Jussis postquam nostra tuis se lingua subegit
Ac dicto citius famulatum mente paravit,
¿In qua cursivagum mittemus parte viantem
Aut nunc quo motum librabimus orbe regressum
Enixo series usque nunc proruit orsu?
R. Ex hoc incipe juridicos disponere motus,
Os, guttur, linguam, labium accusantis obunca:
Falsum non tolles indemnem vivere testem;
Judicium judex addiscat promere justum
Nec minimum juris vertat in parte favoris:
Quisquis enim torquet leges torquetur ad ignes,
Et parva magnus pensavit facta reatus.
Complevi praecepta sacris impressa loquelis
Adsportans quidquid praecipis ipse tibi.
Putas ne recto labuntur crura viatu
Aut non alterno fallimur inde pede?
Directè jugulus mentem collisit iniquam,
Justitiae tello callida cuncta secans.
Pulchrè est infausto punitus crimine mendax
Ne falsum staret quod veritate perit.
Veridico cuncta congressa est orbita gressu.
Perge vigens; error nullus in antra latet.

TITULUS I.

De retinendo suscepto regimine, et sollicitè peragendo.

Quòd non sint quacumque ex causa relinquenda regiminis jura suscepta. Praefatio epistolae Leonis ad Rusticum Narbonensem. LXVI.

Quòd jura regiminis sollicitè sint agenda. Praefatio epistolae Leonis ad episcopos per Siciliam. LXIII.

TITULUS II.

De formatis.

Quomodo fiat formata. Epistola Attici Constantinopolitani episcopi, quae est in fine graecorum conciliorum ex integro. c. XI.

Qualiter fiat formata, et ut sine formata nullus clericus quocumque proficiscatur. Conc. Milevit. tit. 20. c. XIX.

TITULUS III.

De modo profectionis ministrorum.

Non oportet ministrum altaris vel etiam laicum sine formatis litteris aliquò proficisci. Conc. Laod. tit. 41. c. VII.

Non oportet altaris ministrum vel quemlibet clericum praeter jussionem episcopi sui ad peregrina proficisci. Conc. eodem. tit. 42. c. VII.

Nullum peregrinum absque epistolio id est formata suscipi. Conc. Antioch. tit. 7. c. VI.

Quòd oporteat egenis epistolia tribui; honestiores autem commendatitiis litteris approbari. Conc. Chalced. tit. 11. c. XI.

Ut qui confessorum litteras portant alias communicatorias recipiant. Conc. Arelat. I. tit. 9. c. XXI.

De epistolis communicatoriis confessorum. Conc. Eliber. tit. 25. c. XXXVIII.

De his qui communicatorias litteras portant ut de fide interrogentur. Conc. eodem. tit. 58.

De clericis qui sine epistolis sui pontificis proficiscuntur. Conc. Agath. tit. 38. et 52. c. XXX.

Ut clerici vel laici in aliena ecclesia non communicent sine litteris episcopi sui. Conc. Carthag. I. tit. 7. c. XII.

De praesidibus vel ceteris rempublicam agere volentibus ne sine litteris episcopi sui communicent, et quum contra disciplinam egerint excommunicentur. Conc. Arelat. I. tit. 7. c. XXI.

Quòd non oporteat extraneos clericos sine commendatitiis litteris ministrare. Conc. Chalced. tit. 13. c. XI.

TITULUS IV.

De modo profectionis sacerdotum.

Ut episcopus sine formata metropolitani longiùs non proficiscatur. Conc. Catthag. III. tit. 28. c. XIV.

Quòd episcopus absque vocatione principis et absque justis causis ad comitatum vadens communione et dignitate privetur. Conc. Sardic. tit. 11. c. V.

De commotione episcoporum ne passim ad comitatum ire praesumant. Conc. Sardic. tit. 12. c. V.

De episcopis vel omnibus omnino qui sunt sub ecclesiastica regula constituti, ut nullus absque consilio et litteris metropolitani omniumque qui in eadem provincia sunt episcopi ad principem eant. Conc. Antioch. tit. 11. c. VI.

Ut episcopi passim ad comitatum non pergant nisi a principe evocati, et quomodo pro oppressis aut viduabus vel pupillis atque damnatis apud potestates episcopi remedium impetrent. Conc. Sard. tit. 8. c. V.

Qomodo episcopi aut per se aut per ministros suos causas sibi justè competentes agere possint quum velint. Conc. eodem. tit. 9. c. V.

Quòd nisi pro justis causis aut pupillorum vel viduarum sive laborantium remediis episcopus ad comitatum non eat. Conc. eodem. tit. 10. c. V.

De convicinis episcopis in urbe regia commorandis. Conc. Tolet. VII. tit. 6. c. LII.

TITULUS V.

De conspirationis crimine.

De conjurationibus et conspirationibus quod crimen Graeci fratrias dicunt. Conc. Chalced. 18. c. XI.

TITULUS VI.

De delatoribus.

De delatoribus. Conc. Eliberit. tit. 73. c. XXXVIII.

TITULUS VII.

De accusatorum quaerenda conversatione.

Quaerendam in judicio conversationem accusatoris et accusati. Conc. Carthag. IV. tit. 96. c. XV.

TITULUS VIII.

De accusatorum reprobatione.

Qui non bonae conversationis sunt clericos non accusent: et ut quis clericus si criminibus implicatus est clericos non accuset. Conc. Carthag. II. tit. 6. c. XII.

De personis, quae clericos accusare non possunt. Conc. Carthag. VII. tit. 2. c. XVIII.

De excommunicatis ut dum in eadem sententia sunt non accusent. Conc. eodem. tit. 1. c. XVIII.

Ut accusatores qui primum crimen objectum non probaverint ad cetera accusanda non admittantur. Conc. Carthag. VII. tit. 3. c. XVIII.

De his qui sacerdotes accusaverint nec probant. Conc. Elibert. tit. 75. c. XXXVIII.

Ut qui clericum accusaverit, et id non probaverit, excommunicetur. Conc. Bracar. II. tit. 8. c. LXIV.

Clerici accusatores fratrum ad communionem non recipiantur nec ad clerum. Conc. Carthag. IV. tit. 55. c. XV.

Ut falsi accusatores fratrum usque ad exitum excommunicentur. Conc. Arelat. I. tit. 14. c. XXI.

De accusatoribus fratrum. Conc. Arelat. II. tit. 24. c. XXII.

Ut accusatores de levibus causis non audiantur, de criminalibus verò discutiantur in quo episcopus accusatoris vice se discutiendum sciat. Conc. Vasens. tit. 7. c. XXVIII.

Ut episcopus si cuicumque crimen impegerit deducatur ad probationem in synodo. Conc. Carthag. IV. tit. 29. c. XV.

Soli episcopo accusanti non esse credendum: quod si quem solus accusaverit, negantem excommunicaverit, nec ipse communicet. Conc. Carthag. VII. tit. 5. c. XVIII.

TITULUS IX.

De accusatorum acceptione.

De episcoporum et clericorum accusatoribus quales debeant in accusationibus suscipi. Conc. Chalced. tit. 21. c. XI.

Non sine accusatione legitima quispiam condemnetur. Conc. Tolet. VI. tit. 11. c. LI.

TITULUS X.

De examinatione testium.

Ejus qui frequenter litigat et ad accusandum facilis est, testimonium nemo absque gravi examinatione recipiat. Conc. Carthag. IV. tit. 58. c. XV.

TITULUS XI.

De non compellendis ad testimonium.

De clericis: ut nullius ecclesiastici ad testimonium dicendum persona pulsetur. Conc. Carthag. V. tit. 1. c. XVI.

TITULUS XII.

De reprobatione testium.

De personis quae adversus clericos testificare non possunt. Conc. Carthag. VII. tit. 4. c. XVIII.

De falsis testibus. Conc. Eliber. tit. 24. c. XXXVIII.

De judaeis conversis et pòst praevaricantibus ut ad testimonium non admittantur. Conc. Tolet. IV. tit. 64. c. XLIX.

De eo quem solo suo testimonio praesumpserit episcopus excommunicare. Conc. Carthag. VII. tit. 5. c. XVIII.

TITULUS XIII.

De contemptu judicii.

De accusatis judicio adesse nolentibus. Epist. Bonifacii ad episcopos Galliae. Ex integro. XXXI.

TITULUS XIV.

De exordiis judicii.

Ut nullus episcopus pro judiciis munera accipiat. Conc. Tarrac. tit. 10. c. XXXIX.

Ut episcopus causas clericis praesentibus audiat. Conc. Carthag. IV. tit. 23. c. XV.

Nullus episcopus vel infrapositus die dominico causas audire praesumat. Conc. Tarracon. tit. 4. c. XXXIX.

TITULUS XV.

De implorandis judiciis.

De clericis si a principe seculare aut episcopale judicium postulent. Conc. Milev. tit. 19. c. XIX.

Si clericus injustam districtionem episcopi circa se putat, recurrat ad synodum. Conc. Carthag. IV. tit. 66. c. XV.

Licere clericis si injustè fuerint excommunicati vicinos adire episcopos. Conc. Sardic. tit. 17. c. V.

De clericis qui de judiciis episcoporum suorum conqueruntur. Conc. Milev. tit. 22. c. XIX.

Qui sententia episcopi sui non acquiescit, recurrat ad synodum. Conc. Vasens. tit. 5. c. XXVIII.

TITULUS XVI.

De non reliquendis ecclesiasticis judiciis.

Ne catholici apud infideles causas proponant. Conc. Carthag. IV. tit. 87. c. XV.

Quòd non oporteat clericos praetermisso episcopo ad secularia judicia commeare: et si clericus adversus episcopum alienum causam habeat, apud audientiam synodi ejus provinciae conqueratur; nam si contra ipsius provinciae episcopum aut contra metropolitanum habuerit episcopus vel clericus, ad dioecesis episcopos pergat. Conc. Chalced. tit. 9. c. XI.

Ut clerici omnino publica judicia non appellent; quod si fecerint, aut causam perdant, aut dignitate priventur. Conc. Carthag. III. tit. 9. c. XIV.

Ut clericus inconsulto episcopo ad judicem secularem non pergat. Conc. Agath. tit. 32. c. XXX.

Quòd non liceàt duos clericos in forum causare publicum. Conc. Tolet. III. tit. 13. c. XLVIII.

TITULUS XVII.

De electione judicum.

Ut si ex consensu partium judices electi fuerint a numero qui constitutus est non liceat esse judices pauciores. Conc. Carthag. III. tit. 10. c. XIV.

TITULUS XVIII.

De numero judicum.

De clericis contumacibus et numero judicum quanti possint judicare episcopum, presbyterum, vel diaconum. Conc. Carthag. I. tit. 11. c. XII.

Quanti debeant judicare episcopum, presbyterum, vel diaconum. Conc. Carthag. II. tit. 10. c. XIII.

De episcopis accusatis, et accusatoribus eorum; ubi vel infra quod tempus examinentur, et de spatio purgationis et communionis eorum. Conc. Carthag. III. tit. 7. c. XIV.

De presbyteris vel diaconis quanti episcopi eas discutiant: et ut idem ordo cum accusato-

ribus in eorum causis et discussionibus conservari jubetur. Aliorum clericorum causas solus loci episcopus agnoscat et finiat. Conc. Carthag. III. tit. 8. c. XIV.

Ut Gallicani episcopi in Galliis non discutiantur. Conc. Vasens. tit. 1. c. XXVIII.

De presbyteris, vel diaconis ab uno episcopo non deponendis. Conc. Hispal. II. tit. 6. c. LXVII.

TITULUS XIX.

De dubiis judiciis.

De episcopis vel clericis a synodo vel a proprio episcopo damnatis: quòd si quaesiti fuerint, ad majorem episcoporum synodum se convertant, et principis auribus nullam molestiam ingerant. Conc. Antioch. tit. 12. c. VI.

De episcopis accusatis ut si una pars eum innocentem et altera judicaverit reum, alter metropolitanus cum aliquantis episcopis veniat ut contentionem dissolvat. Conc. Antioch. tit. 14. c. VI.

TITULUS XX.

De diversis judiciis.

Ut si quis ab aliis judicibus ecclesiasticis ad alios transeat non obsit prioribus si diversam sententiam proferant: quaerendum tamen si nulla sint causa injustitiae depravati. Conc. Carthag. III. tit. 10. c. XIV.

TITULUS XXI.

De injustis judiciis.

Irritam esse sententiam episcopi nisi clericorum suorum sententia confirmetur. Conc. Carthag. IV. tit. 23. c. XV.

Irritam esse injustam episcoporum damnationem, et idcirco synodo retractandam. Conc. eod. tit. 28. c. XV.

Irritam esse absente eo cujus causa agitur sententiam probatam, nam qui fecerint in synodo causam dabunt. Conc. eodem. tit. 30. c. XV.

TITULUS XXII.

De incertis judiciis.

De episcopis qui exceperint sententiam a totius provinciae episcopis ut eorum judicium revolvi non possit. Conc. Antioch. tit. 15. c. VI.

Non licere episcopo vel cuicumque clerico, si exauctoratus fuerit, ministrare, ne reparari possit. Conc. Antioch. tit. 4. c. VI.

De clericis pro crimine suo damnatis ut a quolibet non defensentur. Conc. Carthag. V. tit 2. c XVI.

De clericis excommunicatis quandiu eis asserere liceat. Conc. eodem. tit. 12. c. XVI.

TITULUS XXIII.

De convellendis et confirmandis judiciis.

De episcopo adjudicato ut si voluerit episcopus Romanus aut renovet aut confirmet judicium. Conc. Sardic. tit. 4. c. V.

Ut si episcopus a synodo fuerit depositus, in cathedra ejus nullus per omnia ordinetur, nisi ejus causam episcopus Romanus determinaverit. Conc. eodem. tit. 5. c. V.

De causis clericorum tam superioris ordinis quàm inferioris, quae in provincia minimè finiuntur ut ab apostolica sede determinentur. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 3.

Quod subreptum fuerit apostolicae sedi et suam in melius sententiam commutaverit, quando damnationem Photini rescidit. Epist. Innocentii ad Rufum. XXVI. tit. 7.

De ordine quo depositi iterum ordinentur. Conc. Tolet. IV. tit. 28. c. XLIX.

De episcopis accusatis ita ut a Romano episcopo vel ab his quos miserit actio finiatur. Conc. Sardic. tit. 7. c. V.

Si episcopus, presbyter, aut diaconus injustè se excommunicatum in concilio conqueratur. In excerptis Martini. tit. 37. c. LXIV.

TITULUS XXIV.

De collationibus pauperum.

De his, quae in usus pauperum conferuntur, ne extra ecclesiam dentur. Conc. Gangr. tit. 8. c. IV.

TITULUS XXV.

De opprimentibus pauperes, et fraudantibus ecclesiarum oblationes.

Ut opprimentium pauperes oblationes non suscipiantur. Conc. Carthag. IV. tit. 94. c. XV.

Ut qui oblationes defunctorum aut negant, aut difficulter reddunt, excommunicentur. Conc. eodem. tit. 95.

Ut qui oblationes defunctorum retinent excommunicentur. Conc. Vasens. tit. 4. c. XXVIII.

De his qui suas vel propinquorum oblationes ecclesiis fraudant. Conc. Agath. tit. 4. c. XXX.

Si quis poenitentium quemlibet expoliaverit et admonente episcopo non reddiderit, excommunicetur. Conc. Tolet. I. tit. 11. c. XLVI.

TITULUS XXVI.

De conciliis celebrandis.

Ut bis in anno episcoporum concilium fiat. Conc. Nic. tit. 5. c. I.

Quòd oportet bis in anno concilium fieri per singulas provincias. Conc. Chalced. tit. 19. c. XI.

Ut gesta conciliorum episcoporum subscriptionibus roborentur. Conc. Carthag. III. tit. 50. c. XIV.

Ut ad metropolitani arbitrium synodus congregetur. Conc. Arelat. II. tit. 18. c. XXII.

Ut epistolas ad concilium revocandum metropolitanus subscribat et dirigat. Conc. Milev. tit. 10. c. XIX.

Quòd in communibus causis ecclesiae generale concilium congregare oporteat, in privatis verò causis speciale uniuscujusque provinciae. Conc. Milev. tit. 9. c. XIX.

De qualitate conciliorum vel quare aut quando fiant. Conc. Tolet. IV. tit. 3. c. XLIX.

Ut episcopus ad diem concilii occurrat. Conc. Carthag. V. tit. 10. c. XVI.

De formula secundum quam concilium fiat. Conc. Tolet. IV. tit. 6. c. XLIV.

Ut episcopus aegrotans pro se legatum ad synodum mittat. Conc. Carthag. IV. tit. 21. c. XV.

De tempore paschae et die concilii in quo celebrari oporteat. Conc. Carthag. V. tit. 7. c. XVI.

De synodo annis singulis congreganda. Conc. Agath. tit. 71. c. XXX.

Ut per singulos annos concilium fiat. Conc. Carthag. III. tit. 2. c. XIV.

Ut bis in anno concilium fiat. Conc. Regien. tit. 8. c. XXVI.

Ut bis in anno synodus celebretur. Conc. Antioch. tit. 20. c. VI.

De bis in anno synodo facienda et non licere alteri episcopo proprium apud se concilium facere nisi soli metropolitano. In excerptis Martini. tit. 18. c. LXIV.

Ut nulli episcopo a synodo liceat deesse, vel ante peractam synodum discedere. Conc. Arelat. II. tit. 19. c. XXII.

Ut nullus episcopus de concilio sine consensu discedat, aut ad concilium ire excuset. Conc. Araus. tit. 29. c. XXVII.

Quòd semel in anno ad concilium sacerdotes et judices atque actores patrimonii fiscales debeant convenire. Conc. Tolet. III. tit. 18. c. XLVIII.

Ut episcopus dioecesanos presbyteros et quosdam ex laicis convenire litteris ad synodum moneat. Conc. Tarracon. tit. 13. c. XXXIX.

Ut de Sicilia ternis annis singulis episcopi die tertia calendarum octobrium Romam pro synodo occurrant. Epistola Leonis ad episcopos per Siciliam. LXIII. tit. 7.

Ut bina per annos singulos episcoporum concilia celebrentur. Epistola Leonis ad Anastasium. LXVII. tit. 6.

Ut bini de provinciis episcopi quos metropolitani probaverint ad Thessalonicam dirigantur. LXVII. tit. 9.

Ut non amplius quàm dies quindecim in concilio remorentur episcopi. Epistola ejusdem ad eumdem. LXVII. tit. 10.

De concilio per annos singulos celebrando. Epistola Hormisdae ad episcopos per Hispaniam. XCI. tit. 3.

De episcopis qui post acta in Carthaginensi synodo retenti sunt ad reliqua peragenda. Conc. Milevit. tit. 27. c. XIX.

TITULUS XXVII.

De episcopis ad synodum ire contemnentibus.

Episcopos ad synodum vocatos non debere contemnere. Conc. Laod. tit. 40. c. VII.

Ut qui plebe sua contempta ad concilium venire detrectant plebem et honorem amittant. Conc. Carthag. III. tit. 43. c. XIV.

Ut nullus episcopus de concilio sine consensu discedat, aut ad concilium ire excuset. Conc. Araus. tit. 29. c. XXVII.

Si episcopus a metropolitano admonitus pro synodo vel ordinatione episcopali venire distu-

lerit. Conc. Agath. tit. 53. c. XXX.

Ut episcopus qui a metropolitano commonitus ad synodum non venerit excommunicetur. Conc. Tarrac. tit. 6. c. XXXIX.

De episcopo qui noluerit venire ad synodum. In excerptis Martini. tit. 19. c. LXIV.

TITULUS XXVIII.

De custodiendis episcoporum pactis a principe confirmandis.

Ut gesta concilii episcoporum subscriptionibus confirmentur. Conc. Carthag. III. tit. 50. c. XIV.

Ut pacta inter episcopos inita custodiantur. Conc. Carthag. I. tit. 12. c. XII.

Ut episcopus qui contra professionem suam in concilio habitam venerit, deponatur. Conc. Carthag. II. tit. 13. c. XIII.

Ut de haereticis vel infidelibus quidquid in concilio constituitur a principe impetretur. Conc. Milevit. tit. 11. c. XIX.

TITULUS XXIX.

De excommunicatis.

De excommunicatis clericis sive laicis. Conc. Nic. tit. 5. c. I.

De clericis excommunicatis ne alii episcopi eis communicent. Conc. Sardic. tit. 16. c. V.

De excommunicatis quid observetur. Conc. Antiochen. tit. 6. c. VI.

De excommunicatis qui praeter voluntatem episcopi ad urbem regiam veniunt. Conc. Chalced. tit. 23. c. XI.

Ut qui excommunicatum alterius susceperit excommunicetur, et pari crimine obnoxius teneatur. Conc. Carthag. II. tit. 7. c. XIII.

Excommunicatus presbyter si sacrificare praesumpserit anathematizetur. Conc. eodem. tit. 8.

De clericis et monachis excommunicatis qui praeter voluntatem episcopi sui ad urbem regiam veniunt. Conc. Chalcedon. tit. 23. c. XI.

Ut cum excommunicato communicans vel orans excommunicetur. Conc. Carthag. IV. tit. 73. c. XV.

De his qui excommunicatos alterius accipiunt. Conc. Arelat. II. tit. 8. c. XXII.

De clericis qui per culpam suam ad episcopo suo excommunicantur ut ab aliis episcopis indubitanter communionem accipiant. Conc. Agath. tit. 3. c. XXX.

Ut excommunicatus humiliet semetipsum ut festinius reconcilietur. Conc. Vasen. tit. 6. c. XXVIII.

De eo qui ab episcopo suo aliquid repetit: pro ipsa conventione ab ecclesia non privetur. Conc. Aurel. I. tit. 4. c. XXXI.

De excommunicatis presbyteris ut in necessitate communionem dent. Conc. Eliber. tit. 32. c. XXXVIII.

De episcopis qui excommunicatum alienum communicant. Conc. eod. tit. 53.

Ut qui a suis episcopis privantur ab aliis non recipiantur. Conc. Caesaraug. I. tit. 5. c. XLI.

De his qui excommunicantur a sacerdotibus, ut nullus ad eos accedat. Conc. Tolet. I. tit. 15. c. XLVI.

De non communicando excommunicatis. Conc. Bracar. I. tit. 15. c. LXIII.

De clericis excommunicatis. In excerptis Martini. tit. 37. c. LXIV.

Non licere communicare excommunicatis. In excerptis Martini. tit. 84. c. LXIV.

De his qui in sua provincia non communicantes alibi communicant. Conc. Milevit. tit. 18. c. XIX.

Si quis libens clericus aut laicus pro haerese fuerit excommunicatus, libellum fidei suae det, ut opinionem haeresis purget. In excerptis Martini. tit. 36. c. LXIV.

De damnatione Acacii quod haereticis ausus sit communicare. Epistola Felicis ad eumdem Acacium Constantinopolitanum ex integro. LXXX.

De episcopis qui excommunicatum alterius suscipiunt. Conc. Araus. tit. 11. c. XXVII.

TITULUS XXX.

De excommunicatis.

De excommunicatis a seculo exeuntibus. Conc. Nic. tit. 12. c. I.

De communione privatis et ita defunctis. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 6.

TITULUS XXXI.

De conservanda integritate locorum.

Non accipiat alium episcopum plebs quae in diaecesim semper subjacuit. Conc. Carthag. III. tit. 42. c. XIV.

Ut diaecesis, quae episcopum numquam habuit, non habeat. Conc. Carthag. II. tit. 5. c. XIII.

Ut qui approbaverit suam civitatem metropolim fuisse, teneat primatum. Conc. Taurit. tit. 1. c. XXV.

Ne in una provincia duo metropolitani sint, et de quibus ita factum est. Conc. Chalced. tit. 12. c. XI.

Quòd non oprteat secundum statuta Imperato-

rum duos esse metropolitanos episcopos. Epistola Innocentii ad Alexandrum. XXIII. tit. 2.

Quòd unaquaeque provincia suo metropolitano debet esse contenta. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIV. tit. 4.

De terminis non transferendis. Epistola Innocentii ad Florentinum ex integro. XIII.

Ut nullus episcopus relicta cathedra in diaecesi resideat. Conc. Carthag. V. tit. 5. c. XVI.

Episcopus in dioecesim factus solam eam teneat plebem in qua est ordinatus. Conc. Carthag. III. tit. 46. c. XIV.

Si episcopi negligentes sint adversus haereticos, amittant eadem loca, in quibus inveniuntur existere negligentes. De judicibus etiam quibus et causa dirimi potest. Conc. Milevit. tit. 24. c. XIX.

Ut si episcopus in majoribus cathedris conventus a vicinis episcopis infra sex menses ad ecclesiae unitatem non converterit, excommunicetur; quòd si fuerit de communione mentitus episcopus privetur. Conc. eod. tit. 25.

TITULUS XXXII.

De invasis sedibus et locis.

De episcopis vacantibus ecclesias vacantes occupantibus, et hanc esse plenam synodum ubi metropolitanus fuerit. Conc. Antioch. tit. 16. c. VI.

Ne episcopus alterius episcopi plebes aut fines usurpet. Conc. Carthag. I. tit. 10. c. XII.

Ut nullus praesumat parochiam alienam. Conc. Carthag. II. tit. 11. c. XIII.

Ut plebes alienas alius episcopus non usurpet. Conc. Carthag. III. tit. 20. c. XIV.

De episcopis qui quod repetere poterant praetermissa synodo invasserint. Conc. Milevit. tit. 21. c. XIX.

TITULUS XXXIII.

De regendis ecclesiis ex tricennali possessione.

De ecclesiis in barbarico positis. Conc. Constantinopol. I. tit. 4. c. VIII.

De ecclesiis in parochiis per triginta annos ab episcopo habitis, vel renovatis urbibus. Conc. Chalced. tit. 17. c. XI.

De tricennii tempore et propter provincias causarum discretione. Conc. Tolet. IV. tit. 34. c. XLIX.

De tricennali discretione, ut post triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus exclusit. Epistola Gelasii ad Sicilienses episcopos. LXXXIII. tit. 2.

Ut basilicae, in cujus territorio sunt, in ejus episcopi maneant potestate. Conc. Aurel. I. tit. 13. c. XXXI.

De ecclesiis ab haerese translatis, ut ad eos episcopos, in quorum sunt parochiis, pertineant. Conc. Tolet. III. tit. 9. c. XLVIII.

Quòd ecclesiarum omnium dotes ad episcopi ordinationem debeant pertinere. Conc. Tolet. III. tit. 19. c. XLVIII.

De conventu territorii et basilicis noviter constructis ad quem episcopum pertineant. Conc. Tolet. IV. tit. 35. c. XLIX.

TITULUS XXXIV.

De visitandis et moderandis parochiis.

Ut annis singulis episcopi dioecesim visitent, et ut non plus quàm tertiam de parochiis suis accipiant. Conc. Tarracon. tit. 8. c. XXXIX.

De requisitione episcoporum per singulos annos in parochiis peragenda. Conc. Tolet. IV. tit. 36. c. XLIX.

Quòd sacerdotes moderanter agere debeant per parochias. Conc. Tolet. III. tit. 20. c. XLVIII.

Ne de facultatibus ecclesiarum, excepta tertia oblationum ac frugum, episcopus aliquid auferat. Conc. Tolet. IV. tit. 33. c. XLIX.

Ut episcopus ambulet per dioecesem suam. Conc. Bracar. II. tit. 1. c. LXIV.

Ut episcopus per dioecesem ambulans duos solidos tantum accipiat, neque tertiam partem de oblationibus quaerat; et ut clerici non cogantur more servili. Conc. eodem. tit. 2. c. LXIV.

Ut episcopus ambulet per diaecesem suam discutiens clericos si bene ministrent; et ante viginti dies paschae catechumeni doceantur symbolum. Conc. Bracar. II. tit. 1. c. LXIV.

De excusatione ecclesiarum Galliae provinciae. Conc. Tolet. VII. tit. 4. c. LII.

TITULUS XXXV.

Si contentio inter parochias oriatur quâ examinatione determinetur.

De Teodulphi Malacitanae ecclesiae episcopi querimoniis adversus reliquos episcopos pro quibusdam parochiis. Conc. Hispal. II. tit. 1. c. LXVII.

De querimoniis Fulgentii et Honorii episcoporum pro quibusdam parochiis. Conc. eodem. tit. 2.

De duobus episcopis unius provinciae inter se contentionem habentibus. Conc. Sardic. tit. 3. c. V.

TITULUS XXXVI.

De oeconomo et defensoribus ecclesiae.

De oeconomis id est dispensatoribus singularum ecclesiarum habendis. Conc. Chalced. tit. 26. c. XI.

De institutione oeconomorum, id est, qui res ecclesiasticas tractant. Conc. Tolet. IV. tit. 48. c. XLIX.

De oeconomis ne ex laicis constituantur. Conc. Hispal. II. tit. 9. c. LXVII.

Defensores ecclesiarum a principe postulentur. Conc. Carthag. V. tit. 9. c. XVI.

Ut pro causis ecclesiae exequutores vel advocati a principe postulentur. Conc. Milevit. tit. 16. c. XIX.

Ut fundatores ecclesiarum quousque advixerint earum habeant curam, ipsique illic ministros eligant servituros. Conc. Tolet. IX. tit. 2. c. LIV.

TITULUS XXXVII.

De dispensatione ecclesiasticarum rerum.

Ut oblatio fidelium quae in nummis offertur apud unumquemlibet clericum servetur, competenti tempore inter clericos dividenda. Conc. Bracar. I. tit. 21. c. LXIII.

De his quae altari offeruntur sive praediis. Conc. Aurel. I. tit. 10. c. XXXI.

De his quae a fidelibus in parochitanis basilicis offeruntur. Conc. eod. tit. 11.

De rebus ecclesiasticis quot portiones fiant. Conc. Bracar. I. tit. 7. c. LXIII.

De rebus ecclesiae dispensandis; quae dispensatio ita fiat un nulla necessitas maneat. In excerptis Martini. tit. 16. c. LXIV.

Ut de redditibus ecclesiae et oblatione fidelium quatuor portiones fieri debeant. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 29.

De bene gerendis ecclesiae rebus ab episcopis. Epistola Gelasii ad Sicilienses episcopos. LXXXIII. tit. 1.

De conquisitis rebus: intra ecclesiam et sacerdotis haeredes intestati quae divisio fiat. Conc. Tolet. IX. tit. 4. c. LIV.

Ut episcopus tertiam ecclesiasticarum rerum sibi debitam cui elegerit conferat. Conc. Tolet. IX. tit. 6. c. LIV.

TITULUS XXXVIII.

De custodiendis et alienandis ecclesiarum rebus.

De collatis rebus ecclesiis ut in earum jure perdurent. Conc. Tolet. VI. tit. 15. c. LI.

Non debere sacerdotes ecclesiastica vendere, verùm autem vendita revocare. Conc. Ancyr. tit. 15. c. II.

Irritam esse quamcumque distractionem episcopi actam sine conniventia clericorum. Conc. Carthag. IV. tit. 32. c. XV.

Res ecclesiae inconsulto metropolitano ab episcopo non alienandae. Conc. Carthag. V. tit. 4. c. XVI.

Ut episcopis non liceat rem alienare ecclesiae, clericis autem, monachis et peregrinis liceat dare. Conc. Tolet. III. tit. 3. c. XLVIII.

Non licere presbytero vel clerico rem ecclesiae vendere vel donare. Conc. Agath. tit. 22. c. XXX.

Non licere cunctis ministris et sacerdotibus res ecclesiae commutare, vendere, vel donare, nec libertis a parochitanis editis ecclesiam relinquere. Conc. Agath. tit. 49. c. XXX.

Non licere presbyteris parochitanis de rebus ecclesiae aliquid vendere. Conc. eodem. tit. 53.

Presbyteri parochitani quodcumque emerint ad nomen ecclesiae faciant scripturam. Conc. eodem. tit. 54.

Episcopus in rebus ecclesiae potestatem habeat, nec domesticis suis vel propinquis in eis potestatem attribuat. Conc. Antioch. tit. 25. c. VI.

Episcopus rebus ecclesiae tamquam commendatis non quasi propriis utatur. Conc. Carthag. IV. tit. 31. c. XV.

Quomodo ab episcopis res ecclesiae habeantur, et de libettis manumittendis. Conc. Agath. tit. 7. c. XXX.

Licere episcopo sine conniventia clericorum aliquid exiguum vendere. Conc. eodem. tit. 45.

Licere episcopo fugitivos servos ecclesiae venumdare. Conc. eodem. tit. 46.

De mancipiis ecclesiae ab episcopo manumissis. Conc. Hispal. I. tit. 1. c. LXVI.

De superbis ecclesiae libertis ut ad servitium revocentur. Conc. Hispal. II. tit. 8. c. LXVII.

De mancipiis ecclesiae ab episcopis proximis suis collatis. Conc. Hispal. I. tit. 2. c. LXVI.

Si episcopus de rebus ecclesiae per testamentum aliquid contulerit. Conc. Agath. tit. 51. c. XXX.

De praesumptuoso episcopo si absque necessitate et inscio clero vel de loco illo ubi presbyter non est de rebus ecclesiae vendere quodcumque praesumpserit. In excerptis Martini. tit. 14. c. LXIV.

Non licere clericis post mortem sui episcopi res ad eum pertinentes diripere. Conc. Chalced. tit. 22. c. XI.

Ut si episcopus intestatus obierit, inventarium de rebus ejus clerici faciant et nullus exinde aliquid auferat. Conc. Tarracon. tit. 12. c. XXXIX.

Si sacerdos moritur quid de rebus ecclesiae observetur. Conc. Ilerd. tit. 16. c. XLIV.

Ut defuncto episcopo de rebus ipsius vel ecclesiae nullus quidquam praesumat. Conc. Vallet. tit. 2. c. XLV.

De rebus ecclesiasticis et episcopalibus qualiter segregatè serventur. Conc. Antioch. tit. 24. c. VI.

De rebus ecclesiae gubernandis ac rebus spiritualibus segregandis. In excerptis Martini. tit. 15. c. LXIV.

Ut propinqui morientis episcopi de rebus ejus nihil usurpent sine metropolitani et comprovincialium conscientia. Conc. Vallet. tit. 3. c. XLV.

De rebus episcopi propriis vel adquisitis quid debeat observari. Conc. Agath. tit. 48. c. XXX.

Si episcopo quidpiam a quolibet fuerit derelictum, ab ecclesia vindicetur, exceptis his quae per fideicommisum data reperiuntur. Conc. eod. tit. 6.

Ut episcopus qui relinquens vel non relinquens filios ecclesiam, cui praefuit, haeredem non fecerit, de bonis quae reliquit damnis ecclesiae consulatur. Conc. eod. tit. 33.

De venditionibus quas abbates facere praesumunt et nullatenus faciendis libertis de monasteriis servis. Conc. eodem. tit. 56.

De promisso suffragio praestiti ex rebus ecclesiae sacerdotibus persolvendo, ut ita concilio roborentur. Conc. Tolet. IV. tit. 37. c. XLIX.

Si de rebus ecclesiae pro praestatione aliquid dari dicatur, causa praestiti cognoscatur. Conc. Tolet. IX. tit. 3. c. LIV.

De suffragiis, fundatoribus ecclesiarum, vel filiis eorum, ex rebus ab ipsis collatis impertiendis. Conc. Tolet. IV. tit. 38. c. XLIX.

Res ecclesiasticae usu collatae nulla praescriptione temporum defendantur. Conc. Agath. tit. 59. c. XXX.

Si episcopus cuiquam terrulas praestiterit excolendas, sine praejudicio juris ecclesiae tenebuntur. Conc. Aurel. I. tit. 19. c. XXXI.

Ut quidquid de jure ecclesiae clerici tenuerint post obitum eorum ad ecclesiam revertatur. Conc. Tolet. II. tit. 4. c. XLVII.

Ut res ecclesiae non alienentur et clericis et monachis aut peregrinis in usum dentur. Epistola Symmachi ad Caesarium. XXXV. tit. 1.

De stipendiis clericorum ne a jure alienentur ecclesiae. Conc. Tolet. VI. tit. 5. c. LI.

Ut de rebus ecclesiae nihil episcopi auferant et qualiter proximi fundatores ecclesiarum sollicitudinem gerant. Conc. Tolet. IX. tit. 1. c. LIV.

Ut scripturae, quas sacerdotes et ministri injustè fecerint, post mortem eorum habeant annorum numerum computatum. Conc. eodem. tit. 8.

TITULUS XXXIX.

De libertis et familiis ecclesiarum.

De libertis ex familia ecclesiae factis si nihil ex proprio conferant sacerdotes qui eos faciunt. Conc. Tolet. IV. tit. 67. c. XLIX.

De discretione manumissorum ex familia ecclesiae qualiter manumittantur et ne adversa testificent vel accusent. Conc. eodem. tit. 68.

Quòd liberti ex familia ecclesiae pro compensatione adquisitae rei ab episcopis possunt fieri. Conc. eodem. tit. 69.

De professione libertorum ecclesiae et posteritatis eorum sacedotibus facienda ne longinquitas temporis hos faciat obnitescere libertate. Conc. eodem. tit. 70.

De libertis ecclesiae ejusdem patrocinium derelinquentibus. Conc. eodem. tit. 71.

De professionibus et obedientia libertorum ecclesiae. Conc. Tolet. VI. tit. 9. c. LI.

De progenie libertorum ecclesiae ne iis vel pro nutritione ab ecclesia liceat evagare. Conc. Tolet. VI. tit. 10. c. LI.

Quòd post mortem sacerdotis in libertate servis collata annorum tempus debeat computari. Conc. Tolet. IX. tit. 12. c. LIV.

Ut ex libertis ecclesiae et ex personis ingenuis geniti ab obsequiis ecclesiae non recedant. Conc. eodem. tit. 13.

Quòd si liberti ecclesiae ad eam reverti non velint, omnis eorum rescula juri applicetur ecclesiae. Conc. eodem. tit. 14.

De obsequio et disciplina libertorum ecclesiae. Conc. eodem. tit. 15.

Quòd libertis ecclesiae nihil de rebus suis in alienum liceat transferre dominium. Conc. eodem. tit. 16.

TITULUS XL.

De non ignorandis canonibus.

Quòd nulli sacerdoti liceat canones ignorare. Epistola Celestini per Apuliam. XXXV. tit. 1.

Quòd ignorantia sacrarum scripturarum Eutichetem haereticum fecerit. Epistola Leonis ad Flavianum. XXXVIII. tit. 1.

Ut sciant servare quod noverunt et curent nosse quod ignorant. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 18.

TITULUS XLI.

De conservatione canonum, et damnatione vetita praesumentium.

De statutis canonum conservandis. Epistola Leonis ad episcopos Africanos. LXIX. tit. 5.

Ut canones Nicaeni et apostolicae sedis decreta custodiantur. Decretum Hilarii. LXXIV. tit. 1.

De institutis ecclesiasticis moderanter pro temporis qualitate dispositis. Decretum Gelasii. LXXXII. tit. 1.

Ut ubi nulla perurget necessitas constituta patrum inviolata serventur. In quo supra tit. 2.

Quòd apostolica sedes paternos canones pio studio devotoque custodiat et eos custodiri simili intentione praecipiat. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 2.

Ut episcopus, presbyter et diaconus qui contra haec statuta fecerint periclitentur. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 30.

Quòd praevaricatores interdictorum communionis se noverint subire jacturam. Epistola Symmachi ad Caesarium. LXXXV. tit. 5.

Quòd in praeteritis regulis et quae custodienda sunt et quae vetita sunt ordinata sint, quae in omnibus diligenter debeant observari. Epistola Hormisdae ad Salustium Hispal. XCIV.

Ut nullus privilegia antiqua convellat sed in honore suo a patribus decreta serventur. Rescriptio Hormisdae ad episcopos Baeticae ex integro. XCV.

De damnatione eorum qui ea quae interdicta sunt usurpare praesumunt. Epistola Zosimi ad Hesychium Salonitanum episcopum. XXXVIII. tit. 2.

Quòd docendus sit populus. Epistola Celestini per Apuliam. XXXV. tit. 3.

Ut si quis sacerdotum contra interdicta fecerit a suo sit officio removendus. Epistola Leonis ad universos episcopos per Campaniam et diversas provincias. LXIV. tit. 5.

Qui instituta violaverit sententiam in se inveniet. Decretum Hilarii synodale. LXXIV. tit. 4.

Ut episcopi qui contra statuta faciunt honore priventur. Conc. Taurit. tit. 12. c. XXV.

De Aggaro et Tiberiano qui ex laicis fuerunt ordinati. Epistola Leonis ad Africanos episcopos. LXIX. tit. 3.

De damnatione eorum qui praetereuntes statuta nova introducunt praecepta. Sententia in fine concilii Gangren. c. IV.

De canonibus uniuscujusque concilii conservandis. Conc. Chalced. tit. 1. c. XI.

De observatione priorum canonum. Conc. Tolet. III. tit. 1. c. XLVIII.

De stabilitate canonum et damnatione violantium. Conc. Bracar. I. tit. 22. c. LXIII.

Ut laici contemptores canonum excommunicentur, clerici honore priventur. Conc. Carthag. I. tit. 14. c. XII.

De Proterio Alexandrino episcopo ut priorum suorum decreta conservet. Epistola Leonis ad Martianum Augustum. LVIII. tit. 1.

Ubi postulat eumdem imperatorem ut epistolam quam ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum miserat, in graecum translatam Alexandtinae ecclesiae destinet. In quo supra. tit. 2.

Ubi per legatos suos hortatur Dei sacerdotes ut secundum sacras scripturas cuncta disponant. Epistola Leonis ad synodum Chalcedonensem ex integro. LIV.

TITULUS XLII.

De non contemnendis quaestionibus et cavendis contentionibus.

Profundiores quaestiones non contemnendae sunt nec penitus asserendae. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIII. tit. 73.

Quòd magnopere contentio sit cavenda. Epistola ad Anastasium. LXXXIV. tit. 4.

TITULUS XLIII.

De retribuenda conditione servorum.

Ut servi sub obtentu religionis non suscipiantur aut vindicentur in monasteriis vel in clero. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 16.

TITULUS XLIV.

De quorumcumque libertis ecclesiae commendatis.

De libertis qui ecclesiae commendati sunt ne opprimantur. Conc. Araus. tit. 7. c. XXVII.

De libertis ut in necessitate ab ecclesia tueantur. Conc. Agatn. tit. 29. c. XXX.

Quòd liberti ab episcopis vel ab aliis facti et ecclesiae commendati permanere debeant liberi. Conc. Tolet. III. tit. 6. c. XLVIII.

De libertis patrocinio ecclesiae commendatis. Conc. Tolet. IV. tit. 72. c. XLIX.

LIBER QUARTUS.

DE INSTITUTIONIBUS OFFICIORUM ET ORDINE BAPTIZANDI.

VERSIFICATIO.

I. Ecce jugi motu placendi munera portans
Totum quod statuis implevi mente reclini:
Amodo quae nostris sternetur semita plantis,
Aut quò mittemus alacres per plana recursus?
Hactenus ex certo verborum lingua cucurrit
Ordine; nunc compone choros revocantibus hymnis,
Doce delicti sordes baptismate tolli,
Distingue templis altaria, carmina, thura.
R. Complere tua concurram cito jussa citatus
Imperiaque animis sacra portabo superbis:
Altaris aram, ritus et cantica templi
Gaudia festorum, concionisque melos,
Usus, mensuras, leges, sedesque sacrorum
Distinctè motus rite dedit calamus.
Putasne nostris studiis his laetus haberi?
Aut tibi quae placeant emolumenta damus?
I. Me refovent quaecumque paras, me talia mulcent,
His delector ovans quas mihi ponis opes.
R. Det dominus opus hoc nostrum tibi posse placere,
Quod te delectet, nos refovere queat.

TITULUS I.

Quòd sibi tantum noceant quum a malis bona ministrantur.

Quòd mali bona ministrando sibi tantummodo noceant nec ecclesiae sacramenta commaculent. Epistola Anastasii ad Anastasium Augustum. LXXXIV. tit. 8.

Quòd eos quod post damnationem suam baptizavit vel ordinavit Acacius nulla portio laesionis attingat. In quo supra. tit. 7.

TITULUS II.

De non usurpanda doctrina et nomine doctoris.

Ut doctoris sibi nomen non imponat, cui concessum non est. Conc. Caesaraugustan. I. tit. 7. c. XLI.

Ut laicus praesentibus clericis non doceat. Conc. Carthag. IV. tit. 98. c. XV.

Ut mulieres publicè docere non praesumant. Conc. Carthag. IV. tit. 99. c. XV.

TITULUS III.

De recipiendis libris canonicis et renuendis libris et psalmis apocryphis.

Non licere psalmos ab idiotis compositos in ecclesia dici neque libros qui sunt extra canonem legere, et qui sint libri canonici. Conc. Laod. tit. 59. c. VII.

Ut praeter sacras scripturas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum et qui sint libri canonici. Conc. Carthag. tit. 47. c. XIV.

Praeter canonicas scripturas nihil in ecclesia legatur catholica, nihil in auctoritate recipiendum. Conc. Tolet. I. ex regula fidei. tit. 12. c. XLVI.

Quòd extra auctoritatem veteris et novi testamenti nihil poeticum sit in ecclesia decantandum. Conc. Bracar. I. tit. 12. c. LXIII.

De eo quod non liceat psalmos poeticos in ecclesia dicere nec libros apocryphos legere. In excerptis Martini. tit. 67. c. LXIV.

De Apocalypsis libro in omnibus recipiendo. Conc. Tolet. IV. tit. 17. c. XLIX.

De canonicis libris qui recipi debeant. Epistola Innocentii ad Exuperium. VIII. tit. 7.

De canonicis libris qui recipi debent et de apocryphis renuendis. Decretale ab Hormisda papa editum. CIII.

TITULUS IV.

De symbolis patrum.

Symbolum Nicaeni concilii. c. I. et fides sancti Gregorii mayoris in fine capitulationum.

Symbolum Constantinopolitani concilii. In fine. c. VIII.

Regula fidei habita in concilio Tolet. I. c. XLVI. in fine capitulationum.

Tractatus et confessio fidei Reccaredi regis quando gens Gothorum est ab haeresi ariana conversa. Exordium concilii Toletani. III. c. XLVIII.

De evidenti catholicae fidei veritate. Conc. Tolet. IV. tit. 1. c. XLIX.

De plenitudine fidei catholicae. Conc. Tolet. VI. tit. 1. c. LI.

De unius sacrae fidei veritate. Conc. Tolet. VIII. tit. 1. c. LIII.

TITULUS V.

De custodiendis symbolis.

Custodiendam fidem patrum trecentorum decem et octo. Conc. Constantinop. I. tit. 1. c. VIII.

TITULUS VI.

De praedicando symbolo.

De praedicando symbolo populis in ecclesia. Conc. Tolet. III. tit. 2. c. XLVIII.

Ut symbolum ante octo dies paschae competentibus praedicetur. Conc. Agath. tit. 13. c. XXX.

TITULUS VII.

De construendis ecclesiis et altaribus.

Ne sine praeceptione episcopi novae basilicae dedicentur. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 6.

Ut nulla basilica sub quorumlibet defunctorum nomine constructa dedicetur. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 27.

De basilicis quae sine martyrum reliquiis dedicatae sunt ut destruantur. Conc. Carthag. V. tit. 15. c. XVI.

Ne picturae in ecclesia fiant. Conc. Eliber. tit. 36. c. XXXVIII.

Quòd manere debeat firmum si servi fisci ecclesias fecerint easque peculio suo ditaverint. Conc. Tolet. III. tit. 15. c. XLVIII.

Ut altare et ungatur et benedicatur. Conc. Agath. tit. 14. c. XXX.

De ecclesiarum restauratione in fabricis vel aedificatione quid sit observandum. Epistola Vigilii ad Profuturum episcopum. XCVI. tit. 4.

TITULUS VIII.

De honore ecclesiarum.

Donum Dei et congregationes quae in ea fiunt non debere contemni. Conc. Gangren. tit. 5. c. IV.

Non licere extra ecclesiam congregationes fieri, et contempto episcopo cum presbytero agere. Conc. eodem. tit. 6.

Non licere communionem ecclesiae contemnere aut excommunicatis communicare. Conc. Antioch. tit. 2. c. VI.

De fructibus in ecclesia et non alibi dandis. Conc. Gangr. tit. 7. c. IV.

Non licere in dominicis ecclesiis accubitus sternere vel agapem facere. Conc. Laod. tit. 28. c. VII.

Ut nullus in ecclesia convivetur. Conc. Carthag. III. tit. 30. c. XIV.

TITULUS IX.

De honore martyrum.

De communicando in basilicis martyrum. Conc. Gangren. tit. 20. c. IV.

De martyrum sepulchris et honorificentia. Conc. Carthag. I. tit. 2. c. XII.

Ne cerei in coemeteriis incendantur. Conc. Eliberit. tit. 34. c. XXXVIII.

TITULUS X.

De consecratione sacrarum oblationum.

Ut in sacrificio panis tantùm et calix offeratur. Conc. Carthag. III. tit. 24. c. XIV.

Quòd in altari non potest aliquid offerri praeter panem, vinum, et aquam. In excerptis Martini. tit. 55. c. LXIV.

Ut in unum propositio sacramenti consecretur. Conc. Araus. tit. 17. c. XXVII.

TITULUS XI.

De honore sacrarum oblationum.

Ut sacrificium a jejunis fiat. Verba Honorati et Urbani episcoporum in Conc. Carthag. III. tit. 39. c. XIV.

Ut missa a jejunis celebretur. Conc. eodem. tit. 29.

Ut presbyter post cibum non teneat missam pro mortuis. Conc. Bracar. II. tit. 10. c. LXIV.

Non oportet in domibus ab episcopis vel presbyteris oblationes fieri. Conc. Laod. tit. 59. c. VII.

De eo quòd non liceat super monumenta vel in campo missas tenere, vel sacramenta distribuere. In excerptis Martini. tit. 68. c. LXIV.

Sacras oblationes pro eulogiis in festivitate paschali ad alias parochias non debere transmitti. Conc. Laod. tit. 14. c. VII.

Ut mortuis baptismus vel eucharistia non detur. Conc. Carthag. III. tit. 6. c. XIV.

De renuendis oblationibus eorum qui non communicant. Conc. Eliber. tit. 28. c. XXXVIII.

De his qui in ecclesiam intrant et non communicant ut excommunicentur. Conc. Tolet. I. tit. 13. c. XLVI.

Ut qui eucharistiam in ecclesia accipit et ibi eam non sumit anathematizetur. Conc. Coesaraugust. I. tit. 1. c. XLI.

Ut qui acceperit eucharistiam et non sumpserit ut sacrilegus repellatur. Conc. Tolet. I. tit. 14. c. XLVI.

De eo quòd non liceat convivia facere de confertis. In excerptis Martini. tit. 61. c. LXIV.

De fermento, quod civitatis tantùm presbyteris die dominico dirigatur. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 5.

De festivitatibus ut si una agenda populo non suffecerit non sit haesitatio sacrificium iterare. Epistola Leonis ad Dioscorum. LXXII. tit. 2.

De languoris eventu ministrantium clericorum. Conc. Tolet. VII. tit. 2. c. LII.

TITULUS XII.

De situ et accesu in choro.

De discretione presbyterorum atque diaconorum ut in utroque choro consistant. Conc. Tolet. IV. tit. 39. c. XLIX.

De eo quod intra altare neque laici neque mulieres communicare jubentur. Conc. Bracar. I. tit. 13. c. LXIII.

TITULUS XIII.

De concordia officiorum.

Ut unaquaeque provincia in officio unum ordinem teneat. Conc. Gerund. tit. 1. c. XL.

De uno ordine in ministeriis et officiis in cunctis ecclesiis celebrando. Conc. Tolet. IV. tit. 2. c. XLIX.

De uno ordine in vespertinis vel matutinis officiis in cunctis ecclesiis celebrando. Conc. Bracar. I. tit. 1. c. LXIII.

TITULUS XIV.

De ordine officiorum.

Psalmos sparsim non licere confundi. Conc. Laod. tit. 17. c. VII.

Quòd non sit aliter dicendum nisi *gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto.* Epistola Vigilii ad Profuturum. XCVI. tit. 2.

Quòd in fine psalmorum *gloria et honor Deo* sit dicendum. Conc. Tolet. IV. tit. 15. c. XLIX.

De discretione gloriae in fine responsoriorum. Conc. eodem. tit. 16.

Ut post antiphonas orationes dicantur et hymni matutini et vespertini cum capitellis psalmorum cantentur. Con. Agath. tit. 30. c. XXX.

De non renuendo pronuntiare hymnos. Conc. Tolet. IV. tit. 13. c. XLIX.

De celebrando officio in sexta feria paschae. Conc. Tolet. IV. tit. 7. c. XLIX.

De benedicendo cereo et lucerna in pervigiliis paschae. Conc. eodem. tit. 8.

TITULUS XV.

De orationibus et celebritate missarum.

De orationibus quotidianis. Conc. Laod. tit. 18. c. VII.

Ut preces vel orationes nisi probatae fuerint in concilio non dicantur. Conc. Milevit. tit. 12. c. XIX.

Ut omnibus diebus in matutinis et vespertinis horis oratio dominica dicatur. Conc. Gerund. tit. 11. c. XL.

De dominica oratione quotidie patenter pronuntianda. Conc. Tolet. IV. tit. 10. c. XLIX.

Quòd non aliter presbyteri sed sicut episcopi populum salutare debebunt dicentes: Dominus sit vobiscum. Conc. Bracar. I. tit. 3. c. LXIII.

De non legendis diversis lectionibus per solemnium dierum vigilias vel missas. Conc. Bracar. I. tit. 2. c. LXIII.

De hymno trium puerorum in cunctis missarum solemnitatibus decantando. Conc. Tolet. IV. tit.. 14. c. XLIX.

Ut sanctum evangelium etiam sabbatis legatur. Conc. Laod. tit. 16. c. VII.

Ut evangelium post epistolam legatur. Conc. Vallet. tit. 1. c. XLV.

Quòd laudes non mox post Apostolum sed post evangelium sint dicendae. Conc. Tolet. IV. tit. 12. c. XLIX.

De non decantando in quadragesima *Alleluia.* Conc. Tolet. tit. 11. c. XLIX.

Quòd juxta auctoritatem apostolicae sedis a Profuturo metropolitano episcopo susceptam missarum ordo debeat celebrari. Conc. Bracar. I. tit. 4. c. LXIII.

De ordine orationum catechumenorum atque fidelium tempore missae et de communione eorum. Conc. Laod. tit. 19. c. VII.

De precibus et orationibus missarum, et quis erit in eis ordo servandus et ut absque collatione fratrum minimè proferatur. Conc. Carthag. III. tit. 23. c. XIV.

De pacis osculo dando post confecta mysteria. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 1.

De nominibus offerentium ante precem sacerdotis non recitandis. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 2.

De paschae annunciatione et precum ordine et missarum solemnitate. Epistola Vigilii ad Profuturum. XCVI. tit. 5.

Quòd post benedictionem populo datam sic communicare debeant sacerdotes. Conc. Tolet. IV. tit. 18. c. XLIX.

Quòd propter statuta sedis apostolicae omnes orationes ecclesiae Christi gratiam resonent, qua genus reparatur humanum. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIII. tit. 11.

Quòd pro Christo fungatur legatione dum pro pace precatur ecclesiae. Epistola Anastasii ad Anastasium Imperatorem. LXXXIV. tit. 1.

TITULUS XVI.

De honore missarum.

Ut vallematiae et turpia cantica prohibeantur a sacrarum solemnitatibus. Conc. Tolet. III. tit. 23. c. XLVIII.

Ut quando sacerdos verbum facit, ab auditorio exiens excommunicetur. Conc. Carthag. IV. tit. 24. c. XV.

Ut ante missam expletam et benedictionem perceptam nec quisque fidelium nec populus egrediatur, aut abire praesumat. Conc. Agath. tit. 47. c. XXX.

Ut episcopus ante completam missam et benedictionem acceptam egredi non praesumat. Conc. Aurel. I. tit. 22. c. XXXI.

Non debere die dominico jejunari. Conc. Gangren. tit. 18. c. IV.

Ut diebus dominicis nullus jejunet. Conc. Caesaraug. I. tit. 2. c. XLI.

De diebus dominicis et pentecoste ut in eis stantes oremus. Conc. Nic. tit. 20. c. I.

De non jejunando in diebus dominicis neque genua flectendo: similiter et in quinquagesima. In excerptis Martini. tit. 57. c. LXIV.

TITULUS XVII.

De litaniis.

Ut litaniae post pentecosten a quinta feria usque in sabbatum celebrentur. Conc. Gerund. tit. 2. c. XL.

Ut litaniae post ascensionem Domini celebrentur. Conc. Aurel. I. tit. 23. c. XXXI.

De secundis litaniis faciendis kalendarum novembrium. Conc. Gerund. tit. 3. c. XL.

De institutione novarum litaniarum. Conc. Tolet. V. tit. 1. c. L.

De observantia litaniarum. Conc. Tolet. VI. tit. 2. c. LI.

TITULUS XVIII.

De observantia jejuniorum.

Non licere jejunia communia solvere. Conc. Gangr. tit. 19. c. IV.

De his qui studiosè die dominico jejunant ut non credantur catholici. Conc. Carthag. IV. tit. 64. c. XV.

De temporibus jejuniorum ut omnibus mensibus jejunium fiat, exceptis Julio et Augusto. Conc. Eliber. tit. 23. c. XXXVIII.

Ut omni sabbato jejunetur. Conc. eodem. tit. 26.

Quòd rite omni sabbato jejunetur. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 4.

TITULUS XIX.

De observantia quadragesimae.

Non debere in quadragesima natalitia martyrum celebrari nisi tantum sabbato et dominica memoriam eorum fieri. Conc. Laod. tit. 51. c. VII.

Ut omnibus diebus quadragesimae sabbato jejunetur etiam cum districtionis auctoritate. Conc. Agath. tit. 12. c. XXX.

Non licere quintam feriam septimanae ultimae solvi. Conc. Laod. tit. 50. c. VII.

De non solvendo jejunio in quinta feria paschae. In excerptis Martini. tit. 50. c. LXIV.

De non solvendo jejunio in sexta feria paschae. Conc. Tolet. IV. c. XLIX.

Ut ante pascha non quinquagesima sed quadragesima teneatur. Conc. Aurel. I. tit. 20. c. XXXI..

Ut diebus quadragesimae nemo ab ecclesia se absentet. Conc. Caesaraugust. I. tit. 2. c. XLI.

De non celebrandis natalitiis martyrum, neque natalitiis hominum, vel nuptiis in quadragesimae diebus. In excerptis Martini. tit. 48. c. LXIV.

In quadragesima sabbato tantùm et dominica offerendum. Conç. Laod. tit. 49. c. VII.

TITULUS XX.

De cognitione et celebritate paschae.

Ut comprovinciales episcopi de pascha suum primatem inquirant. Conc. Carthag. III. tit. 1. c. XIV.

Ut per singulos annos convenientes episcopi ad concilium de paschali solemnitate a primate suo informentur. Conc. eodem. tit. 41.

De tempore paschae seu concilii per formatas provinciis nunciando. Conc. Carthag. V. tit. 7. c. XVI.

De anunciatione paschae ante epiphaniam inter episcopos exquirenda. Conc. Tolet. IV. tit. 5. c. XLIX.

Ut per singulos annos a metropolitano episcopo pascha pronuntietur. Conc. Bracar. II. tit. 6. c. LXIV.

De paschate uno die et tempore celebrando. Conc. Carthag. IV. tit. 65. c. XV.

Ut uno die et tempore pascha celebretur. Conc. Arelat. I. tit. 1. c. XXI.

Non debere pascha diverso tempore fieri neque cum judaeis celebrari. Conc. Antioch. tit. 1. c. VII.

De insinuatione et indictis temporibus paschae. Epistola Innocentii ad Aurelium ex integro. XV.

De celebratione pentecostes. Conc. Eliberit. tit. 43. c. XXXVIII.

De celebritate festivitatis dominicae matris Mariae. Conc. Tolet. X. tit. 1. c. LV.

TITULUS XXI.

De catechumenis.

Ut evangelia catechumeni audiant. Conc. Araus. tit. 18. c. XXVII.

De catechumenis qui ecclesiam non frequentant. Conc. Eliber. tit. 45. c. XXXVIII.

De catechumenis peccantibus ut aut emendati audiant verbum aut abjiciantur omnino. Conc. Neocaesar. tit. 15. c. III.

Ut ad baptisterium catechumeni nunquam accedant. Conc. Arausic. tit. 19. c. XXVII.

Ut catechumeni cum fidelibus benedictionem non accipiant. Conc. eodem. tit. 20.

Ut sacramentum catechumenis non praebeatur. Conc. Carthag. III. tit. 5. c. XIV.

De catechumenis sine baptismo defunctis ut eorum commemoratio in oblatione non fiat. Conc. Bracar. I. tit. 17. c. LXIII.

TITULUS XXII.

De his qui baptismum dare possunt.

Ut in necessitate fideles baptizent. Conc. Eliber. tit. 38. c. XXXVIII.

TITULUS XXIII.

Quod in nomine Trinitatis debeat baptismus dari.

Quòd in nomine Trinitatis debeat baptizari. Epistola Vigilii ad Profuturum. XCVI. tit. 6.

TITULUS XXIV.

Quid valeat virtus baptismi.

Quòd in baptismo mors praeveniat interfectione peccati, et sepulturam Christi imitetur trina immersio, et ab aquis elevatio sit veluti resurrectio de sepulcro. Epistola Leonis ad episcopos per Siciliam. LXIII. tit. 3.

Quòd gratiam Dei etiam baptizandorum testetur instituta purgatio, quum exorcismis et insuflationibus spiritus ab eis expelluntur immundi. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIII. tit. 12.

TITULUS XXV.

De mersione baptismi.

De trina et simpla in baptismo mersione. Conc. Tolet. IV. tit. 6. c. XLIX.

De trina mersione. Epistola Vigilii ad Profuturum. XCVI. tit. 2.

De trina et simpla emersione. Epistola Gregorii ad Leandrum ex integro. XCVII.

TITULUS XXVI.

De tempore baptismi.

De his qui ad fidem veniunt quando baptizentur. Conc. Eliber. tit. 42. c. XXXVIII.

Ut pascha tantum et natali domini baptismus detur, exceptis his qui in languore consistunt. Conc. Gerund. tit. 4. c. XL.

Non debere post duas septimanas quadragesimae aliquem ad baptismum suscipi. Conc. Laod. tit. 44. c. VII.

Non suscipi debere infantes ad baptismum nisi ante tres septimanas paschae et ut baptizandi symbolum dicant quod quinta feria paschae sacerdotibus reddant. In excerptis Martini. tit. 49. c. LXIV.

Ut praeter pascha et pentecosten baptismus non celebretur: ob necessitatem tamen in omni tempore. Epistola Syricii ad Eumerium. III. tit. 2.

Quòd in die epiphaniorum baptismum celebrari prohibeatur. Epistola Leonis ad episcopos per Siciliam. LXIII. tit. 1.

Quòd omnia nobis rerum ordine per incarnationem Domini nostri Jesu Christi salutis sacramenta digesta sunt. In quo supra. tit. 2.

Quòd pascha et pentecoste sit baptizandum. In quo supra. tit. 3.

Quòd beatus Petrus in die pentecostes virorum tria millia baptizavit. In quo supra. tit. 4.

Quòd pascha et pentecoste sit baptizandum. In quo supra. tit. 5.

Quòd omni tempore hi, qui necessitate mortis aut aegritudinis vel obsidionis sive perse-

quutionis aut naufragii urgentur, debent baptizari. De reddita etiam Christi baptismi ratione. In quo supra. tit. 6.

Ut non omni tempore baptismi regeneratio detur nisi pascha aut pentecoste: ob necessitatem tamen omni tempore. Epistola Leonis ad episcopos per Campaniam, Samnium et Picenum. LXXIII. tit. 1.

Ut praeter paschale tempus et pentecosten nemo baptizare praesumat. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 12.

TITULUS XXVII.

De baptizandis aegrotis, et non baptizandis mortuis.

De his qui in aegritudine baptizantur ut sani facti symbolum doceantur. Conc. Laod. tit. 47. c. VII.

De baptizandis aegrotis qui jam loqui non possunt. Conc. Carthag. III. tit. 34. c. XIV.

De catechumena si graviter aegrotaverit quando baptizetur. Conc. Elibert. tit. 11. c. XXXVIII.

Ut unius diei infans, si in discrimine est, baptizetur. Conc. Gerunden. tit. 5. c. XL.

Ut mortuis baptismus vel eucharistia non detur. Conc. Carthag. III. tit. 6. c. XIV.

TITULUS XXVIII.

De praegnantibus baptizandis.

De baptizandis praegnantibus propter quod uniuscujusque pro se confessio tenetur. In excerptis Martini. tit. 54. c. LXIV.

De praegnantibus baptizandis quòd nihil communicet baptismi sacramentum cum filio generando. Conc. Neocaesar. tit. 6. c. III.

TITULUS XXIX.

De baptizandis gentilibus.

De meretricibus paganis baptizandis, si convertantur. Conc. Eliberit. tit. 44. c. XXXVIII.

TITULUS XXX.

De dubio baptismo.

De his qui nullo testimonio se baptizatos noverint ut baptizentur. Conc. Carthag. V. tit. 6. c. XVI.

De his quibus dubium est utrum baptismum perceperint, necesse est renascantur. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 15.

De parvulis qui in captivitatem devenerunt et baptismi gratiae non reminiscuntur ut baptizentur. Epistola Leonis ad Leonem Ravennensem. LXXI. tit. 1.

TITULUS XXXI.

De regulis baptizandorum.

Ut qui baptizandi sunt nomen dent, et a vino et a carnibus abstineant. Conc. Carthag. IV. tit. 85. c. XV.

Ut nuper baptizati castè et continenter vivant. Conc. Carthag. IV. tit. 86. c. XV.

Baptizandos debere fidei symbolum doceri, et quinta feria paschae reddere. Conc. Laod. tit. 46. c. VII.

TITULUS XXXII.

De ordine baptizandi.

De ordine secundum quem baptizare oportet. Conc. Bracar. I. tit. 5. c. LXIII.

TITULUS XXXIII.

De baptizatis et non confirmatis et ita mortuis.

De baptizatis qui nondum confirmati moriuntur. Conc. Eliber. tit. 77. c. XXXVIII.

TITULUS XXXIV.

De filiis catholicorum si baptismati haeresis dentur.

De catholicis qui filios suos baptismati haereticorum dederint ut non recipiatur eorum oblatio. Conc. Ilerd. tit. 13. c. XLIV.

TITULUS XXXV.

De non iterando baptismo.

Baptismus in Trinitate susceptus non iteretur. Conc. Carthag. I. tit. 1. c. XII.

Ex haeresi conversi, si in Trinitate baptizati sunt, manus impositionem accipiant tantùm. Conc. Arelat. I. tit. 8. c. XXI.

De his qui rebaptizati sunt quantum poeniteant. Conc. Ilerd. tit. 9. c. XLIV.

De episcopis, presbyteris et diaconibus qui in lapsu haereticorum se baptismati dederunt, ut tantumdem laicam communionem habeant. Epistola Felicis ad episcopos per Siciliam. LXXIX. tit. 2.

De clericis et monachis ac puellis Dei vel secularibus qui se rebaptizandos impiè dederunt. In quo supra. tit. 3.

De his qui per ignorantiam aetatis rebaptizati sunt et temporibus constitutis super eos qui in hanc impietatem labuntur. In quo supra. tit. 4.

De Arianis catholicis non rebaptizandis. Epistola Syricii ad Eumerium. III. tit. 1.

Ut non rebaptizentur qui a Novatianis vel Montensibus veniunt. Epistola Innocentii ad Victoricum. VII. tit. 8.

Quòd eos qui se baptizatos agnoscunt sed in qua fide nesciunt, per manus impositionem suscipi conveniat. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 16.

Ut hi qui ab haereticis baptizati sunt sola Sancti Spiritus invocatione firmentur. Epistola Leonis ad Nicetam Aquilejensem. LXVIII. tit. 7.

Ut qui ab haereticis baptizantur per manus impositionem accipiant Spiritum sanctum. Epistola Leonis ad Leonem Ravennensem. LXXI. tit. 2.

De his qui rebaptizati doluerunt et posteà poenitere voluerunt. Epistola Felicis ad episcopos per Siciliam. LXXIX. tit. 1.

De his qui ab Arianis iterum rebaptizantur; et quòd alia sit impositio manus per quam Spiritus sanctus accipiatur, alia per quam poenitentiae fructus acquiritur et sancta communione restaurantur. Epistola Vigilii ad Profuturum. XCVI. tit. 3.

Quòd hi qui ad iterationem baptismi vel vi vel timore coacti animos inclinaverunt poenitentiae sint remedio sublevandi, et ut senilis aetatis, periculorum quoque, aegritudinum, ceterarumque necessitatum habeatur sollicita consideratione respectus. Epistola Leonis ad Nicetam Aquilejensem. LXVIII. tit. 6.

Rebaptizandi sacrilegium opus bonum non esse credendum sive agendum. Conc. Tolet. III. ex capitulis contra Arianos. tit. 15. c. XLVIII.

TITULUS XXXVI.

De baptizatis a solis episcopis consignandis.

Quòd non debeant baptizati nisi ab episcopis consignari nec presbyteris licere frontem ex chrismate ungere quòd solis debetur episcopis cum sanctum Spiritum tradunt. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 3.

De energumenis baptizatis ut permittente episcopo a presbyteris consignentur, et ceteri clerici eis manus imponant. In quo supra. tit. 6.

De infirmis chrismate perungendis: et orandum pro eis ex commemoratione epistolae sancti Jacobi. Epistola Innocentii ad Decentium. VI. tit. 8.

TITULUS XXXVII.

De baptizatis chrismate perungendis.

Post baptismum chrisma dandum est. Conc. Laod. tit. 48. c. VIII.

Ut haeretici qui in Trinitate baptizati sunt cum chrismate et manus impositione recipiantur. Conc. Arelat. II. tit. 17. c. XXII.

Ut nulla praedia vel illationes de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 7.

TITULUS XXXVIII.

De funeribus christianorum.

Quòd religiosorum corpora cum psalmis et canticis tantumdem deferenda sint ad sepulcra. Conc. Tolet. III. tit. 22. c. XLVIII.

De corporibus hominum intra basilicas sanctorum nullatenus sepeliendis. Conc. Bracar. I. tit. 18. c. LXIII.

TITULUS XXXIX.

De non judicando de mortuis.

Quòd non sit temere judicandum de his qui jam ad Dominum migraverunt. Epistola Anastasii ad Anastasium Augustum. LXXXIV. tit. 2.

TITULUS XL.

De energumenis.

Energumenis omni die ab exorcistis manus imponendae. Conc. Carthag. IV. tit. 90. c. XV.

Pavimenta domus Dei energumeni verrant. Conc. eodem. tit. 91.

Energumenis victus in domo Dei per exorcistas administretur. Conc. eodem. tit. 92.

De energumenis baptizatis ut clericorum monitis obtemperent. Conc. Arausic. tit. 14. c. XXVII.

Energumenis et catechumenis de baptismo consulendum. Conc. Arausic. tit. 15. c. XXVII.

De energumenis ut nec eorum nomen recitetur nec ipsi ministrent. Conc. Eliber. tit. 29. c. XXXVIII.

De energumenis quando baptizentur vel communicent. Conc. eodem. tit. 37.

LIBER QUINTUS.

DE DIVERSITATIBUS NUPTIARUM ET SCELERE FLAGITIORUM.

VERSIFICATIO.

I. Quidquid promulgasse tuis fuit inclite jussis
Certatim tibi tota manus operosa remisit;
Ecclesiam, baptisma, choros, cantusque libravi;
Post haec pande viam qua noverit iisse viator.
R. Ex hinc dispone generosi seminis ortum;
Nupta virum teneat, vir nuptam linquere cesset,
Nascatur proles communi velle peracto,
Stent nuptûs opera communi velle negato,
Nobilis hoc utraque regat sic vita parentes,
Et teneat ambos post mortem vita perennis.

TITULUS I.

De non execrandis nuptiis et de dispositionibus nuptiarum.

Qualiter sponsus et sponsa benedicantur et de castimonia eorum tempore nuptiarum. Conc. Carthag. IV. tit. 13. c. XV.

De his qui nuptias damnant. Conc. Gangren. tit. 1. c. IV.

Si quis dixerit vel crediderit conjugia hominum, quae secundum legem divinam licita habentur, execrabilia esse, anathema sit. Conc. Tolet. I. Ex regulis fidei catholicae contra Priscillianos. tit. 16. c. XLVI.

Virginitati studentes non debere nuptias execrari. Conc. Gangr. tit. 9. c. IV.

De his qui pro virginitate superbiunt. In quo supra. tit. 10.

Non debere condemnantem nuptias a viro discedere. In quo supra. tit. 14.

Non licere in quadragesima nuptias fieri. Conc. Laod. tit. 52. c. VII.

Non licere christianos ad nuptias euntes vallare vel saltare. In quo supra. tit. 53.

De eo qui sororem sponsae suae vitiaverit. Conc. Ancyr. tit. 25. c. II.

De parentibus qui fidem sponsalium frangunt. Conc. Elibert. tit. 54. c. XXXVIII.

Quòd non liceat alterius sponsam matrimonii alterius jura sortiri. Epistola Syricii ad Eumerium. III. tit. 4.

Si cujus uxor absens fuerit et adulterium maritus acceperit, revertente primâ secunda mulier debeat excludi. Epistola Innocentii ad Probum ex integro. XIV.

Quòd debeant feminae quae captis viris aliis nupserint de captivitate reversis prioribus copulari. Epistola Leonis ad Nicetam. LXVIII. tit. 1.

Quòd non probetur esse culpabilis qui uxorem captivi in matrimonio videtur esse sortitus. In quo supra. tit. 2.

Si viri de captivitate reversi in dilectione suarum conjugum perseverant, recipient eas. In quo supra. tit. 3.

Ut si mulieres ad priores maritos redire noluerint velut impiae ecclesiastica communione privandae sunt. In quo supra. tit. 4.

Quòd aliud sit uxor, aliud concubina, nec erret quisquis filiam suam in matrimonio concubinam habenti dederit. Epistola Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 4.

Quòd non sit conjugii duplicatio quando ancilla rejicitur et uxor assumitur. In quo supra. tit. 5.

TITULUS II.

De potestate nubendi et impedientibus castitatem.

De viduis et virginibus: quod quae voluerint continentiam teneant, et quae nubere elegerint quibus voluerint nubant, et de excommunicandis qui propositum castitatis impedierint. Conc. Tolet. III. tit. 10. c. XLVIII.

TITULUS III.

De raptoribus.

De desponsatis puellis et ab aliis corruptis, ut etiam cum damno pudoris restituantur sponsis. Conc. Ancyr. tit. 11. c. II.

De his qui sibi rapiunt uxores vel eis auxilium praestiterint. Conc. Chalced. tit. 27. c. XI.

De raptoribus si ad ecclesiam confugiunt. Conc. Aurel. I. tit. 2. c. XXXI.

De raptoribus viduarum ac virginum. Epistola Symmachi ad Caesarium. LXXXV. tit. 3.

TITULUS IV.

De interruptis conjugiis.

De secularibus ut sine judicio episcopi culpabiles conjuges non relinquant. Conc. Agath. tit. 25. c. XXX.

Ut neque dimissus neque dimissa alteri conjungatur. Conc. Milevit. tit. 17. c. XIX.

Ut cujus uxor adulteraverit aliam non recipiat. Conc. Arelat. I. tit. 10. c. XXI.

De feminis, quae relictis viris suis aliis nubunt. Conc. Eliber. tit. 8. c. XXXVIII.

De feminis quae adulteros maritos relinquunt et aliis nubunt. In quo supra. tit. 9.

Quòd qui intercedente repudio divortium pertulerunt, si se aliis nuptiis vinxerint, adulteri esse monstrentur. Epist. Innocentii ad Exuperium Tolosanum. VIII. tit. 6.

TITULUS V.

De duplicatis et frequentatis conjugiis.

Ut secunda conjugia secularibus non negentur quibus tamen ad clerum minimè conceditur. Decretum Gelasii generale. LXXXII. tit. 24.

Presbyterum ad secundas nuptias orare non licere. Conc. Neocaesar. tit. 7. c. III.

De presbyteris ut ad secundas nuptias non vadant. In excerptis Martini. tit. 38. c. LXIV.

De his qui multis nuptiis irruunt. In excerptis Martini. tit. 80. c. LXIV.

Ut secundò licet legitimè nubentes nisi poenituerint non communicent. Conc. Laod. tit. 1. c. VII.

TITULUS VI.

De virginibus secularibus moechis et ne cum alienis viris habitent.

De virginibus secularibus si moechaverint. Conc. Eliber. tit. 14. c. XXXVIII.

De virginibus puellis quae cum nonnullis viris habitare volunt. Conc. Ancyr. tit. 19. c. II.

TITULUS VII.

De his qui saepe moechantur.

De eo qui uxorem habens saepius moechatur. Conc. Eliber. tit. 47. c. XXXVIII.

De viris conjugatis postea in adulterium lapsis. Conc. eodem. tit. 69.

De eo qui uxorem habet, si concubinam habuerit, non communicet. Conc. Tolet. I. tit. 17. c. XLVI.

Quòd quum viri cum adulteris uxoribus non conveniant, in utroque sexu adulterium religio christiana condemnet. Epist. Innocentii ad Exuperium. VIII. tit. 4.

De his qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti ultimo vitae poenitentiam poscunt. Epist. Innocentii ad Exuperium. VIII. tit. 2.

TITULUS VIII.

De adulteriis, discidio, et lenocinio conjugatorum.

Laicus, cujus uxor adulteraverit, aliam non accipiat. Conc. Arelat. I. tit. 10. c. XXI.

De secularibus qui suas conjuges derelinquunt. Conc. Agath. tit. 25. c. XXX.

De relicta catechumeni si alterum duxerit; quòd si fidelis mulier sit quae ducitur, et noverit virum inculpatam uxorem relinquere, in fine communicet. Conc. Eliberit. tit. 10. c. XXXVIII.

De mulieribus quae lenocinium fecerint. Conc. eodem. tit. 12.

De feminis quae usque ad mortem cum alienis viris adulterantur. Conc. Eliber. tit. 64. c. XXXVIII.

Ne fidelis catechumena comatos aut cinerarios viros habeant. Conc. eodem. tit. 67.

De feminis quae consciis maritis adulterantur. Conc. eodem. tit. 70.

De fidelibus conjugatis, si cum judaeis sive gentilibus moechaverint. Conc. eodem. tit. 78.

Si cujus uxor adulteraverit, septem annis poeniteat. In excerptis Martini. tit. 76. c. LXIV.

TITULUS IX.

De alterno inter parentes et filios affectu.

Non debere quemquam continentiae causa filios suos negligere. Conc. Gangr. tit. 15. c. IV.

Non debere filios occasione religionis parentes suos despicere. Conc. eodem. tit. 16.

TITULUS X.

De parentibus, qui filios suos necant.

De mulieribus, quae fornicatae partus suos necant. Conc. Ancyr. tit. 21. c. II.

De catechumena adultera quae filium necat. Conc. Eliber. tit. 68. c. XXXVIII.

Quòd si qui filios suos necaverint, a sacerdotibus vel judicibus distringantur. Conc. Tolet. III. tit. 17. c. XLVIII.

De mulieribus fornicariis et ad abortum vel

contra conceptum facientibus. In excerptis Martini. tit. 77. c. LXIV.

De uxoribus quae filios suos ex adulterio necant. Conc. Eliber. tit. 63. c. XXXVIII.

De his qui aborsum faciunt vel natos suos extinguunt. Conc. Ilerd. tit. 2. c. XLIV.

TITULUS XI.

De expositis infantibus.

Ut qui expositum invenerit ecclesiam contestetur. Conc. Vasen. I. tit. 9. c. XXVIII.

Ut qui praeter constitutum expositum reposcit ut homicida habeatur. Conc. eodem. tit. 10.

De expositis inventis ut id quod constitutum est observetur. Conc. Agath. tit. 24. c. XXX.

TITULUS XII.

De incestis conjugiis.

De incestis conjugiis. Conc. Agath. tit. 61. c. XXX.

De incestis ut excommunicentur. Conc. Aurel. I. tit. 14. c. XXXI.

De his qui duabus sororibus copulantur. Conc. Eliber. tit. 61. c. XXXVIII.

De incestis ut quamdiu in scelere sunt inter catechumenos habeantur. Conc. Ilerd. tit. 4. c. XLIV.

De his qui proximis se copulant ut a communione Christi separentur. Conc. Tolet. II. tit. 5. c. XLVII.

De muliere quae duos fratres in conjugio, vel viro qui duas sorores habuerit. In excerptis Martini. tit. 79. c. LXIV.

De his qui privignas suas ducunt. Conc. Eliber. tit. 66. c. XXXVIII.

Mulierem duobus fratribus et virum duabus sororibus nubere non licere. Conc. Neocaesar. tit. 3. c. III.

TITULUS XIII.

De strupratoribus puerorum.

De stupratoribus puerorum. Conc. Eliber. tit. 71. c. XXXVIII.

TITULUS XIV.

De his qui cum animalibus commixti sunt.

De his qui se animalibus commiscuerunt. In excerptis Martini. tit. 81. c. LXIV.

De his qui irrationabiliter vixerunt. Conc. Ancyr. tit. 16. c. II.

De his qui sicut muta animalia vixerunt, ut inter energumenos orent. Conc. eodem. tit. 17.

TITULUS XV.

De observatione vanitatum.

De his qui auguria, auspicia, sive somnia, ceteraque hujusmodi secundum morem gentilium observant. Conc. Ancyr. tit. 24. c. II.

De his qui auguriis vel incantationibus vel judaicis superstitionibus serviunt. Conc. Carthag. IV. tit. 89. c. XV.

De sortilegis vel auguria observantibus ut ab ecclesia separentur. Conc. Agath. tit. 42. c. XXX.

De divinis et sortilegis. In excerptis Martini. tit. 71. c. LXIV.

Quòd non liceat christianis observationes diversas attendere. Conc. eodem. tit. 72. c. LXIV.

De eo quod non liceat kalendas observare. Conc. eodem. tit. 73.

De eo quod non liceat medicinales herbas cum aliqua observatione colligere. Conc. eodem. tit. 74.

De eo quod non liceat mulieres christianas in lanificiis aliquid observare. Conc. eodem. tit. 75.

De religiosis et secularibus qui divinationes attendunt. Conc. Aurel. I. tit. 26. c. XXXI.

TITULUS XVI.

De homicidiis non voluntariis.

De his qui nolentes homicidium fecerint. Conc. Ancyr. tit. 23. c. II.

Si domina per zelum voluntate aut casu ancillam occiderit. Conc. Eliber. tit. 5. c. XXXVIII. et in excerptis Martini. tit. 78. c. LXIV.

TITULUS XVII.

De homicidiis voluntariis et falsis testibus, adulteris, et furibus, vel si ad ecclesiam confugiant.

De his qui volentes homicidium fecerint. Conc. Ancyr. tit. 22. c. II.

De homicidis et falsis testibus ne communicent. Conc. Agath. tit. 37. c. XXX.

De his qui servos suos extra judicem necant. Conc. eodem. tit. 62.

De homicidis et adulteris et furibus si ad ecclesiam confugerint. Conc. Aurel. I. tit. 1. c. XXXI.

Si quicumque per maleficium hominem interfecerit. Conc. Eliber. tit. 6. c. XXXVIII.

De his qui sibi quacumque negligentia mortem infecerunt, ut eorum commemoratio in oblatione non fiat: similiter et de his qui pro suis sceleribus puniuntur. Conc. Bracar. I. tit. 16. c. LXIII.

De homicidio voluntario et non voluntario. In excerptis Martini. tit. 78. c. LXIV.

TITULUS XVIII.

De his qui ad ecclesiam confugerint et pro eis non pignorandis clericorum servis.

De servis qui ad ecclesiam confugerint ut post juramentum exire nolentes liceat occupare. Conc. Aurelian. I. tit. 3. c. XXXI.

De his qui ad ecclesiam confugiunt ne tradantur. Conc. Araus. tit. 15. c. XXVII.

Ut nullus pro suis mancipiis, qui ad ecclesiam confugiunt, occupet mancipia clericorum. Conc. eodem. tit. 6.

Si clericus servum aut discipulum de ecclesia traxerit ut poenitentiam agat. Conc. Ilerd. tit. 8. c. XLIV.

De his qui jubente episcopo omissa culpa ab ecclesia exire contemnunt. Conc. eodem. tit. 10.

De his qui ad ecclesiam confugium faciunt. Conc. Tolet. XII. tit. 10. c. LVII.

LIBER SEXTUS.

DE GENERALIBUS REGULIS CLERICORUM, CETERORUMQUE CHRISTIANORUM, ET REGIMINE PRINCIPALI.

TITULUS I.

De populis docendis.

Docendus est populus, non sequendus. Epist. Celestini ad episcopos per Apuliam. XXXV. tit. 3.

Ne putetur valere petitio populorum et voluntas domini desideratur. Epist. Hilarii ad Ascanium et universos Tarraconenses. LXXV. tit. 4.

Ut laicus praesentibus clericis non doceat. Conc. Carthag. IV. tit. 98. c. XV.

TITULUS II.

De conveniendo ad ecclesiam.

De his qui ecclesia praetermissa ad spectacula pergunt. Conc. Carthag. IV. tit. 88. c. XV.

De his qui tardiùs ad ecclesiam accedunt. Conc. Eliber. tit. 21. c. XXXVIII.

Quòd solemnitates majores a laicis in civitatibus omnino sunt celebrandae. Conc. Agath. tit. 21. c. XXX.

De laicis qui in solemnitatibus majoribus ad civitatem non veniunt. Conc. eodem. tit. 63.

Ut nullus civium festivitates majores in villa celebret. Conc. Aurelian. I. tit. 21. c. XXXI.

Ut tribus hebdomadibus quae sunt ante Epiphaniam ab ecclesia nemo recedat. Conc. Caesaraug. I. tit. 4. c. XLI.

De laicis quibus temporibus communicare debeant. Conc. Agath. tit. 18. c. XXX.

De his qui intrantes ecclesiam per nimiam luxuriam suam a sacramento se abstinent. In excerptis Martini. tit. 83. c. LXIV.

TITULUS III.

De quibusdam regulis.

De non permittendo laicis imperare religiosis. Conc. Tolet. X. tit. 3. c. LV.

Quòd ob necessitatem peccatum populi in ecclesia inultum soleat praeterire. Epist. Innocentii ad Rufum. XXVI. tit. 6.

De his qui in ecclesia libellos famosos ponunt. Conc. Eliber. tit. 52. c. XXXVIII.

Nulli christiano licere cum mulieribus lavacra exercere. Conc. Laod. tit. 30. c. VII.

De viris ac mulieribus qui vestimenta sua ad ornandam pompam seculi dederint. Conc. Eliber. tit. 57. c. XXXVIII.

De his qui tabulas ludunt. Conc. eodem. tit. 79.

De eo quod liceat christianis prandia ad monumenta portare. In excerptis Martini. tit. 69. c. LXIV.

De continentibus et usu palliorum. Conc. Gangr. tit. 12. c. IV.

Quòd usuram non solum clerici exigere non debent, sed nec laici christiani. Episit. Leonis ad universos. LXIV. tit. 3.

Ut qui in pace arma projiciunt excommunicentur. Conc. Arelat. I. tit. 3. c. XXI.

Ut aurigae dum agitant excommunicentur. Conc. eodem. tit. 4.

Ut qui in theatris conveniunt excommunicentur. Conc. eodem. tit. 5.

De aurigis et theatricis fidelibus excommunicandis. Conc. Arelat. II. tit. 20. c. XXII.

De aurigis et pantomimis si convertantur. Conc. Eliber. tit. 62. c. XXXVIII.

TITULUS IV.

De discordia et oblationibus clericorum atque laicorum.

Discordantes episcopos, si non timor Dei, synodus reconciliet. Conc. Carthag. IV. tit. 25. c. XV.

Episcopi dissidentes clericos sive laicos concordare compellant. Conc. eodem. tit. 26.

De his qui per odium ad pacem non revertuntur. Conc. Agath. tit. 31. c. XXX.

De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeant. Conc. Ilerd. tit. 7. c. XLIV.

Ut oblationes fratrum discordantium non recipiantur. Conc. Carthag. IV. tit. 93. c. XV.

TITULUS V.

De discretione abstinentiae carnis.

Clerici non execratis, sed praegustatis carnibus abstineant si voluerint. In excerptis Martini. tit. 58. c. LXIV.

De totius ordinis clericis se abstinentibus a carne. Conc. Ancyr. tit. 14. c. II.

De his qui praeter idolo immolatum et suffocatum et sanguinem carnes comedentem damnant. Conc. Gangr. tit. 2. c. IV.

De clericis ab esca carnium abstinentibus. Conc. Bracar. I. tit. 14. c. LXIII.

De damnatione Priscillianorum, qui se a carnibus abstinent. Epist. Vigilii ad Profuturum. XCVI. tit. 1.

Carnibus avium et pecorum non pro execratione sed pro castigatione corporis abstinendum. Conc. Tolet. I. ex regulis fidei catholicae. tit. 17. c. XLVI.

De regulis feminarum.

De feminarum epistolis. Conc. Eliber. tit. 81. c. XXXVIII.

Ut feminae fideles a virorum alienorum coetibus separentur. Conc. Caesaraug. I. tit. 1. c. XLI.

Non debere mulierem continentiae causa virilem habitum usurpare. Conc. Gangren. tit. 13. c. IV.

Caput tondere mulieri non licere. Conc. eodem. tit. 17.

Ne feminae in caementeriis pervigilent. Conc. Eliber. tit. 35. c. XXXVIII.

LIBER SEPTIMUS.

DE HONESTATE ET NEGOTIIS PRINCIPUM.

TITULUS I.

De reverentia principum Dei sacerdotibus exhibenda.

De alloquutione Martiani Augusti ad sanctam synodum Chalcedonensem. Initium hujus concilii. c. XI.

Alloquutio Reccaredi principis ad sanctam synodum Toletanam. Principium concilii Toletani III. c. XLVIII.

Commemoratio de alloquutione Sisenandi principis ad synodum Toletanam. Principium concilii Toletani. IV. c. XLIX.

Commemoratio de alloquutione Chintillani principis ad synodum Toletanam. Principium concilii Toletani. V. c. L.

Alloquutio Receswinthi principis ad synodum Toletanam cum expositione fidei sanctae et prolato remedio pietatis contra institutionem gravedinis parentalis. Principium concilii Toletani VIII. c. LIII.

TITULUS II.

Qualiter eligantur principes.

De electione principum. Conc. Tolet. IV. tit. 75. c. XLIX.

TITULUS III.

De laude operum regum.

De laude Reccaredi principis quòd per eum ad catholicam fidem gens Gothorum conversa est. Epist. Gregorii ad Reccaredum regem. c. C. tit. 1.

De constitutione ejusdem quòd non sit auro corrupta. Epist. ejusdem ad quem supra. tit. 3.

De favore principum concilii acclamatione concesso. Conc. Tolet. V. tit. 9. c. L.

De gratiarum actione in confirmatione concilii Deo et principi datis. Conc. Tolet. VI. tit. 19. c. LI.

TITULUS IV.

De institutione operum regalium.

Ut principes humilitatem cordis habeant. Epist. Gregorii ad Reccaredum regem. C. tit. 4.

Ut principes castitati corporis studeant. Epist. ejusdem ad quem supra. tit. 5.

Ut principes moderati et mites erga subjectos existant. Ejusdem ad quem supra. tit. 6.

Ubi admonetur imperator ut constitutis apostolicae sedis obtemperet cum argutione patenti. Epistola. Anastasii ad Anastasium Augustum. LXXXIV. tit. 6.

Ut Alexandrinos Imperator admoneat ad fidem sinceram et pacem redire catholicam. Epist. Anastasii ad Anastasium. LXXXIV. tit. 5.

De indulgentia principum noxiis reservata. Conc. Tolet. V. tit. 8. c. L.

TITULUS V.

De tutamine principum.

De custodia salutis regum et defensione prolis eorum. Conc. Tolet. V. tit. 2. c. L.

De custodia vitae principum et defensione praecedentium regum a sequentibus adhibenda. Conc. Tolet. VI. tit. 18. c. LI.

De his qui principes maledicere praesumunt. Conc. Tolet. V. tit. 5. c. L.

Quod in celebritate cunctorum conciliorum

synodus Toletana tempore Sisenandi principis habita debeat reserari. Conc. eodem. tit. 7.

De incolumitate et adhibenda dilectione regiae prolis. Conc. Tolet. VI. tit. 16. c. LI.

TITULUS VI.

De judiciis et scidiis principum.

De commonitione principum qualiter judicent. Conc. Tolet. IV. tit. 75. c. XLIX.

De ultione principum nequiter judicantium. Inibi.

De execratione Suintilianis et conjugis et prolis ejus et de Geilane ac rebus eorum. Ibidem.

TITULUS VII.

Ne plebs in principem delinquat.

De commonitione plebis ne in principes delinquat. Conc. Tolet. IV. tit. 75. c. XLIX.

TITULUS VIII.

De non violanda fide principibus promissa.

De transgressione fidei quae promittitur principibus. Conc. Tolet. IV. tit. 75. c. XLIX.

De non violandis juramentis in salutem regiam datis. Conc. Tolet. X. tit. 2. c. LV.

TITULUS IX.

De non usurpando regno.

De his qui sibi regnum blandiuntur spe, rege superstite. Conc. Tolet. V. tit. 4. c. L.

De reprobatione personarum quae prohibentur adipisci regnum. Conc. eodem. tit. 3.

De his qui rege superstite aut sibi aut aliis ad futurum provident regnum, et de personis quae prohibentur accedere ad regnum. Conc. Tolet. VI. tit. 17. c. LI.

TITULUS X.

De fidelibus regum.

Ut regum fideles a successoribus regni a rerum jure non fraudentur pro servitutis mercede. Conc. Tolet. V. tit. 6. c. L.

De honore primatuum palatii. Conc. Tolet. VI. tit. 13. c. LI.

De remuneratione collata fidelibus regum. Conc. Tolet. VI. tit. 14. c. LI.

TITULUS XI.

De his qui ad hostes confugiunt.

De confugientibus ad hostes. Conc. Tolet. VI. tit. 12. c. LI.

De refugis atque perfidis clericis sive laicis. Conc. Tolet. VII. tit. 1. c. LII.

LIBER OCTAVUS.

DE DEO ET DE HIS QUAE SUNT CREDENDA DE ILLO.

TITULUS I.

Quod unus sit Deus qui omnia fecerit et qui legem atque evangelia dederit.

Quòd Deus solus et mundum et omnia instrumenta ejus fecerit. Conc. Tolet. I. De regula fidei. tit. 1. c. XLVI.

Quòd ille solus Deus fecerit mundum, de quo scriptum est *In principio fecit Deus coelum et terram.* In quo supra. tit. 9.

Quòd nihil sit quod se extra divinitatem possit extendere. In quo supra. tit. 14.

Quòd idem Deus sit et priscae legis et evangeliorum. In quo supra. tit. 8.

TITULUS II.

Quod unus sit in Trinitate Deus.

Ut Trinitas et credatur et praedicetur. Conc. Carthag. II. tit. 1. c. XIII.

Regula fidei de Trinitate contra Priscillianos. Conc. Tolet. I. c. XLVI.

Quòd non sit idem Pater qui Filius vel Paraclitus. In quo supra. tit. 2.

Quòd non sit Filius qui Pater vel Paraclitus. In quo supra. tit. 3.

Quòd non sit Paraclitus qui Pater vel Filius. In quo supra. tit. 4.

De Trinitatis unitate. Epist. Damasi ad Paulinum. I. tit. 2.

Contra Priscillianistas qui sanctam Trinitatem non personis sed tantum nominibus distinguunt. Epist. Leonis ad Thuribium Asturicensem. LXI. tit. 1.

De mysterio Trinitatis, quid personae, quid designetur substantiae. Epist. Hormisdae ad Justinum imperatorem. LXXXVI. tit. 2.

TITULUS III.

De mysterio incarnationis Christi.

De duabus Christi naturis et mysterio Trinitatis. Epist. Hormisdae ad Epiphanium. XCIII. §. 2.

De divinitate et humanitate domini nostri Jesu Christi. Epist. Hormisdae ad Justinum imperatorem. LXXXVI. tit. 3.

Adversus id quod dicitur ideo unigenitum Christum quia solus sit de Virgine natus. Epist. Leonis ad Thuribium Asturicensem. LXI. tit. 3.

Quòd et carnem et animam Filius Dei susceperit. Conc. Tolet. I. ex regula fidei. tit 5. c. XLVI.

Quòd Christus natus est. In quo supra. tit. 6.

Quòd deitas Christi convertibilis et passibilis est. In quo supra. tit. 7.

Quòd deitatis et carnis Christi una natura non sit. In quo supra. tit. 13.

De duabus in Christo naturis et una persona multa testimonia patrum. Conc. Hispal. II. tit. 13. c. LXVII.

Confitendum Deum esse veraciter Emmanuel et Dei genitricem Mariam virginem quae peperit secundum quod scriptum est Verbum carnem factum. Directum Nestorio a Cyrillo et convenienti synodo. tit. 1. c. X.

Confitendum Verbum Dei Patris unigenitum propriae carni ita ut unus sit Christus, Deus scilicet simul et homo. In quo supra. tit. 2. c. X.

Confitendum duas substantias in Christo post unitatem non sola potestate sed conventu naturali, qui per unitatem factus est, esse conjunctas. In quo supra. tit. 3. c. X.

Quae apostolicis et evangelicis vocibus de Christo dicuntur non ita dividenda sunt ut soli naturae Dei deputentur quae digna Deo sunt, et soli naturae hominis quae digna hominis sunt. In quo supra. tit. 4. c. X.

Confitendum Christum non ita esse hominem, quasi Theophoron id est Deum ferentem, sed veraciter filium per naturam secundum quod Verbum caro factum est, similiter ut nos, communicasse carni et sanguini. In quo supra. tit. 5. c. X.

Confitendum Christum non solùm in hoc esse Deum quod Verbum est Patris sed et in eo quod Verbum caro factum est Deum et hominem esse unum Christum Deum. In quo supra. tit. 6. c. X.

Non ita confitendum Christum velut hominem Dei operatione Verbo conjunctum ut quasi alteri praeter ipsum existenti Unigeniti gloria tribuatur. In quo supra. tit. 7. c. X.

Non confitendum in Christo adorandum hominem cum Deo quasi alter cum altero adoretur, sed una supplicatione atque glorificatione Verbum

caro factum idem adorandus et glorificandus est unus Christus. In quo supra. tit. 8. c. X.

Non confitendum Jesum ita per Spiritum sanctum operatum fuisse miracula quasi aliena virtute usus fuisset, sed verè per suum spiritum complevit signa quae voluit. In quo supra. tit. 8. c. X.

Confitendum Jesum hunc ipsum factum esse pontificem et apostolum confessionis nostrae qui Verbum caro factum est, non alterum praeter ipsum specialiter ex muliere hominem natum. Confitendum etiam pro nobis tantùm obtulisse sacrificium et non pro se. In quo supra. tit. 10. c. X.

Confitendum Verbum Dei et passum carne et crucifixum carne et mortem carne gustasse, factumque primogenitum ex mortuis secundum quod vita est et vivificans Deus. In quo supra. tit. 12. c. X.

TITULUS IV.

Contra Eutichetis dogma de incarnatione Christi.

Adversus id quod Deum dominum pro patre credunt fuisse cum patre. Epist. Leonis ad Thuribium Asturicensem. LXV.

Quòd integrum hominem susceperit Christus sine peccato et quod unus sit Christus ante secula ex Patre, in tempore ex Virgine natus. Epist. Damasi ad Paulinum. I. tit. 1. et 2.

Contra eos qui in duos filios dispensationis dominicae mysterium scindere moliuntur. Epistola Leonis ad Flavianum episcopum. XXXVIII. tit. 2.

Contra eos qui passibilem divinitatem unigeniti filii Dei audent asserere. In quo supra. tit. 3.

Contra eos qui in duabus naturis Christi temperamentum vel confusionem argumentantur. In quo supra. tit. 4.

Contra eos qui coelestem aut alterius cujusquam substantiae existere formam servi, quam Dominus ex nobis assumpsit, insaniendo asserunt. In quo supra. tit. 5.

Contra eos qui duas quidem ante adunationem naturas domini delirant, unam verò post adunationem fingunt. In quo supra. tit. 6. et epistola Petri episcopi Ravennensis ad Eutichetem ubi contra ejus errores illi apto exemplo respondet. XXXIX.

Quòd in una domini nostri Jesu Christi persona gemina sit deitatis et humanitatis asserenda natura. Epist. Leonis ad Leonem Augustum. LX. §. 2.

De capitulis fidei ex sanctorum patrum libris collectis de eo ipso. In quo supra. §. 3.

Epistola Leonis papae ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum ubi quaerit quòd Eutiches contra fidem catholicam sentiens a communione ecclesiae ab eo fuerit separatus. Ex integro. XXXVII.

De subdoli hostis insidiis. Rescriptum Flaviani ad Leonem papam. tit. 1. pag. 51.

De fraudulenta subtilitate haereticorum. In eodem. tit. 2.

De blasphemiis Eutichetis. In eodem. tit. 3.

De excommunicatione ejus justissima. In quo supra. tit. 4.

Ubi subscripsit de exilio Eutichetis ut ad secretiora loca eum transferret quia ubi positus erat adhuc prava docebat. Epist. Leonis ad Marcianum Augustum. LIX.

De blasphemiis et anathemate Nestorii et Eutichetis. Epist. Leonis ad Leonem Augustum. LX. §. 1. et 2.

Libellus fidei in quo anathematizat Nestorium atque Eutichetem reliquorumque haereticorum blasphemias. Epist. sive libellus fidei sancti Joannis de graeco in latinum translatus et Hormisdae directus. LXXXVIII.

Adversus Nestorii et Eutichetis blasphemias. Epistola Hormisdae ad Justinianum imperatorem. LXXXVI. tit. 1.

Ubi Leo episcopus provocat congregatos episcopos Eutichetis blasphemias condemnare. Epist. Leonis ad Ephesinam synodum. XL.

De secunda synodo Ephesina in qua Eutichetis haeresis quorumdam episcoporum pravo intellectu adjuta est, unde hortatur Leo episcopus Theodosium Augustum ut priscae fidei constitutio ab eis non violetur donec sacerdotes totius orbis coadunentur. Epist. Leonis et universae synodi ad Theodosium Augustum. XLI.

Contra eamdem secundam Ephesinam synodum ut ejus errores in alia synodo retractentur. Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam. XLII.

Propter id ipsum. Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam. XLIII.

De damnatione Ephesini concilii secundi. Epist. Leonis ad Martinum et Faustinum presbyteros. XLIV.

Ubi scribit Leo ut de eo quod de incarnatione filii Dei ab Anatolio Constantinopolitano episcopo praedicatur agnoscat et universale concilium in Italia fiat. Epist. Leonis ad Theodosium Augustum. XLV.

Ubi petit a Pulcheria Augusta ea quae superiùs a Theodosio Augusto postulavit. Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam. XLVI.

De commendatione eorum qui ad Principem cum patrum auctoritate directi sunt. Epist. Leonis ad Faustum et Martinum, ceterosque presbyteros. XLVII.

TITULUS V.

Contra Arianos de fide sanctae Trinitatis.

Fidem et communionem ab Ario venientem non esse retinendam. Conc. Tolet. III. ex capitulis contra Arianos. tit. 1. c. XLVIII.

Quòd dominus noster Jesus Christus a paterna substantia sine initio genitus aequalis et consubstantialis illisit. Conc. Tolet. III. ex capitulis contra Arianos. tit. 2. c. XLVIII.

Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere et coaeternum et coëssentialem esse credendum. Conc. Tolet. III. ex capitulis contra Arianos. tit. 3. c. XLVIII.

In Patre et Filio et Spiritu sancto personas distinguendas et unius divinitatis substantiam agnoscendam. In quo supra. tit. 4.

Dominum nostrum Jesum Christum et Spiritum sanctum Patre minores esse et gradibus separari, creaturamque dici penitus non debere. In quo supra. tit. 5.

Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius substantiae, omnipotentiae, aeternitatis esse credendum. In quo supra. tit. 6.

Nescire Filium Dei Deum quae Pater sciat non esse dicendum. In quo supra. tit. 7.

Initium Filio Dei et Spiritui sancto non esse deputandum. In quo supra. tit. 8.

Filium Dei secundum divinitatem suam visibilem aut passibilem non esse profitendum. In quo supra. tit. 9.

Spiritum sanctum, sicut Patrem et Filium, verum Deum et omnipotentem esse credendum. In quo supra. tit. 10.

Fidem et communionem catholicam praeter universalem ecclesiam, quam Nicaena, Constantinopolitana, prima Ephesina et Chalcedonensis constitutio tenet, non esse credendam. In quo supra. tit. 11.

Patrem et Filium et Spiritum sanctum honore et gloria divinitatis non esse separandum aut distinguendum. In quo supra. tit. 12.

Filium Dei et Spiritum sanctum cum Patre esse glorificandos et honorandos. In quo supra. tit. 13.

Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto esse dicendum. In quo supra. tit. 14.

TITULUS VI.

Contra Priscillianos.

Corpora humana non neganda resurgere posse post mortem. Conc. Tolet. I. ex regulis fidei. c. XLVI.

Animam humanam Dei portionem vel substantiam esse non credendum. In quo supra. tit. 11.

Astrologiae et mathesi non esse credendum. In quo supra. tit. 15.

Non sequendam Priscilliani sectam nec in salutari baptismo contra sedem Petri apostoli faciendum. In quo supra. tit. 18.

De natali domini quod in eo Priscillianistae jejunia celebrant. Epist. Leonis papae ad Thuribium Asturicensem episcopum. LXI. tit. 4.

Adversus id quod ajunt animam hominis ex divina esse substantia. Epist. eadem. tit. 5.

Contra illud quod ajunt diabolum ex se vel ex chao esse et propriam habere naturam. Epist. ead. tit. 6.

Propter illud quod nuptias et procreationem filiorum adstruunt esse peccatum. Epist. ead. tit. 7.

Contra id quod corpora humana diaboli dicunt esse figmenta et a daemonibus in utero formari. Epist. ead. tit. 8.

Contra illud quod filios repromissionis ex Sancto Spiritu dicunt esse conceptos. Epist. ead. tit. 9.

Contra id quod animas in celestibus peccare credunt et secundum qualitatem peccati in hoc mundo accipere sortem vel bonam vel malam. Epist. ead. tit. 10.

Contra id quod fatalibus stellis dicant animas hominum obligatas. Epist. ead. tit. 11.

Contra id quod sub aliis potestatibus partes animae, sub aliis corporis membra describunt. Epist. ead. tit. 12.

Contra id quod patriarcharum nomina per singula corporis membra disponunt. Epist. ead. tit. 13.

Contra id quod duodecim signa quae mathematici observant per corpus omne distinguunt. Epist. ead. tit. 14.

De apocryphis scripturis eorumdem Priscillianorum. Epist. ead. tit. 15.

De his qui tractatus Priscillianorum legunt. Epist. ead. tit. 16.

TITULUS VII.

Contra Pelagianos de libero arbitrio.

Contra Pelagianos qui dicunt etiam sine peccato mori potuisse Adam. Conc. Milevit. tit. 1. c. XIX.

Quòd juxta Apostoli testimonium etiam parvuli qui nihil peccati adhuc commiserunt omnes in peccatorum remissionem baptizentur. Conc. eod. tit. 2.

Quòd gratia Dei non solùm peccata dimittat sed etiam adjuvet ne committantur. Conc. eod. tit. 3.

Quòd per gratiam Dei sciamus quid facere debeamus et diligere ut faciamus. Conc. eod. tit. 4.

Quòd gratia Dei praestet ut lex impleatur, non, sicut ait Pelagius, facile quasi sine gratia Dei difficilia possint impleri. Conc. eod. tit. 5.

Quòd juxta sententiam Joannis evangelistae nemo sit qui esse possit sine peccato. Conc. eod. tit. 6.

Quòd unicuique etiam justo non solum pro alienis sed et pro semetipso dicere oporteat: dimitte nobis debita nostra. Conc. eod. tit. 7.

Quòd a sanctis veraciter dicatur: dimitte nobis debita nostra. Conc. eod. tit. 8.

De Prospero et Hilario qui quosdam Galliae presbyteros accusant Pelagii sectatores. Epistola Celestini ad episcopos Galliae. XXXIII. tit. 1.

De sancto Augustino mira laudis assertio. Epist. ead. tit. 2.

Praeteritorum sedis apostolicae episcoporum auctoritates de gratia Dei. Epist. ead. tit. 3.

Quòd Adam omnes homines laeserit, nec quemquam nisi Christi gratia posse salvari. Epist. ead. tit. 4.

Quòd nemo sit bonus suis viribus nisi participatione ejus qui solus est bonus. Epist. ead. tit. 5.

Quòd nisi gratia Dei continuò adjuvemur insidias diaboli devitare non possumus. Epist. ead. tit. 6.

Quòd per Christum libero bene utamur arbitrio. Epist. ead. tit. 7.

Quòd omnia sanctorum merita dona sint Dei. Epist. ead. tit. 8.

Quòd omnis cogitatio sancta et motus piae voluntatis ex Deo est. Epist. ead. tit. 9.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat

sed etiam adjuvet ne committantur, et praestet ut lex impleatur, non, sicut ait Pelagius, facile quasi sine Dei gratia difficilius possit impleri Epist. ead. tit. 10.

TITULUS VIII.

De damnatione haeresum et haereticorum.

De damnatione quorumdam haereticorum. Epistola Damasi ad Paulinum. II. tit. 1.

De eo quod plurimi Manichaeorum vigilantia papae Leonis in urbe Roma detecti sunt. Epist. papae Leonis ad episcopos per Italiam. LXII.

Adversus Jovinianum haereticum ejusque socios ab ecclesiae unitate removendos, ubi etiam episcopus et presbyter compresbyteri dicuntur. Epist. Syricii per diversos episcopos missa. IV.

De Bubalio et Tauriano damnatis a provincialibus episcopis quorum sententiam sedes apostolica retractare curavit. Epist. Innocentii ad Rufum et caeteros per Macedoniam. XII.

De Bonosiacis qui Judaeis sunt comparandi. Epist. Innocentii ad Laurentium Siniensem. XXV.

De damnatione Sabellianae et Priscillianae haeresis. Ex capitulis contra nequissimas sectas. Synodo Bracar. I. tit. 1. c. LXIII.

Damnatio haeresum et confessionis confirmatio. Edictum Reccaredi regis in Conc. Tolet. III. c. XLVIII.

Fidei confessio sacerdotum et totius gothicae gentis cum capitulis haereses condemnantibus habita. Conc. Tolet. III. c. XLVIII.

Libellum detestabilem Leovigildi temporibus editum, in quo continetur a Gothis Romanorum ad haeresem Arianam transductio, pro vero penitus non habendum. Conc. Tolet. III. contra Arianos tit. 16. c. XLVIII.

Ariminense concilium ex toto corde respuendum atque damnandum. In quo supra. tit. 17.

TITULUS IX.

De damnatione concilia patrum non recipientium.

Cui sancta fides ecclesiae catholicae non placet anathema sit. Conc. Tolet III. ex capitulis contra Arianos. tit. 18. c. XLVIII.

Qui fidem spernit Nicaeni concilii anathema sit. In quo supra. tit. 19. c. XLVIII.

Qui fidem concilii Constantinopolitani veram non esse dixerit anathema sit. In quo supra. tit. 20.

Qui fidem Ephesinae synodi primae et Chalcedonensis non tenet et delectatur anathema sit. In quo supra. tit. 21.

Qui concilia orthodoxorum omnium episcoporum consona conciliorum Nicaeni, Constantinopolitani, primae Ephesinae et Chalcedonensis non recipit anathema sit. In quo supra. tit. 22.

Attestatio in confirmatione catholicae fidei et in condemnatione totius pravitatis haereticae. In quo supra. tit. 23.

LIBER DECIMUS.

DE IDOLOLATRIA ET CULTORIBUS EJUS AC DE SCRIPTIS PACIS ET MUNERIBUS MISSIS.

TITULUS I.

De eversione idololatriae.

TITULUS II.

De his qui idolis ante baptismum sacrificaverint.

TITULUS III.

De apostatis.

TITULUS IV.

De clericis et laicis christianis lapsis a fide vel infidelium operibus mixtis.

De presbyteris lapsis in persequutione et iterum reversis. Conc. Ancyr. tit. 1. c. II.

De diaconibus qui immolaverunt idolis et iterum reversis. Conc. eod. tit. 2.

De clericis sive laicis quorum manus alii cum injuria super idolum sacrificia posuerunt. Conc. Ancyr. tit. 3. c. II.

De his qui in templis idolorum caenaverunt. In quo supra. tit. 4.

De his qui timore ritus gentilium peregerunt. Conc. eod. tit. 5.

De his qui frequenter idolis immolaverunt. Conc. eod. tit. 7.

De his qui vi coacti idolis immolaverunt. Conc. eod. tit. 8.

De his qui voluntariè in persequutione praevaricati sunt, qua poenitentia correcti suscipiantur. Conc. Arelat. II. tit. 10. c. XXVII.

De his qui poenis victi sacrificare compulsi sunt. Conc. eod. tit. 11.

Circa eorum personas qui se post unum et sanctum lavacrum vel profanis sacrificiis daemonum, vel incesta lavatione polluerunt. Conc. Valent. tit. 3. c. XXIV.

De lapsis qui de catholica fide in haeresem transeunt. Conc. Agath. tit. 60. c. XXX.

De his qui post baptismum idolis immolaverunt. Conc. Eliber. tit. 1. c. XXXVIII.

De sacerdotibus gentilium qui post baptismum immolaverunt. Conc. eod. tit. 2.

De eisdem si idolis tantùm manus dederunt aut id idpsum post poenitentiam iteraverunt. Conc. eod. tit. 3.

De eisdem si catechumeni adhuc immolant quando baptizentur. Conc. eod. tit. 4.

De sacerdotibus gentilium qui jam non sacrificant, quando communicent. Conc. eod. tit. 55.

De fidelibus ne ad Capitolium causa sacrificandi accedant. Conc. eod. tit. 59.

De his qui post baptismum administraverint, aut tormenta exercuerunt vel capitalem sententiam protulerunt. Epist. Innocentii ad Exuperium Tolosanum. VIII. tit. 2.

Quòd qui preces vel criminales dictant habeantur immunes. Epist. Innocentii ad Exuperium. VIII. tit. 5.

De baptizatis qui posteà conviviis gentilium et escis immolatitiis usi sunt aut idola adoraverunt, vel homicidiis aut fornicationibus contaminati sunt. Epist. Leonis ad Rusticum. LXVI. tit. 17.

Captivis aut terrore aut fame cum veneratione cibos immolatitios edere compulsis poenitentia concedenda. Epist. Leonis ad Nicetam. LXVIII. tit. 5.

Quòd Arianorum clerici non sint recipiendi in suis officiis quamvis eorum baptismum, quem catholicum constat, confirmet ecclesia. Epist. Innocentii ad Alexandrum. XXIII. tit. 3.

De his qui metu in haeresem lapsi sunt ut si conversi fuerint recipiantur. Epist. Leonis ad Anatolium. XLIX. tit. 2.

De his qui haereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur ut per satisfactionem ab ecclesia suscipiantur. Epist. Leonis ad eumdem Anatolium. LII.

De suscipiendis clericis quos Bonosus antequam damnaretur ordinasse cognoscitur. Epist. Innocentii ad Laurentium. XXV. §. 2.

Quòd non admittantur ad clerum clerici qui sunt ab haereticis ordinati. Epist. Innocentii ad Rufum. XXV. tit. 3.

Quòd hi qui a Bonoso haeretico ordinati sunt clerici propterea sunt recepti, ne scandalum seminetur ecclesiae. Epist. ead. tit. 5.

De Donato Novatianorum episcopo et de Maximo ex Donatistis episcopo, ut datis fidei suae libellis in episcopatus honore permaneant. Epist. Leonis ad Africanos episcopos. LXIX. tit. 2.

Quòd omnis cujuslibet ordinis clericus qui catholicam deserens haereticae se communioni miscuerit in eo gradu in quo erat sine promotione permaneat. Epist. Leonis ad Januarium Aquilejensem. LXIV.

De his qui haereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur ut per satisfactionem ab ecclesia suscipiantur, et ut haereticorum nomina ad altare non recitentur. Epist. Leonis ad Anatolium Constantinopolitanum. LII.

De memoria episcopi Joannis in laudem fidei, et mentione praevaricatoris Acacii. Sacra Justini ad Hormisdam papam. LXXXVIII.

TITULUS V.

De nominibus haereticorum ad altare non recitandibus.

Quòd haereticorum nomina ad altare non recitentur. Epist. Leonis ad Anatolium. XLIX. tit. 3.

Ut specialiter in ecclesia nomen taceatur Acacii. Epist. Anastasii ad Anastasium Augustum. LXXXIV. tit. 3.

TITULUS VI.

De scriptis gratiae et pacis.

De scriptis gratiae et pacis. Epist. Innocentii ad Aurelium et Augustum. XV.

Hortatoria epistola Innocentii ad Julianam nobilem. XIX.

De pace ubi episcopus et presbyter compresbyteri dicuntur. Epist. Innocentii ad Alexandrum Antiochenum. XX.

De pace et quibusdam fratribus receptis. Epist. Innocentii ad Alexandrum. XXII.

De sancto Joanne Constantinopolitano episcopo ex receptione fratrum. Epist. ad Acacium Beroeae episcopum. XXIV.

De commendatione Juliani episcopi vel eorum clericorum qui Flaviano episcopo in fide adhaeserunt. Epist. Leonis ad Anatolium. XLIX. tit. 4.

De Antiochena ecclesia et memoria sancti Joannis et quibusdam fratribus receptis. Epist. Innocentii ad Bonifacium presbyterum. XIX.

De gratulatione fidei missis scriptis probata. Epist. Leonis ad Anatolium. XLIX. tit. 1.

De pace ecclesiarum. Epist. Acacii Constantinopolitani ad Simplicium urbis Romae episcopum. LXXVIII.

De amplexione charitatis et commendatione

TITULUS VII.

De muneribus missis.

PRAEFATIO.

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini coeperunt; in praecedentibus namque annis persequutione fervente, docendarum plebium minimè dabatur facultas: deinde[1] christianitas in diversas haereses scisa est, quia non erat licentia episcopis sanctis in unum convenire nisi tempore supradicti imperatoris; ipse enim dedit facultatem christianis liberè congregari. Sub hoc etiam sancti patres in concilio Nicaeno, de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem evangelicam et apostolicam secundum post Apostolos symbolum tradiderunt. Quatuor autem principalia[2] esse concilia, ex quibus plenissimam fidei doctrinam tenet ecclesia tam de Patris et Filii et Spiritus Sancti divinitate, quam de praedicti Filii et salvatoris nostri incarnatione.

Prior harum Nicaena synodus est trecentorum decem et octo episcoporum[3] Constantino augusto imperante peracta, in qua Arianae[4] perfidiae blasphemia condemnata; quum de inaequalitate sanctae Trinitatis idem Arius asserebat, consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem sancta synodus per symbolum definivit.

Secunda synodus est centum quinquaginta patrum sub Theodosio seniore Constantinopolim congregata, quae Macedonium Sanctum Spiritum Deum esse negantem condemnans, consubstantialem Patri et Filio eundem Paraclitum demonstravit, dans latiùs symboli formam quam tota Graecia et Latinitas in ecclesiis praedicat.

Tertia synodus est Ephesina prima ducentorum episcoporum sub juniore Theodosio augusto edita, quae Nestorium duas personas in Christo asserentem justo anathemate condemnavit, ostendens manere in duabus naturis unam domini Jesu Christi personam.

Quarta synodus est Chalcedonensis sexcentorum triginta sacerdotum sub Martiano principe habita, in qua Eutychem Constantinopolitanum abbatem Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem et ejus defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum et ipsum rursum Nestorium cum reliquis haereticis, una patrum sententia praedamnavit, praedicans eadem synodus Christum Deum sic natum de Virgine, ut in eo substantiam et divinae et humanae confiteamur naturae.

Hae sunt ut praediximus quatuor principales et venerabiles synodi totam fidem[5] complectentes. Sed et si quae sunt synodi quas sancti patres spiritu Dei pleni sanxerunt, post istarum quatuor auctoritatem omni manent stabilitae vigore, quarum etiam gesta in hoc opere condita continentur.

In principio autem hujus voluminis Nicaenam synodum constituimus propter auctoritatem ejusdem magni concilii, deinceps[6] diversorum conciliorum Graecorum ac Latinorum, sive quae antea seu quae postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitulis suis distincta, sub hujus voluminis aspectu locabimus; subjicientes etiam decreta praesulum Romanorum, in quibus pro culmine sedis Apostolicae non impar conciliorum extat auctoritas, quatenus ecclesiastici ordinis disciplina in unum a nobis coacta atque digesta, et sancti praesules paternis instituantur regulis, et obedientes ecclesiae ministri vel populi specialibus imbuantur exemplis.

1 T. 1. 2. inde.

2 Ad rectam syntaxin deest verbum *liquet, constat, certum est* aut quid hujusmodi.

3 Ex Æ. T. 1. 2. In A. ceterisque codicibus: episcoporum a Constantino augusto imperante peracta.

4 In codicibus: Arrianae: sicut et alibi Arrianus, Arrius: quae litterae geminatio hispani sermonis pronuntiationem redolet.

5 In Æ. E. 3. fidem catholicam complectentes.

6 Ad orationis complementum deficit vox *gesta* vel *acta*.

Canones autem qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes Apostolica recipit, nec sancti patres illis consensum praebuerunt, pro eo quòd ab haereticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur; quamvis in eis quaedam inveniantur utilia, auctoritate tamen canonica atque apostolica eorum gesta constat esse remota, et inter apocrypha reputata.

Canon autem graecè, latinè regula nuncupatur: regula autem dicta quod rectò ducit, nec aliquando aliorsum trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel quòd regat, vel quòd normam rectè vivendi praebeat, sive quòd distortum pravumque quid corrigat synodum autem ex graeco interpretari comitatum vel coetum; concilii vero nomen tractum ex communi intentione, eo quòd in unum dirigant omnes mentis obtutum; cilia enim sunt oculorum, unde et qui sibimet dissentiunt non agunt concilium, quia non sentiunt unum. Coetus vero conventus est vel congregatio a coeundo, id est conveniendo in unum, unde et conventus est nuncupatus quòd ibi homines conveniant, sicut conventus, coetus vel concilium a societate multorum in unum.

GRAECORUM CONCILIA.

I.

CONCILIUM NICAENUM

QUOD HABITUM EST

TEMPORIBUS CONSTANTINI IMPERATORIS

AB EPISCOPIS TRECENTIS DECEM ET OCTO

IN CIVITATE NICAEA METROPOLI BITHYNIAE

PAULINO ET JULIANO CONSULIBUS

XIII CALENDAS JULIAS ERA CCCLXII.

Quum convenisset hoc sanctum et magnum concilium[1] apud Nicaeam civitatem provinciae Bithyniae, statuta sunt ab eis haec quae infrascripta sunt, ex graeco in latinum versa sermonem.

I.
De eunuchis qui seipsos abscidunt.

Si quis in aegritudine vel a medicis sectus est vel a barbaris castratus est, placuit ut iste[2] talis permaneat in clero: si quis autem sanus seipsum abscidit, etiam si est in clero cessare debet, et ex hoc nullum talem oportet ordinari: sicut autem de his qui vel affectaverunt vel ausi sunt seipsos abscidere, haec quae diximus statuta sunt, ita[3] si qui vel a barbaris vel a dominis suis facti sunt, et[4] probabilis vitae sunt, tales hos suscipit ecclesiastica regula ad clerum.

II.
De his qui post baptisma statim ad clerum applicantur[6].

Quoniam multa sive per[7] necessitatem sive ex quacumque causa contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vita gentili nuper[8] adhuc catechizati vel instituti statim ad spiritalem baptismum venissent, et continuò quum baptizati sunt etiam ad episcopatum vel ad presbyterium provecti sunt, rectè igitur visum est de cetero nihil tale fieri; nam et tempore opus est ut sit catechumenus, et post baptismum multa probatione indiget. Evidens namque est apostolicum praeceptum dicens: *Non neophytum, ne fortè elatus in judicium incidat et laqueum diaboli* Si verò praecedente tempore mortale aliquid[9] admiserit, et convictus duobus vel tribus testibus fuerit, cessabit a clero qui hujusmodi est; si quis verò praeter haec facit, tamquam contraria statutis sancti concilii gerens, etiam ipse periclitabitur de statu sui cleri.

III.
De subintroductis mulieribus.

Omnismodis interdicit sancta synodus neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorum omninò licere permitti habere secum mulierem extraneam, nisi fortè mater aut soror aut thia[10], id est vel amita vel matertera sit: in his namque solis personis et horum similibus, omnis quae ex mulieribus est suspicio declinatur. Qui autem praeter haec agit, periclitabitur de clero suo.

IV.
Qualiter episcopi debeant ordinari.

Episcopum oportet ab omnibus episcopis, si fieri potest, qui sunt in provincia ejus or-

1 In BR. desunt folia integrum hoc concilium continentia.
2 Æ. E. 3. U. iste permaneat.
3 U. ita qui.
4 T. 1 2. G. et probabiles vitae suae extiterint.
5 In codicibus constanter legitur *babtisma*, *babtismus*, *babtizare*, *rebabtizare*; quam scribendi formam ex litterarum unius organi analogia repetendam censemus.
6 Ex Æ. E. 3. In A. et reliquis: *applicabuntur.*
7 U. pro necessitate.
8 U. nuper catechizati. In codicibus: catazizati.
9 Æ. E. 3. T. 2. U. aliquod peccatum admiserit.
10 Ex reliquis desumptae sunt voces *aut thia* quum desint in A.

dinari: si verò hoc difficile fuerit vel urgente necessitate vel itineris longitudine, certè tres episcopi debeant[11] in unum esse congregati; ita ut etiam ceterorum qui absentes sunt consensum litteris teneant, et ita faciant ordinationem. Potestas sanè vel confirmatio pertinebit per singulas provincias ad metropolitanum episcopum.

V.
De excommunicatis clericis sive laicis.

Servetur et ista sententia, ut hi qui ab aliis excommunicantur ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur sanè, ne fortè qui ex aliqua indignatione animi aut contentione aut qualibet tali commotione stomachi episcopi sui excommunicatione abstenti sunt. Ut ergo digna haec possint examinatione perquiri, rectè visum est, per singulos annos in singulis quibusque provinciis bis in anno episcoporum concilium fieri, ut simul in unum convenientes ex omni provincia, hujusmodi examinent quaestiones: ut ita demum hi, qui ob culpas suas episcoporum suorum offensas meritò contraxerunt, dignè etiam a ceteris excommunicati similiter habeantur, quousque in communione vel ipso episcopo suo visum fuerit humaniorem circa eos ferre sententiam. Habeatur autem concilium semel ante dies quadragesimae, ut omnibus si quae sunt simultatibus amputatis, mundum solemne Deo munus possit offerri: secundum verò concilium agatur circa tempus autumni.

VI.
De primatibus episcoporum metropolitanorum.

Mos antiquus perduret in Aegypto vel Libya et Pentapoli, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem et Romano episcopo hoc idem moris est. Similiter autem et apud Antiochiam ceterasque provincias honor suus unicuique servetur ecclesiae. Per omnia autem manifestum, quòd si quis praeter voluntatem et conscientiam metropolitani episcopi fuerit ordinatus, hoc concilium magnum et sanctum censuit non debere esse episcopum: sanè si communi omnium consensu rationabiliter probato secundùm ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia sacerdotum.

VII.
De honore episcopi Hierosolymitani.

Quoniam mos antiquus obtinuit et vetusta traditio ut Aeliae, id est Hierosolymorum episcopo[12] deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen civitatis metropolitanae propria dignitate.

VIII.
De Novatianis.

Si qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam ex Novatianis, placuit sancto concilio ut ordinentur, et sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu catholicae ecclesiae statuta observaturos, id est communicaturos se et his qui fortè secundas nuptias experti sunt, vel his qui persequutionis tempore lapsi sunt. Quibus tamen lapsis poenitentiae modus et tempus adscriptum est, ut in omnibus sequantur ea quae in ecclesia catholica observantur, et sic[13] ubique idem omnes ipsi fuerint inventi sive in vicis seu in urbibus, clerici ordinentur a catholicis qui inveniuntur, et sic etiam in clero persistant unusquisque in statu suo. Si verò episcopus vel presbyter catholicae ecclesiae fuerit, ad quem aliqui ex his accedunt, certum est quod episcopus quidem catholicus suam habeat dignitatem, similiter autem et presbyter et diaconus habeant. Hi verò qui ab istis veniunt, si fortè episcopus fuerit habeat presbyterii dignitatem, nisi fortè et placeat episcopo catholico concedere ei etiam episcopalis nominis honorem; si verò non placuerit, inveniat ei locum, ut sit in parochia in clero episcopus aut presbyter, dum tamen ut in civitate non videantur duo episcopi esse, et ille omnimodo in clero permanere videatur.

IX.
De presbyteris sine examinatione constitutis.

Si qui sine examinatione promoti presbyteri sunt, et postea examinati confessi sunt peccata sua, et quum confessi fuissent, contra regulam venientes homines manus eis temere imposuerunt, hos ecclesiasticus ordo non recipit: in omnibus enim quod irreprehensibile[14] est defendit ecclesia.

X.
De lapsis clericis ordinatis.

Quicumque ex his qui lapsi sunt, et per ignorantiam ordinati sunt vel contemptu eorum qui eos ordinaverunt, hoc non praejudicat regulae ecclesiasticae; quum enim compertum fuerit, deponentur[15].

XI.
De his qui spontè lapsi sunt, qualiter debeant poenitere.

Placuit sanctae synodo, licet indigni sint

11 Æ. E. 3. U. debent.
12 U. episcopo honor deferatur.
13 U. sic ubicumque omnes.
14 T. 2. reprehensibile.
15 T. 1. 2. U. deponantur.

misericordia, tamen aliquid circa eos humanitatis ostendi. Si qui ergo ex animo poenitent, tribus annis inter audientes habeantur: si tamen fideles sunt, et septem annis aliis inter poenitentes sint; duobus item annis extra communionem in oratione sola participent populo. Si qui verò per[16] fidei gratiam vocati primò quidem ostenderunt fidem suam deposito militiae cingulo, post haec autem ad proprium vomitum reversi sunt, ut et pecunias darent et ambirent redire rursum ad militiam; isti decem annis sint inter poenitentes post primum triennium quo fuerint inter audientes: ab omnibus verò illud praecipuè observetur, ut animus eorum et fructus poenitentiae observetur. Quicumque enim cum omni timore et lacrymis perseverantibus et operibus bonis conversationem suam non verbis solis, sed opere et veritate demonstrant, quum tempus statutum etiam ab his fuerit impletum et orationibus jam coeperint communicare, licebit episcopo etiam humanius circa eos aliquid cogitare. Qui verò indifferentem habuerint lapsum suum, et sufficere sibi quod ecclesiam introierint arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.

XII.
De excommunicatis a seculo exeuntibus.

De his verò qui recedunt ex corpore, antiquae legis regula observabitur etiam nunc; ita ut si fortè recedit ex corpore, necessario vitae suae viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis recepta communione supervixerit, sit inter eos qui sola oratione communicant: de his omnibus tamen qui ex corpore recedunt, in tradenda eis communione cura et probatio sit episcopo.

XIII.
De catechumenis lapsis.

Placuit huic sancto et magno concilio de catechumenis qui lapsi sunt, ut tribus annis inter audientes verbum sint tantummodo; post haec verò orent cum catechumenis.

XIV.
De diaconibus ne presbyteris corpus Christi tradant, vel ante presbyteros communicent.

Pervenit ad sanctum concilium, quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant: hoc neque regula neque consuetudo tradidit, ut hi qui offerendi sacrificii non habent potestatem his qui offerunt corpus Christi porrigant. Sed et illud innotuit, quod quidam diacones etiam ante episcopos sacramenta sumant. Haec ergo omnia amputentur, et maneant diacones intra suam propriam mensuram, scientes quia episcoporum quidem ministri sunt, a presbyteris verò inferiores sunt: accipiant ergo secundum ordinem post presbyteros ab episcopo vel presbytero; quòd si non fuerint in praesenti vel episcopus seu presbyter, tunc ipse proferat et det. Sed ne sedere quidem liceat in medio presbyterorum diacones, extra regulam est enim et extra ordinem ut hoc fiat: si quis autem non vult his sufficiens esse, post hanc definitionem cesset esse diaconus.

XV.
De clericis temerè ab[17] ecclesia recedentibus.

Propter multas perturbationes et frequentes tumultus seditionum, quae fieri solent, placuit omnimodo[18] abscidi istam consuetudinem quae contra regulam est, si ubi tamen fit, id est ne de civitate ad civitatem transeat vel episcopus vel presbyter vel diaconus. Si quis verò post haec statuta sancti hujus concilii tale aliquid audere tentaverit, infringetur[19] omni genere hujuscemodi conatus, et restituetur propriae ecclesiae in qua ordinatus est.

XVI.
De presbyteris et diaconibus vel clericis qui ad alias civitates transeunt.

Si qui verò sine respectu Dei agentes et timorem Dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab ecclesia sua, sive presbyteres sive diacones vel in quocumque ecclesiastico ordine positi fuerint, non debent suscipi in ecclesia alia, sed et cum omni necessitate cogantur ut redeant ad ecclesias suas; aut si permanserint, excommunicari oportet.

XVII.
De clericis alienis sine conniventia proprii[20] episcopi ab alio in suam ecclesiam non ordinandis.

Si quis ausus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in sua ecclesia, quum non habeat consensum episcopi[21] ipsius a quo recessit clericus, irrita sit hujusmodi ordinatio.

XVIII.
De clericis usuram aut ampliationem accipientibus.

Quoniam multi clerici avaritiae causa turpia[22] lucra sectantes, obliti sunt divini praecepti quo dictum est: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, foenerantes centessimas exigunt, statuit hoc sanctum concilium: si quis inventus fuerit post hanc definitio-

16 Æ. E. 3. T. 1. 2. U. per Dei gratiam.
17 U. *ab ecclesia vel a civitate sua recedentibus.*
18 U. omnino.
19 U. annulabitur. G. infringatur.
20 Æ. *sui episcopi.*
21 Æ. episcopi sui.
22 U. turpe lucrum.

nem usuram accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species frumentorum ad sexcuplum dare, omnis qui tale aliquid commentus fuerit ad quaestum dejicietur ex clero, et alienus ab ecclesiastico habeatur gradu.

XIX.
De Paulianistis et Cataphrygis rebaptizandis.

Si quis confugerit ad ecclesiam Catholicam de Paulianistis et Cataphrygis[23], statutum sit rebaptizari[24] eos omnimodo debere. Si qui verò clerici erant apud eos, siquidem inculpati fuerint et irreprehensibiles, rebaptizati rursus etiam ordinentur ab episcopo ecclesiae Catholicae; si verò examinati minus apti fuerint reprehensi[25], deponi eos oportet: similiter autem circa diacones, et de omnibus qui in eodem clero inveniuntur eadem forma servabitur. Commemorabimus autem diaconissas quae in hoc ordine inventae sunt, quae nec manus impositionem aliquam habent, ita ut omni genere inter laicas habeantur: similiter autem diaconissae quae in catholico canone non habentur, simili loco id est laicae et tamquam non consecratae deputentur.

XX.
De diebus dominicis et Pentecoste[26] ut in eis stantes oremus.

Quoniam sunt in die dominica quidam ad orationem genua flectentes et in diebus Pentecostes, propterea est itaque constitutum a sancta synodo, quoniam consonans et conveniens per omnes ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes[27] ad orationem Domino vota reddamus.

SYMBOLUM FIDEI
ejusdem Nicaeni magni concilii a trecentis decem et octo patribus editum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem: et in unum dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantivum [28] Patri, id est unius substantiae cum Patre, quod Graeci homousion dicunt, per quem omnia facta sunt quae in [29] coelo et quae in terra; qui propter[30] nos homines et propter nostram salutem descendit, incarnatus est, atque homo factus, passus, mortuus est; resurrexit tertia die; ascendit in coelos, venturus judicare vivos et mortuos: et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt: erat quando non erat, et antequam nasceretur non erat, et quod ex nullis extantibus factus est, aut ex aliqua substantia vel natura, eum dicentes esse mutabilem et convertibilem, Filium Dei perhibendo; hos anathematizat, et condemnat Catholica et Apostolica ecclesia.

Haec est fides quam exposuerunt patres: primùm quidem adversus Arium blasphemum dicentem creaturam esse Filium Dei: et adversus omnem haeresem Sabellii, Photini, Pauli Samosateni, Manichaei, Valentini, Macironis, et adversus omnem omnino haeresem, si qua insurrexerit contra Catholicam et Apostolicam ecclesiam: quas omnes condemnarunt Nicaeam congregati episcopi trecenti decem et octo quorum nomina et provinciae conscriptae sunt: sed plerique studiosi servi Dei magis curam gesserunt orientalium episcoporum nomina describere, propter hoc quod occidens non similiter inquisitionem de haeresibus habuerit[31]:

Et[32] subscripserunt trecenti decem et octo patres qui in eodem concilio convenerant.

Osius episcopus civitatis Cordubensis provinciae Hispaniae[33] dixit: Ita credo sicut superius scriptum est. Victor et Vincentius presbyteri urbis Romae subscripserunt.

Provinciae AEgypti.

Alexander...............	Alexandriae magnae.
Alphocration...........	Alphocranon.
Adamantius.............	Cynon.
Albetius..................	Baresii[34].
Philippus.................	Panephiseos.
Potamon..................	Heracleos.
Secundus.................	Ptolomaidos.
Dorotheus...............	Pelusius.
Gajus......................	Muetos[35].
Antiochus................	Mempheos.
Tiberius..................	Tauthites.

Provinciae Thebaidos.

Atthas.....................	Scedras.
Tyrannus.................	Anthinon.

23 E. 3. T. 1. Cataphrygibus.
24 U. baptizari.
25 U. deprehensi.
26 In codicibus: *Pentecosten*, quum hoc nomen saepius ut indeclinabile reddant.
27 T. 2. stantes in orationem.
28 T. 2. consubstantialem.
29 T. 1. 2. in coelis.
30 Æ. E. 3. T. 1. 2. propter homines.
31 Scribuntur hoc loco in omnibus codicibus praeter Urgelitanum et Gerundensem verba haec *et subscriptiones*, ac postmodum *Fides sancti Gregorii Majoris*, quam ad opportuniorem, ipsis autem subscriptionibus posteriorem locum transmisimus.
32 Subscriptiones episcoporum, qui huic magno adfuerunt concilio, in plerisque codicibus desiderantur: plurimas verò in Urgelitano codice legere fas est, quas depravatas licet atque a recta lectione remotas agnoverimus, religiosius tamen, prout eas exhibet, cum variantibus Gerundensis codicis lectionibus innectendas existimavimus.
33 In codicibus: Spaniae.
34 G. Barethu.
35 G. Muethus.

Olusianus	Lycon.

Provinciae Libyae.

Dathes	Beronices.
Zophirus	Barches.
Saraphius	Antipyrgon.
Secundus	Tauchibies.
Titus	Paratoniu.

Provinciae Palestinae.

Macharius	Hierosolymitanus.
Germanus	Neapolitanus.
Marinus	Sebastenus.
Gaimus	Caesariensis.
Eusebius	Gaharenus.
Sabinus	Ascalonus
Longinus	Nicopolitanus.
Petrus	Jamnias.
Macrinus	Eleutropolitis.
Maximus	Maximianopolitarum.
Paulinus	Maximinopolitarum.
Januarius	Jerecunctos.
Eliodorus	Zabulon.
Letius	Liddon.
Silvanus	Azotii.
Atrophilus	Zabulon.
Asclepius	Liddon.
Petrus	Scitopolitanus.
Antiochus	Gaces.
Selus[36]	Capitholiados.

Provinciae Phenices.

Zenon	Cletiro[37].
AEneas	Ptolemaidos.
Magnus	Damascenus.
Theodorus	Sidonius.
Ellanicus	Tripoleos.
Philocalus	Paneados.
Gregorius	Berytii.
Maranus	Palmiron.
Tadoneus	Alasii.
Anatholius	Emises.

Provinciae Syriae Coeles.

Eustathius	Antiochenus.
Zenobius	Seleutias.
Theodorus	Laodicensis.
Alphios	Apamiae.
Bassianus	Rephaneon.
Philoxenus	Hierapolitanus.
Piperius	Samosatenus.
Archelaos	Doliches.
Eufrantion	Balaneon.
Phaladus	Chorepiscopus.
Zoilus	Gabalon.
Passus	Zeugmatos.
Leontius	Larissenus.
Eustathius	Arethusenus.
Manitius	Epiphanias.
Paulus	Neocaesariensis.
Siricius	Syrrhis.
Seleucus	Chorepiscopus.
Petrus	Gindaron.
Pegasius	Ambachmianon.
Basonus	Gambalaenus.
Gerontius	Carison.

Provinciae Arabiae.

Nichomachus	Bastron[38].
Cyrion	Philadelphiae.
Gennadius	Hisbundum.
Severus	Sodimon.
Sopater	Heristis Bothanias.
Severus	Dionisiados.

Provinciae Mesopotamiae.

Ethilaus	Edesenus.
Jacobus	Pestebius.
Antiochus	Resenas.
Mareas	Macenopoleos.

Provinciae Persidis.

Joannes	Persidos.

Provinciae Ciliciae.

Theodorus	Tarsensis.
Alphion	Epiphanias.
Narcisus	Nerodiados.
Moises	Castabalon.
Nichaesas	Flaviados.
Eudaemon	Chorepiscopus.
Paulinus	Adanon.
Macedonius	Manxiston.
Tarcodimantos	AEgeon.
Hesychius	Alexandrias micres.
Narcisus	Irenopoleos.

Provinciae Cappadociae.

Leontius	Caesariensis.
Eupsychius	Thiano.
Euphrasius	Colonias.
Timotheus	Cirbistron.
Elpidius	Cumanus.
Gorgonius	Chorepiscopus.
Stephanus	Chorepiscopus.
Euphronius	Chorepiscopus.
Rodon	Chorepiscopus.
Theophanes	Chorepiscopus.

Provinciae Armeniae minoris.

Eulogius	Sebastiensis.
Ebethius	Satalon.

Provinciae Armeniae majoris.

Arsaphius	Sobmon.
Acrithes	Diospontii.
Eutychianus	Amasias.
Elpidius	Edesion.
Heraclius	Zelon.
Elpidius	Cumanus.

36 G. Selis. 37 G. de Tyro. 38 G. Bostron.

Ponti Polemoniaci.

Longinus	Neocaesariensis.
Domnus	Trapezunctus.
Stratophilos	Piciuntos.

Provinciae Paphlagoniae.

Philadelphus	Pompejupolis.
Petronius	Junopolis.
Eupsychius	Amastridos.

Provinciae Galathiae.

Pancharius	Anciranus.
Dicasius	Tasas.
Erechoreus	Plamaton.
Gorgonius	Cynon.
Philadelphius	Juliapolis.

Provinciae Asiae.

Theonius	Citicensis.
Menofantus	Ephesinus.
Orion	Hilii[39].
Eutychius	Isflomis.
Mithres	Alpapthon.
Marinus	Hellesponton.
Paulus	Deneas.

Provinciae Lidiae.

Artemidorus	Sardeon.
Oron	Thiatiron.
Thomasius	Philadelphias.
Olion	Bareos.
Agogius	Tripolitanus.
Florentinus	Anchirus.
Marcus	Standon.

Provinciae Pisidiae.

Elalius	Iconion.
Thelamacus	Adrianopolitanus.
Eutychius	Seleutius.
Sranius	Smenon.
Tarsitius	Apamenus.
Patricius	Amclades.
Policarpus	Metropolitanus.
Acumethus	Panon.
Heraclius	Bareos.

Provinciae Lisiae.

Eudemus	Pataron.

Provinciae Pamphiliae.

Callidicus	Pergis.
Euresius	Termissus.
Theuxius	Sibaron.
Domnus	Aspendii.
Quintianus	Seleutias.
Patritius	Maximianopolitanus.
Aphrodisius	Magidor.

39 G. Isliu.
40 G. Meliphron.
41 G. Usagadon.
42 G. Chorepiscopus.

Provinciae Neson.

Euphrosinus	Rhodii.
Melichon[40]	Choos.
Strathegus	Lemnii.
Apollodorus	Corcyras.

Provinciae Cariae.

Eusebius	Antiochenus.
Emmonius	Aphrodisios.
Laetodius	Cibiraton.
Eusebius	Mianton.

Provinciae Isauriae.

Stephanus	Baraton.
Atheneus	Curpissii.
Edesius	Claudianopolitanus.
Agapius	Seleuciae.
Silvanus	Metropolitanus.
Faustus	Panemosticus.
Antoninus	Antiochenus.
Nestor	Siedron.
Esitius	Chorepiscopus.
Cyrillus	Smanandron.
Theodorus	Chorepiscopus[41].
Anatholius	Lariensis[42].
Taulus	Chorepiscopus[43].
Quintus	Sclistron[44].
Tiberius	Chorepiscopus[45].
Aquilos	Chorepiscopus.
Eusebius	Parochiae Isauriae.

Provinciae Cypri.

Cyrillus	Paphi.
Selanus	Salaminon.

Provinciae Bithyniae.

Eusebius	Nicomedias.
Theogenius	Nicheas.
Maris	Chalcedonensis.
Cyrillus	Chios.
Esichius	Pruses.
Gorgonius	Appoloniados.
Georgius	Nisiados.
Ebetius	Adrianopolitanus.
Theophanes	Chorepiscopus.
Ruphus	Caesariensis.
Eulalius	Chorepiscopus.

Europae.

Pedereus	Eraclias.
Protogenes	Sardicensis.
Marcus	Metropolitanus.
Pistos	Thessalonicensis[46].
Scilianus	Macedoniae.

43 G. Larinensis.
44 G. Chorepiscopus.
45 G. Sclistron.
46 G. Metropolitanus.

Alexander	Atheniensis[47].
Dachus	Bojas[48].
Pistus	Efestias.
Marsus	Thessalias.
Stratedius	Strubon[49].
Claudianus	Metropolitanus[50].
Budion	Duxias[51].
Domnus	Gutthias[52].
Nicheus	Mastrianopolitanus[53].
Theophilus	Bosphoron[54].
Camdus[55]	....

Haec[56] sunt orientalium episcoporum nomina qui convenerunt Nicaea ad sanctum et magnum concilium de diversis provinciis seu civitatibus, quorum nomina infra sunt subscripta absque Italiae et Hispaniae, quorum nomina in exemplaribus ex quibus haec descripta sunt non habebantur, nec Galliae nec Africae, nisi solus Osius Hispaniensis episcopus de civitate Corduba Baeticae provinciae, et presbyteri urbis Romae, id est Bicon et Vincentius qui pro episcopo suo Silvestro subscripserunt, et orientales sive totius orbis episcopi temporibus Constantini XIIII calendas Julias era CCCLXII.

Primus de AEgypto.

Alexander	de Alexandria.
Filoxemis	de Napoli.
Papnuntius	de AEgypto.
Macarius	de Jerosolyma.
Arbitio	de Ferbito.
Germanus	de Neapoli.
Alfocrates	de Carpocra.
Marinus	de Sarabastia.
Philippus	de Paniseistion.
Galanus	de Sabaste.
Adamantius	de Canoipotamon.
Eusebius	de Caesarea.
....	de Heraclia.
Suabinus	de Gadara.
Dorotheus	de Pelusio.
Longinus	de Escalonia.
Galus	de Tesedia.
Petrus	de Nicopoli.
Tiberius	de Taucica.
Macrinus	de Jamnia.
Cevia	de Tebaida.
Maximus	de Eleuteropoli.
Acassicedia	de Antino.
Paulus	de Maxiapoli.
Tiramus	de Antiochia.
Januarius	de Jerico.
Lucianus	de Lico.
Etius	de Lidda.

De provincia Lybiae superiori.

Datius	de Berrennice.
Silvanus	de Azoto.
Joppirus	de Arcisteis.
Patrofilius	de Sitopoli.
Sarapion	de Antibergo.
Asclepius	de Gaza.
Tirus	de Paratoni.
Petrus	de Majoma.

De provincia Palestinae.

Antiopus	de Capitoliada.
Enheas	de Ptolemaida.
Magnus	de Damasco.
Theodorus	de Sidona.
Cellaonicus	de Tripoli.
Gregorius	de Biritu.
Marinus	de Psalmia.
Traddonius	de Esnisia.
Anatholius	de Filocalo.

De provincia Phenicis.

Zeton	de Tiro.
Filocalus	de Panida.
Anatholius	de Edissa.
Jacobus	de Nezibi.
Antiochus	de Resacia.
Marius	de Macodo.
Joannes	de Persida.

De provincia Siriae Celes.

Eustacius	de Antiochia.
Narcisus	de Neroniano.
Zenobius	de Seleucia.
Theodorus	de Audacia.
Alfius	de Apamia.

De provincia Cilicen.

Theodorus	de Anfion.
Erifanius	de ....
Moyses	de Castabala.
Niceros	de Flaviada.
Eudemon	Chorepiscopus.
Paulinus	de Adana.
Silamanus	de Germanicia.
Piperius	de Samosato.
Archelaus	de Dolica.
Eufraton	de Balaneas.
Faladus[57]	Chorepiscopus.
Joeleus	de Gabala.
Bassus	de Zeumate.

47 G. Thessalonicensis.
48 G. Macedoniae.
49 G. Efestias.
50 G. Tettalias.
51 G. Strubon.
52 G. Metropolitanus.
53 G. Duxias.
54 G. Gutthias.
55 G. Camdos........... Bosphoron. Apparet ex textu et ex variantibus lectionibus subscriptionum inversio atque corruptio.

56 Praefationi conciliorum imperfectus atque corruptus praeponitur in codicibus Toletanis catalogus, quaedam nomina patrum qui Nicaenae interfuerunt synodo comprehendens; quumque praepostero locatum ordine invenissemus, accuratissimè describere atque ad hunc aptiorem locum traducere satius duximus. Idem episcoporum ante praefationem catalogus aderat etiam in codice Lucensi.

57 T. 2. Filadiis.

Bassinus	de Rafaneo.
Gerontius	de Larisa.
Manicius	de Epiphamia.
Eustacius	de Aretusa.
Paulus	de Neucesarie.
Siricicius	de Ciro.
Solacius	Chorepiscopus.
Petrus	de Jerunda.

De provincia Arabiae.

Sopater	de Barasato[58].
Pagasius	de Arbaco.
Demasonus	de Abboli.
Nicomatus	de Bosdra.
Cirion	de Filadelfia.
Gennadius	de Esbon.
Severus	de Sodon.

De provincia Mesopotamiae.

Pancarius	de Ancyra.
Decasius	de Tabia.
Arcontius	de Cammada.
Filadelfus[59]	de Juliopoli.

De provincia Asiae.

Theunas	de Cizico.
Minofantus.[60]	de Epheso.
Orion	de Ilico.
Enticius	de Virsa.
Mifrans	de Epia.
Paulus	de Annea.
Macedonius	de Massata.
Tarcodimantes	de Egias.
Ipsicius	de Alandria.

De provincia Cappadociae.

Leontius	de Cesarea.
Ursicius	de Tremate[61].
Euresius	de Calonia.
Timotheus	de Tibersa.
Ambrosius	de Cumano.
Stefanus	Chorepiscopus.
Rodon	Chorepiscopus.

De provincia Armeniae minoris.

Eulalius	de Sabasta.

58 T. 2. Barasto.
59 T. 2. Filadelfius.
60 T. 2. Miriofantus.
61 T. 2. Tremata.
62 T. 2. *Pentipoli.*

Eubetius	de Satalia.
Eutromius	Chorepiscopus.
Tefanis	Chorepiscopus.

De provincia Pontipoli[62].

Longinus	de Neucesaria.
Domnus	de Trapitionta.
Domnus	de Titensa.

De provincia Palesgonia.

Filadelfus	de Pompejopoli.
Petronius	de Lanopoli.
Eusticius	de Amostra.
Academius	de Mustene.
Eraclitus	de Varis.
Theodorus	de Viis.

De provincia Licia[63].

Fides sancti Gregorii Majoris.

Unus Deus principium et Pater Verbi viventis, sapientiae existentis et virtutis et imaginis propriae, perfectus perfecti geniti, Pater Filii unigeniti: et unus dominus ex[64] uno domino, Deus de Deo, figura substantiae Patris, imago Dei, Deus Verbum vividum, et totius substantiae opifex, sapientia continens omnia quae existunt, et virtus totius creabilis creaturae, Filius verus de vero Patre, invisibilis de invisibili, incorruptibilis de incorruptibili, immortalis de immortali, et sempiternus de sempiterno: et unus Spiritus Sanctus, perfectus, perfecta vita viventium, sanctitas et fons sanctitatis, et sanctificationis ministrator; per quem Deus in omnes credentes et super omnes, et Filius qui per omnes, Trinitas perfecta, gloria et regnum sempiternum, individuum, et inalienabile: neque igitur creatum aliquid et servum seu famulum in Trinitate, neque adventitium vel subintroductum, tamquam quod ante non exstiterit, et novissimum subintraverit; neque enim defuit aliquando Filius Patri aut Filio Spiritus Sanctus, sed immutabilis et inconvertibilis haec eadem Trinitas semper.

63 T. 2. *Liciae.* Post haec verba uterque Toletanus codex incipit: *Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini coeperunt*, et cetera.
64 Æ. E. 3. T. 1. 2. U. ex uno, Deus.

II.

CONCILIUM ANCYRITANUM

A DUODECIM EPISCOPIS HABITUM.

Isti quidem canones seu regulae priores sunt Nicaenis, sed ideo Nicaeni canones priores scribuntur propter auctoritatem magni et sancti concilii apud Nicaeam habiti. Convenerunt autem in synodum memoratam Ancyrae civitatis hi qui infra scripti sunt: Marcellus Ancyritanus, Agricolaus Caesariensis, Lupus Tarsensis, Vitalius Antiochensis, Basilius Amassenus, Philadelphius Juliopolitanus, Festulus Nicomediensis, Heraclius Zelonensis, Petrus Iconiensis, Nunecius Laudocenus, Sergianus Antiochenus Pysidiae, Narcisus Nerodiensis.

I.
De presbyteris lapsis in persequutione.

Presbyteros qui immolaverunt et postea iterum certamen inierunt, si hoc ipsum ex fide et non aliquo argumento sibimet praeparantes egerunt, ut iterum teneri viderentur[1] ut[2] tormentis subjici tamquam putentur inviti; si ergo ex fide luctati sunt et non ex compacto ad ostentationem ut offerrentur ipsi fecerunt, hos placuit honorem quidem sedis propriae retinere; offerre autem illis, et sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi, non liceat.

II.
De diaconibus qui immolaverunt.

Diacones similiter qui immolaverunt, postea autem iterum luctati[3] sunt, aliàs siquidem honorem habere oporteat, cessare verò debere ab omni sacro ministerio, ita ut nec panem nec calicem offerant[4], nisi fortè aliqui episcoporum conscii fuerint laboris eorum et humilitatis et mansuetudinis, et voluerint eis aliquid amplius tribuere vel adhibere; penes ipsos ergo de his erit potestas.

III.
De clericis sive laicis quorum manus alii cum injuria super idolorum sacrificia posuerunt.

Qui fugientes tempore persequutionis comprehensi sunt vel a familiaribus seu a domesticis traditi, et vel bona propria amiserunt vel sustinuerunt tormenta vel etiam carceribus inclusi sunt, et tamen se proclamaverunt esse christianos, quin etiam perseverante violentia ad id usque perducti sunt, ut manus eorum apprehensas et violenter attractas super sacrificia imponerent, illis scilicet perseverantibus in fide[5] christianos se esse vociferantibus; hoc ergo quod eis invitis et aliis cogentibus contigit, si luctu et moerore animi acerbè se ferre demonstrant, ipsosque[6] humili per bonam conversationem habitu incedentes dolere se quod inviti coacti sunt doceant, hos tamquam inculpatos a communione non[7] vetari. Si autem jam prohibiti sunt ab aliquibus a communione, majoris diligentiae et inquisitionis causa aut per aliquorum ignorantiam, statim recipi oportere. Hoc autem observari oportet et de clericis et de laicis omnibus: laicos sanè qui in similes necessitatis causas inciderunt, tamquam qui nihil peccaverunt, maximè si eos probabilis vita commendet, ad ordinationem recipi placuit.

IV.
De his qui in templis idolorum coenaverunt.

De his qui sacrificare coacti sunt, sed etiam de his qui in templis idolorum coenaverunt, si qui eorum cum habitu cultiore ad templa perducti sunt, atque ibi pretiosiore adhuc veste[8] mutata coenae participes facti sunt idolorum, indifferenter sumentes omnia quae fuerunt apposita: placuit inter audientes uno anno constitui, tribus autem aliis annis agere poenitentiam, sed ex ipso triennio per biennium tantummodo orationi communicare, tertio autem anno reconciliari sacramentis.

V.
De his qui timore ritus gentilium peregerunt.

Quotquot autem ascenderunt templa cum veste lugubri et recumbentes inter alios manducaverunt flentes, si compleverint

1 Ab his verbis *viderentur ut tormentis* incipit codex BR.
2 U. et
3 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. reluctati. U. reluctati sunt, alios quidem ordinare oportet.
4 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. offerant, nec pronuntient nisi.
5 Æ. BR. U. in fide, et christianos.
6 T. 1. 2. ipsi quoque.
7 U. non placuit vetari.
8 U. veste immutata, etiam coenae.

poenitentiam triennii tempus, sine oblatione suscipiantur ad communionem, id est ut ipsi oblationem non offerant: si autem perducti ad templa non manducaverunt, biennio maneant in poenitentia, tertio verò anno communicent, sed sine oblatione ut dictum est, ut quarto jam anno perfectionem suam recipiant. Episcopum[9] hinc habere licentiam oportet, ut perspecta singulorum conversatione normam regulamque conversationis attribuat, id est aut humanius agens secundùm vitae modum tempus alicui breviare, aut etiam prolixius, quod correctionis necessarium viderit, addere. Discutiatur autem omnium horum et praecedens vita et posterior, et ita circa eos sacerdotalis humanitas moderetur.

VI.
De his qui in locis idolorum manducaverunt.

De his qui minis tantum cesserunt, aut bonorum oblatione aut transportationis poena deterriti sacrificaverunt, et nunc usque non poenituerunt neque conversi sunt, modò autem, id est tempore hujus synodi, se obtulerunt conversionis suae consilium capientes, placuit eos usque ad magnum diem inter audientes suscipi, poenitentiam autem agere triennio, et post alios duos annos sine oblatione communicari, et ita demum sex annis completis ad perfectum pervenire. Quòd si aliqui ante hoc concilium suscepti sunt ad poenitentiam, ex illo tempore imputabitur eis initium sexennii constituti: quòd si alicui horum quodlibet mortis periculum aut ex aegritudine aut ex aliqua causa acciderit, his communionem propter viaticum suum non negari.

VII.
De his qui frequenter idolis immolaverunt.

De his qui festis diebus paganorum in remotis eorum locis conviviis interfuerunt, et suas nihilominus epulas ibidem portaverunt atque comederunt, placuit ut post biennii poenitentiam suscipiantur; ita tamen, utrum cum oblatione recipiendi sint an ad solam communionem admitti deceant, unusquisque episcoporum examinet, vitae eorum praeteritae et praesentis habita consideratione.

VIII.
De his qui per vim coacti idolis immolaverunt.

Hi autem qui secundò et tertiò sacrificaverunt per vim coacti, quatuor annis ad poenitentiam se submittant, duobus autem aliis sine oblatione communicent, septimo autem anno perfectionem recepturi communionis.

IX.
De his qui et aliis sacrificandi causam attulerunt.

Quotquot autem non solùm a fide dominica deviarunt, sed etiam insurrexerunt in alios et fratribus persuaserunt et rei facti sunt persuasionis, hi per triennium quidem inter catechumenos habeantur, per aliud autem sexennium poenitentiae recipiant locum, alio verò anno id est decimo communionem sine oblatione recipiant, ut completo decennio perfectione fruantur: in eo autem ipso tempore etiam vita eorum et conversatio consideranda est.

X.
De diaconibus.

Diaconi quicumque quum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes velle se habere uxores nec posse se continere, hi postea, si ad nuptias convenerint, maneant in ministerio propterea quòd his episcopus licentiam dederit: quicumque sanè tacuerunt et susceperunt manus impositionem professi continentiam, et postea ad nuptias convenerunt, a ministerio cessare debebunt.

XI.
De desponsatis puellis et ab aliis corruptis.

Desponsatas puellas et postea ab aliis raptas placuit erui, et his reddi quibus fuerant antea desponsatae, etiam si eas a raptoribus florem pudoris amisisse constiterit.

XII.
De his qui ante baptismum sacrificaverunt idolis.

Eos qui ante baptismum sacrificaverunt et postea baptismum consequuti sunt, placuit ad ordinem promoveri, tamquam ab omni crimine lavacri salutaris sanctificatione purgatos.

XIII.
De chorepiscopis.

Vicarios episcoporum, quos Graeci chorepiscopos dicunt, non licere vel presbyteros vel diaconos ordinare, sed nec presbyteris civitatis sine episcopi praecepto amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque parochia aliquid agere.

XIV.
De presbyteris a carne se abstinentibus.

De his qui in clero sunt presbyteri vel diaconi et abstinent a carnibus hoc placuit statui, ut non eas tamquam immundas contemnant, contingant tamen, a quibus quidem

9 Æ. BR. E. 3. T. 1. U. Episcopum autem hinc. T. 2. Episcopum autem hanc.

si abstinere volunt habeant potestatem; ita tamen ut siquando cum oleribus coquuntur, eadem tamquam carnibus polluta non judicent, sed de his ad cibum assumant quamvis a carnibus se abstineant. Quòd si in tantum eas immundas et abominabiles judicaverint, ut nec olera quae cum carnibus coquuntur aestiment comedenda, tamquam non consentientes huic regulae, cessare hos[10] oportet a ministerio et ordine suo. Si quis autem hanc regulam monitus non obedierit[11], sed carnes ut dictum est immundas et abominandas aestimaverit, cessare debet ab ordine suo.

XV.

Non debere presbyteros ecclesiastica vendere.

Si qua de rebus ecclesiae, quum episcopus non est, presbyteri vendiderint, placuit rescisso contractu ad jus ecclesiasticum revocari: in judicio autem erit episcopi constitutum si pretium debeat recipi necne, propter quod saepe contingit distractarum rerum redditus ampliorem summam pro accepto pretio reddidisse.

XVI.

De his qui irrationabiliter vixerunt.

In hoc titulo graeca verba haec sunt: Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων ἢ καὶ ἀλογευομένων quae nos latinè possumus dicere: De his qui irrationabiliter versati sunt sive versantur. Sensus autem in hac sententia duplex esse potest, qui ex objectis conjicitur, aut de his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecorum incesta cum propinquis sanguine commiserunt. Quotquot igitur ante vicesimum aetatis suae annum tale crimen admiserint, quindecim annis in poenitentia exactis, orationi tantùm incipiant communicare, et quinquennio altero in communione orationis solius perdurantes post vicesimum cum oblatione ad communionem suscipiantur. Discutiatur autem et vita eorum quae fuerit tempore poenitentiae, et ita hanc humanitatem consequantur: quòd si qui perseverantiùs abusi sunt hoc crimine, prolixiore[12] tempore id est viginti annorum poenitentiam solam suscipiant. Quotquot verò exacta viginti annorum aetate et uxores habentes in hoc crimine inciderunt, viginti quinque annis poenitentia acta ad communionem orationum admittantur; in qua communione orationum altero quinquennio perdurantes plenam communionem cum oblatione percipiant[13]. Quòd si aliqui et uxores habentes et excidentes quinquagesimum aetatis suae annum in hoc prolapsi sunt, ad exitum vitae tantùm communionem mereantur.

XVII.

De his qui sicut animalia muta vixerunt.

Hos eosdem sanè non solùm idem[14] leprosos crimine hujuscemodi factos, sed et alios isto suo morbo replentes, placuit inter eos orare qui tempestate jactantur, qui a nobis energumeni intelliguntur.

XVIII.

De episcopis qui ordinati non suscipiuntur.

Si qui episcopi suscepti non sunt a sua dioecesi in qua fuerant denotati[15], ad eamdem judicis edicto redire compellantur; quòd si voluerint alias ecclesias occupare et vim facere aliis episcopis, quos ibi invenerint, seditiones excitando adversùs eos, hos segregari oportet. Quòd si volunt in presbyterio in ecclesia ubi priùs fuerant tamquam presbyteri residere, non repellantur a propria dignitate: quòd si etiam ibi seditiones concitare probantur episcopis ibidem constitutis, segregari eos necesse est et nihilominus presbyterii dignitate privari.

XIX.

De his qui virginitatem profitentur.

Quotquot virginitatem polliciti praevaricati sunt professione contempta, inter digamos id est qui ad secundas nuptias transierunt haberi debebunt: virgines autem puellas, quae tamquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus.

XX.

De adulteris.

Si quis adulterium commiserit, septem annis in poenitentia completis, perfectioni reddatur secundùm pristinos gradus.

XXI.

De mulieribus, quae fornicatae partus suos necant.

De mulieribus, quae fornicantur et partus suos necant, sed et de his quae agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vitae eas ab ecclesia removit: humaniùs autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus poenitentiae tribuatur.

XXII.

De his qui volentes homicidium fecerunt.

Qui voluntariè homicidium fecerunt ad poenitentiam quidem jugiter sese commit-

10 T. 1. 2. eos.
11 U. custodierit.
12 U. prolixiori tempore ipsi per viginti annorum poenitentiam actam ad communionem orationis admittantur.
13 Æ. BR. recipiant.
14 In omnibus codicibus invenitur haec vox *idem* quae superflua videtur: fortassis *item*.
15 Æ. E. 3. T. 1. 2. denominati.

tant: circa exitum autem vitae communione digni habeantur, et[16] decennium poeniteant.

XXIII.

De his qui nolentes homicidium fecerunt.

Eos verò qui non voluntate sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum poenitentiam communioni sociavit secundùm gradus constitutos: haec verò humanior definitio quinquennii tempus[17] tribuit.

XXIV.

De his qui more gentilium vivunt.

Qui auguria, auspicia sive somnia vel divinationes quaslibet secundùm morem gentilium observant, aut in domos suas hujuscemodi homines introducunt in exquirendis aliquibus[18] arte malefica, aut ut domos suas lustrent[19]; confessi, quinquennio poenitentiam agant secundùm antiquas regulas constitutas.

XXV.

De eo qui sororem sponsae suae vitiavit.

Si quis sponsam habens sorori ejus forsitan intulerit vitium, eique inhaeserit tamquam suae, et sibi expetendam[20] esse conjunctionem, hac autem decepta, postea uxorem duxerit desponsatam; illa verò quae vitium passa est, si fortè necem sibi intulerit: omnes hi qui hujus facti sunt conscii decem annis in poenitentiam redigantur secundùm canones constitutos.

16 In BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. desunt haec verba: et decennium poeniteant.

17 Ex T. 2. et U. In A. BR. E. 3. T. 1. G. temporis. In Æ. temporibus.

18 U. rebus.

19 U. lustrent; qui confessi fuerint, quinquennio.

20 U. expetendam in conjunctione se promiserit, hac autem.

III.

CONCILIUM NEOCAESARIENSE

A DECEM ET NOVEM EPISCOPIS HABITUM.

Et isti quidem canones secundi sunt eorum qui in Ancyra et Caesarea expositi sunt, Nicaenis verò priores inveniuntur. Convenerunt autem in synodum memoratam Neocaesariensis civitatis hi, qui infra scripti sunt: Vitalis, Germanus[1], Sedus, Eristius, Lupus, Gerontius[2], Leontius, Sanctus, Basiliscus, Valentinus, Stephanus, Gregorius, Salaminus, Narcissus, Leontius, Longinus, Decasius, Heraclius, Alipius: a quibus hae regulae prolatae sunt quae infra scriptae sunt.

I.

Presbyteris uxorem ducere non licere.

Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere: quòd si fornicatus fuerit vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abjici et ad poenitentiam inter laicos redigi oportet.

II.

De muliere: duobus fratribus nubere non licere.

Mulier si duobus fratribus nupserit, abjici debere usque ad diem mortis; sed propter humanitatem in extremis suis sacramentis conciliari[3] oportet, ita tamen ut si fortè sanitatem recuperaverit, matrimonio soluto, ad poenitentiam admittatur. Quòd si defuncta fuerit mulier in hujusmodi consortio constituta, difficilis erit poenitentia remanenti: quae sententia tam viros quam mulieres tenere debebit.

III.

De his qui multis nuptiis communicaverunt.

De his qui frequenter uxores ducunt et his qui saepius nubunt, tempus quidem quod his constitutum est manifestum est observa-

1 Æ. Germanus, Iristrius.

2 Æ. Gerentius, Sanctus. U. Gerontius, Leontius, Basiliscus.

3 Æ. reconciliari.

re[4]; conversatio autem et fides eorum tempus abbreviabit.

IV.

De concupiscentia non consummata.

Si quis concupita muliere, etiamsi concubitus ejus desiderium habeat, non autem subsequatur effectus, manifestum est hunc fuisse per divinam gratiam liberatum.

V.

De catechumenis peccantibus.

Catechumenus id est audiens qui ingreditur ecclesiam et stat cum catechumenis, si peccare fuerit visus, figens genua audiat verbum, sed abstineat ab illo peccato quod fecit; quòd si in eo perdurat, abjici omnino debere.

VI.

De praegnantibus baptizandis.

De praegnantibus: quoniam oportet baptizari quando volunt, nihil enim in hoc sacramento commune est pariturae[5] et illi quod de ejus utero fuerit editum[6]; quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur.

VII.

De presbyteris: ad secundas nuptias ire[7] non licere.

Presbyterum convivio secundarum nuptiarum interesse non debere, maximè cum petatur secundis nuptiis poenitentiam tribuere. Quis ergo est presbyter qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

VIII.

Uxoris adulterae virum clericum fieri non licere.

Si[8] cujus uxorem adulterium commisisse quum esset laicus fuerit comprobatum, hic ad ministerium ecclesiasticum admitti non potest. Quòd si, in clericatu jam constituto eo, adulteravit[9], dato repudio dimittere eam debet: si verò retinere ejus consortium velit, non potest suscepto ministerio perfrui.

IX.

De presbyteris corporali peccato praeoccupatis.

Qui admiserit corporale peccatum, et hic postea presbyter ordinatus est, si confessus fuerit quòd ante ordinationem suam peccaverit, non quidem offerat; maneat autem in aliis officiis propter ejus studii utilitatem: nam et[10] cetera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione privare. Quòd si de his non fuerit confessus nec ab aliquo poterit manifestè convinci, huic ipsi de se potestas est permittenda.

X.

De diaconibus corporali peccato praeoccupatis.

Similiter et diaconus[11] si in eodem culpae genere fuerit involutus, sese a ministerio cohibebit.

XI.

Presbyterem minùs triginta annorum minimè ordinandum.

Presbyter ante triginta annorum aetatem non ordinetur, quamvis sit probabilis vitae, sed observet usque ad praefinitum tempus; Dominus enim tricesimo anno baptizatus est, et tunc praedicavit.

XII.

De his qui in aegritudine sunt baptizati.

Si quis in aegritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; non enim fides illius voluntaria sed ex necessitate est: nisi fortè postea hujus ipsius studium et fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.

XIII.

De presbyteris alterius regionis.

Presbyteri qui conregionales non sunt in ecclesia, praesentibus episcopis vel presbyteris civitatis, offerre non poterunt, nec panem dare, in oratione autem calicem dabunt. Quòd si absentes sint civitatis sacerdotes et fuerit invitatus, in oratione solus poterit dare; vicarii autem episcoporum, quos Graeci chorepiscopos vocant, constituti sunt quidem ad exemplum septuaginta seniorum, sed tamquam consacerdotes propter sollicitudinem et studium in pauperes offerant et honorabiles habeantur.

XIV.

De diaconibus septem.

Diaconi septem esse debent secundùm regulam, quamvis magna sit civitas; cui[12] regulae auctoritas erit liber Actuum Apostolorum.

4 Æ. observari.

5 U. parturientis et illius qui de ejus utero fuerit editus, quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur, idcirco natus per se baptizabitur.

6 Æ. genitum.

7 Ex T. 2. In A. et reliquis codicibus: *non orare*.

8 U. Si cujus uxor adulterium cognoscitur commisisse, quum esset laicus, et fuerit comprobatum.

9 U. adulteraverit.

10 Æ. propter........ privari.

11 Æ. diacones..... fuerint involuti...... cohibebunt.

12 BR. cujus.

IV.

CONCILIUM GANGRENSE POST NICAENAM SYNODUM EDITUM

AB EPISCOPIS QUINDECIM.

Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia constitutis Eusebius, Eulalius, Olympius[1], Philetus[2], Pappus, Basilius, Bithynicus[3], Hieracius, Hipatius[4], Bassus, Eugenius, Gregorius, AElianus, Presius[5], Eugenius, qui convenerunt in Gangrense concilium, in Domino salutem. Quoniam conveniens sancta synodus episcoporum in Gangrensem ecclesiam propter quasdam ecclesiasticas et necessarias causas inquirendas, et ea quae secundùm Eustachium gesta sunt dignoscenda, invenit multa fieri indecenter ab his ipsis, qui hunc eundem Eustachium sequuti sunt; necessariò statuit, palam factis[6] omnibus, amputare universa quae ab eodem malè commissa sunt. Declaratum est enim hos eosdem nuptias accusare, et docere quòd nullus in conjugali positus gradu spem habeat apud Deum: unde factum est ut multae mulieres seductae, relictis propriis viris, et viri uxoribus destitutis vinculum conjugale dissolverent, continentiam profitentes, quam quum retinere non possent, adulteria commiserunt. Inventi sunt etiam dissensiones ac separationes a dominicis constitutis ecclesiarum Dei docere, id est et traditiones ecclesiasticas et ea quae in ecclesiis aguntur debere contemni, privatis conventiculis institutis, atque ad imitationem eorum quae in domo Dei aguntur omnia praesumere et celebrare: adhuc etiam vestibus communibus spretis novos et insolitos habitus assumpsisse: primitias quoque fructuum et oblationes eorum, quas veterum institutio ecclesiis tribuit, sibimet vindicasse[7], id est propria ratiocinatione[8] doctrinae tamquam sanctis sibi eas offerri debere, apud se et inter se dispensandas: servos a dominis recedentes, et per hunc inusitatum regionis[9] suae habitum sub specie religionis dominos contempsisse: mulieres quoque praeter consuetudinem et sui sexus ornatum, hinc se justificari credentes, virilem habitum suscepisse, pluresque earum occasione religionis tonsas genuini decoris comas penitus amputasse: jejunia quae in ecclesia praedicantur contemnendo, ventri servisse: nonnullos etiam eorum cibos carnium tamquam illicitos refutasse[10]: in domibus conjugatis[11] ne orationes quidem debere celebrari persuasisse, in tantum ut easdem fieri vetent, et oblationibus quae in domibus factae fuerint minimè communicandum esse decernant: presbyteros verò qui matrimonia contraxerunt sperni debere dicunt, nec sacramenta quae ab his conficiuntur attingi: loca sanctorum martyrum vel basilicas contemnere, et omnes qui illuc conveniunt et sacramenta conficiunt reprehendere: divites fideles qui non omnibus renuntiant quae possident spem[12] non habere: et multa alia, quae enumerari nulli possibile est, singulos quosque[13] eorum pro suo arbitrio constituere. Unusquisque enim eorum per talem institutionem ab ecclesiastico canone recedens tamquam proprias leges sibimet condidit. Sed nec communis his omnibus et una sententia est; singuli enim prout videtur et libet ad accusationem ecclesiae nitendo tamquam rector non sit, vel addit decreta vel minuit. Propter haec ergo coactum[14] est hoc concilium in Gangrensi ecclesia habitum canones istos exponere, quibus probabuntur[15] memorati extra[16] ecclesiam esse: quòd si per poenitentiam condemnaverint omnia haec quae malè senserunt, tamquam a se non bene prolata, acceptabiles fiant, atque eò singula quae debeant condemnare synodus credidit[17] exponenda. Quòd si quis renuerit haec quae hodie constituta sunt, tamquam haereticus anathematizatus et damnatus abjiciatur et erit

1 Æ. Olympus.
2 T. 1. Piletus. T. 2. Philestus.
3 Æ. Binicus.
4 Æ. Ipanus. U. Lipacius.
5 BR. T. 1. Procsius.
6 U. cunctis.
7 Æ. vendicasse.
8 T. 2. U. ratione.
9 Ex Æ. BR. T. 1. 2. U. G. In A. et E. 3. religionis.
10 Æ. T. 2. reputasse.
11 Æ. U. conjugatorum.
12 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. spem apud Deum non habere.
13 T. 2. U. quoque.
14 U. actum.
15 U. G. probantur.
16 Æ. BR. E. 3. U. intra.
17 Æ. BR. E. 3. U. credit.

non solùm incommunicatus, verùm etiam ab ecclesia habeatur extorris, donec deprecetur episcopos et de universis quae penes eos deprehensa atque detecta sunt prodiderit, quid[18] horum susceperit observandum.[19]

I.

De his qui nuptias damnant.

Si quis nuptias in accusationem deduxerit, et mulierem fidelem ac religiosam cum viro suo dormientem abominandam crediderit aut etiam accusandam, tamquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

II.

De his qui carnes manducantes damnant.

Si quis carnes manducantem ex fide cum religione, praeter sanguinem et idolo immolatum et suffocatum, crediderit condemnandum, tamquam spem[20] non habentem quòd eas manducet, anathema sit.

III.

Non debere servum occasione religionis dominum suum contemnere.

Si quis servum alienum occasione religionis doceat dominum suum debere contemnere et ejus ministerium destituere, ac non potiùs docuerit eum suo domino bona fide et cum omni honorificentia deservire, anathema sit.

IV.

De oblatione presbyteri conjugati.

Si quis discernit presbyterum conjugatum tamquam occasione nuptiarum, quòd offerre non debet, et ab ejus oblatione ideo se abstineat[21], anathema sit.

V.

Orationes ecclesiae non debere contemni.

Si quis docet domum Dei contemptibilem esse debere et congregationes quae in ea fiunt, anathema sit.

VI.

Non licere extra ecclesiam congregari.

Si quis extra ecclesiam privatim populos[22] congregans contemnat ecclesiasticas sanctiones ipsamque ecclesiam, apud se autem sine consilio episcopi cum presbyteris[23] agat, anathema sit.

VII.

De fructibus in ecclesiam et non alibi dandis.

Si quis oblationes fructuum vel primitias ecclesiae debitas[24] voluerit extra ecclesiam accipere vel dare, praeter conscientiam episcopi vel ejus cui ejusmodi officia commissa sunt, et non magis cum consilio ejus de his agendum putaverit, anathema sit.

VIII.

De his qui in usus pauperum conferuntur.

Si quis dederit vel acceperit fructuum oblationes extra episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam[25] pauperibus; et qui dat et qui accipit, anathema sit.

IX.

Virginitati studentem non debere nuptias execrari.

Si quis vel virginitatem vel continentiam professus tamquam abominabiles nuptias judicat, et non propter solùm hoc, quòd continentia et virginitas bonum sanctumque propositum sit, anathema sit.

X.

De his qui pro virginitate superbiunt.

Si quis propter Deum virginitatem professus in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit.

XI.

Agapem fratrum non debere contemni.

Si quis contemnendos duxerit agapem facientes et propter honorem Domini fratres pauperes convocantes, et noluerit communicare vocationibus eorum, tamquam[26] in nihilum quod fit deducens[27], anathema sit.

XII.

De continentibus et usu palliorum.

Si quis virorum putaverit sancto proposito id est continentiae convenire ut pallio[28] utatur, tamquam ex eo justitiam habiturus, et reprehendat vel judicet alios qui cum reverentia birris utuntur et alia veste communi quae in usu est, anathema sit.

XIII.

Non debere mulierem continentiae causa virilem habitum usurpare.

Si[29] qua mulier hoc proposito utile judicans virili veste utatur, ad hoc ut viri habitum imitetur, anathema sit.

18 Ex Æ. BR. U. In A. et reliquis: quod.
19 T. 2. obsequendum.
20 U. spem apud Deum non habentem.
21 Æ. BR. E. 3. U. abstinet.
22 Æ. populos congregat et contemnit.
23 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. presbytero.
24 U. deditas.

25 T. 1. mercedem.
26 Æ. BR. T. 1. 2. U. tamquam nihilum.
27 BR. T. 1. 2. U. dijudicans.
28 Æ. BR. U. palleo.
29 U. Si qua mulier continentiae propositum judicans utile.

XIV.

Non debere condemnantem nuptias a viro discedere.

Si qua mulier derelicto viro discedere voluerit, soluto vinculo conjugali, nuptias condemnando, anathema sit.

XV.

Non debere quemquam continentiae causa filios suos negligere.

Si[30] quis dereliquerit filios proprios et non eos alit, et secundùm quod pietatis est necessaria non praebuerit, sed occasione continentiae negligendos putaverit, anathema sit.

XVI.

Ne filii occasione religionis parentes suos despiciant.

Si qui filii parentes maximè fideles deseruerint in occasione[31] cultus, hoc justum esse judicantes, et non potiùs debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipsum in eis venerentur quòd fideles sunt, anathema sit.

XVII.

Caput tondere mulieri non licere.

Quaecumque[32] mulier religioni judicans convenire comam sibi amputaverit, quam Deus ad velamen ejus et ad memoriam subjectionis illi dedit, tamquam resolvens jura subjectionis, anathema sit.

XVIII.

Non licere die dominico jejunare.

Si quis, tamquam hoc continentiae convenire judicans, die dominico jejunaverit in ejusdem diei contemptum, anathema sit.

XIX.

Non licere jejunia communia solvere.

Si qui eorum qui in proposito sunt continentiae praeter necessitatem corporalem superbiat et jejunia communia totius ecclesiae putaverit contemnenda, perfectam in sua scientia[33] vindicans[34] rationem, anathema sit.

XX.

Communicandum in basilicis martyrum.

Si[35] quis per superbiam tamquam perfectum se aestimans, conventus qui per loca et basilicas sanctorum martyrum fiunt vel accusaverit, vel etiam oblationes quae ibidem celebrantur spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit.

Haec autem scripsimus non abscidentes eos qui in ecclesia Dei secundùm scripturas sanctum propositum continentiae eligunt, sed eos qui suscipiunt habitum ejus et in superbiam efferuntur adversùs eos qui simpliciùs[36] vivunt. Sed[37] eos condemnamus qui se extollunt adversùs scripturas et ecclesiasticos canones et nova introducunt praecepta. Nos autem et virginitatem cum humilitate admiramur, et continentiam cum castitate et religione Deo acceptissimam dicimus, et renuntiationem secularium negotiorum atque actuum[38] cum humilitate discessum approbanda laudamus, et nuptiarum vinculum quod secundùm castitatem secum perdurat honoramus, et divites cum justitia et operibus bonis non abjicimus, et parsimoniam cum veste humili non reprobamus: sicut etiam ornatum propter corporis diligentiam infucatum laudamus, dissolutos autem et fractos in[39] vestibus incessus non recipimus; et domos Dei honoramus, et conventus qui in his fiunt tamquam sanctos et utiles recipimus, pietatem in privatis domibus non concludentes, et omnem locum in nomine Dei aedificatum honoramus, et congregationem in ecclesia factam ad utilitatem communem recipimus; et bona opera quae supra vires in fratres pauperes exercentur secundùm ecclesiasticas traditiones beatificamus, et omnia quae conveniunt traditionibus apostolicis et sanctarum scripturarum praeceptis, in ecclesia fieri exoptamus.

30 Ex U. in A. et ceteris codicibus: Si quis dereliquerit proprios filios et non eos alat et quod ab eo (A. habet) secundùm pietatis est, his necessaria non praebuerit.

31 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. occasione Dei cultus.

32 Æ. BR. E. 3. Quaecumque mulierum.

33 Æ. conscientia.

34 U. judicans.

35 U. si quis superbus tamquam.

36 Æ. simplices sunt.

37 Æ. Sed et eos. BR. U. Sed et hos.

38 U. aptum.

39 U. in vestium incessu.

V.

CONCILIUM SARDICENSE

TRECENTORUM EPISCOPORUM

ET IN EO CANONES INSTITUTI.

Anno sexto Constantii[1] imperatoris, Leontio et Sallustio consulibus, era[2] CCCLXXI. Sardicensis synodus congregata est, ubi[3] omnes per orientem Ariani episcopi condemnati sunt, qui conventi[4] ad concilium occurrere reatu conscientiae noluerunt: in quo concilio inter cetera hae regulae pro disciplina ecclesiastica institutae sunt.

I.
Episcopum non debere ad aliam civitatem se transferre.

Osius episcopus dixit: Non minùs mala consuetudo quam perniciosa corruptela funditùs eradicanda est, ne cui liceat episcopo de civitate sua ad aliam civitatem transire. Manifesta est enim causa qua hoc facere tentant, quum nullus in hac re inventus sit episcopus qui de majore civitate ad minorem transiret[5]; unde apparet avaritiae eos ardore inflammari et ambitioni servire et ut dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet ut hujusmodi pernicies austeriùs vindicetur, nec laicam communionem habeat qui talis est. Universi dixerunt: Placet etiam si talis aliquis extiterit temerarius ut forsitan excusationem afferat, quòd populi litteras acceperit, quum manifestum sit premio et mercede paucos qui sinceram fidem non habent potuisse corrumpi, ut clamarent in ecclesia ut ipsum petere viderentur episcopum: omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam communionem in fine talis accipiat; quod si vobis omnibus placet, statuite. Universi dixerunt: Placet.

II.
Episcopum de provincia ad provinciam non transire nisi fuerit invitatus.

Osius episcopus dixit: Illud quoque statutum sit, ut episcopus de sua provincia ad aliam provinciam in qua sunt episcopi non transeat, nisi fortè a fratribus suis[6] invitatus, ne videamur januam caritatis clausisse.

III.
De duobus episcopis unius provinciae inter se contentionem habentibus.

Osius episcopus dixit: Providendum est etiam, ut si in aliqua provincia fortè aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit, unus e duobus ex alia provincia non advocet episcopos ad judicium.

IV.
De episcopo adjudicato.

Osius episcopus dixit: Quòd si aliquis episcopus adjudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se habere bonam causam, et[7] iterum judicium renovetur, si vobis placet, sancti Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur, vel ab his qui examinarunt vel etiam ab[8] aliis episcopis qui in provincia proxima morantur, Romano episcopo[9]; et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det[10] judices: si autem probaverit talem causam ut ea non replicentur[11] quae acta sunt, quae decreverit Romanus episcopus confirmata erunt: si ergo hoc omnibus placet, statuatur. Synodus respondit: Placet.

V.
De episcopis a synodo depositis.

Gaudentius episcopus dixit: Addendum est, si placet, huic sententiae quam plenam sanctitate protulistis, ut quum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio qui in vicinis commorantur locis, et proclamaverit agendum sibi esse negotium in urbe Roma; alter episcopus in eadem ca-

1 Æ. BR. T. 1. 2. U. Constantini. In Lucensi codice idem imperator Constantinus assignabatur.
2 Æ. era CCCLXXII. U. G. era CCCLXXXI.
3 Æ. ibique omnes.
4 Æ. convenire ad concilium ob reatum conscientiae.
5 BR. T. 1. 2. U. transierit.
6 BR. suis fuerit invitatus.
7 E. 3. U. ut.
8 Æ. illis.
9 T. 2. episcopo, ut si.
10 Æ. det judicii sententiam.
11 In reliquis codicibus praeter A. refricentur.

thedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Romani episcopi determinata.

VI

De quibus supra.

Osius episcopus dixit: Si contigerit in una provincia in qua fuerint duo[12] episcopi unum fortè remanere episcopum, ille verò per negligentiam noluerit ordinare episcopum, et populi convenerint, episcopi[13] vicinae provinciae debent illum priùs convenire episcopum qui in eadem provincia moratur, et ostendere quòd populi petant sibi rectorem et hoc justum esse, ut et ipse veniat et cum ipso ordinent episcopum. Quòd si conventus litteris tacuerit et dissimulaverit nihilque rescripserit, tunc satisfaciendum[14] esse populis ut veniant ex vicina provincia et ordinent episcopum; sed iterum licentia danda passim non est. Si enim subitò aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari ad hoc ut vilescat nomen episcopi et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum, nisi aut in his civitatibus quae episcopos habuerunt, aut si qua tam populosa est civitas vel locus qui mereatur habere episcopum. Synodus respondit: Placet.

VII.

De episcopis accusatis.

Osius episcopus dixit: Et hoc placuit ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis illius[15] et de gradu suo dejecerint eum, si appellaverit qui dejectus videtur et confugerit ad beatissimum ecclesiae Romanae episcopum, et voluerit audiri, si justum putaverit ut renovetur examen, scribere episcopis dignetur Romanus episcopus his qui in finitima et propinqua altera provincia sunt, et[16] ipsi diligenter omnia requirant et juxta fidem veritatis definiant. Quòd si is, qui rogat causam suam iterum[17] audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum ut è latere suo presbyteros[18] mittat, erit in potestate ipsius quid velit et quid aestimet: et si decreverit mittendos esse qui praesentes cum episcopis judicent ut etiam habeant auctoritatem personae illius a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio; si verò crediderit sufficere episcopos provinciales ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

VIII.

Ut episcopi passim ad comitatum non pergant.

Osius episcopus dixit: Importunitatis nostrae nimia frequentia et injusto[19] judicio petitiones fecerunt nos non tantam habere gratiam aut fiduciam, dum quidam non cessant ad comitatum ire episcopi, et maximè Afri, qui sicuti cognovimus sanctissimi fratris et coëpiscopi nostri Grati salutaria consilia spernant atque contemnant, et non solùm ad comitatum multas et diversas ecclesiae non profuturas perferant causas, ut fieri solet, aut oportet, ut aut pauperibus aut viduis aut pupillis subveniatur, sed et dignitates seculares et administrationes quibusdam postulent. Haec itaque pravitas olim non solùm murmurationes sed et scandala excitavit: honestum est autem, ut episcopus intercessionem suam his praestet, qui aliqua iniqua vi opprimuntur aut si vidua affligitur aut pupillus expoliatur; tamen et ista omnia, si justam habeant causam et petitionem. Si vobis ergo fratres carissimi placet, decernite ne episcopi ad comitatum accedant, nisi fortè hi qui religiosissimi imperatoris litteris vel invitati fuerint vel evocati. Sed quoniam saepe contingit, ut ad misericordiam ecclesiae confugiant qui injuriam patiuntur, et qui peccantes in exilium vel in insulas damnantur, aut certè quicumque sententiam excipiunt, ideoque subveniendum est et sine dubitatione eis petenda per ecclesiam indulgentia: si ergo hoc vobis placet, statuatur. Universi dixerunt: Placet et constituatur.

IX.

De quibus supra.

Osius episcopus dixit: Haec quoque prudentia vestra tractare debet, ut quia decrevistis ne episcopi improbitas notetur ad comitatum pergendo, quicumque ergo quales superiùs memoravimus preces habuerint vel acceperint, per diaconum suum mittant; quia persona ministri non erit invidiosa, quae celeriùs poterit quae impetraverit referre: et hoc consequens esse videtur, ut unusquisque qui preces habuerit eas ad fratres et coëpiscopos nostros, qui in maxima civitate id est qui metropoli consistunt, mittat et illi per suos diaconos destinet, tribuendo commendatitias epistolas pari ratione ad fratres et coëpiscopos nostros, qui in illo tempore in his regionibus et urbibus morantur, in quibus felix et beatus Augustus rempublicam gubernat. Si verò habet quis episcoporum

12 In ceteris codicibus praeter A. plurimi.

13 Ex U. In A. et reliquis: episcopus vicinae provinciae debet ille priùs conveniri episcopos qui in eadem provincia morantur et ostendi.

14 U. satisfaciendum est populis; sicque veniant.

15 Æ. BR. E. 3. U. ipsius.

16 Æ. BR. T. 1. 2. U. ut.

17 U. iterum audiri voluerit, et admonuerit episcopum Romanum.

18 Æ. BR. presbyterem.

19 Æ. E. 3. T. 1. 2. injustae petitiones.

amicos in palatio qui cupit aliquid quod tamen honestum est impetrare, non prohibeatur per diaconem suum rogare et significare eis, quos scit benignè[20] intercessione sibi absenti[21] praestare posse. Qui verò Romam venerit, sicuti dictum est, sanctissimo fratri et coëpiscopo nostro Romanae ecclesiae preces quas habet tradat, ut et ipse priùs examinet si honestae et justae sunt, et praestet[22] diligentiam atque sollicitudinem ut ad comitatum perferatur. Universi dixerunt placere sibi et honestum esse consilium.

X.

De quibus supra.

Alipius episcopus dixit: Si propter pupillos et viduas vel laborantes, qui causas non iniquas habent, susceperint peregrinationis[23] incommoda, habebunt aliquid justae rationis; nunc verò quum ea postulent, quae sine invidia omnium et reprehensione esse non possunt, non necesse est ire illos ad comitatum.

XI.

De quibus supra

Gaudentius episcopus dixit: Ea quae salubriter providistis convenientia et aestimatione omnium, ac Deo placitura et hominibus, tenere hactenus fortitudinem possunt, si metus huic sententiae conjungatur. Scimus enim etiam ipsi saepissimè propter paucorum impudentiam sacrum ac religiosum sacerdotale nomen fuisse reprehensum. Si igitur aliquis contra omnium sententiam nisus voluerit ambitioni magis placere quam Deo, debet scire, causis redditis, honorem atque dignitatem se amissurum. Hoc autem sciri et comperiri poterit, si unusquisque nostrum qui in canali constitutus est, quum progredientem[24] episcopum viderit, inquirat transitum ejus, causas videat, quò tendit agnoscat, et si quidem eum agnoverit ire ad comitatum, requirat illud quod superiùs comprehensum est, ne fortè invitatus est[25], ut ei facultas eundi permittatur: sin verò, ut superiùs meminit sanctitas vestra, propter desideria et ambitiones ire ad comitatum tentaverit, neque[26] litteris ejus subscribatur neque in communionem recipiendus est. Si vobis placet debet omnium sententia confirmari. Universi dixerunt hoc honestum esse et placere[27] sibi constitutionem.

XII.

De quibus supra.

Osius episcopus dixit: Sed et moderatio necessaria est, dilectissimi fratres, ne subitò adhuc quidam, nescientes quid decretum sit in synodo, venerint subitò ad civitates eas quae in canali sunt, debet episcopus civitatis ipsius admonere et instruere illum, ut ex eo loco ille mittat diaconem; admonitus tamen ipse redeat ad parochiam suam.

XIII.

Ut ne ex laico quilibet episcopus ordinetur.

Osius episcopus dixit: Necessarium arbitror ut diligentissimè tractetur[28], si fortè aut dives aut scholasticus de foro aut ex administratore episcopus fuerit postulatus, non priùs ordinetur, nisi ante et lectoris munere et officio diaconii et presbyterii fuerit perfunctus; et ita per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per has promotiones, quae habent utique prolixum tempus, probari qua fide sit quave modestia et gravitate et verecundia, ut si dignus fuerit probatus, divino sacerdotio illustretur: nam nec conveniens est nec ratio nec disciplina patitur, ut temere ac leviter ordinetur aut episcopus aut presbyter aut diaconus qui sit neophytus, maximè quum beatissimus Apostolus magister gentium ne hoc fieret denuntiasse et prohibuisse videatur, sed hi quorum per longum tempus examinata sit vita et merita comprobata. Universi dixerunt placere sibi haec.

XIV.

Ut episcopus in aliena provincia non immoretur.

Osius episcopus dixit: Hoc quoque statuere debetis ut episcopus ex alia civitate quum venerit ad aliam civitatem vel ex provincia sua ad aliam provinciam, et ambitioni magis serviat quam devotioni, ita ut si voluerit in aliena civitate multo tempore residere, et contingat ut episcopus civitatis ipsius non tam instructus sit nec tam doctus, is verò qui advenit incipiat contemnere eum et frequenter facere sermonem, ut dehonestet et infirmet illius personam, qua occasione fit ut non dubitet relinquere assignatam sibi ecclesiam et transire ad aliam[29]: definite ergo tempus, quia et non recipere episcopum coëpiscopum suum inhumanum est, et diutius residere perniciosum: ne fiat ergo providendum[30] est. Memini autem superiori concilio fratres nostros constituisse, ut si quis laicus in ea qua commoratur civitate tres dominicas id est per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur: si ergo haec circa laicos constituta sunt, quanto magis nec licet nec decet ut

20 Æ. BR. U. benigna.
21 U. absenti posse procurare.
22 U. procuret.
23 Æ. peregrinationes incommodas.
24 U. prodientem.
25 U. sit.
26 U. neque litterae ejus scribantur, non.
27 Æ. placere sibi hanc constitutionem.
28 Æ. BR. E. 3. U. tractetis.
29 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. alienam.
30 T. 1. 2. U. prohibendum est.

episcopus si nullam tam gravem habet necessitatem nec tam difficilem rationem, tamdiu absit ab ecclesia sua et populum contristet? Universi dixerunt placere sibi.

XV.

De episcopis in aliena provincia possessiones habentibus.

Osius episcopus dixit: Quia nihil praetermitti oportet, sunt quidam fratres et coëpiscopi nostri qui non in ea civitate possident in qua episcopi videntur esse constituti, vel certè parvam rem illic habent ubi habitant, alibi autem idonea praedia habere noscuntur vel affectiones proximorum quibus indulgeant: hactenus igitur eis permitti oportet ut accedant ad possessiones suas et disponant et ordinent fructum laboris sui, ut post tres dominicas id est post septimanas tres si morari necesse sit, in suis potiùs fundis morentur: et si est proxima civitas in qua presbyter est, ne sine ecclesia facere videatur dominicum, accedant, ut nec res ejus domesticae per absentiam ejus detrimentum sustineant, et non frequenter veniendo ad aliam civitatem in qua est episcopus, suspicionem jactantiae et ambitionis incurrant. Universi dixerunt placere sibi.

XVI.

De clericorum excommunicatione.

Osius episcopus dixit: Si hoc quoque omnibus placet, ut sive diaconus sive presbyter sive quis clericorum ab episcopo suo communione fuerit privatus, et ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ille ad quem confugerit eum ab episcopo suo fuisse abjectum; non oportet ut ei communionem indulgeat: quòd si fecerit, sciat se convocatis episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum et pacem servabit et custodiet concordiam.

XVII.

Licere clericis, si injustè fuerint excommunicati, vicinos adire episcopos.

Osius episcopus dixit: Quid me adhuc moveat reticere non debeo: si episcopus quis fortè iracundus, quod esse non debet, citò aut asperè commoveatur adversùs presbyterum aut diaconum suum et exterminare eum de ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnetur aut perdat communionem; et ideo habeat potestatem qui dejectus est, ut finitimos episcopos interpellet, et causa ejus audiatur et diligentiùs tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti[31]: et ille episcopus, qui aut justè aut injustè abjecit[32] eum, patienter accipiat ut negotium discutiatur ut vel probetur sententia ejus a plurimis vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligenter et fideliter fuerint examinata, eum qui fuerat communione separatus, nullus alius debet praesumere ut recipiat et communioni societ. Qui autem convenerint ad audiendum, si clericorum esse fastidium viderint et superbiam, quia non decet ut episcopus aut injuriam aut contumeliam patiatur, austerioribus eos verbis castigent ut obediant honesta praecipienti episcopo; quia sicut ille sincerum amorem debet clericis exhibere et caritatem, ita quoque vicissim ministri infucata debent episcopo suo obsequia exhibere.

XVIII.

Non licere episcopo alterius clericum in sua ecclesia ordinare.

Januarius episcopus dixit: Illud quoque sanctitas vestra statuat, ut nulli episcopo liceat alterius civitatis ecclesiasticum sollicitare et in sua dioecesi ordinare clericum, quia ex his contentionibus solet nasci discordia: et ideo prohibet[33] omnium sententia ne quis hoc facere audeat.

XIX.

De quibus supra.

Osius episcopus dixit: Et hoc universi constituimus, ut quicumque ex alia parochia voluerit alienum ministrum sine consensu episcopi ipsius et sine voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Quicumque autem hoc usurpaverit, a fratribus et coëpiscopis nostris et admoneri debet et corrigi.

XX.

Ut extranei clerici apud Thessalonicam non tardent.

AEtius episcopus dixit: Non ignoratis quanta et qualis sit Thessalonicensium civitas: saepe ad eam veniunt ex aliis regionibus presbyteri et diaconi, et non sunt contenti ut brevi tempore remorentur aut resideant ibi, aut certè vix post longa spatia ad[34] suam redire cogantur. Universi dixerunt: ea tempora, quae constituta sunt circa episcopos, et erga horum personas observari debent.

XXI.

Clerici vim passi aut persequutionem si ad aliam accesserint civitatem non vetentur ibi morari quamdiu potuerint redire.

Osius episcopus dixit: Suggerente fratre et coëpiscopo nostro Olympio[35], hoc etiam placuit, ut si aliquis vim perpessus est et iniquè pulsus pro disciplina vel catholica de-

31 Æ. BR. T. 1. 2. G. rogandi.

32 U. abjecit eum, ut patienter accipiat quò negotium discutiatur, et sententia ejus si aspera est a plurimis emendetur.

33 BR. U. prohibeat.

34 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. ad sua.

35 T. 2. Alipio.

fensione vel confessione veritatis, fugiens pericula innocens et devolutus ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari quamdiu aut redire potuerit aut injuria ejus remedium acceperit; durum est enim qui persequutionem patitur non recipi: etiam et larga benevolentia et humanitas est ei exhibenda.

VI.

CONCILIUM ANTIOCHENUM

TRIGINTA ET UNIUS EPISCOPORUM.

Sancta et pacatissima synodus in unum congregata his qui per singulas provincias sunt unanimibus sanctis et consacerdotibus in Domino salutem. Gratia et veritas Jesu Christi domini et salvatoris nostri sanctam Antiochenam ecclesiam visitans et in unum connectens per concordiam pacatissimi spiritus, multa quidem et alia perfecit: in omnibus autem suggerente sancto et pacifico Spiritu, etiam hoc perfecit, ut[1] quae visa sunt rectè constitui cum plurima consideratione et judicio unà cum omnibus nobis Antiochia ex diversis provinciis in unum collectis episcopis, in vestram notitiam deferrentur. Credimus autem gratiae Domini et Sancto Spiritui pacis quòd et ipsi conspirabitis nobis tamquam in[2] unam fuissetis virtutem, et nobiscum orationibus adnitentes magis muniti, et in Spiritu Sancto praesentes iisdem ipsis quae definita sunt consentientes et ea quae visa sunt recta roborantes, cum consensu Sancti Spiritus consignabitis. Sunt autem praefiniti canones ecclesiastici hi qui infra scripti sunt. In qua synodo fuerunt episcopi: Eusebius, Niceta, Antiochus, Archelaus, Isicius[3], Jacobus, AEneas, Bassus[4], Moyses, Macedonius, Theodorus, alius Theodorus, Paulus, Eustachius, Manicius, Agapius, Alexander, Patritius, Petrus, Theodorus, Narcissus, Syricus[5], Manicius[6], AEtherius, Magnus, Alipius[7], Tarcodius[8], Mantus, Petrus, Anatolius, et Chirion[9], ex provinciis Syriae Coeles, Phoenices, veteris Arabiae, Mesopotamiae, Ciliciae, Isauriae: et haec constituerunt quae infra scripta sunt.

I.

Non licere pascha diverso tempore facere neque cum Judaeis celebrare.

Omnes qui audent dissolvere regulam sancti et magni concilii Nicaeni, quod celebratum est in[10] praesentia Dei et amantissimi Constantini imperatoris, de sancta et salutari festivitate paschali Salvatoris nostri, excommunicatos et abjectos ab ecclesia esse debere, maximè si perseverent studio contentionis ad subvertenda ea quae optimè constituta sunt: et haec quidem dicta sunt de laicis. Si autem de praepositis ecclesiae aliquis, id est vel episcopus vel presbyter vel diaconus post hanc definitionem[11] ausus fuerit in[12] subversionem populorum et perturbationem ecclesiarum retinere[13], et cum Judaeis pascha voluerit celebrare; hunc sancta synodus jamjamque alienum ab ecclesia esse judicavit, tamquam eum qui non solùm proprii peccati reus sit, sed et aliorum corruptae mentis et conversationis supplantator extiterit: et non solùm hujusmodi deponi a sacerdotio et ministerio, sed et hos qui eis ausi fuerint communicare post damnationem; depositos autem etiam honore qui extrinsecus est privari oportet, quem sanctus canon et Dei sacerdotium meruit.

II.

Non licere communionem ecclesiae contemnere, aut excommunicatis communicare.

Omnes qui ingrediuntur in ecclesiam Dei et sacras scripturas audiunt, non autem cum populo in oratione communicant, adversan-

1 Ex Æ. BR. U. In A. et reliquis: atque.
2 Æ. in unum fuissetis virtute.
3 Æ. BR. U. Hesychius.
4 U. Passus.
5 T. 1. 2. Siricius.
6 Æ. BR. U. Mocimus.
7 Æ. BR. U. Alphius.
8 Æ. U. Tharcordi. T. 2. Tarchodimantus.
9 Æ. BR. E. 3. Cyrion. U. Sirion.
10 Æ. in praesentia domini amantissimi.
11 U. definitionem et hunc terminum ausus fuerit.
12 Æ. E. 3. U. in subversione populorum et perturbatione ecclesiarum.
13 U. resistere in his, et cum Judaeis. G. nitatur retinere.

tur etiam sanctam assumptionem dominici sacramenti secundùm aliquam propriam disciplinam: hos abjici ab ecclesia oportet, donec confitentes fructum poenitentiae demonstrent, et deprecati fuerint ut data venia suscipi mereantur. Non autem liceat communicare excommunicatis, neque per domos ingredi, nec cum eis orare qui ecclesiae non participant in oratione, nec in alteram ecclesiam recipi qui ab alia excommunicantur. Quòd si visus fuerit quilibet episcoporum vel presbyterorum aut diaconorum, vel etiam qui in canone detinentur, excommunicatis communicare; et hunc oportet communione privari, tamquam ecclesiae regulas confundentem.

III.

Non debere clericum ad ecclesiam aliam migrantem ibi perseverare.

Si quis presbyter vel diaconus vel quilibet clericus, deserta sua ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, et ibi paulatim tentet quò migravit perpetuò permanere, ulteriùs ministrare non debet, praesertim si ab episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus[14]. Quòd si et post evocationem sui episcopi non obedierit sed perseveraverit, omnismodis ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere. Si quis verò propter hanc culpam depositum alius episcopus susceperit, et ipse a communi synodo poenam merebitur increpationis, tamquam ecclesiastica jura dissolvens.

IV.

Non licere episcopo vel cuicumque clerico si exauctoratus fuerit ministrare.

Si quis episcopus a[15] synodo fuerit depositus, vel presbyter vel diaconus a proprio episcopo condemnatus, et praesumpserit sacerdotii seu sacri ministerii quidpiam, non ei ampliùs liceat neque in alia synodo spem restitutionis habere neque assertionis alicujus locum; sed et communicantes ei omnes abjici ab ecclesia, et maximè si postquam cognoverunt sententiam adversùs eum fuisse prolatam, ei contumaciter communicaverunt.

V.

Non licere clericis contempto episcopo semotè colligere.

Si quis presbyter aut diaconus, contempto suo episcopo, se ipsum ab ecclesia segregaverit et privatim apud se collectis populis[16] altare erigere ausus fuerit, et nihilominus, episcopo suo exhortante et semel et iterum revocante, inobediens extiterit; hunc modis omnibus deponendum, nec aliquando consequi curationem aut proprium honorem recipere speret. Quòd si etiam perseveraverit perturbans et concitans ecclesiam, quae foris est, tamquam seditiosum corripi oportet.

VI.

De excommunicatis.

Si quis a proprio episcopo excommunicatus est, non eum priùs ab aliis debere suscipi, nisi a suo fuerit receptus episcopo, aut concilio facto occurrat et respondeat et synodo satisfecerit, et statuerit sub alia sententia, recipi oportet. Quod etiam circa laicos et presbyteros et diaconos et omnes qui in clero sunt convenit observari.

VII.

Nullum peregrinum absque epistolio suscipi.

Nullum absque formata, quam Graeci epistolium[17] dicunt, peregrinorum clericorum suscipi oportet.

VIII.

Ut epistolia soli chorepiscopi faciant.

Neque presbyteres ad regiones longinquas formatas, id est canonicas epistolas dare, nisi ad episcopos finitimos simplices epistolas mittere; vicarios verò episcoporum[18], qui a Graecis chorepiscopi appellantur, formatas facere liceat.

IX.

De metropolitanis episcopis.

Per singulas provincias episcopos singulos scire oportet episcopum metropolitanum, qui praeest, curam et sollicitudinem totius provinciae suscepisse: propter quod ad metropolitanam civitatem ab his qui causas habent sine dubio concurratur. Quapropter placuit eum et honore praeire, et nihil ultra sine ipso reliquos episcopos agere secundùm antiquum patrum nostrorum qui obtinuit canonem, nisi haec tantùm quae uniuscujusque[19] ecclesiae per suam dioecesim competunt. Unumquemque enim oportet episcopum potestatem habere et suae dioecesis ad hanc gubernandam secundùm competentem sibi reverentiam, ad providendum regioni quae sub ipsius est civitate; ita ut etiam ordinare presbyteros et diaconos ei probabili judicio liceat, et de singulis moderatione et pondere disceptare: ultra autem nihil agendum permitti[20] citra metropolitani episcopi conscientiam, nec metropolitanus sine ceterorum aliquid gerat consilio sacerdotum.

14 T. I. exoratus.
15 T. I. 2. a sua synodo.
16 U. presbyteris.
17 Ex reliquis praeter A. in quo: epistolam.
18 BR. T. I. 2. U. vicarios vero episcopos.
19 U. unicuique.
20 U. permittitur.

X.

De chorepiscopis.

Qui in vicis et villis constituti sunt chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab episcopis susceperunt, placuit sanctae synodo scire eos oportere modum proprium retinere et gubernare adjacentes sibi ecclesias commissas, et esse contentos propria sollicitudine et gubernatione quam susceperunt. Constituere autem[21] his permittitur lectores et subdiaconos et exorcistas, quibus sufficiat istorum tantùm graduum licentiam accepisse; non autem presbyterum, non diaconum audeant ordinare praeter conscientiam episcopi vel civitatis vel ecclesiae, cui adjacens invenitur seu ipse seu regio in qua praeesse dignoscitur. Quòd si quis praevaricare ausus fuerit constituta, deponi eum et dignitate qua praeditus est debere privari; chorepiscopus autem ab episcopo civitatis vel loci[22] cui idem adjacet ordinandus est.

XI.

De his episcopis vel clericis qui sine litteris episcoporum ad imperatorem vadunt.

Si quis episcopus vel presbyter vel omnis omnino qui est sub ecclesiastica regula constitutus, praeter consilium vel litteras eorum episcoporum qui sunt intra provinciam et maximè metropolitani, ad imperatorem perrexerit, hunc abdicari et ejici non solùm de communione debere, sed etiam propria dignitate privari, tamquam molestum et importunum imperialibus auribus contra ecclesiastica constituta: si autem necessitas cogit ad imperatorem excurrere propter aliquam actionem, cum deliberatione et consilio metropolitanae provinciae episcopi et ceterorum conscientia qui in eadem provincia sunt, litteris ire debebit.

XII.

De episcopis vel clericis depositis.

Si quis a proprio episcopo depositus vel presbyter vel diaconus, aut etiamsi a synodo quilibet episcopus fuerit exauctoratus, molestiam imperialibus auribus inferre non praesumat, sed ad majorem episcoporum synodum sese convertat, et quae se putat habere justa in eorum concilio[23] alleget, atque ab his de se expectet, quae fuerit deprompta sententia. Quòd si deficiens pusillanimitate noluerit facere, sed imperatori fuerit hujusmodi importunus, nullam veniam habeat, neque locum illius assertionis[24] suae nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

21 U. etiam.
22 U. loci qui adjacet.
23 U. consilio alliget.
24 T. 1. 2. adversionis.
25 U. attrahere.

XIII.

Non licere episcopis in aliena provincia clericos ordinare.

Nullum episcopum audere debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, et ordinare aliquos in ecclesiis aut provehere ad sacrum ministerium: nec alios illuc secum attrahat[25] episcopos, nisi fortè per litteras rogatus abierit, non solùm a metropolitano, sed ab his qui cum eo sunt provinciae episcopis: quòd si nullo invitante inordinatè superveniat, et aliquos vel ordinare praesumpserit vel quoslibet actus illi ecclesiae competentes, ad se qui[26] minimè pertinent, usurpare tentaverit, vacua quidem et inania erunt omnia quae gesserit: ipse verò hujus indisciplinati ausus et irrationabilis coepti dignas causas expendat[27], tamquam depositus a sancta synodo et propter hujuscemodi praesumptionem jam praedamnatus.

XIV.

De episcopis accusatis.

Si quis episcopus de aliquibus causis criminalibus in judicio episcoporum fuerit accusatus, contingat autem de ipsis episcopis provinciae qui convenerunt diversas habere sententias, et alios quidem innocentem eum pronuntiare, alios reum; propter hujusmodi itaque controversiam amputandam placuit sanctae synodo, metropolitanum episcopum alterius provinciae vicinae advocari et aliquantos cum eo episcopos alios, qui pariter residentes quaecumque fuerit dirimant quaestionem, propter hoc ut firmum sit judicium quod ab unius provinciae episcopis fuerit promulgatum.

XV.

De quibus supra.

Si quis episcopus criminaliter accusatus ab omnibus qui sunt intra provinciam episcopis exceperit unam consonamque sententiam, ab aliis ulteriùs judicari non poterit; sed manere circa eum oportet tamquam convenientem, quae ab omnibus prolata est, firmam ratamque sententiam.

XVI.

De episcopis vacantibus[28].

Si quis episcopus vacans in ecclesiam vacantem supervenerit, et hanc obrepenter[29] praeter plenariam synodum occupandam esse crediderit, hunc abjici oportet, tametsi eum plebs quam diripuit velit sibi episcopum retinere. Illa autem dicetur synodus

26 Æ. E. 3. U. quae.
27 BR. E. 3. expetat. U. expectet.
28 T. 1. *vagantibus*.......... vagans.
29 Ex BR. T. 1. 2. In A. et reliquis: obrepente. U. repente.

plenaria in qua etiam episcopus metropolitanus adfuerit.

XVII.

De episcopis qui suscepta manus impositione non acquiescunt suscipere ministerium.

Si quis episcopus suscepta manus impositione[30] et deputatus populis praeesse non suscipiat ministerium sacerdotii, nec consentiat abire in ecclesiam in qua fuerat ordinatus; hunc incommunicabilem esse debere, donec coactus consentiat plebem suscipere sibimet deputatam, aut provinciae plenaria synodus episcoporum de eo aliquid statuat.

XVIII.

De his quibus supra.

Si quis episcopus ordinatus non abierit in parochiam cui ordinatus est[31], si non suo vitio sed plebis forsitan contradictione, hic honorem susceptum retinere debebit et sacerdotio fungi; ita ut nihil molestiae afferat ecclesiae illi in qua fuerat constitutus: expectare autem eum oportet provinciae plenariam synodum, donec de eo quod competit statuatur.

XIX.

Non licere sine consilio metropolitani episcopi episcopum ordinare.

Episcopum non ordinandum praeter consilium et praesentiam metropolitani episcopi, cui melius erit si ex omni provincia congregentur episcopi: quòd si fieri non potest, hi qui adesse non possunt propriis litteris consensum suum de ipso designent, et tunc demum post plurimorum sive praesentiam sive per litteras sententiam consonam ordinetur: quòd si aliter quam statuta[32] sunt fiat, nihil valere hujusmodi ordinationem. Si verò etiam secundùm definitas regulas ordinatio celebretur, contradicant autem aliqui propter proprias et domesticas simultates; his contemptis, sententia de eo obtineat plurimorum.

XX.

Ut bis in anno synodus celebretur.

Propter ecclesiasticas causas et quae existunt controversias dissolvendas, sufficere visum est bis in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri: semel quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis, ita ut in quarta hebdomada quae consequitur, id est media Pentecoste, concilium compleatur; admoneant autem comprovinciales[33] episcopos hi qui in amplioribus id est qui in metropolitanis civitatibus degunt: secundum verùm concilium idibus octubribus habeatur, qui dies apud Graecos Hyperberetaei mensis decimus invenitur. In ipsis autem conciliis et presbyteros et diaconos praesentes esse oportet et omnes quotquot se laesos aestimant, et synodicam expectare sententiam: nec liceat aliquibus apud semetipsos concilia sine metropolitanorum episcoporum conscientia facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse judicium.

XXI.

Episcopum de dioecesi ad dioecesem non debere transire.

Episcopum de dioecesi ad dioecesem alteram non debere transire, neque si se ipsum ingesserit, neque si a populis fuerit violenter attractus, neque si etiam hoc ei ab episcopis suadeatur: manere autem eum debere in ecclesia Dei quam ab initio sortitus est, et non ab ea alibi demigrare secundùm[34] regulam a patribus constitutam.

XXII.

Episcopum non debere in alienam irruere civitatem.

Episcopum non debere in alienam irruere civitatem quae illi probatur non esse subjectam, neque in regionem quae ad ejus curam minimè dignoscitur pertinere[35] ad aliquid ordinandum, neque presbyteros aut diaconos constituere ad alios episcopos pertinentes, nisi fortè cum consilio propriae regionis episcopi: quòd si quispiam horum tale aliquid adire[36] voluerit, irrita[37] quidem erit hujusmodi ordinatio, et is qui malè usurpaverit a synodo arguatur.

XXIII.

Episcopo non licere successorem sibi constituere.

Episcopum non licere tamquam successorem sibi futurum constituere alterum, quamvis circa vicinia mortis habeatur: quòd si tale aliquid factum fuerit, irrita sit hujusmodi ordinatio. Custodire[38] autem debet ecclesiastica constituta, quae ita se continent: non posse aliter episcopum fieri, nisi in concilio et cum consensu episcoporum, eorum dumtaxat, qui post obitum illius[39] qui praecessit habuerint potestatem eum qui dignus fuerit provehendi.

XXIV.

De rebus ecclesiasticis et episcopalibus.

Quaecumque res ecclesiae sunt convenit cum omni diligentia et bona fide servari,

30 U. impositione recusat deputatis sibi populis praeesse, ut non suscipiat.
31 U. G. est non suo vitio.
32 U. statutum est.
33 Æ. BR. E. 3. provinciales.
34 U. secundùm regulam super hoc olim a patribus constitutam.
35 Ex reliquis codicibus. In A. pervenire.
36 Æ. BR. T. 1. U. audere.
37 Æ. abjicienda.
38 Æ. U. custodiri autem debent.
39 T. 2. illius alius qui.

illa scilicet fide quae Deo debetur omnia praevidenti atque judicanti; quaeque gubernari oportet et dispensari cum judicio et potestate episcopi, cui totius plebis animae videntur esse commissae. Manifesta autem esse oportet quae ecclesiae competunt[40] eorum presbyterorum et diaconorum id est qui circa ipsum sunt, ut ipsi non ignorent nec eos aliquid lateat eorum quae sunt propriae ecclesiae, ut si contigerit episcopum de hac vita migrare, quum manifestae sunt et notae res ecclesiasticae, non intercidant atque depereant. Sed nec res propriae episcopi tamquam obnoxiae, rerum[41] ecclesiasticarum occasione, illius[42] pulsentur injuriae; quia justum et decibile est apud Dominum[43] et homines, quae propria sunt episcopi quibus ipse judicaverit derelinqui, et quae ecclesiae sunt ipsi servari: ita enim fit ut nec ecclesia damno aliquo affligatur, nec episcopus occasione rerum ecclesiasticarum praescribatur, neque pertinentes ad eum in causas incurrant, quò post mortem memoria ejus maledictis aliquibus oneretur[44].

XXV.

Episcopum habere potestatem in rebus ecclesiasticis disponendis.

Episcopum habere ecclesiasticarum rerum potestatem ad dispensandum omnibus indigentibus cum omni timore et reverentia Dei; ipsum quoque ex eis percipere atque uti debere quibus indiget, si tamen indiget vel ad suas necessarias vel fratrum expensas, qui apud eum hospitalitatis gratia commorantur, ut nulla ex parte per inopiam defraudentur, secundùm Apostolum dicentem: *Habentes victum quotidianum et tegumentum corporis, his contenti sumus*[45]. Quòd si his minimè contentus atque sufficiens transferat in necessitates domesticas ecclesiasticas res vel commoda quaelibet ecclesiae, aut agrorum ecclesiasticorum fructus citra conscientiam presbyterorum vel diaconorum apud se redigat[46], et domesticis suis vel etiam affinibus aut fratribus aut filiis earum rerum tribuat potestatem, ut per eorum secretam diligentiam ceteri ecclesiastici laedi videantur; reatum hunc qui hujusmodi est apud metropolitanum provinciae praestare debebit. Quòd si taliter reprehendatur[47] episcopus vel hi qui cum ipso sunt presbyteri, quò dicatur haec quae ad ecclesiam pertinent sive de agris sive de aliis quibuscumque ecclesiasticis causis eos sibimet usurpare, pauperes verò necessitate et penuria opprimi, atque ex hoc ipso non solùm ecclesiasticae rationi verùm etiam dispensatoribus ejus maledictio[48] et reprehensio augeatur: hos igitur correptionem oportet mereri quae condecet, sancta synodo cognoscente.

Eusebius omnibus quae constituta[49] sunt praesens subscripsit. Theodorus, Niceta, Macedonius, Anatolius, Tharcodius[50], Mantus, AEtherius, Narcissus, Alipius, Archelaus, Bassus, Syricus, Eustachius, Mauricius, Hesychius, Manicius, Paulus, et ceteri, quorum nomina in graeco jam superiùs continentur[51], consensimus.

40 U. competunt presbyteris et diaconibus.
41 U. rebus ecclesiasticis.
42 Æ. BR. T. 2. ullius.
43 Æ. Deum.
44 U. dehonestetur.
45 U. *simus*.
46 U. degentium.
47 T. 2. deprehendatur.
48 Æ. BR. T. 1. 2. maledicta.
49 BR. E. 2. constituerunt.
50 T. 1. 2. Tarchodimantus.
51 Ex omnibus codicibus. In A. continentur scripta.

VII.

CONCILIUM LAODICENUM

A LAODICEAE[1] SACERDOTIBUS EDITUM.

Sancta synodus secundùm Laodiceam Phrygiae Pacatianae, convocata ex diversis provinciis Asiae, regulas exposuit ecclesiasticas, sicut infra scriptum est.

1 In codicibus: Laudociae.

I.
De digamis.

De eo quod oportet secundùm ecclesiasticum canonem, eos qui liberè et legitimè secundis nuptiis conjuncti sunt, nec occultam permixtionem operati sunt, pauco tempore exempto, vacare orationibus et jejuniis et secundùm veniam reddi eis communionem.

II.
De his qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt.

His, qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt et instant orationi, confessioni ac poenitentiae, malorum suorum perfectam conversionem demonstrantes, pro qualitate peccati poenitentiae tempus attribuendum est propter misericordiam et bonitatem Dei: qui ergo hujusmodi sunt, revocandi et ad communionem sunt applicandi.

III.
De neophytis non promovendis ad sacerdotium[2].

Non oportet neophytum promoveri ad ordinem sacerdotalem.

IV.
Non licere coram catechumenis clericos fieri.

Non oportet manus impositionem super ordinatos praesentibus catechumenis celebrari.

V.
Non licere clericis usuram vel sexcupla accipere.

Non licet foenerari ministris altaris, vel in sacerdotali ordine constitutis usuras vel lucra quae sexcupla dicuntur accipere.

VI.
Non licere haereticos ingredi ecclesiam.

Non concedendum haereticis ingressum domus Dei in haeresi permanentibus.

VII.
De Novatianis et Quartodecimanis.

Novatianos vel etiam Quartodecimanos, quos Graeci τεσσαραδεκατίτας[3] appellant, id est qui quartadecima luna primi mensis cum Judaeis pascha celebrant, sed et catechumenos eorum vel fideles non recipi, priusquam condemnent omnem haeresim, plenissimè autem ante omnia, in qua detinebantur: et tunc qui apud eos fideles dicuntur symbolum fidei doceantur, atque ita unctos sancto etiam chrismate, divino sacramento communicare conveniet.

2 Desunt plurimi horum canonum tituli in A. desumpti sunt ex BR.
3 U. Τέσσαρες καὶ δεκάτερες.

VIII.
De Cataphrygis ad ecclesiam venientibus.

Eos qui convertuntur ab haeresi quae dicitur Secundumphrygas seque in clero constitutos aestimant, quamvis magni dicantur, hujusmodi cum omni diligentia catechizari oportet et baptizari ab ecclesiae catholicae episcopis et presbyteris.

IX.
Non debere catholicos in ea, quae martyria sua haeretici dicunt, intrare.

Non concedendum in coemeteria vel quae martyria dicuntur haereticorum catholicos orationis gratia et petendae curationis intrare: sed et qui ierint, si sunt fideles, incommunicabiles factos ad poenitentiam usque ad aliquod temporis redigi: poenitentes autem eos et errasse confessos suscipi oportet.

X.
Non debere catholicam haereticorum matrimonio sociari.

Eos qui ad ecclesiam pertinent indifferenter filios proprios haereticorum nuptiis minimè sociare debere.

XI.
De canonicis ecclesiae.

Mulieres, quae apud Graecos presbyterae appellantur, apud nos autem viduae seniores, univirae et matriculariae appellantur, in ecclesia tamquam ordinatas constitui non licebit.

XII.
De ordinandis episcopis cum consilio metropolitanorum et finitimorum episcoporum.

Episcopos non oportet praeter judicium metropolitanorum et finitimorum episcoporum constitui ad ecclesiae principatum: nec eligantur nisi hi quos multò ante probabilis vita commendat, et nihilominus si in sermone fidei et recta ratione per suam conversationem fuerint comprobati.

XIII.
Non licere populis ministros altaris eligere.

De eo quod non sit populis concedendum electionem facere eorum, qui altaris ministerio sunt applicandi[4].

XIV.
Sanctas oblationes pro eulogiis in festivitate paschali ad alias provincias non debere mitti[5].

Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem paschalem ad alias parochias mitti minimè oportet.

4 Ex omnibus codicibus. In A. applicati.
5 U. G. *transmitti.*

XV.
De psalmistis.

Non liceat praeter canonicos psalmistas[6] qui pulpitum ascendunt et de codice legunt, alium quemlibet in ecclesia psallere.

XVI.
Ut sanctum Evangelium etiam sabbatis legatur.

Sabbatis Evangelia cum aliis scripturis legenda esse.

XVII.
Psalmos sparsim non licere confundi.

In processionibus non connectere id est ex diversis versibus et sensibus libri in unum canticum minimè conjungere[7], sed singulorum psalmorum ordinabiliter de medio debere fieri lectionem.

XVIII.
De orationibus quotidianis.

De eo quod semper supplicationes orationum ad horam nonam et vesperam oporteat celebrari.

XIX.
De ordine orationum catechumenorum atque fidelium, et de communione.

Quoniam catechumenorum orationem separatim et priùs post tractatum episcoporum oporteat celebrare: quibus egressis orent etiam hi qui in poenitentia sunt constituti, et post manus impositionem, his quoque abscedentibus, tunc fideles orare debebunt, quorum tres orationes fiant: una quidem id est prima per silentium, secunda verò et tertia per vocis pronuntiationem, ac tunc demum osculo[8] pacem debere dari, et posteaquam presbyteri episcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare, et sic oblatio offeratur: solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare et communicare.

XX.
De disciplina atque modestia clericorum.

Quoniam non oportet diaconem sedere praesente presbytero, sed ex jussione presbyteri sedeat: similiter autem honorificetur et diaconus a ministris inferioribus et clericis omnibus.

XXI.
De ministerio subdiaconorum.

Quoniam non oportet ministros licentiam habere in secretarium sive sacrarium quod Graeci diaconicon[9] appellant ingredi, et contingere vasa dominica.

XXII.
De ministro, ut orario non utatur.

Ministrum non oportet orario uti, nec ostia derelinquere.

XXIII.
Non oportere lectores aut psalmistas orario uti.

Quoniam non oportet lectores aut psalmistas orario uti et sic legere aut psallere.

XXIV.
De lectoribus et psalmistis, ut tabernas non intrent.

Quoniam non oportet altario servientes[10] a presbyteris usque ad diaconos et deinceps ordinis ecclesiastici omnes usque ad ministros aut lectores aut psalmistas aut exorcistas aut ostiarios, aut etiam eos qui in proposito continentiae sunt, tabernas intrare.

XXV.
Non licere ministris panes dare aut calicem benedicere.

Non oportet ministros panes dare nec calicem benedicere.

XXVI.
De exorcistis.

Non oportet exorcizare eos qui necdum ab episcopis sunt provecti neque in ecclesiis neque intra domos.

XXVII.
Non debere clericos sive laicos ad agapem vocatos partes tollere.

Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos aut etiam laicos ad agapem vocatos partes tollere, propter injuriam quae ex hac occasione ecclesiastico ordini poterit deputari.

XXVIII.
Non licere in ecclesiis accubitus sternere vel agapem facere.

Non[11] decet in[12] dominicis ecclesiis agapem facere et intus manducare vel accubitus sternere.

XXIX.
Non debere christianos sabbatizare.

Non oportet christianos judaizare et in sabbato vacare, sed operari eos in eodem die; dominica verò praeponendo eamdem diem, si hoc eis placet, vacent tamquam christiani. Quòd si inventi fuerint judaizare, anathema sint.

6 In codicibus: psalmos. U. psalmos qui publicè cantantur et de codice leguntur, alium.
7 T. 1. conjugare.
8 T. 2. U. G. osculum pacis.
9 U. diaconion.
10 Æ. BR. U. deservientes.
11 T. 1. Non licet. T. 2. Non oportet.
12 Æ. in domibus ecclesiae.

XXX.

Nulli christiano licere cum mulieribus lavacra exercere.

Quoniam non oportet ministros altaris vel etiam clericos quoslibet aut continentes sed et omnem omninò christianum cum mulieribus lavacris[13] uti communibus: haec est enim apud gentiles prima reprehensio.

XXXI.

De cavendis haereticorum connubiis.

Quoniam non oportet cum omnibus haereticis miscere connubia, et vel filios vel filias dare, sed potiùs accipere, si tamen profiteantur christianos se futuros esse catholicos.

XXXII.

Non licere ab haereticis eulogias accipere.

Non oportet haereticorum benedictiones accipere, quoniam istae maledictiones sunt magis quam benedictiones.

XXXIII.

Non debere cum haereticis aut schismaticis orari.

Non oportet cum haereticis vel schismaticis orare.

XXXIV.

Non eundum ad falsos martyres.

Non oportet omnem christianum derelictis martyribus Christi abire ad falsos martyres factos, hi enim alieni a Deo sunt: quicumque autem abire voluerit, anathema sit.

XXXV.

Non licere christianis derelicta ecclesia ad angelos[14] congregationes colligere.

Quoniam non oportet christianos, derelicta ecclesia Dei, abire ad angelos, idolatriae congregationes facere, quae omnia interdicta sunt: quicumque autem inventus fuerit occultè huic idolatriae vacans, sit anathema: quoniam derelinquens dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, accessit ad idola.

XXXVI.

Non licere clericos magos vel incantatores esse aut phylacteria facere.

Quoniam non oportet ministros altaris aut clericos magos aut incantatores esse, aut facere quae dicuntur phylacteria, quae sunt magna obligamenta animarum: hos autem qui talibus rebus utuntur projici ab ecclesia jussimus.

13 Ex Æ. U. In A. et reliquis: lavacra uti debere communia.

14 U. G. *ad angulos*..... angulos.

15 T. 2. festos. G. feriaticos.

XXXVII.

Non licere ab haereticis vel Judaeis feriatica quae mittuntur accipere.

Non oportet a Judaeis et haereticis feriatica quae mittuntur accipere, neque cum eis dies agere feriatos[15].

XXXVIII.

Non licere a Judaeis azymas[16] accipere.

Non oportet a Judaeis azymas accipere aut communicare impietatibus eorum.

XXXIX.

Non licere cum paganis festa celebrare.

Non oportet cum paganis festa celebrare aut impietatis eorum habere societatem.

XL.

Episcopos ad synodum vocatos non debere contemnere.

Non oportet vocatos episcopos ad synodum contemnere, sed abire et aut docere aut doceri quae sunt ad ecclesiae ceterorumque correctionem. Quòd si contempserit, se ipsum videbitur accusasse nisi fortè per infirmitatem ire non possit.

XLI.

Non debere clericum vel laicum sine epistolio peregrinari.

Non oportet ministrum altaris vel etiam laicum sine canonicis litteris, id est formata, aliquò[17] proficisci.

XLII.

Nullum[18] clericum debere sine jussione episcopi peregrinari.

Non oportet ministrum altaris vel quemlibet clericum praeter jussionem episcopi ad peregrina[19] proficisci.

XLIII.

Ministros non debere ab ostiis recedere.

Non oportet ministros id est ostiarios vel brevi tempore ab ostiis deesse et orationi vacare.

XLIV.

Non oportere post duas septimanas quadragesimae aliquem ad baptismum suscipi.

Non oportet post duas quadragesimae hebdomadas quemquam ad baptismum suscipi.

XLV.

Non debere mulieres ingredi ad altare.

Non oportet mulieres ingredi ad altare.

16 T. 1. *azyma.*

17 T. 1. 2. G. alicubi.

18 Deest hic canon in U.

19 T. 2. peregrinationem.

XLVI.

Baptizandos debere fidei symbolum et discere et reddere.

Baptizandos oportet fidei symbolum discere[20], et quinta feria ultimae septimanae vel episcopo vel presbytero reddere.

XLVII.

De his qui in aegritudine baptizantur.

Qui in aegritudine constituti baptismum perceperunt, sani facti symbolum fidei doceantur, ut noverint[21] qua donatione digni sint habiti.

XLVIII.

Post baptismum chrisma dandum.

Oportet baptizatos post baptismum chrismatis quoque coelestis et regni Christi participes fieri.

XLIX.

In quadragesima sabbato tantùm et dominica offerendum.

Non oportet in quadragesima panem offerri nisi sabbato et dominica tantùm.

L.

Non licere quinta feria septimanae ultimae quadragesimam solvi.

Non oportet quadragesimam quinta feria ultimae hebdomadae dissolvi et totam quadragesimam inhonorari, sed per totos dies jejunare et escis abstinentiae convenientibus id est aridioribus uti.

LI.

Non debere in quadragesima nisi sabbato et dominico natalitia martyrum celebrari.

Non oportet in quadragesima martyrum natalitia celebrari, sed eorum in sabbato et dominica tantùm memoriam fieri.

LII.

Non licere in quadragesima nuptias fieri.

Non oportet in quadragesima aut nuptias aut quaelibet natalitia celebrare.

LIII.

Non licere christianos ad nuptias euntes cantare vel ballare.

Non oportet christianos ad nuptias euntes vel ballare vel saltare[22], sed castè coenare vel prandere sicut competit christianis.

LIV.

Non licere ministros altaris spectaculis interesse.

Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus quae aut in nuptiis aut coenis exhibentur interesse; sed antequam thymelici[23] ingrediantur surgere eos de convivio et abire debere.

LV.

Non debere clericum vel laicum christianum ex symbolis convivia celebrare.

Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos aut etiam laicos christianos ex symbolis, quae vulgus commissalia appellat, convivia celebrare.

LVI.

Non oportere presbyteros ante ingressum episcopi ingredi.

Non oportet presbyteros ante ingressum episcopi ingredi et sedere in tribunalibus, sed cum episcopo ingredi, nisi fortè vel aegrotat[24] episcopus, aut in peregrinis esse eum constiterit.

LVII.

Non debere in vicis et in villis episcopos ordinari.

Non oportet in vicis et villis episcopos ordinari, sed visitatores id est qui circumeant constitui; hos autem qui antehac ordinati sunt nihil agere sine conscientia episcopi civitatis: similiter etiam presbyteri nihil sine praecepto et consilio episcopi agant.

LVIII.

Non oportere in domibus ab episcopis vel presbyteris oblationes fieri.

Non oportet in dominus oblationes ab episcopis et presbyteris fieri.

LIX.

Non licere psalmos ab idiotis compositos in ecclesia dici: et qui sint libri canonici.

Non oportet ab idiotis psalmos compositos et vulgares in ecclesiis dici, neque libros qui sunt extra canonem legere, nisi solos canonicos Novi et Veteris Testamenti. Quae autem oporteat legi et in auctoritatem recipi haec sunt:

Genesis mundi: Exodus AEgypti: Leviticum: Numeri: Deuteronomium: Jesu Navè: Judicum: Ruth: Regum[25] libri IV: Paralipomenon libri II: Esdrae[26]: Liber Psalmorum numero CL: Proverbia Salomonis: Ecclesiastes: Cantica canticorum: Job: Esther: Sedecim Prophetarum libri, id est: Oseae, Amos, Joel, Abdias, Jonas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias, Esaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel.

Item. Novi Testamenti id est Evangeliorum libri IV. secundùm Matthaeum, secun-

20 Ex Æ. T. 1. 2. U. G. In A. et reliquis: dicere.
21 U. noscant.
22 BR. T. 1. 2. U. G. cantare.
23 T. 1. 2. G. thymelicae.
24 U. aegrotet.
25 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. Regnorum.
26 U. Ezra.

dùm Marcum, secundùm Lucam, secundùm Joannem: Actus Apostolorum: Canonicae Epistolae VII. Jacobi I. Petri II. prima et secunda, Joannis III. prima et secunda et tertia, Judae I. Epistolae Pauli Apostoli numero XIV. Ad Romanos I. Ad Corinthios II. Ad Ephesios I. Ad Thessalonicenses II. Ad Galatas I. Ad Philippenses I. Ad Colossenses I. Ad Timotheum II. Ad Titum I. Ad Philemonem I. Ad Hebraeos I.

VIII.

CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM PRIMUM

ADVERSUS HAERESEM MACEDONIAM[1].

FACTUM AB EPISCOPIS NUMERO CENTUM QUINQUAGINTA

SUB THEODOSIO MAJORE, SIAGRIO ET EUCHERIO CONSULIBUS,

ERA[2] CCCCXVIII.

Regulae sive definitiones expositae ab episcopis centum quinquaginta qui in unum Constantinopoli convenerunt, quando beatus Nectarius episcopus est ordinatus, damnato Maximo Cynico[3], quorum nomina et provinciae in graeco continentur.

I.

Custodiendam esse fidem patrum trecentorum decem et octo.

Non spernendam esse fidem patrum trecentorum decem et octo, qui in Nicaeam Bithyniae convenerunt, sed manere eam ratam oportet, et anathematizare omnem haeresem, specialiter autem Eunomianorum immo Anomianorum, qui latinè sine lege dicuntur, et Arianorum sive Eudoxianorum, et Semiarianorum, necnon Pneumatomachorum[4] id est qui contra Sanctum Spiritum pugnant, et Sabellianorum et Marcellianorum, et Photinianorum et Apollinaristarum.

II.

Ut episcopi suas dioeceses gubernent nec ad alienas accedant.

Episcopi qui extra dioecesim sunt ad ecclesias quae extra terminos eorum sunt non accedant, neque confundant et permisceant ecclesias; sed secundùm regulas, Alexandriae quidem episcopi ea quae sunt in AEgypto tantùm gubernent: orientis autem episcopi solius orientis curam gerant, servatis honoribus primatus ecclesiae Antiochenae qui in regulis Nicaenae synodi continentur; sed et Asianae[5] dioecesis episcopi ea quae sunt in Asia et quae ad Asianam tantummodo dioecesim pertinent gubernent; Ponti autem episcopi Ponticae tantùm dioecesis habeant curam; Thraciae verò ipsius tantummodo Thraciae.

III.

Non invitati episcopi ultra dioeceses suas non accedant.

Non invitati episcopi ultra dioecesim[6] non accedere debent super[7] ordinandis aliquibus vel quibuscumque disponendis ecclesiasticis

1 U. Macedonianam.
2 T. 2. era CCCCVIIII.
3 Æ. iniquo; et sic postea in sexto canone.
4 T. 1. 2. G. Pneumatematicorum.
5 Æ. Asiae.
6 BR. dioecesim suam non accedere.
7 U. pro.

causis, servata regula quae supra scripta est de unaquaque dioecesi; manifestum namque est quòd per singulas quasque provincias provincialis synodus administrare et gubernare omnia debeat secundùm ea quae sunt in Nicaea definita.

IV.

De ecclesiis in barbarico positis.

Ecclesias autem Dei, quae sunt in barbaricis gentibus constitutae, regi et administrari oportet secundùm consuetudinem quae a patribus obtinuisse dignoscitur.

V.

De honore Constantinopolitani episcopi.

Constantinopolitanae civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum episcopum, propter quod sit Roma nova.

VI.

De Maximo Cynico philosopho.

De Maximo Cynico philosopho et totius indisciplinationis ejus, quae Constantinopoli orta est, statutum est, ut neque Maximus fuisse aut esse jam putetur neque hi qui ab eo sunt ordinati, qualemcumque gradum clericatus obtineant, omnibus scilicet quae circa eum vel ab eo gesta sunt in irritum revocatis.

VII.

Symbolum eorundem sanctorum centum quinquaginta patrum apud Constantinopolim institutum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum[8] nostrum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta[9] sunt, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine homo factus, passus est sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad[10] dexteram Dei Patris, inde venturus cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: et in Spiritum Sanctum dominum[11] vivificatorem ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum, vitam futuri seculi. Amen.

Nomina episcoporum CL.

Nectarius Constantinopolitanus.
Timotheus Alexandriae.
Dorotheus ab Oxorinco.
Cyrillus Hierosolymitanus.
Galasius Caesariensis.
Macher Hiericuntius.
Dionysius Diospolitanus.
Priscianus Nicopolitanus.
Saturninus Sebastianus.
Ausentius Ascalonita.
Helianus Tamniensis[12].
Zenon Tyrius.
Paulus Sidoniensis[13].
Nestabus a Ptolemaide.
Philippus Damascenus.
Beracus[14] Paleadensis[15].
Timotheus Berytius.
Basilides ab Ibbo.
Mocimus Aradensis.
Et ceteri CXXX[16].

8 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. dominum Jesum Christum.
9 Æ. U. facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter.
10 Æ. BR. T. 1. 2. U. ad dexteram Patris.
11 Æ. BR. dominum et vivificatorem. U. et vivificantem.
12 Æ. BR. T. 1. 2. Jamniensis.
13 G. Sidonensis.
14 Æ. Baracus. BR. Baracius.
15 T. 2. Piliadensis.
16 Quum episcopi CL. huic interfuerint concilio, unius deest nomen in subscriptionum catalogo, siquidem XIX. tantùm in eo nomina recenseantur; viginti autem conscribi debuerant patres, ut aliis CXXX. sociati numerum CL. complerent.

IX.

CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM SECUNDUM[1]

CENTUM SEXAGINTA TRIUM EPISCOPORUM

EXTRA VICARIOS UNDECIM

QUI AD VICEM SUORUM PRAESULUM SUBSCRIPSERUNT

TEMPORIBUS CONSTANTINI IMPERATORIS

ERA DCCXX.

Sancta, magna atque universalis synodus, quae secundùm Dei gratiam et piissimam sanctionem clementissimi et fidelissimi magni imperatoris Constantini congregata est in hac a Deo conservanda regia Constantinopoli nova Roma, in secretario divini palatii, quod cognominatur Trullus, decrevit quae inferiùs continentur. Unigenitus Dei Patrisque Filius et Verbum, qui per omnia similis nobis absque solo peccato factus est homo, Christus verus Deus noster per evangelicas voces praeclarè praedicavit: *Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae:* et iterum: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* In hac divinitus edita pacis doctrina gradiens mansuetissimus noster imperator, qui et propagator[3] extitit rectae fidei, expugnator verò pravae doctrinae, sanctum hoc ex nobis universale congregans concilium totius ecclesiae adunavit compaginem. Unde haec nostra sancta et universalis synodus impietatis errorem, qui a quibusdam per tempora et nunc usque est, procul abjiciens, sanctorum autem et probabilium patrum inoffensè iter assequens, sanctis et universalibus quinque synodis piè in omnibus consonavit, trecentorum decem et octo sanctorum patrum qui in Nicaea convenerunt adversùm insaniam Arii, et postea in Constantinopoli centum quinquaginta Deo inspiratorum virorum adversùm Macedonium impugnatorem Spiritus et Apollinarem impium, similiter et quae in Epheso priùs adversùs Nestorium judaicae intelligentiae congregata est ducentorum venerabilium virorum, et quae in Chalcedone sexcentorum triginta Deo inspiratorum patrum adversùs Eutychem et Dioscorum Deo odibilem; super has et ultimae harum quintae sanctae synodi quae hìc congregata est adversùs Theodorum Mopsuestenum[5], Origenem, Didymum et Evagrium, et scripta Theodoreti adversùm duodecim capitula laudabilis Cyrilli, et epistolam quae dicitur Ibae ad Marin Persam scriptam, pietatis quidem restaurans sanctiones in omnibus illibatas, profana verò impietatis projiciens dogmata, et id quod a trecentis decem et octo patribus expositum est, itemque quod a centum quinquaginta Deo inspiratis viris confirmatum est, quod et ceterae sanctae synodi ad peremptionem totius pestiferae haeresis promptè susceperunt ratumque habuerunt, symbolum et haec nostra sancta et universalis a Deo inspirata consignavit synodus.

Symbolum Nicaeni concilii trecentorum decem et octo patrum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem[6]: et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei, qui natus est ex Patre, unigenitum hoc est de essentia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra,

1 Deest hoc concilium in A. Æ. E. 3. desumptum est ex codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus. Aderat etiam in codice Lucensi prout in BR. reperitur.
2 U. proclamans.
3 T. 1. propugnator.
4 Ex U. In BR. et reliquis deficit verbum *est*.
5 Ex reliquis praeter BR. in quo: Mopsuetenum.
6 T. 1. 2. factorem.

propter nos homines et propter nostram salutem descendentem, incarnatumque et humanatum, passum et resurgentem tertia die, et ascendentem in coelos, et venturum judicare vivos et mortuos: et in Spiritum Sanctum. Eos verò qui dicunt quia erat aliquando quando non erat[7], et quia ex nihilo factus est vel ex altera substantia vel essentia, dicentes esse aut mutabilem aut vertibilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

Symbolum centum quinquaginta sanctorum patrum Constantinopoli congregatorum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, qui ex Patre natus est ante omnia secula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, propter nos homines et propter nostram salutem descendentem de coelis, et incarnatum de Spiritu Sancto et Maria virgine, et humanatum, crucifixumque pro nobis sub Pontio Pilato, et passum, et sepultum, et resurgentem tertia die secundùm scripturas, et ascendentem in coelos, et sedentem ad dexteram Patris, et iterum venturum cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: et in Spiritum Sanctum dominum et vivificantem, qui ex Patre procedit, qui cum Patre et Filio coadoratur et conglorificatur, qui loquutus est per prophetas: et in unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptismum in remissionem peccatorum, speramus resurrectionem mortuorum et vitam futuri seculi. Amen[8].

Sufficiebat quidem ad perfectam orthodoxae fidei scientiam et confirmationem pium atque orthodoxum hoc divinae gratiae symbolum; sed quoniam non destitit adinventor antiquae malitiae cooperatorem[9] sibi serpentem reperiens et per eum venenosam humanae naturae inferens mortem, ita et nunc organa ad suam propriam voluntatem apta inveniens, Theodorum dicimus Pharanitanum[10] episcopum, Sergium, Paulum, Pyrrhum, Petrum, qui fuerunt hujus regiae urbis praesules, insuper et Honorium qui fuit papa antiquae Romae, et Cyrum qui Alexandriae tenuit episcopatum, Macarium quoque qui fuit nuper Antiochiae praesul, et Stephanum ejus discipulum, non quievit per eos plenitudini ecclesiae erroris scandala excitare unius voluntatis et unius operationis in duabus naturis unius de sancta Trinitate Christi veri Dei nostri orthodoxae plebi consonanter disseminando haeresem consentaneam insanae ac malitiosae sectae impiorum Apollinarii, Severi atque Themistii, quae conata est extinguere perfectionem humanitatis unius ejusdemque domini Jesu Christi Dei nostri per quamdam callidam adinventionem, ex hoc quòd absque voluntate et absque operatione intellectualiter animatam ejus carnem blasphemando intromisit. Excitavit igitur Christus Deus noster fidelissimum imperatorem novum David, virum secundùm cor suum inveniens, qui non dedit, juxta quod scriptum est, somnum oculis suis et palpebris suis dormitationem, donec per hunc nostrum a Deo congregatum sacrumque conventum ipsam rectae fidei reperit perfectam praedicationem; secundùm enim a Deo editam vocem, *ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quae praesens sancta et universalis synodus fideliter suscipiens et expansis manibus amplectens tam quae a sanctissimo ac beatissimo Agathone papa antiquae Romae facta est suggestio ad piissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem Constantinum, quae nominatim refutat eos qui docuerunt vel praedicaverunt, sicut superiùs dictum est, unam voluntatem et unam operationem in incarnationis dispensatione Christi veri Dei nostri, adhaec quoque amplexa est et quae missa est a sacro concilio, quod sub eodem sanctissimo papa est centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum, alteram synodalem suggestionem ad ejus a Deo instructam tranquillitatem, utpote consonantes sancto Chalcedonensi et tomo sacratissimi et beatissimi papae ejusdem antiquae Romae Leonis, qui directus est ad sanctum Flavianum, quem et titulum rectae fidei hujusmodi synodus appellavit; adhaec et synodicas epistolas quae scriptae sunt a beato Cyrillo adversùs impium Nestorium et ad orientales episcopos.

Sequuta verò sancta quinque universalia concilia et sanctos atque probabiles patres, consonanterque confiteri definiens dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum unum de sancta et consubstantiali et vitae originem praebente Trinitate, perfectum in deitate, et perfectum eundem in humanitate, Deum verè, et hominem verè, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundùm deitatem et consubstantialem nobis eundem secundùm humanitatem, per omnia similem nobis absque peccato, ante secula quidem ex Patre genitum secundùm deitatem, in ultimis autem diebus eundem propter nos et propter

7 In reliquis praeter BR. erat, et antequam nasceretur non erat, et quia.

8 Vox *Amen* desumpta est ex ceteris codicibus, quum desit in BR.

9 U. G. cooperatores sibi per serpentem reperiens.

10 U. Pharanitanorum.

nostram salutem de Spiritu Sancto et Maria virgine propriè et veraciter Dei genitrice secundùm humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfusè, inconvertibiliter, inseparabiliter, indivisè cognoscendum, nusquam extincta harum naturarum differentia propter unionem, salvata magis dumtaxat proprietate utriusque naturae et in unam personam et in unam substantiam concurrente, non in duas personas partitum vel divisum, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum dominum Jesum Christum, juxta quod olim prophetae de eo et ipse nos dominus Jesus Christus edocuit, et sanctorum patrum nobis tradidit symbolum. Et duas naturales voluntates in eo et duas naturales operationes indivisè, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfusè secundùm sanctorum patrum doctrinam aequaliter praedicamus, et duas naturales voluntates non contrarias, absit, juxta quod impii asseverant haeretici; sed sequens humana ejus voluntas et non resistens vel reluctans, sed potiùs et subjecta divinae ejus atque omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, subjici verò voluntati divinae juxta sapientissimum Athanasium; sicut enim ejus caro caro Dei Verbi dicitur et est, ita et naturalis carnis ejus voluntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut ipse ait: *Quia descendi de coelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*[11], propriam dicens voluntatem quae erat carnis ejus, nam et caro propria ejus facta est. Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata ejus caro deificata non est perempta, sed in suo proprio statu et ratione permansit; ita et humanitatis ejus voluntas deificata non est perempta, salvata est magis secundùm deiloquum Gregorium dicentem: Nam illius velle, quod in Salvatore intelligitur, non erat contrarium Deo, deificatum totum. Duas verò naturales operationes indivisè, inconvertibiliter, inconfusè, inseparabiliter in eodem domino Jesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est divinam operationem et humanam operationem secundùm divinorum praedicatorem Leonem manifestissimè inquientem[12]; ait enim: Utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est. Nec enim in quoquam unam dabimus naturalem operationem Dei et creaturae, ut neque quod creatum est in divinam elevemus essentiam, neque quod eximium est divinae naturae ad competentem creaturis locum dejiciamus. Unius enim ejusdem tam miracula quàmque passiones cognoscimus secundùm aliud et aliud earum, ex quibus et constat, naturarum et in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus. Undique igitur inconfusum atque indivisum conservantes celeri voce cuncta proferimus, unum sanctae Trinitatis et post incarnationem dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum esse credentes: dicimus duas ejus esse naturas in una ejus radiantes subsistentia, in qua tam miracula quàmque passiones per omnem suae dispensationis conversationem non secundùm phantasiam sed veraciter demonstravit, dum naturalis differentia in eadem una substantia cognoscatur in hoc quòd cum alterius communione utraque natura indivisè, inconfusè propria vult atque operatur: juxta quam rationem et duas naturales voluntates et operationes confitemur ad salutem humani generis convenienter concurrentes. His igitur cum omni undique diligentia et cura a nobis definitis, decernimus aliam fidem nulli licere proferre aut conscribere vel componere aut sapere vel etiam docere aliter. Eos autem qui praesumpserint vel componere fidem aliam vel proferre vel docere vel tradere aliud symbolum volentibus ex gentilitate converti ad agnitionem veritatis vel ex judaismo sive ex qualibet haerese, seu novitatem vocis sive sermonis adinventionem ad subversionem introducendam eorum, quae nunc a nobis determinata sunt; hos, siquidem episcopi existunt aut clerici, alienos esse, episcopos quidem ab episcopatu, clericos verò a clero: si autem monachi existunt vel laici, anathematizari eos.

Et subscriptiones.

Theodorus humilis presbyter sanctae Romae ecclesiae, locum repraesentans Agathonis beatissimi universalis papae urbis Romae subscripsi.

Georgius humilis presbyter sanctae Romae ecclesiae ut supra.

Joannes humilis diaconus sanctae Romae ecclesiae ut supra.

Item Georgius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos novae Romae definiens subscripsi.

Et ceteri similiter legimus et consensimus.

Sancta synodus exclamavit: Multos annos imperatori: Christo dilecto imperatori multos annos: orthodoxè omnes credimus: illuminatorem pacis, Domine, conserva: Marciano novo Constantino aeterna memoria: item novo Justiniano Constantino aeterna memoria, qui deposuit haereticos: Domine, conserva: Nestorio, Eutycheti atque Severo anathema sit: similia eis sapientibus anathema: Theodoro Pharanitano anathema: Sergio et Honorio anathema: Pyrrho et Paulo anathema: Cyro et Paulo[13] anathema: Macario et Stephano anathema: Polycronio novo Simoni anathema: omnibus haereticis

11 In reliquis praeter BR. *me Patris*, propriam. 12 In reliquis praeter BR. inquirentem. 13 U. G. Petro.

anathema: his qui praedicaverunt vel praedicant et sperant docere unam voluntatem et unam operationem in incarnatione dispensationis Christi veri Dei nostri, anathema.

Dilectissimis fratribus universis ecclesiarum Christi praesulibus per Hispaniam constitutis Leo.

Quum diversà sint hominum studia quibus humana dispensari creditur vita, unum est tamen pietatis officium, quod potest ad aeternae vitae perducere quaestum et meritum, in quo omnem consortem fidei christianae aequum est studere, cui nempe Spiritus Sancti dignatio suae gratiae inspirat affectum et inoffensum demonstrat operum bonorum effectum, quia Spiritus, ut Dominus docet, ubi vult spirat et vocem ejus audis, et quia est ejus incomprehensibilis gratia connectit et perhibet, et nescis unde veniat aut quò vadat. Scientes igitur ac satisfacti quia et in vobis christianae religionis flagrat studium ulnisque spiritualibus amplectimini semina coelestis doctrinae, et evangelicae atque apostolicae traditionis in vobis fructificat fervor et puritas, pro qua haec sancta ecclesiarum mater apostolica sedes usque ad victimam desudavit semper et desudat, et priùs, si hoc divina majestas censuerit, animam a corpore temporaliter diligit[14] sequestrari quàm proditione sacrilega se a confessione veridica pro temporali delectatione vel afflictione sejungi, quia citra hanc sicut aeternae beatitudinis praemium, quam sanctis suis Dominus praeparavit, adipisci non suppetit, ita, quod lugubriter ejulandum est, a Deo vivo et vero per errorem falsidici dogmatis factum extorrem aeternis cruciatibus evenit mancipari. Sed quia nunc per gratiam Dei christianissimo ac piissimo filio nostro Constantino imperatore regnante, quem ad hoc pietatis officium elegit atque praeelegit superna clementia, rectae confessionis atque apostolicae traditionis fulgor, haereticae pravitatis expulsa caligine, per totum orbem terrarum veluti clarum jubar effulsit, et pax atque concordia veritatis inter cunctos ecclesiarum Christi praesules regnat de pacifica in Christum confessione descendens, qui pax vera et salutaris est, per quem reconciliamur ad Deum; sciat[15] vestra sinceritas et christianis omnibus innotescant Dei omnipotentis mira magnalia, quia in Constantinopolitana urbe clementissimus noster immo beati Petri apostoli filius imperator armatus zelo Dei ac desiderio pietatis accensus, episcopis ex totius mundi partibus aggregatis, quod ex multo tempore fideliter cupiebat, dum censuit majestas superna, per nuper elapsam novam[16] indictionem explevit. Universale itaque sanctum sextum concilium celebratum est, ad quod celebrandum ex praecessoris nostri apostolicae memoriae domini Agathonis papae persona presbyteri diaconique directi sunt. De diversis autem conciliis huic sanctae apostolicae sedi cujus ministerio fungimur subjacentibus archiepiscopi a nobis sunt destinati, qui cum pio principe simul et omnibus qui ejus mandato convenerunt ecclesiarum praesulibus praesidentes ac considentes, primùm quidem sancta quinque universalia concilia et venerabiles ecclesiae patres, quorum libri ac testimonia hinc fuerunt destinata cum tomo dogmatico apostolicae memoriae nostri decessoris domini Agathonis papae atque pontificis, et responsis totius nostrae synodi pro confirmatione duarum naturarum duarumque naturalium voluntatum et operationum in uno domino nostro Jesu Christo, et condemnatione eorum qui aliter docuerunt vel crediderunt, et haec singula relegerunt ac retractarunt. Et quia quae Dei sunt cum ejus timore atque amore scrutati sunt, ejus nutu verae per eos confessionis sinceritas demonstrata atque confirmata est: erga quod synodalis definitio dictis apostolicorum virorum consona protestatur, ex quibus vestram satisfieri dilectionem confidimus. Quiqui verò adversùm apostolicae traditionis puritatem perduelliones extiterunt abeuntes quidem aeterna condemnatione mulctati sunt, id est Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus Constantinopolitani, cum Honorio qui flammam haeretici dogmatis non, ut debuit, apostolica auctoritate incipientem extinxit, sed negligendo confovit. Qui verò superstites noluerunt ad veritatis confessionem per medelam poenitentiae converti vel repedare de praesulari ac sacerdotali gradu deleti sunt, id est Macarius ex Antiocheno praesule cum Stephano ex abba presbytero ejus discipulo immo erroris haeretici incentore[17], et quodam sene Polycronio ex abba presbytero novo Simone, qui meritò de ecclesiis Christi ut mercenarii infideles expulsi, quarum noxii subsessores[18] et perversores extiterunt, et huc exules deportati sunt, ut reatus sui et blasphemiarum in Deum opprobria recognoscant, sub contemptu ac denotatione fidelium omnium constituti. Et quia quaeque in Constantinopolitana urbe universali concilio occurrente celebrato gesta sunt, propter linguae diversitatem, in graeco quippe[19] ut scripta sunt, necdum in nostrum eloquium examinatè translata, defini-

14 T. I. 2. deligit.
15 U. sciat autem vestra.
16 G. nonam indictionem implevit.
17 T. I. 2. U. G. incentatore.
18 T. I. 2. U. G. successores.
19 T. I. 2. quippe conscripta sunt, et necdum in nostrum.

tionem interim ejusdem sancti sexti concilii et acclamationem, quae prophoneticus dicitur, totius concilii factam ad piissimum principem, pariterque edictum clementissimi imperatoris ad omnium cognitionem ubique directum, in latinum de graeco translatum, per latorem praesentium Petrum notarium regionarium sanctae nostrae ecclesiae vestrae dilectioni direximus, etiam acta totius venerandi concilii directuri, dum fuerint elimatè transfusa, si hoc et vestra bonis studiis fervens caritas delectatur. Hortamur proinde vestram divinis ministeriis mancipatam in fidei veritate concordiam, ut summam sedulitatem atque operam praebeatis paribusque laboribus accingamini pro amore atque timore Dei, christianaeque profectu religionis et apostolicae praedicationis puritate, ut per universos vestrae provinciae praesules, sacerdotes et plebes per religiosum nostrum studium innotescat ac salubriter divulgetur, et ab omnibus reverendis episcopis unà vobiscum subscriptiones in eandem definitionem venerandi concilii subnectantur, ac si profecto in libro vitae properans unusquisque Christi ecclesiarum antistes suum nomen adscriberet et in unius evangelicae atque apostolicae fidei consonantia nobiscum et cum universali sancta synodo per suae subscriptionis confessionem tamquam praesens spiritu conveniat, quatenus domino nostro Jesu Christo, quum in glorioso ac terribili potentatu ad judicandum advenerit[20], cum titulo orthodoxae confessionis occurrens consortem se traditionis apostolicae per manus suae demonstret signaculum, ut cum apostolorum Christi, quorum confessionem zelo verae pietatis amplectitur, beato consortio perfruatur, revolvens semper in cordis arcanis sententiam Domini praedicantis: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui*[21] *in coelis est.* Quia et nos qui licet impares, vice tamen apostolorum Principis fungimur, dum vestrarum subscriptionum paginas cum Dei praesidio per latorem praesentium susceperimus, has apud beati Petri apostolorum principis confessionem deponimus, ut eo mediante atque intercedente, a quo christianae fidei descendit vera traditio, offeratur domino Jesu Christo ad testimonium et gloriam ejus mysterium fideliter confitentium ac subscribentium, qui verae de se confessionis praeconium, quod per tot temporum lapsus haereticis opprimebatur insidiis, ex inspirato per sedulum pii principis studium clarè veritatis radiis ubique concessit fulgescere. Oblata itaque salutis opportunitate ut verè divinum munus efficaci sedulitate fructuosum vos hortamur ostendere, ut gloria vobis ante Deum accrescat de conscientiae puritate. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres.

Dilectissimo fratri Quirico Leo.

Ad agnitionem vestrae dilectionis deducimus, quod latorem praesentium Petrum notarium regionarium sanctae nostrae ecclesiae illic properavimus destinare cum tractatoria ad omnes unà vobiscum Christi ecclesiarum antistites, simul etiam ad praecellentissimum atque christianissimum regem filium nostrum, ad gloriosumque comitem, contradi quoque facientes eidem responsa[22] linteo, definitionem venerabilis synodi, quae per novam[23] nuper elapsam indictionem in Constantinopolitana urbe cum Dei praesidio pro stabilitate orthodoxae nostrae fidei celebrata est, acclamationem quoque reverentissimorum episcoporum in ea convenientium, et edictum piissimi filii nostri atque clementissimi imperatoris, cui pro Dei ministerio[24], quod suscepimus, et rectitudine apostolicae fidei per quam salvare tam nos quàmque commissas nobis animas praestolamur, providentiam atque concursum omnem exhibeat vestra in Christo dilectio, ut pro flagrantibus studiis evangelicae atque apostolicae fidei aeternae beatitudinis cum beatis Christi apostolorum principibus habere consortium mereamini. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

Benedictionis itaque gratia crucem clavem habentem de sacris vinculis auctoris nostri beati Petri apostoli tuae dilectioni direximus, ut praesulare meritum Dei et proximi caritas vinciat, et per vexillum salutiferae crucis Christo, qui in ea suspensus est, totius corporis membra clavis divinorum mandatorum obstringat, ut tali signaculo communitum reseratis januis regni coelestis apostolorum Princeps ad secum perfruendam beatitudinem aeternam suscipiat.

Domino glorioso filio Simplicio comiti Leo episcopus servus servorum Dei.

Quum singulare sit nostrae salutis remedium vera in Deum confessio ex apostolica traditione descendens, cum qua beati martyres temporaliter decertantes et aeternae vitae praemia meruerunt, pro qua probatissimi[25] sanctae ecclesiae patres atque doctores diversa certamina et immensas afflictiones perpessi animam tradere quàm fidem veram prodere delegerunt[26], ex quorum regulari doctrina , quam nunc usque haec sancta Christi ecclesia ab ejus apostolorum Principe conservata atque praestructa praedicare cognos-

20 G. venerit.
21 G. *qui est in coelis.*
22 In BR. responsa lintro. In ceteris codicibus: responsali intro. Vocem *linteum* in nostro glossario consulat lector.
23 T. 1. U. G. nonam.
24 T. 2 U. mysterio.
25 T. 1. 2. beatissimi. U. G. promptissimi.
26 U. maluerunt.

citur, et per apostolicos successores salutaris institutio per Dei gratiam ad nos usque pertinxit, sed et praecessorum nostrorum pro ejus stabilitate nimiùm desudavit instantia; verùm post tot certamina et afflictiones innumeras diversis temporibus a verae fidei infestis effectas, tandem superna clementia cor imperiale coelesti gratia peraestuans[27] et fervore suae gratiae ad indagandam verae pietatis integritatem accendens de diversis mundi partibus nuper concilium universale congregari disposuit, in quo etiam legati hujus sanctae apostolicae ecclesiae, quam divina dignatione dispensandam suscepimus, et conciliorum eidem subjacentium responsales, unà cum serenissimo filio nostro imperatore pietatis insignibus et infulis redimito in eodem sacro concilio convenientes, ex scriptis pontificalibus sanctorum patrum testimoniis roboratis apostolicae traditionis regulam hanc sanctam ecclesiam divino subnixam auxilio integrè praedicare atque servare totis nixibus probaverunt. Tomus enim domini Agathonis apostolicae memoriae magni pontificis nostrique decessoris, quem ad tranquillissimum imperatorem direxerat, ita erat ex sanctorum conciliorum definitionibus beatorumque patrum testimoniis et assertionibus veritatis instructus, ut et integritatem apostolicae fidei lucidissimè patefaceret, et erroris haeretici latebras revelaret, et ex ejus inexpugnabilibus dictis, per gratiam Dei de hominum cordibus haeretici dogmatis sublata caligine, lumen verae confessionis effulsit. In quo mansuetissimi principis labor pro rectae fidei pietate praeclaruit in seculis omnibus collaudandus, ut eo favente cum Dei praesidio veritas apostolicae fidei bravium victoriae sumeret, divinitusque concessum imperium pietatis insignibus decoraret. Ideoque et vos gloriosissimi Christi ecclesiae filii, in quibus pietatis desiderium pollet, evangelicae atque apostolicae praedicationi manum suffragando porrigite, ut etiam vestras christianissimas regiones sincerae fidei, quam diligitis, fulgor irradiet, ut apostolicae praedicationi faventes atque collaborantes consortium fidelium apud Deum habere mereamini, ad quem redigitur[28] de eo verae confessionis integritas. Quod enim ad nostrum officium quibus animarum dispensatio commissa est competebat, definitionem sancti concilii sexti per novam indictionem in Constantinopolitana urbe celebrati, et acclamationem universorum reverentissimorum episcoporum, quae et prosphoneticus[29] dicitur, sed et edictum fidei a piissimo augusto nostro serenissimo filio huc destinatum vestris quoque provinciis innotescere, per latorem praesentium Petrum notarium regionarium sanctae nostrae ecclesiae illuc dirigere affectu paterno maturavimus, ut[30] de profectu evangelicae atque apostolicae praedicationis, ut meritò fidei verae consortes, nobiscum[31] unanimiter laetemini. Hortati autem sumus reverendos ecclesiarum omnium praesules, ut subscriptiones[32] suas eidem apostolicae atque synodali definitioni subnectant, et utpote pro filiis atque cum filiis patres sua nomina in hujusmodi libro vitae describant, ad laudem fideliter concurrentium et Christi evangelio collaborantium et commendationem ad Deum, quem tunc mereamur habere propitium dum ejus fidei veritatem immutilatam[33] fine[34] tenus conservamus. Incolumem gloriam vestram gratia superna custodiat.

Ad perpetuam proinde vestrae gloriosae christianitatis protectionem venerabilem crucem clavem habentem de salutaribus vinculis auctoris nostri Petri Christi apostolorum principis per praesentem gerulum dreximus, ut cujus sinceram dilectionem geritis et luminariis fideliter providetis traditionisque rectitudinem veraciter amplectimini, ejus jugiter apostolica tuitione salvemini. Amen[35].

Benedictus presbyter et in Dei nomine electus sanctae sedis apostolicae Petro notario regionario.

Juxta quod tuam strenuitatem apostolicae memoriae dominus Leo papa Hispaniam provinciam ire disposuit ad praecellentissimum et christianissimum regem et sanctissimos archiepiscopos et ecclesiarum omnium praesules ibidem constitutos, simul et gloriosum comitem, pro innotescenda venerabilis sextae synodi definitione, acclamatione quoque quae et prosphoneticus dicitur reverentissimorum episcoporum qui in eodem a Deo congregato concilio convenerunt ad clementissimum principem, et edicto ejusdem piissimi principis ubique generaliter destinato, pro apostolicae nostrae fidei firmitate cum summo pietatis studio commissum ministerium perage. Subscriptiones quoque reverentissimorum episcoporum post eandem synodicam definitionem cum summa sedulitate atque vigilantia procura subjungi, ut et iidem reverentissimi episcopi omnisque per eos religiosa provincia consortes nobiscum catholicae atque apostolicae traditionis et fidei comprobentur, et apud Deum, ad cujus gloriam laus et stabilitas fidei christianae redigitur, commendatio eis atque susceptio

27 U. G. praestruens.
28 U. dirigitur.
29 T. 1. 2. G. prosphoneticos.
30 T. 1. 2. unde.
31 T. 1. 2. vobiscum.
32 U. scriptiones.
33 T. 1. 2. immutatam.
34 Ex G. In BR. fine teneamus. T. 1. fine tenemus. T. 2. finem tenemus. U. fide tenus.
35 Ex U. et G. quum haec vox desit in BR. T. 1. 2.

ad salutem animarum proveniat. Officium proinde pietatis assumptum vigilantia[36] atque solertia condecorans festina perficere, quia et tibimetipsi thesaurizas boni operis fructum, et suscipientibus provides coelestis regni beatitudinem perfectamque apostolicae fidei confessionem adipisci. Benedictus gratia Dei presbyter et electus sanctae sedis apostolicae subscripsi.

Domino et excellentissimo filio Ervigio regi Leo.

Quum unus[37] extet rex omnium Deus, qui cuncta creavit et ex nihilo quae creavit regit et continet, qui verè rex regum est et dominus dominantium, idem incomprehensibilis providentiae suae libramine tam temporaliter quàmque localiter diversos in terris regnare disponit, quorum etsi divisa[38] sunt regna, aequalem tamen de singulis rationem dispensationis expetit, unamque de eis verae suae confessionis hostiam laudis expectat, et hoc solùm munere circa hominum genus complacatur ejus majestatis immensitas, dum a cunctis vera de[39] eo confessio praedicatur, ut etsi dispositionum temporalium videtur esse diversitas, circa ejus fidei rectitudinem unitatis consonantia teneatur. Hoc etiam et in sanctis suis discipulis Salvator mundi Dei filius esse constituit, qui beatum Petrum sui vice discipulorum suorum instituit principem, cujus salutari praedicatione atque traditione ab hac sancta apostolica Christi ecclesia, velut a fonte praedicationis progrediente, cunctae regiones quibus etiam vestrum fastigium praesidet ad cognitionem veritatis et viam vitae perductae sunt, regnique vestri culmen illustrat, et dum per gratiam Dei pietate regnatis, de temporali regno aeternae beatitudinis regnum adquiritis: ad quod perfectiùs obtinendum, sicut instanter oramus, dum Dei dignatione patrum ordine fungimur, et beati Petri apostolorum principis licet impares pro commisso divina ope ministerio locum implemus, ita praedicando atque commonendo ad beatae vitae meritum conamur provehere. Initium quippe aeternae beatitudinis obtinendae recta apostolicae praedicationis est regula, quam etsi labefactare olim quidam moliti sunt, haereticos in ecclesiam Christi intromittere enitentes errores; sed evangelica veritas vincit. Pro ejus stabilitate immutilatè servanda diversas afflictionum insidias haec apostolica Christi ecclesia sustinuit semper et sustinet, et superna gratia suffragante illaesa persistit. Nunc autem, quod cum gratiarum actione in Deum exultantes effamur, per novam[40] nuper elapsam indictionem piissimus atque christianissimus noster immo ecclesiae Dei filius imperator ad apostolicae memoriae nostrum decessorem Agathonem papam atque pontificem scripta imperialia dirigens affatim hortatus est, ut ab hac[41] sancta apostolicae sedis ecclesia de omnibus adjacentibus ei reverendis conciliis legatos, tam de ecclesiarum praesulibus quàmque de aliis ordinibus ecclesiasticis cum dogmaticis litteris venerabiliumque patrum libris ac testimoniis instructos in regiam Constantinopolitanam urbem dirigeret, quod Dei nutu effectum atque perfectum est. Quibus illuc ob hoc adventantibus concilium ex diversis mundi partibus ejus pietas congregavit, et commissae reipublicae curis parum per se positis, in venerando episcoporum patrum[42] concilio residens veritatem apostolicae traditionis et rectitudinem fidei per sanctas synodos venerabiliumque patrum testimonia, et assertiones praecessorum nostrorum apostolorum pontificum subtiliter atque attonitè examinare fecit, et verae fidei sinceritatem a legatis hujus sanctae apostolicae sedis monstrari, quod per Dei gratiam imperii adnitente praesidio coeptum atque peractum est: et perfectissimè claruit verae fidei nostrae veracitas juxta veneranda concilia et probabilium patrum doctrinas, et in uno domino nostro Jesu Christo filio Dei, eodemque vero Deo atque perfecto, et eodem homine vero atque perfecto, sicut duas inseparabiliter et inconfusè confitemur naturas, id est divinam et humanam, ita et duas naturales voluntates et duas naturales operationes eum omnes habere praedicemus secundùm qualitates ac proprietates in eo concurrentium naturarum; quia sic eum unum Christum unamque personam sanctae Trinitatis esse credimus, ut et divinam et humanam naturam et harum naturarum proprietates inconfusè, indivisè et indiminutè eum habere praedicemus. Verùm piissimus imperator gratia Sancti Spiritus animatus, et laborem pro christianae fidei puritate sponte perpessus, ecclesiam Dei catholicam ab erroris haeretici macula summis nixibus purificare molitus est, et quidquid offensionem christianis populis poterat generare de medio Dei ecclesiae fecit auferri, omnesque haereticae assertionis auctores venerando censente[43] concilio condemnati de catholicae ecclesiae annuntiatione projecti sunt, id est Theodorus Pharanitanus episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus et Petrus quondam Constantinopolitani praesules, et unà cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam apostolicae traditionis regulam, quam a praecessoribus suis accepit, ma-

36 U. vigilanti solertia.
37 U. unus et aeternus extet.
38 U. diversa.
39 T. 1. 2. de Deo.
40 T. 1. U. G. nonam.
41 T. 1. 2. hac nostra sancta.
42 T. 1. 2. fratrum.
43 U. consentiente.

culari consensit[44]. Sed et Macarius Antiochenus cum Stephano ejus discipulo immo haereticae pravitatis magistro, et Polycronio quodam insano sene novo Simone, qui per haereticae praedicationis fiduciam pollicebatur implere neque rursus ad viam verae confessionis saltem confusus converti, aeterna condemnatione mulctatus est. Et omnes ii cum Ario, Apollinario, Nestorio, Eutychete, Severo, Theodosio, Themistio in deitate atque humanitate domini nostri Jesu Christi unam voluntatem unamque operationem praedicantes, doctrinam haereticam impudenter defendere conabantur; neque enim, ut sacerdotes Dei oportuerat, sanctarum scripturarum et patrum testimoniis hoc demonstrabant, sed mundanis sophismatibus evangelium Christi callidè machinabantur pervertere. Quos omnes cum suis erroribus divina censura de sancta sua projecit ecclesia, et nunc superno favente praesidio in unam verae fidei consonantiam omnes Dei ecclesiae praesules ubique concordant, et factum est unum os et labium unum, unusque grex et unus pastor Christus filius Dei, qui unanimiter a cunctis ejus sacerdotibus atque[45] sinceriter praedicatur. Idcirco et vestri christiani regni fastigium studium pietatis assumat, quatenus haec omnibus Dei ecclesiis, praesulibus, sacerdotibus, clericis et populis ad laudem Dei pro vestri quoque regni stabilitate atque salute omnium praedicetur, ut Deus omnipotens ab omnibus populis unanimiter glorificetur ac collaudetur. Definitionem proinde sancti concilii, et acclamationem reverentissimorum episcoporum, quae prosphoneticus dicitur, ad piissimum imperatorem, et edictum clementissimi imperatoris pro verae fidei confessione conscriptum et ubique mandatum per latorem praesentium Petrum notarium regionarium sanctae nostrae ecclesiae illuc praevidimus destinare, ut in eadem sacrae synodi definitione, tamquam pro spiritualibus filiis patres, omnes vestri religiosissimi regni ecclesiarum antistites juxta tenorem a nobis illuc destinatum subscriptiones suas sicut in libro vitae per suae confessionis signaculum adscribendas unusquisque subjungat: ut pax et concordia in ecclesiis Dei vestri sublimis regni temporibus, Deo concedente vestraque christianitate favente, crebrescat[46] et maneat; ut qui vestrum culmen regnare disposuit, suae fidei stabilitate subnixum concedat per plurima tempora prosperè ac sibi placitè commissum populum dispensare. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Amen[47].

De[48] *his qui contra praesules ecclesiarum Dei procaci conantur latrare*[49] *alloquio.*

Placuit huic sanctae synodo secundùm priorum sanctionem canonum, ut qui contemptores ecclesiae Christi vel sacris ejus antistibus persistunt a coetu fidelium triennio excommunicarentur, donec forsitan resipiscendo sub satisfactione poenitudinis admitti demum ad communionem possint. Certè si eorum adhuc nefanda procacitas perseverando ausa fuerit[50] coepta indesinenter obtrectare, placuit nec in finem eis saltim viaticum dare[51] ut vel suppliciis sentiant quod hìc sensu torpentes neglexerunt, dicente Sancto Spiritu per prophetam: *Tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui;* et egregio quodam attestante doctore, qui hujus prophetiae consona voce alloquitur dicens: Nescit omnis iniquus malum quod agit, nisi quum pro eisdem malis puniri jam coeperit.

44 U. concessit.
45 U. aequè.
46 U. crescat.
47 Vox *Amen* desumpta est ex U. et G. quum desit in BR. et reliquis.
48 Istius hoc loco canonis lectionem exhibent solùm codices U. et G. e quorum primo textum cum variantibus alterius lectionibus deprompsimus.
49 G. *oblatrare.*
50 G. fuerit demum talia obtrectare.
51 G. dare si quomodo nunc vel suppliciis.

X.

CONCILIUM EPHESINUM

DUCENTORUM EPISCOPORUM

HABITUM ADVERSUS NESTORIUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM,

QUI PURUM[1] HOMINEM EX SANCTA VIRGINE MARIA NATUM ASSERUIT,

UT ALIAM PERSONAM CARNIS, ALIAM FACERET DEITATIS,

NEC UNUM CHRISTUM IN VERBO DEI ET CARNE SENTIRET,

SED SEPARATIM ATQUE SEJUNCTIM ALTERUM FILIUM DEI, ALTERUM HOMINIS PRAEDICARET.

Convenit autem haec synodus Theodosio Juniore tertio[2] decimo et Valentiniano tertio consulibus era CCCCLXVIIII cui synodo praesedit beatissimus quondam Cyrillus Alexandriae episcopus, qui cum omni concilio ad eundem Nestorium haec synodalia decreta transmisit.

Religioso et Deo amabili consacerdoti Nestorio Cyrillus vel quae convenit apud[4] Ephesum synodus.

Quum Salvator noster apertè pronuntiet: *Qui diligit patrem aut matrem super me non est me dignus, et qui diligit filium aut filiam super me non est me dignus;* quid nos patiemur qui deposcimur a tua religione ut te super Christum salvatorem omnium diligamus? quid enim nobis in die judicii proderit, aut quam satisfactionem reperire poterimus propter tam diuturnum silentium de prolatis a te contra eum blasphemiis? Et siquidem te tantummodo laederes docens ista vel sentiens, sollicitudo nobis minor existeret: cum verò totam scandalizaveris ecclesiam, et fermentum insolitae pravitatis et novae haeresis miscueris in populis nec tantùm ibidem positis sed ubique consistentibus, nam tuarum expositionum libri per cuncta vulgati sunt; quae pro nostro silentio ratio ultra vel excusationis sermo sufficiat aut quomodo non necesse sit meminisse Christi domini sic dicentis: *Non putetis quòd venerim pacem mittere in terram sed gladium, veni enim separare hominem adversùs patrem suum, et filiam adversùs matrem suam?* Nam quum laeditur fides, parentum reverentia velut inutilis et periculosa despicitur, et amor erga filios fratresque vitatur. Ad postremum etiam super ipsam vitam mors potiùs a piis viris eligitur, ut meliorem resurrectionem, sicut scriptum est, consequantur. Ecce itaque te simul cum sancta synodo quae apud amplam urbem Romam congregata est, praesidente sanctissimo et venerantissimo fratre et consacerdote nostro Caelestino episcopo, his scriptis synodicis te jam tertiò convenimus, consilium dantes ut a tam pravis abstineas distortisque dogmatibus, quae et sentire cognosceris et docere; recipias verò fidem rectam ecclesiis per beatissimos apostolos et evangelistas ab initio traditam, qui et oculis inspexerunt et ministri verbi fuisse monstrantur. Quòd si hoc religio tua facere distulerit juxta dilationem litteris praefinitam sanctissimi et venerantissimi consacer-

1 Ex omnibus codicibus. In A. primum.
2 U. decimo quarto.
3 Ex Æ. T. 2. U. In A. et reliquis: era CCCCLXVIII.
4 U. ad.

dotis nostri Romanae praesulis ecclesiae Caelestini, scias te nullam sortem[5] habere nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus et episcopis obtinere. Non enim fas est contemnere nos ecclesias ita turbatas et scandalizatos populos fidemque rectissimam violatam, dissipatum quin etiam gregem quem custodire debueras, siquidem juxta nos amator recti dogmatis extitisses sanctorum patrum vestigia pia consectans. Omnes itaque quos propter fidem tua religio a communione removit aut ab ordine suo deposuit, laicos aut clericos in nostram communionem recipimus[6]: non enim justum est eos tuis decretis opprimi qui noverunt recta sentire, qui etiam bene facientes tibi prudentissimè restiterunt; hoc idem namque in epistola quam misisti ad praesulem amplae Romae sanctum et coëpiscopum nostrum Caelestinum significare curasti. Non autem sufficit tuae religioni solummodo fidei symbolum confiteri quod expositum est per idem tempus Sancti Spiritus largitate a venerando et magno concilio apud Nicaeam congregato; hoc enim nec intellexisti nec rectè interpretatus es, quin immo perversè, licet sono vocis eadem verba protuleris: sed consequens est et jurejurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua polluta et profana dogmata, sentias autem et doceas quae nos universi per orientem seu per occidentem episcopi et magistri praesulesque populorum credimus et docemus. Epistolis autem ab Alexandrina tuae religioni directis ecclesia consensum praebuit tam ea quae apud urbem Romam convenit sancta synodus, quàm etiam nos omnes velut rectè irreprehensibiliterque conscriptis. Subdidimus autem his nostris litteris, quae te sentire oporteat et docere, et a quibus abstinere conveniat; haec est enim fides catholicae ecclesiae cui cuncti consentiunt orthodoxi per orientem occidentemque pontifices.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei natum de Patre unigenitum hoc est ex[7] substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri hoc est unius cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt[8] in coelo et in terra, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incarnatus est, et homo factus passus est, et resurgens[9] tertia die ascendit in coelos; inde venturus est judicare vivos et mortuos: et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt: erat tempus quando non erat, et antequam nasceretur non erat, et quia ex nullis extantibus factus est aut ex alia substantia vel essentia dicunt esse, aut convertibilem aut[10] commutabilem Dei Filium[11]: anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

Sequentes itaque per omnia sanctorum patrum confessiones, quas loquente in eis Sancto Spiritu protulerunt, et intentioni quae est in eorum intellectibus aequis vestigiis inhaerentes, atque iter ambulantes regium profitemur quòd ipsum unigenitum Dei Verbum Dei natum ex ipsa patris essentia, de Deo vero Deus verus, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt sive in coelis sive[12] in terra, salutis nostrae causa descendens ad exinanitionem sese dignatus est inclinare. Incarnatus autem et homo factus, id est carnem de Virgine sancta suscipiens, eamque propriam faciens, nativitatem nostram ex vulva sustinuit, homo de muliere procedens[13], nec quod erat abjiciens. Nam licet factus sit in assumptione carnis et sanguinis, tamen etiam sic quod erat Deus natura scilicet et veritate persistens. Nec carnem itaque dicimus in naturam deitatis esse conversam, nec substantiam carnis in ineffabilem Dei Verbi essentiam commutatam, inconvertibilis enim est et incommutabilis, idemque ipse juxta scripturas jugiter permanens. Visus est autem et parvulus positus adhuc in cunabulis et in[14] sinibus genitricis Virginis constitutus, universam creaturam replebat ut Deus, genitori suo indivisus existens; quod divinum est enim sine quantitate et sine mole cognoscitur, nec ullis terminis continetur. Unitum ergo carni Verbum Dei secundùm subsistentiam[15] confitentes, unum adoramus Filium et dominum Jesum Christum, non seorsum ponentes et determinantes hominem et Deum velut invicem sibi dignitatis et auctoritatis unitate conjunctos, hoc enim novitas vocis est et aliud nihil, nec item Christum specialiter nominantes Deum Verbum quod ex Deo est, nec alterum similiter Christum specialiter qui de muliere natus est; sed unum solummodo Christum Dei Patris Verbum cum propria carne cognoscimus. Tunc[16] enim juxta nos unctus est, quamvis spiritum dignis ipse contulerit et non ad mensuram sicut beatus evangelista Joannes asseruit. Sed nec illud dicimus quòd Dei Verbum velut homine communi, qui de sancta Virgine natus est, habi-

5 T. 1. partem.
6 T. 1. 2. G. recepimus.
7 BR. E. 3. U. de.
8 Æ. sunt, quae in coelo et quae in terra.
9 BR. T. 2. resurrexit.
10 E. 3. T. 1. 2. et.
11 Ex omnibus codicibus desumpta verba *Dei filium* quae desunt in A.
12 T. 1. sive in terris.
13 Æ. prodiens.
14 U. in sinu.
15 T. 2. substantiam. U. justitiam.
16 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. tunc enim etiam.

taret[17], ne Deum homo Christus habitatorem possidere credatur. Quamvis enim Verbum habitaverit in nobis, et dictum sit in Christo habitare omnem plenitudinem deitatis corporaliter, et tamen intelligimus eum, quòd caro factus, non sicut in sanctis habitare dicatur, nec talem in ipso habitationem factam definire tentavimus; sed unitus juxta naturam nec in carnem penitùs commutatus talem sibi fecit habitationem qualem et anima hominis habere creditur ad proprium corpus. Unus igitur est Christus, Filius et dominus, non velut conjunctionem quamlibet in unitate dignitatis et auctoritatis hominis habentis ad Deum, non enim potest unire naturas sola dignitatis aequalitas. Denique Petrus et Joannes aequales sunt alterutrum dignitatis, propter quod et apostoli et sancti discipuli esse monstrantur, verumtamen uterque non unus est, nec juxta collationem vel connexionem modum conjunctionis advertimus: hoc enim ad unitatem non sufficit naturalem, nec secundùm participationis effectum[18], sicut nos etiam adhaerentes Domino unus cum eo spiritus sumus, immo potiùs conjunctionis nomen evitamus tamquam non existens[19] idoneum quòd significet unitatis arcanum. Sed neque Deum aut dominum Christi[20] Verbum Dei Patris asserimus, ne iterum manifestiùs in duo dividamus unum Christum, Filium et dominum, et in crimen sacrilegii recidamus, Deum illi se ipsum facientes et dominum: unitus quippe, sicut superiùs diximus, Deus Verbum carni secundùm[21] subsistentiam Deus quidem est omnium et dominatur universitati. Verumtamen nec servus est sibi ipse nec dominus, quia ineptum est vel potiùs impium hoc sentire vel dicere: quamvis enim Deum suum Patrem dixerit, quum Deus sit etiam ipse natura et de illius essentia; tamen nullatenus ignoramus quòd manens Deus homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem natura humanitatis exìsteret: ipse verò sibi quomodo vel Deus poterit esse, vel dominus? Ergo sicut homo, quantum decenter exinanitionis mensurae congruit, sub Deo se nobiscum esse disseruit, hoc etiam modo sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem et legislator ut Deus extiterit. Cavemus[22] autem de Christo dicere: propter assumentem veneror assumptum, et propter invisibilem adoro visibilem. Horrendum verò super hoc etiam illud docere[23]: is qui susceptus est cum eo qui suscepit non nuncupatur Deus; qui enim haec dicit, dividit iterum in duos Christos eum qui unus est, hominem seorsum in parte, et Deum similiter in parte constituens; evidenter enim[24] denegat unitatem secundùm quam non alter cum altero coadoratur aut conuncupatur Deus; sed unus intelligitur Christus Jesus filius Dei unigenitus, una servitute cum propria carne venerandus. Confitemur etiam, quòd idem ipse qui ex Deo Patre natus est Filius unigenitus Deus, licet juxta naturam suam expers passionis extiterit, pro nobis tamen secundùm scripturas carne perpessus sit, et erat in crucifixo corpore propriae carnis impassibiliter ad se referens passionem[25]; gratia verò Dei pro omnibus gustavit mortem, tradens et proprium corpus, quamvis naturaliter ipse vita sit et resurrectio mortuorum. Nam ut mortem ineffabili potentia proculcaret, ac priùs in sua carne primogenitus ex mortuis fieret et primitiae dormientium, viamque faceret humanae naturae ad incorruptionis cursum[26], gratia Dei, sicut supra dictum est, pro omnibus gustavit mortem, et tertio die resurgens spoliavit infernum. Idcirco quamvis dicatur quòd per hominem facta sit resurrectio mortuorum, tamen intelligimus hominem factum Verbum quod ex Deo est, et per ipsum mortis imperium fuisse destructum. Veniet[27] autem temporibus praefinitis sicut est unus Filius et dominus in gloria Patris, ut judicet orbem terrarum in aequitate sicut scriptura testatur. Necessariè igitur et hoc adjicimus, annuntiantes enim secundùm carnem mortem unigeniti Filii Dei id est Jesu Christi, et resurrectionem ejus et in coelos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in ecclesiis sacrificii servitutem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, et sanctificamur participes sancti corporis et pretiosi sanguinis Christi omnium nostrorum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes, quod absit, nec ut viri sanctificati et Verbo conjuncti secundùm dignitatis unitatem aut sicut divinam possidentis habitationem, sed ut verè vivificatricem et ipsius Verbi propriam factam: vita enim naturaliter, ut Deus, existens, quia propriae carni unitus est, vivificatricem eam esse professus est. Et ideo quamvis dicat ad nos: *Amen amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem:* non tamen eam ut hominis unius ex nobis existimare debemus; quomodo enim juxta naturam suam vivificatrix esse caro hominis poterit? sed ut verè propriam ejus factam, qui propter nos filius hominis et factus est et vocatus. Eas autem voces quas Salvator noster in evange-

17 U. G. habitarit.
18 Æ. BR. affectum.
19 Ex ceteris codicibus. In A. existendo. Quaedam autem hujus codicis folia isto transposita loco reperiuntur.
20 U. Christum.
21 Æ. BR. secundùm substantiam.
22 U. Caveamus.
23 Æ. BR. T. 1. 2. U. dicere.
24 U. autem.
25 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. passiones.
26 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. recursum.
27 Ex Æ. BR. U. In A. et reliquis: venit.

liis protulit non in duabus subsistentiis aut personis omnino partimur, non enim duplex est unus Christus et solus[28], quamvis ex duabus diversisque rebus ad unitatem cognoscatur individuam convenisse: sicut homo quoque ex anima constans et corpore non duplex potiùs, sed unus est ex utroque. Humanas ergo et divinas insuper voces ab uno Christo dictas animadvertentes, rectè sentimus. Quum enim de Deo, dignissimè loquitur de se ipso: *Qui me videt, videt et Patrem, et Ego et Pater unum sumus,* divinam ejus intelligimus ineffabilemque naturam, secundùm quam unum est cum Patre suo propter unam eandemque substantiam, imago et caracter splendorque gloriae ejus existens. Quum verò humanae naturae mensuram nullatenus ignorans judaeos alloquitur: *Nunc me quaeritis occidere hominem qui veritatem vobis loquutus sum,* item non minus eum, qui in similitudine et aequalitate Patris est, Deum verum[29] etiam et in mensuris humanitatis ejus agnoscimus. Si autem necessariò creditur, quòd natura Deus existens factus sit caro immo potiùs homo animatus anima rationali[30], quae causa est ut in ejus quilibet vocibus erubescat, si eas homine dignas effatus est? Quòd si sermones homini congruentes abjicit, juxta nos hominem fieri quis coëgit? Quum verò se propter nos ad exinanitionem spontaneam misericorditer inclinaret, quam ob causam dignos exinanitione sermones effugerit? Uni igitur personae cunctas ejus in evangelio voces adscribimus, uni subsistentiae Verbi scilicet incarnati, quia unus est dominus Jesus Christus ut scriptum est: appellatum verò apostolum et pontificem confessionis nostrae tamquam sacrificantem Deo et Patri fidei nostrae confessionem, quae a nobis ipsis et per ipsum Deo et Patri incessanter offertur. Iterum eum dicimus qui ex Deo secundùm naturam Filius unigenitus, nec homini praeter eum alteri sacerdotii nomen et officium deputamus; factus est enim mediator Dei et hominum et reconciliator ad pacem, semetipsum Deo et Patri pro nobis offerens in odorem suavitatis, ideoque dicebat: *Sacrificium et oblationem noluisti, holocausta pro peccato non tibi placuerunt, corpus autem perfecisti mihi. Tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam:* obtulit enim proprium corpus non pro se, sed pro nobis in odorem suavitatis. Nam qua pro se oblatione vel sacrificio indigeret ab omni peccato liber ut Deus existens? Quòd si omnes peccaverunt et egent gloria Dei, secundùm hoc quòd sumus ad mutabilitatis excessum proniores effecti et peccatis aegrotavit humana natura; ipse verò non ita, ideoque nos gloria ejus evincimur; cur erit ultra jam dubium quòd agnus verus pro nobis sit immolatus? Qui dicit autem quia semetipsum tam pro se quàm pro nobis obtulit[31] nullatenus impietatis crimen effugiet, quum nihil prorsus iste deliquerit nec ullum fecerit omnino peccatum: qua igitur egeret oblatione, nullo suo extante facinore, pro quo si esset satis admodum convenienter offerret? De Spiritu quoque quum dicit: *Ille me glorificabit,* hoc rectissimè sentientes, unum Christum et Filium, non velut alterius egentem gloria, confitemur ab Spiritu Sancto gloriam consequutum, quia Spiritus ejus nec melior nec superior ipso est; sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suae deitatis virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso glorificari dicitur, quemadmodum si quis de hominibus asseveret, quòd virtus sua vel disciplina quaelibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit subsistentia Spiritus, et ejus intelligatur in persona proprietas juxta id quòd Spiritus est et non Filius; tamen[32] non est alienus ab illo, nam Spiritus appellatus est veritatis et veritas Christus est: unde et ab isto similiter sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per sanctorum manus apostolorum miracula gloriosa perficiens, dominum glorificavit Jesum Christum, postquam ascendit in coelum; nam creditus est Christus, natura Deus existens, per suum Spiritum virtutes efficiens, ideoque dicebat: *De meo accipiet et annuntiabit vobis.* Nequaquam verò participatione alterius idem Spiritus sapiens aut potens dicitur, quia per omnia perfectus est, et nullo prorsus indigens bono; nam paternae virtutis et sapientiae id est Filii Spiritus creditur, et ideo ipsa re et subsistentia virtus et sapientia comprobatur. Igitur quia Deum carne unitum juxta subsistentiam sancta Virgo corporaliter peperit, idcirco eam Dei genitricem esse profitemur: non quòd Verbi natura existendi principium de carne sortita sit, *erat* enim *in principio Verbum et Deus erat Verbum et Verbum erat apud Deum,* et ipse est conditor seculorum, Patri coaeternus, et universitatis creator; sed quod superiùs diximus, juxta subsistentiam sibimet uniens humanam naturam nativitatem sustinuerit ex ipsa vulva corporea; non quòd eguerit necessariò aut propter suam naturam nativitate ista, quae est in extremis seculi facta temporibus, sed ut ipsas benediceret substantiae nostrae primitias, et dum eum carni unitum mulier edidisset, illa quae adversùs omne genus humanum maledictio fuerat prolata desineret, nec jam morti nostra corpo-

28 Ex reliquis praeter A. E. 3. in quibus: solus qui quamvis.
29 Æ. Verbum.
30 T. 1. 2. rationabili.
31 T. 1. 2. obtulerit.
32 Æ. BR. E. 3. attamen.

ra destinaret, illud quoque quod dictum est: *In tristitia paries filios* ipse dissolvens, verum esse monstraret quod prophetae voce praedixerat: *Absorta est mors in victoria*, et iterum: *Abstulit Dominus omnem lacrymam ab omni facie.* Propter hanc etenim causam dicimus eum dispensatoriè et ipsis benedixisse tunc nuptiis, quum in Chana Galilaeae cum sanctis vocatus apostolis adesse dignatus est. Haec sapere sumus edocti a sanctis apostolis et evangelistis et ab omni scriptura divinitus inspirata, necnon et a beatis patrum confessionibus veritate subnixis. His omnibus etiam tuam religionem concordare, et praeter aliquem dolum consentire jam convenit: quae vero religionem tuam anathematizare necesse est huic epistolae nostrae subjecta[33] sunt.

I.

Si quis non confitetur Deum veraciter esse Emmanuel et propterea Dei genitricem sanctam[34] Virginem[35], peperit enim secundùm carnem carnem factum Dei Verbum secundùm quod scriptum est: *Verbum caro factum est;* anathema sit.

II.

Si quis non confitetur carni secundùm subsistentiam unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul et hominem; anathema sit.

III[36].

Si quis in uno Christo dividit substantias post unitatem, sola eas connexione conjungens ea quae secundùm dignitatem est vel etiam auctoritatem aut potestatem, ac non potiùs conventu qui per unitatem factus est naturalem; anathema sit.

IV.

Si quis personis duabus vel subsistentiis eas voces, quae in apostolicis scriptis continentur et evangelicis, dividit, vel quae de Christo a sanctis dicuntur vel ab ipso etiam de se ipso, et aliquas quidem ex his velut homini qui praeter Dei Verbum specialiter intelligatur, aptaverit, illas autem tamquam Deo dignas soli Dei Patris Verbo deputaverit; anathema sit.

V.

Si quis audet dicere Christum hominem theophoron id est Deum ferentem, ac non potiùs Deum esse veraciter dixerit, tamquam Filium per naturam secundùm quod Verbum caro factum est, et communicaverit similiter ut nos carni et sanguini; anathema sit.

VI.

Si quis dicit Deum esse vel dominum Christi Dei Patris Verbum, et non magis eundem ipsum confitetur Deum simul et hominem, propterea quòd Verbum caro factum est secundùm scripturas; anathema sit.

VII.

Si quis velut hominem Jesum operatione Dei Verbi dicit adjutum, et unigeniti gloriam tamquam alteri praeter ipsum existenti tribuit; anathema sit.

VIII.

Si quis audet dicere assumptum hominem coadorandum Deo Verbo et conglorificandum[37] et conuncupandum Deum tamquam alterum cum altero, nam *cum* syllaba semper adjecta hoc cogit intelligi, et non potiùs una supplicatione veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit juxta quod Verbum caro factum est; anathema sit.

IX.

Si quis unum dominum Jesum Christum glorificatum dicit ab Spiritu Sancto, tamquam qui aliena virtute per eum usus fuerit, et ab eo acceperit efficaciam contra immundos spiritus, posse et hominibus divina signa perficere, ac non potiùs proprium fatetur ejus Spiritum per quem divina signa complevit; anathema sit.

X.

Pontificem et apostolum confessionis nostrae factum esse Christum divina scriptura commemorat; obtulit autem semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri. Si quis ergo pontificem et apostolum nostrum dicit factum non ipsum Dei Verbum, quando caro factum est, et juxta nos hominem, sed velut alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere; aut quis dicit et pro se obtulisse semetipsum oblationem et non potiùs pro nobis solis, non enim eguit oblatione qui peccatum omnino nescivit; anathema sit.

XI.

Si quis non confitetur carnem Domini vivificatricem esse et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius praeter ipsum conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habentis habitationem, et non potiùs ut diximus vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi cuncta vivificare valentis; anathema sit.

33 T. 1. 2. subjuncta.
34 U. sanctam Mariam virginem.
35 Ex Æ. BR. T. 1. 2. G. In A. et E. 3. Virginem, peperisse eum. U. Virginem quae peperit secundùm.
36 Deest hic canon in U. et G.
37 Ex Æ. U. G. In A. et reliquis: glorificandum.

XII.

Si quis non confitetur Dei Verbum passum carne et crucifixum carne et mortem carne gustasse, factumque primogenitum ex mortuis, secundùm quod vita est et vivificator ut Deus; anathema sit.

Alia ad eundem Nestorium decretalis epistola.

Ait igitur sancta et magna synodus: Ipsum qui est ex Deo Patre naturaliter natus, Filium unigenitum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem et cum quo omnia fecerit Pater, hunc descendisse, incarnatum esse, et hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, ascendisse rursus in coelos. Haec nos sequi verba debemus, his nos convenit obtemperare dogmatibus, considerantes quid sit incarnatum esse et hominem factum Dei Verbum. Non enim dicimus quòd Dei natura conversa vel immutata facta sit caro, nec quòd in totum hominem qui est ex anima et corpore transformata sit, sed illud magis quòd carnem animatam anima rationabili sibi copulaverit Verbum; substantialiter, ineffabiliter et irreprehensibiliter factus sit homo, et nuncupatus sit etiam filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione sola personae, sed quòd diversae quidem naturae in unum convenerint; unus tamen ex ambabus[38] Christus et Filius, non evacuata aut sublata diversitate naturarum per conjunctiones, sed quia simul nobis effecerunt unum Deum et Christum et Filium, id est divinitas et humanitas per arcanam illam ineffabilemque copulationem ad unitatem. Itaque is qui ante secula omnia est natus ex Patre etiam ex muliere carnaliter dicitur procreatus, non quia divina ipsius natura de sacrata Virgine sumpsit exordium, nec quòd propter se ipsam opus habuit secundò nasci post illam nativitatem quam habebat ex Patre, est enim ineptum et stultum hoc dicere, quòd is qui ante omnia secula est consempiternus Patri secundae generationis eguerit ut esse inciperet; sed quia propter nostram salutem naturam sibi copulavit humanam et processit ex muliere, idcirco dicitur natus esse carnaliter. Neque enim primùm natus est homo communis de sancta Virgine, et tum demum inhabitavit in eo Verbum, sed in ipsa vulva uteroque virginali se[39] cum carne conjunxit et sustinuit generationem carnalem, carnis suae nativitatem suam faciens. Sic illum dicimus et passum esse et resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sit aut plagas aut clavorum transfixiones aut alia vulnera, Deus namque incorporalis extra passionem est, sed quia corpus illud quod ipsius proprium est factum passum est, ideo haec omnia pro nobis ipse dicitur passus, inerat enim in eo corpore quod patiebatur Deus qui pati non poterat. Simili modo et mortem ipsius intelligimus, immortale enim et incorruptibile est naturaliter et vita et vivificans Dei Verbum; sed quia corpus ipsius proprium gratia Dei juxta Pauli vocem pro omnibus mortem gustavit, idcirco ipse dicitur mortem passus esse pro nobis, non quòd ipse mortem esset expertus, quantum ad ipsius naturam pertinet, insania enim est hoc vel sentire vel dicere; sed quòd ut supra diximus, vera caro ipsius mortem gustavit: ita et resurgente carne, ipsius rursus resurrectionem dicimus, non quia in corruptionem ceciderat, absit, sed quia ejus surrexit corpus. Ita et Christum unum et dominum confitemur, non tamquam hominem cum Verbo coadorantes, ne divisionis quaedam species inducatur, sed unum jam et eundem adorantes; quia non est alienum a Verbo corpus suum, cum quo ipsi etiam assidet Patri. Nec hoc ita dicimus quasi duobus filiis assidentibus, sed uno cum carne per unitatem, quia[40] si talem copulationem factam per substantiam, aut quasi impassibilem aut quasi parùm decoram noluerimus accipere, in id incidimus ut duos filios esse dicamus. Necesse est enim discernere et dicere, hominem separatim fuisse sola filii appellatione honoratum, et rursus Verbum quod est ex Deo et nomine et veritate Filius Dei, sed discernere in duos filios non debemus unum dominum nostrum Jesum Christum, neque enim id[41] adjuvat rectam fidei rationem, licet nonnulli copulationem nescio quam perhibeant personarum. Non dixit enim scriptura Verbum Dei personam sibi hominis assumpsisse, sed carnem factum esse: id autem est ostendere Verbum Dei similiter ac nos participatum habuisse carnis et sanguinis, et corpus nostrum propriè suum fecisse, et hominem ex muliere processisse, non abjecta nec deposita deitate aut generatione illa quam habebat ex Patre; sed mansisse etiam in assumptione carnis Deum quod erat. Hoc ubique recta fidei ratio protestatur; in tali sensu sanctos patres fuisse comperimus; ideo illi non dubitarunt sanctam Virginem dicere Theotocon, non quia Verbi natura deitasque in sancta Virgine sumpsit exordium, sed quòd ex ea natum sit sacrum illud corpus animatum anima rationabili, cui substantialiter adunatum Dei Verbum carnaliter esse natum dicitur. Haec igitur pro[42]

38 Æ. BR. U. ambobus.
39 BR. secum carnem conjunxit.
40 Ex graeco exemplari, mendosè enim in omnibus codicibus: quasi.
41 T. 1. 2. U. et G. juvat.
42 T. 1. 2. prae caritate. U. per caritatem.

caritate in Christo scribo[43], quaerens tamquam fratrem, et contestans coram Deo et electis angelis, ut haec nobiscum et sentias simul et doceas, ut ecclesiarum pax salva servetur, et concordiae caritatisque vinculum indissolubile maneat sacerdotibus.

43 Ex graeco exemplari, quum in omnibus codicibus mendosè legatur: scripto.

XI.

CONCILIUM CHALCEDONENSE

SEXCENTORUM TRIGINTA EPISCOPORUM,

HABITUM CONTRA OMNES HAERESES,

ET MAXIME ADVERSUS EUTYCHEM ET DIOSCORUM,

VALENTINIANO SEPTIES ET ABIENO CONSULIBUS

ERA[1] CCCCLXXXVIIII.

Consulto[2] piissimi et amatoris Christi imperatoris Flavii Marciani perpetui augusti die idus Octobris synodus facta in Chalcedonensi civitate metropoli provinciae Bithyniae ex decreto piissimorum et fidelissimorum imperatorum Valentiniani et Marciani, convenientibus in ecclesia sanctae ac triumphatricis martyris Euphemiae gloriosissimis principibus id est magnificentissimo et glorificentissimo magistro militum expraefecto et exconsule patricio Anatholio, et magnificentissimo et gloriosissimo praefecto sacri praetorii praefecturae Palladio, et magnificentissimo et gloriosissimo praefecto urbis Tatiano, et magnificentissimo et gloriosissimo magistro divini officii Vincomalone, et magnificentissimo et gloriosissimo comite largitore[3] Martialio, et gloriosissimo et magnificentissimo comite domesticorum Sparocio[4], et magnificentissimo comite rerum privatarum Genetholio[5]; appositis etiam e glorioso senatu id est magnificentissimo et gloriosissimo expraefecto et exconsule et patricio Florentio, et magnificentissimo et gloriosissimo exconsule et patricio senatore, et magnificentissimo et gloriosissimo exmagistro et exconsule patricio Nomo, et magnificentissimo et gloriosissimo expraefecto et exconsule patricio Protogenio, et magnificentissimo et gloriosissimo expraefecto Zolio, et magnificentissimo atque gloriosissimo expraefecto urbis Theodoro, et magnificentissimo et gloriosissimo expraefecto urbis Apollonio, et magnificentissimo et gloriosissimo expraeposito Artaxerxe; conveniente etiam sancto concilio totius orbis secundùm divinum praeceptum in Chalcedonia civitate congregato, id est Paschasio et Lucensio episcopis et Bonifacio presbytero continentibus locum venerabilis et sancti archiepiscopi antiquae Romae Leonis, et Anatholio sancto archiepiscopo magnificentissimae Constantinopolitanae novae Romae, et reliquis sanctissimis et reverentissimis sexcentis triginta episcopis; et sedentibus omnibus ante cancellos sancti altaris cum magnificentissimis principibus et gloriosissimis[6] et eximiis senatus; adveniente etiam piissimo imperatore Marciano in supra-

1 Æ. E. 3. Era CCCCLXXXVIII. T. 1. 2. era CCCCLXXXXIIII.
2 Ex BR. T. 1. 2. In A. et reliquis: consulatu.
3 U. G. largitionum.
4 Æ. BR. U. Sparacio.
5 T. 1. 2. G. Genethlio.
6 BR. gloriosissimis eximii senatus.

dicta sanctissima basilica, praesente etiam zelo divino et calore fidei accensa piissima et fidelissima regina augusta Pulcheria, sanctam synodum alloquutus[7] est haec: Quum primùm per electionem in regnum decreto Dei profecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullum sic magis nos constrinxit negotium, quàm rectam et veram fidem christianorum quae sancta et vera consistit indubitatam omnibus declarare. Manifestum est enim quòd ex avaritia vel vano studio hi, qui praecedentibus temporibus diversa sapuerunt et docuerunt populum pro eo quod eis expediit, non prout convenit neque quod veritas aut doctrina patrum exquirit, multi ad errorem seducti[8] sunt: unde sanctam synodum scilicet ad istam fieri perfectionem probavimus[9] et laborem vobis arbitrati sumus imponere, ut omni erroris caligine detersa, secundùm quod ipsa divinitas hominibus se fieri manifestam voluit et patrum demonstravit doctrina, sic fides nostra quae pura et sancta consistit in omnium ingrediens animas propriae veritatis effulgeat luce. De cetero audeat nemo de nativitate domini et salvatoris nostri Jesu Christi aliter disputare praeter quod apostolorum praeconium et trecentorum decem et octo sanctorum patrum consonans huic doctrinae tradidisse noscuntur, sicut et sanctissimi papae Leonis qui apostolicum gubernat thronum ad sanctae memoriae Flavianum regiae urbis Constantinopolitanae quondam episcopum testantur litterae. Remotis igitur et amputatis talibus patrociniis et cessantibus avaritiis omnis veritas manifestetur: nos etenim ad confirmandam fidem non ad ostendendam virtutem et exemplo imperatoris Constantini adesse synodo excogitavimus, sed ne in posterum multitudo populi institutionibus inveniatur dissentiens; facilè enim simplicitas quorundam commentis loquacium usque nunc delusa est: manifestum quoniam diversorum pravis doctrinis discordiae et haereses ortae sunt. Nobis autem omne studium adhibendum est populum propter veram et sanctam doctrinam id ipsum sentientem uni rectae applicare ecclesiae, et ideo veram fidem catholicam etiam exponere secundùm patrum doctrinam concordantibus animis vestris vestra properet reverentia, ut qualiter a Nicaena synodo usque in hoc tempus abscisso errore vera fides est omnibus cognita, sic et nunc, per hanc sanctam synodum deposita nebula, quae in his paucis annis, ut superiùs diximus, ex pravitate et avaritia quorundam visa est exoriri, si semper serventur quae statuta sunt, erit quidem divinae providentiae, quod piè fieri volumus, in secula[10] hoc conservare firmissimè. Et post regia haec verba omnes episcopi clamaverunt: Marciano novo Constantino multos annos, multi anni regis, multi anni reginae orthodoxorum, multis annis Marciani amatoris Christi regnum, in secula permaneat: digni orthodoxae fidei, amatores Christi, sit vobis procul invidia. Et post has voces AEtius archidiaconus Constantinopolitanae novae Romae et primicerius notariorum dixit: Quoniam nutu supernae gratiae et zelo divino serenitatis vestrae, piissimi quibus a Deo omnes[11] regere concessum est imperatores, circa sanctionem vestram congregata sancta haec et magna totius mundi synodus, cum plurima multarum dierum vacatione et divina diligentia, omnem quidem, in praeterito quomodo exorta est contra rectam et inviolabilem catholicam nostram fidem, verbo veritatis discordiam effugavit, omnem abigendo innovationem: sicut et in scriptis per singula quae subsequuntur acta demonstrant; terminum verò simplicem statuit divinarum scripturarum virtute munitum, et sanctorum ac beatissimorum patrum in ipsum conservans sententiam ad veram agnitionem qui sincerè requirunt. Longaeva autem corona vestri imperii: et habeo ipsum prae manibus, et si videtur nutui vestrae serenitatis, perlegam. Piissimus et fidelissimus imperator dixit: perlege; et idem archidiaconus perlegit.

Sancta et magna universalis synodus, quae secundùm gratiam Dei et decreto piissimorum imperatorum Valentiniani et Marciani augustorum congregata est in Chalcedonensem civitatem, metropolim provinciae Bithyniae, in basilica sanctae ac triumphatricis martyris Euphemiae, statuit quae subter comprehensa sunt. Dominus et salvator noster Jesus Christus, fidei agnitione proprios confirmans discipulos, ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*[12]*:* ut nec ulla fidei dissensio inter proximos oriatur, sed ex aequo veritatis praedicatio ostendatur. Sed quia non desinit malignus in ipsis pietatis seminibus zizania sua inserere, et novi quiddam adversùs veritatem semper excogitare, idcirco Dominus noster humano generi solitè cupiens providere, piissimum hunc et fidelissimum imperatorem erexit ad coelum qui undique sacerdotum pontifices ad se convocavit, ut gratia domini nostri Jesu Christi cooperante, omnem mendacii pestilentiam ab ovibus Christi removeat, easque veritatis germinibus reficiat. Quod et communi decreto peregimus, erroris quidem sectas abjicientes et patrum rectam fidem renovantes, trecentorum decem et octo symbolum omnibus praedicantes, et velut horum

7 Æ. U. alloquuta est.
8 Æ. BR. adducti sunt.
9 Æ. E. 3. T. 1. 2. U. G. properavimus.
10 T. 1. 2. in ecclesia.
11 U. omnes homines regere.
12 U. *vobis:* ideo tamen instruimur ut nec.

domesticos alios centum quinquaginta patres huic piissimo titulo consentientes notavimus, qui post haec in hanc amplissimam urbem Constantinopolitanam convenientes etiam ipsi eandem fidem consignaverunt. Statuimus igitur ordinem et omnes fidei formulas custodientes et nostram etiam sanctam synodum dudum Ephesi factam, cujus fuerunt auctores venerabilis memoriae Caelestinus Romanae urbis et Cyrillus Alexandrinae ecclesiae sacerdotes, ut praefulgeat quidem rectae et inculpabilis fidei expositio trecentorum decem et octo sanctorum ac beatissimorum, qui in Nicaea sub Constantino piae memoriae imperatore convenerunt. Continetur autem et centum quinquaginta sanctorum patrum in urbe Constantinopolitana decretum ad peremptionem quidem sectarum tunc pullulantium[13], confirmationem verò ipsius catholicae atque apostolicae nostrae fidei.

Symbolum trecentorum decem et octo sanctorum patrum qui in Nicaeam convenerunt.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei de Patre natum, unigenitum hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, homousion Patri hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, homo factus passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in coelos; inde venturus est judicare vivos et mortuos: et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt: erat quando non erat, et antequam nasceretur non erat, et quia ex nullis extantibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia dicunt esse aut convertibilem vel mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

Et id ipsum centum quinquaginta sanctorum patrum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, homousion Patri hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terris, qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine, homo factus passus est sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem[14], ex Patre procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum vitamque[15] futuri seculi. Amen.

Suffecerat quidem ad plenissimam pietatis agnitionem et confirmationem cautissimum hoc et salutare divinae gratiae symbolum; de Patre enim Filioque[16] et Spiritu Sancto doctrinam perfectam edocet, et incarnationem dominicam fideliter suscipientibus manifestat. Sed quoniam hi qui praedicationem veritatis destruere nituntur quasdam propriae haereseos novitates parturiunt; quidam enim mysterium pro nobis actum divinae dispensationis audent corrumpere, et vocem illam divini partus factam ad Virginem denegant, alii temperamentum confusionemque inducentes et unam esse naturam carnis et deitatis insensatè componentes passibilem unigeniti divinam naturam tali confusione prodigiosè divulgant; idcirco[17] omnem adversùs veritatem opponendam ab ipsis machinationem volens excludere sancta et magna universalis synodus, antiquam praedicationem immobilem docens, statuit praecipuè trecentorum decem et octo sanctorum patrum fidem incontaminatam manere: et propter eos qui Spiritui Sancto adversantur, centum quinquaginta patrum paulò posteriore tempore in urbe Constantinopolitana convenientium de substantia Spiritus Sancti traditam doctrinam corroborat, quam etiam illi omnibus insinuaverunt; non quòd in praecedentibus aliquid deesset adjicientes, sed de Spiritu Sancto eorundem[18] intellectum adversùs eos qui deitatis ejus dominationem nituntur adimere scripturarum testimoniis pleniùs manifestantes: propter eos sanè qui dispensationis mysterium tentant corrumpere, et purum hominem esse qui ex sancta virgine Maria natus est impudenter divulgant, beatissimi quondam Cyrilli Alexandrinae ecclesiae sacerdotis synodicas epistolas tam ad Nestorium quàm ad ceteros per orientem congruas et sibi consentientes suscepit[19], ad confutationem quidem Nestorianae amentiae, interpretationem verò eorum qui religioso zelo salutaris symboli cupiunt intellectum: qui-

13 U. pullulantium, continet verò et confirmationem ipsius.
14 U. vivificantem.
15 Æ. et vitam.
16 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. et Filio.
17 T. 1. 2. ideoque.
18 U. eundem.
19 U. suscipit.

bus et epistolam sancti ac beatissimi primae sedis archiepiscopi Leonis, scriptam ad Flavianum sanctae recordationis archiepiscopum ad perimendam Eutychetis malignitatem quaeque magni Petri confessioni concordat et communem quandam paginam existentem contra eos qui non rectè glorificant ad confirmationem catholicae religionis evidenter subjunxit. Nam et eos qui in duos filios dispensationis dominicae mysterium scindere moliuntur execratur, et eos qui passibilem divinitatem unigeniti Filii audent asserere de concilio sacerdotum repellit, et eos qui in duas naturas Christi temperamentum vel confusionem argumentantur adversatur, et qui coelestem aut alterius cujusque substantiam existere formam servi quam ex nobis assumpsit insaniendo asserunt procul abjicit, et eos qui duas quidem ante adunationem naturas Domini delirant, unam verò post adunationem confingunt, anathema facit.

Consentientes igitur sanctis patribus unum eundemque Filium confiteri dominum nostrum Jesum Christum consona voce pariter edocemur: perfectum eundem in divinitate, perfectum eundem in humanitate, Deum verum, et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore, secundùm divinitatem unius cum Patre naturae, secundùm humanitatem eundem unius naturae nobiscum, per omnia similem nobis absque peccato, ante secula quidem ex patre natum secundùm divinitatem, in novissimis verò diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundùm humanitatem unum eundemque Christum filium[20] dominum unigenitum in duas naturas inconfusè, immutabiliter, indivisè, inseparabiliter cognoscendum; in nullo naturarum differentias propter unitatem perimendas, magis autem salva utriusque naturae proprietate, et in una coëunte persona unoque statu concurrente; non in duabus personis partiendum vel dividendum, sed unum eundemque filium unigenitum Deum Verbum dominum nostrum Jesum Christum, sicut ab exordio prophetae de eo et ipse nos erudivit et patrum nobis tradidit symbolum. His itaque cum omni undique subtilitate et diligentia a nobis ordinatis, statuit sancta et universalis synodus aliam fidem nulli licere proferre aut scribere aut edere aut sapere aut docere aliter; qui autem audent aut exponere aliam fidem aut proferre aut docere aut tradere aliud symbolum volentibus converti ad scientiam veritatis ex gentilibus, ex judaeis vel haereticis quibuscumque, si quidem episcopi aut clerici fuerint, alienos esse episcopos ab episcopatu et clericos a clero: sin vero monachi vel laici fuerint, anathema fieri.

Regulae ecclesiasticae ordinatae a suprascripto concilio.

I.

De canonibus uniuscujusque concilii conservandis.

A sanctis patribus in unaquaque synodo usque nunc prolatas regulas tenere statuimus.

II.

Quòd non oporteat episcopos aut quoslibet[21] ex clero per pecunias ordinari.

Si quis episcoporum accepta pecunia ordinationem fecerit et in nundinationem deduxerit inappretiabilem gratiam, atque ordinaverit episcopum sive chorepiscopum seu presbyterum seu diaconum aut quemcumque alium qui connumeratur inter clericos aut accepta pecunia ordinaverit oeconomum, defensorem sive paramonarium; quicumque ergo haec tentaverit, sive convictus fuerit, ipse quidem subeat[22] gradus sui periculum; et qui sic ordinatur nullum habeat fructum ex hujusmodi mercimonio[23] et creatione probrosa, sed sit alienus et dignitatis et sollicitudinis ejus quam per pecunias impetravit: sed et ille qui in his tam turpibus et illicitis lucris intercessor apparuit, siquidem clericus fuerit, de proprio decidat gradu; si verò laicus sive monachus, anathema sit.

III.

Quòd non oporteat episcopos, clericos et monachos praedia secularia vel causas suscipere.

Pervenit in sanctam synodum, quia de his qui in clero connumerantur quidam propter turpis lucri gratiam aliorum possessionum conductiones et causas seculares suscipiant, et se ipsos quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant, ad domos autem secularium concurrant et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiant. Decrevit igitur sancta et magna synodus neminem deinceps horum hoc est episcopum[24] sive clericum aut monachum conducere possessiones aut miscere se secularibus procurationibus posse, nisi fortè qui legibus ad minorum aetatum tutelas sive curationes inexcusabiles attrahuntur, aut cui ipsius civitatis episcopus ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, vel orphanorum aut viduarum quae[25] indefensae sunt aut earum personarum quae maximè ecclesiastico[26] in-

20 U. G. Filium Dei unigenitum.
21 *Quoslibet clericos.*
22 Ex Æ. BR. U. In A. et reliquis: subjaceat.
23 U. mercimonio, sed execratione probrosa sit alienus.

24 Æ. episcoporum sive clericorum aut monachorum.
25 U. G. quae jam defessae sunt.
26 Ex U. In A. et reliquis: ecclesiasticum indigent adminiculum.

digent adminiculo, propter timorem Dei. Si quis verò transgressus fuerit statuta haec, ecclesiasticae correptioni subjaceat.

IV.

De honore monachis competente et ut nullus eorum tentet ecclesiastica aut secularia inquietare negotia, nec alienum servum praeter conscientiam domini ejus suscipere.

Qui verè et purè solitariam eligunt vitam digni sunt convenienti honore: quia tamen quidam habitu monachi utentes, ecclesiasticos actus civilesque conturbant, circumeuntes indifferenter civitates necnon et monasteria se ipsos praesumptioni propriae commendantes; placuit neminem sibi aut aedificare aut constituere[27] monasteria aut oratorii domum sine conscientia ipsius civitatis episcopi: eos verò qui per singulas civitates seu possessiones in monasteriis sunt subjectos esse episcopo, et quietos[28] operam dare atque observare jejunia et orationes in locis in quibus semel Deo sese devoverint permanentes, et neque communicare, ecclesiasticas neque seculares aliquas attrectare actiones, relinquentes propria monasteria; nisi fortè jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis episcopo: et neminem servorum suscipi in monasterium ut sit cum eis monachus, nisi cum domini proprii conscientia. Praetereuntem verò haec decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur: convenit verò civitatis episcopo curam et sollicitudinem necessariam monasteriis exhibere.

V.

Quòd non liceat episcopum vel quemlibet ex clero de alia ad aliam transmigrare civitatem.

Propter eos episcopos sive clericos qui de civitate ad civitatem transeunt placuit definitiones datas a sanctis patribus habere propriam firmitatem.

VI.

Quòd non oporteat absolutè quoslibet ordinare nisi in propria.

Neminem absolutè ordinare presbyterum vel diaconum nec quemlibet alium in ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi manifestè in ecclesia civitatis sive possessionis aut in martyrio aut in monasterio, et qui ordinatur mereatur ordinationis publicatae vocabulum: eos verò qui absolutè ordinantur decrevit sancta synodus vacuam habere manus impositionem, et nullum ejus tale factum valere ad injuriam ipsius qui eum ordinavit.

VII.

De clericis et monachis non manentibus in suo proposito.

Eos qui semel in clero taxati fuerint sive in monasteriis, decrevimus neque ad militiam neque ad honores seculares venire, aut eos qui hoc ausi fuerint facere et non ejus rei poenitere maluerint, aut ad hoc idem revertantur quod ante non obtentu Dei proposuerant sibi, anathema esse.

VIII.

De clericis qui sunt in ptochiis[29], monasteriis atque martyriis quae sub potestate episcoporum uniuscujusque civitatis existunt.

Clerici in ptochiis et in monasteriis aut martyriis constituti sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate episcopus, secundùm traditionem sanctorum patrum, nec per praesumptionem recedant a suo episcopo: ii verò qui ausi fuerint rescindere hujusmodi ordinationem quocumque modo, vel si noluerint subjacere proprio episcopo, si quidem fuerint clerici, paternarum ordinationum subjaceant condemnationibus; si autem monachi seu laici sunt, excommunicentur.

IX.

Quòd non oporteat clericos praetermisso episcopo ad secularia judicia commeare.

Si clericus adversùs clericum habeat negotium, non relinquat suum episcopum et ad secularia judicia concurrat; sed primùm negotium ipsum agitetur apud episcopum proprium, et ita, si fuerit judicium ipsius episcopi[30], apud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium: si quis verò contra haec fecerit, canonum subjaceat correptionibus. Et si clericus adversùs suum seu alium episcopum habeat causam, apud audientiam synodi provinciae ejus conqueratur[31]: si verò contra ipsius provinciae ac metropolitanum episcopum episcopus sive clericus habeat controversiam, pergat aut ad ipsius dioecesis episcopos, aut certè ad Constantinopolitanae regiae civitatis sedem, et ibi proprium negotium exequatur[32].

X.

Quòd non liceat clerico in duabus ecclesiis ministrare.

Non licere clericum in ecclesiis duarum civitatum ordinari[33], sed in ea in qua ab initio ordinatus est et cujus expetierat antè perfugium: et si propter vanae gloriae desi-

27 Æ. construere.
28 Ex U. In A. et reliquis: quieti.
29 In codicibus depravatè scribitur haec vox. In A. BR. E. 3. T. 1. U. G. *tociis*. In Æ. *thociis*. In T. 2. *toicis*.

30 U. episcopi contrarium.
31 Æ. inquiratur.
32 BR. exquiratur.
33 T. 2. ministrare.

derium utpote ad ecclesiam majorem confugerit, jubemus eum ecclesiae propriae restitui id est ubi ab exordio ordinatus est, et ibi tantummodo ministrare. Si verò quis jam translatus est ab ecclesia in aliam ecclesiam, nihil habeat commune cum priore ecclesia, sive sub ecclesia constitutis martyriis sive ptochiis vel xenodochiis aut eorum negotiis. Eos verò qui ausi fuerint post ordinationem hujus magnae et universalis synodi agere quae prohibita sunt statuit sancta synodus cadere de proprio gradu.

XI.

Quòd oporteat egenis epistolia tribui, honestiores autem commendatitiis litteris approbari.

Omnes pauperes et indigentes ecclesiasticis auxiliis cum probatione epistolii sive pacificis, quae dicuntur irenica ecclesiastica, tantummodo proficisci statuimus, et non commendatitiis epistolis; quia commendatitias quas dicimus epistolas eos tantùm accipere convenit, qui in opinione sunt clariores, ut eis tantummodo praebeantur.

XII.

Quòd nequaquam in duos metropolitanos provincia dividatur.

Pervenit ad nos quòd quidam praeter ecclesiasticas ordinationes affectantes potentiam per pragmaticum sacrum unam provinciam in duas dividant, et ex hoc inveniuntur duo metropolitani episcopi in eadem et una esse provincia; statuit igitur sancta synodus deinceps nihil tale attentari a quolibet episcopo, eos verò qui aliquid tale tentaverint cadere de proprio gradu. Si quae verò antea civitates per pragmaticum imperiale metropolitani nominis honore decoratae sunt, nomine solo fruantur, et qui ecclesiam ejus regit, episcopus scilicet, privilegio metropolitano episcopo jure proprio reservato.

XIII.

Quòd non oporteat extraneos clericos sine commendatitiis litteris ministrare.

Extraneum clericum et lectores extra suam civitatem sine commendatitiis litteris proprii episcopi nunquam[34] penitus liceat ministrare.

XIV.

Quòd non liceat clerico uxorem sectae alterius accipere nisi fortè spoponderit se ad veram fidem venire.

Quia in quibusdam provinciis conceditur psalmistis[35] et lectoribus uxores accipere, statuit sancta synodus prorsus non licere his alterius sectae accipere uxorem: si quis verò[36] praevenit et habet jam de tali connubio filios, si fortè praevenerint eos jam apud haereticos baptizare, debent eos offerre catholicae ecclesiae ut ibi communicent; qui verò adhuc baptizati non sunt omnimodo non posse eos in haeretica ecclesia baptizari, nec matrimonio jungi haeretico, judaeo vel pagano, nisi fortè spoponderit se venire ad orthodoxam fidem, dum conjungitur personae orthodoxae: si quis verò hanc definitionem sanctae synodi praeterierit, regularum condemnationibus subjaceat.

XV.

De diaconissis mulieribus, ut nisi quadragenarias non liceat ordinari.

Diaconissam non debere ante quadraginta annos ordinari, et hanc cum diligenti probatione: si verò susceperit ordinationem et quantocumque tempore observaverit ad ministerium, et postea se nuptiis tradiderit injuriam faciens Dei gratiae, haec anathema sit cum eo qui in illius nuptias convenerit.

XVI.

De monachis puellisque Deo dicatis quòd non liceat eis nuptiis jungi.

Si qua virgo se dedicaverit Deo, similiter et monachus, non licere eis nuptiis jungi: si verò inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati; statuimus verò posse in eis facere humanitatem, si ita probaverit loci episcopus.

XVII.

De ecclesiis in parochiis per triginta annos ab episcopo habitis, vel de renovatis urbibus.

Per singulas ecclesias rusticanas parochias sive in possessionibus permanere immobiles apud eos qui eas tenent episcopos, et maximè qui eas sine violentia jam per triginta annos tenentes gubernaverint; si verò intra[37] triginta annos etiam facta fuerit aut fiat de eis dubitatio, licere eis qui se dixerint laesos propter eas movere apud synodum provinciae certamen. Si quis verò putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud principem ipsius dioeceseos aut apud Constantinopolitanae civitatis sedem agat judicium, sicut jam dictum est: si verò quaelibet civitas per auctoritatem imperialem renovata est, aut si renovetur in posterum civilibus et publicis ordinationibus, etiam ecclesiarum parochiarum sequatur ordinatio.

34 Æ. BR. E. 3. T. 1. U. G. nusquam.
35 Ex Æ. BR. U. G. In A. et reliquis: psalmistis id est lectoribus et cantoribus.

36 Ex reliquis praeter A. et E. 3. in quibus: enim.
37 Æ. BR. infra.

XVIII.

De conspiratione clericorum, quod Graeci fratrias dicunt.

Conjurationum et conspirationum crimen, quod apud Graecos dicitur fratria, et publicis etiam legibus certum est penitus inhiberi, hoc multò magis in sancta Dei ecclesia ne fiat convenit abdicari. Si qui verò clerici seu monachi inventi fuerint conjurantes aut fratrias vel factiones aliquas componentes suis episcopis aut aliis clericis, omnimodo cadant de proprio gradu.

XIX.

Quòd oportet per provincias bis in anno concilium fieri.

Pervenit in nostras aures quòd in provinciis statuta episcoporum concilia minimè celebrentur, et quòd inde multae quae correctione opus habeant ecclesiasticae res negligantur: statuit igitur haec sancta synodus secundùm patrum regulas bis in anno in unum convenire per singulas provincias episcopos, ubi metropolitanus probaverit, et sic corrigere singula quae emerserint. Qui verò noluerint convenire episcopi constituti in suis civitatibus, et hoc maximè quum in sui corporis sanitate consistant, etiam omnibus aliis urgentibus et inexcusabilibus negotiis liberi sint, licere eos fraternae caritatis admonitionibus corripi.

XX.

Quòd minimè clericos in aliam civitatem transmigrare liceat nisi eos qui proprias amiserint civitates.

Clericos in singulis ecclesiis constitutos, sicut jam decrevimus, non licere in alterius civitatis ecclesiis ordinari, sed quiescere[38] in ea in qua ab initio fecit principium ministrandi, exceptis illis qui proprias civitates perdiderunt et ex necessitate ad alias ecclesias migraverunt. Si verò quicumque episcopus post definitionem istam ad alium episcopum pertinentem clericum susceperit, placuit sanctae synodo hunc qui suscepit et eum qui susceptus est tamdiu excommunicatos manere, quamdiu ipse clericus ad propriam revertatur ecclesiam.

XXI.

De episcoporum aut clericorum accusatoribus quales debeant suscipi in accusatione.

Clericus sive laicus, qui accusaverit episcopos aut clericos, temere atque indifferenter non debent suscipi in accusationem, nisi priùs eorum opinio fuerit praescrutata.

XXII.

Quòd non liceat clericis post mortem sui episcopi res ad eum pertinentes diripere.

Non licere clericis post mortem sui episcopi rapere pertinentes ad eum res, sicuti jam ex praecedentibus regulis statutum habetur: si verò haec fecerint, periclitari se noverint in proprio gradu.

XXIII.

De clericis et monachis vel excommunicatis qui praeter voluntatem sui episcopi ad urbem regiam veniunt.

Pervenit in aures sanctae synodi quia clerici quidam et monachi nihil sibi habentes injunctum a proprio episcopo, interdum verò etiam illi qui ab eo fuerint excommunicati veniant ad hanc regiam civitatem Constantinopolitanam, et multis temporibus in ea consistentes perturbationes tranquillitati ecclesiasticae inferant et diversorum domos corrumpant: statuit igitur sancta synodus hos quidem primùm commonere per defensorem Constantinopolitanae ecclesiae, ut exeant de regia civitate; si autem in eodem proposito improbè perduraverint, etiam invitos eos ejici per eundem defensorem, ut ad sua loca perveniant.

XXIV.

Quòd non liceat monasteria diversoria secularia fieri.

Quae semel consecrata fuerint monasteria[39] cum judicio sui episcopi manere in perpetuo, et pertinentes ad eas res conservari ipsi monasterio, et non ulteriùs posse ea fieri secularia habitacula; qui vero permiserint haec fieri, subjaceant his condemnationibus quae per canones constitutae sunt.

XXV.

Quòd non oporteat post obitum episcopi ordinationem alterius episcopi diu differri.

Quoniam quidam metropolitanorum, sicut ad nos perlatum est, negligunt creditos sibi greges et differunt ordinationes facere episcoporum; placuit sanctae synodo intra tres menses fieri ordinationes episcoporum, nisi fortè inexcusabilis necessitas coegerit ordinationis tempus ampliùs propagari[40]: si autem quis episcoporum haec non observaverit, ipsum debere ecclesiasticae condemnationi subjacere: reditus verò ejusdem viduatae ecclesiae integros reservari apud oeconomum ejusdem ecclesiae.

38 T. 1. 2. U. G. adquiescere.
39 U. monasteria, quae consecrata sunt, diversoria.
40 Æ. prorogari.

XXVI.

De oeconomis id est dispensatoribus singularum ecclesiarum habendis.

Quia in quibusdam ecclesiis, sicut ad nos pervenit, sine oeconomo episcopi res ecclesiasticas tractant; placuit omnes ecclesias episcopos habentes habere et oeconomos de proprio clero, qui gubernent ecclesiae res cum arbitrio sui episcopi, ut non sine testimonio sit[41] gubernatio ipsarum rerum ecclesiasticarum, et ex hoc eveniat dispergi ejusdem ecclesiae res et sacerdotali dignitati obtrectatio generetur: si verò quis haec non observaverit, divinis subjaceat regulis.

XXVII.

De his qui sibi rapiunt uxores.

Eos qui sibi rapiunt uxores[42] vel eos qui eis auxilium praestiterint statuit sancta synodus, si quidem clerici fuerint, cadere de proprio gradu; si vero laici, anathema esse.

Paschasius episcopus civitatis Lillibitanae, vicem agens beatissimi episcopi Leonis, definiens subscripsi.

Lucensius episcopus civitatis Asculitanae, item vicem agens sanctissimi episcopi Leonis, definiens subscripsi.

Bonifacius presbyter urbis Romae, vicem agens apostolicae sedis, definiens subscripsi.

Anatholius episcopus Constantinopolitanae civitatis Romae novae definiens subscripsi.

Maximus episcopus Antiochenus definiens subscripsi.

Juvenalis episcopus Hierosolymitanus definiens subscripsi.

Thalasius episcopus Cappadociae Caesariensis definiens subscripsi.

Quintilius episcopus Heracliae Macedonensis, vicem agens sanctissimi viri episcopi Anastasii civitatis Thessalonicensis, definiens subscripsi.

Stephanus episcopus Ephesitanus definiens subscripsi.

Lucianus episcopus Byzensis, vicem agens sanctissimi episcopi Cyriaci Heracliae Thraciensis, definiens subscripsi.

Eusebius episcopus Galatiae Ancyrensis definiens subscripsi.

Diogenes episcopus Cyzizensis definiens subscripsi.

Petrus episcopus Corithensis definiens subscripsi.

Florus episcopus Sardiensis[43] definiens subscripsi.

Eunomius episcopus Nicomediensis definiens subscripsi.

41 U. sint gubernatores.

42 U. uxores sub nomine simul habitandi, cooperantes aut conniventes, vel eos.

43 T. 2. Sardicensis.

44 Æ. BR. salvabit.

Anastasius episcopus Niciensis definiens subscripsi.

Eleutherius episcopus Chalcedonensis definiens subscripsi.

Item omnes episcopi sexcenti et triginta definientes subscripserunt.

Et posteaquam recitatum est, piissimus imperator ad sanctum concilium dixit: Dicat sanctum concilium si ex consensu omnium episcoporum definitio quae nunc lecta est prolata sit? Omnes reverentissimi episcopi responderunt: Omnes sic credimus: una fide, una sententia omnes hoc idem sentimus, omnes consentientes subscripsimus, omnes orthodoxi sumus: haec est fides apostolorum, haec est fides rectè credentium, haec est fides quae orbem terrarum salvavit[44]. Marciano novo Constantino, novo Paulo, novo David, imperatori, piissimae dominae augustae, vita eis. Et post has voces piissimus et fidelissimus imperator ad sanctam synodum dixit: Veneranda catholica fides a sancta universali synodo secundùm patrum expositionem manifestata est: et si laborem vestrae reverentiae et convicium fecimus, maximas gratias agimus omnipotenti[45] Deo, quia multorum errantium circa fidem amputata discordia, in unam eandemque fidem omnes nunc convenimus, sperantes celerem vestris precibus et meliorem super omnes nos pacem a Deo donari. Sancta synodus iterum exclamavit: Haec digna vestri imperii, haec propria vestri imperii, haec correctio vestri imperii[46], digne fidei, digne Christo, digne imperii, et imperii et fidei; propterea pacificatur orbis terrae. Et post has voces piissimus et fidelissimus imperator ad sanctam synodum dixit: Venerandam catholicam fidem a sancta et universali synodo secundùm patrum expositionem manifestatam juxta legem, et convenientem esse nostra tranquillitas probavit, omnem in posterum contentionis occasionem circa suam fidem amputari. Si quis igitur idiota vel militarius seu clericus publicè de fide turbam congregans sub obtentu disputationis tumultum fecerit, si quidem idiota praescriptus, expellatur a regia urbe; militarius verò seu clericus gradus sui periculum sustinebunt, et aliis poenis subjacebunt.

Edictum imperatorum in confirmationem concilii Chalcedonensis.

Imperatores Valentinianus et Marcianus augusti universis populis. Tandem aliquando quod summis votis atque studiis optabamus evenit: remota est de orthodoxa christianorum lege contentio: tandem remedia

45 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. omnipotenti salvatori Deo.

46 Ex ceteris codicibus. In A. imperii digniter et fidei; propterea.

culpabilis erroris inventa sunt, et discors populorum sententia in unum consensum concordiamque convenit. E diversis enim provinciis religiosissimi sacerdotes Chalcedona venerunt juxta nostra praecepta, et quid observari in religione debeat perspicua definitione docuerunt. Discessit igitur jam profana contentio, nam verè impius atque sacrilegus est qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suae vel aliquid tractandum relinquit: extremae quippe dementiae est in medio et perspicuo die commentitium lumen inquirere, quisquis enim post veritatem repertam aliquid ulteriùs discutit mendacium quaerit. Nemo itaque vel clericus vel militans et alterius cujuslibet conditionis de fide christiana publicè terminata coadunatis et audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus et perfidiae occasionem requirens; nam injuriam facit judicio religiosissimae synodi, si quis semel judicata et rectè disposita revolvere et publicè disputare contendit, quum ea quae nunc de christiana fide statuta sunt juxta apostolicas expositiones et instituta sanctorum patrum trecentorum decem et octo, et centum quinquaginta definita esse noscuntur. Nam in contemptores hujus legis poena non deerit, quia non solùm contra fidem bene compositam veniunt, sed etiam judaeis et paganis ex hujuscemodi certamine profanant veneranda misteria. Igitur si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, a consortio clericorum removebitur; si verò militia praeditus sit, cingulo expoliabitur; ceteri etiam hujus criminis rei de hac sanctissima urbe pellentur, pro vigore judiciario etiam competentibus suppliciis subjugandi. Constat enim hinc haereticae insaniae exordia fomitemque praeberi, dum publicè quidam disputant atque contendunt: universi ergo quae a sancta synodo Chalcedonea[47] statuta sunt custodire debebunt, nihil postea dubitaturi. Hoc itaque nostrae commoniti sinceritatis edicto abstinete profanis vocibus et ulteriùs desinite de divinis disputare, quod nefas est; quia non solùm divino judicio peccatum hoc prout credimus punietur, verùm etiam legum et judicum[48] auctoritate coercebitur. VII. kalendas februarias Constantinopoli Sporacio consule.

Sacra Valentiniani et Marciani augustorum post concilium Chalcedonense edicta in affirmationem ejusdem concilii et damnationem haereticorum.

Imperatores Valentinianus et Marcianus Augusti Palladio praefecto praetorii.

Divinae semper potentiae referendae atque agendae sunt gratiae quia auctores haeresisque occulta nec latere concedit, nec durare impunita permittit: quorum unum malorum laedendi habet plurimam facultatem, alterum praecavendi ceteris praestat exemplum. Curae igitur esse divinitati hominum actus et maximè reverentiam religionis, proximè in confirmanda catholica fide evidenter apparuit, quum Eutychem sceleratorum dogmatum sectatorem nec latere, ut diu latuerat, siniit, nec patefacto scelere passa est poenam sceleris evitare. Sententiis itaque divinis humanisque damnatus synodicum decretum, ut merebatur, excepit, reus divinitati cui faciebat injuriam, reus hominibus quos decipere conabatur. Proximè etenim innumerabiles ex toto penè orbe beatissimi episcopi Chalcedone congregati improba praedicti Eutychetis unà cum synodo ejus causa habita expulerunt commenta, secuti sanctorum definita majorum, quae vel apud Nicaeam a trecentis decem et octo constituta sunt, vel in hac postea alma urbe a centum quinquaginta sunt episcopis declarata, vel apud Ephesum, quum Nestorii est error exclusus, praesidentibus Caelestino Romanae urbis et Cyrillo Alexandrinae civitatis episcopis. Ea igitur quae sunt juxta pristinam disciplinam a venerabili synodo Chalcedone definita illa fide qua Deum colimus per omnia servanda censuimus, atque censemus; quia valde consequens est sexcentorum triginta sacerdotum pura mente Deum colentium definita, quae pro orthodoxorum fide sacrosancta secundùm patrum regulas processerunt, summa cum veneratione conservare. Quoniam principalis providentiae est omne malum inter initia opprimere, et serpentem morbum legum medicina resecare, hac lege decernimus eos qui Eutychetis errore decipiuntur ad exemplum Apollinariorum, quos Eutyches sequutus est, quosque venerabiles patrum regulae id est ecclesiastici canones, et divorum principum sacratissimae sanctiones condemnant, nullum episcopum, nullum habere presbyterum, nullos creare vel appellare clericos, ipsumque Eutychem nomine presbyteri, quo et indignus est et spoliatus est, in totum carere. Si qui tamen contra definita nostra episcopos, presbyteros ceterosque clericos ausi fuerint creare, tam factos quam facientes vel praesumentes sibi clericorum gradus, bonorum amissione perculsos exilio perpetuo praecipimus contineri: coeundi vel colligendi vel congregandi monachos aut aedificandi monasteria, nullam jubemus eos habere licentiam: loca in quae fortè ausi convenire aliquando tentaverint confiscari, si tamen domino loci sciente convenerint; quòd si ignaro auctore conductoreve loci, fustibus caesos deportationem subire censemus: ipsos

47 U. Chalcedonensi. 48 Ex reliquis codicibus praeter A. in quo: judicii.

praeterea nihil ex testamento cujusquam capere, nihil eis qui ejusdem erroris sint relinquere testamento, ad nullam eos patimur aspirare militiam, nisi forte ad cohortalinam vel limitaneam. Si quis etiam extra praedictam militiam inventus fuerit militare, vel quia ignorabatur ejus in religione perversitas vel quia post adeptum cingulum ad hunc devenit errorem, solutus militia, infidelitatis suae fructum hunc habeat, ut optimorum et palatii communione privetur, nec alibi quàm in qua natus est vico vel civitate versetur: quòd si qui eorum in hac alma urbe quod credi nefas est geniti sunt et damnati, tam de hac civitate venerabili, quàm sacratissimo comitatu et omni excludantur metropolitana civitate. Et haec quidem generaliter circa omnes constituimus, qui hac labe polluti sunt vel polluentur. Eos autem, qui antehac clerici orthodoxorum fidei et monachi quidem, qui Eutychis habitavere diversorium, neque enim monasterium dicendum est quod religionis habuit inimicos, qui adhuc usque insaniae processerunt relicto venerabilis religionis cultu et synodico decreto, quod totius penè orbis Chalcedone coadunati definivere sacerdotes, infaustam Eutychetis sequuntur assertionem, quia vera luce deserta tenebras eligendas esse crediderunt, omnibus poenis quae vel hac vel praecedentibus legibus adversùs haereticos definitae sunt jubemus teneri, immo extra Romanum expelli solum, sicut praecedentes religiosissimae constitutiones de Manichaeis constituere, ne eorum venenatis fraudibus sceleratisque commentis innocentum vel infirmorum animi decipiantur. Comperimus praeterea quaedam eos in contumeliam religionis et in invidiam venerabilis synodicae definitionis fuisse mentitos, conscriptisque libris et chartarum tomis plura finxisse, quae eorum insaniam adversùs veram[49] fidem apertè signarent; atque ideo praecipimus ubicumque hujusmodi scripta reperta fuerint ignibus concremari: eos verò qui vel scripserint vel aliis legenda tradiderint docendi studio vel discendi, censemus deportatione puniri; delenda est enim haec infausta haeresis sicut pridem edictis serenitatis nostrae continetur: omnibus adimimus facultatem, quia ultimo supplicio coercebitur qui illicita docere tentaverit. Eos verò qui sequendi studio audierint scelerata disserentem denarum librarum auri mulctatione[50] compescimus, ita enim materia subtrahetur erroris, si peccatorum et doctor defuerit et auditor, Palladi parens carissime atque amantissime. Illustris itaque et magnifica auctoritas tua, edictis propositis, omnibus faciat nota quae jussimus, cognoscentibus moderatoribus provintiarum eorumque officiis, defensoribus etiam civitatum: quòd si ea quae vera fide et sancto proposito custodienda censuimus aut neglexerint aut permisserint temerari, denarum librarum auri mulctatione perculsi, ut religionis legumque proditores, etiam de aestimatione laborabunt. Datum[51] xv. kalendas augustas Constantinopoli Sporacio consule et qui fuerit nuntiatus.

Alia Marciani Augusti adversùs supra memoratos haereticos.

Imperator Marcianus augustus Palladio praefecto praetorii.

Licet jam jamque sacratissima constitutione mansuetudinis meae cautum ac definitum sit, quae in eos severitas exercenda sit qui Eutychetis vel Apollinaris haereticam perversitatem[52] sequuti a religione et fide catholica deviarunt; Alexandrinae tamen urbis cives atque habitatores tantis sunt Apollinaris infecti venenis, ut necessarium fuerit ea quae ante jam sanximus repetita etiam nunc lege decernere. Oportet enim ut sit numerosa severitas sanctionum, ubi est licentia crebra culparum, custodienda: praeterea orthodoxae fidei cura tantò a serenitate mea adhiberi impensior debet, quantò res humanas divina praecedunt. Quicumque ergo vel in hac sacra urbe vel in Alexandrina civitate vel in omni Egyptiaca dioecese diversisque aliis provinciis Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, et ita non credunt ut trecenti decem et octo sancti patres tradiderunt catholicam fidem in Nicaea civitate fundantes, centum quoque et quinquaginta alii venerabiles episcopi qui in hac alma urbe Constantinopolitana postea convenerunt, sicut Athanasius et Theophilus et Cyrillus sanctae recordationis episcopi Alexandrinae civitatis credebant, quos[53] etiam Ephesitana synodus cui beatae memoriae Cyrillus praefuit, in qua Nestorii error expulsus est, in universis sequuta est, quos et nuper venerabilis Chalcedone synodus est sequuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentientibus, nihilque adimens a sacrosancto symbolo neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans; sciant se esse haereticos Apollinaristas, Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches et Dioscorus mente sacrilega sequuti[54] sunt. Ideoque hi omnes qui Apollinaris vel Eutychetis perversitatem sequuntur, illis poenis, quae a divorum retro principum cons-

49 Ex T. 1. 2. In aliis codicibus: meram; sicque postea.
50 Æ. mulcta; sicque postmodum.
51 T. 1. 2. U. G. Data.
52 U. pravitatem.
53 T. 1. 2. quod.
54 Ex U. In A. et reliquis desunt verba: *sequuti sunt.*

titutionibus contra Apollinaristas, vel serenitatis nostrae postmodum sanctione contra Eutychianistas, vel hac ipsa augustissima lege contra eosdem decreta sunt, noverint se esse plectendos. Idcirco Apollinaristae hoc est Eutychianistae, quibus etsi est in appellatione diversitas, est tamen in haeresis pravitate conjunctio, et dispar quidem nomen sed idem sacrilegium, sive in hac alma urbe diversisque provinciis vel in Alexandrina civitate sive intra Egyptiacam dioecesim sunt, neque ita credunt quod praedicti venerabiles patres credebant, neque viro reverentissimo Alexandrinae urbis antistiti Proterio fidem orthodoxam tenenti communicant, secundùm sacratissimas divorum retro principum constitutiones, quae de Apollinaristis promulgatae sunt, non habeant potestatem faciendi testamentum nec condendae ultimae voluntatis, neque id adquirant quod ipsis ex testamento cujusquam fuerit derelictum, nihil etiam ex donatione aliqua consequantur, sed si quid in ipsos vel liberalitate viventis vel morientis fuerit voluntate collatum, id protinus fisco nostro addicatur, ipsi verò in nullos aliquid ex facultatibus suis donationis titulo et jure transfundant. Episcopos verò[55] vel presbyteros aliosque clericos illis creare et habere non liceat, scientibus tam his Eutychianistis vel Apollinaristis qui ausi fuerint cuiquam episcopi vel presbyteri vel clerici nomen imponere, quàm his qui conati fuerint impositum sibi nomen sacerdotale retinere, poenam se exilii cum facultatum suarum amissione subituros. Eos verò qui antehac catholicae Romae ecclesiarum clerici vel orthodoxae fidei monachi fuerint, et relicto vero et orthodoxo omnipotentis Dei cultu, Apollinaris vel Eutychetis haeresim et dogmata abominanda sectati sunt vel post haec sectabuntur, omnibus poenis, quae vel prioribus legibus adversùs haereticos constitutae sunt, jubemus teneri et extra ipsum quoque Romani imperii solum pelli, sicut de Manichaeis praecedentium legum instituta[56] sanxerunt. Universi praeterea Apollinaristae vel Eutychianistae non ecclesias, non monasteria sibi constituant, parasynaxes et conventicula tam diurna quàm nocturna non contrahant, neque ad domum neque ad possessionem cujusquam neque ad monasterium vel ad[57] quemcumque locum operatores sectae funestissimae congregentur. Quòd si fecerint et hoc factum fuisse domino volente constiterit, post rem in examinatione judicis approbatam domus vel possessio in quam convenerint fisco sine dilatione societur, monasterium verò ejus civitatis orthodoxae ecclesiae in cujus territorio est jubemus addici; si verò ignorante domino, sciente verò qui pensiones domus exigit vel conductore vel procuratore vel actore praedii parasynaxes et conventicula interdicta convenerint, conductor vel procurator sive actor vel quicumque in domum vel possessionem vel monasterium receperint, ac passi fuerint illicitas parasynaxes conventusque celebrari; si vilis et abjectae conditionis sunt, fustibus[58] publicè et in poenam suam et in aliorum exerceantur exemplum; si honestae verò personae sunt, decem libras auri mulctati nominis fisco nostro cogantur inferre[59]. Nullum praeterea Apollinaristam vel Eutychianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam, nisi ad cohortalinam vel limitaneam; si qui verò extra cohortalinam vel limitaneam inventi fuerint militare, soluto[60] cingulo, honestorum hominum et palatii communione priventur, nec in aliqua nisi in ea in qua nati sunt civitate vel vico et regione versentur: si qui verò in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu quàm omni per provinciam metropolitana civitate pellantur. Nulli insuper Eutychianistae vel Apollinaristae publicè vel privatim coetus et circulos contrahendi et de errore haeretico disputandi aut perversitatem facinorosi dogmatis asserendi tribuatur facultas: nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem synodum liceat aliquid vel dictare vel scribere vel legere atque emittere aut aliorum super eadem re scripta proferre: nemo hujusmodi habere libros, et sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quòd si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur; eos verò qui discendi studio audierint de infausta haeresi disputantes, decem librarum auri quae fisco nostro inferendae sunt jubemus subire dispendium; omnes verò hujuscemodi chartae ac libri, qui funestum Eutychetis hoc est Apollinaris fuerint dogma complexi, incendio concrementur, ut facinorosae perversitatis vestigia ipsa flammis ambusta depereant, aequum namque est ut immanissima sacrilegia par poenae magnitudo percellat, Palladi parens carissime atque amantissime. Illustris igitur et magnifica auctoritas tua quae hac sacratissima constitutione decrevimus, in hac alma urbe diversisque provinciis ac praecipuè in Alexandrina civitate, et per universam AEgyptiacam dioecesim edictis ex more propositis, ad omnium notitiam faciat pervenire, ut cuncta quae statuitur in eos qui rei fuerint deprehensi severitas protinus exerceatur, scientibus moderatoribus provinciarum eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civi-

55 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. quoque.
56 Æ. statuta.
57 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. ad quemcumque alterius locum.
58 Æ. fustibus publicè centum.
59 T. 2. exsolvere.
60 Æ. T. 1. 2. soluti.

tatum. Quòd si ea quae legis hujus religiosissima sanctione custodienda decrevimus aut neglexerint aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum[61] librarum auri mulctati fisco cogantur inferre, insuper etiam existimationis suae periculum sustinebunt. Ea quoque quae de paganis per omne Romanum imperium aequaliter valitura perennitatis nostrae lege decrevimus instantissimè in eos exerceantur, quos constiterit profanos ritus et simulacrorum impios cultus et interdicta sibi sacrilegia celebrare. Datum sub die kalendarum Augusti Constantinopoli divo Valentiniano VIII. et Anthemio viris clarissimis consulibus.

Epistola formata Attici episcopi Constantinopolitani.

Graeca elementa litterarum, numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter graeci sermonis notitiam habet ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere praesumeretur, hoc a patribus trecentis decem et octo Nicaea congregatis saluberrimè inventum est et constitutum, ut formatae epistolae hanc calculationis seu supputationis habeant rationem, id est, ut assumantur in supputatione prima graeca elementa Patris et Filii et Spiritus Sancti, hoc est Π. Υ. Α. quae elementa octogenarium et quadrigentesimum et primum significant numerum, Petri quoque apostoli prima littera id est Π. qui numerum octogenarium significat, ejus quoque qui scribit episcopi prima littera, cujus scribitur secunda, accipientis tertia, littera civitatis quoque de qua scribitur quarta, et indictionis, quaecumque est temporis, idem qui fuerit numerus assumatur: atque ita his omnibus graecis litteris quae ut diximus numeros exprimunt in unum ductis, unam quaecumque collecta fuerit summam epistola teneat: hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expressum, addat praeterea separatim in epistola etiam nonagenarium et nonum numerum qui secundum graeca elementa significant ϘΘ.

61 Deest fortè pondus vel pretium. BR. denarium.

AFRICAE CONCILIA.

XII.

CONCILIUM CARTHAGINENSE PRIMUM

QUINQUAGINTA[1] EPISCOPORUM.

Quum Gratus episcopus Carthaginis in concilio unà cum collegis suis consedisset[2] et qui ex diversis provinciis Africanis ad Carthaginem convenerunt, Felix[3] Bajanensis, Fortunatianus Capsitanus, Crescentis Bagensis, Vindicius Lacubacensis, Abundantius Adrumetinus, Privatus Bejeiselitanus, Gaudentius Turretamalliensis, Epartius Sicensis, Quietus Uticensis, Romulus Tebestinus, et ceteri quorum manus continentur, idem Gratus episcopus dixit: Gratias Deo omnipotenti et Christo Jesu, qui dedit malis schismatibus[4] finem et respexit ecclesiam suam, ut in ejus gremium erigeret universa membra dispersa; qui imperavit religiosissimo Constantio[5] imperatori ut votum gereret unitatis, et mitteret ministros ope-

1 Deerat episcoporum numerus in codice Lucensi, qui in reliquis cum A. conveniebat.
2 Ex Æ. BR. T. 1. 2. U. G. In A. et E. 3. resedisset.
3 In Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. nomina episcoporum in casu ablativo locata sunt: Felice, Fortunatiano &c.
4 T. 1. 2. malis schismatis.
5 T. 1. 2. Constantino.

ris sancti famulos Dei Paulum et Macarium. Ex Dei ergo nutu congregati ad unitatem ut per diversas provincias concilia celebraremus et universae provinciae Africae hodierno die concilii gratia ad Carthaginem veniretur: unde considerantibus vobis cum mediocritate mea, tractentur tituli necessarii, de quibus necesse est nos memores praeceptorum divinorum et magisterii scripturarum sanctarum, contemplantes unitatis tempus, id de singulis definire, quod nec Carthago vigorem legis infringat, nec tamen tempore unitatis aliquid durissimum statuamus.

I.
Ut baptismus in Trinitate susceptus non iteretur.

Ergo, si vobis placet, consideremus primum titulum rebaptizationis[6]; et sanctitatem vestram postulo ut mentis vestrae placita producatis, an descendentem in aquam et interrogatum in Trinitate secundùm evangelii fidem et apostolorum doctrinam et confessum bonam conscientiam in Deum de resurrectione Jesu Christi, liceat iterum interrogari in eadem fide et in aqua iterum tingi? Universi episcopi dixerunt[7]: Absit; illicitam enim esse sancimus rebaptizationem et satis esse alienam a sincera fide et a catholica disciplina.

II.
De martyrum sepulchris et honorificentia.

Gratus episcopus dixit: Magna beatitudo a Deo Patre per Christum Dominum concessa est tempori nostro, ut liceat religiosis mentibus insinuare ecclesiasticam disciplinam, ut auditores percipientes regulam rectam et Deo placeant et praemia meritorum bonorum percipiant, ut in ipsis Deus in omnibus et pro omnibus honoretur. Discussus est titulus necessarius rebaptizationis, in quo[8] plus schismatis rabies delitescebat, et adhibita moderatione, legis vigor et auctoritas custodita est: illud sanè sapientissimis vestris sensibus insinuare contendo, licet vestra prudentia sit instructa et a Deo docta, et mereatur in pace et unitate consequi desuper munera larga, tamen et ego unus ex vobis et qui parem vobiscum sollicitudinem geram propter ecclesiasticum ordinem illud insinuare curabo: martyrum dignitatem nemo profanus infamet, neque passiva corpora quae sepulturae tantùm propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est redigant, aut insania praecipitatos aut alia ratione peccati discretos, non ratione vel tempore competenti quo martyria celebrantur, martyrum nomen appellent: aut si quis in injuriam martyrum claritati eorum adjungat insanos, placet eos si laici sunt, ad poenitentiam redigi: si autem sunt clerici post commonitionem[9] et post cognitionem honore privari. Universi dixerunt: Rectè statuit sanctitas vestra; hoc et singulis conciliis statutum est.

III.
Ut clerici vel sanctimoniales faeminae cum extraneis viris vel faeminis non habitent.

Gratus episcopus dixit: Et illud praecipuè, si videtur vestrae dilectioni, cavendum est, ut pastoris curam quantum debet et potest regalis providentia tota praemuniat, ut nullis liceat extraneis ab affectu carnali abstinentibus diversè pariter commorari; occasiones enim amputandae sunt peccatorum et tollendae omnes suspiciones, quibus subtilitas diaboli sub praetextu caritatis et dilectionis incautas animas vel ignaras irretire consuevit. Nullus igitur et nulla sanctimoniae et virginitati deserviens, propter blasphemiam ecclesiae, si vobis placet, in una domo penitus commorari non debet. Universi dixerunt: Qui nollunt nubere et pudicitiae meliorem eligunt partem, vitare debent non solùm habitare simul, sed nec habere ad se aliquem accessum: hoc ergo et lex jubet et sanctitas vestra commendat, hoc et in singulis conciliis a[10] nobis statutum est. Gratus episcopus dixit: Ergo persuasio interdum prudentes solet arcere a peccatis, quum imprudentes debet metus hujusmodi constringere, si sanum consilium respuunt et salutare mandatum: si ergo laici sunt, post commonitionem si contempserint, a communione separentur; si clerici sunt, honore priventur. Universi dixerunt: Placet, placet.

IV.
Ut cum viduis vel viduabus extraneae personae non commorentur.

Gratus episcopus dixit: Etsi infinita sunt quae lege praescripta sunt proficientia disciplinae, et unusquisque nostrum tractatu assiduo et commonitione frequenti singulas quasque species proficientes ad disciplinam poterit populis intimare; tamen aliqua ex his propter blasphemiam suggerenda sunt a nobis et in concilio statuenda: si videtur vobis, pari sententia teneantur etiam hi, qui cum viduis commorantur et nulla cum se germanitate conjuncti sunt. Universi dixerunt: Et juxta viduos et viduas eadem lex maneat et sententia.

6 In codicibus: rebaptidiationis. Aliis verò locis quidam codices *rebaptizatio*, quidam *rebaptidiatio* scribere solent: atque in uno eodemque codice diversam hujus vocis scripturam reperire fas erit.

7 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. dixerunt: Absit, absit.
8 T. 2. in qua.
9 Ex Æ. T. 2. U. G. In A. et reliquis: communionem.
10 U. G. a nobis sic confirmatum aut statutum est.

V.
Ut clerici et laici in alterius ecclesia non ordinentur.

Privatus episcopus Bejeiselitanus dixit: Suggero sanctitati vestrae, ut statuatis non debere clericum alienum ab aliquo suscipi sine litteris episcopi sui, neque apud se detinere, sed neque laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinet sine conscientia ejus episcopi de cujus plebe est. Gratus episcopus dixit: Haec observata res pacem custodit, nam et memini sanctissimi concilii Sardicensis similiter statutum, ut nemo alterius plebis hominem sibi usurpet, sed si fortè erit necessarium ordinationi, ut de vicino homo sit necessarius, petat a collega suo et consensum[11] habeat.

VI.
Ut clerici actus secularium vel procurationes non suscipiant.

Nicasius episcopus Culusitanus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati vestrae, et displicere vobis ut qui serviunt Deo et annixi sunt clero accedant[12] ad actus et administrationem vel procurationem domorum. Gratus episcopus dixit: Et apostolorum statuta sunt quae dicunt: *Nemo militans Deo ingerit se negotiis secularibus:* proinde aut clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio clericorum. Universi dixerunt: Hoc observemus.

VII.
Ut clerici vel laici in aliena ecclesia non communicent sine litteris episcopi sui.

Cassianus Usulensis episcopus dixit: Statuat gravitas vestra, ut unusquisque clericus vel laicus non communicent in alia plebe sine litteris episcopi sui. Gratus episcopus dixit: Nisi hoc observatum fuerit communio fiet passiva; nam si cum litteris receptus fuerit, et concordia inter episcopos servatur[13] ut nemo subtilis alterius fugiens communionem ad alium latenter accedat. Universi dixerunt: Omnibus provides et[14] clero et laicis consulens.

VIII.
Ut implicati negotiis alienis, nisi antea reddita ratione clerici non ordinentur.

Magnus episcopus Astuagensis dixit: Quid dilectioni vestrae videtur, procuratores et actores, tutores etiam seu curatores pupillorum si debeant ordinari? Gratus episcopus dixit: Si post deposita universa et reddita ratiocinia[15] actus vitae ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debeant et cum laude cleri si postulatus fuerit honore munerari; si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum ab aliquo sine consideratione fuerit ordinatus, ecclesia infamatur. Universi dixerunt: Rectè omnia statuit sanctitas tua; ideo quae tua est, nostra est quoque sententia.

IX.
Ut laici clericos actores vel ratiocinatores sibi non constituant.

Mettun[16] Cannensis episcopus dixit: Rectè statutum est ut obnoxii negotiis alienis non ordinentur; tamen si dimissi, et gratias referre debent et a clericorum injuria temperare: et ipsis non liceat vel dominis clericos nostros eligere apothecarios vel ratiocinatores. Gratus episcopus dixit: Nulli dubium est quòd omnes vel domini vel procuratores vel quicumque praesunt, quum audierint saluberrima instituta concilii et sibi esse consultum nec impeditum, propriam inhibebunt injuriam in clericis nostris; quòd si in injuriam constitutionis imperatoriae clericos inquietandos putaverint, et defensio ecclesiastica non deerit et pudor publicus vindicabitur. Universi dixerunt: Saluberrimae provisiones debuerunt tanto condi concilio.

X.
Ne episcopus alterius episcopi plebes aut fines usurpet.

Felix episcopus Bajensis dixit: Nullus debet collegae facere injuriam, multi enim et transcendunt suas et usurpant alienas plebes, ipsis invitis. Gratus episcopus dixit: Avaritiae[17] cupiditatem radicem omnium malorum esse nemo[18] est qui dubitet: proinde inhibendum est ne quis alienos fines usurpet aut transcendat episcopum collegam suum et usurpet alterius plebes sine ejus petitu, quia inde cetera mala omnia generantur. Universi dixerunt: Placet, placet.

XI.
De clericis contumacibus, et de numero judicantium episcopum, presbyterum et diaconum.

Elpidephorus[19] Cuiculitanus episcopus dixit: Statuat sanctitas vestra, ut clerici qui superbi vel contumaces sunt coerceantur: qui minores sunt et majoribus irrogaverint injurias metum habeant disciplinae. Gratus episcopus dixit: Manifestum est illum non esse Dei qui humilitatem condemnat, sed

11 Æ. BR. T. 1. U. G. concessum habeat.
12 In codicibus..... non accedant.
13 U. et nemo..... accedet.
14 Ex reliquis codicibus desumpta haec lectio. In A. ut clericis et laico consulentes.
15 Ex U. In A. et reliquis. ratiocinia si actus: additur itaque *si* quod redundare visum est.
16 Æ. Mettucanensis. T. 2. Metun Canonensis. U. G. Met Tuncanensis.
17 U. Avaritiam et cupiditatem.
18 Ex Æ. In A. et reliquis: quis nemo dubitet.
19 Æ. Elipidephorus.

diaboli qui superbiae inventor et princeps est: unde si quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis episcopis, si diaconus est qui arguitur; si presbyter est, a sex; si episcopus, a duodecim consacerdotibus audiatur. Universi episcopi dixerunt: Contundi debet contumacia, et superbia in omnibus frangi: causae verò pro personis ab statuto numero audiantur.

XII.

Ut pacta inter episcopos inita custodiantur.

Antigonus[20] episcopus Maginensis[21] dixit: Gravem injuriam patior, et credo dolere sanctitatem vestram contumeliam meam[22], et computare communem injuriam. Optantius quum se repraesentaret pactum mecum habuit et divisimus plebes; manus nostrae tenentur et pittacia: contra hoc pactum circuit plebes mihi attributas, et susurrat populis ut illum patrem, me vitricum nominent. Gratus episcopus dixit: Factum hoc dolendum est, ut in se illiciant populorum imperitorum animos contra disciplinam, contra evangelicam traditionem, contra placita pacis; nam si sibi posse contingere arbitrarentur, nunquam profecto in fratrem aliquis deliquisset: unde aut inita pacta sui obtineant firmitatem, aut conventus, si se non cohibuerit, ecclesiasticam sentiet disciplinam. Universi dixerunt: Pax servetur, pacta custodiantur.

XIII.

Ut non liceat clericis foenerari.

Abundantius episcopus Adrumetinus dixit: In nostro concilio statutum est ut non liceat clericis foenerari: quid etiam sanctitati tuae et huic concilio videtur, praesenti placito designetur. Gratus episcopus dixit: Novella suggestio: quae vel obscura sunt vel sub genere latent, inspecta a nobis formam accipient: ceterum de quibus apertissimè divina scriptura sanxit non ferenda sententia est, sed potiùs exequenda. Proinde quod in laicis deprehenditur, id multo magis debet in clericis praedamnari. Universi dixerunt: Nemo contra prophetas, nemo contra evangelia facit sine periculo.

XIV.

Ut laici contemptores canonum excommunicentur, clerici honore priventur.

Gratus episcopus dixit: Juxta statuta concilii et meae mediocritatis sententiam placet facere rerum omnium conclusionem: universi tituli designati et digesti teneant sententias suas: sanè credo vos tenere, multis conciliis a patribus nostris et traditione esse damnatam et rebaptizationis impietatem esse puniendam; quas res etiam nostro concilio credo jam terminum accepisse. Reliqua verò quae vel facta vel dicta superiùs comprehensa sunt, vel aliis conciliis conscripta secundùm legem inveniuntur, custodire nos oportet. Si quis verò statuta supergressus corruperit vel pro nihilo habenda putaverit, si laicus est, communione; si clericus est, honore privetur. Universi dixerunt: Placet, placet. Gratus episcopus dixit: Superest jam ut placita omnium nostrum, quae ad consensum vestrum sunt scripta, vestra quoque subscriptione firmetis. Universi dixerunt: Et consensisse nos concilii hujus scripta testantur: et subscriptione nostra consensus declarabitur noster. Et subscripserunt.

20 T. 2. U. Antigonius.
21 Æ. BR. T. 1. Magirensis. U. Margiensis.

22 Ex reliquis praeter A. in quo desunt verba: et computare communem injuriam.

XIII.

CONCILIUM CARTHAGINENSE SECUNDUM

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM

ERA CCCCXXVIII. XVI CALENDAS JULIAS.

Gloriosissimo imperatore Valentiniano Augusto quarto et Neoterio viris clarissimis consulibus, Carthagine in basilica perpetua restituta, quum Geneclius episcopus unà cum Vic-

tore Abdiritano, et alio Victore Puppianensi, et ceteris coëpiscopis suis provinciarum[1] diversarum consedissent,

I.

Ut Trinitas et credatur et praedicetur.

Geneclius episcopus dixit: Omnipotenti Deo gratias refero, qui permisit ut secundùm commune consilium[2] habitum in praeterito, et juxta tenorem petitionis litterarum mearum ad Carthaginem pro fide atque utilitate ecclesiastica veniretis, etsi non omnes; tamen quoniam totum[3] caritas persuadet, ut qui corpore sunt absentes, nobiscum spiritu videantur esse conjuncti, idcirco, Deo propitio quia praesentes estis, pari professione fides ecclesiastica quae per nos traditur in hoc coetu glorioso primitus confitenda est: tunc demum ordo ecclesiasticus singulorum et consensu omnium adstruendus ad corroborandas fratrum et coëpiscoporum nostrorum nuper promotorum mentes de his quae proponenda sunt, quae a patribus certa dispositione accepimus: ut Trinitatem quam nostris in sensibus consecratam retinemus, Patris et Filii et Spiritus Sancti unitatem quae nullam noscitur habere differentiam, sicut didicimus[4], ita Dei populos instruamus. Ab universis episcopis dictum est: Planè sic accepimus, sic tenemus, sic docemus fidem apostolicam sequentes.

II.

Ut castitas a levitis et sacerdotibus custodiatur.

Epigonius episcopus Bullensium[5] regionum dixit: Quum praeterito concilio de continentia et castitate tractaretur, gradus isti tres qui constrictione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt, episcopus inquam, presbyter et diaconus, tractatu pleniori, ut pudicitiam custodiant, doceantur. Geneclius episcopus dixit: Ut superiùs dictum est, decet sacrosanctos antistites ac Dei sacerdotes, necnon et levitas vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quò possint simpliciter quod a domino postulant impetrare, et[6] quod apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet ut episcopus, presbyter et diaconus pudicitiae custodes etiam ab uxoribus se abstineant, ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario inserviunt.

III.

Ut chrisma et benedictio puellarum et reconciliatio poenitentium a presbyteris non fiat.

Numidius episcopus Maxulitanus dixit: Si jubet sanctitas vestra, suggero, nam memini praeteritis conciliis fuisse statutum, ut chrisma vel reconciliatio poenitentum, necnon et puellarum consecratio a presbyteris non fiat; si quis autem emerserit hoc facere, quid de eo statuendum sit? Geneclius episcopus[7] dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris et coëpiscopi nostri Numidii; quid ad haec dicitis? Ab universis episcopis dictum est: Chrismatis confectio et puellarum consecratio a presbyteris non fiat, vel reconciliare quemquam publica missa presbytero non licere hoc omnibus placet.

IV.

Ut presbyter poenitentem jussus ab episcopo suo reconciliet.

Geneclius episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus et se reconciliari divinis altaribus petierit, si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consulere episcopum, et sic periclitantem ejus praecepto reconciliare: quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis episcopis dictum est: Placet omnibus quod sanctitas vestra necessariò nos instruere dignata est.

V.

Ut dioecesis quae episcopum numquam habuit non habeat.

Felix episcopus Selemselitanus dixit: Etiam, si hoc placet sanctitati vestrae, insinuo, ut dioeceses quae numquam episcopos habuerunt, non habeant, vel illa dioecesis quae aliquando habuit habeat proprium: et si accedente tempore, crescente fide, Dei populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, cum ejus videlicet voluntate in cujus potestate dioecesis constituta est habeat episcopum: secundùm autem hanc prosequutionem[8] sanctitatis vestrae est aestimare quid fieri debeat. Geneclius episcopus dixit: Si placet insinuatio fratris et coëpiscopi nostri Felicis, ab omnibus confirmetur. Ab universis episcopis dictum est: Placet, placet.

VI.

Ut qui criminibus implicati sunt clericos non accusent.

Numidius episcopus Maxulitanus dixit: Praeterea sunt quamplurimi non bonae conversationis, qui existimant majores natu vel episcopos passim vagèque in accusatione pulsandos: debent tam facilè admitti contra apostolicam regulam, necne? Geneclius episcopus dixit: Placet igitur caritati vestrae, ut is qui aliquibus sceleribus irretitus est vocem

1 In A. deest vox *diversarum*, quae ex ceteris codicibus desumpta est.
2 T. 1. 2. U. G. concilium.
3 U. totum caritatis vinculum persuadet.
4 U. discimus.
5 T. 2. Hullensium.
6 Æ. BR. T. 1. 2. U. ut.
7 U. episcopus omnibus dixit.
8 T. 2. propositionem.

adversùs majorem natu non habeat accusandi? Ab universis episcopis dictum est: Si criminosus est, ut non admittatur omnibus placet.

VII.

Ut qui excommunicatum alterius susceperit excommunicetur.

Felix episcopus Selemselitanus dixit: Illud autem suggero vestrae sanctitati, ut hi qui pro facinoribus suis de ecclesia pelluntur, et ausi fuerint aut ad comitatum pergere aut ad judicia publica prosilire aut forsitan ecclesiae catholicae limina attentare episcopus vel clericus cujuslibet plebis, de his quid censetis? Epigonius episcopus Bullensium regionum dixit: Si quis episcopus communionem tenens catholicam hujusmodi hominem vanis blandimentis incederit, sciat cum iisdem rejectis se esse depravatum, transiens in sortem eorum. Geneclius episcopus dixit: Ergo rectè suggerunt fratres et coëpiscopi nostri, ut qui facinorum merito suorum ab ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo episcopo vel clerico fuerint communione suscepti, etiam ipse pari cum eisdem crimine teneatur obnoxius. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet.

VIII.

Ut excommunicatus presbyter si sacrificare praesumpserit anathematizetur.

Felix episcopus Selemselitanus dixit: Nec illud praetermittendum est, ut si quis forsitan presbyter ab episcopo suo correptus aut excommunicatus, tumore vel superbia inflatus putaverit separatim Deo sacrificia offerenda, vel aliud[9] erigendum altare, contra ecclesiasticam fidem disciplinamque crediderit agendum, non exeat impunitus. Geneclius episcopus dixit: Necessaria disciplinae ecclesiasticae et fidei congrua sunt quae frater noster Felix prosequutus est: proinde quid exinde videtur vestrae dilectioni edicite. Ab universis episcopis dictum est: Si quis presbyter a praeposito suo excommunicatus vel correptus fuerit, debet utique apud vicinos[10] episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri ac per ipsos suo episcopo reconciliari; quod nisi fecerit, sed superbia, quod absit, inflatus secernendum se ab episcopi sui communione duxerit ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, loco amisso anathema habeatur: nihilominus et de civitate in qua fuerit longiùs depellatur, ne vel ignorantes vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiat. Secundùm Apostolum *ecclesia una est, una fides, unum baptisma:* et si querimoniam justam adversùs episcopum habuerit, inquirendum erit.

IX.

Ut si presbyter inconsulto episcopo agendam[11] celebraverit, honore privetur.

Numidius episcopus Maxulitanus dixit: In quibusdam locis sunt presbyteri, qui aut ignorantes simpliciter aut dissimulantes audaciter, praesente et inconsulto episcopo, quamplurimis in domiciliis agant agendam, quod disciplinae et incongruum esse cognoscit[12] sanctitas vestra. Geneclius episcopus dixit: Fratres et coëpiscopi nostri dignae suggestioni tuae respondere non morentur. Ab universis episcopis dictum est: Quisquis presbyter inconsulto episcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.

X.

Quanti debeant sacerdotem judicare atque levitam.

Felix episcopus Selemselitanus dixit: Etiam et hoc adjicio secundùm statuta veterum conciliorum, ut si quis episcopus, quod non optamus[13], reatum aliquem incurrerit, et fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos[14] congregari: ne in crimine remaneat, a duodecim episcopis audiatur et a sex presbyter et a tribus diaconus cum proprio suo episcopo. Geneclius episcopus dixit: Quid ad haec dicit sanctitas vestra? Ab universis episcopis dictum est: Dignum est a nobis veterum statuta debere servari.

XI.

Ut nullus parochiam alienam[15] praesumat.

Victor episcopus Abdiritanus[16] dixit: Roboranda est ecclesiastica disciplina, ne quisquam episcoporum alterius plebis vel dioecesim sua importunitate pulsare, terminosque sibi statutos conetur excedere: qui hoc facere tentaverit quemadmodum coërcendus est? Geneclius episcopus dixit: Et lex sancta prohibet et ipsa veritas non sinit quemquam alienum concupiscere; proinde quid etiam vobis omnibus placet propria voce signate. Ab universis episcopis dictum est: Placet ut secundùm divinae legis auctoritatem nemo nostrum alienos limites transgrediatur.

9 Æ. aliquod.
10 Æ. binos.
11 U. agendam id est missam celebraverit.
12 U. cognoscitur, sanctitas vestra quid sibi in hoc profert?
13 T. 1. 2. optamus fieri.
14 BR. T. 1. 2. plurimos congregare episcopos, ne.
15 T. 1. *alienam exercere praesumat.*
16 In omnibus codicibus *Abziritanus*, quum antea Abdiritanum scripsissent.

XII.

Ut sine consulto[17] metropolitano nullus ordinetur episcopus.

Numidius episcopus Maxulitanus dixit: Aliqui episcopi usurpatione quadam existimant, contempto primate cujuslibet provinciae suae, ad desiderium populi episcopum ordinare, neque litteris ad se primae cathedrae manentibus[18] neque potestate accepta: de hoc quid statuit sanctitas vestra? Geneclius episcopus dixit: Quoniam communis est honorificentia quae debet unicuique servari, de hoc ipso, fratres, vestrum est pronuntiare. Ab universis episcopis dictum est: Placet omnibus ut inconsulto primate cujuslibet provinciae tam facilè nemo praesumat, licèt cum multis in quocumque loco sine ejus ut dictum est praecepto, episcopum non debere ordinare: si autem necessitas fuerit, tres episcopi, in quocumque loco sint, cum primatis praecepto ordinare[19] debeant.

17 U. G. *consultu metropolitani.*
18 BR. T. 1. 2. manantibus.

XIII.

Ut episcopus qui contra professionem suam in concilio habitam venerit, deponatur.

Geneclius episcopus dixit: Omnia ergo quae a coetu gloriosissimo statuta sunt, placet ab omnibus custodiri? Ab universis episcopis dictum est: Placet, placet, custodiantur ab omnibus. Geneclius episcopus dixit: Si, quod non opinamur, ab aliquo fuerint violata, quid statuitis? Ab universis episcopis dictum est: Qui contra suam professionem vel subscriptionem venerit, ipse se ab hoc coetu separavit. Geneclius episcopus dixit: Gratulor, Deo nostro praestante, quòd pro statu ecclesiae catholicae cuncta nos salubri consilio servanda decrevimus; et ideo quae ab omnibus sunt dicta, propria debemus subscriptione roborare. Ab universis episcopis dictum est: Fiat, fiat. Et subscripserunt.

19 Æ. BR. T. 1. 2. U. ordinare debebunt episcopum.

XIV.

CONCILIUM CARTHAGINENSE TERTIUM

HABITUM AB EPISCOPIS NUMERO[1] QUADRAGINTA SEPTEM,

ERA[2] CCCCXXXVI,

CAESARIO ET ATTICO VIRIS CLARISSIMIS CONSULIBUS,

V. CALENDAS SEPTEMBRIS.

Carthagine in secretario basilicae restitutae quum Aurelius episcopus unà cum coëpiscopis suis consedisset, adstantibus etiam diaconibus, constituta sunt haec quae in praesenti concilio definita sunt.

I.

Ut provinciales[3] episcopi de pascha suum primatem inquirant.

Placuit igitur in principio, propter errorem qui saepè solet oboriri, ut omnes Africanae provinciae episcopi observationem diei paschalis ab ecclesia Carthaginensi curent accipere.

1 Æ. numero quadraginta octo.
2 Æ. BR. T. 1. 2. era ccccxxxv.

II.

Ut per singulos annos concilium fiat.

Similiter placuit ut propter causas ecclesiasticas, quae ad perniciem plebium saepè veterascunt, singulis quibusque annis concilium convocetur, ad quod omnes provinciae quae primas sedes habent, de conciliis suis

3 Æ. BR. T. 1. 2. U. *comprovinciales.*

binos aut quantos elegerint episcopos legatos mittant; ut et minùs invidiosi minùsque hospitibus sumptuosi existant, et in congregato conventu plena possit esse auctoritas: de Tripoli autem propter inopiam episcoporum unus episcopus veniat[4].

III.

Ut episcopus[5] priusquam ordinetur canones agnoscat.

Item placuit, ut ordinandis episcopis vel clericis priùs ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse poeniteant.

IV.

Ut levitae et virgines ante viginti quinque annos non consecrentur.

Item placuit, ut ante viginti quinque annos aetatis nec diacones ordinentur, nec virgines consecrentur, et ut lectores populum non salutent.

V.

Ut sacramentum catechumenis non praebeatur.

Item placuit, ut etiam per solemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum salis; quia si fideles per illos dies sacramenta non mutant, nec catechumenos oportet mutare.

VI.

Ut mortuis baptismus vel eucharistia non detur.

Item placuit, ut corporibus defunctorum eucharistia non detur; dictum est enim a Domino: *Accipite et edite:* cadavera autem nec accipere possunt nec edere. Deinde cavendum est ne mortuos etiam baptizari posse fratrum infirmitas credat, quibus nec eucharistiam dari animadverterit.

VII.

Ut si episcopus accusatur, ubi vel infra quod tempus examinetur.

Aurelius episcopus dixit: Quisquis episcoporum accusatur, ad primates provinciae ipsius causam deferat accusator, nec a communione suspendatur cui crimen intenditur[6], nisi ad causam suam dicendam primae sedis litteris evocatus die statuta minimè occurrerit, hoc est intra spatium mensis ex ea die qua eum litteras accepisse constiterit: quòd si aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causae suae dicendae intra alterum mensem integram habeat facultatem; veruntamen[7] diu post mensem secundum non communicet donec purgetur. Si autem nec ad concilium universale anniversarium occurrere voluerit ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sententiam dixisse judicetur; tempore sanè quo non communicat, nec in sua ecclesia vel parochia communicet: accusator autem ejus si nunquam diebus causae dicendae defuerit a communione non removeatur; si verò aliquando defuerit subtrahens se, restituto in communionem episcopo ipse removeatur a communione accusator, ita tamen ut nec ipsi adimatur facultas causae peragendae, si se ad diem occurrere non noluisse, sed non potuisse probaverit. Illud vero placuit, ut quum agere coeperit in episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas non tamen si ecclesiasticas asserere voluerit.

VIII.

De presbyteris et diaconibus, quanti episcopi eos audiant.

Si autem presbyteri vel diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis proprius episcopus legitimo numero collegarum, unà secum in presbyteri nomine episcopi sex, in diaconi tres, ipsorum causam discutiant, eadem dierum et dilatione et a communione remotionum et discussione personarum inter accusatores et eos qui accusantur forma servata. Reliquorum autem clericorum causas etiam solus episcopus loci agnoscat et finiat.

IX.

Ut clerici publica judicia non appellent.

Item placuit, ut quisquis episcoporum, presbyterorum et diaconorum seu clericorum, quum in ecclesia ei fuerit crimen institutum vel civilis causa fuerit commota, si relicto judicio ecclesiastico publicis judiciis purgari voluerit, etiam si pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat; et hoc in criminali actione: in civili verò perdat quod evicit, si locum suum obtinere maluerit. Cui enim ad eligendos judices undique ecclesiae patet auctoritas, ipse se indignum ecclesiae consortio judicat, qui de universa ecclesia malè sentiendo de judicio seculari poscit auxilium, quum privatorum christianorum causas Apostolus etiam ad ecclesiam deferri atque ibi determinari praecipiat.

X.

Si quisque ab aliis judicibus ecclesiasticis ad alios fuerit, non obesse prioribus si diversa sententia proferatur.

Hoc etiam placuit, ut a quibuscumque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos ubi est major auctoritas fuerit provoca-

4 G. veniat vel clericus.
5 T. 1. 2. *episcopus vel clericus priusquam.*
6 BR. impenditur.
7 T. 1. 2. G. verùm tamdiu.

tum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint vel inimico animo judicasse vel aliqua cupiditate aut gratia depravati: sanè si ex consensu partium judices electi fuerint, etiam a pauciori numero quàm constitutum est non liceat provocari.

XI.

Ut filii clericorum ad spectacula non accedant.

Ut filii sacerdotum vel clericorum spectacula secularia non exhibeant, sed nec spectent, quandoquidem ab spectando etiam omnes laici prohibeantur; semper enim christianis omnibus hoc interdictum est, ut ubi blasphemiae sunt non accedant.

XII.

Ut filii clericorum matrimoniis infidelium non socientur.

Item placuit, ut filii vel filiae episcoporum vel quorumlibet clericorum gentilibus vel haereticis aut schismaticis matrimonio non conjungantur.

XIII.

Ut clerici de rebus suis nihil infidelibus conferant.

Ut episcopi vel clerici in eos qui catholici christiani non sunt, etiam si consanguinei fuerint, per donationes rerum suarum nihil conferant.

XIV.

Ut clerici filios suos a sua potestate exire non sinant nisi aetate et moribus comprobatis.

Ut episcopi vel clerici filios suos a sua potestate per mancipationem exire non sinant, nisi de moribus eorum fuerint et de aetate securi, ut possint ad eos jam propria pertinere peccata.

XV.

Ut clerici non sint conductores vel negotiatores.

Item placuit, ut episcopi, presbyteri et diaconi vel clerici non sint conductores aut procuratores privatorum, neque ullo turpi vel inhonesto negotio victum quaerant, quia respicere debent scriptum esse: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.*

XVI.

Ut nullus clericus sit usurarius.

Ut nullus clericorum amplius recipiat, quàm cuiquam quod accommodaverit: si pecuniam, pecuniam accipiat: si speciem, speciem: quantum dederit accipiat: et quicquid aliud, tantum quantum dederit.

XVII.

Ut cum clericis extraneae faeminae non cohabitent.

Ut cum omnibus omnino clericis extraneae faeminae non cohabitent, sed solae matres, aviae et materterae, amitae, sorores et filiae fratrum aut sororum, et quaecumque ex familia domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant, vel si filii eorum jam ordinatis parentibus uxores acceperunt, aut servis non habentibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit.

XVIII.

Ut clerici non ordinentur nisi omnes qui cum eis sunt fideles existant.

Ut episcopi et presbyteri et diaconi non ordinentur priusquam omnes qui sunt in domo eorum christianos catholicos fecerint.

XIX.

Ut clerici quum ad pubertatem venerint aut conjugium aut castitatem profiteantur.

Placuit, ut lectores quum ad annos pubertatis venerint cogantur aut uxores ducere aut continentiam profiteri.

XX.

Ut plebes alienas alius episcopus non usurpet.

Placuit ut a nullo episcopo usurpentur plebes alienae, nec aliquis episcoporum supergrediatur in[8] dioecesim collegae sui.

XXI.

Ut nullus episcopus alienum clericum audeat retinere vel ordinare.

Ut clericum alienum, nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat retinere vel promovere in ecclesia sibi credita: clericorum autem nomen etiam lectores et psalmistae et ostiarii retinent.

XXII.

Ut nullus clericus ordinetur nisi fuerit vitae probabilis.

Ut nullus ordinetur clericus nisi probatus vel episcoporum examine vel populi testimonio.

XXIII.

De precibus et orationibus.

Ut nemo in precibus vel Patrem pro Filio vel Filium pro Patre nominet; et quum altari assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio; et quicumque sibi preces aliunde describit, non eis utatur, nisi priùs eas cum instructioribus fratribus contulerit.

8 Æ. BR. T. 1. 2. U. in dioecesi collegam suum.

XXIV.

Ut in sacrificio[9] panis et calix offeratur.

Ut in sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aquae mixtum[10], nec amplius in primitiis offeratur, quàm de uvis et frumentis.

XXV.

Ne clerici vel continentes ad virgines vel viduas soli habeant accessum.

Ut clerici vel continentes ad viduas vel virgines nisi ex jussu vel permissu episcoporum aut presbyterorum non accedant, et hoc non soli faciant, sed cum conclericis vel cum his cum quibus episcopus aut presbyter jusserit; nec ipsi episcopi aut presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi faeminas, sed ubi aut clerici praesentes sunt aut graves aliqui christiani.

XXVI.

Ut primae sedis episcopus princeps sacerdotum non appelletur.

Ut primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum aut summus sacerdos aut aliquid hujusmodi, sed tantùm[11] primae sedis episcopus.

XXVII.

Ut clerici tabernas non ingrediantur.

Ut clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate.

XXVIII.

Ut episcopus sine formata metropolitani longiùs non proficiscatur.

Ut episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primae sedis episcopo suae cujusque provinciae, ut ab eo praecipuè possit sumere formatam vel commendationem.

XXIX.

Ut missa a jejunis celebretur.

Ut sacramenta altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur; nam si aliquorum pomeridiano[12] tempore defunctorum sive episcoporum sive ceterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt jam pransi inveniuntur.

XXX.

Ut nullus in ecclesia convivetur.

Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur, nisi fortè transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiant: populi etiam ab hujusmodi conviviis quantum fieri potest prohibeantur.

XXXI.

Ut poenitentibus juxta peccatum modus poenitentiae detur.

Ut poenitentibus secundùm differentiam peccatorum episcopi arbitrio poenitentiae tempora decernantur.

XXXII.

Ut presbyter praeter jussum vel absentiam episcopi non reconciliet poenitentem.

Ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliet poenitentem, nisi absentia episcopi necessitate cogente: cujuscumque autem poenitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universam ecclesiam commoverit; ante absidam[13] manus ei imponatur.

XXXIII.

De custodia sacrarum virginum.

Ut virgines sacrae, si a parentibus a quibus custodiebantur privatae fuerint, episcopi providentia vel presbyteri ubi episcopus absens est, monasterio[14] virginum vel gravioribus faeminis commendentur, ut simul habitantes invicem se custodiant, ne passim vagando ecclesiae laedant opinionem.

XXXIV.

De baptizandis aegrotis qui jam loqui non possunt.

Ut aegrotantes si pro se respondere non possunt, quum[15] voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur.

XXXV.

Ut apostaticis et scenicis conversis reconciliatio non negetur.

Ut scenicis atque histrionibus ceterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis vel reversis ad Deum gratia vel reconciliatio non negetur.

XXXVI.

Ut presbyter chrisma non conficiat.

Ut presbyter non consulto episcopo virgines non consecret; chrisma verò nunquam conficiat.

XXXVII.

Ut clerici sine necessitate in aliena civitate non immorentur.

Ut clerici in aliena civitate non immorentur, nisi causas eorum justas episcopus loci vel presbyteres locorum perviderint.

9 U. *sacramento.*
10 BR. permixtum.
11 U. G. tantummodo.
12 In codicibus: promeridiano.

13 In A. E. 3. invenitur nota marginalis: *id est altare.*
14 Ex U. in A. et reliquis: pro monasterio.
15 U. quum voluntates eorum testimonium sui periculo proprio dixerint, baptizentur.

XXXVIII.

Ut non liceat fieri translationes episcoporum.

Illud autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Capuensi plenaria synodo videtur statutum, ut non liceat fieri rebaptizationes, reordinationes vel translationes episcoporum: nam Crisconius Villaregiensis episcopus, plebe sua derelicta, Tubuniensem[16] invasit ecclesiam, et usque in hodie commonitus secundùm quod statutum fuerat, relinquere eandem quam invaserat plebem contempsit. Adversùs istum quae pronuntiata fuerant confirmata quidem audivimus; sed petimus, secundùm quod nobis mandatum est, ut dignemini dare fiduciam: quoniam[17] necessitate ipsa cogente, liberum nobis sit rectorem provinciae secundùm statuta gloriosissimorum principum adversùs illum adire, ut qui miti admonitioni sanctitatis vestrae adquiescere noluit et emendare illicitum, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius episcopus dixit: Servata forma disciplinae non aestimabitur appetitus si a vestra caritate modestè conventus recedere detrectaverit, quum fuerit suo contemptu et contumacia, faciente etiam auctoritate judiciaria, conventus. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Hoc ergo omnibus placet? Ab universis episcopis dictum est: Justum est, placet.

XXXIX.

Ut non praesumant duo episcopi ordinare pontificem.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Et illud nobis mandatum est, ut quia proximè[18] fratres nostri Numidiae duo episcopi ordinare praesumpserunt pontificem, non nisi a duodecim censeatis episcoporum celebrari ordinationes. Aurelius episcopus dixit: Forma antiqua servabitur, ut non minùs quàm tres sufficiant, qui fuerint a metropolitano ordinati, ad episcopum ordinandum; propterea quia in Tripoli fortè et in Arzuge[19] interjacere videantur barbarae gentes; nam et in Tripoli, ut asseritur[20], episcopi sunt quinque tantùm et possunt de ipso numero fortè vel duo necessitate aliqua occupari, difficile est enim ut de quolibet numero omnes possint occurrere: numquid debet hoc ipsum impedimento esse ecclesiasticae utilitati? Nam et in hac ecclesia, ad quam dignata est sanctitas vestra convenire, crebrò ac penè per diem dominicam ordinandos habemus: numquidnam frequenter potero duodecim vel decem vel non multò minùs advocare episcopos? sed facile est mihi duos adjungere meae parvitati vicinos: quapropter cernit mecum caritas vestra hoc ipsum observari non posse.

XL.

Ut dum episcopus eligitur si contradictores habeat, quinque sacerdotes conveniant.

Et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenerimus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia facta sunt apud nos, non praesumant ad purgandum eum qui ordinandus est tres jam, sed postulentur ad numerum supradictorum duo vel tres, et in eadem plebe cui ordinandus est discutiantur primò personae contradicentium, postremò illa etiam quae objiciuntur pertractentur; et quum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestrae sanctitatis animo concordat, roboretur vestrae dignationis responsione. Ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

XLI.

Ut per singulos annos convenientes episcopi ad concilium etiam de paschali solemnitate a primate suò informentur.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Quoniam de concilio quaedam tractata noscuntur, addimus etiam de die paschae nobis esse mandatum, ut de ecclesia semper Carthaginensi, sicut praedictum est, instruamur et non sub angusto temporis spatio. Aurelius episcopus dixit: Si sanctitati vestrae videtur, quoniam nos spopondisse jam superiùs meminimus ut singulis quibusque annis ad tractandum conveniamus, et quum convenerimus in unum, tunc divulgabitur sanctus paschae dies per legatos qui adfuerint concilio. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Nunc de praesenti coetu petimus ut litteris provinciam nostram de hac die informare dignemini. Aurelius episcopus dixit: Ita fiat necesse est.

XLII.

Ut non accipiat alium episcopum plebs quae in dioecesim semper subjacuit.

Epigonius episcopus dixit: Multis conciliis hoc statutum est a coetu sacerdotali, ut plebes quae in dioecesibus ab episcopis retinentur, quae episcopos numquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus episcopi a quo tenentur proprios accipiant rectores, id est episcopos: at verò quia nonnulli dominatu quodam adepto communionem fratrum abhorrent, vel certè quum depravati fuerint, quasi in quadam arce tyrannica sibi dominatum vindicant, quòd plerique tumidi atque stolidi adversùs episcopos suos cervices eri-

16 T. 2. Tuguniensem.
17 U. quomodo.
18 T. 2. proximi.
19 T. 2. Arzure.
20 Æ. fertur.

gunt presbyteri, vel conviviis sibi conciliantes plebem vel certè persuasu maligno, ut illicito favore eosdem velint sibi collocare rectores, quod quidem insigne mentis tuae tenemus votum, frater religiose Aureli, quia haec saepe oppressisti non curando tales petitores, sed propter eorum malos cogitatus et pravè concinnata concilia hoc dico: Non debere rectorem accipere eam plebem quae in dioecesim semper subjacuit, nec unquam proprium episcopum habuit; quapropter si universo sanctissimo coetui placet, hoc quod prosequutus sum confirmetur. Aurelius episcopus dixit: Fratres et consacerdotes nostri, prosequutioni non obsisto, sed hoc me et fecisse et facturum esse profiteor.

XLIII.

Ut qui plebe sua contempta ad concilium venire detrectant et plebem et honorem amittant.

Circa eos sanè qui fuerint concordes non solùm circa ecclesiam Carthaginensem, sed circa omne sacerdotale consortium, sunt enim plerique conspirantes cum plebibus propriis quas decipiunt, ut dictum est, earum scalpentes aures, blandi ad seducendum, vitiosae vitae homines, vel certè inflati et ab hoc consortio separati, qui putant propriae plebi incubandum et nonnunquam conventi ad concilium venire detrectant, sua fortè ne prodantur flagitia metuentes; dico si placet circa hoc[21] non tantùm dioeceses non esse servandas, verùm etiam et de propria ecclesia, quae illis malè faverit[22], omnimodo adnitendum ut etiam auctoritate publica rejiciantur, atque ab ipsis principalibus cathedris removeantur: oportet enim ut qui universis fratribus ac toto concilio inhaeserit, non solùm suam jure integro, sed et dioeceses possideat; at verò qui sibimet putant plebes suas sufficere, fraterna dilectione contempta, non tantùm dioeceses amittant, sed ut dixi etiam propriis publica careant auctoritate ut rebelles. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Summa provisio[23] sanctitatis tuae cohaesit mentibus singulorum, et puto omnium responsione ea quae prosequi dignatus es roboranda. Universi episcopi dixerunt: Placet, placet.

XLIV.

Ut clericum alienum nullus sibi praesumat episcopus.

Epigonius episcopus dixit: In multis[24] conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmandum a vestra prudentia, fratres beatissimi, ut clericum alienum nullus sibi praeripiat episcopus praeter ejus arbitrium cujus fuerit clericus. Dico autem Julianum, qui ingratus est Dei beneficiis per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium et audacem extitisse, ut eum qui a me baptizatus est, quum esset puer mihi ab eodem commendatus, quumque multis annis a me aleretur atque incresceret, hunc ut dixi baptizatum in ecclesia mea per manum paupertatis meae, idem in dioecesi Appaliensi lector esse coeperat, immo annis fermè duobus legerat, nescio quo contemptu humilitatis meae idem Julianus arripuit, quem dicat quasi proprium civem sui loci Babtizaritani[25] me inconsulto usurpare; nam et diaconum illum ordinavit: hoc scilicet pateat, haec licentia nobis, beatissimi fratres, si minùs tam imprudens cohibeatur, ne se misceat communioni cujusquam. Numidius episcopus dixit: Si non postulata neque consulta tua dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes iniquè factum vel[26] indignè: quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, et cum satisfactione eundem clericum quem fuerat ausus ordinare revocaverit tuae plebi, contra statuta concilii faciens, contumaciae suae separatus a nobis excipiet judicium. Epigonius episcopus dixit: AEtate pater, ipsa promotione antiquissimus, vir laudabilis, frater et collega noster Victor vult hanc petitionem generalem omnibus effici.

XLV.

Ut episcopus qui plures habet clericos ei qui eget ad ordinandum postulatus largiatur.

Aurelius episcopus dixit: Sermonem meum admittite fratres: contingit nonnumquam ut postulentur ab ecclesiis quae praepositis egent vel presbyteris vel episcopis, et tamen memor statutorum id sequor, ut conveniam episcopum ejus atque ei inculcem, quòd ejus clericus a qualibet ecclesia postuletur: sed fortè in hodierno non reluctati sunt, et ne quando contingat ut reluctentur, quum fuerint a me in hac causa postulati, quem scitis multarum ecclesiarum et ordinandorum curam sustinere, justum est ergo, ut quemlibet consacerdotum conveniam cum duobus e consortio nostro vel tribus testibus: si verò indevotus extiterit, quid censet caritas vestra faciendum? ego enim cunctarum ecclesiarum dignatione Dei, ut scitis fratres, sollicitudinem sustineo. Numidius episcopus dixit: Fuit haec semper licentia huic sedi, ut unde vellet et de cujus nomine fuisset conventus pro desiderio cujusquam ecclesiae ordinaret episcopum. Epigonius episcopus dixit: Bonitas sequestrat possibilitatem, minùs enim praesumis, frater, quum te bonum et clementem[27] reddis; habes enim

21 U. hos.
22 BR. T. 1. fuerit.
23 Æ. praevisio.
24 Ex omnibus codicibus. In A. ultimis.
25 BR. T. 1. 2. G. Vazaritani.
26 Æ. BR. T. 1. 2. atque.
27 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. clementem omnibus reddis.

hoc in arbitrio[28]: satis est ut satisfaciat personae uniuscujusque episcopi in prima tamtumodo conventione; si autem, quod licet huic sedi, vindicandum sibi fuerit arbitratus, necesse habes tu omnes ecclesias sufsulcire: unde tibi non potestatem[29] damus, sed tuae assignamus, ut liceat voluntati tuae et semper tenere quem voles, ut praepositos plebibus vel ecclesiis constituas qui fuerint postulati, et unde voles. Postumianus episcopus dixit: Deinde qui unum habuerit, numquid debet illi unus ipse presbyter auferri? Aurelius episcopus dixit: Sed episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina presbyteri multi constitui possint; unus autem episcopus difficilè invenitur constituendus: quapropter si necessarium episcopus quis habuerit presbyterum, et unum, ut dixisti frater, habuerit, etiam ipsum ad promotionem dare debebit. Postumianus episcopus dixit: Ergo si habet alius abundantes[30] clericos, debet mihi alia plebs subvenire? Aurelius episcopus dixit: Sanè, quomodo tu ecclesiae alteri subveneris, persuadebitur illi qui plures habet clericos, ut unum tibi ordinandum largiatur.

XLVI.

Ut episcopus in dioecesi factus solam eam teneat plebem in qua extitit ordinatus.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Audivimus constitutum ut dioeceses non mereantur episcopos accipere, nisi consensu ejus sub quo fuerant constitutae; sed in provincia nostra, quum aliqui fortè in dioecesi concedente eo episcopo in cujus potestate fuerant constitutae ordinati sunt episcopi, etiam dioeceses sibi vindicare: hoc et corrigi caritatis vestrae judicio et inhiberi debet de cetero. Epigonius episcopus dixit: Singulis episcopis servatum est quod decebat, ut ex massa dioecesium nulla carperetur ut proprium episcopum habuisset, nisi ipse consensum adhibuisset concedendi. Sufficiat enim si consenserit, ut eadem dioecesis permissa proprium tantùm episcopum habeat, ceteras sibi non vindicet dioeceses, quae excepta de fasce multarum sola meruit honorem episcopatus suscipere. Aurelius episcopus dixit: Non dubito caritati vestrae omnium placere eum in dioecesi, concedente episcopo qui matricem tenuit, solam eandem retinere plebem in qua fuerit ordinatus.

XLVII.

Ut praeter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum.

Sunt autem canonicae scripturae, id est: 1. Genesis: 2. Exodus: 3. Leviticus: 4. Numeri: 5. Deuteronomium: 6. Jesu Nave: 7. Judicum: 8. Ruth: 9. Regnorum libri IV.: 10. Paralipomenon libri II.: 11. Job: 12. Psalterium Davidicum: 13. Salomonis libri V.: 14. Libri XII. Prophetarum: 15. Esaias: 16. Jeremias: 17. Ezechiel: 18. Daniel: 19. Tobias: 20. Judith: 21. Esther: 22. Esdrae libri II.: 23. Machabaeorum libri II. Novi autem Testamenti: 24. Evangeliorum libri IV.: 25. Actuum Apostolorum liber I.: 26. Pauli Apostoli epistolae XIII.: ejusdem ad Hebraeos I.: 27. Petri II. Joannis III. Judae I. Jacobi I. Apocalypsis Joannis liber I. Fiunt igitur libri viginti et septem, ita ut de confirmando isto canone transmarinae ecclesiae consulantur. Liceat etiam legi passiones martyrum, quum anniversarii dies eorum celebrantur.

XLVIII.

De baptizatis a Donatistis.

De Donatistis placuit, ut consulamus fratres et consacerdotes nostros Siricium et Simplicianum de solis infantibus qui baptizantur penes eosdem, ne quod suo non fecerunt[31] judicio, quum ad ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illis error impediat ne promoveantur sacri altaris ministri[32]. Quibus insertis, Honoratus et Urbanus episcopi legati provinciae Mauritaniae Sitiphensis dixerunt: Jam dudum quum apud sanctitatem vestram allegaremus scripta, dilati sumus ea contemplatione quòd fratres nostri advenire possent de Numidia legati; sed quia non parvi dies sunt quibus expectati minimè venerunt, ultra praetermittere quae nobis mandata sunt a nostris coëpiscopis non oportet: atque ideo fratres suggestionem nostram libenter admittite. De fide enim Nicaeni tractatus audivimus, verùm et de sacrificiis inhibendis post prandium, ut a jejunis sicut dictum est offerantur, et tunc et nunc firmatum est.

XLIX.

De[33] his qui nihil habentes in ecclesiis ordinantur.

Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quaecumque praedia nomini suo comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti in ecclesiam eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis propriè aliquid liberalitate alicujus vel successione cognationis venerit, faciant inde quod eorum proposito congruit; quòd si a suo proposito retrorsum exorbi-

28 G. arbitrio id est ut satisfacias.
29 U. facultatem.
30 Æ. abundanter.
31 Ex U. In A. et reliquis: fecerunt in judicio.
32 U. ministerio.
33 In codice BR. T. 1. 2. et U. deest canon hic.

taverint honore ecclesiastico indigni, tamquam reprobi judicentur.

L.

Ut gesta concilii episcoporum subscriptionibus confirmentur.

Aurelius episcopus dixit: Quoniam igitur universa arbitror fuisse tractata, si omnia cum animo vestro convenerint, sermone vestro cuncta roborate. Universi episcopi dixerunt: Omnibus nobis haec placuerunt, et haec nostra subscriptione firmabimus. Et subscripserunt.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginis huic decreto consensi, et relecto subscripsi.

Epigonius episcopus plebis Bullensis regionis subscripsi.

Augustinus episcopus plebis Hipponensium regionum subscripsi.

Similiter et omnes episcopi quadraginta quatuor subscripserunt.

XV.

CONCILIUM CARTHAGINENSE QUARTUM

HABITUM AB EPISCOPIS NUMERO DUCENTIS QUATUORDECIM,

ERA CCCCXXXVI,

HONORIO AUGUSTO QUARTO ET EUTYCHIANO CONSULIBUS,

VI. IDUS NOVEMBRIS.

Quum Aurelius episcopus in concilio universali Carthagine in secretario cum omnibus consacerdotibus suis consedisset, placuit cum eo cunctis qui fuerunt in eadem sancta synodo constituere haec quae ad ordines ecclesiasticos canonicis sunt necessaria disciplinis: ubi in principio constitutum est.

I.

Quales debeant ordinari episcopi.

Qui episcopus ordinandus est antea[1] examinetur; igitur si natura prudens est, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis, si hominibus affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, et ante omnia si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum esse confirmans, totamque in Trinitate deitatem coëssentialem et consubstantialem et coaeternalem et coomnipotentem praedicans, si singulam quamque in Trinitate personam plenum Deum et totas tres personas unum Deum, si incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu Sancto factam, sed in Filio tantùm credat, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius ipse fieret in[2] homine hominis matris filius, Deus verus ex Patre et homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus habens et animam humanam rationalem simul in eo, ut utriusque naturae id est homo et Deus, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Dominus, creaturarum omnium quae sunt et auctor et dominus, et creator cum Patre et Spiritu Sancto omnium creaturarum, qui passus sit vera[3] carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suae resurrectione et vera animae resumptione, in qua veniet judicare vivos et mortuos. Quaerendum etiam ab eo, si novi

1 U. antè examinetur, si natura prudens. 2 Æ. in hominis natura matris. 3 U. vera carnis morte.

et veteris testamenti id est legis et prophetarum et apostolorum unum eumdemque credat auctorem et Deum, si diabolus non per conditionem sed per arbitrium factus sit malus. Quaerendum etiam ab eo, si credat hujus quam gestamus et non alterius carnis resurrectionem, si credat judicium futurum et recepturos singulos pro his quae in hac carne gesserunt vel poenas vel praemia, si nuptias non improbet, si secunda matrimonia non damnet, si carnium perceptionem non culpet, si poenitentibus reconciliatis communicet, si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum quàm illa quae voluntariè admissa sunt, dimittantur, si extra ecclesiam catholicam nullus salvetur. Quum in his omnibus examinatus inventus fuerit plenè instructus, tunc consensu clericorum et laicorum ex[4] conventu totius provinciae episcoporum, maximèque metropolitani vel auctoritate vel praesentia ordinetur episcopus, suscepto in nomine Christi episcopatu, non suae dilectioni[5] nec suis moribus[6] sed his patrum definitionibus adquiescens; in cujus ordinatione etiam aetas requiratur quam sancti patres exemplo Salvatoris in praelegendis episcopis constituerunt.

Dehinc disponitur qualiter ecclesiastica officia ordinentur.

II.

Qualiter consecrentur episcopi.

Episcopus quum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput et cervicem ejus, et uno super eum fundente benedictionem, reliqui episcopi omnes qui adsunt manibus suis caput ejus tangant.

III.

Qualiter presbyteri ordinentur.

Presbyter quum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super ejus caput tenente, etiam omnes presbyteri qui praesentes sunt manus suas juxta manum episcopi super caput illius teneant.

IV.

Quemadmodum diaconi constituantur.

Diaconus quum ordinatur, solus episcopus qui eum benedicit manum super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium sed ad ministerium consecratur.

V.

Quemadmodum subdiaconi constituantur.

Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuam et calicem vacuum, de manu verò archidiaconi accipiat orciolum[7] cum aqua et aquamanile et manutergium.

VI.

Quemadmodum acolythi fiant.

Acolythus quum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter se in officio suo agere debeat, sed ab archidiacono accipiat cereoferarium cum cereis, ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari; accipiat et orciolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.

VII.

Qualiter exorcistae fiant.

Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipe et[8] commenda, et habeto potestatem imponendi manus super energumenos sive baptizatum sive catechumenum.

VIII.

Qualiter lectores fiant.

Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem indicans ejus fidem ac vitam atque ingenium; post haec spectante[9] plebe tradat ei codicem de quo lecturus est dicens ad eum: Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministraverunt.

IX.

Qualiter ostiarii.

Ostiarius quum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradet ei episcopus claves ecclesiae de altario dicens: Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quae istis clavibus recluduntur.

X.

Qualiter psalmistae.

Psalmista id est cantor potest absque scientia episcopi sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide quod ore cantas corde credas, ut quod corde credis operibus probes.

XI.

Qualiter virgo sanctimonialis.

Sanctimonialis virgo quum ad consecrationem suo episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professioni et sanctimoniae aptis.

4 Æ. BR. U. et.
5 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. delectationi.
6 Æ. E. 3. U. motibus.

7 U. urceolum.
8 Æ. et commendatam habeto potestatem.
9 T. 2. U. expectante.

XII.
Quales viduae vel sanctimoniales ad baptismi ministerium ordinentur.

Viduae vel sanctimoniales quae ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, instructae sint ad officium, ut possint aperto et sano sermone docere imperitas et rusticas mulieres tempore quo baptizandae sunt, qualiter baptizatori ad interrogata respondeant, et qualiter accepto baptismate vivant.

XIII.
Qualiter sponsi benedicantur.

Sponsus et sponsa quum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel a paranymphis offerantur, qui quum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

XIV.
De cellula sacerdotis.

Ut episcopus non longè ab ecclesia hospitiolum habeat.

XV.
De victu et habitu sacerdotis.

Ut episcopus vilem supellectilem et mensam ac victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem fide et vitae meritis quaerat.

XVI.
Ut episcopus libros gentilium non legat.

Ut episcopi libros gentilium non legant, haereticorum autem pro necessitate et tempore.

XVII.
Ut episcopus indigentium curam per se non habeat.

Ut episcopus gubernationem viduarum et pupillorum aut peregrinorum non per se ipsum, sed per archipresbyterum vel archidiaconum agat.

XVIII.
Ut episcopus per testamentum tuitionem non impendat.

Ut episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.

XIX.
Ut episcopus pro rebus secularibus non litiget.

Ut episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.

XX.
Ut episcopus tantùm spiritualibus debeat esse intentus.

Ut episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet, sed ut lectioni et orationi et verbi Dei praedicationi tantummodo vacet.

XXI.
Ut episcopus aegrotans pro se legatum ad synodum mittat.

Ut episcopus ad synodum ire satis gravi necessitate inhibeatur, sic tamen ut in persona sua legatum mittat, suscepturus salva fidei veritate quicquid synodus statuerit.

XXII.
Ut episcopus sine testimonio clericorum et plebis clericos non instituat.

Ut episcopus absque consilio presbyterorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam[10] et testimonium quaerat.

XXIII.
Ut episcopus causas clericis praesentibus audiat.

Ut episcopus nullius causam audiat absque praesentia clericorum[11] suorum, alioquin irrita erit sententia episcopi nisi clericorum suorum praesentia confirmetur.

XXIV.
Ut episcopus quando verbum facit, nullus discedat.

Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit excommunicetur.

XXV.
De discordantibus episcopis.

Dissidentes episcopos si non timor Dei, synodus reconciliet.

XXVI.
Ut episcopus dissidentes concordare compellat.

Studendum episcopo, ut dissidentes fratres sive clericos sive laicos ad pacem magis quàm ad judicium cohortetur.

XXVII.
De episcopo vel clerico in alium locum transferendo.

Ut episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus; sanè si id utilitas ecclesiae faciendum poposcerit, decreto pro eo clericorum et laicorum episcopis porrecto, per sententiam synodi transferatur, nihilominus alio in loco ejus episcopo subrogato; inferioris verò gradus sacerdotes vel alii clerici concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare.

10 Æ. conniventia et testimonium requiratur.
11 U. G. clericorum plebiumque...... nisi clericorum et plebium praesentia confirmetur.

XXVIII.

De damnatione episcoporum a synodo retractanda.

Irritam esse injustam episcoporum damnationem; idcirco a synodo retractandam.

XXIX.

De episcopo qui alicui crimen objecerit.

Episcopus si clerico vel laico crimen infigerit[12], deducatur ad probationem in synodo.

XXX.

Quòd irrita sit episcoporum sententia in absentem.

Caveant judices ecclesiae ne absente eo cujus causa ventilatur sententiam proferant, quia irrita erit, immo et causam in synodo pro facto dabunt.

XXXI.

Qualiter ab episcopo res ecclesiae habeantur.

Ut episcopus rebus ecclesiae tanquam commendatis non tanquam propriis utatur.

XXXII.

De irritis distractionibus episcoporum.

Irrita erit episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiasticae absque conniventia et subscriptione clericorum.

XXXIII.

De episcopis atque presbyteris, ut in ordine suo recipiantur.

Episcopi vel presbyteri, si causa visitandae ecclesiae alterius episcopi ad ecclesiam veniant, in gradu suo suscipiantur, et tam ad verbum faciendum quàm ad oblationem consecrandam invitentur.

XXXIV.

De privato consessu presbiteri cum episcopo.

Ut episcopus quolibet loco sedens stare presbyterum non patiatur.

XXXV.

De consessu presbyteri cum episcopo in ecclesia.

Ut episcopus in ecclesiae consessu presbyterorum sublimior sedeat; intra domum verò collegam se presbyterorum[13] esse cognoscat.

XXXVI.

Ut presbyteri parochitani aut per se aut per sacristas suos accipiant chrisma.

Presbyteri qui per dioeceses ecclesias regunt, non a quibuslibet episcopis sed a suis, nec per juniorem clericum, sed aut per se ipsos aut per illum qui sacrarium tenet, ante paschae solemnitatem chrisma petant.

XXXVII.

De obedientia diaconorum erga presbyteros.

Diaconus ita se presbyteri ut episcopi ministrum esse cognoscat.

XXXVIII.

Ut diaconus eucharistiam presbyteri jussu ministret.

Ut diaconus praesente presbytero eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, jussus eroget.

XXXIX.

Ut diaconus jubente presbytero sedeat.

Ut diaconus quolibet loco jubente presbytero sedeat.

XL.

Ut diaconus coram presbytero interrogatus respondeat.

Ut diaconus in conventu presbyterorum interrogatus loquatur.

XLI.

Ut diaconus tempore tantùm officii albam induat.

Ut diaconus tempore tantùm oblationis et lectionis alba utatur.

XLII.

De clericis qui pro fide tentati sunt.

Clericum[14] inter tentationes officio suo incubantem gradibus sublimandum.

XLIII.

De his qui pro fide persequutiones ab infidelibus passi sunt.

Christianum catholicum qui pro catholica fide tribulationes patitur omni honore a sacerdotibus honorandum: etiam et quotidianus victus ei ministretur.

XLIV.

De tonsura clericorum.

Clericus nec comam nutriat, nec[15] barbam radat.

XLV.

De habitu clericorum.

Clericus professionem suam etiam habitu et incessu probet, et ideo nec vestibus nec calceamentis decorem quaerat.

XLVI.

De continentia clericorum.

Clericus cum extraneis mulieribus non habitet.

12 Æ. BR. U. impegerit.
13 U. G. presbyteri.
14 Ex U. In A. et reliquis: clericum inter tentationes ab officio suo incubantem.
15 Ex BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. In A. barbam namque radicitus radat. In Æ. barbam neque radicitus abradat.

XLVII.

De incessu clericorum.

Clericus per plateas et andronas nisi certa et maxima officii sui necessitate non ambulet.

XLVIII.

De clericis qui extra necessitatem ad nundinas vadunt.

Clericus, qui non pro emendo aliquid in nundinis vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur.

XLIX.

De vigiliis clericorum.

Clericus, qui absque corpusculi sui inaequalitate vigiliis deest, stipendio privatus excommunicetur.

L.

De clericis ab officio declinantibus.

Clericum inter tentationes ab officio declinantem vel negligentiùs agentem ab ipso officio removendum.

LI.

De clerici artificio.

Clericus, quamlibèt[16] verbo Dei eruditus, artificio victum quaerat.

LII.

De clerici vestimento et victu.

Clericus victum et vestimentum sibi ab artificio vel agricultura absque officii sui duntaxat detrimento praeparet.

LIII.

De clericis invalidis.

Omnes clerici qui ad operandum invalidi sunt et artificiola et litteras discant.

LIV.

De clericis invidis.

Clericus invidens fratrum profectibus donec in vitio est non promoveatur.

LV.

De clericis accusatoribus.

Ut episcopi accusatores fratrum excommunicent; et si emendaverint vitium, recipiant eos ad communionem, non ad clerum.

LVI.

De clericis adulatoribus et proditoribus.

Clericus qui adulationibus et proditionibus vacare deprehenditur degradetur ab officio.

LVII.

De clericis maledicis.

Clericus maledicus maximèque in sacerdotibus, cogatur ad postulandam veniam; si noluerit, degradetur nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.

LVIII.

De clericis frequenter litigantibus.

Ejus qui frequenter litigat et ad accusandum facilis est testimonium nemo absque gravi examine recipiat.

LIX.

De discordantibus clericis.

Discordantes clericos episcopus vel ratione vel potestate ad concordiam trahat: inobedientes synodus per audientiam damnet.

LX.

De clericis turpiloquis vel vagis.

Clericum scurrilem et verbis turpibus jocularem ab officio retrahendum.

LXI.

De clericis per creaturas jurantibus.

Clericum per creaturas jurantem acerrimè objurgandum; si persistiterit in vitio excommunicandum.

LXII.

De clericis sanis jejunia polluentibus.

Clericum qui tempore indicti jejunii absque inevitabili necessitate jejunium rumpit minorem habendum: districtè coerceatur.

LXIII.

De clericis inter epulas cantantibus.

Clericum[17] inter epulas cantantem acerrimè objurgandum; si persistiterit in vitio excommunicandum.

LXIV.

De his qui studiosè dominico die jejunant.

Qui dominico die studiosè jejunat non credatur catholicus.

LXV.

De pascha uno tempore celebranda.

Paschae solemnitas uno die et tempore celebranda.

LXVI.

Ut clericus recurrat ad synodum.

Clericus, qui episcopi circa se districtionem injustam putat, recurrat ad synodum.

LXVII.

De seditionariis clericis.

Seditionarios nunquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios vel injuriarum suarum ultores.

16 Ex Æ. BR. T. 1. 2. U. G. In A. E. 3. quolibet.
17 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. clericum inter epulas cantantem supradictae sententiae severitate coercendum.

LXVIII.

De[18] *poenitentibus ordinatis.*

Ex poenitentibus quamvis bonus clericus non ordinetur: si per ignorantiam episcopi factus fuerit, deponatur a clero, quia ordinationis tempore non prodidit se fuisse poenitentem: si autem sciens episcopus ordinaverit, etiam ipse ab episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate privetur.

LXIX.

De[19] *episcopis damnatis.*

Simili sententiae subjacebit episcopus si sciens ordinaverit clericum eum qui viduam aut repudiatam uxorem habuit vel secundam.

LXX.

De[20] *clericorum conviviis.*

Clericus haereticorum vel schismaticorum tam convivia quàm sodalitates aequaliter vitet.

LXXI.

De conventiculis haereticorum.

Conventicula haereticorum non ecclesias sed conciliabula appellanda.

LXXII.

Neque cum haereticis psallendum.

Cum haereticis neque orandum neque psallendum.

LXXIII.

De his qui communicaverint cum excommunicato.

Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato, sive clericus sive laicus, excommunicetur.

LXXIV.

De poenitentium lege.

Ut sacerdos poenitentiam imploranti absque personae acceptione poenitentiae leges injungat.

LXXV.

De negligentioribus poenitentibus.

Ut negligentiores poenitentes tardiùs recipiantur.

LXXVI.

De poscentibus poenitentiam si postea obmutescant.

Is qui poenitentiam in infirmitate positus petit, si casu dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt et accipiat poenitentiam; et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem et infundatur ori ejus eucharistia: si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suae satisfactum, et subdatur statutis poenitentiae legibus, quamdiu sacerdos qui poenitentiam dedit probaverit.

LXXVII.

De poenitentibus.

Poenitentes qui in infirmitate sunt viaticum accipiant.

LXXVIII.

Item de poenitentibus.

Poenitentes qui in infirmitate viaticum eucharistiae acceperint non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

LXXIX.

De poenitentibus si casu aliquo moriantur.

Poenitentes, qui attentè leges poenitentiae exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint ubi eis subveniri non potuit, memoria eorum et orationibus et oblationibus commendetur.

LXXX.

De manus impositione super poenitentes.

Omni tempore jejunii manus poenitentibus a sacerdotibus imponatur.

LXXXI.

Ut poenitentes mortuos efferant et sepeliant.

Mortuos ecclesiae poenitentes efferant et sepeliant.

LXXXII.

Ut poenitentes semper genua flectant.

Poenitentes etiam diebus remissionis genua flectant.

LXXXIII.

De senibus ecclesiae honorandis.

Pauperes et senes ecclesiae plùs ceteris honorandos.

LXXXIV.

De infidelibus pro audienda lectione in ecclesia.

Ut episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem sive haereticum sive judaeum usque ad missam catechumenorum.

LXXXV.

Ut qui baptizandi sunt nomen dent.

Baptizandi nomen suum dent, et dùm sub abstinentia vini et carnium ac manus impo-

18 In reliquis praeter A. *Ut ex poenitentibus ordinatus clericus deponatur.*

19 In reliquis praeter A. *Ut episcopus viduae vel repudiatae maritum ad clerum promovens deponatur.*

20 In reliquis praeter A. *Ut clericus haereticorum convivia vel consortia fugiat.*

sitione crebrò examinantur, baptismum percipiant.

LXXXVI.
Ut nuper baptizati castè vivant.

Neophiti aliquandiu et lautioribus epulis et spectaculis[21] vel conjugalibus abstineant.

LXXXVII.
De catholicis qui causas apud infideles proponunt.

Catholicus qui causam[22] sive justam sive injustam ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.

LXXXVIII.
De his qui ecclesia praetermissa ad spectacula pergunt.

Qui die solemni praetermisso ecclesiae conventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

LXXXIX.
De auguriis et incantationibus.

Auguriis vel incantationibus servientem a conventu ecclesiae separandum, similiter et judaicis superstitionibus vel feriis inhaerentem.

XC.
De energumenis.

Omni die exorcistae energumenis manus imponant.

XCI.
Item de energumenis.

Pavimenta domorum Dei energumeni verrant.

XCII.
De victu energumenorum.

Energumenis in domo Dei assidentibus victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.

XCIII.
De discordantium oblationibus.

Oblationes dissidentium fratrum neque in sacrario neque in gazophilacio recipiantur.

XCIV.
De pauperum oppressoribus.

Eorum qui pauperes opprimunt dona a sacerdotibus refutanda.

XCV.
De his qui oblationes defunctorum ecclesiis fraudant.

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

XCVI.
De accusatore vel accusato.

Quaerendum in judicio cujus sit conversationis et fidei is qui accusat et is qui accusatur.

XCVII.
De religiosis faeminis.

Vir qui religiosis faeminis praeponendus est ab episcopo loci probetur.

XCVIII.
De laicis doctoribus.

Laicus praesentibus clericis, nisi ipsis probantibus, docere non audeat.

XCIX.
De mulieribus doctis.

Mulier quamvis docta et sancta viros in conventu docere non audeat.

C.
Ut mulieres baptizare non praesumant.

Mulier baptizare non praesumat.

CI.
De viduis adolescentulis.

Viduae adolescentes, quae corpore debiles sunt, sumptu ecclesiae cujus viduae sunt sustententur.

CII.
De clericis et viduis.

Ad reatum episcopi pertinet vel presbyteri qui parochiae praeest, si sustentandae vitae praesentis causa adolescentiores viduae vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjiciantur.

CIII.
De viduis.

Viduae quae stipendio ecclesiae sustentantur tam assiduae in Dei opere esse debent, ut et meritis et orationibus suis ecclesiam adjuvent.

CIV.
De viduis quae professam continentiam praevaricaverunt.

Sicut bonum est castitatis praemium, ita et majore observantia et praeceptione constituendum[23] est, ut si quae viduae, quamlibèt adhuc in minoribus annis positae et immatura aetate a viro relictae, se devoverint Deo et veste laicali abjecta sub testimonio episcopi et ecclesiae religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secundùm apostolum Paulum damnationem habebunt, quoniam fidem cas-

21 Æ. spectaculis conjugalibus.
22 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. causam suam.

23 Æ. BR. E. 3. U. custodiendum.

titatis quam Deo voverunt irritam facere ausae sunt. Tales ergo personae sint a christianorum communione alienae, quae etiam nec in convivio cum christianis communicent: nam si adulterae conjuges reatu sunt suis viris obnoxiae, quantò magis viduae quae Deo religiositatem voverant crimine adulterii notabuntur, si devotionem quam spontaneè Deo obtulerunt libidinosa voluptate corruperint atque ad secundas nuptias transitum fecerint? quae etsi violentia irruente ab aliquo praereptae fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in conjugium raptori vel violento viro consenserint, damnationi superiùs comprehensae teneantur obnoxiae: de talibus enim sic ait Apostolus: *Quum enim luxuriatae fuerint nubere volunt, habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt.*

CV.

De[24] contemptoribus ecclesiae.

Reverà invenitur ex christianis fieri schismaticos plerumque irrationabiles, quibus ex his dum ut catholici aedificant illi ut haeretici destruere insistunt, et alii ecclesias Domini fideli devotione ac compunctione promptissima subornare, alii de his seditionum institutione decresci. De his rectè loquitur per Spiritum Sanctum propheta: *Benedicti qui aedificant te in aeternum, et maledicti sunt qui destruunt muros tuos vel certè qui subvertunt habitationes tuas vel nunc conati sunt minui sancta tua: tu autem domus Dei laetare cum filiis justorum.* Et ab hàc institutione Domini placuit omnibus patribus per provinciam Carthaginis consistentibus, ut si quis clericus vel laicus se elevaverit contra ecclesiam Dei seditionum seminans schismata et non ad culmen caritatis ejus conaverit attendi, sed fundamenta ejus volens subrui, quae est stabilitas omnium christianorum, si clericus fuerit, cadat de proprio gradu, si laicus, segregatus ab ecclesia Dei quam spernit et a conventu totius christianae religionis, a sancta communione maneat exclusus.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis subscripsi.

Donatianus Teleptensis primae sedis episcopus subscripsi.

Augustinus Hipponae[25] regionis episcopus subscripsi.

Similiter omnes episcopi subscripserunt[26].

24 Ex U. et G. desumptus est hic canon, qui deest in reliquis codicibus.

25 T. 2. Hipponae regiensis. U. Hipponae regiae.

26 U. subscripserunt simul cum his ccccxiv.

XVI.

CONCILIUM CARTHAGINENSE QUINTUM

HABITUM AB EPISCOPIS NUMERO SEPTUAGINTA TRIBUS,

ERA CCCCXXXVIII.

POST CONSULATUM FLAVII STILICONIS VIRI CLARISSIMI,

DIE XVII. KALENDAS JULIAS.

Carthagine in secretario basilicae restitutae quum Aurelius episcopus unà cum coëpiscopis suis consedisset, adstantibus etiam diaconibus, constituta sunt haec quae in[1] subsequenti concilio definita sunt.

1 U. in subsequentibus definita sunt.

I.

De clericis ad testimonium non pulsandis.

In principio statuendum, ut si quis fortè in ecclesia quamlibet causam jure apostolico ecclesiis imposito agere voluerit, et fortasse decisio clericorum uni parti displicuerit, non liceat clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui cognitor vel praesens fuit[2], ut nulla ad testimonium dicendum ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur.

II.

De clericis pro crimine suo damnatis.

Et illud statuendum, ut si quis cujuslibet honoris clericus judicio episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesiis quibus praefuit sive a quolibet homine defensari, interposita poena damni, pecuniae atque honoris, a quo nec aetatem nec sexum excusandum esse praecipiant.

III.

De sacerdotibus et levitis ut ab uxoribus se contineant.

Praeterea quum de quorumdam clericorum quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit episcopos, presbyteros et diaconos secundùm priorum statuta etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio: ceteros autem clericos ad hòc non cogi, sed secundùm uniuscujusque consuetudinem observari debere.

IV.

De rebus ecclesiae inconsulto metropolitano episcopo non alienandis.

Placuit etiam ut rem ecclesiae nemo vendat: quòd si aliqua necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati provinciae, ut cum statuto numero episcoporum utrum faciendum sit arbitretur; quòd si tanta urget necessitas ecclesiae ut non possit ante consulere, saltem post factum curet hoc statim agere vel vicinis episcopis hoc antea indicare et ad concilium referre easdem ecclesiae necessitates; quòd si non fecerit, reus concilii venditor teneatur honore[3] amisso.

V.

Ut nullus episcopus relicta cathedra in dioecesi resideat.

Rursum placuit ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam ecclesiam in dioecesi constitutam se conferre, vel in re propria diutiùs quàm oportet constitutum curam vel frequentationem propriae cathedrae negligere.

VI.

De his qui nullo testimonio se baptizatos noverunt ut baptizentur.

Item placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur[4], neque ipsi sunt per aetatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scripulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari: hinc enim legati Maurorum fratres nostri consuluerunt, quia multos tales a barbaris redimunt.

VII.

De tempore paschali seu concilii.

Item placuit ut dies venerabilis paschae formatarum subscriptione omnibus intimetur, dies verò concilii x. calendas Novembris servetur, et scribendum ad singularum quarumque provinciarum primates, ut quando apud se concilium congregant, istum diem non impediant.

VIII.

De intercessoribus ne cathedram morientis episcopi diu retineant.

Item constitutum est ut nulli intercessori licitum sit cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere, sed dare operam ut intra annum eisdem episcopum provideat; quòd si neglexerit, anno exempto interventor alius tribuatur.

IX.

De defensore ecclesiarum a principe postulando.

Ab imperatore autem universis visum est postulandum propter afflictionem pauperum quorum molestiis sine intermissione agitatur ecclesia, ut defensores eis adversùs potentias divitum cum episcoporum provisione deligantur.

X.

Ut episcopi ad diem concilii recurrant.

Item placuit ut quotiescumque concilium congregandum est, episcopi qui neque aegritudine neque alia graviore necessitate impediuntur competenter[5] occurrant, primatibusque suarum provinciarum intimetur, ut de universis episcopis vel duae vel tres turmae fiant, ac de singulis turmis vicissim quotquot electi fuerint ad diem concilii instantissimè occurrant; quòd si non potuerint

2 U. fuerit.
3 In Æ. BR. T. 1. 2. U. desunt verba: honore amisso.
4 Ex ceteris codicibus desumpta sunt verba: testentur, neque ipsi sunt: quae desunt in A.
5 Ex ceteris codicibus desumpta sunt verba: competenter occurrant: quae desunt in A.

occurrere, excusationes suas in tractatoria[6] conscribant, vel si post adventum tractatoriae aliquae necessitates repente forsitan ortae fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum primatem reddiderint, ecclesiae suae communione debere esse contentos.

XI.

Ut lapsis sacerdotibus manus eis sicut laicis non ponantur.

Ita confirmatum est ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removere, non eis manus vel tanquam poenitentibus vel tanquam fidelibus laicis imponatur; neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

XII.

De clericis excommunicatis quamdiu eis asserere liceat.

Rursum constitutum est, ut quoties clericis convictis et confessis in aliquo crimine vel propter eorum verecundiam parcitur vel propter ecclesiae opprobrium aut insolentem insultationem haereticorum atque gentilium, si fortè causae suae adesse voluerint et innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant: si verò intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

XIII.

De clericis vel monachis ab alio episcopo ordinatis.

Item placuit, ut si quis de alterius monasterio repertum vel ad clericatum promovere voluerit vel in suo monasterio majorem monasterii constituere, episcopus qui hoc fecerit, a ceterorum communione sejunctus, suae tantùm plebis communione contentus sit, et ille neque clericus neque praepositus perseveret.

XIV.

De episcopis qui infidelibus res suas relinquunt.

Item constitutum est ut si quis episcopus haeredes extraneos a consanguinitate sua vel haereticos etiam consanguineos aut paganos ecclesiae praetulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque nomen ejus inter Dei sacerdotes nullomodo recitetur, nec excusari possit si intestatus defecerit, quia utique debuit factus episcopus rei suae ordinationem congruam suae professioni nequaquam differre.

XV.

De basilicis quae sine martyrum reliquiis dedicatae sunt.

Item placuit, ut de altaribus quae passim per agros aut vias tamquam memoriae martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiae martyrum conditae probantur, ab episcopis qui iisdem locis praesunt si fieri potest evertantur: si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur ne illa loca frequentent, ut qui rectè sapiunt nulla ibi superstitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut aliquae reliquiae sunt, aut origo alicujus habitationis vel passionis fidelissima origine traditur; nam quae per somnia et inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria omnimodo improbentur.

XVI.

De idolatriis destruendis.

Item placuit ab imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquiae idolatriae non solùm in simulacris sed in quibuscumque locis vel lucis vel arboribus omnimodo deleantur.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginis his supra comprehensis in nostro concilio statutis subscripsi.

Similiter septuaginta tres episcopi subscripserunt.

6 Æ. BR T. 1. 2. U. tractoria......... tractoriae.

XVII.

CONCILIUM CARTHAGINENSE SEXTUM

HABITUM AB EPISCOPIS DUCENTIS DECEM ET SEPTEM,

ERA CCCCLVII.

UBI ACTUM EST UT NICAENUM CONCILIUM AB EPISCOPIS ORIENTALIBUS PETERETUR:

CUI SYNODO INTERFUIT LEGATIO ECCLESIAE ROMANAE,

FAUSTINUS SCILICET EPISCOPUS, PHILIPPUS ET ASELLUS PRESBYTERES,

POST CONSULATUM

GLORIOSISSIMORUM IMPERATORUM HONORII XII. ET THEODOSII VIII. AUGUSTORUM,

VIII. CALENDAS JUNIAS.

Carthagine in secretario basilicae Fausti quum Aurelius papa unà cum Valentino primae sedis provinciae Numidiae Faustinoque ecclesiae Potentinae provinciae Italiae Piceni legato ecclesiae Romanae, sed et legatis diversarum provinciarum Africanarum id est Numidiarum duarum, Byzacenae, Mauritaniae Sitiphensis et Mauritaniae Caesariensis, sed et Tripolis, et Vincentio Culusitano, Fortunatiano et ceteris episcopis provinciae proconsularis ducentis decem et septem, necnon Philippo et Asello presbyteris atque legatis Romanae ecclesiae consedisset, adstantibus diaconibus, Aurelius episcopus dixit.

I.

Alloquutio[1] Aurelii episcopi ad synodum.

Post diem constitutum concilii, ut recordamini fratres beatissimi, multa flagitata sunt, expectantes fratres nostros qui nunc ad praesentem synodum legati advenerunt, quae gestis necesse est socientur, qua de re Domino nostro de tantae congregationis coetu gratias referimus. Superest ut tam exemplaria Nicaeni concilii quae nunc habemus et a patribus constituta sunt, quàm etiam hìc a decessoribus nostris eandem synodum firmantes vel quae secundùm eam formam per omnes clericorum gradus a summo usque in ultimum salubriter ordinata sunt, in medium proferantur. Ab universo concilio dictum est: Proferantur. Daniel notarius recitavit: Nicaeni concilii fidei professio vel statuta ita se habent.

II.

Responsio Faustini episcopi legati Romanae ecclesiae de his quae in ecclesia partim canone, partim consuetudine sunt firmata.

Haec[2] quum audisset Faustinus episcopus plebis Potentinae provinciae Italiae Piceni legatus Romanae ecclesiae dixit: Injuncta nobis sunt a sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis cum vestra beatitudine tractanda, sicuti et gestis superioribus meminimus, hoc est de Nicaenis canonibus, ut conserventur et constitutio eorum et consuetudo, quia et aliqua ordine et

1 Hic et sequentes tituli ad marginem in A. depicti sunt; nonnumquàm verò quum in textum inserti sint periodum truncare videntur.

2 Æ. BR. U. G. Et quum dixisset, Faustinus.

canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt. De his ergo si placet beatitudini vestrae tractemus, ut et ad sedem venerandam rescriptis vestris intimare possitis atque nos admonuisse apud venerabilem papam evidenter clareat, licèt et capitula actionum jam inserta sint gestis: de ipsis ergo, ut superiùs dixi, quid vestrae beatitudini placeat agere debemus. Veniat ergo commonitorium in medium, ut scire possit vestra beatitudo quid in eo contineatur, ut ad singula respondeatur.

III.

De commonitorio Romani papae recitato.

Aurelius episcopus dixit: Proferatur commonitorium quod fratres et consacerdotes nostri actis nuper allegaverunt, et cetera quae acta sunt vel quae agenda[3] sunt. Subsequenter Daniel notarius recitavit commonitorium. Fratri Faustino et filiis Philippo et Asello presbyteris Zosimus episcopus. Vobis commissa negotia non latent, vos ita, ac si nostra ibi immo quia nostra ibi in vobis praesentia est, cuncta peragite, maximè quum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum quae in pleniorem firmitatem huic commonitorio inseruimus: ita enim dixerunt dilectissimi fratres in concilio Nicaeno, quum de episcoporum appellatione decernerent. Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius et de gradu suo dejecerint eum, et appellasse videtur et confugerit ad beatissimum ecclesiae Romanae episcopum, et voluerit audiri et justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant et juxta fidem veritatis definiant: quòd si quis rogat causam suam iterum audiri, et deprecatione sua moverit episcopum Romanum ut e latere suo presbyterem mittat, erit in potestate episcopi quid velit et quid existimet; et si decreverit mittendos esse qui praesentes cum episcopis judicent habentes auctoritatem ejus a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio; si verò crediderit sufficere episcopos ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

IV.

Alipii episcopi responsio pro veris exemplariis Nicaeni concilii perquirendis.

Et quum recitaret, Alipius episcopus ecclesiae Tagastensis legatus provinciae Numidiae dixit: De hoc jam superioribus etiam litteris concilii nostri rescripsimus, et id nos servaturos profitemur quod in Nicaeno concilio constitutum est: adhuc[4] tamen movet quoniam quum inspiceremus graeca exemplaria hujus synodi Nicaenae, ista ibi nescio qua ratione minimè invenimus. Unde petimus venerationem tuam, sancte papa Aureli, ut quia hoc authenticum concilium Nicaenum in urbe dicitur esse Constantinopolitana, aliquos cum scriptis tuae sanctitatis mittere digneris, et non solùm ad ipsum sanctum fratrem nostrum Constantinopolitanum episcopum, sed etiam ad Alexandrinum et Antiochenum venerabiles sacerdotes, qui hoc nobis concilium sub adstipulatione litterarum suarum dirigant, ut omnis postmodum ambiguitas auferatur, quia nos ita ut frater Faustinus attulit minimè invenimus: ista nos tamen paulisper servaturos, ut antea dixi, donec integra exemplaria veniant profitemur. Petendus est autem litteris nostris etiam venerabilis ecclesiae Romanae episcopus Bonifacius, ut ipse quoque dignetur ad memoratas ecclesias aliquos mittere, qui eadem exemplaria praedicti Nicaeni concilii secundùm ejus possint scripta perferre[5]. Nunc autem memorati Nicaeni concilii qualia exemplaria habemus his gestis sociamus.

V.

Ubi Faustinus episcopus dicit, ut Romano papae synodus pro inquirenda Nicaenae synodi veritate notescat.

Faustinus episcopus legatus ecclesiae Romanae dixit: Nec vestra sanctitas praejudicat ecclesiae Romanae sive de hoc capitulo sive de aliis, quia dicere dignatus est frater noster et coëpiscopus Alipius dubios esse canones, sed haec ipsa ad sanctum ac beatissimum papam nostrum scribere dignemini, ut et ipse integros canones inquirens cum vestra sanctitate de omnibus constitutis tractare possit. Sufficiat autem ut et ipse beatissimus episcopus urbis Romae, sicut et vestra sanctitas apud se tractat, ita et ipse inquirat, ne contentio inter ecclesias nasci videatur, sed magis caritate fraterna deliberare possitis ipso rescribente quid meliùs observari[6] debeat. Aurelius episcopus dixit: Praeter ista quae deprompsimus actis necesse est ut etiam nostrae parvitatis litteris sancto fratri et consacerdoti nostro Bonifacio singula quae tractamus plenissimè intimemus: ergo si omnibus placet prosequutio nostra, ore omnium condiscamus. Universum concilium dixit: Placet.

VI.

De sententia Sardicensis concilii recitata postulante Novato episcopo.

Novatus episcopus legatus Mauritaniae Sitiphensis dixit: Nunc meminimus in hoc

3 Æ. BR. agenda sunt subsequantur. Daniel. U. agenda sunt, subsequentur. Daniel.

4 Æ. BR. T. 1. 2. adhuc tamen me movet.

5 T. 2. praeferre.

6 Ex reliquis praeter A. in quo: renovari.

praesenti commonitorio lectum etiam de presbyteris vel diaconibus contineri, qualiter audiri ab episcopis suis vel a finitimis debeant, quod in Nicaeno concilio minimè legimus: unde hoc ipsum jubeat sanctitas vestra nobis recitari. Aurelius episcopus dixit: Recitetur ad locum etiam hoc quod deposcitur. Daniel notarius recitavit: De appellationibus autem clericorum, id est minoris loci, et ipsius synodi certa responsio, de qua re quid acturi sitis credimus inserendum, quod taliter dictum est ex Sardicensi concilio[7]. Osius episcopus dixit: Quid me adhuc moveat reticere non debeo: Si episcopus quis fortè iracundus, quod esse non debet, citò aut asperè commoveatur adversùs presbyterum sive diaconem suum et exterminare eum de ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnetur aut perdat communionem, habeat potestatem ejectus ut finitimos interpellet episcopos, ut causa ejus audiatur et diligentiùs tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti, et ille episcopus qui aut justè aut injustè rejecit patienter accipiat ut negotium discutiatur, ut aut probetur ejus aut emendetur sententia: et cetera.

VII.

Ubi Augustinus episcopus cum synodo Nicaenum concilium conservare promittit.

Quumque recitaretur, Augustinus episcopus ecclesiae Hipponiregiensis legatus provinciae Numidiae dixit: Et hoc nos servaturos profitemur salva diligentiori inquisitione concilii Nicaeni. Aurelius episcopus dixit: Si hoc etiam omnium vestri caritati placet, responsione firmate. Universum concilium dixit: Omnia quae in Nicaeno concilio statuta sunt nobis omnibus placent. Jucundus episcopus ecclesiae Suphetulae legatus provinciae Byzacenae dixit: Quod statutum est in Nicaeno concilio violari a quoquam nullatenus potest.

VIII.

Ubi Faustinus episcopus pro dubietate recitati capituli Romano papae reperit scribendum.

Faustinus episcopus legatus ecclesiae Romanae dixit: Adhuc secundùm professionem sanctitatis vestrae tam sancti Alipii quàm etiam fratris nostri Jucundi aliqua firmari credo, aliqua infirmari, quod non debet, quum jam in dubium ipsi canones venerint: ergo ut placet et nobis et beatitudini vestrae, ad sanctum et venerabilem ecclesiae Romanae episcopum vestra scribere dignetur sanctitas, ut et ipse quod et sanctus Augustinus statuere dignatus est deliberare possit, utrumnam et hoc constituendum sit ac retinendum, hoc est de appellationibus inferioris gradus. Si ergo adhuc in dubium venit de hoc capitulo, justum est ut beatissimae Romanae sedis episcopus informari debeat, si tamen approbatis canonibus hoc[8] invenire poteritis.

IX.

Ubi synodus exemplaria Nicaeni concilii magis ab orientalibus episcopis expetenda decrevit.

Aurelius episcopus dixit: Etiam quae dudum vestrae caritati intimavimus, nunc patimini exemplaria statutorum Nicaeni concilii, sed et quae hic salubriter a nostris decessoribus secundùm ejusdem concilii formam vel quae nunc a nobis ordinata sunt recitari et gestis inseri. Omne concilium dixit: Exemplaria fidei et statuta Nicaenae synodi, quae ad nostrum concilium per beatae recordationis olim praedecessorem tuae sanctitatis qui interfuit Cecilianum episcopum allata sunt, sed et quae patres ea exemplaria[9] sequentes hìc constituerunt vel nunc communi tractatu statuimus, his gestis ecclesiasticis inserta manebunt, ita ut superiùs dictum est venerabilibus viris Antiochenae et Alexandrinae sed et Constantinopolitanae ecclesiarum[10] episcopis scribere vestra beatitudo dignetur, ut exemplaria verissima concilii Nicaeni sub adstipulatione litterarum suarum dirigant, quò declarata veritas, ea capitula quae in commonitorio praesens frater et coëpiscopus noster Faustinus sed et compresbyteri Philippus et Asellus secum attulerunt, aut ibidem reperta a nobis firmabuntur, aut si non inveniuntur, collecta synodo de hoc in sequenti tractabimus. Daniel notarius Nicaeni concilii professionem fidei vel ejus statuta recitavit in concilio Africano.

X.

Professio fidei Nicaeni concilii.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiae cum Patre, quod Graeci dicunt homousion, per quem omnia facta sunt, sive quae in coelo, sive quae in terra, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, homo factus passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris,

7 titulo XVII.
8 Æ. BR. T. I. U. hoc inveniri possit. T. 2. inveniri poterit.
9 Æ. BR. U. exempla.
10 U. G. ecclesiae.

inde venturus judicare vivos et mortuos: et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quia ex nullis extantibus factus est, aut ex aliqua substantia vel natura, dicentes mutabilem et convertibilem Filium Dei; hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

XI.

Epistola ad Bonifacium urbis Romae episcopum ab Aurelio et reliquis Africanae provinciae episcopis per superiùs denominatos Romanae ecclesiae legatos pro[11] *eo ipso concilio directa.*

Domino beatissimo et honorabili fratri Bonifacio Aurelius, Valentinus primae sedis provinciae Numidiae et ceteri qui praesentes adfuimus numero ducenti decem et septem ex omni concilio Africae.

Quoniam Domino placuit, ut de his quae nobiscum egerunt sancti fratres nostri coëpiscopus Faustinus et compresbyteri Philippus et Asellus, non beatae memoriae episcopo Zosimo a quo ad nos mandata et litteras attulerunt, sed tuae venerationi qui in ejus loco es divinitus constitutus, humilitas nostra rescriberet; ea breviter insinuare debemus quae utrorumque concordia terminata sunt, non ea quae prolixis gestorum voluminibus continentur, in quibus salva quidem caritate non tamen sine parvo altercationis labore demorati sumus, ea gestis deliberantes quae nunc ad causam pertinent; quamquam et ille, si adhuc esset in corpore, hoc acciperet gratiùs quod videret pacatiùs terminatum, domine frater. Apiarius presbyter, de cujus et ordinatione et excommunicatione et provocatione fuerat exortum non solùm Siccensi verùm etiam totius Africae ecclesiae non leve scandalum, de omnibus erroribus suis veniam petens communioni est restitutus: prior autem coëpiscopus noster Siccensis Urbanus quod in eo corrigendum visum est sine ulla dubitatione correxit; quia verò paci et quieti ecclesiae non tantùm ad praesens sed etiam in posterum prospiciendum fuit, quoniam talia multa praecesserunt ut vel similia vel etiam graviora deinceps praecaveri oporteret: placuit nobis ut de Siccensi ecclesia, retento scilicet honore gradus sui, presbyter removeretur Apiarius, et accepto epistolio ubicumque alibi vellet et posset presbyterii munere fungeretur; quod eidem ipsi per litteras proprias postulanti sine difficultate concessimus Sanè priusquam haec causa isto termino clauderetur, inter alia quae diuturnis[12] disceptationibus versabamur, quia ratio ipsa poscebat ut apud acta ecclesiastica a fratribus nostris Faustino coëpiscopo et Philippo atque Asello compresbyteris quaereremus, ut promerent quidquid eis nobiscum agendum fuisset injunctum, nonnulla quidem sine ullo scripto prosequuti sunt verbis: sed quum id potiùs flagitaremus quid in litteris ferrent, commonitorium protulerunt, quod recitatum nobis etiam gestis quae secum ad vos deferunt est alligatum: in quo eis quatuor quaedam nobiscum gerenda mandata sunt: unum de appellationibus episcoporum ad Romanae ecclesiae sacerdotem: alterum ne ad comitatum episcopi importunè navigent: tertium de retractandis presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam[13] fuerint: quartum de Urbano episcopo excommunicando vel etiam Romam evocando, nisi ea quae videbantur corrigenda corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio id est ut Romam liceat episcopo provocare, et ut clericorum causae apud provinciarum suarum episcopos finiantur, jam priori anno etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memoriae Zosimum episcopum datis insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla ejus injuria paulisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum concilii Nicaeni. Et nunc de tua poscimus sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicaeam a patribus acta vel constituta sunt sic ea nobis facias custodiri, et ibi apud vos ista quae in commonitorio attulerunt facias exerceri. Item istud[14]: Si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius et de gradu suo dejecerint eum, et appellasse videtur et confugerit ad beatissimum Romanae ecclesiae episcopum, et voluerit audiri et justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter requirant omnia et juxta fidem veritatis definiant: quòd si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum ut e latere suo presbyteres[15] mittat, erit in potestate episcopi quid velit et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse qui praesentes cum episcopis judicent habentes auctoritatem ejus a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio: si verò crediderit sufficere episcopos ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo suo consilio judicaverit. Item de presbyteris et diaconibus: Si[16] episcopus quis iracundus, quod esse non debet, citò aut asperè commoveatur adversùs presbyterum sive diaconum suum et exterminare eum de ecclesia voluerit, pro-

11 In omnibus codicibus: *pro id ipsum concilium.*
12 U. diutinis.
13 U. propere.

14 Ex concilio Sardicensi titulo VII.
15 Æ. BR. presbyterem.
16 Ex concilio Sardicensi titulo XVII.

videndum est ne innocens damnetur aut perdat communionem, habeat potestatem ejectus ut finitimos interpellet episcopos et causa ejus audiatur et diligentiùs tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti; et ille episcopus qui aut justè aut injustè rejecit patienter accipiat ut negotium discutiatur, ut aut probetur ejus aut emendetur sententia. Haec utique usque ad adventum verissimorum exemplariorum Nicaeni concilii inserta gestis sunt, quae si ibi quemadmodum constituta sunt et quemadmodum ipso, quod apud nos fratres ex apostolica sede directi allegaverunt, commonitorio continentur, eo ordine vel apud vos in Italia custodirentur, nullomodo nos talia qualia commemorare jam nolumus vel tolerare cogeremur vel intolerabilia pateremur. Sed credimus, adjuvante misericordia Dei nostri, quod tua sanctitate Romanae ecclesiae praesidente non sumus jam istum typhum passuri, et servabuntur erga nos ea quae nobis etiam non dissidentibus custodiri debeant cum fraterna caritate secundùm sapientiam atque justitiam, quam tibi donavit Altissimus, etiam ipse perspicis[17] esse servanda, nisi fortè aliter se habeant canones concilii Nicaeni. Quamvis enim plurimos codices legerimus, sed nusquam in Nicaeno concilio in latinis codicibus legimus quemadmodum in supradicto commonitorio inde directa sunt: quia hìc in nullo codice ea potuimus invenire, ex orientalibus ecclesiis, ubi perhibentur eadem decreta posse etiam authentica reperiri, magis nobis desideramus afferri. Pro qua re tuam quoque venerationem obsecramus, ut scribere etiam ipse digneris ad illarum partium sacerdotes, hoc est ecclesiae Antiochenae Alexandrinae et Constantinopolitanae, et si aliis etiam tuae placuerit sanctitudini[18], ut inde ad nos idem canones apud Nicaeam civitatem a patribus constituti veniant, te potissimùm hoc beneficium cunctis occidentalibus ecclesiis in Domini adjutorio conferente. Quis enim dubitet exemplaria esse verissima concilii in Graecia Nicaeni congregati, quae tam diversis locis et de nobilibus graecis ecclesiis allata sunt et comparata concordant? Quod, donec fiant haec quae in commonitorio supradicto a nobis allegata sunt de appellationibus episcoporum ad Romanae ecclesiae sacerdotem et de clericorum causis apud provinciarum suarum episcopos terminandis, nos usque ad probationem servaturos esse profitemur, et beatitudinem tuam ad hoc nos adjuturam in Dei voluntate confidimus. Cetera verò quae in nostra synodo gesta vel firmata sunt, quoniam supradicti fratres nostri Faustinus episcopus, Philippus et Asellus presbyteri secum detulerunt, si dignatus fueris, tuae nota facient sanctitati. Et subscripta alia manu: Dominus noster te nobis annis plurimis custodiat, beatissime frater[19]. Aurelius Carthaginis episcopus, Alipius, Augustinus, Possidius, Marinus, et ceteri ducenti decem et septem subscripserunt.

XII.

Rescripta[20] ad concilium Africanum Cyrilli Alexandrini episcopi et Attici Constantinopolitani episcopi: ubi authentica Nicaeni concilii translata de graeco per Innocentium presbyterum transmissa sunt, quae etiam epistolae cum eodem concilio Nicaeno per memoratum presbyterum Innocentium et Marcellum subdiaconum ecclesiae Carthaginis sancto Bonifacio episcopo ecclesiae Romanae sub die VI. calendas Decembris sunt directae.

Dominis honorabilibus sanctis fratribus et coëpiscopis Aurelio, Valentino sed et omni sanctae congregationi in Carthaginensi synodo congregatae, Cyrillus salutans in Deo caritatem vestram.

Scripta venerationis vestrae multam habentia querimoniam cum omni laetitia per filium nostrum Innocentium presbyterum suscepimus, quibus a nobis speratis, ut de scrinio nostrae ecclesiae verissima exemplaria ex authentica synodo apud Nicaeam civitatem metropolim Bithyniae a sanctis patribus constituta atque firmata sub nostrae fidei professione vestrae dilectioni porrigamus. Unde domini honorabiles[21] fratres, salute praeeunte, necesse habui per hunc[22] latorem filium nostrum Innocentium fidelissima exemplaria ex authentica synodo in Nicaea civitate Bithyniae habita vestrae caritati dirigere: quod et in ecclesiastica historia requirentes invenietis. De pascha verò ut scribitis nuntiamus vobis XVIII. calendas Majas nos futura indictione celebrare. Et alia manu: Deus et dominus noster vestram congregationem custodiat, quod optamus carissimi fratres. Amen.

Epistola Attici episcopi Constantinopolitani.

Beatissimis[23] fratribus et coëpiscopis Aurelio, Valentino vel ceteris carissimis in synodo apud Carthaginem habita constitutis Atticus episcopus.

Per filium nostrum Marcellum subdiaconum vestrum scripta vestrae dilectionis cum omni gratulatione suscepi, Domino gratias agens quòd merui tantorum fratrum benedictione perfrui, domini beatissimi fratres. Scribitis sanè, ut verissimos canones apud Nicaeam civitatem metropolim Bythiniae a

17 U. G. prospicis.
18 Æ. BR. U. sanctitati.
19 Æ. E. 3. U. frater. Amen.
20 T. 2. *Rescriptum.*
21 Æ. venerabiles.
22 Æ. BR. T. 1. 2. U. harum.
23 Æ. BR. T. 1. 2. U. Dominis sanctis meritò beatissimis fratribus.

patribus constitutos sub fidei adstipulatione dirigam: et quis est qui communem fidem vel statuta a patribus firmata suis fratribus deneget? qua de re per eundem filium meum Marcellum subdiaconum vestrum nimiùm festinantem, sicut statuti sunt in Nicaea civitate a patribus, canones integros ut jussistis direxi, petens ut pro me plurimùm vestra sancta congregatio orare jubeat. Et alia manu: Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sanctissimi fratres[24].

XIII.

Exemplaria Nicaeni concilii directa sub die[25] VIII. calendas Decembris post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii duodecies et Theodosii octies Augustorum, Bonifacio urbis Romae episcopo.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium necnon et invisibilium creatorem: et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non[26] creatum, ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt[27] coelestia et terrena[28], qui[29] propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incarnatus est, et homo factus passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in coelum, venturus inde judicare vivos et mortuos: et in Spiritum Sanctum. Eos verò qui dicunt: erat tempus quando non erat, et quia ex nihilo factus, vel ex alia substantia vel essentia esse aut mutabilem aut convertibilem Filium Dei dicunt, anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

Cui symbolo fidei etiam exemplaria statutorum annexa sunt, quae in magna et sancta synodo apud Nicaeam civitatem metropolim provinciae Bithyniae constituta sunt, et de graeco translata sunt á Philone et Evaristo Constantinopolitano.

I. *De his qui se absciderunt aut castraverunt.*

Si quis per languorem a medicis sectus est aut a barbaris abscissus, iste remaneat in clero. Si quis autem sanus se abscidit, istum in clero positum abstinere oportet, et de cetero nullum talium debere promoveri: sicut autem hoc manifestum quod de his qui hanc rem excogitant audentque se abscidere, dictum est, sic eos, qui a barbaris aut a dominis castrati sunt et inveniuntur digni, tales ad clerum applicat canon.

II. *De his qui ex ethnicis post baptisma statim ad clerum applicantur.*

Quia multa aut ex necessitate aut aliter festinantibus hominibus facta sunt contra canonem ecclesiasticum, ut homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem et in parvo tempore catechizati statim ad spirituale lavacrum ducantur, et simul quum baptizati fuerint promoveantur ad episcopatum aut ad presbyterium, bene habere placuit de cetero nihil tale fieri; nam et tempore opus est ei qui catechizatur et post baptisma approbatio amplior: manifesta etenim est apostolica scriptura quae dicit: *Non neophytum, ne fortè in superbiam elatus in judicium incidat et laqueum diaboli*; si autem procedente tempore aliquod animae peccatum inveniatur circa hujusmodi personam et convincatur a duobus vel tribus testibus, iste cesset a clero. Si quis autem praeter haec facit, quasi adversùs magnum concilium superveniens, ipse periclitabitur de clero.

III. *De[30] subintroductis mulieribus.*

Interdixit omnimodo sanctum concilium neque episcopum neque presbyterum neque diaconum, neque ex toto eum qui in clero est habere subintroductam secum, nisi fortè matrem aut sororem aut etiam thiam[31] aut materteram aut eas solas personas quae refugiunt omnem suspicionem.

IV. *De ordinatione episcoporum.*

Episcopum oportet maximè quidem ab omnibus qui sunt intra provinciam episcopis ordinari: si autem difficile erit hoc aut propter urgentem necessitatem aut propter longitudinem itineris, omnismodis tres in unum convenientes, consentientibus et his qui absentes sunt episcopis et respondentibus[32] per scriptum, tunc manus impositionem fieri. Confirmatio autem eorum quae fiunt danda unicuique suae provinciae metropolitano episcopo.

V. *De excommunicatis.*

De his qui excommunicantur, sive de clero sint sive de laico agmine, ab episcopis per singulas provincias obtineat sententia juxta canones, eos qui ab aliis abjiciuntur ab aliis non recipiendos; requiratur autem ne pusillanimitate aut pertinacia aut alia aliqua episcopi molestia excommunicati sint. Ut ergo

24 Æ. BR. U. fratres. Amen.
25 Æ. T. I. 2. G. die VII. BR. die VI.
26 Æ. non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem.
27 Æ. sunt quae in coelo et quae in terra.
28 U. G. terrestria.
29 Æ. qui propter nostram salutem descendit.

30 In reliquis praeter A. *De commanentibus cum mulieribus*.
31 In reliquis praeter A. thiam aut eas solas.
32 Ex Æ. In A. BR. E. 3. spondentibus praescripta. T. I. 2. per scripturas. G. per scripta.

hoc decentiùs inquiratur, bene haberi[33] placuit singulis annis per singulas provincias bis in anno concilia fieri, ut omnibus simul episcopis in unum congregatis tales quaestiones inquirantur, et ita qui manifestè offenderunt episcopum rationabiliter excommunicati apud omnes esse putentur, quandiu aut in communi aut episcopo placeat humaniorem pro his ferre sententiam. Concilia autem fiant, unum quidem ante quadragesimam, ut omni pusillanimitate sublata munus mundum offeratur Deo; secundum autem circa tempus autumni.

VI. *De primatibus episcoporum metropolitanorum.*

Antiqui mores obtineant qui apud AEgyptum sunt, Lybiam et Pentapolim, ut Alexandriae episcopus omnium habeat sollicitudinem, quia et urbis Romae episcopo similis mos est: similiter autem et circa Antiochiam et in ceteris provinciis privilegia propria reserventur metropolitanis ecclesiis. Omnino autem manifestum est illud, quia si quis praeter consilium metropolitani factus fuerit episcopus, talem concilium magnum definivit non debere esse episcopum: si verò communi omnium decreto rationabili et secundùm canonem ecclesiasticum duo aut tres propter proprias inimicitias contradixerint, obtineat sententia plurimorum.

VII. *De episcopo AEliae id est Hierosolymitano.*

Quia consuetudo obtinuit et traditio antiqua, ut AEliae episcopus honoretur, habeat ordinem honoris, salva[34] tamen dignitate metropolitani ejusdem provinciae.

VIII. *De his qui denominant se Catharos.*

Aliquando verò accedentibus ad catholicam ecclesiam, placuit sanctae et magnae synodo eos ordinatos sic manere in clero: ante omnia autem haec profiteri ipsos per scripturam oportet, quòd consentiant et sequantur catholica et apostolica dogmata: hoc est et bigamis communicare et his qui in persequutione delapsi sunt, circa quos et tempus constitutum est et dies definitus, ut sequantur in omnibus quae placuerint catholicae ecclesiae episcopo aut presbytero. Ubicumque autem omnes sive in castellis sive in civitatibus ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero sint in eodem habitu; quotquot autem catholicae ecclesiae episcopo aut presbytero extante accedunt, manifestum quia episcopus quidem ecclesiae habebit dignitatem episcopi, qui autem nominatur apud eos episcopus presbyteri honorem habebit, nisi fortè placuerit episcopo honoris eum nomine frui; sin verò non hoc ei placuerit, providebit locum aut chorepiscopatus aut presbyterii ut in clero omnino esse videatur, quatenus non in civitate duo episcopi sint.

IX. *De his qui ad sacerdotium sine examinatione promoti sunt.*

Si qui sine examinatione promoti sunt presbyteri aut episcopi et quum discutiuntur confessi sunt quae peccaverunt, vel si ab aliis evincantur et praeterea confitentibus, contra canonem moti homines manus eis imposuerunt, tales canon non suscipit sed abjicit; hoc enim quod irreprehensibile est defendit catholica ecclesia.

X. *De his qui negaverunt in persequutione et postea ad clericatum promoti sunt.*

Quicumque ordinati sunt per ignorantiam aut dissimulationem ordinantium, hi qui lapsi sunt, hoc[35] non praejudicat canoni ecclesiastico; cogniti etenim deponuntur[36].

XI. *De his qui negaverunt et habentur in laicis.*

De his qui praevaricati sunt praeter necessitatem aut praeter oblationem facultatum aut praeter periculum vel tale aliquod, quod factum est sub tyrannide Licinii, placuit sancto concilio, licèt indigni sint humanitate, tamen subveniri eis. Quotquot igitur sincerè poenitent, tres annos inter audientes sint, qui lapsi sunt fideles, et septem annos succumbant: duobus verò annis absque oblatione communicent orationibus populi.

XII. *De his qui abrenuntiaverunt et iterum ad seculum sunt reversi.*

Quicumque vocati sunt ad gratiam et primordia demonstrantes bona deposuerunt cingulum militiae, postea verò ad proprium vomitum revoluti sunt, ita ut aliqui et pecuniam conferant et beneficiis militiam repetant, isti decem annos succumbant post triennii auditionis tempus. In omnibus autem his oportet discutere voluntatem et speciem poenitentiae; quotquot enim timore et lacrymis et perseverantia et bonis operibus conversionem opere non simulatione demonstrant, isti adimplentes tempus constitutum auditionis orationibus meritò communicabunt, et postea licebit episcopo humaniùs de his aliquid cogitare: qui autem indiscretè tulerunt et ingressum ecclesiae sibi sufficere arbitrati sunt ad conversionem, omne compleant tempus.

33 In hac voce *haberi* facta perperam in omnibus codicibus divisio velut quintum inter et sextum numerum, quum in textum nota marginalis *De concilio celebrando* fuerit introducta.

34 U. G. salvata.
35 U. G. hoc non praejudicante canone ecclesiastico.
36 T. 2. deponantur.

XIII. *De his qui in exitu communionem requirunt.*

De exeuntibus de corpore vetus et canonica lex custodiatur et nunc, ut ii qui mori parantur novissimo juvamine non priventur; sin verò desperati communione sumpta et oblatione percepta iterum convalescant, sint inter eos qui orationibus tantùm communicant. Omnino autem omni morituro petenti sibi dari gratiam episcopus probabiliter ei oblationem contradat.

XIV. *De catechumenis lapsis.*

Placuit sanctae et magnae synodo ut triennio audiant tantùm, post haec orent cum catechumenis.

XV. *De clericis ne de civitate ad aliam transeant.*

Propter grandem tumultum et seditiones quae factae sunt placuit omnismodis auferri consuetudinem quae est contra canonem: si inventi fuerint in aliquibus partibus de civitate ad civitatem migrantes, nec episcopum nec presbyterum nec diaconum[37] liceat; si quis autem post sancti et magni concilii definitionem tale aliquid attentaverit aut sese dederit negotio, cassabitur omnimodo hujusmodi machinatio, et restituetur ecclesiae in qua aut episcopus aut presbyter aut diaconus fuerat ordinatus.

XVI. *De his qui in ecclesiis suis in quibus promoti sunt non morantur*

Si qui facilè se periculis ingerentes, neque timorem Dei ante oculos habentes, neque ecclesiasticum canonem scientes, discedunt ab ecclesia presbyteri aut diaconi aut quicumque sunt in canone constituti, isti nullo modo suscipi debeant ab alia ecclesia; sed omnem eis necessitatem imponi oportet ut ad proprias parochias revertantur: pertinaces autem excommunicatos esse oportet. Si autem aliquis ausu temerario subripuerit ad alterum pertinentem et ordinaverit in sua ecclesia, non consentiente episcopo a quo discesserat clericus qui in canone continetur, infirma sit hujusmodi manus impositio.

XVII. *De clericis qui usuras accipiunt.*

Quoniam plures in canone constituti cupiditatem et lucra turpia sectantur, oblitique sanctae scripturae dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, quum foenerantur aliis centesimas exigunt; justè statuit sanctum et magnum concilium, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens et[38] aliud quid excogitans turpis lucri gratia, abjiciatur a clero et alienus a canone sit.

XVIII. *De privilegiis presbyterorum.*

Pervenit ad sanctum et magnum concilium, quòd in quibusdam locis aut civitatibus presbyteris gratiam[39] diaconi porrigant, quod neque canon neque consuetudo tradidit, ut hi qui potestatem offerendi non habent his qui offerunt porrigant corpus Christi: sed etiam hoc quoque innotuit, quòd quidam diaconi et ante episcopos contingant eucharistiam. Omnia igitur haec amputentur, et maneant diaconi in proprio ordine, scientes quòd episcoporum quidem ministri sunt, presbyteris autem inferiores existunt; accipiant autem ex ordine eucharistiam post presbyteros, episcopo eis dante aut presbytero: sed nec sedere eis in medio presbyterorum liceat, praeter canonem enim et praeter ordinem est hoc si fiat. Si quis autem obtemperare noluerit post hanc definitionem, cesset a diaconio.

XIX. *De his qui a Paulo Samosateno ad ecclesiam veniunt.*

De Paulianistis refugientibus ad ecclesiam catholicam definitio prolata est, rebaptizari eos omnino: si qui verò ex eis praeterito tempore fuerunt in clero, siquidem sine querela et reprehensione fuerint, post baptismum ordinentur ab episcopo ecclesiae: sin verò discussio eos minùs idoneos invenerit, deponi eos convenit. Similiter autem et de diaconibus et omnino de his qui in eodem canone conversantur eadem forma servabitur. Meminimus autem de diaconissis, quae in eadem specie sunt quia manus impositionem aliquam non habent, ut omnino inter laicas computentur.

XX. *De flectendo genua.*

Quoniam sunt quidam qui die dominico flectunt genua et diebus Pentecostes, placuit de hoc sanctae et magnae synodo cunctos in omnibus locis consonanter et consentienter stantes Dominum orare debere.

Expliciunt decreta concilii Nicaeni.

Praeterea statuitur in hoc concilio, ut diaconissae quae manus impositionem non accipiunt inter laicas deputentur. Igitur episcopi quum de his omnibus prout divinarum legum reverentia poposcerat decrevissent, sed et de observatione paschae antiquum canonem per quem nulla de reliquo varietas oriretur ecclesiis sanctum concilium tradidisset, omnibus rite dispositis, ecclesiarum pax et fides in Orientis atque Occidentis partibus una eademque servata est. Haec de ecclesiastica historia necessariò credimus inserenda.

37 U. G. diaconum esse liceat. 38 Æ. BR. E. 3. U. G. aut. 39 Æ. T. 2. eucharistiam.

XXI.

Scripta Africani concilii ad Caelestinum urbis Romae episcopum.

Domino dilectissimo et honorabili fratri Caelestino Aurelius, Valentinus, Antonius, Tutus, Servus-Dei, Terentius, Fortunatus, Martinus, Januarius, Optatus, Celticius[40], Donatus, Theasius, Vincentius, Fortunatianus[41] et ceteri qui in universali Africano concilio Carthagine adfuimus:

Optaremus si quemadmodum sanctitas tua de adventu Apiarii laetatos vos fuisse missis per compresbyterum nostrum Leonem litteris intimavit, ita nos quoque de ejus purgatione haec scripta cum laetitia mitteremus: esset profectò et nostra et vestra modò alacritas certior, nec praepropera videretur quae adhuc de audiendo quàm de auditu praecesserat. Adveniente sanè ad nos sancto fratre et coëpiscopo nostro Faustino, concilium congregavimus et credimus ideo cum illo missum, quoniam sicut per ejus operam presbyterio antea redditus fuerat, ita nunc possit de tantis criminibus a Tabracenis objectis eo laborante purgari; cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri concilii examen invenit, ut memorati patrocinium potiùs quàm judicium ac defensoris magis operam quàm disceptatoris justitiam superarent. Nam primùm quantum obstiterit omni congregationi diversas injurias ingerendo, quasi ecclesiae Romanae asserens privilegia et volens eum a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderit, quod minimè tamen licuit, quod etiam gestorum meliùs lectione cognosces. Triduano tamen laboriosissimo agitato judicio, quum diversa eidem objecta afflictissimi quaereremus, vel moras coëpiscopi nostri Faustini vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur, Deus judex justus, fortis et longanimis magno compendio resecavit. Tetriore quippe ac putidiore obstinatione compressa, quae tantum libidinum coenum impudentia negationis volebat obruere, Deo nostro ejus conscientiam coarctante[42] et occulta, quae in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante, repente in confessionem cunctorum objectorum flagitiosorum dolosus negator erupit, et tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua[43] eum et credebamus et optabamus de tam pudendis posse purgari maculis, convertit in gemitus, nisi quoniam istam nostram moestitiam uno tantùm solatio mitigavit, quòd et nos labore diuturnioris quaestionis absolvit, et suis vulneribus qualemcumque medelam, etsi invita hac suae conscientiae reluctante confessione, providit, domine frater. Praefato itaque debitae salutationis officio impendiosiùs deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non faciliùs admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultrà velitis excipere, quia hoc etiam Nicaeno concilio definitum facilè advertat venerabilitas tua: nam etsi de inferioribus clericis vel de laicis videtur ibi praecaveri, quantò magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi a tua sanctitate praeproperè vel indebitè videantur communioni restitui? Presbyterorum quoque et consequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione hoc ecclesiae derogatum est Africanae, et decreta Nicaena sive inferioris gradus clericos sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissimè commiserunt. Prudentissimè enim justissimèque viderunt quaecumque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda, nec unicuique providentiae gratiam Sancti Spiritus defuturam, qua aequitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur et constantissimè teneatur; maximè quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suae provinciae vel etiam universale provocare; nisi fortè quisquam est qui credat unicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessariae personae vel propter sexus vel propter senectutis infirmitatem vel multis aliis intercurrentibus impedimentis adduci non poterunt[44]? Nam ut aliqui tanquam a tuae sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum. Quia illud quod pridem per eundem coëpiscopum nostrum Faustinum tamquam ex parte Nicaeni concilii exinde transmisistis, in conciliis verioribus quae accipiuntur Nicaeni a sancto Cyrillo coëpiscopo nostro Alexandrinae ecclesiae et a venerabili Attico Constantinopolitano antistite ex authentico missis, quae etiam ante hoc per Innocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memoriae Bonifacio episcopo decessori vestro a nobis per eosdem transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos vestros, aliquibus petentibus, nolite mittere, nolite

40 T. 1. 2. Celesticius.
41 Æ. Fortunatus.
42 U. G. cohortante.
43 Æ. quacum.
44 Ex Æ. BR. In A. et reliquis codicibus: potuerunt.

concedere, ne fumosum thyphum seculi in ecclesiam Christi, quae lucem simplicitatis et humilitatis diem Domini videre cupientibus refert, videamus inducere. Nam de fratre nostro Faustino, amoto jam[45] pro suis nefandis nequitiis de Christi ecclesia dolendo Apiario, securi sumus quòd eum in pravitate[46], ac moderatione tuae sanctitatis, salva fraterna caritate, ulteriùs Africa minimè patiatur. Et alia manu: Dominus Deus noster sanctitatem vestram aevo longiori orantem pro nobis custodiat, domine frater.

45 In omnibus codicibus: jam dolo: quae postrema vox ut redundans expuncta est.

46 Omnes codices: in pravitate: deest fortè ejus: aut *in probitate* legendum, ut in excussis et in graeca versione.

XVIII.

CONCILIUM CARTHAGINENSE SEPTIMUM

DECEM ET OCTO EPISCOPORUM

GESTUM ERA QUA SUPRA,

CUI ETIAM INTERFUIT PRAEDICTA LEGATIO ROMANAE ECCLESIAE

POST CONSULATUM

GLORIOSISSIMORUM IMPERATORUM HONORII DUODECIES

ET THEODOSII OCTIES AUGUSTORUM

IV. CALENDAS JULIAS.

Carthagine in secretario basilicae restitutae, huic concilio interfuit legatio ecclesiae Romanae, quum Aurelius episcopus unà cum Faustino ecclesiae Potentinae provinciae Italiae Piceni legato Romanae ecclesiae, Vincentio Culusitano, Fortunatiano Neapolitano, Mauriano Uziparensi, Adeodato Simidicensi, Pentadio Carpitano, Rufiniano Muzensi, Praetextato Sicilibensi, Quodvultdeo Ucrensi[1], Candido Abbiritano, Galloniano Uticensi[2] legatis provinciae proconsularis, Alipio Tagastensi, Augustino Hipponiregiensi et Possidio Calamensi legatis provinciae Numidiae, Maximiano Àquiregiensi, Jucundo Suphetulensi, Maximiano Suphetano et Hilario Orreocellensi[3] legatis provinciae Byzacenae, Novato Sitiphensi et Leone Optensi legatis provinciae Mauritaniae Sitiphensis, Ninello Russurrensi, Laurentio Icositano et Numeriano Rusgunmensi legatis provinciae Mauritaniae Caesariensis, ab universali concilio judicibus delectis, adstantibus diaconibus, consedisset, et quibusdam peractis multi episcopi ceterorum peragendorum moras se conquererentur sustinere non posse, et ad proprias ecclesias festinarent; placuit universali concilio ut ab omnibus eligerentur de singulis quibusque provinciis, qui propter alia peragenda residerent: et factum est ut hi adessent quorum subscriptiones eos adfuisse testantur.

1 Ex Æ. BR. In A. Ugrensi. T. 2. Verensi. T. 1. 2. Utinensi.

2 Ex Æ. BR. E. 3. U. et G. In A. Utenensi. In

3 Æ. BR. E. 3. U. G. Orreocceliorum.

I.

De excommunicatis ut ad clericorum accusationem non admittantur.

Placuit itaque omnibus, quoniam superioribus conciliorum decretis de personis quae admittendae sunt ad accusationem clericorum jam constitutum est, et quae personae non admittantur non expressum est; idcirco definimus eum rite ad accusationem non admitti, qui posteaquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus sive laicus, accusare voluerit.

II.

De personis quibus clericorum accusatio interdicitur.

Item placuit, ut omnes servi vel proprii liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicae non admittunt, omnes etiam infamiae macula aspersi, id est histriones ac turpitudinibus subjectae personae, haeretici etiam sive pagani sive judaei; sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentiam non negandam.

III.

De his qui primum crimen objectum non probaverint ut ad cetera non admittantur.

Item placuit quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, et unum ex ipsis de quo priùs egerint probare non valuerint, ad cetera jam non admittantur.

IV.

De personis quae adversùs clericos testimonium dicere prohibentur.

Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti praecepti sunt vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit; ad testimonium autem intra annos quatuordecim aetatis suae non admittantur.

V.

De eo quem solo suo testimonio praesumpserit episcopus excommunicandum.

Item placuit, ut si quando episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum atque ille neget, non putet ad injuriam suam episcopus pertinere quòd illi soli non creditur; et si scripulo propriae conscientiae se dicit neganti nolle communicare, quamdiu excommunicato non communicaverit, ei episcopo ab aliis non communicetur episcopis, ut magis caveat episcopus ne dicat in quemquam quod aliis documentis convincere non potest. Et subscripserunt:

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginis.

Faustinus Potentinae provinciae Piceni.

Alipius Tagastensis legatus provinciae Numidiae.

Augustinus Hipponiregiensis legatus provinciae Numidiae.

Possidius Calamensis episcopus legatus provinciae Numidiae.

Novatus Sitiphensis legatus.

Leo Optensis[4] legatus provinciae Mauritaniae Sitiphensis.

Maurianus Uziparensis[5].

Rufinianus Muzensis.

Quodvultdeus Ucrensis.

Candidus Abbiritanus Germanicianorum.

Gallonianus Uticensis.

Maximianus Aquiregiensis legatus provinciae Byzacenae.

Jucundus Suphetulensis legatus provinciae Byzacenae.

Hilarius Orreocellensis legatus provinciae Byzacenae.

Maximianus Suphetanus legatus provinciae Byzacenae.

Ninellus[6] Russurrensis legatus provinciae Caesariensis.

Laurentius Icositanus legatus provinciae Caesariensis.

Numerianus Rusgunmensis[7] legatus provinciae Caesariensis.

Philippus presbyter legatus ecclesiae Romanae.

Asellus presbyter legatus ecclesiae Romanae.

4 Æ. BR. T. 1. Moptensis.
5 Æ. BR. Aziparitanus.
6 U. G. Nunellus.
7 T. 2. Rusugumensis. U. G. Gunmensis.

XIX.

CONCILIUM MILEVITANUM

DUCENTORUM QUATUORDECIM EPISCOPORUM

ERA CCCCXL.

GLORIOSISSIMIS IMPERATORIBUS ARCADIO QUINQUIES

ET HONORIO AUGUSTO QUINQUIES CONSULIBUS.

VI. CALENDAS SEPTEMBRIS.

In civitate Milevitana in secretario basilicae ipsius quum Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginis in concilio universali consedisset, adstantibus diaconibus, Aurelius episcopus dixit: Quoniam ecclesiae sanctae unum est corpus, omniumque membrorum caput est unum, factum est volente Domino ut ad hanc ecclesiam veniremus dilectionis et fraternitatis gratia invitati: unde quaeso caritatem vestram, quia ita credendum est quòd noster accessus ad vos nec superfluus nec insuavis est cunctis; ideoque pariter quaedam de causis fidei, unde nunc quaestio Pelagianorum imminet, in hoc coetu sanctissimo primitus tractentur, deinde subsequantur et aliqua quae disciplinae ecclesiasticae necessaria existunt.

I.

Contra Pelagianos qui dicunt etiam sine peccato mori potuisse Adam.

Placuit igitur omnibus episcopis, qui fuerunt in hac sancta synodo, constituere haec quae in praesenti concilio definita sunt: ut quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret sive non peccaret moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito sed necessitate naturae, anathema sit.

II.

Quòd juxta Apostoli testimonium etiam parvuli qui nihil peccati adhuc commiserunt omnes in peccatorum remissionem veraciter baptizentur.

Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati quod lavacro regenerationis expietur, unde fit consequens ut in eis forma baptismatis in remissionem quidem peccatorum non vera sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt:* nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt.

III.

Quòd gratia Dei non solùm peccata dimittat sed etiam adjuvet ne committantur.

Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam Dei qua justificamur per Jesum Christum dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere quae jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema sit.

IV.

Quòd per gratiam Dei sciamus quid facere debeamus et diligere ut faciamus.

Item quisquis dixerit eandem gratiam Dei

per Jesum Christum dominum nostrum propter hoc tantùm nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non per illam autem nobis praestari ut quod faciendum cognoverimus etiam facere debeamus atque valeamus, anathema sit. Quum enim dicat Apostolus: *Scientia inflat, caritas verò aedificat*, valde impium est ut credamus ad eam quae inflat nos habere gratiam Christi et ad eam quae aedificat non habere, quum sit utrumque donum Dei et scire quid facere debeamus et diligere ut faciamus, ut aedificante caritate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: *Qui docet hominem scientiam*, ita etiam scriptum est: *Caritas ex Deo est.*

V.

Quòd gratia Dei praestet ut lex impleatur, non sicut ait Pelagius facilè, quasi sine gratia Dei difficiliùs possit impleri.

Item placuit, ut quicumque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium faciliùs possimus implere per gratiam, tamquam, etsi gratia non daretur, non quidem facilè, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur ubi non ait: Sine me difficiliùs potestis facere, sed ait: *Sine me nihil potestis facere.*

VI.

Quòd juxta sententiam Joannis evangelistae nemo sit qui esse possit sine peccato.

Item placuit, ut quod ait sanctus Joannes apostolus: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus*[1] *et veritas in nobis non est*, quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit. Sequitur enim apostolus et adjungit: *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et justus qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate:* ubi satis apparet hoc non tantùm humiliter sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere: Si dixerimus quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus et humilitas in nobis non est; sed quum ait: *Nos ipsos decipimus et veritas in nobis non est*, satis ostendit eum qui dixerit se non habere peccatum non verum loqui sed falsum.

VII.

Quòd unicuique etiam justo non solùm pro aliis sed pro semetipso dicere oporteat: Dimitte nobis debita nostra.

Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione dominica ideo dicere sanctos: *Dimitte nobis debita nostra*, ut non pro se ipsis hoc dicant, quia non eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores, et ideo non dicere unumquemque sanctorum: dimitte mihi debita mea, sed *dimitte nobis debita nostra*, ut hoc pro aliis potiùs quàm pro se justus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim et justus erat apostolus qui dicebat: *In multis enim offendimus omnes:* nam quare additum est *omnes*, nisi ut ista sententia conveniret et psalmo ubi legitur: *Non intres in judicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens:* et in oratione sapientissimi Salomonis: *Non est homo qui non peccet tibi:* et in libro sancti Job: *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam:* unde etiam Daniel sanctus et justus quum in[2] oratione pluraliter diceret: *Peccavimus, iniquitatem fecimus*, et cetera quae ibi veraciter et humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis sed de populi sui potiùs dixisse peccatis, posteaquam dixit: *Quum orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei domino Deo meo*, noluit dicere peccata nostra, sed et populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos qui tam malè intelligerent tamquam propheta praevidit.

VIII.

Quòd a sanctis veraciter dicatur: Dimitte nobis debita nostra.

Item placuit, ut quicumque verba ipsa dominicae orationis ubi dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ita volunt a sanctis dici ut humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, et non hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi[3] dicit dimitti velle, et corde dicit quae sibi dimittantur se debita non habere?

Hucusque de fide capitula contra Pelagianos. Nunc regulae tractantur ecclesiasticae.

IX.

Ut in communes causas ecclesiae generale concilium congregari oporteat: in privatis verò causis speciale uniuscujusque provinciae.

Item primitus placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est

1 U. G. seducimus.
2 Ex reliquis codicibus praeter A. in quo desunt verba: in oratione.
3 T. 1. 2. suis.

totius Africae, undecumque ad hanc sedem pro concilio datae litterae fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia ubi opportunitas persuaserit: causae autem quae communes non sunt in suis provinciis judicentur.

X.

Ut epistolas ad concilium devocandum metropolitanus subscribat et dirigat.

Placuit etiam petitu omnium episcoporum, ut epistolis omnibus de concilio dandis sanctitas tua sola subscribat.

XI.

Ut de haereticis vel infidelibus quidquid in concilio constituitur a principe impetretur.

Placuit, ut et illud adversùs haereticos et paganos vel eorum superstitiones legati missi de hoc a glorioso concilio, quidquid utile praeviderint, de gloriosissimis principibus impetrent.

XII.

Ut preces vel orationes compositae, nisi probatae fuerint in concilio, non dicantur.

Placuit etiam et illud, ut preces vel orationes, seu missae quae probatae fuerint in concilio, seu traditiones[4] sive commendationes seu manus impositiones ab omnibus celebrentur: nec aliqua ex his omnino dicantur in ecclesia, nisi quae a prudentioribus tractata[5] et comprobata in synodo fuerint, ne fortè aliquid contra fidem vel per ignorantiam vel per studium sit compositum.

XIII.

Ut posteriores anterioribus episcopis deferant, nec inconsultis primatibus suis aliquid agere praesumant.

Valentinus episcopus dixit: Si permittit bonum patientiae vestrae, prosequor ea quae necessaria sunt ecclesiasticae disciplinae. Scimus enim in hac ecclesia Carthaginensi inviolatè semper permansisse ecclesiasticam disciplinam, ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet anteponere, sed officiis legitimis id semper exhibitum est prioribus, quod ab insequentibus rationabiliter semper acciperetur: hunc ordinem jubeat sanctitas vestra meliùs vestris interloquutionibus roborari. Aurelius episcopus dixit: Non decuerat quidem ut haec repeteremus, nisi fortè existerent inconsideratae mentes quorundam quae ad haec statuenda nostros acuerent sensus; sed communis haec causa est quam insinuavit frater et coëpiscopus[6] noster, ut unusquisque nostrum sibi decretum adeo cognoscat, ut posteriores anterioribus deferant nec inconsultis primatibus aliquid agere praesumant. Qua de re oportet eos qui putaverint spretis majoribus aliquid praesumendum, competenter esse ab omni concilio coërcendos. Universi episcopi dixerunt: Hic órdo et a patribus et a majoribus servatus est, et a nobis Deo propitio servabitur.

XIV.

Ut episcopi pro tempore consecrationis suae litteras ab ordinatoribus habeant.

Deinde placuit, ut quicumque deinceps ordinantur litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes consulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

XV.

Ut ubi quis primùm legerit, ibi permaneat clericus.

Item placuit, ut quicumque in ecclesia primùm vel semel legerit ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur.

XVI.

Ut pro causis ecclesiarum exequutores vel advocati a principe postulentur.

Placuit praeterea, ut exequutores in omnibus desideriis quae habet ecclesia ab imperatore postulentur, qui singulis ecclesiis impertiantur. Placuit etiam, ut petatur a gloriosissimis imperatoribus ut jubeant judicibus dare petitos sibi defensores scholasticos, qui in actu sint vel in officio defensionum causarum ecclesiasticarum, ut more sacerdotum provinciae idem ipsi qui defensionem ecclesiarum susceperint habeant facultatem pro negotiis ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit vel ad obsistendum obrepentibus vel ad necessaria suggerenda, ingredi judicum secretaria.

XVII.

Ut neque dimissus neque dimissa alteri conjungantur.

Placuit quoque secundùm evangelicam et apostolicam disciplinam, ut neque dimissus ab uxore neque dimissa a marito alteri conjungatur, sed ita maneant aut sibimet reconcilientur. Quòd si contempserint, ad poenitentiam redigantur, in qua causa legem imperialem petendam promulgari.

XVIII.

De his qui in sua provincia non communicant et alibi communicant.

Placuit, ut quicumque non communicans in propria provincia in aliis provinciis vel in transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, jacturam communionis vel clericatus excipiat.

4 Æ. BR. U. G. praefationes. 5 Æ. facta. 6 Æ. BR. U. consacerdos.

XIX.

De clericis qui apud principem seculare judicium aut synodale imploraverint.

Placuit, ut quicumque ab imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit honore proprio privetur: si autem episcopale judicium ab imperatore postulaverit, nihil ei obsit[7].

XX.

Ut sine formatis nemo ad comitatum proficiscatur: et qualiter fiant formatae.

Placuit, ut quicumque clericus propter necessitatem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatam ab episcopo suo accipiat: qui sine formata voluerit pergere, a communione removeatur. Quòd si alicubi ei repentina necessitas orta fuerit ad comitatum pergendi, alleget apud episcopum loci ejus ipsam necessitatem, et de hoc rescripta ejusdem episcopi perferat. Formatae autem quae a primatibus vel a quibusque episcopis propriis dantur habeant diem paschae; quòd si adhuc ejusdem anni paschae dies incertus est, ille praecedens adjungatur, quomodo solet post consulatum in publicis gestis adscribi.

XXI.

De episcopis qui id quod repetere poterant praetermissa synodo invaserint.

Item placuit, ut episcopi quascumque ecclesias vel plebes quas ad suam cathedram existimant pertinere non ita repetierint, ut causas suas episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint sive nolentibus sive volentibus plebibus, causae suae detrimentum patiantur: et quicumque hoc jam fecerunt, si nondum est inter episcopos finita contentio sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat quem constiterit praetermissis judicibus ecclesiasticis irruisse: nec sibi quisque blandiatur, si à primatu ut retineat litteras impetrarit; sed sive habeat litteras sive non habeat, conveniat eum qui tenet et ejus litteras accipiat, ut appareat pacificè tenuisse ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam quaestionem retulerit, per episcopos judices causa finiatur, sive quos eis primatus dederit sive quos ipsi vicinos cum consultu primatis delegerint.

XXII.

De clericis qui de judiciis episcoporum suorum conqueruntur.

Item placuit, ut presbyteri, diaconi vel ceteri inferiores clerici in causis quas habuerint, si de judiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant, et inter eos quidquid est finiant adhibiti ab eis ex consensu episcoporum suorum; quòd si et ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia vel ad primatus provinciarum suarum: ad transmarina autem qui putaverint appellandum, a nullo intra Africam ad communionem suscipiantur.

XXIII.

De his qui apud haereticos poenitentiam acceperunt quomodo ab ecclesia recipiantur.

Placuit, ut quicumque conversus ab haereticis dixerit se apud eos poenitentiam accepisse, unusquisque catholicus episcopus requirat ubi et ob quam causam apud eosdem haereticos poenitentiam susceperit, ut quum certis documentis hoc ipsum sibi approbaverit, pro qualitate peccati, sicut eidem episcopo catholico visum fuerit, tempus poenitentiae vel reconciliationis decernat.

XXIV.

De episcopis negligentibus adversùs haereticos.

Item placuit, ut quicumque negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis episcopis ut id agere non morentur; quòd si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit lucrari ea ad ipsum pertineant; ita sanè, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit magis illius electam negligentiam ab haereticis ut impunè ibi sint, et suam diligentiam fuisse praeventam ut eo modo ejus cura sollicitior vitaretur, quum hoc judices episcopi cognoverint, suae cathedrae loca restituant. Sanè si episcopi inter quos causa versatur diversarum sunt provinciarum, ille primatus det[8] judices, in cujus provincia est locus de quo contenditur: si autem ex communi placito vicinos judices elegerint, aut unus eligatur aut tres, ut si tres elegerint aut omnium sententiam[9] sequatur aut duorum; a judicibus autem quos communis consensus elegerit non liceat provocare: et quisquis probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, quum hoc primae sedis episcopo fuerit prolatum, det litteras ut nullus ei communicet episcoporum donec obtemperet.

XXV.

De quibus supra.

Si in matricibus cathedris episcopus negligens fuerit adversùs haereticos, conveniatur a vicinis episcopis diligentibus, et ei sua negligentia demonstretur ut se excusare non possit; quòd si ex die quo convenitur intra sex menses in ejus provincia exequutio fuerit, et non eos ad unitatem catholicam convertendos curaverit, non ei communicetur donec impleat: si autem probatum fuerit eum de communione illorum fuisse mentitum, dicendo eos communicasse quos eo sciente

7 U. prosit. 8 U. G. dejudicet. 9 Ex Æ. BR. E. 3. T. 1. In A. T. 2. U. G. sententia.

non communicasse constiterit, etiam episcopatum amittat.

XXVI.

De virginibus quae infra viginti quinque annos necessitate cogente velantur.

Item placuit, ut quicumque episcoporum necessitate periclitantis pudicitiae virginalis quum vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo in mortis periculo scripulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem intra viginti quinque annos aetatis, non ei obsit concilium quod de isto numero annorum constitutum est.

XXVII.

De episcopis qui post acta Carthaginensi synodo retenti sunt ad reliqua peragenda.

Item placuit, ne diutiùs universi episcopi qui ad concilium congregati sunt tenerentur, ab universo concilio judices ternos de singulis provinciis eligi: et electi sunt de provincia Carthaginensi Vincentius, Fortunatianus et Clarus: de provincia Numidiae Alipius, Augustinus et Restitutus: de provincia Byzacena cum sancto sene Donatiano primatu Cresconius, Jucundus et AEmilianus: de Mauritania Sitiphensi Severianus[10], Casiatticus et Donatus: de provincia Tripolitana Plautius, qui ex more legatus unus est missus: qui omnes cum sancto sene Aurelio universa cognoscant, a quo petiit universum concilium ut cunctis sive gestis quae confecta jam sunt seu epistolis ipse subscribat.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis subscripsit.

Donatianus Teleptensis primae sedis subscripsit.

Similiter et omnes episcopi subscripserunt.

10 T. 1.G. Severinianus.

XX.

CONCILIUM[1] TELEPTENSE

POST[2] CONSULATUM

GLORIOSISSIMI HONORII ET CONSTANTII SECUNDÒ

VIII. CALENDAS MARTIAS.

Congregato concilio in ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis beatus pater primae sedis episcopus Donatianus civitatis Teleptensis quum resedisset, consedentibus secum Januario, Felice, Secundo, Cyrio, Victorio, Secundiano, Geta[3], Eunomio, Maximiano, Donato, Cresconio, Jucundo, Sopatro, Restituto, Juliano, Maximiano, Tertiolo, Milico, Maximo, Donatiano, Basilio, Papiniano, Januario, Porphyrio, item Porphyrio, Donato, Juliano, Tuto, Fortunio, Quintiano, Capione et ceteris episcopis, necnon etiam Vincentio et Fortunatiano legatis provinciae proconsularis ad Byzacenum[4] concilium directis et reliquis; Vincentius et Fortunatianus dixerunt: Etiam quum Thusdrum fuissemus, sicut mecum recolit memorialis auditio vestra, et epistolas sanctae memoriae Siricii sedis apostolicae episcopi dederemus recitandas, ex quibus quum unam legeret sanctimonium fratris nostri episcopi Latonii, utrasque nos nunc referre suggestio indicat: has recitari donate. Episcopi dixerunt: Recitentur epistolae venerabilis memoriae

1 Desumptum est hoc concilium ex codice Æ. quum desit in A. et reliquis. Collatum est etiam cum optimae notae codice qui in Bibliotheca Regia asservatur sub hoc titulo: *Opuscula sancti Martini Dumiensis;* cujus et variantes lectiones littera D. notabimus.

2 D. proconsulibus gloriosissimis Honorio et Constantio secundò.

3 D. Zeta.

4 D. Byzantium.

sancti Siricii, ut noverimus quid earum textus contineat. Quum traderentur, Privatus notarius dixit: Exemplum tractatoriae episcopi urbis Romae: Dilectissimis fratribus et coëpiscopis per Africam Siricius. Diversà[5] quamvis, quum in unum fratres convenissemus ad sancti apostoli Petri reliquias, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo coepit exordium, placueritque propter emergentes plurimas causas, quae in aliquantis non erant causae sed crimina, ut de cetero sollicitudo esset unicuique in ecclesia curam hujusmodi habere sicut apostolus praedicat Paulus: *Talem Deo ecclesiam exhibendam non habentem maculam aut rugam*, ne per[6] alicujus morbidae ovis afflatum conscientia nostra contaminata videretur, qua de re meliori consilio id sedit propter eos maximè, qui in praesenti valetudine corporis aut fessae aetatis causa adesse minimè potuerunt, quò perpetua istiusmodi forma servetur litteras tales dari placuit, non quae nova praeferant[7], sed quia quae aliquorum ignavia neglecta sunt observari cupiamus, quae tamen apostolica et patrum constitutione sunt constituta, sicut scriptum est: *State et tenete traditiones nostras sive per verbum sive per epistolam.* Illud certè vestram debet mentem, dilectissimi fratres, vehementiùs excitare, ut ab omni labe seculi istius immunes ad Dei conspectum securique veniamus; non enim erimus immunes qui[8] praesumus plebibus, quum scriptum sit: *Cui multum creditum fuerit, plus ab eodem requiretur.* Ergo quoniam non pro nobis tantùm sed pro populo credito cogitamus praestare rationem, populum disciplina deifica humilem erudire debemus. Extiterunt enim nonnulli, qui statuta majorum non tenentes castitatem ecclesiae praesumptione violarunt, voluntatem populi sequentes, Dei judicium non timentes. Ergo ne pari more silentio connivere atque adhibere consensum talibus videamur, unde gehennae poenas possimus incurrere, dicente Domino: *Furem videbas et currebas cum eo et cum adulteris portionem tuam ponebas:* haec sunt, quae deinceps intuitu divini judicii omnes catholicos episcopos expedit custodire.

I.

Ut extra conscientiam sedis apostolicae, hoc est primatis, nemo audeat ordinare: integrum enim judicium est quod plurimorum sententia consequitur.

II.

Ne unus episcopus episcopum ordinare praesumat propter arrogantiam, ne furtivum beneficium praestitum videatur: hoc enim in synodo Nicaena constat esse definitum.

III.

Item si quis post remissionem peccatorum cingulum militiae secularis habuerit, ad clerum admitti non debet.

IV.

Ut mulierem id est viduam clericus non ducat uxorem.

V.

Ut is qui laicus viduam duxerit non admittatur ad clerum.

VI.

Ut de aliena ecclesia ordinare clericum nullus usurpet.

VII.

Ut abjectum clericum alia ecclesia non admittat.

VIII.

Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur ex eo quòd rebaptizant.

IX.

Praeterea, quod dignum et pudicum et honestum est, suademus[9], ut sacerdotes et levitae cum uxoribus suis non coëant, quia in ministerio ministri quotidianis necessitatibus occupantur; ad Corinthios namque Paulus sic scribit, dicens: *Abstinete, ut vacetis orationi.* Si ergo laicis abstinentia imperatur ut possint deprecantes audiri, quantò magis sacerdos utique omni momento paratus esse debet, ut munditiae puritate securus sacrificium offerat aut baptizare cogatur? qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quid faciet? quid excusabit? quo pudore, qua mente usurpabit? qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit: *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum?* Qua de re hortor et moneo et rogo tollatur hoc opprobrium quod potest jure etiam gentilitas incusare. Fortè creditur quia scriptum est: *Unius uxoris virum*: non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit qui ait: *Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti et ego;* et apertiùs declarat, dicens: *Qui autem in carne sunt Deo placere non possunt: vos autem jam non estis in carne sed in spiritu.*

5 Ex D. In Æ. Diversi.
6 D. pro alicujus morbidae ovis afflatu.
7 D. praeseferant.
8 D. quia.
9 D. studemus.

Haec itaque, fratres, si plena vigilantia fuerint ab omnibus observata, cessabit ambitio, dissensio conquiescet, haereses et schismata non emergent, locum non accipiet diabolus saeviendi, manebit unanimitas, iniquitas superata calcabitur, caritas spirituali fervore flagrabit, pax praedicata labiis cum voluntate[10] animi concordabit, pax utique Dei nostri quam Salvator ipse jam proximus passioni servandam esse praecepit, et haereditario eam nobis jure dereliquit, dicens: *Pacem meam relinquo vobis;* et dictum Apostoli: *Ut unanimes unum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes, nec hominibus sed Deo nostro salvatori placeamus.* His praeceptis omnibus si fideliter voluerimus obedire, custodiet Dominus corpora nostra et animas nostras in die qua redditurus est unicuique secundùm opera sua. Si quis sanè inflatus mente carnis suae ab hac canonis ratione voluerit evagari, sciat se et a nostra communione seclusum et gehennae poenas habiturum. Praeterea misericordia cum judicio esse debet; talibus enim oportet manus porrigere, qui sic currentem non pertrahant in ruinam. Datum Romae in concilio episcoporum octoginta sub die IX. Idus[11] Januarii post consulatum Honorii Augusti et Bautonis.

10 D. voluptate.

11 D. calendas Januarias.

GALLIAE CONCILIA.

XXI.

CONCILIUM ARELATENSE PRIMUM

A PLURIMIS EPISCOPIS GESTUM

IN CIVITATE ARELATO APUD MARINUM EPISCOPUM

TEMPORIBUS CONSTANTINI IMPERATORIS

EO TEMPORE QUO ETIAM CONCILIUM NICAENUM HABITUM EST

TRECENTORUM DECEM ET OCTO EPISCOPORUM.

Domino et sanctissimo Silvestro episcopo coetus episcoporum, qui adunati fuerunt in oppido Arelatensi, quid decreverimus communi consilio caritati tuae significamus, ut omnes sciant quid in futurum observare debeant.

I.

Ut uno die et tempore pascha celebretur.

De observatione paschae dominicae, ut uno die et uno tempore per omnem orbem observetur et juxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.

II.

Ut ubi quisque[1] ordinatur permaneat.

De his qui in quibuscumque locis ordinati fuerint ministri in ipsis locis perseverent.

III.

Ut qui in pace arma projiciunt excommunicentur.

De his qui arma projiciunt in pace, placuit abstineri eos a communione.

IV.

Ut aurigae dum agitant excommunicentur.

De agitatoribus qui fideles sunt, placuit eos quamdiu agitant a communione separari.

V.

Ut qui in theatris conveniunt excommunicentur.

De theatricis, et ipsos placuit quamdiu agunt a communione separari.

VI.

In infirmitate conversi manus impositionem accipiant.

De his qui in infirmitate credere volunt, placuit debere his manum imponi.

VII.

De praesidibus ut cum conscientia episcopi sui communicent.

De praesidibus qui fideles ad praesidatum prosiliunt ita placuit, ut quum promoti fuerint litteras accipiant ecclesiasticas communicatorias, ita tamen ut in quibuscumque locis gesserint, ab episcopo ejusdem loci cura illis agatur, ut quum coeperint contra disciplinam publicam agere, tum demum a communione excludantur: similiter et de his qui rempublicam agere volunt.

VIII.

Ut ex haerese conversi, si in Trinitate baptizati sunt, manus impositionem accipiant.

De Arianis qui propria lege sua utuntur ut rebaptizentur, placuit si ad ecclesiam aliqui de hac haerese venerint, interrogent eos symbolum, et si perviderint eos in Patre et Filio et in Spiritu Sancto esse baptizatos, manus eis tantùm imponatur ut accipiant Spiritum Sanctum; quòd si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur.

IX.

Ut qui confessorum litteras portant alias recipiant.

De his qui confessorum litteras afferunt, placuit ut sublatis eis litteris alias accipiant communicatorias.

X.

Ut si cujus uxor adulteraverit aliam non accipiat.

De his qui conjuges suas in adulterio deprehendunt, et idem sunt adolescentes fideles et prohibentur nubere, placuit quantum possit consilium eis detur, ne viventibus etiam uxoribus suis, licèt adulterae sint, ut non alias accipiant.

XI.

Ut foeminae fideles quae gentilibus se junxerint excommunicentur.

De puellis fidelibus quae gentilibus junguntur, placuit ut aliquanto tempore a communione separentur.

XII.

Ut clerici foeneratores excommunicentur.

De ministris qui foenerant, placuit eos juxta formam divinitus datam a communione abstineri.

XIII.

Ut proditores fratrum vel vasorum sacrorum seu scripturarum cum verberibus deponantur.

De his, qui scripturas[2] tradidisse dicuntur vel vasa dominica vel nomina fratrum suorum, placuit nobis ut quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine cleri amoveatur: nam si idem aliquos ordinasse fuerint deprehensi et de his quos ordinaverunt ratio subsistit, non illis obsistat ordinatio. Quoniam multi sunt qui contra ecclesiam repugnare videntur et per testes redemptos putant se excusatione admitti debere, omnino non permittantur nisi ut supra diximus actis publicis docuerint.

XIV.

Ut falsi accusatores fratrum usque ad exitum excommunicentur.

De his qui falsò accusant fratres suos, placuit eos usque ad exitum non communicare, sed falsum testem juxta scripturam impunitum non licere esse.

XV.

Ut levitae non offerant.

De diaconibus, quos cognovimus multis locis offerre, placuit minimè fieri debere.

XVI.

Ut poenitentes ubi acceperint orationem ibi communicent.

De his qui pro delicto suo a communione separantur ita placuit, ut in quibuscumque locis fuerant exclusi eodem loco communionem consequantur.

1 T. 2. *quisque minister ordinatur.*

2 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. scripturas sanctas.

XVII.

Ut nullus episcopus alium conculcet episcopum.

Ut nullus episcopus alium episcopum conculcet.

XVIII.

Ut diaconus nihil sine presbytero offerat[3].

De diaconibus urbicis ut non tantùm sibi praesumant, sed honorem presbyteris reservent, ut sine conscientia ipsorum nihil tale faciant.

XIX.

Ut peregrino episcopo locus sacrificandi detur.

De peregrinis episcopis qui in urbem solent venire, placuit illis locum dari ut offerant.

XX.

Ut sine tribus episcopis nullus episcopus ordinetur.

De his, qui usurpant sibi soli debere episcopum ordinare, placuit ut nullus hoc sibi praesumat, nisi assumptis sibi aliis septem episcopis; si tamen non poterit septem, infra tres non audeat ordinare.

XXI.

Ut clericus alibi transiens excommunicetur.

De presbyteris aut diaconibus qui solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt et ad alia loca transtulerunt se, placuit ut his locis ministrent, ut si relictis locis suis ad alium locum se transferre voluerint deponantur.

XXII.

Ut apostatae qui tardiùs revertuntur nisi per dignam poenitentiam non recipiantur.

De his qui apostatant et nunquam se ad ecclesiam repraesentant nec quidem poenitentiam agere quaerunt, et postea infirmitate arrepti petunt communionem, placuit eis non dandam communionem nisi revaluerint[4] et egerint dignos fructus poenitentiae.

Ex Sicilia[5] Syracusanorum Sixtus episcopus et Florus diaconus: ex provincia Campaniae civitatis Protinus episcopus et Agrippa Tutilaque diacones: ex provincia Apuliae Pardus episcopus et Crescens diaconus: ex provincia Dalmaciae Theodorus episcopus et Agathon diaconus: ex urbe Roma quos Sylvester episcopus misit Claudianus et Avitus presbyteres, Eugenius et Cyriacus diacones: ex provincia Italiae Orosius episcopus, Nazareus lector: ex provincia Viennensium civitatis Arelatae Marinus episcopus, Salamas presbyter, Nicatius, Afer, Ursinus et Petrus diacones: ex provincia qua supra Viennensium Verus episcopus, Beclas exorcista: ex civitate Vasione Damnas episcopus et Victor exorcista: ex civitate Arausicorum Laustinus presbyter: ex Porta Innocentius diaconus, Agapius exorcista: ex provincia Galliae civitatis Rhemorum Imbethausius[6] episcopus, Primigenius diaconus: ex civitate Rothomagensium Avidianus episcopus, Nicetius diaconus: ex civitate Augustoduni Petius episcopus, Amandus presbyter, Philomatius diaconus: ex civitate Leudona Votius[7] episcopus, Petulius exorcista: ex civitate Agrippina Maternus episcopus, Marinus diaconus: ex provincia Aquitanica civitatis Vagalum Genialis episcopus: ex civitate Burdegala Orientalis episcopus, Flavius diaconus: ex civitate Trevirorum[8] Agricius episcopus, Felix exorcista: ex civitate Tolosa Martinus episcopus, Leoncius diaconus: ex provincia Britanniae Eburius episcopus: ex civitate Lugdunensium Restitutus episcopus: ex civitate Clunia Adelphus episcopus, Soter presbyter: ex civitate Rhemorum Liberius episcopus, Florentius diaconus: ex civitate Baetica Sabinus presbyter: ex civitate Ursulentium Natalis presbyter, Cytherius diaconus: ex civitate Tarracona Probatius presbyter, Castorius diaconus: ex civitate Caesaraugusta Clementius presbyter, Rufinus exorcista: ex civitate Bastigentium Termarius presbyter, Victor lector: ex provincia Mauritaniae Caesariensis Fortunatus episcopus, Deuterius diaconus: ex provincia Sardiniae Quintus[9] episcopus, Ammonius presbyter: ex provincia Africae Caecilianus episcopus, Sperantius diaconus: ex civitate Onina Lampadius episcopus: ex civitate Utica Victor episcopus: ex civitate Beneventina Anastasius episcopus: ex civitate Turbustana Faustus episcopus: ex civitate Cocofeltis Surgentius episcopus: ex provincia Numidiae Victor episcopus: ex civitate Virensium Vitalis episcopus: ex porto urbis Romae Gregorius episcopus: ex Centumcellis Epictetus episcopus: ex civitate Ostiensi Leontius et Macarius presbyteres.

3 T. 1. 2. U. G. agat.
4 U. G. praevaluerint.
5 Sub initium Arelatensis secundi inveniuntur in omnibus codicibus n mina episcoporum qui huic Arelatensi primae synodo interfuerunt: in hunc igitur locum transferri debere, et episcoporum numerus et sequentis concilii canon decimus octavus apertè convincunt.
6 BR. Bethausius.
7 Æ. Notius. BR. U. G. Nuvotius.
8 U. Treverorum.
9 T. 2. Quintinus.

XXII.

CONCILIUM ARELATENSE SECUNDUM.[1]

I.

De neophytis clerici ne ordinentur.

Ordinari ad diaconatus ac sacerdotii officium neophytum non debere.

II.

Qualiter conjugati ad sacerdotium promoveantur.

Assumi aliquem ad sacerdotium non posse in conjugii vinculo constitutum, nisi fuerit praemissa conversio.

III.

Ut nullus clericus aut diaconus in solatio suo extraneam habeat mulierem.

Si quis clericus a gradu diaconatus in solatio suo mulierem praeter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem vel conversam secum uxorem habere praesumpserit, a communione alienus habeatur: par quoque et mulierem, si se separare noluerit, poena percellat.

IV.

Ut nullus clericus in cellario vel secreto intromittat puellam.

Nullus diaconus vel presbyter vel episcopus ad cellarii secretum intromittat puellam vel ingenuam vel ancillam.

V.

Ut episcopus quum ordinatur, cum consensu metropolitani tres eum ordinent episcopi.

Ut episcopum sine metropolitano vel epistola metropolitani vel tribus comprovincialibus non liceat ordinari, ita ut alii comprovinciales epistolis admoneantur, ut se suo responso consensisse significent; quòd si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, majori numero metropolitanus in electione consentiat.

VI.

De episcopo qui sine conscientia metropolitani fuerit ordinatus.

Illud autem ante omnia clareat, eum qui sine conscientia metropolitani constitutus fuerit episcopus juxta magnam synodum esse episcopum non debere.

VII.

De his qui se ipsos abscidunt.

Hos qui se carnali vitio repugnare nescientes abscidunt, ad clericatum pervenire non posse.

VIII.

De his qui excommunicatos alterius suscipiunt.

Si quis excommunicatum alterius sive clericum sive secularem recipere post interdictum praesumpserit, noverit se reum fraternitatis factum causam in concilio redditurum.

IX.

Ut Novatiani in communionem non recipiantur.

Novatianum in communionem recipi non debere, nisi suscepta poenitentiae credulitate praeteritum damnet errorem.

X.

De his qui in persequutione praevaricati sunt.

De his qui in persequutione praevaricati sunt, si voluntariè fidem negaverunt, hoc de eis Nicaena synodus statuit, ut quinque annis inter catechumenos exeant, et duobus inter communicantes, ita ut communionem inter poenitentes non praesumant; in potestate tamen vel arbitrio sit episcopi, ut si eos ex animo errorem deflere et agere poenitentiam viderit, ad communionem pro ecclesiastica humanitate suscipiat.

XI.

De his qui poenis victi sacrificare compulsi sunt.

Si qui verò dolore victi et pondere persequutionis negare vel sacrificare compulsi sunt, duobus annis inter catechumenos, et triennio inter poenitentes habeantur a communione suspensi.

XII.

De his qui in poenitentia positi vita excesserunt.

De his qui in poenitentia positi vita excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti, sed pro eo quòd honoravit poenitentiam oblatio illius recipiatur.

1 Æ. centum quatuordecim episcoporum. BR. T. 1. centum tredecim episcoporum.

XIII.

Ut nequis qualibet necessitate suam relinquat ecclesiam.

Nullus cujusque ordinis clericus, non diaconus, non presbyter, non episcopus quacumque occasione faciente propriam relinquat ecclesiam, sed omnismodis aut excommunicetur aut redire cogatur: quòd si aliquo commorationis tempore invito episcopo suo in aliena ecclesia habitans ab episcopo loci clericus fuerit ordinatus, hujusmodi ordinatio irrita habeatur.

XIV.

Ne clericus usuras accipiat.

Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienae rei voluerit esse, aut turpis lucri gratia genus aliquod negotiationis exercuerit, depositus a clero a communione alienus fiat.

XV.

Ne diaconus coram presbytero sedeat vel eucharistiam tradat.

In secretario diacono inter presbyteres sedere non liceat, vel corpus Christi praesente presbytero tradere non praesumat; quòd si fecerit, ab officio diaconatus abscedat.

XVI.

Ut Photiniani et Paulianistae baptizentur.

Photinianos verò sive Paulianistas secundùm patrum statuta baptizari oportere.

XVII.

De haereticis baptizatis.

Bonitiacos autem ex eodem errore venientes, quos sicut Arianos baptizari in Trinitate manifestum est, dum interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum chrismate et manus impositione in ecclesia recipi sufficit.

XVIII.

Ut metropolitani arbitrio synodus congregetur.

Ad Arelatensis episcopi arbitrium synodus congreganda, ad quam urbem ex omnibus mundi partibus sub sancti Marini tempore legimus celebratum fuisse concilium atque conventum: si quis commonitus infirmitatis causa defuerit, personam sua vice dirigat.

XIX.

Ut nulli episcopo liceat a synodo discedere.

Si quis autem adesse neglexerit, aut coetum fratrum antequam concilium dissolvatur crediderit deserendum, alienatum se a fratrum communione cognoscat, nec eum recipi liceat nisi in sequenti synodo fuerit absolutus.

XX.

De aurigis et theatricis fidelibus.

De agitatoribus sive theatricis qui fideles sunt, placuit eos quamdiu agunt a communione separari.

XXI.

Si post acceptam poenitentiam quis nupserit.

Poenitentes, quae defuncto viro aliis nubere praesumpserint, vel suspecta vel interdicta familiaritate cum extraneo vixerint, cum eodem ab ecclesiae liminibus arceantur: hoc etiam et de viro in poenitentia posito placuit observari.

XXII.

Ut poenitentia conjugatis ex consensu detur.

Poenitentiam conjugatis non nisi ex consensu dandam.

XXIII.

De sacerdotibus qui idolatriam non everterint.

Si in alicujus presbyteri territorio infideles aut faculas accendunt aut arbores, fontes vel saxa venerantur, si hoc eruere[2] neglexerit, sacrilegii reum se esse cognoscat: dominus aut ordinator rei ipsius, si admonitus emendare noluerit, communione privetur.

XXIV.

De accusatoribus fratrum.

Eos qui falsò fratribus suis capitalia[3] objecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare, sicut magna synodus ante constituit, nisi digna satisfactione poenituerint.

XXV.

De apostatis si non revertantur.

Hi qui post sanctam religionis professionem apostatant et ad seculum redeunt, et postmodum poenitentiae remedia non requirunt, sine poenitentia communionem penitus non accipiant: quos etiam jubemus ad officium clericatus non admitti, et quicumque ille post poenitentiam habitum secularem non praesumat; quòd si praesumpserit, ab ecclesia alienus habeatur.

2 T. 2. evertere. 3 U. capitalia objecisse crimina convicti fuerint.

XXIII.

CONCILIUM ARELATENSE TERTIUM

DUODECIM[1] EPISCOPORUM

HABITUM ERA CCCCLXI.

MARCIANO AUGUSTO REGNANTE,

OPILIONE ET VINCOMALONE CONSULIBUS,

VIII. IDUS JULIAS.

Quum in voluntate Dei ad dedicationem basilicae sanctae Mariae in Arelatensi civitate sacerdotes Domini convenissent, congruum eis et rationabile visum est ut primùm de observandis canonibus attentissima sollicitudine pertractantes, qualiter ab ipsis ecclesiasticae regulae servarentur, salubri consilio definirent.

I.

Ut diaconus ante viginti quinque annos, et sacerdos ante triginta annos non ordinetur.

Et quia in ordinandis clericis antiquorum patrum statuta non ad integrum, sicut expedit, observata esse cognoscitur, ne fortè quorumcumque importunis et inordinatis precibus sacerdotes Domini fatigentur, et ea quae[2] toties sunt praecepta transgredi compellantur, hoc inter se observandum esse definiunt: ut nullus episcoporum diaconem, antequam viginti et quinque annos impleat, ordinare praesumat: episcopatus verò vel presbyteratus honorem nullus laicus ante praemissam conversionem[3] vel ante triginta aetatis annos accipiat.

II.

Ut laicus ante annum conversionis non ordinetur.

Et licèt de laicis prolixiora tempora antiqui patres ordinaverint observanda, tamen quia accrescente ecclesiarum numero necesse est nobis plures clericos ordinare, hoc inter nos sine praejudicio dumtaxat canonum constitit antiquorum, ut nullus metropolitanorum cuicumque laico dignitatem episcopatus tribuat, sed nec reliqui pontifices presbyterii vel diaconatus honorem conferre praesumant, nisi anno integro fuerit praemissa conversio.

III.

Ut digami vel poenitentes vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur.

Nullus poenitentem, nullus digamum vel internuptarum maritos in praedictis honoribus audeat ordinare. Et licèt haec jam prope omnium[4] canonum instituta contineant, tamen ne cuicumque sacerdotum supplicantum, sicut jam diximus, importunitàs vel suggestio iniqua[5] subripiat, necesse fuit ut nunc severiorem regulam sibi velint Domini sacerdotes imponere: et ideo quicumque ab hac die contra ea quae superiùs sunt comprehensa clericum ordinare praesumpserit, ab ea die qua hoc ei potuerit approbari anno integro missas facere[6] non praesumat: quam rem si quis observare noluerit, et contra consensum fratrum faciens, missas celebrare praesumpserit, ab omnium fratrum caritate noverit se alienum; quia dignum est ut severitatem ecclesiasticae disciplinae sentiat qui salubriter a sanctis patribus instituta observare contemnit.

IV.

De clericis alienis qui sunt ab aliis defensi.

Et si fortè aliquis clericorum regulam dis-

1 In reliquis praeter A. quatuordecim.
2 U. quae constituta sunt.
3 Æ. BR. U. conversationem.
4 T. 1. omnia.
5 U. G. aliqua.
6 T. 2. agere.

ciplinae ecclesiasticae subterfugiens fuerit evagatus, quicumque eum susceperit, et non solùm pontifici suo non reconciliaverit sed magis defensare praesumpserit, ab ecclesiae communione privetur.

Caesarius in Christi nomine episcopus definitionem hanc sanctorum fratrum meorum vel meam relegi et subscripsi.

Contumeliosus episcopus consensi et subscripsi.

Philacrius[7] episcopus subscripsi.

Praetextatus episcopus subscripsi.

Maximus episcopus subscripsi.

Julianus episcopus subscripsi.

Florentius[8] episcopus subscripsi.

Cyprianus episcopus subscripsi.

Montanus episcopus subscripsi.

Florentius[9] episcopus subscripsi.

Cyprianus episcopus subscripsi.

Coelestinus[10] episcopus subscripsi.

Porcianus episcopus subscripsi.

Eucherius episcopus subscripsi.

Cataphronius presbyter directus a dominis meis Agricio et Severo episcopis consensi et subscripsi.

Ego Desiderius presbyter directus a domino meo Joanne episcopo consensi et subscripsi.

Leontius presbyter directus a domino meo Constantino[11] episcopo subscripsi.

Ego Hemeterius directus a domino meo Galliciano episcopo consensi et subscripsi.

7 Æ. Filarius. BR. E. 3. U. Filagrius.
8 E. 3. Florentinus.
9 Repeti videntur nomina Florentii et Cypriani: quamobrem duodecim episcopos huic interfuisse concilio ex A. codice rectè diximus, quamvis quatuordecim adfuisse scripserint reliqui codices.
10 Æ. BR. Coelestius.
11 Æ. T. 1. Constantio.

XXIV.

CONCILIUM VALENTINUM

VIGINTI EPISCOPORUM

HABITUM ERA CCCCXIII.

GRATIANO ET VALENTINIANO IMPERATORIBUS

SUB DIE IV. IDUS JULIAS,

GRATIANO TERTIÒ ET EQUITIO[1] CONSULIBUS.

Dilectissimis fratribus per Gallias et quinque provincias constitutis episcopis Faegadius[2], Eumerius, Florentius, Artemius[3], AEmilianus, Britto, Justus, Euphodius[4], Rhodamius, Eortius, Cretus, Concordius, Constantius, Paulus, Antherius, Felix, Neoterius, Urbanus, Simplicius et Vincentius episcopi in Domino salutem. Transactis Valentinae omnibus, et in Dei nomine in statu meliori compositis quae fuerant coepta causa discidii, quorumdam fuit patrum utilis et religiosa suggestio, retractandum etiam de his quae nec recipere possumus ob ecclesiae sanctitatem, nec tamen usurpatae consuetudinis causa damnare. Ita enim per omnes ecclesias ejusmodi vitiorum germen inolevit, ut ad plena remedia non facilis sit recursus, certè non sine verecundia eorum quos causa contigit: quocirca fratres librato diu

1 E. 3. Quintio.
2 Ex Æ. BR. E. 3. T. 1. U. In A. et reliquis: Egadius. In T. 2. Fegatius.
3 Æ. Anthemius.
4 Æ. Euphrodius. U. Eufomius.

moderatoque consilio ea cautelae ratio servata est, quae et scandala submoveret et sanctitatem ecclesiae custodiret.

I.

De digamis ne consecrentur.

Sedit igitur, neminem post hanc synodum, qua ejusmodi illicitis vel serò succurritur, digamos aut internuptarum maritos ordinari clericos posse; nec requirendum, utrumne initiati sacramentis divinis, anne gentiles hac se infelici sorte necessitate macularint.

II.

Ut Deo[5] vota si maritaverit vel moechaverit, poenitentiae deputetur.

De puellis verò quae se voverint, si ad terrenas nuptias sponte transierint, id custodiendum esse decrevimus, ut poenitentia his nec statim detur, et quum data fuerit, nisi plenè satisfecerint Deo, in quantum ratio poposcerit earum[6] communio differatur.

III.

Ut qui baptizati idola colunt vel incesto polluti sunt, agant poenitentiam.

Circa eorum verò personas, qui se post unum et sanctum lavacrum vel profanis sacrificiis daemonum vel incesta lavatione polluerint, eam censurae formam duximus esse servandam, ut his juxta synodum Nicaenam satisfactionis quidem aditus non negetur, nec infelicibus lacrymis vel solatii janua desperatione claudatur, acturi poenitentiam usque in diem mortis, non sine spe tamen remissionis, quam ab eo plenè sperare debebunt, qui jus ejus et solus obtinet et tam dives misericordiae est ut nemo desperet; Deus enim mortem non fecit nec laetatur in perditione vivorum.

IV.

Ut sacerdos vel levita si de se crimen aliquod confitetur, deponatur.

Nec illud, fratres, scribere alienum ab ecclesiae utilitate censuimus, ut sciretis, quicumque sub ordinatione vel diaconatus vel presbyterii vel episcopatus mortali crimine dixerint se esse pollutos, a supradictis ordinationibus submovendos, reos scilicet vel veri confessione vel mendacio falsitatis: neque enim absolvi potest in his, nisi in se ipsos dixerint, quod dictum in alios puniretur, quum omnis qui sibi fuerit mortis causa major homicida sit. Divina pietas vos in aeternum custodiat, dilectissimi fratres.

Item alia eorundem quorum supra.

Dilectissimis fratribus clero et plebi ecclesiae Forojuliensis Faegadius, Eumerius, Florentius, Artemius, AEmilianus, Britto, Justus, Euphodius, Rhodamius, Eortius, Constantius, Paulus, Cretus, Concordius, Antherius, Neoterius, Nicetius, Urbanus, Felix, Simplicius et Vincentius episcopi in Domino salutem.

Quamvis ea Benedictus frater de sanctissimi Accepti persona suggesserit quae prudenti et christiano viro digna sint, quumque quo studio omnium vestrum ad honorem sacerdotii poscatur edixerit; tamen quia in synodo jam sederat ordinationes hujusmodi submovendas quae sine scandalo esse non possint, non potuimus praestare uni quod ceteris negabatur. Et licèt non ignoraremus multos verecundia et nonnullos suscipiendi sacerdotii metu trepidos, quae utique signa sunt sanctitatis, falsa in se rejiciendi honoris causa dixisse: tamen quia omnium fere ad ea quae sunt pejora proclive judicium est, et materies disputationum obtrectatione sacerdotum Dei quaeritur, sedit in synodo, ut quisquis de se vel vera vel falsa dixisset, fides ei quam suismet testimoniis confirmaret haberetur, submovendus protinus ab eo gradu quem ab omni scandalo liberum esse licet. Divina vos pietas in aeternum protegat.

5 Æ. *devota*. 6 Æ. BR. E. 3. earundem.

XXV.

CONCILIUM TAURITANUM.

Fratribus dilectissimis per Gallias et quinque provincias constitutis sancta synodus quae convenit in urbe Taurinantium.

1 U. Tauritanum octoginta episcoporum. G. Tauritanum septuaginta episcoporum.

Quum ad postulationem provinciarum Galliae sacerdotes convenissemus ad Taurinantium civitatem atque in ejusdem urbis ecclesia auctore vel medio Domino sederemus, auditis allegationibus episcoporum, eorum videlicet qui ad judicium nostrum fuerant congregati, de singulis negotiis haec[2] sententiae forma processit, ita ut pacis bono statuta canonum servarentur, et plurimorum intentionibus adhiberetur utilis medicina.

I.

Ut qui approbaverit suam civitatem metropolim fuisse, teneat primatum.

Nam quum primò omnium vir sanctus Proculus Massiliensis episcopus civitatis se tamquam metropolitanum ecclesiis, quae in secunda provincia Narbonensi positae videbantur, diceret praeesse debere atque per se ordinationes in memorata provincia summorum fieri sacerdotum, siquidem assereret easdem ecclesias vel suas parochias fuisse vel episcopos a se in iisdem ecclesiis ordinatos; e diverso ejusdem regionis episcopi aliud defensarent ac sibi alterius provinciae sacerdotem praeesse non debere contenderent: id judicatum est a sancta synodo contemplatione pacis atque concordiae, ut non tam civitati ejus, quae in altera provincia sita est cujus magnitudinem penitus nesciremus, quàm ipsi potissimum deferretur, ut tamquam pater filiis honore primatus assisteret. Dignum enim visum est, ut quamvis unitate provinciae minimè tenerentur, constringerentur tamen pietatis affectu. Haec ipsi tantùm in diem vitae ejus forma servabitur, ut in ecclesiis provinciae secundae Narbonensis, quas vel suas parochias vel suos discipulos fuisse constiterit ordinatos, primatus habeat dignitatem. Illud a partibus observandum quod licèt ex superfluo non tamen inutiliter commonetur, ut ipse sanctus Proculus tamquam pius pater consacerdotes suos honoret ut filios, et memoratae provinciae sacerdotes tamquam boni filii eundem habeant ut parentem, et invicem sibi exhibeant caritatis affectum, impleto hoc quod ait beatus Apostolus: *Honore mutuo praevenientes, non alta sapientes sed humilibus consentientes.* Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Viennensis, qui de primatus honore apud nos certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex his approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineat, et ipse juxta canonum praeceptum ordinationum habeat potestatem. Certè ad pacis vinculum conservandum hoc consilio utiliore decretum est, ut si placet memoratarum urbium episcopis unaquaeque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas ecclesias vindicet[3] quas oppidis suis proximas magis esse constiterit, ita ut memores unanimitatis atque concordiae non alter alterum longiùs sibi usurpando quod est alii proprium inquietet.

II.

Ut episcopi qui contra statuta faciunt honore priventur.

Gestorum quoque serie conscribi placuit ad perpetem disciplinam quod circa Octavium, Ursionem, Remigium ac Tryferium episcopos synodus sancta decrevit, qui in usurpationis quamdam de ordinatione sacerdotum invidiam vocabantur, quod hactenus[4] his videtur indultum, ut de cetero hac auctoritate commoniti nihil usurpare conentur, siquidem ea se ab hac causa excusatione defenderint qua dicerent priùs se non esse conventos. Proinde judicavit synodus, ut si quis ex hoc fecerit contra statuta majorum, sciat is qui ordinatus fuerit sacerdotii se honore privandum, et ille qui ordinaverit auctoritatem se in ordinationibus vel in conciliis minimè retenturum. Non solùm autem circa memoratos episcopos haec sententia praevalebit, sed et circa omnes qui simili errore decepti ordinationes hujusmodi perpetrarint.

III.

De laicis qui in clericos crimen intendunt.

De Palladio autem laico, qui Spano presbytero non leve crimen intenderat, inter quos episcopus Tryferius ejusdem criminis causas se recognovisse testatus est, id concilii decrevit auctoritas, ut idem Palladius in eadem sententia maneret, qua cognitionis tempore a Tryferio fuerat sacerdote mulctatus, in hoc ei humanitate servata concilii, ut ipse Tryferius in potestate habeat quando voluerit ei relaxare.

IV.

De clericis qui per culpam ab episcopo suo excommunicantur.

Statuit quoque de Exuperantio presbytero sancta synodus, qui in injuriam sancti episcopi sui Tryferii gravia et multa congesserat et frequentibus eum contumeliis provocarat, ita ut nonnulla fecerit contra ecclesiasticam disciplinam, propter quam causam ab eo fuerat dominica communione privatus, ut in ejus sit arbitrio restitutio ipsius in cujus potestate fuit ejus abjectio; hoc est, ut quando vel idem Exuperantius satisfecerit, vel episcopo Tryferio visum fuerit, tum gratiam communionis accipiat.

2 U. haec sententia nostra processit. 3 Æ. BR. U. visitet. 4 T. 1. 2. eatenus.

V.

De eo qui se ab haereticis separare voluerit ut ab ecclesia catholica suscipiatur.

Illud praeterea decrevit sancta synodus, ut quoniam legatos episcopi Galliarum, qui Felici communicant, destinarunt, ut si quis ab ejus communione se voluerit sequestrare, in nostrae pacis consortio suscipiatur juxta litteras venerabilis memoriae Ambrosii episcopi vel Romanae ecclesiae sacerdotis dudum latas, quae in concilio legatis praesentibus recitatae sunt.

VI.

Ut alterius clericum non promoveat alter nec abjectum recipiat.

Nec illud praetermittendum fuit quod synodi sententia definitum est, ut clericum alterius secundùm statuta canonum nemo suscipiat, neque suae ecclesiae in alio gradu audeat ordinare, neque abjectum recipiat in communione.

VII.

De his qui contra interdictum sunt ordinati vel in honore filios genuerunt.

His[5] autem qui contra interdictum sunt ordinati vel in ministerio filios genuerunt, ne ad majores gradus ordinum permittantur synodi decrevit auctoritas.

Incolumes vos Dominus noster aevo longissimo conservare dignetur, domini dilectissimi fratres.

5 Canon iste in U. cum praecedenti confusus atque compactus est.

XXVI.

CONCILIUM REGIENSE

TREDECIM EPISCOPORUM

HABITUM ERA CCCCLXXVII.

SUB IMPERATORIBUS THEODOSIO MINORE ET VALENTINIANO,

THEODOSIO SEPTIES DECIES ET FESTO CONSULIBUS.

Quum in voluntate Domini apud Regiensem ecclesiam convenissemus, et transgressionis apud Ebrudunensem ecclesiam habitae remedium quaereretur, qua sacris ecclesiae canonibus et reverendis patrum constitutionibus omni parte neglectis, absque trium praesentia, absque comprovincialium litteris, sine metropolitani auctoritate, irritam ordinationis speciem a duobus temere convenientibus praesumptam esse clarebat; non minus doloris de praesumentium lapsu quàm de ecclesiae ipsius convulsione in pectoribus omnium diutina collatione versatum est. Primùm itaque, quia non ulciscendi sed remediandi studium nutu Domini universorum pectora prorsus sacerdotali consilio insederat, canonum in sermonibus singulis proprietate perspecta, placuit[1] quod sicut reproba quae praesumpta essent in irritum devocanda, ita eos qui reproba praesumpsissent, quamvis confundere censura cogeret, caritati liceret absolvere: praesertim quum hi, qui tam perversa incidissent, a primo lapsus ipsius die adhibitis passim precibus culpam poenitentes aut ignorantiae aut circumscriptioni imputassent: quia etsi inveniabile crederetur sacerdotem sacerdotalia statuta nescisse, levius tamen erat quàm si ore impudenti fateretur se nota calcasse.

1 Ex BR. T. 1. 2. In A. et ceteris codicibus: patuit.

I.

Ut[2] non habeatur episcopus a duobus episcopis ordinatus.

Itaque eos qui tam incondita ac tam instabilia usurpaverant, placuit misericordiae et caritatis occursu ita in communionem dilectionemque recipi, ut scirent secundùm recentem et saluberrimam Taurinatis[3] synodi definitionem, ad perpetuam vitae istius suffusionem nullis se de cetero ordinationibus, nullis ordinariis interfuturos esse conciliis, quia nihil salubre ab illis statuendum expectaretur, quia[4] tantae corruptionis tam detestanda exempla praebuerant. Ebrudunensi ecclesiae ante omnia maturè visum est consulendum, quia quatuor de biennium mensibus sacerdote legitimo destituta hoc graviùs aegrotaverat, ut clerus innocens ac disciplinae, ut probatum est, memor quorumdam laicorum insolentia ac varia perturbatione vexatus, etiam in sacerdotibus ac ministris minas ac jurgia et vim acerbissimam periculosè perniciosa nuper caede pertulerat, nec poterat differri bonorum ac disciplinae memorum spectatio, ne viderentur contumacium et inquietorum vota palpari, quorum conspirationes machinationesque et in praeteritum quantum deprehendi possint animadversione ecclesiastica puniendae, et in futurum anticipandae erant. Itaque ordinationem, quam canones irritam definiunt, nos quoque vacuandam esse censuimus, in qua praetermissa trium praesentia nec expetitis comprovincialium litteris, metropolitani quoque voluntate neglecta, prorsus nihil quod episcopum faceret ostensum est.

II.

De[5] remotione ejus quem ordinare perperam duo praesumpserunt.

Itaque placuit in voluntate Domini remoto hoc qui perperam assumptus erat episcopus, fieri omnino fratrum constitutionem, ecclesiastica traditione servata; verùm quia haec sancta synodus non disciplinae tantùm curam sed et misericordiae gessit, quumque occurreret quòd se Armentarius diebus proximis eidem ecclesiae multa assentatorum insolentia retulisset, occurrebat tamen quòd ante admonitionem discessisset, quòd a nonnullis sacerdotum in hoc ipsum confirmatus se etiam privatae domui reddidisset, quòd epistolas ad clerum ipsum emiserat quibus episcopatum quem se non indeptum agnoscebat appetere nuntiaverat, eradi nomen suum petens, et hoc ipsum quod instabiliter in se praesumptum erat jam tunc inordinatum et irritum futurum protestatum esse confirmans; in illam potiùs partem declinata sententia est, ut juveni educato in timore Domini plus suffragaretur, quòd in actu vitiosissimo interdum sana sensisset, quàm quòd juvenilibus titillationibus aliqua in parte cessisset. Itaque praetermissis his quae regressu ipsius eum absque ullius excusationis effugio culpae societatis respexerant, velut innocentem eundem praeterire sacerdotes Domini qui huic concilio aderant damnatione vacuum maluerunt de indulto eidem peregrini vel coëpiscopi nomine.

III.

De haereticis et schismaticis episcopis si ad catholicam fidem venerint, quid observent.

Quod ergo in quibusdam schismaticis recipiendis Nicaenum concilium statuit a singulis per territoria sua hoc etiam praesens conventus in hoc statuit ab omnibus debere servari, id est ut cuicumque de fratribus tale aliquid caritatis consilia dictaverint liceat ei unam parochiarum suarum ecclesiam cedere[6], in qua aut coëpiscopi[7] nomine, ut idem canon loquitur, aut peregrina ut ajunt communione frueretur[8]. Primùm itaque statuitur, ut hoc in qualibet provincia praeterquam in Alpina maritima liceat, quam si aliqua in parte accesserit, ut malorum incitator et quietis impatiens damnationi quam in se provocaverat subjacebit; sed et si quis eidem quidquam ex his quae statuta sunt transgredienti communicaverit, a communione omnium fiet alienus. Deinde, ut quolibet in loco praeterquam in publico ageretur, ne quisquam ei locus decernatur quem curiae et civitatis species aut ordo nobilitat, additur, ne unquam in civitatibus vel sub episcoporum absentia offerre praesumat, nec ordinare vel ultimum clericum, nec in ea quidem ecclesia quae illi cujuscumque misericordia fuerit attributa, nec ulli episcoporum vel succedente aetate assumpto in rudimentis suis huic in aliquo quasi pro aetatis reverentia cedere liceat, nec usquam ipsi quidquam de episcopalibus officiis usurpare, praeterquam in ecclesia quam cujusquam misericordia fuerit indeptus, in qua ei solùm neophytos confirmare et ante presbyteros offerre conceditur. Quòd si unquam aliquid caritate alterius provocatus de habitationis commutatione variaverit, non aliter in alia ecclesia requiem accipiat quàm priori renuntiaverit, nec omnino unquam duarum ecclesiarum gubernationem obtineat, cui eti-

2 In codicibus duplex titulus: qui exprimitur, et alter qui sic se habet: *De multatione duorum qui ordinationem praesumpserunt:* expunctus ne repetatur.

3 T. 2. Taurinensis.

4 U. qui.

5 In codicibus duplex titulus: qui exprimitur, et alter sic se habens: *Ut a duobus episcopis ordinatus aliquando episcopus esse possit:* expunctus quia ad rem non attinet.

6 T. 2. concedere.

7 Ex omnibus codicibus. In A. episcopi.

8 Æ. fruatur.

am in ea quae ipsi ceditur ministros a civitatis episcopo necesse est ordinari. Sanè quia ministrorum mentio facta est et nonnulli ab ipso inventi excommunicati temere in clero provecti dicerentur, statutum est eos qui ita assumpti essent deponendos; quibus autem nulla conversationis macula praejudicaret, prout Ebrudunensi sacerdoti constituendo visum est, aut in ecclesiae suae ministerio tenendos, aut ad ipsum quòcumque habitasset transferendos, plebi quam acciperet ex constitutionis hujus permissione benedicere, ut supra definitum est, in una eademque ecclesia neophytos confirmare, in castellis ac vicis totum illi[9] ante presbyteros sicubi venerit liceat, quod in civitatibus omnino[10] praescribitur.

IV.

Ut[11] presbyter et benedicat et confirmet[12] neophytum.

Et inter minutas has discussiones visum est omni presbytero per familias, per agros, per privatas domos pro desiderio fidelium facultatem benedictionis aperire, quod nonnullas jam provincias habere occurrit, huic etiam in ecclesiarum plebibus per loca tamen magis quàm per urbes hoc idem visum est esse tribuendum: in ecclesia quoque qua ordinatus fuerit consecrandi virginem, sicut confirmandi neophytum jus habebit, et per omnia ut sit multae indulgentiae testimonium, semper se inferiorem episcopo, superiorem presbytero agat, mandatis votisque sanctorum omnium prosequentibus vivat in timore Domini, quietem colat, Deo serviat, synodi circa se benevolentiae gratias agat, semperque indignum se indultis et negatis imparem esse fateatur.

V.

Ut[13] episcopus qui sepelierit episcopum curam habeat ecclesiae ipsius.

In commune autem omnes qui convenerant sacerdotes sibimetipsis contra hujusmodi scandala praecavendum censuerunt. Itaque propter hujusmodi temeritates tali definitione consultum est, ut de cetero observaretur ne quis ad eam ecclesiam, quae episcopum perdidisset, nisi vicinae ecclesiae episcopus exequiarum tempore accederet, qui tamen statim ecclesiae ipsius curam districtissimè gereret, ne quid ante ordinationem discordantium in novitatibus clericorum subversioni liceret: itaque quum tale aliquid accidit, vicinis vicinarum ecclesiarum inspectio, descriptio recensioque mandatur.

VI.

Ut[14] absque metropolitano nullus ordinetur episcopus.

Haec autem omnia exequiarum tempore usque ad septimam defuncti diem aget, eximiae ecclesiae referens mandatum metropolitani: simul cum omnibus sanctis[15] episcopis sepeliretur. Nec quisquam ad ecclesiam quae summum amiserat sacerdotem, nisi metropolitani litteris invitatus, ne a plebe decipiatur, accedat et vim pati voluisse videatur.

VII.

De[16] his qui ecclesiarum vel earum cultoribus id est sacerdotibus seditiosi extiterint.

Perventum est huic sanctae synodo, quòd aliqui ignoti institutiones canonum fastu superbiae editiones[17] antiqui hostis consilio emutilare nituntur, qui non humiles sed superbi seditionemque ecclesiabus Dei vel ejus sacerdotibus persistunt; placuit omni synodo hos tales ab ecclesia Dei et a coetu catholicorum segregari, ac excommunicatos exilio relegari, ut pòst correcti satisfactione poenitentiae ad sanctam communionem possint idem admitti, non ad clerum.

VIII.

Ut bis in anno concilium fiat.

Sufficere visum est bis in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri, semel quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis, ita ut in quarta quaque hebdomada quae consequitur, id est media Pentecoste concilium compleatur. Admoneant autem comprovinciales episcopi ii qui peramplioribus, id est in metropolitanis civitatibus degunt. Secundum verò concilium idibus octobribus pro vindemiae temporibus habeatur: qui dies apud graecos Hyperberetaei mensis decimus invenitur. In ipsis autem conciliis et presbyteros et diacones et judices sive curiales ac privatos praesentes esse oportet: et omnes quotquot se laesos existimant causas enarrent et synodicam expectent sententiam. Nec liceat aliquibus apud semetipsos concilia metropolitanorum[18] queat esse praesentia, et absque metropolitanorum episcoporum conscientia facere, quibus de

9 T. 2. illud.

10 T. 2. omnino non praesumat.

11 In codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *Ut presbyteri privatim fidelibus desiderantibus benedicant:* expunctus ne repetatur.

12 T. 2. *sanctificet.*

13 In codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *De ordinanda ecclesia defuncto episcopo:* expunctus ne repetatur.

14 In codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *Ne quis ad ordinationem veniat nisi metropolitani litteris invitatus:* expunctus ne repetatur.

15 Æ. sociis.

16 Hic canon et sequens ex U. sunt desumpti: desunt namque in reliquis.

17 *Fortè editiores* ait Balutius: nos autem hoc verbum supervacaneum existimamus.

18 Corruptus certè locus: redundare videntur haec verba: *metropolitanorum queat esse praesentia.*

omnibus causis veridicum ac fidelissimum constat emissum esse sanctionis judicium.

Ego Hilarius episcopus juxta id quod universis sanctis episcopis meis qui mecum subscripserunt placuit, statuta patrum sequutus his definitionibus subscripsi sub die[19] XIII. calendas Decembris Theodosio Augusto septies decies et Festo[20] consule honesto.

Ego Severianus episcopus huic definitioni interfui et subscripsi die[21] consulatus supra scripti.

Ego Audentius episcopus his statutis interfui die consulatus supra scripti.

Ego Julius[22] episcopus his statutis interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Arcadius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Auspicius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Severus episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Valerianus episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Nectarius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Asclepius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Theodorus episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Maximus episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Vincentius presbyter episcopi Constantiani, ab eodem ordinatus, interfui[23] et subscripsi die consulatus supra scripti.

19 BR. T. 1. 2. die XIV. calendas decembres.
20 Æ. BR. U. Festo viro clarissimo, consulibus honestis.
21 Æ. BR. die et consulibus suprascriptis: sicque in omnibus subscriptionibus. T. 2. die concilii supra scripti.
22 T. 2. Julianus.
23 Æ. BR. E. 3. U. interfui vita ipsius.

XXVII.

CONCILIUM ARAUSICANUM[1]

SEXDECIM EPISCOPORUM

HABITUM ERA CCCCLXXIX.

THEODOSII MINORIS TEMPORIBUS SUB DIE VI. IDUS NOVEMBRIS

CYRO CONSULE IN ECCLESIA JUSTINIANENSI.

I.

De haereticis si in mortis discrimine convertantur.

Haereticos in mortis discrimine positos si catholici esse desiderant, si desit episcopus, a presbytero cum chrismate et benedictione consignari placet.

II.

Ut nullus minister sine chrismate proficiscatur.

Nullum ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debere progredi, quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui baptismate quacum-

1 BR. T. 1. 2. Arausicum. In reliquis codicibus: Aurasicum.

que necessitate faciente non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur: nam inter quos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est, non ut praejudicans quidquam sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio.

III.

De poenitentibus[2] *qui de corpore exeunt.*

Qui recedunt de corpore poenitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicari, quod morientis sufficit consolationi secundùm definitiones patrum, qui hujusmodi communionem congruenter viaticum nominarunt, ut si supervixerint stent in ordine poenitentium, ut ostensis necessariis poenitentiae fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione accipiant.

IV.

De clericis poenitentiam volentibus.

Poenitentiam desiderantibus clericis non negandam.

V.

De his qui ad ecclesiam confugiunt ne tradantur.

Eos qui ad ecclesiam confugerint tradi non oportere, sed loci sancti reverentia et intercessione defendi.

VI.

De mancipiis confugientibus ad ecclesiam.

Si quis autem mancipia clericorum pro suis mancipiis ad ecclesiam confugientibus crediderit occupanda, per omnes ecclesias districtissima damnatione feriatur.

VII.

De libertis qui ecclesiae commendati sunt ne opprimantur.

In ecclesia manumissos vel per testamentum ecclesiae commendatos si quis in servitutem vel obsequium vel ad colonariam conditionem imprimere tentaverit, animadversione ecclesiastica coërcebitur.

VIII.

De his qui clericum alienum ordinare praesumunt.

Si quilibet consistentem alibi clericum ordinandum putaverit, priùs definiat ut cum ipso habitet, sic quoque non sine consultatione ejus episcopi cum quo ante habitavit; nec eum qui fortasse non sine causa diu ab alio non ordinatus est ordinare praesumat.

IX.

De his qui cives alienos ordinaverunt.

Si quis autem alienos cives aut alibi consistentes ordinaverit, ne inordinati in ullo accusentur, aut ad se eos revocent aut gratiam ipsi eorum impetrent cum quibus habitent.

X.

De episcopis qui non in possessione sua sed in aliena dioecesi basilicam construxerunt.

Si quis episcoporum in alienae civitatis territorio ecclesiam aedificare disponit, vel pro fundi sui aut ecclesiastici vel pro quacumque suorum opportunitate permissa licentia aedificandi, quia prohiberi hoc votum nefas est, non praesumat dedicationem, quae illi omnismodis reservatur in cujus territorio ecclesia assurgit, reservata aedificatori episcopo hac gratia, ut quos desiderat clericos in re sua videre ipsos ordinet is cujus territorium est, vel si ordinati jam sunt ipsos habere acquiescat, et omnis ecclesiae ipsius gubernatio ad eum in cujus civitatis territorio ecclesia surrexit pertinebit. Quòd si etiam secularium quicumque ecclesiam aedificaverit, et alium magis quàm eum in cujus territorio aedificat invitandum putaverit, tam ipse cui contra constitutionem ac disciplinam gratificare vult quàm omnes episcopi qui ad hujusmodi dedicationem invitantur a conventu abstinebunt. Si quis excesserit, in reatum devocabitur: si quis excesserit, ordinem recognoscat.

XI.

De episcopis qui excommunicatum alterius suscipiunt.

Placuit in reatum venire episcopum, qui admonitus de excommunicatione cujuscumque, sine reconciliatione ejus qui excommunicavit, ei communicare praesumpserit, ut integra omnia, si reconciliatio intercesserit, de justitia vel iniquitate excommunicationis proximae synodo reserventur.

XII.

De his qui subitò obmutescunt, quòd et baptismum et poenitentiam accipere possint.

Subitò obmutescens, prout statutum est, baptizari aut poenitentiam accipere potest si voluntatis aut praeteritae testimonium aliorum verbis habeat, aut praesentis in suo nutu.

XIII.

De his qui mente desipiunt.

Amentibus quaecumque pietatis sunt conferenda.

XIV.

De energumenis baptizatis.

Energumeni baptizati, si de purgatione sua curant et sese sollicitudini clericorum tradunt monitisque obtemperant, omnismo-

2 T. 2. *De non reconciliatis poenitentibus qui de corpore exeunt.*

dis communicent sacramenti ipsius virtuti vel muniendi ab incursu daemonii[3] quò infestantur, vel purgandi quorum jam ostenditur vita purgatior.

XV.

Ut[4] energumeni et catechumeni de baptismo consulantur.

Energumenis et catechumenis in quantum vel necessitas exegerit vel opportunitas permiserit de baptismate consulendum.

XVI.

Ut energumeni ad clerum non promoveantur.

Qui palam aliquando arrepti sunt non solùm non assumendi ad ullum ordinem clericatus, sed et si jam aliqui ordinati sunt ab imposito officio repellendi.

XVII.

Ut in unum propositio sacramenti consecretur.

Cum[5] capsa et calix inferendus est, et admixtione eucharistiae consecrandus.

XVIII.

Ut evangelia catechumeni audiant.

Evangelia deinceps placuit catechumenis legi apud omnem provinciarum nostrarum ecclesiam.

XIX.

Ut catechumeni ad baptisterium non accedant.

Ad baptisterium catechumeni nunquam admittendi.

XX.

Ut catechumeni cum fidelibus benedictionem non accipiant.

Ad fidelium benedictionem catechumeni[6] etiam inter domesticas orationes, in quantum caveri potest, segregandi informandique ut se revocent, et signandos vel benedicendos semotim offerant.

XXI.

Ut duo episcopi episcopum non faciant[7].

In nostris provinciis placuit de praesumptoribus, ut sicubi contigerit duos episcopos episcopum invitum facere, auctoribus damnatis, unius eorum ecclesiae ipse qui vim passus est substituatur: si tamen vita respondet et alterius dejecti loco nihilominus ordinetur; si voluntarium duo fecerint, et ipse damnabitur, quò cautius ea quae sunt antiquitus statuta serventur.

XXII.

Ut clerici conjugati nisi continentiam profiteantur diacones non fiant.

Sed[8] id praeterea ut non deinceps ordinentur diacones conjugati[9], nisi qui priùs conversionis proposito professi fuerint castitatem.

XXIII.

De his qui post acceptum diaconium incontinentes inveniuntur.

Si quis autem post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio abjiciatur.

XXIV.

De incontinentibus clericis.

De his autem qui priùs ordinati hoc ipsum inciderunt Taurinatis[10] synodi sequendam esse sententiam, qua jubentur non ulteriùs promoveri.

XXV.

De viris probatis.

De idoneis autem et probatioribus[11] viris, quos clericatui alligari ipsa vitae gravitas[12] cogit, si fortè inciderunt duplicata matrimonia, ut non ultra subdiaconatum vel ecclesiasticas capiant dignitates.

XXVI.

De diaconissis non ordinandis.

Diaconissae omnismodis non ordinandae: si quae jam sunt, benedictioni quae populo impenditur capita submittant.

XXVII.

De faeminis quae viduitatem professae sunt coram episcopo.

Viduitatis servandae professionem coram episcopo in secretario habitam, imposita ab episcopo veste viduali, non esse violandam: ejus verò raptorem vel ipsam talis professionis desertricem meritò esse damnandam.

XXVIII.

De his qui professi sunt castitatem si praevaricaverint.

In utroque sexu desertores professae castitatis praevaricatores habendi, et his omnibus per poenitentiam legitimam consulendum.

3 U. G. daemonum.

4 Ex reliquis codicibus desumptus hic canon qui deest in A.

5 Ex omnibus codicibus. In A. cum calice et patena inferendus est.

6 Ex U. desumpta vox *catechumeni* quae deest in A. et reliquis codicibus.

7 In codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *De abjectione ejus quem duo praesumpserint ordinare episcopum*: expunctus ne repetatur.

8 Æ. Sedit praeterea.

9 U. conjugati, statuimus, nisi.

10 T. 2. Tauritanae.

11 T. 2. probatis.

12 Ex BR. T. 1. 2. In A. Æ. E. 3. gratia ita egerit. In U. gratuitas cogit.

XXIX.

Ut nullus episcopus de concilio sine consensu discedat aut ad concilium ire excuset.

Haec quae subscribimus cum eorum quoque concordia qui consensus dederunt rata deinceps inter nos ac nostros haberi volumus et habenda sancimus, non ita praetereuntes eos qui synodo aut per se aut per consensus suos, vel ad vicem sui per legatos destinando adesse detrectant; ut sibi supra nos illi placeant qui patrum statuta despiciunt, quibus bis in anno, quod nobis pro temporum qualitate difficile est, sanctum est convenire; adjicientes quod similibus deinceps paginis pro salubritate ac remediis ecclesiasticis congregandi adjicere optamus, ut nullus conventus sine alterius conventus denunciatione solvatur. Itaque sequenti anno, si domino ac Deo nostro Jesu Christo permittente conceditur, die xv. calendas Novembris Justiniano in Arausico territorio conventum habebimus: qui ideo tantò priùs per conventum ipsum denunciatur, ut tam excusationis libertas quàm invitationis necessitas non sit; de die enim et loco per nos ipsos commonebimur singuli nobiscum, in exemplaribus ea quae per nos sunt constituta referentes: reliquos qui defuerunt beatissimi fratris nostri Hilarii sollicitudini relinquimus datis ad ipsos horum exemplaribus commonendos. Post omnia occurrit de imbecillitatibus fragilitatis humanae, ut si quis episcopus per infirmitatem, debilitatem vel aliquam hebetudinem sensus inciderit, aut officium oris amiserit, ea quae non nisi per episcopos geruntur non sub praesentia sua presbyteros agere permittat, sed episcopum evocet cui quod in ecclesia agendum fuerit imponat.

Ego Hilarius episcopus subscripsi.
Ego Claudius episcopus subscripsi.
Ego Constantianus episcopus subscripsi.
Ego Audentius episcopus subscripsi.
Ego Agrestius episcopus subscripsi.
Ego Julius episcopus subscripsi.
Ego Auspicius episcopus subscripsi.
Ego Theodorus episcopus subscripsi.
Ego Maximus episcopus subscripsi.
Ego Eucherius episcopus subscripsi, sanctorum sacerdotum comprovincialium meorum super his expectaturus assensum.
Ego Nectarius episcopus subscripsi.
Ego Justus episcopus subscripsi.
Gevetius episcopus subscripsi.
Ego Augustalis episcopus subscripsi.
Ego Ingenuus episcopus subscripsi.
Ego Superventor Salonius episcopus subscripsi.
Pro patre meo episcopo Claudio subscripsi et recognovi.

XXVIII.

CONCILIUM VASENSE PRIMUM

HABITUM ERA CCCCLXXX.

APUD AUSPICIUM EPISCOPUM ECCLESIAE CATHOLICAE

THEODOSII MINORIS TEMPORIBUS

DIOSCORO CONSULE

SUB DIE IDUS NOVEMBRIS.

I.

Ut Gallicani episcopi in Gallias non discutiantur.

Placuit ergo tractatu habito episcopos de Gallicanis provinciis venientes intra Gallias non discutiendos, sed solùm sufficere si nullus communioni alicujus interdixerit; quia inter circumhabitantes ac sibi penè invicem notos non tam testimonio indigent probi, quàm denotatione et denunciationibus depravati.

II.

De poenitentibus subitò mortuis ut oblationes eorum recipiantur.

Pro his qui poenitentia accepta in bono vitae cursu satisfactoria compunctione viventes, sine communione inopinato, nonnumquam transitu in agris aut itineribus praeveniuntur, oblationem recipiendam et eorum funera ac deinceps memoriam ecclesiastico affectu prosequendam; quia nefas est eorum commemorationem excludi a salutaribus sacris, qui ad eadem sacra fideli affectu contendentes, dum se diutiùs reos statuunt, indignos salutiferis mysteriis indicant ac purgatiores restitui desiderant, absque sacramentorum viatico intercipiuntur, quibus fortasse nec absolutissimam reconciliationem sacerdos denegandam putasset.

III.

Ut ab alterius episcopo chrisma nullus accipiat.

Per singula territoria presbyteri vel ministri ab episcopis, non prout libitum fuerit a vicinioribus, sed a suis propriis per annos singulos petant chrisma, appropinquante solemnitate paschali, nec per quemcumque ecclesiasticum: sed si qua necessitas aut ministrorum occupatio est, per subdiaconum, quia inhonorum est inferioribus summa committi, optimum autem est ut ipse suscipiat qui in tradendo usurus est; si quid obstat, saltem is cujus officii est sacrarium disponere et sacramenta suscipere.

IV.

Ut qui oblationes defunctorum retinent excommunicentur.

Qui[1] oblationes defunctorum retinent et ecclesiis tradere demorantur, ut infideles ab ecclesia abjiciendi, quia usque ad exinanitionem fidei pervenire certum est hanc pietatis divinae exacerbationem, qua et fideles de corpore recedentes votorum plenitudine, et pauperes collatu alimoniae et necessaria sustentatione fraudantur: hi enim tales quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei habendi sunt; unde et quidam patrum in hoc scriptis suis inseruit congruente sententia qua ait: Amico quippiam rapere furtum est, ecclesiae fraudare sacrilegium.

V.

Ut qui sententiae episcopi sui non acquiescit recurrat ad synodum.

Si quis episcopi sui sententiae non acquiescit recurrat ad synodum.

VI.

Ut excommunicatus humiliet semetipsum ut festiniùs reconcilietur.

Ex epistola sancti Clementis utilia quaeque praesenti tempore ecclesiis necessaria sunt honorificè proferenda, et cum reverentia ab omnibus fidelibus ac praecipuè clericis recipienda: ex quibus quid specialiter placuit, praeter venerandam antiquitatem statutis praesentibus roboramus, quod suprascriptus beatus martyr de beatissimi apostoli Petri institutione commemorat dicens: Quaedam autem etiam ex vobis ipsis intelligere debetis, si qua sunt quae ipse praeter[2] insidias hominum malorum non potest evidentiùs et manifestiùs proloqui. Verbi gratia, inimicus est alicui pro actibus suis? vos nolite expectare ut ipse vobis dicat: cum illo nolite amici esse, sed prudenter observare debetis et voluntati, ejus videlicet qui ecclesiae curam gerit, absque communione obsecundare, et averti se ab eo cui ipsum sentitis adversum, sed nec loqui his quibus ipse non loquitur, ut unusquisque qui in culpa est dum cupit omnium vestrum sibi gratiam reparare, festinet citiùs reconciliari ei qui omnibus praeest et per hoc redit ad salutem quum obedire coeperit monitis praesidentis: et cetera quae in sequentibus denotant amicos eorum qui veritati inimici sunt. Sciat itaque deinceps clerus ad reatum, sed et fidelium populus ad culpam, sibi adscribendum, si quis in hoc vitium malorum confutator et disciplinae subversor agnoscitur.

VII.

Ut accusatores de levibus causis non audiantur: de criminalibus verò discutiantur.

Placuit praeterea accusandi licentiam etiam in nostri ordinis si qua existit levitate comprimere, ut episcopus si quem judicat abstinendum, si pro humiliatione et correctione fratris assurgit exorari a ceteris, acquiescat fratri de quo agitur, correptione et comminatione adhibita: sin autem de crimine aliquem putet esse damnandum, accusatori suo se discutiendum sciat; fas est enim ut quae uni probantur probentur omnibus.

VIII.

Ut episcopus alienum clericum peccantem redarguat.

Quòd si se tantùm episcopus alieni sceleris conscium novit, quamdiu probare non potest nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboret, qui si correptus pertinacior fuerit, et se communioni publicè ingesserit, etiam si episcopus in redarguendo illo quem reum judicat probatione deficiat indemnatus licèt

1 In codicibus inveniuntur verba: *De damnatione eorum*: quae expuncta sunt quia redundant. 2 T. 2. propter.

de his qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona majoris auctoritatis jubeatur, illo, quandiu probare nihil potest, in communione omnium praeterquam ejus qui eum reum judicat permanente.

IX.

Ut qui expositum invenerit ecclesiam contestetur.

De expositis, quia conclamata ab omnibus querela processit eos non misericordiae jam sed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu quamvis inflexa[3] praeceptis misericordiae mens humana detrectat, id servandum visum est, ut secundùm statuta fidelissimorum, piissimorum augustissimorumque principum quisquis expositum colligit ecclesiam contestetur, contestationem colligat: nihilominus de altario dominico die minister annuntiet, ut ecclesia sciat expositum esse collectum, ut intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat, si quis se probaverit agnovisse: collectori pro ipsorum decem dierum misericordia prout maluerit, aut praesens ab homine aut in perpetuum cum Deo gratia persolvenda.

X.

Ut qui praeter constitutum expositum reposcit ut homicida habeatur.

Sanè si quis post hanc diligentissimam sanctionem expositorum hoc ordine collectorum repetitor vel calumniator extiterit, ut homicida habendus est.

3 In codicibus: infelix a praeceptis.

XXIX.

CONCILIUM[1] VASENSE SECUNDUM.

I.

De presbyterorum observatione.

Hoc placuit, ut omnes presbyteri qui sunt in parochiis constituti, secundùm consuetudinem quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoscumque sine uxore habuerint, secum in domum ubi ipsi habitare videntur recipiant, et eos quomodo boni patres spiritualiter nutrientes psalmos parare, divinis lectionibus insistere[2] et in lege Domini erudire contendant, ut et sibi dignos successores provideant et a Domino praemia aeterna recipiant. Quum verò ad aetatem perfectam venerint, si aliquis eorum pro carnis fragilitate uxorem habere voluerit, potestas ei ducendi conjugium non negetur.

II.

Qualiter recitentur a diaconibus homiliae.

Hoc etiam pro aedificatione omnium ecclesiarum et pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solùm in civitatibus sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem, ita ut si presbyter aliqua infirmitate prohibente per se ipsum non potuerit praedicare, sanctorum patrum homiliae a diaconibus recitentur: si enim digni sunt diacones quod Christus in evangelio loquutus est legere, quare indigni judicentur[3] sanctorum patrum expositiones publicè recitare?

III.

Kyrie eleison *vel* Sanctus *saepe dici.*

Et[4] quia tam in sede apostolica, quàm etiam per totas orientales atque Italiae provincias dulcis et nimiùm salubris consuetudo est intromissa, ut kyrie eleison frequentiùs cum grandi affectu et compunctione dicatur, placuit etiam nobis, ut in omnibus ecclesiis nostris ista[5] tam sancta consuetudo et ad matutinum et ad missam et ad vesperum, Deo propitiante, intromittatur, et in omnibus missis sive in matutinis sive in quadragesimalibus sive in illis, quae pro defunctorum commemorationibus fiunt, semper Sanctus, Sanctus, Sanctus eo ordine, quo modò ad missas publicas dicitur, dici debeat: quia tam sancta et tam dulcis et tam desiderabilis vox,

1 Deest hoc concilium in E. 3.
2 U. instruere.
3 U. G. sunt.
4 T. 1. quia non solùm in sede apostolica sed etiam.
5 T. 1. 2. statuta sancta.

etiamsi die noctuque possit dici, fastidium non poterit generare.

IV.

Ut nomen papae in ecclesiis recitetur.

Et hoc nobis justum visum est, ut nomen domini papae, quicumque sedi apostolicae praefuerit, in nostris ecclesiis recitetur.

V.

Ut dicatur: Sicut erat in principio.

Et quia non solùm in sede apostolica, sed etiam per totum Orientem et totam Africam vel Italiam propter haereticorum astutiam, qui Dei Filium non semper cum Patre fuisse sed a tempore coepisse blasphemant, in omnibus clausulis post Gloriam: *Sicut erat in principio* dicitur; etiam et nos in universis ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decrevimus.

Caesarius in Christi nomine[6] catholicam hanc definitionis nostrae regulam relegens subscripsi.

Et notum sub die nonarum novembrium Decio juniore viro clarissimo consule: in hac constitutione septemdecim episcopi subscripserunt.

Quia etiam et ea quae infrascripta sunt omnibus ecclesiis satis necessaria esse novimus, ideo justum et rationabile visum est, ut illa suprascriptis titulis canonum jungeremus, ex constituto synodali apostolicae sedis inter cetera.

6 BR. T. 1. 2. nomine episcopus catholicam.

XXX.

CONCILIUM AGATHENSE

VIGINTI QUINQUE EPISCOPORUM

HABITUM ERA[1] DXLIV.

Anno vicesimo secundo Alarici regis sub die III. idus Septembris quum in nomine Domini in civitate Agathensi convenissemus in sancti Andreae basilica, consedimus de disciplina et ordinationibus clericorum atque pontificum vel de ecclesiarum utilitatibus tractaturi. In primo id placuit, ut canones et statuta patrum per ordinem legerentur, quibus[2] lectis

I.

De digamis clericis ut non ministrent.

Placuit, ut de digamis aut internuptarum maritis, quamquam aliud patrum statuta decreverint, ut qui hucusque ordinati sunt, habita miseratione, presbyterii vel diaconatus nomen tantùm obtineant: officium verò consecrandi presbyteri et ministrandi hujusmodi diacones non praesumant.

II.

De contumacibus clericis et ad officium tardis.

Contumaces verò clerici prout dignitatis ordo permiserit ab episcopis corrigantur, et si qui prioris gradus elati superbia communionem fortasse contempserint, aut ecclesiam frequentare vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut quum eos poenitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant.

III.

De episcopis qui vel innocentes vel pro minimis causis aliquos excommunicant.

Episcopi verò si sacerdotali moderatione postposita innocentes aut minimis causis culpabiles excommunicare praesumpserint, et ad gratiam festinantes recipere fortasse no-

1 Æ. era DXLIII.

2 U. quibus lectis definierunt. In A. et reliquis ad periodi absolutionem vox canonis primi *placuit* adjungenda.

luerint, a vicinis episcopis cujuslibet provinciae litteris moneantur; et si parere[3] noluerint, communio illis usque ad tempus synodi a reliquis episcopis[4] non denegetur, ne fortasse in excommunicatoris peccatum excommunicati longo tempore morte praeveniantur.

IV.

De his qui suas vel propinquorum oblationes ecclesiae fraudant.

Clerici etiam vel seculares qui oblationes parentum aut donatas aut testamentis relictas retinere perstiterint[5] aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum, sicut synodus sancta constituit velut necatores pauperum quousque reddant ab ecclesiis excludantur.

V.

Si clericus furtum ecclesiae fecerit.

Si quis clericus furtum ecclesiae fecerit peregrina ei communio tribuatur.

VI.

Si episcopo a quibuslibet quidquam fuerit derelictum.

Pontifices verò quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis dumtaxat aliquid aut cum ecclesia aut sequestratim aut dimittitur aut donatur, quia hoc ille qui donat pro redemptione animae suae, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum proprium sed quasi dimissum ecclesiae inter facultates ecclesiae computabunt; quia justum est, ut sicut sacerdos habet quod ecclesiae dimissum est, ita et ecclesia habeat quod relinquitur sacerdoti: sanè quidquid per fideicommissum aut sacerdoti aut ecclesiae fortasse dimittitur cuicumque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computare aut retinere non poterit.

VII.

De rebus ecclesiae, quomodo ab episcopis habeantur: et de servis ecclesiae qualiter ab episcopo manumittantur.

Casellas verò vel mancipiola ecclesiae episcopi, sicut prisca canonum praecepit auctoritas, vel vasa ministerii quasi commendata fideli proposito integro ecclesiae jure possideant; id est ut neque vendere, neque per quoscumque contractus res unde pauperes vivunt alienare praesumant: quòd si necessitas certa compulerit, ut pro ecclesiae aut necessitate aut utilitate vel in usufructu vel indirecta venditione aliquid distrahatur, apud duos vel tres comprovinciales vel vicinos episcopos causa quae necesse sit vendendi primitus comprobetur, et habita discussione sacerdotali eorum subscriptione quae facta fuerit venditio roboretur: aliter facta venditio vel transactio non valebit. Sanè si quos de servis ecclesiae benemeritos sibi episcopus libertati donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custodiri cum eo quod eis manumissor in[6] libertatem contulerit, quod tamen jubemus viginti solidorum numerum, modum in terrula, vineola vel hospitiolo tenere: quod amplius datum fuerit post manumissoris mortem ecclesia revocabit; minusculas verò res aut ecclesiae minùs utiles peregrinis vel clericis salvo jure ecclesiae in usum perstare permittimus.

VIII.

De clericis qui ad seculares confugiunt.

Id etiam placuit, ut clericus si relicto officio suo propter districtionem ad secularem fortasse confugerit, et is ad quem recurrit solatium defensionis impenderit, cum eodem de ecclesiae communione pellatur.

IX.

De presbyteris et diaconibus qui ad conjugalem coitum revertuntur.

Placuit etiam, ut si diaconi aut presbyteri conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, papae Innocentii ordinatio vel Syricii episcopi auctoritas conservetur; quòd si ad aliquos formula illa ecclesiastica vitae pariter et disciplinae quae a Syricio episcopo ad provincias commeavit non probabitur pervenisse, his ignorationis[7] venia remittetur, ita ut de cetero penitus incipiant abstinere et ita gradus suos in quibus inventi fuerint sic retineant, ut ad potiora eis non liceat ascendere: quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum quem retinent non amittant. Si qui autem scisse formam vivendi dimissam[8] a sancto Syricio episcopo deteguntur, neque statim cupiditatis libidines abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam praeponendam arbitrati sunt voluptatem.

X.

Ut nullus clericorum cum extraneis foeminis habitet.

Id etiam ad custodiendam vitam et famam speciali ordinatione praecipimus, ut nullus clericorum extraneae mulieri qualibet collatione aut familiaritate jungatur: et non solùm in domo illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi ad extraneam mulierem habeat potestatem, sed cum matre tantùm, sorore, filia aut nepte, si habuerit aut voluerit, vivendi liberam habeat

3 BR. T. 1. 2. parcere.
4 Ex T. 1. 2. In A. et reliquis codicibus: episcopis denegetur.
5 U. praesumpserint.
6 Æ. BR. T. 1. 2. in libertate.
7 U. G. ignorationibus.
8 U. G. missam.

potestatem: de quibus nominibus nefas est aliud quàm natura constituit suspicari.

XI.

Ut nullus clericus in cellario vel secreto foeminam intromittat.

Ancillas vel libertas a cellario vel a secreto ministerio et ab eadem mansione in qua clericus manet, placuit removeri.

XII.

Ut omnibus diebus quadragesimae sabbato jejunetur.

Placuit etiam, ut omnes ecclesiae exceptis diebus dominicis in quadragesima, etiam die sabbati, sacerdotali ordinatione et districtionis comminatione jejunent.

XIII.

Ut symbolum ante octo dies paschae competentibus praedicetur.

Symbolum etiam placuit ab omnibus ecclesiis una die, id est ante octo dies dominicae resurrectionis publicè in ecclesia competentibus tradi.

XIV.

Ut altare et ungatur et benedicatur.

Altaria verò placuit non solùm unctione chrismatis sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

XV.

Qualiter majores, qualiter minores[9] *poenitentiam accipiant.*

Poenitentes tempore quo poenitentiam petunt impositionem manuum et cilicium super caput a sacerdote sicut ubique constitutum est consequantur, et si aut comas non deposuerint aut vestimenta non mutaverint abjiciantur, et nisi dignè poenituerint non recipiantur: juvenibus etiam poenitentia non facilè committenda est propter aetatis fragilitatem, viaticum tamen omnibus in morte positis non negandum.

XVI.

Qua aetate diacones ordinentur.

Episcopus verò benedictionem diaconatus minoribus viginti et quinque annorum penitus non committat: sanè si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conversi fuerint ordinentur.

XVII.

Qua aetate episcopi vel presbyteres consecrentur.

Presbyterum verò vel episcopum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti aetatem perveniant, nullus metropolitanorum ordinare praesumat, ne per aetatem, quod aliquoties evenit, aliquo errore culpentur.

XVIII.

De laicis quibus temporibus communicare debeant.

Seculares verò qui Natali Domini, Pascha, Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur nec inter catholicos habeantur.

XIX.

De sanctimonialibus qua aetate velentur.

Sanctimoniales, quamlibèt vita earum et mores probati sint, ante annum aetatis suae quadragesimum non velentur.

XX.

De clericis qui comam nutriunt.

Clerici qui comam nutriunt ab archidiacono etiam si noluerint inviti detondantur: vestimenta vel calceamenta eis etiam nisi quae religionem deceant uti aut habere non liceat.

XXI.

Ut solemnitates majores in civitatibus celebrentur.

Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus ut ibi missas teneant propter fatigationem familiae justa ordinatione permittimus: Pascha verò, Natale Domini, Epiphaniam, Ascensionem Domini, Pentecosten et Natale sancti Joannis Baptistae, vel si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in civitatibus aut in parochiis teneant. Clerici verò si qui in his festivitatibus quas suprà diximus in oratoriis his, nisi jubente aut permittente episcopo, facere aut tenere voluerint, a communione pellantur.

XXII.

Ut non liceat presbytero vel clerico rem ecclesiae vendere vel donare.

Et licèt superfluum sit de re nota et antiquis canonibus prohibita iteratò aliquid definire, tamen quò faciliùs cupiditas aut improbitas reprimatur, id statuimus quod omnes jubent, ut civitatenses sive dioecesani presbyteri vel clerici, salvo jure ecclesiae, rem ecclesiae sicut permiserint episcopi teneant, vendere aut donare penitus non praesumant: quòd si fecerint, et facta venditio non valebit, et de facultatibus, si quas habent proprias, indemnem ecclesiam reddant et communione priventur.

9 BR. T. 2. *juniores.*

XXIII.

Ut clericus junior seniori non praeponatur.

Episcopus etiam quorum vita non reprehenditur posteriorem priori nullum praeponat, nisi fortasse elatus superbia quod pro necessitate ecclesiae episcopus jusserit implere contemnit. Sanè si officium archidiaconatus propter simpliciorem naturam implere aut expedire nequiverit, ille loci sui nomen teneat et ordinationi ecclesiae, quem elegerit episcopus, praeponatur.

XXIV.

De expositis inventis.

De expositis id observandum quod jam dudum synodus sancta constituit.

XXV.

De secularibus qui suas conjuges derelinquunt.

Hi verò seculares, qui conjugale consortium culpa graviore dimittunt vel etiam dimiserunt, et nullas causas discidii probabiliter proponentes propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita aut aliena praesumant, si antequam apud episcopos comprovinciales discidii causas dixerint, et priùs uxores quàm judicio damnentur abjecerint, a communione ecclesiae et a sancto populi coetu pro eo quòd fidem et conjugia maculant excludantur.

XXVI.

Ut si voluntariè clericus damnum ecclesiae fecerit, et satisfaciat et excommunicetur.

Si qui verò de clericis documenta, quibus ecclesiae possessio firmatur, aut subripere[10] aut negare aut adversariis fortasse tradere damnabili et punienda obstinatione praesumpserint, quidquid per absentiam documentorum damni ecclesiae illatum est de propriis facultatibus reddant et communione priventur; hi etiam, qui in damnum ecclesiae instrumenta ecclesiae impiè sollicitati a traditoribus susceperint.

XXVII.

Ut monasterium inconsulto episcopo nullus construat: et de monachis.

Monasterium novum, nisi episcopo aut permittente aut probante, nullus incipere aut fundare praesumat. Monachi verò vagantes ad officium clericatus, nisi eis testimonium abbas suus dederit, nec in civitatibus nec in parochiis ordinentur. Monachum nisi abbatis sui aut permissu aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus abbas suscipere aut retinere praesumat, sed ubicumque fuerint abbati suo auctoritate canonum revocentur. Si necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu et voluntate abbatis praesumat episcopus.

XXVIII.

Ut monasterium puellarum procul a monachis construatur.

Monasteria puellarum longiùs a monasteriis monachorum aut propter insidias diaboli aut propter obloquutiones hominum collocentur.

XXIX.

De libertis ut in necessitate ab ecclesia tueantur.

Libertos legitimè a dominis suis factos ecclesia si necessitas exegerit tueatur: quòd si quis ante audientiam aut pervadere[11] aut expoliare praesumpserit, ab ecclesia repellatur.

XXX.

Ut post antiphonas orationes dicantur.

Et quia convenit ordinem ecclesiae ab omnibus aequaliter custodiri, studendum est, ut sicut ubique fit, et post antiphonas collectiones per ordinem ab episcopis vel presbyteris dicantur; et hymnos[12] matutinos vel vespertinos diebus omnibus decantari, et in conclusionem matutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos capitella[13] de psalmis dici, et plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti.

XXXI.

De his qui per odium ad pacem non revertuntur.

Placuit etiam, ut sicut plerumque fit quicumque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, et ad pacem revocare diutina intentione nequiverint, a civitatis primitus sacerdotibus arguantur: qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de ecclesiae coetu justissima excommunicatione pellantur.

XXXII.

Ut clericus inconsulto episcopo ad judicem secularem non pergat.

Clericus nequaquam praesumat apud secularem judicem episcopo non permittente pulsare, sed si pulsatus fuerit respondeat: non proponat nec audeat criminale negotium in judicio seculari proponere. Si quis verò secularium per calumniam ecclesiam aut clericum fatigare tentaverit, et evictus[14] fuerit, ecclesiae liminibus et a catholicorum communione, nisi dignè poenituerit, arceatur.

10 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. supprimere.
11 Æ. persuadere.
12 Æ. hymnum matutinum vel vespertinum.
13 U. capitula.
14 T. 1. 2. victus.

XXXIII.

Si episcopus haeredes non habens ecclesiam cui praefuit haeredem non fecerit.

Episcopus qui filios aut nepotes non habens alium quàm ecclesiam reliquit haeredem, si quid de ecclesia non in ecclesiae causa aut necessitate praesumpsit, quod distraxit aut donavit irritum habeatur: qui verò filios habet, de bonis quae reliquit ab haeredibus ejus indemnitatibus ecclesiae consulatur.

XXXIV.

De judaeis qui converti cupiunt qualiter suscipiantur.

Judaei quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem[15] catholicam venire voluerint, octo mensibus inter catechumenos ecclesiae limen introëant, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam consequantur[16]: quòd si casu aliquo quis periculum infirmitatis intra praescriptum tempus incurrerit et desperatus fuerit, baptizetur.

XXXV.

Si episcopus a metropolitano admonitus pro synodo vel ordinatione episcopali venire distulerit.

Si metropolitanus episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas direxerit, in quibus eos aut ad ordinationem summi pontificis aut ad synodum invitet, postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis aut praeceptione regia, ad constitutam diem adesse non differant: qui si defuerint, sicut prisca canonum praecepit auctoritas, usque ad proximam synodum a caritate fratrum et ecclesiae communione priventur.

XXXVI.

Ut stipendia clericorum juxta meritum distribuantur.

Clerici etiam omnes, qui ecclesiae fideliter vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita secundùm servitii sui meritum vel ordinationem canonum a sacerdotibus consequantur.

XXXVII.

De homicidis vel falsis testibus.

Itaque censuimus homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica submovendos, nisi poenitentiae satisfactione crimina admissa diluerint.

XXXVIII.

Ut sine epistola episcopi sui non liceat clericum vel monachum proficisci: et de monachis vel abbatibus.

Clericis sine commendatitiis epistolis episcopi sui licentia non pateat evagandi, in monachis quoque praesentis sententiae forma servetur: quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coërceri. Servandum quoque de monachis ne eis ad solitarias cellulas liceat a congregatione discedere, nisi fortè probatis post emeritos labores aut propter infirmitatis necessitatem asperior ab abbatibus regula remittatur: quod ita demum fiet, ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub abbatis potestate separatas habere cellulas permittantur. Abbatibus quoque singulis diversas cellulas aut plura monasteria habere non liceat, nisi tantùm propter incursum hospitalitatis intra muros receptacula collocare.

XXXIX.

Ut clerici nuptialia vitent convivia.

Presbyteri, diacones, subdiacones vel deinceps quibus ducendi uxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, neque his coetibus admisceantur ubi amatoria cantantur et turpia, aut obscoeni motus corporum choris et saltationibus efferuntur, ne auditus et obtutus sacris mysteriis deputatus turpium spectaculorum atque verborum contagione polluatur.

XL.

Ut christiani judaeorum vitent convivia.

Omnes deinceps clerici sive laici judaeorum convivia evitent, nec eos ad convivium quisquis excipiat; quia quum apud christianos cibis communibus non utantur, indignum est atque sacrilegum eorum cibos a christianis sumi, quum ea quae Apostolo permittente nos sumimus ab illis judicentur immunda, ac sic inferiores incipiant esse christiani quàm judaei, si nos quae ab illis apponuntur utamur, illi verò a nobis oblata contemnant.

XLI.

Ut clericis vetetur ebrietas.

Ante omnia clericis vetetur ebrietas, quae omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spatio a communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio.

XLII.

De sortilegis vel auguria observantibus ut ab ecclesia separentur.

Ac ne id fortasse videatur omissum quod maximè fidem catholicae religionis infestat, quòd aliquanti clerici vel laici student auguriis, et sub nomine fictae religionis, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt: hoc

15 T. 1. 2. ecclesiam.   16 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. mereantur.

quicumque clericus vel laicus detectus fuerit vel consulere vel docere, ab ecclesia habeatur extraneus.

XLIII.

Ne de poenitentibus clericus ordinetur, et ut presbyter altare non erigat.

De poenitentibus id placuit observari quod sancti patres nostri in synodali sententia statuerunt, ut nullus de his clericus ordinetur, et qui jam sunt per ignorantiam ordinati aut sicut bigami aut internuptarum mariti locum teneant. Ordinare[17] diacones aut consecrare altare presbyter non praesumat.

XLIV.

Ne[18] presbyter benedictionem vel poenitentiam in ecclesia dare praesumat.

Benedictionem super plebem in ecclesia fundere, aut poenitentem in ecclesia benedicere presbytero penitus non licebit.

XLV.

Ut episcopus exiguum aliquid sine clericorum etiam conniventia distrahat.

Terrulas aut vineolas exiguas et ecclesiae minùs utiles aut longè positas parvas episcopus sine consilio fratrum, si necessitas fuerit, distrahendi habeat potestatem.

XLVI.

Ut servos ecclesiae fugitivos vendere liceat episcopo.

Fugitivos etiam domos suas aut familias deserentes, qui etiam si revocati fuerint teneri non possunt, simili ratione ab episcopis, si voluerint aut si ita illi meruerint, distrahantur.

XLVII.

Ut ante missam expletam egredi populus non praesumat.

Missas die dominico a secularibus totas teneri speciali ordinatione praecipimus, ita ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non praesumat: qui si fecerint, ab episcopo publicè confundantur.

XLVIII.

De rebus episcopi propriis vel adquisitis.

Quidquid episcopus de suo proprio habet, ad haeredes suos si voluerit derelinquat; quidquid verò de provisione ecclesiae sive de agris sive de frugibus sive de oblationibus, omnia in jure ecclesiae reservare censuimus.

XLIX.

De non alienandis ab episcopo rebus ecclesiae, et de libertis.

Diaconus vel presbyter in parochia constituti de rebus ecclesiae sibi creditis nihil audeant commutare, vendere vel donare, quia res sacratae Deo esse noscuntur. Similiter et sacerdotes nihil de rebus ecclesiae sibi commissis, ut superiùs comprehensum est, emutilare[19] praesumant: quòd si facere voluerint, convicti in concilio et ab honore depositi de suo proprio aliud tantum restituant quantum visi sunt praesumpsisse. Sanè si quis pro qualibet conditione de rebus ecclesiae aliquid alienare voluerit, si de suo proprio tantum ecclesiae contulerit quantum visus est abstulisse, tunc demum illud stare licebit; ita tamen libertos, quos sacerdotes, presbyteres, diacones de ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus ecclesiae prosequi jubemus: quòd si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.

L.

De clericis qui crimen capitale commiserint.

Si episcopus, presbyter vel diaconus crimen capitale commiserint aut chartam falsaverint aut testimonium falsum dixerint, ab officii honore depositi in monasterium retrudantur, et ibi tantummodo quandiu vixerint laicam communionem accipiant.

LI.

De episcopis qui per testamentum de rebus ecclesiae aliquid contulerint.

Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit nisi tantum de juris proprii facultate suppleverit.

LII.

De clericis qui sine epistolis sui episcopi proficiscuntur.

Presbyter aut diaconus vel clericus sine antistitis sui epistolis ambulans, communionem ei nullus impendat.

LIII.

De presbyteris parochitanis res ecclesiae distrahentibus.

Quidquid parochiarum presbyter de ecclesiastici juris possessione distraxerit, inane habeatur et vacuum, venditori[20] comparantis actione vertente.

LIV.

De eisdem ut quidquid emerint in nomine ecclesiae comparent.

Presbyter dum dioecesim tenet, de his

17 E. 3. U. ministrare. Æ. BR. ministrare diaconus.
18 U. *Ne presbyter, praesente episcopo, benedictionem &c.* Benedicere, praesente episcopo, presbytero penitus non licebit.
19 BR. emutare.
20 Ex U. In A. venditorem. In reliquis: venditore.

quae emerit ad ecclesiae nomen scripturam faciat, aut ab ejus quam tenuit ecclesiae ordinatione discedat.

LV.

Ut sacerdotes et levitae canibus ad venandum et accipitribus non utantur.

Episcopis, presbyteris, diaconis ad venandum canes aut accipitres habere non liceat: quòd si quis talium personarum in hac voluntate detectus, si episcopus est tribus mensibus se a communione suspendat, presbyter duobus mensibus abstineatur, uno diaconus ab omni officio vel communione cessabit.

LVI.

De venditionibus quas abbates facere praesumunt.

In venditionibus quas abbates facere praesumpserint haec forma servetur, ut quidquid sine episcopi notitia venditum fuerit, ad potestatem episcopi revocetur: mancipia verò monachis donata ab abbatibus non liceat manumitti; injustum enim putamus, ut monachis quotidianum rurale opus facientibus servi eorum libertatis otio potiantur.

LVII.

Ne unus abbas duobus coenobiis praeferatur.

Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus praesidere.

LVIII.

Ne monasterium sine notitia episcopi construatur.

Cellulas novas aut congregatiunculas monachorum absque episcopi notitia prohibemus institui.

LIX.

De rebus ecclesiae usui collatis ut praescriptione temporis non defendantur.

Clerici quodlibet etiam quantacumque diuturnitate temporis de ecclesiae remuneratione possederint, in jus proprium praescriptione temporis non vocetur, dummodo pateat ecclesiae rem fuisse, ne videantur etiam episcopi administrationes prolixas aut precatorias quum ordinati sunt facere debuisse, aut diu retentas facultates proprietati suae posse transcribere.

LX.

De lapsis qui de catholica fide in haeresem transeunt.

Lapsis, id est qui in catholica fide[21] baptizati praevaricatione damnabili pòst in haeresem transierunt, grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas; quibus nos, annorum multitudine breviata, poenitentiam biennii conditione infrascriptae observationis imponimus, ut praescripto biennio tertia die sine relaxatione jejunent et ecclesiam studeant frequentare, in poenitentum loco standi et orandi humilitatem noverint observandam, ut etiam ipsi quum catechumeni egredi commonentur abscedant. Hoc si observare voluerint, constituto tempore admittendis ad altarium observatio relaxetur; quòd si ardua vel dura fortè putaverint, statuta praeteritorum canonum implere debebunt.

LXI.

De incestis conjugiis.

De incestis conjunctionibus nihil prorsus veniae reservamus nisi quum adulterium separatione sanaverint: incestos verò nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam designare funestum est: hos enim esse censemus: si quis relictam fratris, quae penè priùs soror extiterat, carnali conjunctione violaverit: si quis fratris germanam uxorem accipiat: si quis novercam duxerit: si quis consobrinae sobrinaeve se societ, quod ita praesenti tempore prohibemus, ut ea quae sunt ante nos instituta non dissolvamus: si quis relictae vel filiae avunculi misceatur aut patris filiae vel privignae suae concubitu polluatur: sanè quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

LXII.

De his qui servos suos extra judicem necant.

Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione vel poenitentia biennii reatum sanguinis emundabit.

LXIII.

De laicis qui in solemnitatibus majoribus ad civitatem non concurrunt.

Si, ut suprà, cives superiorum natalium[22] noti Paschae ac Natalis Domini festivitati sicut episcopus interesse neglexerint, in quibus civitatibus positos accipiendae communionis vel benedictionis desiderio noverint; qui hoc facere neglexerint, triennio communione priventur ecclesiae.

LXIV.

De clericis qui ab ecclesiae officio diebus solemnibus desunt.

Si quis in clero constitutus ab ecclesia sua diebus solemnibus defuerit, id est Nativitate Domini, sancta Epiphania, Pascha vel Pentecoste[23] dum potiùs secularibus lucris student quàm servitio suo parere, convenit ut

21 BR. ecclesia.

22 In codicibus: solemnitatum. Vox *natalium* desumpta est ex alio textu codicum Æ. et BR. in quo sub Sententiarum nomine viginti et tres canones hujus Agathensis concilii repetuntur.

23 Æ. Pentecoste, Natali sancti Johannis vel sanctae Mariae, dum potiùs.

triennio communione suspendatur: similiter diaconus vel presbyter si tres hebdomadas ab ecclesia sua defuerit, huic damnationi succumbat.

LXV.

De levitis ne sine jussu presbyteri sedeant.

Quoniam non oportet diaconem sedere praesente presbytero, sed ex jussione presbyteri sedeat: similiter autem honorificetur diaconus a ministris inferioribus et omnibus clericis.

LXVI.

De ministris ne in secretarium ingrediantur.

Quoniam non oportet ministros licentiam habere in secretarium, quod Graeci diaconicon appellant, ingredi et contingere vasa dominica.

LXVII.

De catholicis ne haereticorum connubiis copulentur.

Quoniam non oportet cum omnibus haereticis miscere connubia, et vel filios vel filias dare, sed potiùs accipere, si tamen se profitentur christianos futuros esse catholicos.

LXVIII.

De levitis et clericis ne magi vel incantatores sint.

Quoniam non oportet ministros altaris aut clericos magos aut incantatores esse aut facere quae dicuntur phylacteria, quae sunt magna obligamenta animarum: hos autem qui talibus utuntur projici ab ecclesia jussimus.

LXIX.

De seditionariis.

Seditionarios numquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios vel injuriarum suarum ultores.

LXX.

De scurrilibus et jocularibus clericis.

Clericum scurrilem et verbis turpibus jocularem ab officio retrahendum.

LXXI.

De synodo annis singulis congreganda.

Synodum etiam secundùm constituta patrum annis singulis placuit congregari: et quia in nomine Domini omnibus salubriter constitutis synodus cum pace dimittitur, gratias Deo agimus, orantes ejus clementiam ut haec eadem facere in honorem Domini per multos annos possimus.

Ego Caesarius in Christi nomine episcopus, juxta id quod universis sanctis coëpiscopis meis qui mecum subscripserunt placuit, instituta patrum sequutus, his definitionibus annuens, sub die v. calendas Septembris subscripsi.

Cyprianus episcopus subscripsi.
Clarus episcopus subscripsi.
Tetradius episcopus subscripsi.
Heraclius episcopus Tolosanae civitatis subscripsi.
Sophronius in Christi nomine Agathensis civitatis episcopus subscripsi.
Sedatus episcopus subscripsi.
Quintianus episcopus subscripsi.
Sabinus episcopus subscripsi.
Boentius episcopus subscripsi.
Gratianus episcopus subscripsi.
Nicetius[24] episcopus subscripsi.
Suavis episcopus subscripsi.
Galactorius episcopus subscripsi.
Gratus episcopus subscripsi.
Vigilius episcopus subscripsi.
Glicerius episcopus subscripsi.
Petrus episcopus subscripsi.
Coronopius episcopus subscripsi.
Probatius episcopus subscripsi.
Martinus[25] episcopus subscripsi.
Marcellus episcopus subscripsi.
Agricius episcopus subscripsi.
Pentadius episcopus subscripsi.

Albinus presbyter missus a domino meo Caprario episcopo subscripsi.

Joannes presbyter missus a domino meo Victorio episcopo subscripsi.

Ingenuus presbyter missus a domino meo Apro[26] episcopo subscripsi.

Paulus presbyter missus a domino meo Juliano episcopo subscripsi.

Pompedius presbyter missus a domino meo Juliano episcopo subscripsi.

Polemius presbyter missus a domino meo Cistilio episcopo subscripsi.

Petrus presbyter missus a domino meo Marcello episcopo subscripsi.

Firminus presbyter missus a domino meo Pampulo episcopo subscripsi.

Leo diaconus missus a domino meo Vero episcopo subscripsi.

Optimus diaconus missus a domino meo Leonio episcopo subscripsi.

24 T. 1. 2. Nicentius. 25 Æ. BR. E. 3. U. Maternus. 26 BR. Aprio.

XXXI.

CONCILIUM AURELIANENSE PRIMUM

VIGINTI ET OCTO EPISCOPORUM.

Quum auctore[1] Domino in Aurelianensi urbe fuisset concilium summorum antistitum congregatum, communi omnium collatione complacuit, ut hoc quod verbo statuerunt, etiam scripturae testimonio roborarent.

I.

De homicidis et adulteris et furibus si ad ecclesiam confugerint.

Id constituimus observandum quod ecclesiastici canones decreverunt et lex Romana constituit, ut ab ecclesiae atriis vel domo episcopi reos abstrahere omnino non liceat, sed nec alteri consignari, nisi ad evangelia datis sacramentis de morte et debilitate et omni poenarum genere sint securi; ita ut ei cui reus fuerit criminosus de satisfactione conveniat. Quòd si sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus perjurii non solùm a communione ecclesiae vel omnium clericorum, verùm etiam et a catholicorum convivio separetur. Quòd si cui reus est noluerit sibi intentione faciente componi, et ipse reus de ecclesia actus timore discesserit, ab ecclesiae clericis non quaeratur.

II.

De raptoribus si ad ecclesiam confugerint.

De raptoribus autem id constituendum esse censuimus, ut si ad ecclesiam raptor cum rapta convenerit, et foeminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et raptor mortis vel poenarum impunitate concessa ad serviendi conditionem subjectus sit, aut redimendi se liberam habeat facultatem. Si verò quae rapitur patrem habere constiterit et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactioni teneatur obnoxius.

III.

De servis si ad ecclesiam confugerint.

Servus qui ad ecclesiam pro qualibet culpa confugerit, si a domino omissa[2] culpa sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur: sed posteaquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus si aliquid poenae pro eadem culpa qua excusatur probatus fuerit pertulisse, pro[3] contemptu ecclesiae et praevaricatione fidei, a communione et convivio catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si verò servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus sacramenta domini clericis exigentibus de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat occupari.

IV.

De eo qui ab episcopo aliquid repetit: pro ipsa conventione ab ecclesia non privetur.

Si quis ab episcopo vel de ecclesia vel de proprio jure crediderit aliquid repetendum, nihil convicii aut criminationis objiciens eum pro sola conventione a communione ecclesiae non liceat submoveri.

V.

Si episcopus servum alterius clericum fecerit.

Si servus absente aut nesciente domino, episcopo sciente quòd servus sit, diaconus aut presbyter fuerit ordinatus, ipso clericatus officio permanente episcopus eum domino dupli satisfactione compenset. Si verò episcopus eum servum nescierit, qui testimonium perhibent aut eum supplicaverint ordinari simili redhibitioni teneantur obnoxii.

VI.

Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserint.

Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserint, simul officio et communione pellantur.

VII.

De his qui poenitentiam violaverint.

De his qui suscepta poenitentia religionem suae professionis obliti ad secularia relabuntur, placuit eos et a communione suspendi et ab omnium catholicorum convivio

1 T. 1. 2. doctore.
2 BR. missa.
3 U. G. per contemptum ecclesiae et praevaricationem.

separari. Quòd si post interdictum cum eo quisquis praesumpserit manducare, et ipse communione privetur.

VIII.

Si presbyter aut diaconus se pro reatu aliquo ab eucharistia[4] suspenderint.

Si presbyter vel diaconus pro reatu suo se ab altaris communione sub poenitentis professione submoverit, sic quoque si alii defuerint et causa certae necessitatis exoritur, poscentem baptismum liceat baptizare.

IX.

Si relicta presbyteri vel diaconi alio se conjunxerit.

Si se cuicumque mulier duplici conjugio presbyteri vel diaconi relicta conjunxerit, aut castigati separentur, aut certè si in criminum intentione perstiterint[5] pari excommunicatione plectantur.

X.

De his quae in altario offeruntur.

Antiquos canones relegentes priora statuta credimus[6] renovanda, ut de his quae in altario oblationes fidelium conferuntur, medietatem sibi episcopus vindicet, et medietatem sibi dispensandam secundùm gradum clerus accipiat, praediis de omni commoditate in episcoporum potestate durantibus.

XI.

De his quae a fidelibus in parochitanis basilicis offeruntur.

De his quae parochiis in terris, vineis, mancipiis atque peculiis quicumque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, ut omnia in episcopi potestate consistant: de his tamen quae in altario accesserint tertia fideliter episcopo deferatur.

XII.

Ut episcopus et pauperes et infirmos tueatur.

Episcopus pauperibus vel infirmis, qui debilitate faciente non possunt suis manibus laborare, victum et vestimentum, in quantum possibilitas habuerit, largiatur.

XIII.

Ut basilicae in cujus territorio sunt in ejus episcopi maneant potestate.

Omnes autem basilicae, quae per diversa loca constructae sunt vel quotidie construuntur, placuit secundùm priorum canonum regulam, ut in ejus episcopi in cujus territorio sitae sunt potestate consistant.

XIV.

De incestis ut excommunicentur.

Ne superstes frater torum defuncti fratris ascendat, neve quisque amissa uxore sorori audeat sociari: quòd si fecerint, ecclesiastica districtione feriantur.

XV.

Ut abbates in potestate episcoporum sint: et de monachis vagis.

Abbates pro utilitate[7] religionis in episcoporum potestate consistant, et si quid extra regulam fecerint ab episcopis corrigantur: qui semel in anno in loco ubi episcopus elegerit accepta vocatione conveniant. Monachi autem abbatibus omni obedientia et devotione subjaceant: quòd si quis per contumaciam extiterit indevotus, ac per loca aliqua evagari aut peculiare aliquid habere praesumpserit, omnia quae adquisierit ab abbatibus auferantur secundùm regulam monasterio profutura. Ipsi autem qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio episcopi tamquam fugaces sub custodia revocentur: et reum se ille abbas futurum esse cognoscat, qui in hujusmodi personis non regulari animadversione distrinxerit vel qui monachum susceperit alienum.

XVI.

Ut monachi orarium vel zancas non utantur.

Monachum orarium in monasterio vel zancas habere non liceat.

XVII.

Si monachus uxorem duxerit.

Monachus si in monasterio conversus vel pallium comprobatus fuerit accepisse, et postea uxori fuerit sociatus, tantae praevaricationis reus numquam ecclesiastici gradus officium sortiatur.

XVIII.

Ut monachus sine permissu episcopi vel abbatis cellulam sibi non construat.

Nullus monachus, congregatione monasterii derelicta, ambitionis et vanitatis impulsu cellulam sibi construere sine episcopi permissione vel abbatis sui voluntate praesumat.

XIX.

Si episcopus cuiquam terrulas praestiterit excolendas, sine praejudicio juris ecclesiae tenebuntur.

Si episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas vel terrulas clericis aut monachis vel quibuslibet praestiterit excolendas

4 U. *communione.*
5 BR. perstiterint vel in conjugio permanere voluerint, pari.
6 Æ. decrevimus.
7 Æ. E. 3. T. 1. 2. U. G. humilitate.

vel pro tempore tenendas, etiam si longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum ecclesia praejudicium patiatur, nec seculari lege praescriptio quae ecclesiae aliquid impediat opponatur.

XX.

Ut ante pascha quadragesima teneatur.

Id a sacerdotibus omnibus est decretum, ut ante paschae solemnitatem non quinquagesima sed quadragesima teneatur.

XXI.

Ut nullus civium festivitates majores in villa celebret.

Ut nulli civium Paschae, Natalis Domini vel quinquagesimae solemnitatem in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

XXII.

Ut populus ante benedictionem sacerdotis de missa non egrediatur.

Quum ad celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non antè discedat quàm missae solemnitas compleatur; et ubi episcopus defuerit benedictionem accipiat sacerdotis.

XXIII.

Ut litaniae post Ascensionem Domini celebrentur.

Rogationes, id est litanias post Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut praemissum triduanum jejunium post dominicae Ascensionis solemnitatem solvatur: per quod triduum servi et ancillae ab omni opere relaxentur quò magis plebs universa conveniat: quo triduo omnes abstineant et quadragesimalibus cibis utantur.

XXIV.

De clericis qui ad officium venire contemnunt.

Clerici verò qui ad opus sanctum adesse contempserint secundùm arbitrium episcopi ecclesiasticam suscipiant disciplinam.

XXV.

De familiaritate extranearum mulierum.

De familiaritate extranearum mulierum tam episcopi quàm presbyteri vel diaconi praeteritorum canonum statuta custodiant.

XXVI.

De religiosis et secularibus qui divinationes attendunt.

Si quis clericus, monachus vel secularis divinationem vel auguria observanda vel sortes, quas mentiuntur esse sanctorum, quibuscumque putaverint intimandas, cum his qui eis crediderint ab ecclesiae communione pellantur.

XXVII.

Ut episcopus die dominico ab ecclesia deesse non debeat.

Episcopus si[8] infirmitate non fuerit impeditus, ecclesiae cui proximus fuerit die dominico deesse non liceat.

Tetradius episcopus subscripsi.
Gelidandus episcopus subscripsi.
Heraclius episcopus subscripsi.
Lucinius[9] episcopus subscripsi.
Leontius episcopus subscripsi.
Camilianus episcopus subscripsi.
Quintianus episcopus subscripsi.
Eusebius episcopus subscripsi.
Boëtius episcopus subscripsi.
Petrus episcopus subscripsi.
Euphrasius episcopus subscripsi.
Cyprianus episcopus subscripsi.
Principius episcopus subscripsi.
Melanius episcopus subscripsi.
Epiphanius episcopus subscripsi.
Adelphius episcopus subscripsi.
Micetius episcopus subscripsi.
Abentius[10] episcopus subscripsi.
Modestus episcopus subscripsi.
Lupius episcopus subscripsi.
Leontianus episcopus subscripsi.
Nepus episcopus subscripsi.
Theodosius episcopus subscripsi.
Libanius episcopus subscripsi.
Sephronius[11] episcopus subscripsi.
Ediusus episcopus subscripsi.
Litardius[12] episcopus subscripsi.
Maurus episcopus subscripsi.

8 Æ. si infirmitatem non fuerit perpessus.
9 In reliquis praeter A. Licinius.
10 BR. Labentius.
11 BR. Sophronius.
12 U. Litardus.

XXXII.

CONCILIUM[1] AURELIANENSE SECUNDUM.

Quum in Dei nomine in Aurelianensi urbe ad synodale concilium convenissemus, de his quae per longum tempus observatione cessante fuerant intermissa, priorum canonum tenore servato, praesentibus regulis vetera statuta renovavimus, et nova pro causarum vel temporum conditione addenda credidimus.

I.

De concilio metropolitani.

Primùm, ut unusquisque metropolitanus in provincia sua cum comprovincialibus suis singulis annis synodale debeat opportuno tempore habere concilium: quòd si illum infirmitas aut necessitas certa tenuerit, ut ad alium constitutum locum adesse non possit, ad suam civitatem suos evocet fratres. Quòd si intra biennium divinitus temporum tranquillitate concessa admonitis comprovincialibus a metropolitano synodus indicta non fuerit, metropolitanus ipse pro evocationis tarditate anno integro missas facere non praesumat. Quòd si evocati nulla infirmitate corporali detenti adesse sua abusione despexerint, simili sententiae subjacebunt, qui tamen et hanc excusationem sibi noverint esse sublatam, si absentiam suam divisione sortis crediderint excusandam.

II.

De sacerdotibus conjugatis.

Ut nullus clericorum a subdiacono et supra, qui uxores in proposito suo accipere inhibentur, propriae si fortè jam habeat misceatur uxori: quòd si fecerit, laica communione contentus juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur; quem si sciens episcopus suus in[2] hac vilitatis praesumptione viventem ad officium postea admiserit, et ipse episcopus ad agendam poenitentiam tribus mensibus sit a suo officio sequestratus.

III.

De ordinatione metropolitani.

De metropolitanorum verò ordinationibus id placuit, ut metropolitani a metropolitano, omnibus si fieri potest praesentibus provincialibus[3], ordinentur: ita ut ipsi metropolitano ordinandi privilegium maneat quod ordinationis consuetudo requirit. Ipse tamen metropolitanus a comprovincialibus episcopis, sicut decreta sedis apostolicae continent, cum consensu cleri vel civium eligatur, quia aequum est, sicut ipsa sedes apostolica dixit, qui praeponendus est omnibus ab omnibus eligatur: de provincialibus verò ordinandis cum consensu metropolitani cleri et civium juxta priorum canonum statuta voluntas et electio requiratur.

IV.

De familiaritate extranearum mulierum.

Licèt jam multa quae observari debeant multis canonicis sententiis fuerint statuta, tamen quod agnoscitur saepe transcendi convenit replicari: ideoque statuimus, ut nequis antistitum clericorumque omnium licentiam habeat intra domum suam ullam absque his propinquis mulieribus, quas priores canones eloquuntur, habere personam: quibus etiam et id specialiter inhibetur, ut si quis clericorum suspicionem adversam aut obloquutionem populi de muliere quacumque fortassis incurrerit, eam statim si intra domum suam habet abjiciat; si certè extranea et sui juris est, ita omnibus conditionibus studeat evitare, ut infamia quae excitata est abrogetur. Quòd si quilibet ille antistitum clericorumque quod supra scriptum est vitare noluerit, pro inobedientia triennii excommunicatione mulctetur: quòd si adulterii permixtio fuerit approbata, in degradatione[4] honorum priorum canonum statuta serventur; in quibus commonitionibus metropolitanus a comprovincialibus, comprovincialis a metropolitano cum reliquis comprovincialibus distringantur.

V.

De facultatibus parochiarum.

Si quae oblationes in quibuslibet rebus atque corporibus collatae fuerint basilicis in civitatibus constitutis, ad potestatem episcopi redigantur, et in ejus sit arbitrio quid ad reparationem basilicae aut observanda ibi substantia deputetur: de facultatibus verò parochiarum vel basilicarum in pagis civitatum constitutarum singulorum locorum consuetudo[5] servetur.

1 Deest hoc concilium in E. 3.
2 T. 1. In hac vilitate praesumptiosè viventem.
3 Æ. BR. T. 1. 2. U. comprovincialibus.
4 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. regradatione.
5 Ex Æ. BR. T. 1. 2. U. In A. et reliquis: constitutio.

VI.

De excommunicatione episcopi.

De clericorum praemittenda conversione id omnismodis observetur, ne ullus ex laicis ante annualem conversionem vel aetatem legitimam, id est ante viginti quinque annorum diaconus, et triginta presbyter ordinetur, ita ut de ipsis quoque qui ordinandi sunt clerici regulare custodiatur studium, ne aut duarum uxorum vir aut renuptae maritus aut poenitentiam professus aut semus corpore vel qui publicè aliquando arreptus est ad suprascriptos ordines promoveatur. Quòd si sciens episcopus contra haec statuta agendum esse crediderit, is quidem qui ordinatur suscepto juxta anteriores canones privetur officio, sed et ille pro ordinationis temeritate sex mensibus a celebrandis officiis sequestretur; quòd si missas intra statutum tempus facere praesumpserit, anno integro ab omnium fratrum caritate privetur. De quorum promotionibus[6] si quis clericus aut civis testis extiterit, quorum testimonio dum creditur frequenter pontificis ignorantia praevenitur, quum agnitum fuerit ordinationem illicitam celebratam, anno integro communione pellantur: qui tamen si periculosam infirmitatem incurrerint, viatica illis communio non negetur.

VII.

De episcopo qui invitum aut reclamantem praesumpserit ordinare.

Clerici verò, qui quum uxores non habuerint, benedictione suscepta conjugia crediderunt eligenda, quia volentes absque ulla reclamatione in aetate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus quas acceperunt excommunicatione pellantur; quòd si invitus vel reclamans fuerit ordinatus, ab officio quidem deponetur sed non a communione pellatur; episcopus autem, qui invitum aut reclamantem praesumpserit ordinare, annuali poenitentiae subditus missas facere non praesumat.

VIII.

De adulteriis honoratorum clericorum.

De adulteriis autem honoratorum[7] clericorum id observandum est, ut si quis adulterasset vel confessus fuisset vel convictus, depositus ab officio, communione concessa, in monasterium toto vitae suae tempore retrudatur.

IX.

De clericorum honoratorum furtis aut falsitatibus

Si quis clericus furtum aut falsitatem admiserit, quia capitalia et ipsa sunt crimina, communione concessa ab ordine degradetur[8]. De perjurio verò id censuimus observandum, ut si quis clericus in causis quae sub jurejurando faciendae[9] sunt praebuerit juramenta, et pòst rebus evidentibus[10] detegitur perjurasse, biennii temporis excommunicatione plectatur.

X.

De his qui ex concubinis filios habent.

De his qui ex concubinis filios habent et uxores legitimas habuerunt, aut defunctis uxoribus sibi concubinas publicè crediderint sociandas, id observandum esse censemus, ut sicut eos qui jam sunt clerici per ignorantiam ordinati non removemus, ita statuimus ne ulteriùs ordinentur.

XI.

De incestis conjunctionibus.

De incestis conjunctionibus ita quae sunt statuta serventur, ut his qui aut modò ad baptismum veniunt, aut quibus patrum statuta sacerdotali praedicatione in notitiam antea non venerunt, ita pro novitate conversionis ac fidei suae credimus consulendum, ut contracta hucusque hujusmodi conjugia non solvantur, sed in futurum quod de incestis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum est observetur: id est[11] ut nè quis sibi conjugii nomine sociare praesumat relictam patris, filiam uxoris, relictam fratris, sororem uxoris, consobrinam aut sobrinam, relictam avunculi vel patrui. Quòd si qui in hoc incesti adulterio potiùs quàm conjugio fuerint sociati, quamdiu se non sequestraverint, a communione ecclesiastica repellantur: illud quoque adjiciendum esse credidimus, ut in episcopi sui discussione consistant. De his qui in civitate sua aut territorio consistunt et tali sunt ordine sociati, utrùm ignoranter ad illicita conjugia venerint, an per contumaciam quae sunt interdicta praesumpserint, quia sicut his qui per ignorantiam lapsi sunt subvenitur, ita illis quibus priùs patrum statuta in notitiam venerunt, quique etiam contra sacerdotum interdicta in tali permixtione versantur, priorum canonum in omnibus statuta serventur: ut non priùs communione recipiantur quàm incesti adulterium, sicut scriptum est, separatione sanaverint; quia in lege Domini manifestè legitur: *Maledictus qui dormierit cum uxore patris sui, cum privigna vel sorore uxoris suae*, et reliqua his similia: quo fit ut quos Deus maledixerit nos nisi emendatos benedicere non possumus.

6 T. 2. G. promonitionibus.
7 U. honorandorum.
8 T. 1. 2. U. G. regradetur.
9 BR. U. G. finiendae.
10 T. 2. evenientibus.
11 Reliqua ab his vocibus *id est* usque ad canonis finem in A. ad marginem scripta sunt.

XII.

De[12] clericis qui officium suum implere detrectant.

Si qui clerici ministeria suscepta quacumque occasione agere sicut et reliqui detrectant, et excusationem de patrociniis quorumcumque ne officium impleant praetendunt, ac sacerdotes sub hujusmodi causa existimant per inobedientiam contemnendos, inter reliquos canonicos clericos, ne hac licentia alii vitientur, nullatenus habeantur, nec ex rebus ecclesiasticis cum canonicis stipendia aut munera ulla percipiant.

XIII.

De facultatibus ecclesiasticis non alienandis.

De agellis verò ceterisque facultatibus ecclesiasticis a sacerdotibus non alienandis, nec per contractus inutiles obligandis priorum canonum statuta serventur: ut nobis per nullos contractus res ecclesiasticas alienare aut inutiliter liceat obligare. Ea etiam quae de rebus ecclesiasticis ab antecessoribus alienata vel quibuscumque instrumentis inutiliter in dispendium ecclesiae obligata noscuntur, et intra tricennaria tempora repetitio suppetit, quae acta sunt suffragante justitia per publicum aut electorum judicium revocentur. Quòd si is qui rem ecclesiasticam tenet admonitus judicium declinaverit, quousque[13] ad discussionem veniat et rem restituat ecclesiastica communione privetur.

XIV.

De mancipiis christianis quae in judaeorum servitio detinentur.

De mancipiis christianis quae in judaeorum servitio tenentur, si eis quod christiana religio vetat a dominis imponitur, aut si eos, quos ecclesia excusatos tollet, pro culpa quae remissa est affligere vel caedere fortasse praesumpserint, et ad ecclesiam iteratò confugerint, nullatenus a sacerdote reddantur, nisi pretium offeratur ac detur quod mancipia ipsa valere[14] constiterit juxta taxationem. Christianis quoque omnibus interdicimus, ne judaeorum conjugiis misceantur; quòd si fecerint, usque ad sequestrationem, quisquis ille est, a communione repellatur. Item christianis convivia interdicimus judaeorum, in quibus si fortè fuisse probantur, annuali excommunicationi pro hujusmodi contumacia subjacebunt.

XV.

De celebratione missarum.

De missarum celebritate in praecipuis dumtaxat solemnitatibus id observari debebit, ut hora tertia missarum celebratio in Dei nomine inchoëtur, quò faciliùs intra horas competentes, ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia, id est in vespertino tempore convenire: quia sacerdotem vespertinis officiis ab ecclesia talibus praeterea diebus nec decet deesse nec convenit.

XVI.

Ne episcopus in alienam irruat dioecesim.

Episcopos in dioecesi aliena ad alienos clericos ordinandos vel consecranda altaria irruere non debere: quòd si fecerint, remotis his quos ordinaverint, altaris tamen consecratione manente, transgressores canonum ab annua missarum celebritate cessabunt.

XVII.

Ne clerici in aliena civitate commorentur.

De his verò clericis qui sub qualibet occasione aut conditione in aliorum civitatibus vel territoriis crediderint immorandum, nec ad ultimum clericatus honorem absque sui episcopi scripto[15] debeant promoveri.

XVIII.

De clericis qui sine commendatitiis vagantur.

Presbytero, diacono vel subdiacono sine episcopi sui litteris ambulanti juxta statuta priora communionem nullus impendat.

XIX.

De raptu virginum sacrarum.

De raptoribus virginum consecratarum sive in proposito sub devotione viventium id statuimus, ut si quis consecratae vel devotae, id est religionem professae vim inferre praesumpserit, a communione ecclesiastica usque ad exitum repellatur, viatico tantùm ei in infirmitatis periculo reservato. Quòd si quae rapta dicitur cum raptore habitare consenserit, et ipsa excommunicatione simili feriatur: quae forma et de poenitentibus ac viduis in proposito manentibus sub districtione ecclesiastica conservetur. Quòd si quis sacerdos sciens hujusmodi personis communicaverit, anno integro pacem ecclesiae non habebit.

XX.

De[16] munificentiis sacerdotum.

De munificentiis verò sacerdotum id observandum, ut si quid praesenti tempore a clericis decedentum munificentiis habetur vel possidetur deinceps a successoribus nullatenus auferatur; ita ut qui decessorum largitatibus gaudent, officia ecclesiae, obedientiam

12 Hic et sequentes hujus concilii canones desunt in A. et E. 3.: desumpti sunt ex codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

13 Æ. quousque aut ad discussionem veniat, aut rem &c.

14 Æ. valere pronuntiaverit justa taxatio.

15 Æ. scripto atque consensu debeant promoveri.

16 Hic canon desumptus est ex Æ.: deest in reliquis, quamobrem correcta est ceterorum canonum numeratio.

et affectum sacerdotibus praebeant: de quibus tamen munificentiis quae praesenti tempore ab his sicut dictum est possidentur, si pro opportunitate episcopo placuerit, quod voluerit commutare sine accipientis dispendio in locis aliis commutetur. De munificentiis verò praesentibus quas unusquisque clericis pro sua gratia eorum obsequiis existimat conferendas, sicut in arbitrio dantis est ut tribuere quibus voluerit debeat, ita si inobedientia vel contumacia in aliqua accipientis extiterit, culpa agnita in arbitrio sit praesidentis utrùm vel qualiter debeat revocari.

XXI.

De clericis qui monasteria, dioeceses vel basilicas suscipiunt ordinandas.

De his verò clericorum personis, qui de civitatensis ecclesiae officio monasteria, dioeceses vel basilicas in quibuscumque locis positas, id est sive in territoriis sive in ipsis civitatibus suscipiunt ordinandas, in potestate sit[17] episcopi, si de eo quod antè de ecclesiastico munere habebant eos aliquid aut nihil exinde habere voluerit: quia unicuique facultas suscepti monasterii, dioecesis vel basilicae debeat plena ratione sufficere.

XXII.

De clericis contumacibus.

Si quis superbia elatus officium suum indignatione quacumque implere noluerit, juxta statuta priora laica communione contentus, ab ordine depositus tamdiu habeatur alienus, quamdiu digna, sicut scriptum est, poenitentia et supplicatione satisfecerit, praesente pontifice; ita tamen ut illis regulariter et caritatem integram, et quaecumque eis stipendiorum juxta consuetudinem redhibentur, pro qualitate foris ministretur: de quibus si querela procedat, officium agens recurrat ad synodum.

XXIII.

Ut oppressi ab episcopo clerici ad synodum recurrant.

Si quis clericorum juxta se aut districtionem aut tractationem episcopi sui putat injustam, juxta antiquas consuetudines recurrat ad synodum.

XXIV.

De clericorum conspirationibus in synodo vindicandis.

Si qui clericorum, ut nuper multis locis diabolo instigante actum fuisse perpatuit, rebelli auctoritate se in unum conjuratione intercedente collegerint, et aut sacramenta inter se data aut chartula conscripta fuisse patuerit, nullis excusationibus haec praesumptio praeveletur, sed res detecta, cum in synodum ventum fuerit, in praesumptoribus juxta personarum et ordinum qualitatem a pontificibus, qui tunc in unum collecti fuerint, vindicetur[18], quia sicut caritas ex praeceptis dominicis corde, non chartulae conscriptione est vel conjurationibus exhibenda, ita quod supra sacras admittitur scripturas auctoritate et districtione pontificali est reprimendum.

XXV.

De oblationibus ecclesiae non retinendis.

Si quis res ecclesiae debitas vel proprias sacerdotis horrendae cupiditatis instinctu occupaverit, retinuerit aut a potestate ex competitione perceperit, si eas non restituerit, nullis rebus excusetur; sed si agnito jure ecclesiae non statim ecclesiae vel sacerdoti reformaverit, aut ut ipsum jus agnoscere possit, in judicium electorum venire distulerit, tamdiu a communione ecclesiastica suspendatur, quamdiu restitutis rebus tam ecclesiae quàm sacerdotibus reddatur indemnis. Similis etiam his, qui oblationes defunctorum legaliter dimissas quolibet ordine assignare tardaverint vel retinere praesumpserint, districtionis ecclesiasticae juxta priores canones forma servetur: simili etiam sententiae subjacebit, si quisquis ille quolibet ordine quod pro devotione sua ecclesiis dedit revocare praesumpserit.

XXVI.

De rebus ecclesiae absque consensu episcopi non alienandis.

Abbatibus, presbyteris ceterisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio alienare vel obligare absque permissu et subscriptione episcopi sui nihil liceat: quod qui praesumpserit degradetur[19] communione concessa, et quod temere praesumptum et alienatum est ordinatione episcopi revocetur.

XXVII.

De juvenum et conjugatorum poenitentia.

De poenitentum conversione, ut ne quis benedictionem poenitentiae juvenibus[20] credere praesumat: certè conjugatis nisi ex consensu partium et aetate jam plena eam dare non audeat.

XXVIII.

De his qui suscepta poenitentia ad secularia revertuntur.

Si quis benedictione poenitentiae suscepta ad secularem habitum[21] militiamque re-

17 U. G. consistat.
18 U. G. judicetur.
19 Æ. regradetur.
20 Æ. juvenibus personis credere.
21 Æ. ambitum.

verti praesumpserit, viatico concesso usque ad exitum excommunicatione plectatur.

XXIX.

De servis non ordinandis.

Ut nullus servilibus colonariisque conditionibus obligatus juxta statuta sedis apostolicae ad honores ecclesiasticos admittatur, nisi priùs aut per testamentum aut per tabulas eum legitimè constiterit absolutum: quod si quis episcoporum, ejus qui ordinatur conditionem sciens, transgredi per ordinationem inhibitam fortasse voluerit, anni spatio missas facere non praesumat.

XXX.

De clericis negotiatoribus.

Ut[22] clericus a diaconatu et suprà pecuniam non commodet ad usuram; nec de praestitis beneficiis quidquam ampliùs quàm datur speret, nec vel in exercendis negotiis, ut publici qui ad populi responsum negotiatores observant, turpis lucri cupiditate versetur, aut sub alieno nomine interdicta negotia audeat exercere. Quòd si quis adversùm statuta venire praesumpserit, communione concessa ab ordine regradetur.

XXXI.

De diei dominici observatione.

Quia persuasum est populis die dominico agi cum caballis et bobus[23] et vehiculis itinera non debere, nec ullam rem ad victum praeparari, vel ad nitorem hominis vel domus pertinentem nullatenus exercere, quae res ad judaicam magis quàm ad christianam observantiam pertinere probantur, id statuimus, ut die dominico quod ante fieri licuit liceat: de opere tamen rurali, id est aratu vel vinea, sectione, excussione, exarto vel sepe censuimus abstinendum, quò faciliùs ad ecclesiam venientes orationis gratiae vacent. Quòd si inventus fuerit quis in operibus suprà scriptis quae interdicta sunt se exercere, qualiter emendari debeat non in laici districtione sed in sacerdotis castigatione consistat.

XXXII.

De missa integrè audienda.

De missis nullus laicorum antè discedat quàm dominica dicatur oratio, et si episcopus praesens fuerit, ejus benedictio expectetur; sacrificia verò matutina missarum sive vespertina nullus cum armis pertinentibus ad bellorum usum expectet: quod qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat qualiter ejus districtione debeat castigari.

XXXIII.

De diebus quibus judaeis inter christianos progredi non licet.

Quia Deo propitio sub catholicorum regum dominatione consistimus, judaei a die coenae Domini usque in secundam sabbati in pascha, hoc est ipso quadriduo procedere inter christianos, neque catholicis populis se ullo loco vel quacumque occasione miscere praesumant.

XXXIV.

De judice rebaptizantes non plectente.

Judex civitatis vel loci, si haereticum aut Bonosiacum vel cujuslibet alterius haeresis quamcumque personam de catholicis rebaptizasse cognoverit, quia reges nos constat habere catholicos, non statim rebaptizantes adstrinxerit et ad regis fidem atque justitiam propterea distringendos adduxerit, annuali excommunicationi subdatur.

XXXV.

Ne clericus laicum neque laicus clericum ad seculare judicium trahat.

Clericus cujuslibet gradus sine pontificis sui permissu nullum ad seculare judicium praesumat attrahere, nec laico, inconsulto sacerdote, clericum in seculare judicium liceat exhibere.

XXXVI.

De horum canonum observatione.

Quocirca haec, quae inspirante Domino communi consensui placuerunt, si quis antistitum viventium vel eorum quos ipsis Deus esse voluerit successores, relicta observationis integritate, custodire et implere neglexerit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis judicio futurum esse cognoscat, quia canones suos nec ignorare quemquam nec dissimulare, id est praeterire permittitur.

Lupus[24] in Christi nomine episcopus consensi[25] et subscripsi.

Pantagathus episcopus consensi et subscripsi.

Leocadius episcopus subscripsi.
Theobades[26] episcopus subscripsi.
Asterius episcopus subscripsi.
Lausto[27] episcopus subscripsi.
Rustinus[28] episcopus subscripsi.
Agrippinus episcopus subscripsi.
Passius episcopus subscripsi.
Paulinus[29] episcopus subscripsi.
Leo episcopus subscripsi.
Placidius[30] episcopus subscripsi.
Eleutherius episcopus subscripsi.

22 T. 1. 2. U. G. Ut clericus aut diaconus supra pecuniam.
23 Æ. mulis.
24 Subscriptiones istae reperiuntur in A. et E. 3.
25 Æ. consensi et quarto P. C. Paulini jun. indict. secunda.

26 Æ. Theudovades.
27 Æ. T. 1. Lauto. T. 2. Leuto.
28 Æ. Rustitius.
29 T. 1. 2. Paulinus jun. indignus episcopus.
30 T. 2. Placidus. T. 1. Placitus.

Arcadius episcopus subscripsi.
Amelius episcopus subscripsi.
Lucinus[31] episcopus subscripsi.
Flavius episcopus subscripsi.
Ursolus episcopus subscripsi.
Albinus episcopus subscripsi.
Campanus presbyter directus a domino meo Gregorio[32] episcopo subscripsi.
Aulus presbyter directus a domino meo Agricola[33] episcopo subscripsi.
Obtardemus presbyter directus a domino meo Gallo episcopo subscripsi.
Marcellianus presbyter directus a domino meo Eumerio episcopo subscripsi.
Baudastis[34] presbyter directus a domino meo Perpetuo episcopo subscripsi.
Vincentius presbyter directus a domino meo Subtrasio episcopo subscripsi.

31 Æ. Licinius.
32 Æ. Injurioso.
33 Æ. Agroëgula.
34 Baudastis et Vincentii subscriptiones desumptae sunt ex Æ. quum desint in BR. et reliquis codicibus.

XXXIII.

CONCILIUM EPAUNENSE

VIGINTI QUATUOR[1] EPISCOPORUM.

I.

Non liceat episcopis, presbyteris, diaconibus canes ad venandum vel accipitres habere.

Episcopis, presbyteris, diaconibus canes ad venandum et accipitres habere non liceat: quòd si quis talium personarum in hac fuerit voluntate detectus, si episcopus est tribus mensibus se a communione suspendat, duobus presbyter abstineatur, uno diaconus ab omni officio et communione cessabit.

II.

De presbyteris vel diaconibus sine epistolis proficiscentibus.

Presbytero vel diacono sine antistitis sui epistolis ambulanti communionem nullus impendat.

III.

De presbyteris qui distraxerint de ecclesiastici juris possessione.

Quidquid parochiarum presbyteri de ecclesiastici juris possessione distraxerint, inane habeatur et vacuum: in venditore comparantis actio reservanda[2].

IV.

De presbytero qui dioecesem tenuerit.

Presbyter dum dioecesem tenet de his quae tenuerit[3] aut ecclesiae nomine scripturam faciat, aut ab ejus quam tenuit ecclesiae ordinatione discedat. Similis quoque de venditionibus, quas abbates facere praesumpserint, forma servabitur, ut quidquid sine episcoporum notitia venditum fuerit ad potestatem episcopi revocetur; mancipia verò monachis donata[4] ab abbate non liceat manumitti: injustum enim putamus ut monachis quotidianum rurale opus facientibus servi eorum libertatis otio potiantur.

V.

Ne unus abbas duobus praesit monasteriis.

Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus praesidere.

VI.

De cellis novis et congregatiunculis.

Cellas[5] novas aut congregatiunculas monachorum absque notitia episcopi prohibemus institui.

VII.

Ne clerici sine ordinatione episcopi sui publicum adire praesumant.

Clerici sine ordinatione episcopi sui adire vel interpellare publicum non praesumant; sed si pulsati fuerint, sequi ad seculare judicium non morentur.

1 Ex BR. T. 1. 2. U. G. desumptus est numerus episcoporum qui deest in A. et reliquis codicibus.
2 BR. T. 1. 2. revertenda.
3 BR. U. G. emerit.
4 Ex reliquis codicibus praeter A. in quo scribitur: data.
5 T. 1. 2. cellulas.

VIII.

De rebus ecclesiae non alienandis.

Nullus episcopus de rebus ecclesiae suae sine conscientia metropolitani sui vendendi aliquid habeat potestatem[6], utili tamen omnibus commutatione permissa.

IX.

De clericis falsi testimonii convictis.

Si quis clericus in falso testimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis censeatur.

X.

De munificentia ecclesiae.

Quisquis clericus aliquid de munificentia ecclesiae cui servierat adeptus, et ad summum sacerdotium alterius civitatis est aut fuerit ordinatus, quod dono accepit vel acceperit reddat; quod usu vel proprietate secundùm instrumenti seriem probabitur emisse possideat.

XI.

De haereticorum vel judaeorum conviviis.

Si superioris loci clericus haeretici cujuscumque clerici convivio interfuerit, anni spatium[7] panem[8] ecclesiae non habebit: quòd juniores clerici si praesumpserint vapulabunt. A judaeorum verò conviviis etiam laicos constitutio nostra prohibuit, nec cum ullo clerico nostro panem comedat quisquis judaeorum convivio fuerit inquinatus.

XII.

De dando chrismate.

Presbyteros propter salutem animarum, quam in cunctis optamus, desperatis et decumbentibus haereticis, si conversionem suam subitam petant, chrismate permittimus subvenire: quod omnes conversuri si sani sunt ab episcopo noverint expetendum.

XIII.

De episcopi testamento.

Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit nisi vel tantum de juris proprii facultate suppleverit.

XIV.

De his qui remunerationem ecclesiae possederint.

Clerici quod etiam sine precatoriis qualibet diuturnitate temporis de ecclesiae remuneratione possederint, cum auctoritate domini gloriosissimi principis nostri in[9] jure proprietarium praescriptione temporis non vocetur, dummodo pateat ecclesiae rem fuisse.

XV.

De diacono aut presbytero qui crimen capitale commiserit.

Si diaconus aut presbyter crimen capitale admiserit, ab officii honore depositus in monasterium retrudatur, ibique tantummodo quamdiu vixerit communione sumenda.

XVI.

De professione reformata.

Si quis accepta professaque poenitentia boni immemor ad secularia relabatur, prorsus communicare non poterit, nisi professione[10] quam illicitè praetermiserat reformetur.

XVII.

De laicis qui crimen clericis objiciunt.

Laicis contra cujuslibet gradus clericum si quid criminale parant objicere, dummodo vera suggerant, proponendi permittimus potestatem.

XVIII.

Ubi ponantur reliquiae sanctorum.

Sanctorum reliquiae in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsitan clericos cujuscumque parochiae vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur: quòd si illi defuerint, non antè proprii ordinentur, quàm eis competens victus et vestitus substantia deputetur.

XIX.

Altaria nisi lapidea non ungantur.

Altaria nisi lapidea chrismatis unguine non sacrentur ad celebranda divina officia: ordinem quem metropolitani tenent provinciales eorum observare debebunt.

XX.

De damnati absolutione.

Si episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut poenitentem successori licebit absolvere.

XXI.

De lapsis in fide.

Lapsis, id est qui in catholica baptizati praevaricatione damnabili pòst in haeresim transierint, grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas; quibus nos annorum multitudine breviata poenitentiam biennii conditione infrascriptae observationis imponimus, ut praescripto biennio tertia die sine relaxatione jejunent, ecclesiam studeant frequentare, in poenitentum loco standi et orandi humilitatem noverint observandam, etiam ipsi quum catechumeni procedere commonentur abscedant: hoc si observare no-

6 U. G. potestatem; utilis tamen omnibus commutatio permissa.
7 T. 1. spatio.
8 BR. T. 1. 2. pacem.
9 U. in jus proprium.
10 BR. professioni.

luerint constituto tempore admittendis ad altarium observatio relaxetur; quam si arduam vel duram fortè putaverint, statuta praeteritorum canonum complere debebunt.

XXII.
De incestis conjunctionibus.

Incestis conjunctionibus nihil prorsus veniae reservamus, nisi quum adulterium separatione sanaverint: incestos verò nec ullo conjugii nomine praevalendos praeter illos, quos vel nominare funestum est, hos esse censemus: si quis relictam fratris, quae penè priùs soror extiterat, carnali conjunctione violaverit: si quis frater germanam uxoris accipiat: si quis novercam[11] duxerit: si quis consobrinae sobrinaeque se societ: quod ut a praesenti tempore prohibemus, ita ea quae sunt anteriùs instituta non solvimus: si quis relictae avunculi misceatur aut patrui vel privignae concubitu polluatur. Sanè quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

XXIII.
De poenitentia homicidarum.

De poenitentia homicidarum, qui seculi leges evaserunt, hoc summa reverentia de eis inter nos placuit observari, quod antiqui Nicaeni canones decreverunt.

XXIV.
De basilicis haereticorum.

Basilicas haereticorum, quas tanta execratione habemus exosas ut pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis usibus applicare despicimus: sanè quas per violentiam nostris tulerant possumus revocare.

XXV.
Si quis servum proprium occiderit.

Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione biennii effusionem sanguinis expiabit.

XXVI.
Nullus sine remedio aut spe veniae ab ecclesia repellatur.

Nullus sine remedio aut spe veniae ab ecclesia repellatur, neve ulli, si aut poenituerit aut correxerit, ad veniam redeundi aditus obstruatur; sed cui forsitan discrimen mortis immineat damnationis constitutae tempora relaxantur. Quòd si aegrotum accepto viatico revalescere fortasse contingat, statuti temporis spatia observare conveniat.

XXVII.
De laicorum ordinatione.

Ne laicus nisi religione praemissa clericus ordinetur.

XXVIII.
De puellarum monasteriis.

Monasterium puellarum non nisi probatae vitae, aetatis provectae ad quascumque earum necessitates vel ministrationes permittantur intrare: ad faciendas verò missas qui ingressi fuerint statim exacto ministerio regredi festinabunt: aliàs autem nec clericus nec monachus juvenis ullum ad puellarum congregationem habebit accessum, nisi aut paterna aut germana necessitudo probetur admittere.

XXIX.
De servis ad ecclesiam confugientibus.

Servus reatu atrociore culpabilis si ad ecclesiam confugerit, a corporalibus tantùm suppliciis excusetur. De capillis verò aut quocumque opere placuit dominis juramenta non exigi.

XXX.
De horum canonum observatione.

Quocirca haec quae superna inspiratione communi consensu placuerunt si quis sanctorum antistitum, qui statuta praesentia subscriptionibus propriis firmaverunt, necnon et quos eorum Deus esse voluerit successores, relicta integritate observationis excesserit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis judicio futurum esse cognoscat.

Avitus episcopus constitutiones nostras, id[12] est sancta sacerdotum provinciae Viennensis relegi et subscripsi die et tempore x. calendarum mensis octavi, Agapeto[13] consule. In hac synodo subscripserunt episcopi viginti tres[14].

11 BR. T. 1. novercam, patris uxorem secundam duxerit.
12 In A. in sancta.
13 BR. Agapio.
14 BR. T. 1. 2. viginti quatuor.

XXXIV.

CONCILIUM CARPENTORATENSE.

Carpentoratae convenientes hujusmodi ad nos querela pervenit, quòd ea quae a quibuscumque fidelibus parochiis conferuntur ita ab aliquibus episcopis praesumantur, ut aut parum aut propè nihil ecclesiis quibus collata fuerant relinquatur.

Hoc nobis justum et rationabile visum est, ut si ecclesia civitatis ejus[1] cui episcopus praeest, ita est idonea ut Christo propitio nihil indigeat, quidquid parochiis fuerit derelictum, clericis qui ipsis parochiis deserviunt vel reparationibus basilicarum rationabiliter dispensetur: si verò episcopum multas expensas vel[2] minorem substantiam habere constiterit, parochiis quibus largior fuerit collata substantia, hoc tantùm quod clericis vel architectis rationabiliter sufficiat reservetur: quod autem amplius fuerit: propter majores expensas episcopus ad se debeat revocare, ita tamen ut nihil de facultatula ipse[3] vel de ministerio clerici loci ipsius licentiam habeat minuendi.

Hoc etiam placuit custodiri, ut sequenti anno in vico Vasensi debeat concilium congregari.

In hac constitutione subscripserunt episcopi quindecim.

1 U. G. hujus. 2 Æ. sed: BR. T. 1. 2. U. G. et. 3 BR. T. 1. 2. U. G. ipsa.

XXXV.

CONCILIUM ARVERNENSE PRIMUM.

I.
Quid priùs in synodo tractandum.

In primis placuit, ut quoties secundùm statuta patrum sancta synodus congregatur, nullus episcoporum aliquam priùs causam suggerere audeat quàm ea quae ad emendationem vitae, ad severitatem regulae, ad animae remedia pertinent finiantur.

II.
De episcopis ordinandis.

Placuit etiam, ut sacrum quis pontificis honorem non praemiis quaerat sed meritis, ne divinum videatur munus rebus comparare sed moribus, atque eminentissimae dignitatis apicem electione conscendat omnium, non favore paucorum. Sit in eligendis sacerdotibus cura praecipua, quia irreprehensibiles esse convenit quos praeesse necesse est corrigendis: diligenter quis inspiciat pretium dominici gregis, ut sciat quod meritum constituendi deceat esse sacerdotis. Episcopatum ergo desiderans electione clericorum vel civium, consensu etiam metropolitani ejusdem provinciae, pontifex ordinetur: non patrocinia potentum adhibeat, non calliditate subdola ad conscribendum decretum alios hortetur praemiis, alios timore compellat; quod qui fecerit ecclesiae cui indignè praeesse cupit communione privabitur.

III.
De palliis ecclesiae: ne clerici a potentibus erigantur: et de facultatum ecclesiae raptoribus.

Observandum de palliis ecclesiae vel ministeriis divinis, ne defunctorum corpuscula obvolvantur. Ne a potentibus seculi clerici contra episcopos suos ullo modo erigantur. Qui resculam ecclesiae vel ejus facultatulam auferre cupiunt excludantur.

IV.

Ne christiani judaeis matrimonio jungantur.

Si quis judaicae pravitati jugali societate conjungitur, id est si seu christiano judaea, sive judaeo christiana mulier carnali consortio misceatur, quicumque horum tantum nefas admisisse noscuntur, a christiano coetu atque convivio et a communione ecclesiae protinus segregentur.

V.

De dominici corporis velamine.

Ne opertorio dominici corporis sacerdotis umquam corpus dum ad tumulum evehitur obtegatur, et sacro velamine usibus suis reddito, dum honorantur corpora, altaria polluantur.

VI.

Ne ad nuptiarum ornatum ministeria divina praestentur.

Ne ad nuptiarum ornatum ministeria divina praestentur, ne dum improborum tactu vel pompa secularis luxuriae polluuntur, ad officia sacri ministerii videantur indigna.

VII.

Ne christianis judaei praeficiantur.

Ne judaei christianis populis judices praeponantur.

VIII.

De parochiis ab episcopo alieno non invadendis.

Ne parochias cujuslibet episcopi alterius civitatis episcopus canonum temerator invadat, et vesanae cupiditatis facibus inflammatus, suis quodammodo non contentus rapiat aliena.

IX.

De alterius clericis non suscipiendis.

Nullus episcopus alterius clericum contra voluntatem episcopi sui suscipere audeat aut sacerdotio prorogare.

X.

De incestis conjunctionibus.

Si quis relictam fratris, sororem uxoris, privignam, consobrinam, sobrinam vel relictam item patrui atque avunculi carnalis contagii crediderit consortio violandam, et ausu sacrilego auctoritatem divinae legis ac jura naturae praeruperit, et cui caritatis ac pii affectus solatia exhibere debuerat suorum hostis ac pudicitiae expugnator vim inferre tentaverit, apostolicae constitutionis sententia feriatur, et quamdiu in tanto versatur scelere a christiano coetu atque convivio simulque ecclesiae matris communione privabitur.

XI.

De continentia clericorum.

Quum presbyteri atque diaconi sublimi dignitatis apice prorogantur, actibusque omnino renuntient seculi, et ad sacrum electi mysterium[1] repudient carnale consortium ac permixtionis pristinae contubernium permutent germanitatis affectu: et quisquis ille est presbyter atque diaconus, divino munere benedictione percepta, uxori priùs suae frater illico efficiatur ex conjuge.

XII.

De sacerdotum incontinentia.

Quosdam reperimus ardore libidinis inflammatos abjecto militiae cingulo vomitum pristinum et inhibita rursus conjugia repetiisse, atque incesti quodammodo crimine sacerdotium violasse, quod nati etiam filii prodiderunt: quod quisquis fecisse cognoscitur, omni in perpetuum quam admisso jam crimine perdidit dignitate privabitur.

XIII.

De fraudatoribus.

Si cujuscumque munuscula quacumque sanctis scriptura collata nefaria quis calliditate fraudaverit, invaserit, retentaverit atque suppresserit, et non statim a sacerdote commonitus Deo collata reddiderit, ab ecclesiae catholicae communione pellatur.

XIV.

De praecipuis festivitatibus cum episcopo in civitate peragendis.

Si quis presbyter aut diaconus neque in civitate neque in parochiis canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans in oratoriis officio sancto deserviens celebrat divina mysteria, festivitates praecipuas Domini Natale, Pascha, Pentecosten, et si quae principales festivitates sunt reliquae, nullatenus alibi nisi cum episcopo suo in civitate teneat: quicumque sunt cives natu majores, pari modo in urbibus ad pontifices suos in praedictis festivitatibus veniant. Quod si qui improba temeritate contempserint, iisdem festivitatibus, in quibus in civitate adesse despiciunt, communione pellantur.

XV.

De bono clericorum testimonio.

Episcopus, presbyter atque diaconus ita sanctae conscientiae luce resplendeant, ut effugiant probitate actuum maledicorum obloquia: testimonium in se divinum implere contendant quod Dominus ait: *Videntes vestra bona opera glorificent Patrem vestrum qui est in coelis.*

1 Æ. BR. ministerium.

XVI.

Ne clerici cum extraneis habitent mulieribus.

Igitur auctoritate canonica atque mansura in aevum constitutione sancimus, ut fugiatur ab omnibus clericis extranearum mulierum culpanda libertas: et tantùm cum avia, matre, sorore vel nepte si necessitas tulerit habitent: de quibus nominibus, ut priorum canonum series contiñet, nefas est aliud quàm natura constituit suspicari. In cubiculo etiam horum atque cellario vel familiari quolibet servitio neque sanctimonialis ulla neque extranea mulier sit, neque ancilla ullo modo admittatur: quòd si quis praeceptorum Dei immemor crediderit contemnendum, sciat se auctoritate canonica communionis sine dubio subire jacturam.

XXXVI.

EPISTOLA VEL CONCILIUM DE CIVITATE ARVERNENSI

AD REGEM THEODOBERTUM DIRECTA.

Domino illustrissimo atque praecellentissimo domino et filio Theodoberto regi Honoratus, Hilarius, Gregorius, Soricius, Nicetius, Flavius, Domitius[1], Dalmatius, Lupus, Sperius et Desideratus.

Dum in Arverna urbe ad replicanda canonum statuta vel studio elucidandae legis ecclesiasticae his qui dubietate regendae vitae propriae forsitan premebantur cultores vestri ecclesiarum vestrarum episcopi pariter sederemus, plurimorum ad nos suae desperationis remedium flagitantium turba confluxit, sperantes ut non minùs pro regni vestri felicitate, quàm pro sua consolatione pietatem vestram nostra humilitas exoraret, ut nunc per suggestionem nostram justitiae et pietatis vestrae auribus intimaretur, ut nullum de rebus vel de possessiunculis propriis alienum pietas vestra permitteret, ut dum unius regis quisque potestati ac dominio subjacet, in alterius sorte positam cujuscumque ut assolet impetitione non amitteret facultatem: quod nos de vestri culminis justitia et pietate fidentes non credimus denegandum, ut dum plurimorum necessitatibus justa ut credimus et Deo placentes suggestione consulimus, prosperitatem regno vestro et repensationem coelestis Domini per[2] indultam pietatis gratiam habeatis[3]. Unde reverentissimè ut dignum est sospitantes quaesumus ut hoc nostrae petitioni divino intuitu pietas vestra non deneget, ut tum rectores ecclesiarum vestrarum, cùm universos clericos atque etiam seculares sub regni vestri conditione manentes, necnon ad regnorum patrum vestrorum dominium pertinentes, de quo in sorte vestra est extraneos, de quo habere proprium semper visi sunt, non permittatis existere, ut securus quicumque proprietatem suam possidens debita tributa dissolvat domino in cujus sorte possessio sua pervenit, quod et thesauris vestris omnino utilius esse censemus, si semper pietatem vestram salvata possessio consuetudinariam intulerit functionem, et nos peculiariùs clementia vestra consolatur, si obtentu hujuscemodi petitionis nos quoque vestra fecerit gratulari statuta. Deo propitio synodus infrascripta[4] apud ecclesiam Arvernam sub die VI. idus Novembris post consulatum Paulini Junioris.

1 Æ. Domitianus, Deuterius, Gallus, Dalmatius, Venantius, Gramaticus, Lupus, Sperius, Desideratus episcopi.

2 T. 1. per indultam pietatem. T. 2. per indulgentiam pietatis.

3 Æ. augeatis.

4 Epistola haec supponit remissionem exemplaris cujusdam ad regem Theodobertum: quamvis autem ipsa in codicibus concilio Arvernensi secundo praeponatur, eam tamen ad Arvernense primum revocandam, et contextus et epocha demonstrant.

XXXVII.

CONCILIUM ARVERNENSE SECUNDUM.

Ubi beatus Petrus divinitus inspiratus, et confessione sua omnibus credentibus profuturus: *Tu es*, inquit, *Christus Filius Dei vivi*, nec immeritò beatus pronuntiatur a Domino, et a principali ad divinam gratiam referendum est, quando vota principum concordant animis sacerdotum; ut dum sit pontificale concilium, normam vivendi teneat capitulatio[1] antiqua canonum vel ut locus tempusque est, in quibuscumque titulis veteribus adhaerens nova constitutio sanctionum. Igitur quum clementissimus princeps[2] dominus triumphorum titulis invictissimus Childebertus rex per amorem sacrae fidei et statum religionis in Aurelianensi urbe congregasset in unum Dei sacerdotes, cupiens ex ore patrum audire quod sacrum est, quod pro ecclesiastico ordine auctoritate promitur pastorali, et venientibus sit norma et praesentibus disciplina quae conveniant a praesenti tempore in posterum custodire, praestante[3] Deo signanter ex titulis.

I.

De confirmatione damnationis sectarum Eutychetis et Nestorii.

Renovatam itaque nefariam sectam, quam auctor malè sibi conscius, et a vivo sanctae fidei catholicae fonte discedens sacrilegus quondam condidit Eutyches vel si quaeque a veneficò similiter impio sunt prolata Nestorio, quas etiam sectas sedes apostolica sancta condemnat, similiter et nos easdem cum suis auctoribus et sectatoribus execrantes praesentis constitutionis vigore anathematizamus atque damnamus, rectum atque apostolicum in Christi nomine fidei ordinem praedicantes.

II.

De excommunicatione pro levibus non impendenda.

Nullus sacerdotum quemquam rectae fidei hominem pro parvis et levibus causis a communione suspendat, praeter eas culpas pro quibus antiqui patres ab ecclesia arceri[3] jusserunt committentes.

III.

Ne clerici cum extraneis mulieribus habitent.

Ut nullus episcopus, presbyter aut diaconus extranearum mulierum intra domum praesumat habere solatium, et cui etiam pro utilitate sua aliquam familiariùs regendam committat, quod etiam et propinquis foeminis horis indecentibus similiter prohibemus, ne sub concessa sibi licentia parentali ab earum sequipedis memoratorum vita vel opinio polluatur. Quòd si episcopi nunc vetita uti sibi sub quadam praesumptione voluerint, anno uno a metropolitano vel a comprovincialibus ab officio deponantur[4]: clerici autem a propriis episcopis modo qui suprà scriptus est corrigantur.

IV.

De clericis conjugatis.

Si quis clericus post actam benedictionem cujuslibet loci vel ordinis ad conjugale torum denuo, jam sibi illicitum, redire praesumpserit, usque in diem vitae suae ab ordine accepti ordinis, sicut habent patrum antiqui canones, ac officio deponatur, ei tantummodo communione concessa.

V.

Ne episcopus alienum clericum promoveat.

Ut nullus clericum seu lectorem alienum sine sui cessione pontificis vel promovere vel sibi quibusque conditionibus audeat vindicare: quòd si quis hanc constitutionem fuerit quacumque praesumptione transgressus, memoratae personae ab eo, cui sunt debitae seu ecclesiastico jure sive proprio, revocatae, quia illicita vacatione[5] discesserunt, ab officio vel honore suscepto juxta arbitrium sui pontificis suspendantur: episcopus verò qui ordinaverit, sex menses tantùm missas facere non praesumat.

VI.

Ne servi ordinentur.

Ut servum qui libertatem a dominis propriis non acceperit aut etiam liberum nullus episcoporum absque ejus tantùm voluntate cujus aut servus est aut absolvisse[6] dignoscitur, clericum audeat ordinare: quod quisquis fecerit, is qui ordinatus est a domino revocetur; et ille qui est collator ordinis, si sciens fecisse probatur, sex mensibus tantùm

1 Æ. recapitulatio.
2 U. princeps et invictissimus dominus Theodobertus.
3 U. separari.
4 Æ. BR. T. I. suspendantur.
5 BR. T. I. vocatione.
6 U. absolutus esse dignoscitur.

missam facere non praesumat. Si verò secularium servus esse convincitur, ei qui ordinatus est benedictione servata, honesto ordine domino suo impendat obsequium; quòd si secularis dominus ampliùs eum voluerit inclinare, ut sacro ordini inferre videatur injuriam, duos servos, sicut et antiqui canones habent, episcopus qui eum ordinavit domino seculari restituat; et episcopus eum quem ordinavit ad ecclesiam suam revocandi habeat potestatem.

VII.

De manumissis in ecclesia.

Et quia plurimorum suggestione comperimus eos, qui in ecclesiis juxta parochitanam consuetudinem a servitio fuissent absoluti, pro libitu quorumcumque iterum ad servitium revocari, impium esse tractavimus, ut quod in ecclesia Dei consideratione a vinculo servitutis absolvitur irritum habeatur. Adeo pietatis causa communi consilio placuit observandum, ut quaecumque mancipia ab ingenuis dominis servitute laxantur, in ea libertate maneant quam tunc a dominis perceperant: hujusmodi quoque libertas, si a quocumque pulsata fuerit, cum justitia ab ecclesiis defendatur, praeter eas culpas quibus leges collatas servis revocare jusserant libertates.

VIII.

Ne quis defuncto episcopo ejus facultates assumat.

Ut in civitate ubi pontifex jure humanae conditionis obierit, nullus episcopus ante subinstitutionem reparati per ordinem successoris aut in civitate aut per parochias ordinare clericos aut altaria audeat consecrare, vel quidquam de rebus ecclesiae praeter humanitatem praesumat auferre: quòd si quisquis temerario ausu statuta transcenderit, conventus ab instituto pontifice, verecundiae consulens sine dilatione[7] restituat. Si verò suae libertatis arbitrio vel quorumcumque precibus actus quamcumque personam aut promovere aut contra hoc interdictum ire praesumpserit, anno integro missas tantùm facere non praesumat.

IX.

Nullus laicus ante anni conversionem episcopus ordinetur.

Ut nullus ex laicis absque anni conversione praemissa episcopus ordinetur, ita ut intra anni spatium a doctis et probatis viris disciplinis et regulis spiritualibus pleniùs instituatur[8]: quòd si hoc quisque episcoporum transcendere quacumque conditione praesumpserit[9], anno integro ab officio vel caritate fratrum habeatur extraneus.

X.

Nullus episcopatum pretio aut praemiis obtineat.

Ut nulli episcopatum quolibet pacto liceat praemiis aut comparatione adipisci, sed sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum cum consensu cleri et plebis a metropolitano vel quem in vice sua permiserit cum comprovincialibus pontifex consecretur: quòd si quis hanc regulam per contemptionem hujus sanctae constitutionis excesserit, eum qui per praemia ordinatus fuerit statuimus removendum.

XI.

Nullus invitus ordinetur episcopus.

Item sicut antiqui canones decreverunt nullus invitis[10] detur episcopus, sed nec oppressione potentium personarum ad consensum faciendum cives aut clerici, quod dici nefas est, inclinentur; quòd si factum fuerit, ipse episcopus qui magis per violentiam quàm per decretum legitimum ordinatur, ab indepto pontificatus honore in[11] perpetuum deponatur.

XII.

Nullus vivente episcopo supponatur.

Ut nullus vivente episcopo alius supponatur aut superordinetur episcopus nisi forsitan in ejus locum quem capitalis culpa dejecerit.

XIII.

De eleemosynis non alienandis.

Ne cui liceat res vel facultates ecclesiis aut monasteriis vel xenodochiis pro quacumque eleemosyna delegatas[12] retentare, alienare atque subtrahere: quod quisquis fecerit, tamquam necator pauperum, antiquorum canonum sententiis constrictus ab ecclesiae liminibus tamdiu excludatur, quamdiu ab ipso ea quae sunt ablata vel retenta reddantur.

XIV.

Nullus alterius ecclesiae res accipere praesumat.

Ut nullus episcoporum aut cujuslibet ordinis clericus vel alia quaeque persona quibuslibet conditionibus seu in uno regno seu in alio positus alterius cujuscumque ecclesiae res aut petat aut praesumat accipere: quod si fecerit, tamdiu habeatur a communione altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate suspensus, donec ipsi ecclesiae cujus directo ordine juris est ablata restituat.

7 Æ. dilatione ablata restituat.
8 U. G. instruatur.
9 In codicibus: praesumpserit ordinandum: omissa est vox *ordinandum*, ut in U.

10 BR. T. 1. 2. U. invitus ordinetur.
11 T. 1. 2. perpetuò.
12 BR. T. 1. 2. U. religatas.

XV.

De[13] conservatione xenodochii Lugdunensis.

De xenodochio verò quod piissimus rex Childebertus vel conjugalis sua Guldragoto regina in Lugdunensi urbe inspirante Domino condiderunt, cujus institutionis ordinem vel expensam, rationem petentibus ipsis, manuum nostrarum subscriptione firmavimus, visum est pro Dei contemplatione junctis nobis in unum permansura auctoritate decernere, ut quidquid praefato xenodochio aut per supradictorum regum oblationem aut per quorumcumque fidelium eleemosynam collatum aut conferendum est, in quibuscumque rebus aut corporibus, nihil ex inde ad se quolibet tempore antistes ecclesiae Lugdunensis vocet aut ad jus ecclesiae transferat: aut succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes non solùm aut de facultate xenodochii ipsius stabilita aut de constitutione nihil minuant, sed dent operam qualiter rei ipsius stabilitas in nullam partem detrimentum aut diminutionem in aliquo patiatur; providentes intuitu retributionis aeternae, ut praepositi semper strenui ac Deum timentes decedentibus instituantur, et cura aegrotantium ac numerus vel exceptio peregrinorum secundùm inditam institutionem inviolabili semper stabilitate permaneat. Quòd si quis, cujuslibet potestatis aut ordinis persona, contra hanc institutionem nostram venire tentaverit aut aliquid de consuetudine vel facultate xenodochii ipsius abstulerit aut xenodochium, quod avertat Deus, esse desinat, ut necator pauperum irrevocabili anathemate feriatur.

XVI.

De non auferendis ecclesiarum oblationibus.

Quisquis etiam aut majorum aut mediocrium personarum quocumque munere vel facultates sacerdotibus aut ecclesiis aut quibuslibet locis sanctis studio mercedis pro Dei contemplatione collatas, aut ea quae a parentibus donata noscuntur, postmodum auferre praesumpserit, superiori sententia ut necator pauperum a communione privetur.

XVII.

Quomodo ecclesiarum causae finiendae.

Placuit etiam, ut si quaecumque persona contra episcopum vel actores ecclesiae se proprium crediderit habere negotium, priùs ad eum recurrat caritatis studio, ut familiari additione munitus sanare ea debeat quae in querimoniam deducuntur; quam rem si differre voluerit, tunc demum ad metropolitani audientiam veniatur: de qua re quum litteras suas metropolitanus ad comprovincialem suum episcopum dederit, et causa ipsa inter utrosque quacumque transactione amicis mediis non fuerit definita, ut ipsi metropolitano necessarium sit in eodem negotio iterare rescriptum, et secundò admonitus sanare, mittere aut venire distulerit, tamdiu a caritate metropolitani sui se noverit esse suspensum donec ad praesentiam ejus veniens causa ipsius de qua petitur reddiderit rationem. Quòd si patuerit episcopum ipsum contra justitiam fatigatum, et is qui eum fatigat injusta interpellatione pulsavit, anni spatio a communione ecclesiastica suspendatur. Si metropolitanus a quocumque comprovinciali episcopo bis fuerit in causa propria appellatus, et eum audire distulerit, ad proximam synodum quae constituetur negotium suum in concilio habeat licentiam exercendi: quidquid pro justitia a comprovincialibus suis statutum fuerit, studeat servari[14].

XVIII.

Comprovinciales[15] ad concilium vocati venire teneantur.

Id etiam huic decreto credimus inserendum, ut si quis de comprovincialibus episcopis a metropolitano suo ad concilium intra suam provinciam fuerit evocatus, et praeter evidentem infirmitatem ad concilium venire distulerit, atque a synodali conventu antequam cuncta conveniant sine commeatu concilii ipsius discedere fortasse praesumpserit, sicut est praecedentibus regulis statutum sex mensibus a missarum officio suspendatur: quòd si concilium faciendum quaecumque necessitas illata distulerit, a metropolitano suo veniam postulans, ad missarum faciendarum gratiam revocetur.

XIX.

De oblatione puellarum in monasteriis.

Quaecumque etiam puellae seu propria voluntate monasterium expetunt, seu a parentibus offeruntur, annum in ipsa in qua intraverint veste permaneant; in his verò monasteriis ubi non perpetuò tenentur inclusae, triennium in ea qua intraverint veste permaneant, et postmodum secundùm statuta monasterii ipsius in quo elegerint permanere vestimenta religionis accipiant. Quae si deinceps, sacra relinquentes loca, sanctum propositum seculari ambitione transcenderint, vel illae quae in domibus propriis, tam puellae quàm viduae, commutatis vestibus convertuntur, cum his quibus conjugio copulantur ab ecclesiae communione priventur: sanè si culpam sequestratione sanaverint ad communionis gratiam revocentur.

13 Hic canon desumptus est ex codice Æ. nam in reliquis codicibus deficit.

14 T. 1. 2. U. G. observare.

15 Hic et sequentes canones ex Æ. codice desumpti sunt: desunt in A. et ceteris codicibus.

XX.

De visitatione incarceratorum.

Id etiam miserationis intuitu aequum duximus custodiri, ut qui pro quibuscumque culpis in carceribus deputantur, ab archidiacono seu praeposito ecclesiae diebus singulis dominicis requirantur et necessitas vinctorum secundùm praeceptum divinum misericorditer sublevetur, atque a pontifice statuta fideli et diligenti persona, quae necessaria provideat, eis competens victus de domo ecclesiae tribuatur.

XXI.

De sustentandis leprosis.

Licèt propitio Deo omnium Dei sacerdotum vel quorumcumque haec cura possit esse fidelium, ut egentibus necessaria debeant ministrare, specialiter tamen de leprosis id pietatis causa convenit, ut unusquisque episcoporum quos incolas hanc infirmitatem incurrisse tam territorii sui quàm civitatis agnoverint, de domo ecclesiae juxta possibilitatem victui et vestitui necessaria subministrent, ut non his desit misericordiae cura, quos per duram infirmitatem intolerabilis constringit inopia.

XXII.

De annua synodi provincialis celebratione et de praeteritorum canonum observantia.

His itaque Domino propitio constitutis, quod praecipuè in omnibus patrum conciliis habetur scriptum congrua definitione sancimus: intra anni circulum unusquisque metropolitanus episcopus junctis in unum locum comprovincialibus suis intra provinciam suam studeat habere concilium, ut aut si qua accesserint caritatis emendentur studio, aut si pax regulis vel disciplinis injunctis Deo adjuvante permanserit, auctore bonorum omnium Deo caritate et praesentia gratulentur. Haec ergo Deo propitio constanter et unanimiter definita servantes etiam praeteritorum statuta canonum id decernimus, ut Christo auctore deinceps inconvulsa universa serventur, ut manente concordia, quae divina inspiratione salubriter in praesenti tempore definita sunt amodò et habeant vigorem, et custodiant caritatem.

In Christi nomine sacerdos ecclesiae Lugdunensis constitutionem nostram relegi et subscripsi.

Hesychius[16] ecclesiae Viliensis episcopus subscripsi.

Nicetius ecclesiae Treverae episcopus subscripsi.

Desideratus ecclesiae Bituricae episcopus subscripsi.

Aspasius ecclesiae Elosae episcopus subscripsi.

Constitutus ecclesiae Synocynicae episcopus subscripsi.

Placidus ecclesiae Miticensis episcopus subscripsi.

Firminus ecclesiae Ucenae episcopus subscripsi.

Agricola ecclesiae Cabillonensis episcopus subscripsi.

Urbicus ecclesiae Trucensis episcopus subscripsi.

Rufus ecclesiae Octodorensis episcopus subscripsi.

Gallus ecclesiae Arvernensis episcopus subscripsi.

Saffaracus ecclesiae Parisiacae episcopus subscripsi.

Domitianus ecclesiae Tugensis episcopus subscripsi.

Eleuther ecclesiae Altisiodorensis episcopus subscripsi.

Item Desideratus ecclesiae Veredunensis episcopus subscripsi.

Gramaticus ecclesiae Vindonensis episcopus subscripsi.

Tretecus ecclesiae Lingonicae episcopus subscripsi.

Nectarius ecclesiae Augustodunensis episcopus subscripsi.

Eusebius ecclesiae Sanctonicae episcopus subscripsi.

Proculejanus ecclesiae Ausiciae episcopus subscripsi.

Maximus ecclesiae Cadulcae episcopus subscripsi.

Bibianus ecclesiae Agennensis episcopus subscripsi.

Aphthonius ecclesiae Anquulesimae episcopus subscripsi.

Deuterius ecclesiae Viennensis episcopus subscripsi.

Lautho ecclesiae Constantinae vel Brionensis episcopus subscripsi.

Passivus ecclesiae Agensis episcopus subscripsi.

Clematius ecclesiae Carpentoratensis episcopus subscripsi.

Vellesius ecclesiae Vappocensis episcopus subscripsi.

Aridius ecclesiae Nevernensis episcopus subscripsi.

Hilarius ecclesiae Deniensis episcopus subscripsi.

Clementinus ecclesiae Aptensis episcopus subscripsi.

Palladius ecclesiae Telonensis episcopus subscripsi.

Basilius ecclesiae Glamatticae episcopus subscripsi.

Avolus ecclesiae Aquensis episcopus subscripsi.

16 Omnium episcoporum subscriptiones ex Æ. codice depromptae sunt. In A. ceterisque codicibus decem tantùm denumerantur episcopi: Hesychius, Nicetius, Desideratus, Aspasius, Agricola, Urbicinus (T. 1. 2. Urbicus), Rufus, Basilius, Avolus et Hilarius.

CONCILIA HISPANIAE.

XXXVIII.

CONCILIUM ELIBERITANUM[1]

DECEM ET NOVEM EPISCOPORUM,

CONSTANTINI TEMPORIBUS EDITUM EODEM TEMPORE

QUO ET NICAENA SYNODUS HABITA EST[2].

Quum consedissent sancti et religiosi episcopi in ecclesia Eliberitana, hoc est: Felix episcopus Accitanus, Osius episcopus Cordubensis, Sabinus episcopus Hispalensis, Camerimnus episcopus Tuccitanus, Sinagius episcopus Epagrensis, Secundinus episcopus Castulonensis, Pardus episcopus Mentesanus, Flavianus[4] episcopus Eliberitanus, Cantonius episcopus Urcitanus, Liberius episcopus Emeritensis, Valerius episcopus Caesaraugustanus, Decentius episcopus Legionensis, Melantius episcopus Toletanus, Januarius episcopus de Fibularia, Vincentius episcopus Ossonobensis, Quintianus episcopus Elborensis, Succesus episcopus de Eliocroca, Eutychianus episcopus Bastitanus, Patricius episcopus Malacitanus: item presbyteri[5], Restitutus presbyter de Epora, Natalis presbyter Ursona, Maurus presbyter Iliturgi, Lamponianus de Carbula, Barbatus de Astigi, Felicissimus de Ateva, Leo Acinippo, Liberalis de Eliocroca, Januarius a Lauro, Januarianus Barbe, Victorinus Egabro, Titus Ajune, Eucharius Municipio, Silvanus Segalvinia, Victor Ulia, Januarius Urci, Leo Gemella, Turrinus Castelona, Luxurius de Drona, Emeritus Baria, Eumantius Solia, Clementianus Ossigi, Eutyches Carthaginensis, Julianus Corduba: die iduum majarum apud Eliberim residentibus cunctis, adstantibus diaconibus et omni plebe, episcopi universi dixerunt:

I.

De his qui post baptismum idolis immolaverunt.

Placuit inter eos: Qui post fidem baptismi salutaris adulta aetate ad templum idoli idolaturus accesserit, et fecerit quod est crimen capitale[6], quia est summi sceleris, placuit nec in finem eum communionem accipere.

II.

De sacerdotibus gentilium qui post baptismum immolaverunt.

Flamines qui post[7] fidem lavacri et regenerationis sacrificaverunt, eo quòd geminaverint scelera, accedente homicidio vel triplicaverint facinus cohaerente moechia, placuit eos nec in finem accipere communionem.

III.

De eisdem si idolis munus tantùm dederunt.

Item flamines qui non immolaverint, sed munus tantùm dederint, eo quòd se a funestis abstinuerint sacrificiis, placuit in finem eis praestare communionem, acta tamen legitima poenitentia: item ipsi si post poenitentiam fuerint moechati, placuit ulteriùs his non esse dandam communionem, ne illusisse[8] de dominica communione videantur.

1 In codicibus: Eliberritanum.
2 Æ. T. 1. 2. era CCCLXII.
3 BR. Secundus.
4 T. 1. 2. Flavius.
5 Presbyterorum nomina desumpta sunt ex codicibus U. et G. in quibus nonnulla locorum nomina depravata reperiuntur, quae prout in ipsis extant exprimere satius duximus.
6 Æ. BR. T. 1. 2. principale.
7 U. G. post baptismum regenerationis.
8 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. lusisse.

IV.

De eisdem si catechumeni adhuc immolant[9] quando baptizentur.

Item flamines si fuerint catechumeni et se a sacrificiis abstinuerint, post triennii tempora placuit ad baptismum admitti debere.

V.

Si domina per zelum ancillam occiderit.

Si qua foemina[10] furore zeli accensa flagris verberaverit ancillam suam, ita ut intra[11] tertium diem animam cum cruciatu effundat, eò quòd incertum sit voluntate an casu occiderit; si voluntate, post septem annos, si casu, post[12] quinquennii tempora, acta legitima poenitentia ad communionem placuit admitti; quòd si infra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

VI.

Si quicumque per maleficium hominem interfecerit.

Si quis verò maleficio interficiat alterum, eò quòd sine idolatria perficere scelus non potuit, nec in finem impertiendam esse illi[13] communionem.

VII.

De poenitentibus moechiae si rursus moechaverint.

Si quis fortè fidelis post lapsum moechiae, post tempora constituta acta poenitentia, denuò fuerit fornicatus, placuit nec in finem habere eum communionem.

VIII.

De foeminis quae relictis viris suis aliis nubunt.

Item foeminae, quae nulla praecedente causa reliquerint viros suos et alteris se copulaverint, nec in finem accipiant communionem.

IX.

De foeminis quae adulteros maritos relinquunt et aliis nubunt.

Item foemina fidelis, quae adulterum maritum reliquerit fidelem et alterum ducit, prohibeatur ne ducat: si duxerit non priùs accipiat communionem, nisi quem reliquit de seculo exierit, nisi forsitan necessitas infirmitatis dare compulerit.

X.

De relicta catechumeni si alterum duxerit.

Si ea quam catechumenus relinquit duxerit maritum, potest ad fontem lavacri admitti: hoc et circa foeminas catechumenas erit observandum. Quòd si fuerit fidelis quae ducitur ab eo qui uxorem inculpatam relinquit, et quum scierit illum habere uxorem, quam sine causa reliquit, placuit[14] in finem hujusmodi dari communionem.

XI.

De catechumena si graviter aegrotaverit.

Intra quinquennii autem tempora catechumena si graviter fuerit infirmata, dandum ei baptismum placuit, non denegari.

XII.

De mulieribus quae lenocinium fecerint.

Mater vel parens vel quaelibet fidelis, si lenocinium exercuerit, eò quòd alienum vendiderit corpus vel potiùs suum, placuit eam nec in finem accipere communionem.

XIII.

De virginibus Deo sacratis si adulteraverint.

Virgines quae se Deo dicaverunt, si pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini servierint non intelligentes quid admiserint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem. Quòd si semel persuasae aut infirmi corporis lapsu vitiatae omni tempore vitae suae hujusmodi foeminae egerint poenitentiam, ut abstineant se a coitu, eò quòd lapsae potiùs videantur, placuit eas in finem communionem accipere debere.

XIV.

De virginibus secularibus si moechaverint.

Virgines quae virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas violaverint duxerint et tenuerint maritos, eò quòd solas nuptias violaverint, post annum sine poenitentia reconciliari debebunt; vel si alios cognoverint viros, eò quòd moechatae sunt, placuit per quinquennii tempora acta legitima poenitentia admitti eas ad communionem oportere.

XV.

De conjugio eorum qui ex gentilitate veniunt.

Propter copiam puellarum gentilibus minimè in matrimonium dandae sunt virgines christianae, ne aetas in flore tumens in adulterium animae resolvatur.

XVI.

De puellis fidelibus ne infidelibus conjungantur.

Haeretici si se transferre noluerint ad ecclesiam catholicam, nec ipsis catholicas dandas esse puellas; sed neque judaeis neque haereticis dare placuit, eò quòd nulla possit esse societas fideli cum infidele: si contra in-

9 U. G. *immolarent.*
10 T. 2. domina.
11 U. G. infra.
12 T. 1. 2. post quinquennium, acta.
13 U. G. ei.
14 BR. placuit huic in finem non dandam esse communionem. T. 1. 2. placuit huic nec in finem dandam.

terdictum fecerint parentes, abstineri per quinquennium placet.

XVII.

De his qui filias suas sacerdotibus gentilium conjungunt.

Si qui fortè sacerdotibus idolorum filias suas junxerint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem.

XVIII.

De sacerdotibus et ministris si moechaverint.

Episcopi, presbyteres et diacones si in ministerio positi detecti fuerint quòd sint moechati, placuit propter scandalum et propter profanum crimen nec in finem eos communionem accipere debere.

XIX.

De clericis negotia et nundinas sectantibus.

Episcopi, presbyteres et diacones de locis suis negotiandi causa non discedant, nec[15] circumeuntes provincias quaestuosas nundinas sectentur: sanè ad victum sibi conquirendum aut filium aut libertum aut mercenarium aut amicum aut quemlibet[16] mittant; et si voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.

XX.

De clericis et laicis usurariis.

Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari et abstineri. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras, et promiserit correptus jam se cessaturum nec ulteriùs exacturum, placuit ei veniam tribui: si verò in ea iniquitate duraverit, ab ecclesia esse projiciendum.

XXI.

De his qui tardiùs ad ecclesiam accedunt.

Si quis in civitate positus tres dominicas ad ecclesiam non accesserit, pauco tempore abstineatur, ut correptus esse videatur.

XXII.

De catholicis in haeresem transeuntibus, si revertantur.

Si quis de catholica ecclesia ad haeresem transitum fecerit rursusque recurrerit, placuit huic poenitentiam non esse denegandam eò quòd cognoverit peccatum suum; qui etiam decem annis agat poenitentiam, cui post decem annos praestari communio debet; si verò infantes fuerint transducti, quòd non suo vitio peccaverint incunctanter recipi debent[17].

XXIII.

De temporibus jejuniorum.

Jejunii superpositiones[18] per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Julii et Augusti propter quorumdam infirmitatem.

XXIV.

De his qui in peregrè baptizantur, ut ad clerum non veniant.

Omnis qui in peregrè fuerint baptizati, eò quòd eorum minimè sit cognita vita, placuit ad clerum non esse promovendos in alienis provinciis.

XXV.

De epistolis communicatoriis confessorum.

Omnis qui attulerit litteras confessorias sublato nomine confessoris, eò quòd omnes sub hac nominis gloria passim concutiant simplices, communicatoriae ei dandae sunt litterae.

XXVI.

Ut omni sabbato jejunetur.

Errorem placuit corrigi, ut omni sabbati die superpositiones celebremus.

XXVII.

De clericis, ut extraneas foeminas in domo non habeant.

Episcopus vel quilibet alius clericus aut sororem aut filiam virginem dicatam Deo tantùm secum habeat: extraneam nequaquam habere placuit.

XXVIII.

De oblationibus eorum qui non communicant.

Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munus[19] accipere non debere.

XXIX.

De energumenis qualiter habeantur in ecclesia.

Energumenus qui ab erratico spiritu exagitatur, hujus nomen neque ad altare cum oblatione esse recitandum, nec permittendum ut sua manu in ecclesia ministret.

XXX.

De his qui post lavacrum moechati sunt, ne subdiacones fiant.

Subdiaconos eos ordinari non debere qui in adolescentia sua fuerint moechati, eò quòd postmodum per subreptionem ad altiorem gradum promoveantur: vel si qui sunt in praeteritum ordinati, amoveantur.

15 U. ne circumeuntes provincias, quaestuosas nundinas sectantes in periculo incurrant.
16 U. quemlibet fidelem.
17 BR. debebunt.
18 Æ. T. 2. superimpositiones.
19 Æ. BR. T. 1. 2. G. munera.

XXXI.

De adolescentibus qui post lavacrum moechati sunt.

Adolescentes qui post fidem lavacri salutaris fuerint moechati, quum duxerint uxores, acta legitima poenitentia placuit ad communionem eos admitti.

XXXII.

De excommunicatis presbyteris, ut in necessitate communionem dent.

Apud presbyterum, si quis gravi lapsu in ruinam mortis inciderit, placuit agere poenitentiam non debere, sed potiùs apud episcopum: cogente tamen infirmitate necesse est presbyterem communionem praestare debere, et diaconem si ei jusserit sacerdos.

XXXIII.

De episcopis et ministris, ut ab uxoribus abstineant.

Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positis in ministerio abstinere se a conjugibus suis, et non generare filios: quicumque verò fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

XXXIV.

Ne cerei in coemeteriis incendantur.

Cereos per diem placuit in coemeterio non incendi, inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt. Qui haec non observaverint arceantur ab ecclesiae communione.

XXXV.

Ne foeminae in coemeteriis pervigilent.

Placuit prohiberi ne foeminae in coemeterio pervigilent, eò quòd saepè sub obtentu orationis latenter scelera committunt.

XXXVI.

Ne picturae in ecclesia fiant.

Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne[20] quod colitur et adoratur in parietibus depingatur.

XXXVII.

De energumenis non baptizatis.

Eos qui ab immundis spiritibus vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet; si fideles fuerint, dandam esse communionem. Prohibendum etiam ne lucernas hi publicè accendant; si facere contra interdictum voluerint, abstineantur a communione.

XXXVIII.

Ut in necessitate et fideles baptizent.

Loco peregrè navigantes aut si ecclesia proximò non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita ut si supervixerit ad episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.

XXXIX.

De gentilibus si in discrimine baptizari expetunt.

Gentiles si in infirmitate desideraverint sibi manum imponi, si fuerit eorum ex aliqua parte honesta vita, placuit eis manum imponi et fieri christianos.

XL.

Ne id quod idolothytum est fideles accipiant.

Prohiberi placuit, ut quum rationes suas accipiunt possessores, quidquid ad idolum datum fuerit accepto non ferant: si post interdictum fecerint, per quinquennii spatia temporum a communione esse arcendos.

XLI.

Ut prohibeant domini idola colere servis suis.

Admoneri placuit fideles, ut in quantum possunt prohibeant ne idola in domibus suis habeant: si verò vim metuunt servorum vel se ipsos puros conservent, si non fecerint, alieni ab ecclesia habeantur.

XLII.

De his qui ad fidem veniunt, quando baptizentur.

Eos qui ad primam fidem credulitatis accedunt, si bonae fuerint conversationis, intra biennium temporum placuit ad baptismi gratiam admitti debere, nisi infirmitate compellente coëgerit ratio velociùs subvenire periclitanti vel gratiam postulanti.

XLIII.

De celebratione Pentecostes.

Pravam institutionem emendari placuit juxta auctoritatem scripturarum, ut cuncti diem[21] Pentecostes celebremus, ne si quis non fecerit novam haeresem induxisse notetur.

XLIV.

De meretricibus paganis si convertantur.

Meretrix quae[22] aliquando fuerit et postea habuerit maritum, si postmodùm ad credulitatem venerit, incunctanter placuit esse recipiendam.

20 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. nec.
21 T. 1. diem Pentecostes post Pascha celebremus, non quadragesimam nisi quinquagesimam: qui non fecerit.
22 U. quae pagana aliquando fuerit.

XLV.

De catechumenis qui ecclesiam non frequentant.

Qui aliquando fuerit catechumenus et per infinita tempora numquam ad ecclesiam accesserit, si eum de clero quisque cognoverit esse christianum, aut testes aliqui extiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eò quòd[23] veterem hominem dereliquisse videatur.

XLVI.

De fidelibus si apostataverint quamdiu poeniteant.

Si quis fidelis apostata per infinita tempora ad ecclesiam non accesserit, si tamen aliquando fuerit reversus nec fuerit idolator, post decem annos placuit communionem accipere.

XLVII.

De eo qui uxorem habens saepiùs moechatur.

Si quis fidelis habens uxorem non semel sed saepè fuerit moechatus, in fine mortis est conveniendus: quòd si se promiserit cessaturum, detur ei communio: si resuscitatus rursus fuerit moechatus, placuit ulteriùs non ludere eum de communione pacis.

XLVIII.

De baptizatis ut nihil accipiat clerus.

Emendari placuit, ut hi qui baptizantur, ut fieri solebat, nummos in concha non mittant, ne sacerdos quod gratis accepit pretio distrahere videatur: neque pedes eorum lavandi sunt a sacerdotibus vel[24] clericis.

XLIX.

De frugibus fidelium ne a judaeis benedicantur.

Admoneri placuit possessores, ut non patiantur fructus suos, quos a Deo percipiunt cum gratiarum actione, a judaeis benedici, ne nostram irritam et infirmam faciant benedictionem: si quis post interdictum facere usurpaverit, penitus ab ecclesia abjiciatur.

L.

De christianis qui cum judaeis vescuntur.

Si verò quis clericus vel fidelis cum judaeis cibum sumpserit, placuit eum a communione abstineri ut debeat emendari.

LI.

De haereticis, ut ad clerum non promoveantur.

Ex omni haerese fidelis si venerit, minimè est ad clerum promovendus: vel si qui sunt in praeteritum ordinati, sine dubio deponantur.

LII.

De his qui in ecclesia libellos famosos ponunt.

Hi qui inventi fuerint famosos in ecclesia ponere anathematizentur.

LIII.

De episcopis qui excommunicato alieno communicant.

Placuit cunctis, ut ab eo episcopo quis recipiat communionem, a quo abstentus in crimine aliquo quis fuerit; quòd si alius episcopus praesumpserit eum admitti, illo adhuc minimè faciente vel consentiente a quo fuerit communione privatus, sciat se hujusmodi causas inter fratres esse cum status sui periculo praestaturum.

LIV.

De parentibus qui fidem sponsaliorum frangunt.

Si qui parentes fidem fregerint sponsaliorum, triennii tempore abstineantur; si tamen idem sponsus vel sponsa in gravi crimine fuerint deprehensi, erunt excusati parentes: si in eisdem fuerit vitium et polluerint se, superior sententia servetur.

LV.

De sacerdotibus gentilium qui jam non sacrificant.

Sacerdotes qui tantùm coronas portant nec sacrificant nec de suis sumptibus aliquid ad idola praestant, placuit post biennium accipere communionem.

LVI.

De magistratibus et duumviris.

Magistratus verò uno anno quo agit duumviratum, prohibendum placet[25] ut se ab ecclesia cohibeat.

LVII.

De his qui vestimenta ad ornandam pompam dederunt.

Matronae vel earum mariti vestimenta sua ad ornandam seculariter pompam non dent; et si fecerint, triennio abstineantur.

LVIII.

De his qui communicatorias litteras portant, ut de fide interrogentur.

Placuit ubique et maximè in eo loco, in quo prima cathedra constituta est episcopatus, ut interrogentur hi qui communicatorias litteras tradunt, an omnia rectè habeant suo testimonio comprobata.

23 Æ. T. 1. 2. U. quòd in veterem hominem deliquisse videatur.

24 T. 1. sed.

25 T. 1. 2. placuit.

LIX.

De fidelibus, ne ad Capitolium causa sacrificandi ascendant.

Prohibendum ne quis christianus, ut gentilis, ad idolum Capitolii causa sacrificandi ascendat et videat; quod si fecerit, pari crimine teneatur: si fuerit fidelis, post decem annos acta poenitentia recipiatur.

LX.

De his qui destruentes idola occiduntur.

Si quis idola fregerit et ibidem fuerit occisus, quatenus[26] in evangelio scriptum non est neque invenietur sub apostolis umquam factum, placuit in numerum eum non recipi martyrum.

LXI.

De his qui duabus sororibus copulantur.

Si quis post obitum uxoris suae sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communione placuit abstineri, nisi fortè velociùs dari pacem necessitas coëgerit infirmitatis.

LXII.

De aurigis et pantomimis si convertantur.

Si auriga aut pantomimus credere voluerint, placuit ut priùs artibus suis renuntient et tunc demum suscipiantur, ita ut ulteriùs ad ea non revertantur: qui si facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab ecclesia.

LXIII.

De uxoribus quae filios ex adulterio necant.

Si qua per adulterium absente marito suo conceperit, idque post facinus occiderit, placuit nec in finem dandam esse communionem eò quòd geminaverit scelus.

LXIV.

De foeminis quae usque ad mortem cum alienis viris adulterant.

Si qua usque in finem mortis suae cum alieno viro fuerit moechata, placuit nec in finem dandam ei esse communionem: si verò eum reliquerit, post decem annos accipiat communionem acta legitima poenitentia.

LXV.

De adulteris uxoribus clericorum.

Si cujus clerici uxor fuerit moechata et scierit eam maritus suus moechari et non eam statim projecerit, nec in finem accipiat communionem, ne ab his qui exemplum bonae conversationis esse debent, ab eis videantur scelerum magisteria procedere.

LXVI.

De his qui privignas suas ducunt.

Si[27] quis privignam suam duxerit uxorem, eò quòd sit incestus, placuit nec in finem dandam esse communionem.

LXVII.

De conjugio catechumenae foeminae.

Prohibendum ne qua fidelis vel catechumena aut comatos aut viros cinerarios[28] habeant: quaecumque hoc fecerint a communione arceantur.

LXVIII.

De catechumena adultera quae filium necat.

Catechumena si per adulterium conceperit et praefocaverit, placuit eam in fine baptizari.

LXIX.

De viris conjugatis postea in adulterium lapsis.

Si quis fortè habens uxorem semel fuerit lapsus, placuit eum quinquennium agere debere poenitentiam et sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis coëgerit ante tempus dari communionem: hoc et circa foeminas observandum.

LXX.

De foeminis quae consciis maritis adulterant.

Si cum conscientia mariti uxor fuerit moechata, placuit nec in finem dandam ei[29] esse communionem: si verò eam reliquerit, post decem annos accipiat communionem, si eam quum sciret adulteram aliquo tempore in domo sua retinuit.

LXXI.

De stupratoribus puerorum.

Stupratoribus puerorum nec in finem dandam esse communionem.

LXXII.

De viduis moechis si eumdem postea maritum duxerint.

Si qua vidua fuerit moechata et eumdem postea habuerit maritum, post quinquennii tempus acta legitima poenitentia placuit eam communioni reconciliari: si alium duxerit relicto illo, nec in finem dandam esse communionem; vel si fuerit ille fidelis quem accepit, communionem non accipiet, nisi post decem annos acta legitima poenitentia,

26 G. quatenus quia in evangelio.
27 T. 1. Si quis antenatam privignam.
28 Ex Æ. BR. T. 1. U. In A. E. 3. cenorarios. In T. 2. generarios.
29 BR. U. G. eis.

vel si infirmitas coëgerit velociùs dari communionem.

LXXIII.
De delatoribus.

Delator si quis extiterit fidelis, et per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus vel interfectus, placuit eum nec in finem accipere communionem; si levior causa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem: si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittetur ad baptismum.

LXXIV.
De falsis testibus.

Falsus testis prout est crimen abstinebitur: si tamen non fuerit mortale quod objecit et probaverit, quòd non tacuerit, biennii tempore abstinebitur; si autem non probaverit, convento clero placuit per quinquennium abstineri.

LXXV.
De his qui sacerdotes vel ministros accusant nec probant.

Si quis autem episcopum vel presbyterum vel diaconum falsis criminibus appetierit et probare non potuerit, nec in finem dandam ei esse communionem.

LXXVI.
De diaconibus si ante honorem peccasse probantur.

Si quis diaconum se permiserit ordinari et postea fuerit detectus in crimine mortis quod aliquando commiserit, si sponte fuerit confessus, placuit eum acta legitima poenitentia post triennium accipere communionem: quòd si alius eum detexerit, post quinquennium acta poenitentia accipere communionem laicam debere.

LXXVII.
De baptizatis qui nondum confirmati moriuntur.

Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit: quòd si antè de seculo recesserint, sub fide qua quis credidit poterit esse justus.

LXXVIII.
De fidelibus conjugatis si cum judaea vel gentili moechatae fuerint.

Si quis fidelis habens uxorem cum judaea vel gentili fuerit moechatus, a communione arceatur: quòd si alius eum detexerit, post quinquennium acta legitima poenitentia poterit dominicae sociari communioni.

LXXIX.
De his qui tabulam ludunt.

Si quis fidelis aleam, id est tabulam luserit nummis, placuit eum abstineri; et si emendatus cessaverit, post annum poterit communioni reconciliari.

LXXX.
De libertis.

Prohibendum ut liberti, quorum patroni in seculo fuerint, ad clerum non promoveantur.

LXXXI.
De foeminarum epistolis.

Ne foeminae suo potiùs absque maritorum nominibus laicis scribere audeant, quae fideles sunt vel litteras alicujus pacificas ad suum solum nomen scriptas accipiant.

XXXIX.

CONCILIUM TARRACONENSE

DECEM EPISCOPORUM

HABITUM ERA DLIV.

ANNO SEXTO THEODORICI REGIS, CONSULATU PETRI

SUB DIE VIII. IDUS NOVEMBRIS.

Antiqua patrum statuta de his censuisse videntur, quae in tempore aut ad illos relata pervenerunt aut certè acta testimonio proprio comprobaverunt: cujus rei et nos sequentes exemplum, illa quae nunc fiunt placuit observanda decernere, ut praeterita absque ambage custodiantur, et praesentia observatione sint firma. Igitur quum in unum pariter convenissemus in urbem Tarraconensem quae est metropolitana[1], titulos subtèr annexos conscripsimus observandos.

I.

Ut etiam ad proximas sanguinis clerici cum testimonio vadant.

De his, quibus cura pro parentelae proximitate habere permittitur, ut ea cautela earum necessitates sustentent, ut pietatis beneficia quae eis sunt necessaria a longiùs praebeant: ipsi verò pro visendis eis quum ingressi fuerint, celeri salutatione recurrant nec inibi faciant mansionem: qui tamen quum ad earum visitationem pergunt, testem solatii sui fide et aetate probatum adhibeant secum. Si quis haec a nobis statuta contempserit, si clericus est, loci sui dignitate privetur; si[2] verò religiosus vel monachus, in cella monasterii reclusus poenitentiae lamentis incumbat, ubi singulari afflictione panis et aquae victum ex abbatis ordinatione percipiat.

II.

Ut clerici emendi viliùs vel vendendi cariùs non permittantur.

Sicut canonum statutis firmatum est, quicumque in clero esse voluerit emendi viliùs vel vendendi cariùs studio non utatur: certè si haec voluerit exercere, cohibeatur a clero.

III.

Ut clerici si solidum praestiterint sine usura recipiant.

Si quis verò clericus solidum in necessitate praestiterit, hoc de vino vel frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit venundari: ceterùm si speciem non habuerit necessariam, ipsum quod dedit sine ullo augmento recipiat.

IV.

Ut nullus episcopus vel infrà positus die dominico causas judicare praesumat.

Ut nullus episcoporum aut presbyterorum vel clericorum die dominico propositum cujuscumque causae negotium audeat judicare, nisi hoc tantùm, ut Deo statuta solemnia peragant: ceteris verò diebus conniventibus personis illa quae justa sunt habeant licentiam judicandi, excepto criminalia negotia.

V.

Ut qui in metropolitana civitate non ordinatur episcopus post duos menses se metropolitano praesentet.

Si quis in metropolitana civitate non fuerit episcopus ordinatus, posteaquàm suscepta benedictione[3] per metropolitani litteras honorem fuerit episcopatus adeptus, id optimum esse decrevimus, ut postmodùm statuto tempore, id est impletis duobus mensibus se metropolitani sui repraesentet aspectibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus pleniùs quod[4] observare debeat recognoscat: quòd si fortè haec implere neglexerit, in synodo increpatus a fratribus corrigatur; quòd si infirmitate aliqua ne hoc impleat fuerit praepeditus, hoc suis litteris metropolitano indicare procuret.

1 A. E. 3. metropolitana observatione fundata. 2 G. sin. 3 Æ. T. 2. ordinatione. 4 Æ. E. 3. U. G. quid.

VI.

Ut episcopus, qui a metropolitano commonitus ad synodum non venerit, excommunicetur.

Si quis episcoporum[5] commonitus a metropolitano ad synodum nulla gravi intercedente necessitate corporali venire contempserit, sicut statuta patrum sanxerunt, usque ad futurum concilium cunctorum episcoporum caritatis communione privetur.

VII.

Ut dioecesani clerici septimanas teneant et die sabbati omnes in unum conveniant.

De dioecesanis ecclesiis vel clero id placuit definiri, ut presbyteri vel diaconi qui ibi[6] constituti sunt cum clericis septimanas observent; id est ut presbyter unam faciat hebdomadam, qua expleta succedat ei diaconus similiter, ea scilicet conditione servata, ut omnis clerus die sabbati ad vesperas sit paratus, quò faciliùs die dominico solemnitas cum omnium praesentia celebretur: ita tamen ut omnibus diebus vespera et matutina celebrentur, quia desistente clero, quod est pessimum, comperimus in basilicis nec luminaria ministrari. Si qui sanè negligentiae vitio haec implere noluerint, noverint se secundùm statuta canonum pro modo personarum canonicae disciplinae subdendos.

VIII.

Ut annis singulis episcopi dioecesem visitent, et ut non plus quàm tertiam de parochiis accipiant.

Multorum casuum experientia magistrante reperimus nonnullas dioecesanas esse ecclesias destitutas: ob quam rem id constitutione decrevimus, ut antiquae consuetudinis ordo servetur, et annuis vicibus ab episcopo dioeceses visitentur, ut si qua fortè basilica reperta fuerit destituta, ordinatione ipsius reparetur; quia tertia ex omnibus per antiquam traditionem ut accipiatur ab episcopis novimus statutum.

IX.

De clericis et ostiariis qui adulteris mulieribus admiscentur, ut a clero projiciantur.

Si quis lectorum adulterae mulieri voluerit misceri vel adhaerere consortio, aut relinquat adulteram, aut a clero habeatur extraneus: similis sententia ostiariorum manebit scholam.

X.

Ut nullus episcopus pro judiciis munera accipiat.

Observandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum vel clericorum more secularium judicum audeat accipere pro impensis patrociniis munera, nisi fortè in ecclesia oblata gratuita, quae non favore muneris videantur accepta, sed collatione devotionis illata; quia[7] si qua ista probantur accipere, veluti exactores foenoris aut usurarum possessores secundùm statuta patrum se noverint degradandos[8].

XI.

Ut monachus missus alicubi ministerium clericatus agere non praesumat, nec negotiator nec exequutor existat.

Monachi a monasterio foras egredientes ne aliquod ministerium ecclesiasticum praesumant agere prohibemus, nisi fortè cum abbatis imperio: similiter ut nullus eorum id est monachorum forensis negotii susceptor vel exequutor existat, nisi id quod monasterii exposcit utilitas, abbate sibi nihilominus imperante, canonum ante omnia Gallicanorum de eis constitutione servata.

XII.

Ut si episcopus intestatus obierit, inventarium de rebus ejus clerici faciant et nullus exinde aliquid auferat.

Sicubi defunctus fuerit episcopus intestatus, post depositionem ejus a presbyteris et diaconibus de rebus ipsius breve fideliter conscribatur a minimo usque ad maximum, id est de utensilibus[9] vel omni supellectile, ita tamen ut si quis exinde vel praesumpsisse vel occultè fuerit tulisse convictus, secundùm furti tenorem restituat universa.

XIII.

Ut episcopus dioecesanos presbyteros et quosdam ex laicis convenire ad synodum litteris moneat.

Epistolae tales per fratres a metropolitano sunt dirigendae, ut non solùm a cathedralibus ecclesiis presbyteros, verùm etiam de dioecesanis ad concilium trahant, et aliquos de filiis ecclesiae secularibus secum adducere debeant.

Joannes in Christi nomine episcopus Tarraconensis civitatis constitutiones a nobis conscriptas[10] subscripsi.

Paulus in Christi nomine episcopus Emporitanae civitatis subscripsi.

Hector in Christi nomine episcopus Carthaginensis[11] metropolitanae subscripsi.

Frontinianus[12] in Christi nomine episcopus Gerundensis civitatis subscripsi.

Agricius in Christi nomine episcopus Barcinonensis civitatis subscripsi.

Orontius in Christi nomine episcopus Eliberitanae civitatis subscripsi.

5 T. 1. 2. U. episcopus.
6 Æ. BR. E. 3. inibi. U. G. in vico.
7 G. sic qui ista.
8 Ex ceteris codicibus praeter A. in quo legitur: denegandos.
9 G. utensiliis.
10 U. factas.
11 Æ. BR. Carthaginensis metropolis. T. 1. Carthaginis metropolis.
12 T. 1. Fontianus.

Vincentius in Christi nomine episcopus Caesaraugustanae civitatis subscripsi.

Ursus in Christi nomine episcopus Dertosanae[13] civitatis subscripsi.

Cynidius[14] in Christi nomine episcopus[15] Ausonitanae civitatis subscripsi.

Nibridius in Christi nomine minimus sacerdotum constitutionem sanctorum canonum subscripsi, ecclesiae Egarensis minister.

13 Ex Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. G. In A. U. Tortosanae.
14 Ex Æ. E. 3. T. 2. U. G. In A. Dinudius. BR. T. 1. Canidius.
15 U. episcopus Ausonae subscripsi.

XL.

CONCILIUM GERUNDENSE

SEPTEM EPISCOPORUM

HABITUM ERA DLV.

ANNO SEPTIMO[1] THEODORICI REGIS

SEXTO IDUS JUNIAS,

AGAPETO VIRO CLARISSIMO CONSULE.

I.

Ut unaquaeque provincia in officio ecclesiae unum ordinem teneat.

De institutione missarum, ut quomodo in metropolitana ecclesia fiunt, ita in Dei nomine in omni Tarraconensi provincia tam ipsius missae ordo quàm psallendi vel ministrandi consuetudo servetur.

II.

Ut litaniae post Pentecosten a quinta feria usque in sabbatum celebrentur.

De litaniis, ut expleta solemnitate Pentecostes sequens septimana a quinta feria usque in sabbatum per hoc triduum abstinentia celebretur.

III.

De secundis litaniis faciendis calendis novembribus.

Item secundae litaniae faciendae calendis novembribus, ea tamen conditione servata, ut si iisdem diebus dominica intercesserit, in alia hebdomada secundùm prioris abstinentiae observantiam a quinta feria incipiantur, et in sabbato vesperè missa facta finiantur: quibus tamen diebus a carnibus et a vino decrevimus abstinendum.

IV.

Ut Pascha tantùm et Natali Domini baptismus detur, exceptis his qui in languore consistunt.

De catechumenis baptizandis id statutum est, ut quia in Paschae solemnitate vel Natalis Domini, quando magis solemnitatis celebritas major est, rariores ad baptizandum veniunt, ceteris solemnitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari, quibus quocumque tempore convenit baptismum non negari.

V.

Ut unius diei infans si in discrimine est baptizetur.

De parvulis verò qui nuper materno ute-

1 BR. tertio.

ro editi sunt placuit constitui, ut si infirmi ut assolet fuerint et lac maternum non appetunt, etiam eadem die qua nati sunt, si oblati fuerint, baptizentur.

VI.

Ut conjugati ab episcopo usque ad subdiaconum non sine testimonio vivant.

De[2] conversatione vitae a pontifice usque ad subdiaconem post suscepti honoris officium si qui ex conjugatis fuerint ordinati, ut sine testimonio alterius fratris non utantur auxilio: cum sorore jam ex conjuge facta non habitent; quòd si habitare voluerint, alterius fratris utantur auxilio cujus testimonio vita eorum debeat clarior apparere.

VII.

Ut qui sine uxoribus ordinantur extraneas in domo non habeant.

De his verò qui sine conjugibus ordinantur et familias domus habent, habito secum pro vitae conversatione fratre in testimonium, non per quamcumque foeminei sexus personam ejus substantia gubernetur, nisi aut per puerum aut per amicum suam domum debet ordinare: si verò matrem in domo habuerit aut sororem, secundùm priorum canonum statuta per earum personas ejus debet contutari substantia.

VIII.

De laicis qui viduam aut dimissam acceperint, ut in clerum non admittantur.

Si quis verò de laicis post uxorem aliam cujuscumque conditionis cognoverit mulierem, in clero nullatenus admittatur.

IX.

De his qui publicè poenitentiam non accipiunt sed tantùm viaticum, ut in clero promoveantur.

Is verò qui aegritudinis languore depressus poenitentiae benedictionem, quod viaticum deputamus, per communionem acceperit, et postmodùm revalescens caput poenitentiae in ecclesia publicè non subdiderit, si prohibitis vitiis non detinetur obnoxius, admittatur ad clerum.

X.

De[3] discretione poenitentium: qui possunt ad ecclesiasticos ordines promoveri vel qui non possunt.

Hi qui in discrimine constituti poenitentiam accipiunt nulla manifesta scelera confitentes, sed tantùm peccatores se praedicantes; hujusmodi si revaluerint, possunt etiam per morum probitatem ad gradus ecclesiasticos pervenire: qui verò ita poenitentiam accipiunt, ut aliquod mortale peccatum perpetrasse publicè fateantur, ad clerum vel honores ecclesiasticos pervenire nullatenus possunt, quia se confessione propria notaverunt.

XI.

Ut[4] omnibus diebus vespertinis et matutinis oratio dominica dicatur.

Ita nobis placuit, ut omnibus diebus post matutinos et vesperas oratio dominica a sacerdote proferatur.

Joannes in Christi nomine episcopus subscripsi.

Frontinianus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Paulus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Agripius[5] in Christi nomine episcopus subscripsi.

Cynidius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Nibridius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Orontius in Christi nomine episcopus subscripsi.

2 Ex Æ. desumptus canon hic, qui in reliquis codicibus neque sensum neque syntaxin exhibet.

3 Ex Æ. depromitur canon iste, quum desit in A. et ceteris.

4 Canon hic in reliquis codicibus praeter Æ. numero decimo notatur, quia praecedens in ipsis defuerat.

5 BR. T. 1. U. G. Agricius.

XLI.

CONCILIUM CAESARAUGUSTANUM PRIMUM

DUODECIM EPISCOPORUM.

IV. NONAS OCTOBRIS.

Caesaraugusta in secretario residentibus episcopis Fitadio[1], Delfino, Eutychio, Ampelio, Auxentio, Lucio, Itacio[2], Splendonio[3], Valerio, Symposio, Cartherio et Idacio[4], ab universis dictum est: Recitentur sententiae. Lucius episcopus legit.

I.

Ut foeminae fideles a virorum alienorum coetibus separentur.

Ut mulieres omnes ecclesiae catholicae et fideles a virorum alienorum lectione et coetibus separentur, vel ad ipsas legentes aliae studio vel docendi vel discendi conveniant, quoniam hoc Apostolus jubet. Ab universis episcopis dictum est: Anathema futuros qui hanc concilii sententiam non observaverint.

II.

Ut diebus dominicis nullus jejunet nec diebus quadragesimae ab ecclesia absentet.

Item legit: Ne quis jejunet die dominica causa temporis aut persuasionis aut superstitionis, et quadragesimarum die ab ecclesiis non desint nec habitent latibula cubiculorum ac montium qui in his suspicionibus perseverant, sed exemplum et praeceptum custodiant sacerdotum et ad alienas villas agendorum conventuum causa non conveniant. Ab universis episcopis dictum est: Anathema sit qui hoc commiserit.

III.

Ut qui eucharistiam in ecclesia accipit et ibi eam non sumit anathematizetur.

Item legit: Eucharistiae gratiam si quis probatur acceptam in ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum. Ab universis episcopis dictum est: Placet.

IV.

Ut tribus hebdomadis quae sunt ante Epiphaniam ab ecclesia nemo recedat.

Item legit: Viginti et uno die quo a XVI. calendas januarias usque in diem Epiphaniae qui est VIII. idus januarias continuis diebus nulli liceat de ecclesia absentare, nec latere in domibus, nec secedere in villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad ecclesiam: quod qui non observaverit de susceptis, anathema sit in perpetuum. Ab universis episcopis dictum est: Anathema sit.

V.

Ut qui a suis episcopis privantur ab aliis non recipiantur.

Item lectum est: Ut hi qui per disciplinam aut sententiam episcopi ab ecclesia fuerint separati ab aliis episcopis non sint recipiendi; quod si scientes episcopi fecerint, non habeant communionem. Ab universis episcopis dictum est: Qui hoc commiserit episcoporum non habeat communionem.

VI.

Ut clericus qui propter licentiam monachus vult esse excommunicetur.

Item legit: Si quis de clericis propter luxum vanitatemque praesumptam de officio suo sponte discesserit, ac se velut observatiorem legis in monacho videri voluerit esse quàm clericum, ita de ecclesia repellendum ut nisi rogando atque observando[6] plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab universis episcopis dictum est: Ita fiat.

VII.

Ut doctoris sibi nomen non imponat cui concessum non est.

Item lectum est: Ne quis doctoris sibi nomen imponat praeter has personas quibus concessum est, secundùm id quod scriptum est. Ab universis episcopis dictum est: Placet.

1 U. Hitadio.
2 U. Etacio.
3 BR. Splendinio.
4 U. Hidacio.
5 Æ. T. 2. observaverit, his decretis anathema.
6 T. 1. 2. U. obsecrando.

VIII.

Ut[7] ante quadraginta annos sanctimoniales virgines non velentur.

Item lectum est: Non velandas esse virgines, quae se Deo voverint, nisi quadraginta annorum probata aetate, quam sacerdos comprobaverit. Ab universis episcopis dictum est: Placet.

7 Deest hic canon in U.

XLII.

CONCILIUM[1] CAESARAUGUSTANUM SECUNDUM

ANNO VII. RECAREDI REGIS ERA DCXXX.

I.

Quum in Dei nomine in urbem Caesaraugustanam provinciae Tarraconensis ex permissu gloriosi atque sanctissimi principis Recaredi regis in anno septimo regni ejus congregati fuissemus pro Dei timore tractantes, id placuit sanctae ac venerabili synodo, ut presbyteri qui ex haeresi Ariana ad sanctam catholicam ecclesiam conversi sunt, qui sanctam et puram fidem atque castissimam tenuerint vitam, accepta denuo benedictione presbyteratus sanctè et purè ministrare debeant: ceteri verò qui hanc suprascriptam vitam adimplere vel tenere neglexerint, ab officio depositi sint in clero. Ita et de diaconibus sicut et de presbyteris constitutum est.

II.

Statuit sancta synodus, ut reliquiae in quibuscumque locis de Ariana haeresi inventae fuerint prolatae a sacerdotibus, in quorum ecclesiis reperiuntur, pontificibus praesentatae igne probentur: quòd si a quibuslibet occultatae fuerint et deteguntur, a sacrosanctae catholicae ecclesiae coetu segregentur.

III.

Statuit sancta synodus, ut episcopi de Ariana haeresi venientes, si quas ecclesias sub nomine catholicae fidei consecraverint, necdum benedictione percepta a catholico sacerdote consecrentur denuo. Sub die calendarum novembrium anno quo supra.

Artemius in Christi nomine episcopus Tarraconensis provinciae metropolitanus hanc constitutionem subscripsi.

Sephronius in Christi nomine episcopus hanc constitutionem subscripsi.

Stephanus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Julianus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Simplicius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Asterius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Mumius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Liliolus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Magnus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Joannes in Christi nomine episcopus subscripsi.

Galanus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Julianus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Antedius in Christi nomine diaconus agens vicem domini mei Gavini episcopi subscripsi.

Stephanus in Christi nomine diaconus agens vicem domini mei Aquilini episcopi subscripsi.

1 Deest hoc concilium in omnibus codicibus praeter Æ. ex quo desumptum est.

XLIII.

CONCILIUM[1] CAESARAUGUSTANUM TERTIUM

HABITUM SUB DIE CALENDARUM NOVEMBRIUM

ANNO IV. ORTHODOXI ATQUE SERENISSIMI DOMINI EGICANI REGIS

ERA DCCXXIX.

Sacerdotes Domini, quos non solùm divina pietas ad magisterium provehit sacrum, sed etiam et speculatores instituit plebium, ea se debent auctoritatis munire sententia, quò et divinis sine intermissione insistant praeceptis et cunctam plebem dignis condirigant exemplis. Et ideò quia nos divina celsitudo ex jussu excellentissimi et piissimi magnique Dei cultoris domini nostri Egicani principis in hanc Caesaraugustanam urbem coadunari praecepit, et ita sub omnimoda specialitate instituit, ut resecante falce justitiae aequitatis consolidetur materies, et quidquid cujuslibet indiscreta pernicies a sanctis institutionibus patrum de ordinibus ecclesiasticis divellit nostris elucubratis sententiis Deo mediante in lumine deducatur veritatis: idcircò dum nobis de sanctae Trinitatis mysterio secundùm formulam Nicaeni concilii triduò mutua fuisset collatio, ea quae se coetui nostro ad aedificationem totius plebis ingesserunt conspicua diligentique ratione pertractantes, quae necessaria extiterint Christo opitulante, cujus nos causa salutis ad hoc provocavit studium, in brevibus atque continuatis capitulis cuncta definivimus, et ad perennitatis suae robur ea quae a nobis acta vel definita sunt propriae manus nostrae exaratione firmare procuravimus.

I.

Ut non liceat episcopis citra dies dominicos consecrationes ecclesiarum exercere.

In sanctum et satis venerabile concilium residentibus nuntiatum est nobis, eò quòd aliqui pontifices regulam veritatis praetermittentes ecclesias quae a fidelibus pia devotione construuntur extra dies dominicos consecrent. Si ergo, quum quisque nostrum mortalium ad sacerdotale promovetur officium, nullatenus patimur ut in reliquis diebus nisi tantùm dominicis festivitatibus hi qui honoris digni habentur officio in ordine praeficiantur ecclesiastico, quantò magis ut sancta deificata templa, quae ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, sine diebus dominicis perhibeantur consecranda? Cujusque nos talium praesumptiones pontificum non solùm sanctorum patrum cohibemur prohibere sententia, sed et propria deliberatione censemus, ut nulli penitus pontificum in quibuscumque provinciis constituto amodò liceat praeter certos dies dominicos ecclesias sanctas consecrare.

II.

Ut confinitimi episcopi de sacra solemnitate paschali annua vice primatum suum inquirant.

Siquidem sancta institutio patrum de solemnitate paschali praecipiat, ut omnes confinitimi episcopi annua vicissitudine primatum suum inquirant quo tempore Paschae festum peragant; tamen quia didicimus nonnullos episcopos sententiam patrum transgredientes propter quod etiam debuerunt usquequaque vigilantes manere, placuit omnibus nobis ut abinceps cuncti confinitimi episcopi nullam sibi occasionem objicientes aut longinquitate itineris praecaventes annua recursione de festivitate paschali tempore congruo primatum suum, sub cujus potestatis manserint regimine, inquirant, ut quo die et tempore illis Paschae festum pronuntiaverit sollicita veneratione peragant.

III.

Ut monasteria diversoria secularium non fiant.

Sanctorum patrum decrevit sententia, ne monasteria diversoria secularium fiant. Unde quia novimus quosdam abbates, quibus regulariter cura regendarum animarum commissa est, dum quasi patrono affectu aditum secularibus in monasteriis attribuunt, diversas insolentias monachis ibidem Deo deservientibus ingerunt, dum et eorum operationem, quo se divinae pietati placituros alacri curiositate exhibent, deprehendunt, et vitam et mores illorum quadam mentis perni-

1 Deest hoc concilium in codicibus BR. E. 3. T. 1. 2. U. G.

cie infaustè detrahendo deturpare non desinunt, et iterum, quod pessimum est, dum extraneis passim commorandi aditus infra claustra monasterii confertur, grave inolescit vitium monachorum, quo et vitam suam per lucra mundialia sectantes degenerant, et se a proprio coenobio voluptuosa foeditate dissociant. Quae res ad hoc nostrum paterna pietate demulcet animos, ut ea constituamus, quae et sanctis animabus juvaminis solamen impendant et praesumptiones secularium removeant. Quamobrem placuit universo coetui nostro hòc statuere vel potiùs definire, ut nullus abinceps secularium seu potestativè seu etiam vel ex permissu abbatis vel cujuslibet monachorum infra claustra monasteriorum hospitandi vel commorandi habeat receptaculum, exceptò quos vita probabiles, egenos aut paupertate depressos inspectio praeviderit abbatis; quos et suscipere benevola voluntate in monasteriis et alendos eleemosynis modis omnibus sinimus. De reliquis autem personis secularibus, sicuti a nobis est superiùs praemissum, nullum penitus patimur infra claustra monasteriorum habere receptaculum. Ceterùm si secretiùs aut sequestratim a monasterio ad id quod constructum pro supervenientibus domicilium patuerit, ibi eos suscipere abbates vel monachos oportebit, quatenus et vita eorum remotis seculi conturbationibus in omni opere deifico probabilis inveniatur, et nullius vanissimis detractionibus dehonestentur, aut certè quod inhonestum est, ne per talium susceptiones dissolutionem incurrant et a bono proposito vitam suam extorrem efficiant.

IV.

De libertis qui ab episcopis ex familia ecclesiae manumittuntur.

Non est dubium a sanctis patribus definitum fuisse, ut omnes liberti qui ab episcopis ex propriis familiis ecclesiae manumissionis gratia titulantur post decedentis episcopi obitum, mox ut alius supervenerit episcopus, infra anni spatium libertates suas repraesentent, quò secundùm canonis sententiam per suas professiones debitam originis suae conditionem agnoscant. Sed quia ita speciali modo sancta decrevit synodus, ut si ipsi liberti infra anni spatium supervenienti suo pontifici carthulas libertatis suae praesentare neglexerint, protinùs eos in pristinam servitutis redigant conditionem; et licèt illi congruentiùs satisque luculentiùs retractatum fuerit, hoc tamen a nobis conspicuum perpenditur, quo non solùm et praedia ecclesiarum debita auctoritate disponimus, sed etiam et oppressis pium suffragium porrigimus, per quod et cupiditas sacerdotalis frustretur et imbecillitas pauperum sublevetur. Quia ergo comperimus quosdam pontifices potiùs lucra sua ampliare studentes quàm de mercedis opere Domino placentes, libertos quos ex familia ecclesiae a suis praecessoribus inveniunt, pro eò quòd carthulas libertatis suae infra consultum tempus non praesentent, statim eos in propriam servitutem redigere; hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, ut si idem liberti forsitan ignoraverint ordinem canonum aut certè, ut assolet fieri, ad praesentandas libertates suas tepuerint, ipsius pontificis sollicitudo, mox in sedem sibi creditam successerit, per clerum aut domesticos perquirere procurabit quos decedentes episcopi de familiis ecclesiae manumissionis gratia titulaverunt, ut eodem[2] pontifice praemonente ipsi liberti carthulas libertatis suae repraesentent, qualiter nec liberti ecclesiae de institutione canonum ignorantes se esse perhibeant, nec sacerdotis callida voluntas patescat, unde contra ordinem reducantur manumissi ad originem servitutis. Quòd si pontifice praemonente contempserint infra anni spatium suas libertates propriae sedis episcopo pandere, licitum sit ei secundùm canonum sanctiones in jure suae ecclesiae reducere servituros.

V.

Ut defuncto principe superstes regina statim et vestem secularem deponat et in coenobio virginum mancipetur permansura.

Licèt plenissimè in concilio Toletano de principum relictis institutum fuisset, ut nulli licitum esset superstitem reginam in conjugio ducere, aut sordidis contactibus maculare neque sequuturis regibus nec cuilibet hominum esset permissum; tamen nostri ordinis causa est, ùt crebrissimè ad hoc aciem mentis nostrae condirigamus, quae animae intuemur exhibere profectum. Unde quia praeteritis temporibus multas scimus atque cognovimus principum relictas post eorum vocationem pro apice regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi a populis, sed passim unicuique probatum est diversas assumentes occasiones non solùm latenter in earum contrarietate insidias moliuntur, verùm etiam, quod veritati contrarium est, procaciter verba contumeliosa in conventu multorum eas afficiunt, et, quod omni religione abominandum atque horrendum est, de his detrahere non sinunt, quas in caterva populi cernunt commorare; proinde paterna pietate commoti atque condigna circa tantum culmen providentes, per hujus decreti nostri paginam non solùm quae in praedicto concilio exarata sunt de conjuge principum custodiri

2 Æ. eosdem.

perenniter atque firma stabilitate decernimus permanere, sed etiam ea quae sunt conspicua honestati necessaria modò annectere procuramus: ut servatis in omnibus sanctionibus canonum totius Toletani concilii, quae de principum relictis promulgatae atque definitae esse noscuntur, deinceps relicta principis superiorem sententiam illibato animo pudicè servans statim accersito ab hoc seculo principe vestem secularem deponat, et alacri curiositate religionis habitum assumat. Quam etiam et confestim in coenobio virginum mancipandam esse censemus, ut ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet locus attribuatur, per quod aut contumelium tantae potestati[3] ingeratur aut subdita plebi haesisse patescat quorum antè dudum noscitur domina fuisse; sed infra claustra monasterii jugi sedulitate persistens atque sanctimonialem vitam peragens de regno temporali opitulatione divina ad regnum aeternitatis mereatur pervenire.

Quicumque igitur superiores constitutiones, quae salubri consilio a nobis definitae esse noscuntur, violaverit vel execrari quacumque factione pertentaverit aut permiserit, noverit se excommunicationis percepturum sententiam atque etiam exilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam.

Peractis quoque a nobis quae congrua fuerunt de ordinibus ecclesiasticis, in primis immensas laudes omnipotenti Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto, cui cura est pacem et unitatem ecclesiae suae sanctae catholicae providere, deferimus; deinde orthodoxo et serenissimo domino nostro Egicano regi, cujus instinctu et devotissimo instituto in hoc coadunari meruimus synodali conventu, multiplices gratiarum actiones persolvimus, qui non solùm nostrorum animos ad corrigendos ordines ecclesiasticos excitavit, sed etiam et populum per oracula regni sui voto gratioso ab impensione tributi reddidit absolutum: pro quo beneficii studio, quo plebi suae tanta largitus est dona, dominum Jesum Christum, qui nos potentia virtutis suae decoravit, pretiosa ac propria effusione sanguinis sui redemit, exoramus ut ipse regnum ejus in pace sub multimoda annorum curricula solidet gentemque et universam patriam in tranquillitate conservet, et contra hostem adversum victrix Christi dextera victorem efficiat semper, quo expletis hujus extensis vitae temporibus ad aeternum beatitudinis praemium pervenire mereatur illaesus, praestante domino nostro Jesu Christo, cui est honor, summa virtus et potestas in secula seculorum. Amen.

3 Æ. potestati in publico ingeratur.

XLIV.

CONCILIUM ILERDENSE

OCTO EPISCOPORUM

GESTUM ERA DLXXXIV.

ANNO XV. THEODORICI[1] REGIS

SUB DIE VIII. IDUS AUGUSTAS.

I.

De his qui altario ministrant, ut a sanguine omni se abstineant.

De his clericis qui in obsessionis necessitate positi fuerint id statutum est, ut qui altario ministrant et Christi sanguinem tradunt vel vasa sacro officio deputata contrectant, ab omni humano sanguine etiam hostili abstineant: quòd si in hoc inciderint,

1 BR. G. Teudi. U. Theuderici.

duobus annis tam officio quàm communione priventur, ita ut his duobus annis vigiliis, jejuniis, orationibus et eleemosynis pro viribus quas Dominus donaverit expientur, et ita demum officio vel communioni reddantur, ea tamen ratione[2], ne ulteriùs ad officia potiora promoveantur; quòd si infra praefinitum tempus negligentiores circa salutem suam extiterint, protelandi[3] ipsius poenitentiae tempus in potestate maneat sacerdotis.

II.

De his qui aborsum faciunt vel natos suos extinguunt.

Hi verò qui malè conceptos ex adulterio factos vel editos necare studuerint, vel in uteris matrum potionibus aliquibus colliserint, in utroque sexu adulteris post septem annorum curricula communio tribuatur, ita tamen ut omni tempore vitae suae fletibus et humilitati insistant, officium eis ministrandi recuperare non liceat; attamen in choro psallentium a tempore receptae communionis intersint: ipsis veneficis in exitu tantùm, si facinora sua omni tempore vitae suae defleverint, communio tribuatur.

III.

De monachis, ut clerici ordinentur cum voluntate abbatis, et quae monasterio offeruntur non auferantur, et de basilicis quas laici fecerint.

De monachis verò id observari placuit quod synodus Agathensis vel Aurelianensis[4] noscitur decrevisse: hoc tantummodo adjiciendum, ut pro ecclesiae utilitate quos episcopus probaverit in clericatus officium cum abbatis voluntate debeant ordinari. Ea verò quae in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo dioecesana lege ab episcopis contingantur. Si autem ex laicis quisquam a se factam basilicam consecrari desiderat, nequaquam sub monasterii specie, ubi congregatio non colligitur vel regula ab episcopo non constituitur, eam a dioecesana lege audeat segregare.

IV.

De incestis, ut quamdiu in scelere sunt inter catechumenos habeantur.

De his qui se incesti pollutione commaculant placuit, ut quousque in ipso detestando et illicito carnis contubernio perseverant, usque ad missam tantùm catechumenorum in ecclesia admittantur; cum quibus etiam nec cibum sumere ulli christianorum, sicut ait Apostolus vel jussit, oportet.

V.

De his qui altario serviunt si subitò carnis fragilitate corruerint.

Hi qui altario Dei deserviunt, si subitò flenda carnis fragilitate corruerint et Domino respiciente dignè poenituerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate pontificis vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiori tempore ab ecclesiae corpore segregare; ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulteriùs promoveri: quòd si iteratò velut canes ad vomitum reversi fuerint, non solùm dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem nisi in exitu percipiant.

VI.

De his qui viduae poenitenti vel religiosae virgini stuprum intulerint.

Qui poenitenti viduae vel virgini religiosae vim stupri intulerit, si se ab eo sequestrare noluerit, pariter a communione et a christianorum consortio segregetur: si verò illa quae vim pertulit ad sanctam religionem redierit, in illo solo quoadusque publicè poeniteat data sententia perseveret.

VII.

De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeant.

Qui sacramento se obligaverit ut litigans cum quolibet ad pacem nullomodo redeat, pro perjurio uno anno a communione corporis et sanguinis Domini segregatus reatum suum eleemosynis, fletibus et quantis potuerit jejuniis absolvat[5]: ad caritatem verò quae operit multitudinem peccatorum celeriter festinet venire.

VIII.

Si clericus servum vel discipulum de ecclesia traxerit, ut poenitentiam agat.

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam confugientem extrahere audeat vel flagellare praesumat; quod si fecerit, donec dignè poeniteat a loco cui honorem non dedit segregetur.

IX.

De his qui rebaptizati sunt quantùm poeniteant.

De his qui in praevaricatione rebaptizati sine aliqua necessitate vel tormento dilapsi sunt, placuit ut circa eos illa Nicaenae synodi statuta serventur quae de praevaricatoribus censita esse noscuntur; id est ut septem annis inter catechumenos orent, et

2 Æ. ratione servata.
3 Æ. proadjiciendi.
4 BR. Arelatensis.
5 Æ. T. 2. abluat.

duobus inter catholicos, et postea moderatione et clementia episcopi fidelibus in oblatione et eucharistia communicent.

X.

De his qui jubente episcopo omissa culpa ab ecclesia exire contemnunt.

Qui jubente sacerdote pro quacumque culpa ab ecclesia exire contempserint, pro noxa contumaciae tardiùs recipiantur ad veniam.

XI.

De clericis qui in mutuam caedem prorumpunt.

Si clerici in mutuam caedem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, a pontifice districtiùs vindicetur.

XII.

De his qui contra canones ordinati sunt, ut deponantur.

Qui contra decreta canonum indiscretè clericos usque nunc ordinaverunt, eis Dominus vel sancta et ecclesiastica caritas ignoscat: amodò verò si in talia ausu proruperint, decretum canonum, quod circa eorum personas statutum est, id est ut nullum ordinare audeant, observetur, vel qui deinceps ordinati fuerint deponantur; hi verò qui tales hactenus ordinati sunt nullo tempore promoveantur[6].

XIII.

De catholicis qui filios suos baptismati haereticorum dederunt.

Catholicus qui filios suos in haeresi baptizandos obtulerit, oblatio illius in ecclesia nullatenus recipiatur.

XIV.

De catholicis, ut cum rebaptizatis non conversentur.

Cum rebaptizatis fideles religiosi nec in cibo participent.

XV.

Ut clerici cum extraneis mulieribus non habitent.

Familiaritatem extranearum mulierum licèt ex toto sancti patres antiquis monitionibus praeceperint ecclesiis evitandam, id nunc tamen nobis visum est, ut qui talis probabitur, post primam et secundam commonitionem si emendare neglexerit, donec in vitio perseverat officii sui dignitate privetur; quòd si se Deo juvante correxerit, sancto ministerio restauretur.

XVI.

Si sacerdos moritur, quid de rebus ecclesiae observetur.

Licèt de re hujuscemodi quam constituere salubri ordinatione decernimus prisca auctoritas canonum nequaquam siluerit, sed evidenti sanctione praeceperit, ut cujuscumque ecclesiae pontifice defuncto non passim pro libitu suo in earum rerum direptionem, quas obiens derelinquit, quisquis irruat domumque subvertat, sed sacerdos qui exequiarum tempore adest omnia quae ad utilitatem et conservationem pertinent debeat diligenti circumspectione munire: tamen quia haec ipsa sanctio, quod pejus est, a multis clericis cognoscitur violari, ita ut occumbente sacerdote, expectorato affectu totaque disciplinae severitate posthabita immaniter quae in domo pontificali reperiuntur invadant et abradant, id nunc omnes hujus placiti vel constituti inter nos censura placuit custodire: ut defuncto antistite vel etiam adhuc in supremis agente, nullus clericorum cujuslibet ordinis, officii gradusve sit, quidquam de domo auferre praesumat, vel de utilitate quae instrumenti domus esse noscitur, id est mobili vel immobili rei ecclesiasticae conetur invadere, nihil furto, nihil vi, nihil dolo supprimens, auferens atque abscondens, sed is cui domus commissa est, subjunctis sibi cum consilio cleri uno vel duobus fidelissimis, omnia usque ad tempus pontificis substituendi debeat conservare, vel his qui in domo inveniuntur clericis consuetam alimoniam administrare. Substitutus antistes suscepta ea, prout decessor suus ordinavit vel huic Deus imperaverit[7], uti cum his debeat quos cognoverit disciplinae et caritati decessoris sui fideliter paruisse. Quòd si quisquam post haec cujuslibet ordinis, ut superiùs dictum est, clericus quacumque occasione de domo ecclesiae vel de omni facultate quidpiam probatus fuerit abstulisse vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacrilegii prolixiori anathemate condemnetur, et vix quoque peregrina ei communio animae concedatur: quia durum est ut hi quos constat in servitio Domini cum primae sedis antistite desudasse, illorum, qui suarum rerum incubatores vel utilitatibus servientes atque vacantes fuisse noscuntur, despectibus aliquatenus crucientur.

Sergis[8] in Christi nomine episcopus has constitutiones, secundùm quod nobis cum fratribus nostris Deo inspirante complacuit, relegi et subscripsi.

Justus in Christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Carontius in Christi nomine episcopus his

6 Æ. T. 2. amoveantur. 7 U. inspiraverit. 8 U. Sergius.

constitutionibus interfui et subscripsi.

Joannes in Christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Paternus in Christi nomine ecclesiae catholicae Barcinonensis episcopus adquievi et subscripsi.

Maurilio[9] in Christi nomine ecclesiae catholicae Dertosanae episcopus adquievi et subscripsi.

Taurus[10] in Christi nomine ecclesiae Egarensis[11] episcopus his definitionibus interfui et subscripsi.

Februarius in Christi nomine episcopus Ilerdensis his constitutionibus interfui et subscripsi.

Gratus in Christi nomine presbyter directus a domino meo Staphylio[12] episcopo his constitutionibus interfui et subscripsi.

9 BR. T. 1. U. G. Maurulio.
10 U. Maurus.
11 In codicibus: Agarensis.
12 T. 2. U. Stabilio.

XLV.

CONCILIUM VALLETANUM

SEX EPISCOPORUM

HABITUM ERA[1] DLXXXVII

ANNO XV. THEODORICI[2] REGIS

SUB DIE II. NONAS DECEMBRIS.

I.

Ut evangelium post Apostolum legatur.

In nomine domini nostri Jesu Christi Valles in concilio congregati dum de ecclesiastica regula tractaremus, antiquos canones relegentes, inter cetera hoc censuimus observandum, ut sacrosancta evangelia ante munerum illationem vel missam catechumenorum in ordine lectionum post Apostolum legantur, quatenus salutaria praecepta domini nostri Jesu Christi vel sermonem sacerdotis non solùm fideles sed etiam catechumeni ac poenitentes, sed et omnes qui e diverso sunt, audire licitum habeant: sic enim pontificum praedicatione audita nonnullos ad fidem attractos evidenter scimus.

II.

Ut defuncto episcopo de rebus ipsius vel ecclesiae nullus quidquam praesumat.

Hoc etiam placuit, ut episcopo ab hoc seculo, jubente Domino, arcessito clerici ab omni omnino supellectili vel quacumque in domo ecclesiae vel episcopi in libris, in speciebus, utensilibus, vasculis, frugibus, gregibus, animalibus vel omni omnino re rapaces manus abstineant et nihil latronum more diripiant; qui si nec canonum auctoritate cohibiti fuerint, omnia quae pervaserint, metropolitani vel omnium comprovincialium sacerdotum districtione coacti, in pristinum statum redintegrare cogantur, ut nihil antistiti vel dispensatori futuro necessariorum sub hac justa constitutione depereat. Quod ut confidentiùs justitia manente servetur, secundùm Regiensis synodi constituta, episcopo a corpore recedente, vicinior illi accedat episcopus, qui ex more exequiis celebratis statim ecclesiae ipsius curam districtissimè gerat, ne quid ante ordinationem futuri pontificis inhiantium clericorum subversioni vel direptioni jam liceat: ita ut de repertis omnibus inspectior censitio descriptioque fidelissima, si fieri potest, intra octavas defuncti sub diligentia praesentis episcopi peragatur: dehinc ad metropolitani notitiam habita ordinatio vel descriptio defera-

1 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. era DLXXXIV.
2 U. Theuderici.

tur, ut ejus electione talis persona ordinandae domus ecclesiasticae procuretur, quae valeat consueta clericis stipendia dispensare, et creditarum sibi rerum, si forsitan tarditas in episcopo ordinando successerit, metropolitano congruis temporibus reddere rationem: ut sub hac salubri constitutione clerici stipendiis suis omnino contenti labores non diripiant episcopi decedentis, et ad vacuam ecclesiae domum futurus pontifex non sine dolore succedat, sed magis de praedecessoris sui dimisso possit et ipse gaudere et aliis ministrare.

III.

Ut propinqui morientis episcopi de rebus ejus nihil usurpent sine metropolitani et comprovincialium conscientia.

Simili quoque modo parentibus et propinquis decedentis episcopi, si intestatus obierit, denuntietur ut sine metropolitani vel comprovincialium sacerdotum conscientia nihil de rebus defuncti occupare pertentent, ne fortè in haereditariis rebus etiam aliqua ad ecclesiam pertinentia vel permixta usurpent, sed aut usque ad ordinationem futuri expectent antistitis aut certè si longum fuerit ad metropolitani, ut dictum est, ordinationem recurrant. Si quis autem immemor divini timoris contra haec sancita synodica clericus quisque vel laicus venire improba mente tentaverit, et communione et consortio privetur ecclesiae, quia durum est ut ad illam conveniat quam expoliare non metuit, nisi fortè spiritu meliori correptus, dum a praesumptione cessaverit, recuperet indulgentiam: si autem rationabiliter modestèque unusquisque repetat quod sibi jure debetur, ei absque aliqua animadversione a metropolitano vel cui injunxerit aut res aut ratio non negetur. Hoc etiam omnes canone constringendi, qui in praeteritum res ecclesiae vel episcopi usurpantes diripuerunt.

IV.

De exequiis morientis episcopi qualiter humetur.

Illud etiam provido consilio decernentes, ut quia saepe sanctorum antistitum per absentiam commendatoris episcopi exequiae differuntur, ita ut veneranda pontificis membra, dum tardiùs funerantur, injuriae omnino subjaceant, episcopus, qui post mortem fratris ad sepeliendum eum solet invitatus occurrere, infirmum magis et adhuc in corpore positum admonitus visitare non differat: ut aut de relevatione consacerdotis ampliùs gaudeat, aut certè de ordinatione domus suae fratrem admoneat ejusque probabilem voluntatem in effectum transmittat, ac recedentem a seculo post oblatum in ejus commendationem sacrificium Deo, mox sepulturae tradat diligentissimè et superiùs constituta canonica non differat adimplere. Si autem ut fieri solet antistes obitu repentino discesserit, et collimitanei sacerdotes de longinquo minimè adesse potuerint, uno die tantùm cum nocte exanimatum corpusculum sacerdotis non sine fratrum ac religiosorum frequentia vel psallentium excubatione servatum a presbyteris cum omni diligentia in loculo conditum seorsum non statim humetur, sed honorificè commendetur, donec sine mora invitato undecumque pontifice, ab ipso ut condecet solemniter tumuletur, ut et injuriae tollatur occasio et mos antiquus in sepeliendis sacerdotibus servetur.

V.

De vagis et inobedientibus clericis.

Hoc etiam placuit, ut vagus atque instabilis clericus sive etiam in diaconii ministerio vel presbyterii officio constitutus, si episcopi a quo ordinatus est praeceptis non obedierit, ut in delegata sibi ecclesia officium dependat assiduum, quousque in vitio permanserit et communione et honore privetur.

VI.

Ut clericum alienum nullus ordinet, nec sit clericus qui non spoponderit locum ubi sit delegatus.

Ut nullus alienum clericum secundùm decreta canonum sine consensu episcopi sui audeat ordinare, sed nec illum sanctorum sacerdotum quispiam ordinet, qui localem se futurum primitus non spoponderit[3], ut per hoc nullus a regula vel disciplina ecclesiastica deviare permittatur impunè.

Celsinus in Christi nomine episcopus[4] subscripsi.

Justinianus[5] in Christi nomine episcopus subscripsi.

Reparatus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Setabius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Benagius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Ampelius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Sallustius in Christi nomine archidiaconus vicarius domini mei Marcelli episcopi subscripsi.

3 G. ostenderit.
4 Æ. E. 3. episcopus haec capitula subscripsi: sicque in reliquis subscriptionibus. BR. episcopus haec constituta subscripsi, sicque postmodùm in ceteris.
5 T. 1. Justinus.

XLVI.

CONCILIUM TOLETANUM PRIMUM

DECEM ET NOVEM EPISCOPORUM

ACTUM ARCADII ET HONORII TEMPORIBUS

SUB DIE VII. IDUUM SEPTEMBRIUM,

STILICONE CONSULE, ERA[1] CCCCXXXV.

Convenientibus episcopis in ecclesia Toleto[2] id est Patruinus, Marcellus, Aphrodisius, Alacianus[3], Jucundus, Severus, Leonas, Hilarius, Olympius, Florus, Orticius, Asturius, Lampius, Serenus, Leporius, Eustochius, Aurelianus, Lampadius, Exuperantius de Gallaecia Lucensis conventus, municipii Celenis, omnes decem et novem: isti sunt, qui et in aliis gestis adversùs Priscilliani sectatores et haeresem, quam adstruxerat, libellarem direxere sententiam: consedentibus presbyteris, adstantibus diaconibus et ceteris qui intererant concilio congregatis, Patruinus episcopus dixit: Quoniam singuli coepimus in ecclesiis nostris facere diversa, et inde tanta scandala sunt, quae usque ad schisma perveniunt, si placet communi consilio decernamus quid ab omnibus episcopis in ordinandis clericis sit sequendum: mihi autem placet et constituta primitus concilii Nicaeni perpetuò esse servanda nec ab his esse recedendum. Episcopi dixerunt: Hoc omnibus placet, ita ut si quis cognitis gestis concilii Nicaeni aliud quàm statutum est facere praesumpserit, et non in eo perseverandum putaverit, tunc excommunicatus habeatur, nisi per correptionem[4] fratrum emendaverit errorem.

I.

De presbyteris et diaconibus si post ordinationem filios genuerint.

Placuit, ut diacones vel integri vel casti sint et continentis vitae, etiam si uxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen ut si qui etiam ante interdictum, quod per Lusitanos episcopos constitutum est, incontinenter cum uxoribus suis vixerint, presbyterii honore non cumulentur: si quis verò ex presbyteris ante interdictum filios susceperit, de presbyterio ad episcopatum non admittatur[5].

II.

Ut poenitens, si necessitas cogat, lector aut ostiarius fiat.

Item placuit, ut de poenitente non admittatur ad clerum, nisi tantùm necessitas aut usus exegerit inter ostiarios deputetur vel inter lectores, ita ut evangelia et Apostolum non legat: si qui autem antè ordinati sunt subdiacones inter subdiacones habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra non contingant. Ex poenitente verò dicimus de eo, qui post baptismum aut pro homicidio aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis publicam poenitentiam gerens[6] sub cilicio divino fuerit reconciliatus altario.

III.

De his qui viduas acceperint ne diacones fiant.

Item constituit sancta synodus, ut lector fidelis, si viduam alterius uxorem acceperit, ampliùs nihil sit, sed semper lector habeatur aut fortè subdiaconus.

IV.

Ut subdiaconus, si defuncta uxore aliam duxerit, ostiarius fiat.

Subdiaconus autem defuncta uxore si aliam duxerit, et ab officio in quo ordinatus fuerat removeatur, et habeatur inter ostiarios vel inter lectores, ita ut evangelium et Apostolum non legat, propterea ne qui ecclesiae servierit publicis officiis servire videatur: qui verò tertiam, quod nec dicendum aut audiendum est, acceperit, abstentus biennio, postea inter laicos reconciliatus per poenitentiam communicet.

1 Æ. U. era CCCCXXXVIII. BR. era CCCCXXXVI. T. 1. 2. era CCCCXXX.
2 Æ. Toletana.
3 Æ. U. G. Licinianus. BR. Lucianus. T. 2. Licianus.
4 Æ. correctionem.
5 T. 1. permittatur.
6 Æ. agens.

V.

Ut si cujuslibet ordinis clericus tardiùs ad ecclesiam venerit deponatur.

Presbyter vel diaconus vel subdiaconus vel quilibet ecclesiae deputatus clericus, si intra civitatem fuerit vel in loco in quo est ecclesia aut castellum aut vicus aut villa, et ad ecclesiam ad sacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur, si castigatus per satisfactionem veniam ab episcopo noluerit promereri.

VI.

Ut religiosa puella virorum familiaritatem non habeat.

Item ne qua puella Dei aut familiaritatem habeat cum confessore aut cum quolibet laico sive sanguinis alieni, aut convivium sola, nisi ubi sit seniorum frequentia aut honestorum aut viduarum honestarumque, ubi honestè confessor quilibet cum plurimorum testimonio convivio interesse possit: cum lectoribus autem in ipsorum domibus non admittendas penitus nec videndas, nisi fortè consanguinea soror sit vel uterina.

VII.

Ut clericus cui uxor peccaverit, praeter necem potestatem habeat distringendi eam, et cum ea cibum non sumat.

Placuit, ut si cuicumque clericorum uxores peccaverint, ne fortè licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc potestatem praeter necem custodiendi, ligandi in domo sua, ad jejunia salutaria non mortifera cogentes, ita ut invicem sibi clerici pauperes auxilium ferant, si servitia fortè non habeant; cum uxoribus autem ipsis quae peccaverint[7] nec cibum sumant, nisi fortè ad timorem Dei acta poenitentia revertantur.

VIII.

De eo qui post baptismum militaverit, ut ad diaconium non promoveatur.

Si quis post baptismum militaverit et chlamydem sumpserit aut cingulum, etiam si gravia non admiserit, si ad clerum admissus fuerit diaconii dignitatem non accipiat.

IX.

Ut nulla professa vel vidua absente sacerdote in domo sua sacerdotale officium vel lucernale impleat.

Nulla professa vel vidua absente episcopo vel presbytero in domo sua antiphonas cum confessore vel servo suo faciat: lucernarium verò nisi in ecclesia non legatur, aut si legitur in villa, praesente episcopo vel presbytero vel diacono legatur.

X.

Ut nullus obligatum cuiquam absque consensu domini vel patroni clericum faciat.

Clericos, si obligati sunt vel pro aequatione vel genere alicujus domus, non ordinandos, nisi probatae vitae fuerint et patronorum consensus accesserit.

XI.

Ut si quis potentium quemlibet expoliaverit et admonente episcopo non reddiderit, excommunicetur.

Si quis de potentibus[8] clericum aut quemlibet pauperiorem aut religiosum expoliaverit, et mandaverit ad ipsum episcopus ut eum audiat et is contempserit, invicem mox scripta percurrant per omnes provinciae episcopos et quoscumque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur donec audiatur ut reddat aliena.

XII.

Ut nullus clericus de episcopo suo recedat et ad alium se transferat.

Item, ut liberum ulli clerico non sit discedere de episcopo suo et alteri episcopo communicare, nisi fortè ei, quem episcopus alius libenter habeat de haereticorum schismate discedentem et ad fidem catholicam revertentem. Si quis autem de catholicis discesserit, et in communione eorum vel palam vel occultè, qui vel excommunicati sunt vel per sententiam jam notati, fuerint inventi, habeant illorum ad quos ire voluerunt etiam in damnatione consortium.

XIII.

De his qui in ecclesiam intrant et non communicant, ut excommunicentur.

De his, qui intrant in ecclesiam et deprehenduntur numquam communicare, admoneantur ut si non communicant ad poenitentiam accedant; si communicant non semper abstineant; si non fecerint abstineant.

XIV.

De eo qui acceperit eucharistiam et non sumpserit ut sacrilegus repellatur.

Si quis autem acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.

XV.

De his qui excommunicantur a sacerdotibus, ut nullus ad eos accedat.

Quisquis laicus abstinetur, ad hunc vel ad domum ejus clericorum vel religiosorum nullus accedat: similiter et clericus si abstinetur a clericis evitetur[9]; si quis cum illo colloqui

7 Ab hac voce *peccaverint* incipit codex E. 4.
8 E. 4. T. 1. potestatibus.
9 Æ. BR. E. 3. 4. T. 1. 2. G. devitetur.

aut convivare fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur: sed hoc pertineat ad eos clericos qui ejus sunt episcopi, et ad omnes qui commoniti fuerint de eo qui abstinetur, sive laico quolibet sive clerico.

XVI.

Ut devota si adulteraverit decem annis poeniteat: si maritum duxerit non permittendam ad poenitentiam, nisi maritus discesserit.

Devotam peccantem non recipiendam in ecclesiam, nisi peccare desierit et desinens egerit aptam poenitentiam decem annis: recipiat communionem: priùs autem quàm in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium christianae mulieris accedat; quòd si admissa fuerit, etiam haec quae eam receperit habeatur abstenta: corruptorem etiam par poena constringat. Quae autem maritum acceperit non admittatur ad poenitentiam, nisi adhuc vivente ipso marito castè vivere coeperit, aut postquam ipse discesserit.

XVII.

De eo qui uxorem habet, si concubinam habuerit, ut non communicet.

Si quis habens uxorem fidelis concubinam habeat, non communicet: ceterùm is qui non habet uxorem et pro uxore concubinam habeat, a communione non repellatur; tantùm aut unius mulieris aut uxoris aut concubinae, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus: aliàs verò vivens abjiciatur donec desinat, et per poenitentiam revertatur.

XVIII.

Si sacerdotis vidua vel levitae maritum acceperit, in fine tantùm communicet.

Si qua vidua episcopi aut presbyteri aut diaconi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat; numquam communicet, morienti tantùm[10] ei sacramenta[11] subveniant.

XIX.

Si sacerdotis vel diaconi filia religiosa peccaverit, in fine tantùm communicet.

Episcopi sive presbyteri sive diaconi filia si devota fuerit et peccaverit et maritum duxerit, si eam pater vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni: pater verò causas in concilio se noverit praestaturum; mulier autem non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit poenitentiam; si autem vivente eo recesserit[12] et poenituerit et petierit communionem, in ultimo die vitae deficiens accipiat communionem.

XX.

Ut praeter episcopum nullus chrisma conficiat.

Quamvis penè ubique custodiatur ut absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma conficere[13] et per dioeceses destinare, ita ut de singulis ecclesiis ad episcopum ante diem[14] Paschae diaconi destinentur aut subdiaconi, ut confectum chrisma ab episcopo destinatum ad diem Paschae possit occurrere. Episcopum[15] sanè certum est omni tempore licere chrisma conficere, sine conscientia autem episcopi nihil penitùs faciendum: statutum verò est diaconem non chrismare, sed presbyterem absente episcopo, praesente verò si ab ipso fuerit praeceptum. Hujusmodi constitutionem meminerit semper archidiaconus vel praesentibus vel absentibus episcopis suggerendam, ut eam aut episcopi custodiant aut presbyteri non relinquant.

Patruinus episcopus subscripsi.
Marcellus episcopus subscripsi.
Aphrodisius[16] episcopus subscripsi.
Licinianus[17] episcopus subscripsi.
Jucundus episcopus subscripsi.
Severus episcopus subscripsi.
Leonas episcopus subscripsi.
Hilarius episcopus subscripsi.
Olympius episcopus subscripsi.
Orticius episcopus subscripsi.
Asturius episcopus subscripsi.
Lampius episcopus subscripsi.
Serenus episcopus subscripsi.
Florus episcopus subscripsi.
Leporius episcopus subscripsi.
Eustochius episcopus subscripsi.
Aurelianus episcopus subscripsi.
Lampadius episcopus subscripsi.
Exuperantius episcopus subscripsi.

Regulae fidei catholicae contra omnes haereses et quàm maximè contra Priscillianos, quas episcopi Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Baetici fecerunt, et cum praecepto papae urbis[18] Leonis ad Balconium[19] episcopum Galleciae transmiserunt. Ipsi etiam et suprà scripta viginti canonum capitula statuerunt in concilio Toletano.

Credimus in unum verum Deum Patrem

10 T. 2. tamen.
11 Ex Æ. BR. U. G. In E. 3. T. 2. sacramentum subveniat. In A. et reliquis: a sacramento subveniat, fortè pro subveniatur.
12 Æ. BR. E. 4. secesserit.
13 BR. E. 4. facere.
14 Æ. diem festum Paschae. U. diem sanctum Paschae.
15 T. 2. Episcopo.
16 Æ. T. 1. 2. Aphrodius, quum initio concilii scripsissent *Aphrodisius*.
17 Perpendatur scriptorum oscitatio: codices qui in praefatione concilii scripserant *Alacianus*, nunc *Licinianus* scribunt; qui antea Lucianus, postea Lucinianus; quique antè Licianus, in subscriptionibus Lucianus.
18 BR. T. 2. urbis Romae Leonis. E. 4. urbis ad Balconium.
19 BR. Balaconium.

et Filium et Spiritum Sanctum, visibilium et invisibilium factorem, per quem creata sunt omnia in caelo et in terra: hunc unum Deum et hanc unam esse divinae substantiae Trinitatem: Patrem autem non esse ipsum Filium, sed habere Filium qui Pater non sit: Filium non esse Patrem sed Filium Dei de Patris esse natura: Spiritum quoque Paraclitum esse, qui nec Pater sit ipse nec Filius, sed a Patre Filioque procedens. Est[20] ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus sed a Patre Filioque procedens. Pater est cujus vox haec est audita de caelis: *Hic est Filius meus in quo mihi benè complacui; ipsum audite.* Filius est qui ait: *Ego a Patre exivi et a Deo veni in hunc mundum.* Paraclitus Spiritus est de quo Filius ait: *Nisi abiero ego ad Patrem, Paraclitus non veniet ad vos.* Hanc Trinitatem personis distinctam, substantiam unitam virtute et potestate et majestate indivisibilem, indifferentem: praeter hanc nullam credimus divinam esse naturam, vel angeli vel spiritus, vel virtutis alicujus quae Deus esse credatur. Hunc igitur Filium Dei Deum natum a Patre ante omne omnino principium sanctificasse uterum Mariae virginis, atque ex ea verum hominem sine virili generatum semine suscepisse, duabus dumtaxat naturis, id est deitatis et carnis, in unam convenientibus omnino personam, id est dominum nostrum Jesum Christum: nec imaginarium corpus aut phantasmatis alicujus in eo fuisse, sed solidum atque verum: hunc et esurisse et sitisse et doluisse et flevisse et omnes corporis injurias pertulisse: postremò a judaeis crucifixum et sepultum et tertia dia resurrexisse: conversatum postmodùm cum discipulis suis quadragesima post resurrectionem die ad caelum ascendisse: hunc filium hominis etiam Dei filium dici: filium autem Dei Deum hominis filium appellari. Resurrectionem verò futuram humanae credimus carni: animam autem hominis non divinam esse substantiam aut Dei partem, sed creaturam dicimus divina voluntate creatam.

I. Si quis autem dixerit aut crediderit a Deo omnipotente mundum hunc factum non fuisse atque ejus omnia instrumenta, anathema sit.

II. Si quis dixerit atque crediderit Deum Patrem eumdem esse Filium vel Paraclitum, anathema sit.

III. Si quis dixerit vel crediderit Dei Filium eumdem esse Patrem vel Paraclitum, anathema sit.

IV. Si quis dixerit vel crediderit Paraclitum vel Patrem esse vel Filium, anathema sit.

V. Si quis dixerit vel crediderit carnem tantùm sine anima a Filio Dei fuisse susceptam, anathema sit.

VI. Si quis dixerit vel crediderit Christum innascibilem esse, anathema sit.

VII. Si quis dixerit vel crediderit deitatem Christi convertibilem fuisse vel passibilem, anathema sit.

VIII. Si quis dixerit vel crediderit alterum Deum esse priscae legis, alterum evangeliorum, anathema sit.

IX. Si quis dixerit vel crediderit ab altero Deo mundum factum fuisse, et non ab eo de quo scriptum est: *In principio fecit Deus caelum et terram*, anathema sit.

X. Si quis dixerit vel crediderit corpora humana non resurgere post mortem, anathema sit.

XI. Si quis dixerit vel crediderit animam humanam Dei portionem vel Dei esse substantiam, anathema sit.

XII. Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas, praeter quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

XIII. Si quis dixerit vel crediderit deitatis et carnis unam esse in Christo naturam, anathema sit.

XIV. Si quis dixerit vel crediderit esse aliquid quod se extra divinam Trinitatem possit extendere, anathema sit.

XV. Si quis astrologiae vel mathesi existimat esse credendum, anathema sit.

XVI. Si quis dixerit vel crediderit conjugia hominum, quae secundùm legem divinam licita habentur, execrabilia esse, anathema sit.

XVII. Si quis dixerit vel crediderit carnes avium seu pecudum, quae ad escam datae sunt, non tantùm pro castigatione corporum abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit.

XVIII. Si quis in his erroribus Priscilliani sectam sequitur vel profitetur, ut aliud in[21] salutari baptismo contra sedem sancti Petri faciat, anathema sit.

20 Deficit periodus haec in BR.

21 Ex T. 1. In A. et reliquis: in salutare baptismi.

XLVII.

CONCILIUM TOLETANUM SECUNDUM

OCTO EPISCOPORUM

HABITUM SUB DIE XVI. CALENDAS JUNIAS

ANNO QUINTO REGNI DOMINI NOSTRI AMALARICI REGIS

ERA DLXV.

Quum in voluntate Domini apud Toletanam urbem sanctorum episcoporum praesentia convenisset, et de institutis patrum canonumque decretis commemoratio haberetur, id nobis in unum positis placuit: ut si qua in antiquis canonibus minimè commemorata sunt, salubri tractatu ac diligenti consideratione instituantur; si qua verò in anterioribus conciliis sunt decreta sed abusione temporum hactenus sunt neglecta, redivivae ordinationis censuram obtineant, quatenus dum in his quae ad cultum fidei pertinent studium religiosae observationis impendimus, Dei nostri misericordiam faciliùs impetremus.

I.

De his quos parentes ab infantia clericatus officio manciparunt, si postea voluntatem habent nubendi.

De his quos voluntas parentum a primis infantiae annis clericatus officio manciparit hoc statuimus observandum: ut mox detonsi vel ministerio electorum[1] quum traditi fuerint in domo ecclesiae sub episcopali praesentia a praeposito sibi debeant erudiri; at ubi octavum decimum aetatis suae compleverint annum, coram totius cleri plebisque conspectu voluntas eorum de expetendo conjugio ab episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis Deo inspirante placuerit et professionem castimoniae suae absque conjugali necessitate se spoponderint servaturos, hi tamquam appetitores arctissimae vitae[2] lenissimo Domini jugo subdantur, ac primùm subdiaconatus ministerium habita probatione professionis suae a vicesimo anno suscipiant; quòd si inculpabiliter ac inoffensè vicesimum et quintum annum aetatis suae peregerint, ad diaconatus officium, si scienter implere posse ab episcopo comprobantur, promoveri. Cavendum tamen est his, nequando suae sponsionis immemores ad terrenas nuptias aut ad furtivos concubitus ultra recurrant; quod si fortè fecerint, ut sacrilegii rei damnentur et ab ecclesia habeantur extranei: his autem quibus voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab apostolis sententiam auferre non possumus, ita ut quum provectae aetatis in conjugio positi renuntiaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacratos gradus aspirent.

II.

De clerico qui ad aliam ecclesiam transit et qui eum susceperit.

Similiter placuit custodiri, ne qui de his qui tali educatione imbuuntur, qualibet occasione cogente, propriam relinquentes ecclesiam ad aliam transire praesumant: episcopus verò qui eum suscipere absque conscientia proprii sacerdotis fortasse praesumpserit, totius fraternitatis reum esse se noverit, quia durum est ut eum quem alius rurali sensu ac squalore infantiae exuit, alius suscipere aut vindicare praesumat.

III.

Ut nullus a subdiaconatu et supra cum extranea habitet muliere.

Illud verò praeterea speciali ordinatione[3] decrevimus quod nec antiqua concilia in universis penè canonibus siluerunt, ut nullus clericorum a gradu subdiaconatus et supra in consortii familiaritate habeat mulierem vel ingenuam vel libertam aut ancillam, sed si sunt ei hujuscemodi servitia, matri vel sorori aliaeque propinquitati contradat

1 BR. lectorum. 2 Æ. BR. F. 3. 4. U. G. viae. 3 Ex omnibus codicibus praeter A. in quo: ordine.

et quidquid suis manibus profecerint proprio domino deferatur; aut si propinquitas memorata deest, alia domus ad earum habitaculum requiratur, dummodo nulla occasio introëundi domum clerici foeminae permittatur, unde aut laqueum possit incurrere aut noxialis fama innocenti fortasse possit inuri. Sanè si deinceps post hanc datam admonitionem quisquis harum consortio frui voluerit, noverit se non solùm a clericatus officio retrahi vel ecclesiae foribus pelli, sed etiam ab omnium catholicorum clericorum vel laicorum communione privari, nulla prorsus vel colloquii consolatione relicta, quatenus malae consuetudinis abrasa rubigo in posteros radicis suae veneno serpere non possit.

IV.

Ut quidquid de jure ecclesiae clerici tenuerint, post obitum eorum ad ecclesiam revertatur.

Si quis sanè clericorum agella vel vineolas in terris ecclesiae sibi fecisse probatur sustentandae vitae causa, usque ad diem obitus sui possideat; post suum verò de hac luce discessum juxta priorum canonum constitutiones jus suum ecclesiae sanctae restituat, nec testamentario ac successorio jure cuiquam haeredum prohaeredumve relinquat, nisi forsitan cui episcopus pro servitiis ac praestatione ecclesiae largiri voluerit.

V.

De his qui proximis suis se copulant, ut a communione Christi separentur.

Nam et haec salubriter praecavenda sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari, quoniam scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat ut revelet turpitudinem ejus:* nec sine denuntiatione sententiae, nam paulò pòst infert et dicit: *Anima quae fecerit de abominationibus istis quidpiam peribit de medio populi sui.* Si quis ergo hujus decreti nostri temerator extiterit ac vetitum violare praesumpserit, tantò graviori se mulctandum sententia recognoscat, quantò eam propinquiorem cui copulari se maluit suae originis esse non ambigit, tantoque annosioris excommunicationis tempore et a Christi corpore et fraternitatis consortio sequestretur, quanto fuerit propinquioris sanguinis contagione pollutus. Hujus institutionis regulam qui subscribimus irrefragabili auctoritate nos spondemus servaturos: si quis autem tam nostrum vel eorum qui nunc sanctae synodo ex hac provincia defuerunt huic tam salubri ordinationi obviare praesumpserit vel solerter adimplere neglexerit, convictus totius fraternae caritatis aliquandiu habeatur extraneus.

Sanè juxta priorum canonum decreta concilium apud fratrem nostrum Montanum episcopum, si Dominus voluerit, futurum pronuntiamus, ita ut frater et coëpiscopus noster Montanus, qui in metropoli est, ad comprovinciales nostros Domini sacerdotes litteras de congreganda synodo adveniente tempore debeat destinare. Nunc ergo in nomine Domini finitis his quae in collationem venerunt, gratias agimus omnipotenti Deo, deinde domino glorioso Amalarico regi divinam clementiam postulantes, qui innumeris annis regni ejus ea quae ad cultum fidei perveniunt peragendi nobis licentiam praestet. Amen.

Montanus in Christi nomine episcopus his constitutionibus adquievi, relegi et subscripsi die et anno quo suprà.

Pancarius episcopus his constitutionibus adquievi, relegi et subscripsi die et anno quo suprà.

Canonius episcopus his constitutionibus adquievi, relegi et subscripsi die et anno quo suprà.

Paulus episcopus his constitutionibus adquievi, relegi et subscripsi die et anno quo suprà.

Domitianus episcopus his constitutionibus adquievi, relegi et subscripsi die et anno quo suprà.

Marcianus[4] in Christi nomine episcopus, ob causam fidei catholicae in Toletana urbe exilio deputatus, sanctorum fratrum meorum constitutionibus interfui, relegi et subscripsi die et anno quo suprà.

Nibridius in Christi nomine episcopus ecclesiae catholicae Egarensis hanc constitutionem consacerdotum meorum in Toletana urbe habitam, quum post aliquantum temporis advenissem, salva auctoritate priscorum canonum, relegi, probavi et subscripsi.

Justus in Christi nomine ecclesiae catholicae Urgelitanae episcopus hanc constitutionem consacerdotum meorum in Toletana urbe habitam, quum post aliquantum temporis advenissem, salva auctoritate priscorum canonum, relegi, probavi et subscripsi.

Dominis[5] dilectissimis fratribus filiisque territorii Palentini Montanus episcopus in domino Deo aeternam salutem.

Cunctarum ecclesiarum Domini potissimos praesules per Ezechielem prophetam terribilis illa commonitorii dictio sub speculatoris nomine concutit, dicens: *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens er-*

4 Æ. BR. Marrucinus. E. 3. 4. T. 1. 2. U. Marracinus.

5 Desunt hae epistolae in A. Æ. E. 3. desumptae sunt ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

go ex ore meo sermonem annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium: impie, morte morieris: non annuntiaveris ei, neque loquutus fueris, ut avertatur a via sua impia et vivat; ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram: et cetera, quae hujus lectionis ordo de admonentis admonitique anima exquirendum ostendit. Hac ergo voce permotus hujus officii necessitudinem me suscepisse non nesciens studere curavi, ne cujusquam perditi animam de manu mea Christus requirat[6], praesertim quum Toletanae urbi metropolitanum privilegium vetus consuetudo tradiderit, et eò magis non solùm parochiarum, sed et urbium cura hujus urbis sollicitet sacerdotem. Ergo, ut Apostolus dicit: *Quid horum vultis? in virga veniam ad vos? an in caritate et spiritu mansuetudinis?* nova namque praesumptio praesidentium vobis presbyterorum nostros pulsavit auditus, si tamen nova tantùm et non detestabilis dici possit, quae ab initio fidei catholicae nunquam praeter nunc subrepsisse[7] probatur, ut id quod per manus summi pontificis trinae divinitatis invocatio sanctificare consuevit, presbyter ignarus disciplinae conficere sibi chrisma praesumeret. Hoc si ignaviae est, tam demens sacerdos esse non debuit; si praesumptionis est, hunc schismaticum esse quis nesciat, qui inauditam rem et religioni contrariam, senescente jam mundo, talis temerator inducat? Revolvatur manibus vestris, o presbyteri, sacratissimus Numeri liber, in quo vestri officii in septuaginta seniorum personis auspicatus est honor, et invenietis quorum negotiorum vobis praerogativa concessa sit. Adjutores vos Deus nostri laboris secundo dignitatis gradu esse voluit, non temeratores sacrarum quarumdam rerum esse permisit. Sic Nadab et Abiud ignem offerentes alienum, id est sui officii non debitum, divinus ignis absumpsit. Sic Chore, Dathan, atque Abiron Moysi Dei gratia et divinis eloquiis perfruenti invidentibus ac dicentibus: *Non soli tibi loquutus est Deus, quia omnis congregatio sancta est,* novis schismaticis interitus novae perditionis advenit, ut jejuno ore insatiabiliter terra sorberet, quos indignatio divina damnasset. Quid memorem Oziam qui non contentus regalibus fascibus, ne fungeretur et sacerdotis officio contra jus fasque potestatis velatus cothurno oblationem expiationis solis sacerdotibus debitam dum offerre pararet, sic ultione coelesti lepra perfunditur, ut munere sacerdotis et regni exosus usque ad obitum permaneret? Ozam pariter, quantum ad ipsum erat, devoto officio juvencis calcitrantibus ne arca Dei laberetur sustinere parantem divinitus percussio illata consumpsit, ostendere scilicet volens, quia nullis omnino causis, nec sub occasione humilitatis praesumentibus, divina officia et sacramenta coelestia ab eo, cui non incumbit officium, contingi aliquatenus debent. Caveant ergo, caveant hi qui sibi putant esse licitum quod aliis non ignorant esse illicitum, ne similis eos horum, quos memoravimus, poena percellat. An forsitan sanctorum patrum regulas et constitutiones synodicas ignoratis, quibus praecipiuntur ut parochienses presbyteri non per viliores personas, sed aut per semetipsos aut per rectores sacrariorum annuis vicibus chrisma a praesidente sibi episcopo petant? credo quòd qui petere jusserunt potestatem consecrandi penitus abstulerunt. Providebit ergo caritas vestra, ne post hujus humilitatis nostrae interdictum, donec et consuetus vobis a Domino praeparatur antistes, quisquis vetita[8] iterare praesumat et incipiat graviorem ecclesiasticae districtionis sustinere censuram. Utatur quisquis honoris sui concesso privilegio, quod proprium scit ordinis presbyterii, non quod summi pontificatus est improbus minister assumat. Quisquis post hanc admonitionem in hujuscemodi rebus aliquatenus fuerit deprehensus anathematis insolubili vinculo se noverit esse damnandum: cui in hoc ipsum non parum humanitatis conceditur, quòd nunc eum transire patimur impunitum. Sanè si Dominus voluerit, quum tempus paschalis festivitatis advenerit, si vobis ad petendum impossibile est, datis litteris vestris indicare debebitis, et nos sacri hujus liquoris ultro poterimus transmittere gratiam, dummodo non praesumatur illicita. Pari ratione cognovimus quòd ad consecrationem basilicarum alienae sortis a vobis episcopi invitentur, et licèt sint unius fidei copula nobiscum in Christo connexi, tamen nec provinciae privilegiis nec rerum Domini noscitur utilitatibus convenire, quia jam ad ipsum hujuscemodi fama perlata est; ideoque salubri ordinatione censuimus, ut si quando talis necessitas incubuerit, litteris nos informare debeatis, et aut per nos aut per eum qui nobis ex fratribus et coëpiscopis nostris visus fuerit et consecratio ecclesiarum, Deo auspice, poterit celebrari. Praeterea perditissimam Priscillianistarum sectam[9] non tam actis, quàm nomine a vobis praecipuè novimus honorari. Rogo, quae est ista dementia in ejus amore superfluè labi, quem in opere non velis imitari? Nam ut pauca de ejus spurcitiis in notitiam vestri deducam, exceptis iis quae in divinitatem profanus erupit et ore sacrilego blasphemavit, omnium vitiorum in eodem congeries veluti in sordium sentina confluxit, ut sectatricum pudorem impuderatus

6 T. 1. 2. inquirat.
7 U. surrexisse.
8 U. 4. vetera.
9 E. 4. T. 1. 2. sectam tam actis.

adulter eriperet, et ut ad sceleris nefarii effectum faciliùs perveniret, maleficii usum gesta ejus assignant. Quid tamen in hoc religioni congruum fidelis cujusquam anima veneratur, qui non solùm a sanctis sacerdotibus refutatus est, verùm etiam mundani principes justitia legum suarum eum pro memorati sceleris qualitate damnarunt? Hunc talem fuisse pleniùs discet qui beatissimi ac religiosissimi viri Thuribii episcopi ad sanctum papam urbis Romae Leonem libros editos legit, in quibus hanc sordidam haeresim explanavit, aperuit et occultam tenebris suis perfidiaeque nube velatam in propatulo misit. Ex ipsis etenim libris, qualiter cavere, quid respondere contra sacrilegos possit pius lector inveniet. Unde quaeso, ut perfidiam cum auctore damnantes atque anathematizantes rectae fidei regulam teneatis, et de omnibus suprascriptis cautiores exhibere vos procuretis, quò faciliùs nec mihi de taciturnitate possit esse damnatio, et vobis de obedientia fructum maximum coram Salvatore Deo nostro providere possitis. Pax Domini cum omnibus vobis. Amen.

Domino eximio praecipuoque christicolae, domino et filio Thuribio Montanus episcopus.

Alumnum te fidei catholicae et sanctae religionis amicum etiam in actis mundialibus conversantem valde et novimus et probavimus. Quum enim adhuc floreres in seculo, ita claritudinis tuae vita perpatuit, ut secundùm sententiam Domini et quae sunt Caesaris Caesari non negares, et Deo quae sua sunt devota mente persolveres. Jure etenim auctorem te divini cultus in hac praesertim provincia nominabo. Putasne quanta tibi apud Deum maneat merces, cujus solertia vel instinctu et idolatriae error abscessit, et Priscillianistarum detestabilis ac pudenda[10] secta contabuit? si tamen adhuc ejus nomen honorare desistant, cujus per tuam admonitionem collapsa esse opera non ignorant. Nam de terrenorum dominorum fide quid loquar? cui ita tuum impendisti laborem, ut feroces cohabitantium tibi animos ad salubrem regulam et normam regularis disciplinae perduceres. Praestabit divina clementia quia id quod summo labore conatus es, precibus et oratione perficeres. Quae tamen ex Palentino conventu ad nos pervenerint celsitudini vestrae indicare curavi, quò faciliùs per vestram increpationem nefanda praesumptio in posterum conquiescat. Quidam ut ad nos perlatum est presbyteri ausu temerario res sacras non tam consecrare quàm violare praesumunt, et cunctis ab initio fidei catholicae seculis inusitatum sui ordinis hominibus, nisi tantùm summis pontificibus debitum, jus consecrationis chrismae, nescio quo typo an dementia dicam, indubitanter assumunt, quod quàm sacrilegum sit, piissimam conscientiam tuam latere non credo, et ideo spero ut pro enervanda hac ipsa superfluitate severissimi sacerdotis auctoritate utaris, et tantae rei temeratores districtiori increpatione coërceas. Qui si post datam admonitionem nefas iterare praesumpserint, contumacia eorum sententia convenienti damnabitur. Simili ratione cognovimus, eò quòd necessitudine consecrandarum basilicarum fratres nostri alienae sortis episcopi in locis istis invitati conveniant; et licèt sit in toto orbe sponsae Christi thalamus unus ejusque antistites una in eodem sint fibula caritatis et fidei unione connexi; quod tamen privilegium decessori nostro, necnon dominis et fratribus nostris Carpetaniae vel Celtiberiae episcopis vester coëpiscopus fecit, in exemplaribus caritati vestrae direximus ut scire possitis, improba petitio qualem potuisset habere profectum. Et certè municipia, id est Segobia, Brittablo et Cauca eidem non quidem rationabiliter, sed pro nominis dignitate concessimus, ne collata benedictio, persona vagante, vilesceret. Quod ipsi tantummodo, dum adjuvit, praestitum fuisse cognoscite. Hoc ergo providere volumus, ut consuetudinem antiquam nulla ratione praetermittere debeatis; quòd si haec nostra admonitio in vobis nihil profecerit, necesse nobis erit Domini nostri exinde auribus intimare, pariter et filio nostro Ergani suggerere, et hujusmodi ausum praecepta culminis ejus vel districtio judicis non sine vestro detrimento severissimè vindicabunt: tanta etenim, tribuente Domino, ejus est pietas, ut nihil de hoc quod jus antiquum custodisse probatur, immutari permittat. Divina vos custodiat Trinitas. Amen.

10 E. 4. T. 1. 2. pudibunda.

XLVIII.

CONCILIUM TOLETANUM TERTIUM

SEXAGINTA DUORUM EPISCOPORUM,

IN QUO ARIANA HAERESIS IN HISPANIA CONDEMNATUR.

In nomine domini nostri Jesu Christi, anno regnante quarto gloriosissimo atque piissimo et Deo fidelissimo domino Recaredo rege, die VIII. iduum majarum era DCXXVII. haec sancta synodus habita est in civitate regia Toletana ab episcopis totius Hispaniae vel Galliae qui infra scripti[1] sunt.

Quum pro fidei suae sinceritate idem gloriosissimus princeps omnes regiminis[2] sui pontifices in unum convenire mandasset, ut tam de ejus conversione quàm de gentis Gothorum innovatione in Domino exultarent et divinae dignationi pro tanto munere gratias agerent, sanctissimus idem princeps sic venerandum concilium alloquitur dicens: Non incognitum reor esse vobis, reverentissimi sacerdotes, quòd propter instaurandam disciplinae ecclesiasticae formam ad nostrae vos serenitatis praesentiam devocaverim: et quia decursis retro temporibus haeresis imminens in tota ecclesia catholica agere synodica negotia denegabat, Deus cui placuit per nos ejusdem haeresis obicem depellere admonuit instituta de more ecclesiastica reparare. Ergo sit vobis jucunditatis, sit gaudii quòd mos canonicus prospectu Dei per nostram gloriam ad paternos reducitur terminos; priùs tamen admoneo pariter et exhortor, jejuniis vos et vigiliis atque orationibus operam dare, ut ordo canonicus quem a sacerdotalibus sensibus detraxerat longa ac diuturna oblivio, quae aetas nostra se[3] nescire fatetur, divino vobis rursus dono patefiat. Adhaec autem gratias Deo agentes et religiosissimo principi, universo concilio in laudibus acclamante, triduanum est exinde praedicatum jejunium, sed quum die octavo iduum majarum in unum coetum[4] Dei sacerdotes adessent et oratione praemissa unusquisque sacerdotum competenti loco resedisset, ecce in medio eorum adfuit serenissimus princeps, seque cum Dei sacerdotibus orationi communicans, divino deinceps flamine plenus, sic ad loquendum exorsus est dicens: Non credimus vestram latere sanctitatem quanto tempore in errore Arianorum laborasset Hispania, et non multos post discessus genitoris nostri dies quibus nos vestra beatitudo fidei catholicae sanctae cognovit esse sociatos, credimus generaliter magnum et aeternum gaudium habuisse, et ideo venerandi patres, ad hanc vos peragendam congregari decrevimus[5] synodum, ut de hominibus[6] nuper advenientibus ad Christum ipsi aeternas gratias Domino deferatis: quidquid verò verbis apud sacerdotium vestrum nobis agendum erat de fide atque spe nostra quam gerimus, in hunc tomum conscripta atque allegata notescimus: relegatur enim in medio vestri, et judicio synodali examinata per omne succiduum tempus gloria nostra ejusdem fidei testimonio decorata clarescat.

Susceptus est autem ab omnibus Dei sacerdotibus offerente rege sacrosanctae fidei tomus, et pronuntiante notario clara voce recensitus est ita: Quamvis Deus omnipotens pro utilitatibus populorum regni nos culmen subire tribuerit, et moderamen gentium non paucarum regiae nostrae curae commiserit, meminimus tamen nos mortalium conditione praestringi, nec posse felicitatem futurae beatitudinis aliter promereri, nisi nos cultui verae fidei deputemus et conditori nostro saltem confessione qua dignus ipse est placeamus; pro qua re quantò subditorum gloria regali extollimur, tantò providi esse debemus in his quae ad Deum sunt vel nostram spem augere vel gentibus a Deo nobis creditis consulere. Ceterùm quid pro tantis beneficiorum collationibus[7] omnipotentiae divinae valemus tribuere, quando omnia ipsius sunt et bonorum nostrorum nihil egeat, nisi ut in eum sic tota devotione credamus, quemadmodum per scripturas sacras se ipse intelligi voluit et credi praecepit? id est ut confiteamur esse Patrem qui genuit[8] ex sua substantia Filium sibi coaequalem et coaeternum, non tamen ut ipse idem sit natus et genitor, sed persona

1 Æ. BR. T. 1. subscripturi sunt. E. 3. T. 2. scripturi sunt. E. 4. subscripti sunt.
2 BR. E. 4. regni.
3 BR. senescere.
4 T. 2. agmen.
5 T. 2. jussimus.
6 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. omnibus.
7 Ex Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. In A. et reliquis: consolationibus.
8 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. genuerit.

alius sit Pater qui genuit, alius sit Filius qui fuerit generatus, unius tamen uterque substantiae divinitate subsistat: Pater ex quo sit Filius, ipse verò ex nullo sit alio Filius qui habeat Patrem, sed sine initio et sine diminutione in ea qua Patri coëqualis et coëternus est divinitate subsistat: Spiritus aequè Sanctus confitendus a nobis et praedicandus est a Patre et Filio procedere et cum Patre et Filio unius esse substantiae: tertiam verò in Trinitate Spiritus Sancti esse personam, qui tamen communem habeat cum Patre et Filio divinitatis essentiam: haec enim sancta Trinitas unus est Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus, cujus bonitate omnis licèt bona sit condita creatura, per assumptam tamen a Filio humani habitus formam a damnata progenie reformamur ad beatitudinem pristinam. Sed sicut verae salutis indicium est Trinitatem in unitate et unitatem in Trinitate sentire, ita erit consummatae[9] justitiae si eamdem fidem intra universalem ecclesiam teneamus et apostolica monita in apostolico positi fundamento servemus. Vos tamen Dei sacerdotes meminisse oportet quanta hucusque ecclesia Dei catholica per Hispanias adversae partis molestiis laboraverit, dum et catholici constantem fidei suae tenerent et defenderent veritatem, et haereses pertinaciori animositate propriae[10] niterentur perfidiae: me quoque, ut re ipsa conspicitis calore fidei accensum in eo Dominus excitavit, ut depulsa obstinatione infidelitatis et discordiae submoto furore populum, qui sub nomine religionis famulabatur errori, ad agnitionem fidei et ecclesiae catholicae consortium revocarem. Adest enim omnis gens Gothorum inclyta et fere omnium gentium genuina virilitate opinata, quae licèt suorum pravitate doctorum a fide hactenus vel unitate ecclesiae fuerit catholicae segregata, toto nunc tamen mecum assensu concordans ejus ecclesiae communioni participatur, quae diversarum gentium multitudinem materno sinu suscipit et caritatis uberibus nutrit, de qua propheta canente dicitur: *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Nec enim sola Gothorum conversio ad cumulum nostrae mercedis accessit, quinimmo et Suevorum gentis infinita multitudo, quam praesidio coelesti nostro regno subjecimus; alieno enim licèt in haeresim deductam vitio, nostro tamen ad veritatis originem studio revocavimus. Proinde, sanctissimi patres, has nobilissimas gentes, quae lucris per nos dominicis applicatae sunt, quasi sanctum et placabile sacrificium per vestras manus aeterno Deo offero; erit enim mihi immarcescibilis corona vel gaudium in retributione justorum, si hi populi qui nostra ad unitatem ecclesiae solertia transcucurrerunt, fundati in eadem et stabiliti permaneant. Sicut enim divino nutu nostrae curae fuit hos populos ad unitatem Christi ecclesiae pertrahere, ita sit vestrae docibilitatis catholicis eos dogmatibus instituere, quo in toto cognitione veritatis instructi noverint ex solido errorem haeresis perniciosae respuere, et verae fidei tramitem ex caritate retinere, vel catholicae ecclesiae communionem desiderio avidiori complecti. Ceterùm sicut facilè ad veniam pervenisse confido quòd nescia hucusque tam clarissima erraverit gens, ita gravius esse non dubito, si agnitam veritatem dubio corde teneant atque a patenti lumine, quod absit, oculos suos avertant: unde valdè pernecessarium esse prospexi vestram in unum convenire beatitudinem, habens sententiae dominicae fidem quae dicit: *Ubi fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi ero in medio eorum.* Credo enim beatam sanctae Trinitatis divinitatem huic sancto interesse concilio; et ideo tamquam ante conspectum Dei, ita in medio vestri fidem meam protuli conscius admodùm sententiae divinae dicentis: *Non celavi misericordiam tuam et veritatem tuam a congregatione multa:* vel apostolum Paulum Thimoteo discipulo praecipientem audivi: *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam in qua vocatus es et confessus bonam confessionem coram multis testibus:* vera est enim Redemptoris nostri ex evangelio sententia, qua confitentem se coram hominibus confiteri dicit coram Patre, et negantem se esse negaturum. Expedit enim nobis id ore confiteri[11] quod corde credimus, secundùm coeleste mandatum quo dicitur: *Corde creditur ad justitiam, oris autem confessio fit ad salutem:* proinde sicut anathematizo Arium cum omnibus dogmatibus et complicibus suis, qui unigenitum Dei Filium a paterna degenerem asserebat esse substantia nec a Patre genitum sed ex nihilo dicebat esse creatum, vel omnia concilia malignantium quae adversùs sanctam synodum Nicaenam extiterunt, ita in honorem et in laudem fidem sanctam Nicaeni observo et honoro concilii, quam contra eumdem rectae fidei pestem Arium trecentorum decem et octo sancta episcopalis scripsit synodus; amplector itaque et teneo fidem centum quinquaginta episcoporum Constantinopoli congregatorum, quae Macedonium Spiritus Sancti substantiam minorantem et Patris et Filii unitatem et essentiam segregantem jugulo veritatis interemit; primae quoque Ephesinae synodi fidem, quae adversùs Nestorium ejusque doctrinam lata est, credo pariter et honoro; similiter et Chalcedonensis concilii fidem, quam plenam sanctitate et eruditione adversùs Eutychem et Dioscorum protulit, cum omni ecclesia catholica reverenter suscipio; omnium quoque orthodoxorum venerabilium sacerdotum concilia, quae ab his suprascriptis quatuor synodis fidei puritate non dissonant, pari veneratione observo. Properet ergo reverentia

9 T. 2. consummatio. 10 T. 2. propriam niterentur vindicare perfidiam. 11 Æ. BR. E. 4. T. 2. profiteri.

vestra fidem hanc nostram canonicis applicare monumentis, et ab episcopis vel religiosis aut gentis nostrae primoribus solerter fidem, quam in ecclesia catholica Deo crediderunt, audire, quam rem notatam apicibus vel eorum subscriptionibus roboratam futuris olim temporibus in testimonium Dei atque hominum reservate, ut hae gentes quarum in Dei nomine regia potestate praecellimus, et quae deterso antiquo errore per unctionem sacrosancti chrismatis vel manus impositionem Paraclitum intra Dei ecclesiam perceperunt Spiritum, quem unum et aequalem cum Patre et Filio confitentes ejusque dono in sinu ecclesiae sanctae catholicae collocatae sunt, si eorum aliquî hanc rectam et sanctam confessionem nostram minimè credere voluerint, iram Dei cum anathemate aeterno percipiant, et de interitu suo fidelibus gaudium et infidelibus sint in exemplum. Huic verò confessioni meae sanctas suprascriptorum conciliorum constitutiones contexui, et testimonio divino tota cordis simplicitate subscripsi.

Fides a sancto Nicaeno concilio edita.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem: et[12] cetera. Ita perhibuit, ceu in Nicaeno concilio constituta est a sanctis episcopis, Recaredus rex.

Fides quam exposuerunt CL patres consona magnae Nicaenae synodo.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem: et[13] cetera.

Tractatus Chalcedonensis concilii.

Suffecerat quidem ad plenissimam pietatis: et[14] reliqua. Itaque hoc loquutus est praedictus rex.

Ego Recaredus rex fidem hanc sanctam et veram confessionem, quam una per totum orbem catholica confitetur ecclesia, corde retinens, ore affirmans, mea dextera Deo protegente subscripsi.

Ego Baddo gloriosa regina hanc fidem, quam credidi et suscepi, mea manu de toto corde subscripsi.

Tunc acclamatum est in laudibus Dei et in favore principis ab universo concilio: Gloria Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto, cui cura est pacem et unitatem ecclesiae suae sanctae catholicae providere: Gloria domino nostro Jesu Christo, qui pretio sanguinis sui ecclesiam catholicam ex omnibus gentibus congregavit: Gloria domino nostro Jesu Christo, qui tam illustrem gentem unitati verae fidei copulavit, et unum gregem et unum pastorem instituit: Cui a Deo aeternum meritum[15] nisi vero catholico Recaredo regi? Cui a Deo aeterna corona nisi vero orthodoxo Recaredo regi? Cui praesens gloria et aeterna nisi vero amatori Dei Recaredo regi? Ipse novarum plebium in ecclesia catholica conquisitor: Ipse mereatur veraciter apostolicum meritum qui apostolicum implevit officium: Ipse sit Deo et hominibus amabilis qui tam mirabiliter Deum glorificavit in terris, praestante domino[16] Jesu Christo, qui cum Deo Patre vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti in secula seculorum. Amen.

Fidei confessio episcoporum, presbyterorum vel primorum Gothicae gentis qui infrà scripserunt.

Praecipiente autem universo venerabili concilio atque jubente, unus episcoporum catholicorum ad episcopos et religiosos vel majores natu ex haerese Ariana conversos ejusmodi alloquutione exorsus est dicens: Officii nostri cura et fidelissimi atque gloriosissimi principis admonitione propellimur diligenter a vestra caritate perquirere, vel quid damnetis in haerese aut quid intra Dei sanctam catholicam credatis ecclesiam: nam sicut dicente Psalmista didicimus: *Incipite Domino in confessione:* optimum est vestraeque saluti conveniens palam confiteri quod creditis, et sub auditu universorum anathematizare quod respuitis. Tunc prorsus optimè poteritis evangelicae atque apostolicae fidei participes fieri, si eamdem fidem catholicam ex confessione catholica incipiatis vel propria subscriptione firmetis, et sicuti Deo jam de bona consensione cogniti estis conscientia, ita et proximis vos fidei sanctae adstipulatione monstretis: eò itaque fiet, ut et vos Christi esse corporis membra significetis et nostra exiguitas nihil dubium, nihil infidum unquam de vestra suspicetur fraternitate, dum patuerit vos tabem perfidiae Arianae cum omnibus dogmatibus, regulis, officiis, communione, codicibus praedamnare, et detestandae[17] haereseos expoliati contagione, innovati quodammodo intra ecclesiam Dei splendidè habitu verae fidei clareatis. Tunc episcopi omnes unà cum clericis suis primoresque gentis Gothicae pari consensione dixerunt: Licèt hoc quod fraternitas

12 Scribitur integrum Nicaenum symbolum in reliquis codicibus praeter A. in quo haec ad marginem legitur nota: *Hoc invenies in synodo Nicaena.*

13 Habetur fides Constantinopolitanae synodi in omnibus codicibus excepto A. in quo ad marginem scribitur: *Similiter hoc reperies in Constantinopolitano concilio.*

14 Latiùs exprimitur hic tractatus in ceteris codicibus praeter A. et Æ. in quibus haec exhibentur ad marginem depicta verba: *Id integrè investigabis in Chalcedonensi concilio.*

15 Æ. gaudium.

16 Æ. T. 2. domino nostro Jesu Christo.

17 Ex Æ. BR. In A. et reliquis: attestandae.

atque paternitas vestra a nobis cupit audire vel fieri, jam olim conversionis nostrae tempore egerimus, quando sequuti gloriosissimum dominum nostrum Recaredum regem ad Dei ecclesiam transivimus, et perfidiam Arianam cum omnibus superstitionibus suis anathematizavimus pariter et abjecimus; nunc verò propter caritatem et devotionem, quam vel Deo vel ecclesiae sanctae catholicae meminimus nos debere, non tantùm haec eadem quae petitis promptissimè agere properamus, sed et si qua adhuc congrua fidei esse prospicitis nobis de caritate persuadite; nos etenim semel rectae fidei amor in eam devotionem advexit, ut omne, quod nobis veriùs fraternitas vestra patefecerit, teneamus et liberali fateamur confessione.

I. Omnis ergo, qui fidem et communionem ab Ario venientem, et hucusque a nobis retentam adhuc tenere desiderat et de tota cordis intentione non damnat, anathema sit.

II. Quicumque Filium Dei dominum Jesum Christum negaverit a paterna substantia sine initio genitum, et aequalem Patri esse vel consubstantialem, anathema sit.

III. Quicumque Spiritum Sanctum non credit aut non crediderit a Patre et Filio procedere, eumque non dixerit coaeternum esse Patri et Filio et coëssentialem, anathema sit.

IV. Quicumque in Patre et Filio et in Spiritu Sancto et personas non distinguit, et unius divinitatis substantiam non agnoscit, anathema sit.

V. Quicumque Filium Dei dominum nostrum Jesum Christum et Spiritum Sanctum esse Patre minores asseruerit et gradibus separaverit, creaturamque esse dixerit, anathema sit.

VI. Quicumque Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unius substantiae, omnipotentiae et aeternitatis esse non crediderit, anathema sit.

VII. Quicumque nescire Filium Dei quae Pater sciat dixerit, anathema sit.

VIII. Quicumque initium Filio Dei et Spiritui Sancto deputaverit, anathema sit.

IX. Quicumque Filium Dei secundùm divinitatem suam visibilem aut passibilem ausus fuerit profiteri, anathema sit.

X. Quicumque Spiritum Sanctum, sicut Patrem et Filium, verum Deum et omnipotentem esse non credit, anathema sit.

XI. Quicumque alibi fidem et communionem catholicam praeter ecclesiam universalem esse credit, illam dicimus ecclesiam quae Nicaeni et Constantinopolitani et primi Ephesini et Chalcedonensis concilii decreta tenet pariter et honorat, anathema sit.

XII. Quicumque Patrem et Filium et Spiritum Sanctum honore et gloria et divinitate separat et disjungit, anathema sit.

XIII. Quicumque Filium Dei et Spiritum Sanctum cum Patre non crediderit esse glorificandos et honorandos, anathema sit.

XIV. Quicumque non dixerit: Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto, anathema sit.

XV. Quicumque rebaptizandi sacrilegum opus bonum esse credit aut crediderit, agit aut egerit, anathema sit.

XVI. Quicumque libellum detestabilem duodecimo anno Leovigildi regis a nobis editum, in quo continetur Romanorum ad haeresem Arianam transductio, et in quo gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto malè a nobis instituta continetur; hunc libellum si quis pro vero habuerit, anathema sit in aeternum.

XVII. Quicumque Ariminense concilium non ex toto corde respuerit et damnaverit, anathema sit.

XVIII. Confitemur enim nos ex haerese Ariana toto corde, tota anima et de tota mente nostra ad ecclesiam catholicam fuisse conversos: nulli dubium est nos nostrosque decessores errasse in haerese Ariana, et fidem evangelicam atque apostolicam nunc intra ecclesiam catholicam didicisse. Proinde fidem sanctam quam praefatus religiosissimus dominus noster patefecit in medio concilii et manu sua subscripsit, hanc et nos tenemus, hanc confitemur pariter et suscipimus, hanc in populis praedicare atque docere promittimus. Haec est vera fides quam omnis ecclesia dum per totum mundum tenet catholicam esse creditur et probatur: cui haec fides non placet aut non placuerit, sit anathema Maran atha in adventu domini nostri Jesu Christi.

XIX. Qui fidem spernit Nicaeni concilii, anathema sit.

XX. Qui fidem concilii Constantinopolitani centum quinquaginta episcoporum veram esse non dixerit, anathema sit.

XXI. Qui fidem Ephesinae synodi primae et Chalcedonensis non tenet et delectatur, anathema sit.

XXII. Qui concilia omnium orthodoxorum episcoporum consona conciliorum Nicaeni, Constantinopolitani, primi Ephesini et Chalcedonensis non recipit, anathema sit.

XXIII. Proinde damnationem hanc perfidiae et communicationis Arianae et omnium conciliorum haeresem Arianam foventium cum anathemate eorum propria manu subscripsimus: constitutiones verò sanctorum conciliorum Nicaeni, Constantinopolitani, Ephesini et Chalcedonensis, quas gratissima aure audivimus et consensione nostra veras esse probavimus, de toto corde et de tota anima et de tota mente nostra subscripsimus, nihil ad cognitionem veritatis lucidius arbitrantes quàm quod supradictorum conciliorum continent auctoritates. De Trinitate autem et unitate Patris et Fi-

lii et Spiritus Sancti nihil his verius, nihil lucidius unquam potest vel poterit demonstrari: de mysterio incarnationis unigeniti Filii Dei pro salute humani generis, quo et vera probatur humanae naturae sine peccati contagione susceptio et permanet incorruptae in eo divinitatis plenitudo, dum et natura utraque non deperit et una fit ex utraque domini nostri Jesu Christi persona, satis plena in his conciliis probatur patefieri veritate et a nobis creditur omni remota dubitatione. Si qui unquam hanc fidem sanctam depravare, corrumpere, mutare tentaverint aut ab eadem fide vel communione catholica, quam nuper sumus Deo miserante adepti, egredi, separari vel dissociari voluerint, sint Deo et universo mundo crimini infidelitatis in aeternum obnoxii. Floreat autem ecclesia sancta catholica per omnem mundum pacatissimè et emineat doctrina, sanctitate et potestate: si qui intra eam fuerint, crediderint, communicaverint, hi audiant ad dexteram Patris positi: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi.* Si qui autem ab ea recesserint ejusque detraxerint fidei et communionem respuerint, hi audiant ore divino in die judicii: *Discedite a me maledicti, nescio vos, ite in ignem aeternum qui paratus*[18] *est diabolo et angelis ejus.* Sint ergo damnata in coelo et in terra quaecumque per hanc catholicam fidem damnantur, et sint accepta in coelo et in terra quaecumque in hanc fidem accipiuntur, regnante domino nostro Jesu Christo, cui cum Patre et Spiritu Sancto est gloria in secula seculorum. Amen.

Fides a Sancto Nicaeno concilio edita.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem[19].

Fides quam exposuerunt centum quinquaginta patres consona magnae Nicaenae synodo.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem[20].

Tractatus Chalcedonensis concilii.

Suffecerat quidem ad plenissimam[21].

Damnatio[22] *Arianae haeresis.*

Ugnas in Christi nomine episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem sanctam hanc catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Ubiligisclus[23] in Christi nomine episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Murila in Christi nomine episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Sunnila in Christi nomine civitatis Vesensis episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Gardingus in Christi nomine civitatis Tudensis[24] episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Bechila[25] in Christi nomine civitatis Lucensis episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Arvitus[26] in Christi nomine civitatis Portucalensis episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi[27].

Froisclus in Christi nomine civitatis Dertosanae episcopus anathematizans haeresis Arianae dogmata superiùs damnata, fidem hanc sanctam catholicam, quam in ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Similiter et reliqui presbyteri et diacones ex haerese Ariana conversi subscripserunt.

Signum Gussini[28] viri illustris proceri.

Fonsa vir illuster anathematizans subscripsi.

18 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. *praeparatus.*

19 Exprimitur integrè Nicaenum symbolum in reliquis codicibus praeter A. et Æ. qui hanc exhibent marginalem notam: *Hoc pleniùs in concilio Nicaeno invenies.*

20 Latiùs scribitur Constantinopolitanum symbolum in ceteris codicibus, exceptis A. et Æ. in quibus ad marginem legitur: *Similiter invenies hoc in Constantinopolitano concilio.*

21 Habetur latè expressus hic tractatus in reliquis codicibus praeter A. et Æ. in quibus haec inscribitur marginalis nota: *Hoc in Chalcedonensi concilio reperies copiosiùs.*

22 Ex U. In A. Æ. *Ubi damnata est Ariana haeresis.* In reliquis deest hic titulus.

23 In omnibus codicibus, excepto A. Murila praeponitur Ubiligisclo.

24 Ex reliquis praeter A. in quo: Tudesinae.

25 BR. E. 4. T. 1. 2. Beccila. U. Beccilla.

26 E. 4. T. 1. 2. Argiovitus.

27 Ex reliquis codicibus praeter A. in quo legitur: *signum feci.*

28 Æ. Gusiani. E. 4. T. 1. 2. Quissini.

Afrila vir illuster anathematizans subscripsi.

Aila[29] vir illuster anathematizans subscripsi.

Ella[30] vir illuster anathematizans subscripsi.

Similiter et omnes seniores Gothorum subscripserunt.

Post confessionem igitur et subscriptionem omnium episcoporum et totius gentis Gothicae seniorum gloriosissimus dominus noster Recaredus rex pro reparandis simul et confirmandis disciplinae ecclesiasticae moribus, Dei sacerdotes taliter affatus est dicens: Regia cura usque in eum modum protendi debet et dirigi, quem plenam constet veritatis et scientiae capere rationem; nam sicut in rebus humanis gloriosiùs eminet potestas regia, ita et prospiciendae commoditati comprovincialium major debet esse et providentia. At nunc, beatissimi sacerdotes, non in eis tantummodo rebus diffundimus solertiam nostram quibus populi sub nostro regimine positi pacatissimè gubernentur et vivant, sed etiam in adjutorio Christi extendimus nos ad ea quae sunt coelestia cogitare et quae populos fideles efficiunt satagimus non nescire. Ceterùm si totis nitendum est viribus humanis moribus modum ponere et insolentium rabiem regia potestate refrenare, si quieti et paci propagandae opem debemus impendere, multò magis est adhibenda sollicitudo desiderare et cogitare divina, inhiare sublimia et ab errore retractis populis veritatem eis serena luce ostendere: sic enim agit qui multiplici bono se a Deo remunerari confidit; sic enim audit qui super id quàm quod ei committitur auget, dum illi dicitur: *Quidquid supererogaveris ego cum rediero reddam tibi.* Ergo quia jam fidei nostrae et confessionis formam plena serie vestra beatitudo recensuit, simulque et sacerdotum nostrorumque procerum fides atque confessio sanctitati vestrae perpatuit, hoc adhuc necessariò pro firmitate catholicae fidei nostra Deo supplex instituere decrevit auctoritas, ut propter roborandam gentis nostrae novellam conversionem omnes Hispaniarum et Galliae ecclesiae hanc regulam servent: ut omnes sacrificii tempore ante communionem[31] corporis Christi vel sanguinis juxta orientalium partium morem unanimiter clara voce sacratissimum fidei recenseant symbolum, ut primùm populi quid credulitate teneant fateantur et sic corda fide purificata ad Christi corpus et sanguinem percipiendum exhibeant. Dum enim constitutio haec fuerit perenniter conservata in Dei ecclesia et fidelium ex solido corroboratur credulitas, et perfidia infidelium confutata ad id quod repetitum saepiùs recognoscit facillimè inclinatur; nec se quisquam jam de ignorantia fidei excusabit a culpa, quando universorum ore cognoscit quid catholica teneat et credat ecclesia. Omnibus ergo capitulis, quae adhuc per vestram sanctitatem regulis ecclesiasticis adjicienda sunt, hoc pro fidei sanctae reverentia et firmitate proponite[32], quod de proferendo symbolo nostra Deo docente decrevit serenitas: de cetero autem pro inhibendis insolentium moribus, mea vobis consentiente clementia, sententiis terminate districtioribus, et firmiori disciplina quae facienda non sunt prohibite, et ea quae fieri debent immobili constitutione firmate.

Capitula quae in Dei nomine sancta synodus constituit.

I.

Ut conciliorum statuta et praesulum Romanorum decreta custodiantur.

Post damnationem haeresis Arianae et fidei sanctae catholicae expositionem hoc sanctum praecepit concilium: ut quia in nonnullis vel haeresis vel gentilitatis necessitate per Hispaniarum ecclesias canonicus praetermissus est ordo, dum et licentia abundaret transgrediendi et disciplinae optio negaretur, dumque omnis excessus haeresis foveretur patrocinio, ut[33] abundantiam mali temperet districtio disciplinae, pace ecclesiae Christi misericordia reparata, omne quod priscorum canonum auctoritas prohibet sit resurgente disciplina inhibitum, et agatur omne quod praecepit fieri; maneant in suo vigore conciliorum omnium constituta, simul et synodicae sanctorum praesulum Romanorum epistolae; nullus deinceps ad promerendos honores ecclesiasticos contra vetita canonum aspiret indignus; nihil ex hoc fiat, quod sancti patres spiritu Dei pleni sanxerunt debere non fieri, et qui praesumpserit severitate priorum canonum distringatur.

II.

Ut in omnibus ecclesiis die dominica symbolum recitetur.

Pro reverentia sanctissimae fidei et propter corroborandas hominum invalidas mentes consultu piissimi et gloriosissimi domini Recaredi regis sancta constituit synodus: ut per omnes ecclesias Hispaniae, Galliae vel Gallaeciae secundùm formam orientalium ecclesiarum, concilii Constantinopolitani hoc est centum quinquaginta episcoporum sym-

29 BR. T. 1. 2. Agila.
30 E. 4. T. 1. 2. Eila.
31 Æ. BR. E. 3. 4. U. communicationem,
32 BR. E. 4. praeponite.

33 Ex ceteris codicibus praeter A. et E. 3. in quibus adest haec lectio: et abundantia mali teperet districtio disciplinae.

bolum fidei recitetur, ut priusquam dominica dicatur oratio voce clara a populo praedicetur[34], quò et fides vera manifestum testimonium habeat et ad Christi corpus et sanguinem praelibandum pectora populorum fide purificata accedant.

III.

Ut ne quis extra necessitatem rem ecclesiae alienet.

Haec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res alienare ecclesiae, quoniam et antiquioribus canonibus prohibentur: si quid verò quod utilitatem non gravet ecclesiae pro suffragio monachorum ad suam parochiam pertinentium dederint, firmum maneat; peregrinorum verò vel clericorum et egenorum necessitati salvo jure ecclesiae praestare permittuntur pro tempore quo potuerint.

IV.

Ut liceat episcopo unam ex parochiis basilicam monasterium facere.

Si episcopus unam de parochitanis ecclesiis suis monasterium dicare[35] voluerit, ut in ea monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu concilii sui habeat licentiam faciendi; qui etiam si de rebus ecclesiae pro eorum substantia aliquid quod detrimentum ecclesiae non exhibeat eidem loco donaverit, sit stabile: rei enim bonae statuendae sanctum concilium dat assensum.

V.

Ut sacerdotes et levitae castè cum uxoribus suis vivant.

Compertum est a sancto concilio episcopos, presbyteres et diacones venientes ex haerese, carnali adhuc desiderio uxoribus copulari: ne ergo de cetero fiat, hoc praecipitur quod et prioribus canonibus terminatur: ut non liceat eis vivere libidinosa societate, sed manente inter eos fide conjugali communem utilitatem habeant, et non sub uno conclavi maneant, vel certè si suffragat virtus in aliam domum suam uxorem faciat habitare, ut castitas et apud Deum et homines habeat testimonium bonum. Si quis verò post hanc conventionem obscenè cum uxore elegerit vivere, ut lector habeatur: qui verò semper sub canone ecclesiastico jacuerint, si contra veterum imperata in suis cellulis mulierum quae infamem suspicionem possunt generare consortium habuerint, illi canonicè quidem distringantur, mulieres verò ipsae[36] ab episcopis venundatae pretium ipsum pauperibus erogetur.

VI.

Ut servus ecclesiae ab episcopo manumissus a patrocinio ecclesiae nunquam discedat, et ut liberti aliorum ab episcopo defendantur.

De libertis autem id Dei praecipiunt sacerdotes: ut si qui ab episcopis facti sunt secundùm modum cui canones antiqui dant licentiam, sint liberi, et tamen a patrocinio ecclesiae tam ipsi quàm ab eis progeniti non recedant. Ab aliis quoque libertati traditi et ecclesiis commendati patrocinio episcopali regantur, et ne cuiquam donentur a principe hoc episcopus postulet.

VII.

Ut ad mensam episcopi scripturae divinae legantur.

Pro reverentia Dei sacerdotum id universa sancta constituit synodus: ut quia solent crebrò mensis otiosae fabulae interponi, in omni sacerdotali convivio lectio scripturarum divinarum misceatur; per hoc enim et animae aedificantur ad bonum et fabulae non necessariae prohibentur[37].

VIII.

Ut clericus de familia fisci a principe non donetur.

Jubente[38] autem atque consentiente domino piissimo Recaredo rege id praecepit sacerdotale concilium, ut clericos ex familia fisci nullus audeat a principe donatos expetere, sed reddito capitis sui tributo ecclesiae Dei cui sunt alligati, usque dum vivent regulariter administrent.

IX.

Ut ecclesiae Arianorum ad catholicum episcopum in cujus dioecesi sunt pertineant.

Decreto hujus concilii hoc statuitur, ut ecclesiae quae fuerunt in haeresi Ariana nunc autem sunt catholicae, ad eos episcopos cum suis rebus pertineant, ad quos parochiae ipsae in quibus ecclesiae fundatae sunt pertinere videntur.

X.

Ut viduis pro castitate violentiam nullus inferat, et ut mulier invita virum non ducat.

Pro consulto castitatis quod maximè hortamento concilii proficere debet, annuente gloriosissimo domino nostro Recaredo rege, hoc sanctum affirmat concilium, ut viduae quibus placuerit tenere castitatem nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur; quòd si priusquam profiteantur continentiam nu-

34 T. 1. 2. recitetur.
35 U. G. ditare.
36 BR. E. 4. T. 1. ab episcopis emendatae in monasterium puellarum serviturae dabuntur omnibus.
37 Æ. reprobantur.
38 T. 1. Innuente.

bere elegerint, illis nubant quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio et de virginibus habeatur, nec extra[39] voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere: si quis verò propositum castitatis viduae vel virginis impedierit, a sancta communione et a liminibus ecclesiae habeatur extraneus.

XI.

Ut poenitens poenitentiam agat.

Quoniam comperimus per quasdam Hispaniarum ecclesias non secundùm canonem sed foedissimè[40] pro suis peccatis homines agere poenitentiam, ut quotiescumque peccare voluerint[41] toties a presbytero se reconciliari expostulent; ideo pro coërcenda tam execrabili praesumptione id a sancto concilio jubetur, ut secundùm formam canonicam antiquorum detur poenitentia, hoc est ut priùs eum quem sui poenitet facti a communione suspensum faciat inter reliquos poenitentes ad manus impositionem crebrò recurrere; expleto autem satisfactionis tempore, sicuti sacerdotalis contemplatio probaverit eum communioni restituat: hi verò qui ad priora vitia vel infra poenitentiae tempus vel post reconciliationem relabuntur, secundùm priorum canonum severitatem damnentur.

XII.

De his qui poenitentiam poscunt: si vir, priùs tondeatur; si foemina, priùs habitum mutet.

Quicumque ab episcopo vel presbytero sanus vel infirmus poenitentiam postulat, id ante omnia episcopus observet et presbyter, ut si vir est, sive sanus sive infirmus, priùs eum tondeat et sic poenitentiam ei tradat: si verò mulier fuerit, non accipiat poenitentiam nisi priùs mutaverit habitum; saepiùs enim laicis tribuendo desidiosè poenitentiam, ad lamentanda rursum facinora post acceptam poenitentiam relabuntur.

XIII.

Ut clerici qui seculares judices appetunt excommunicentur.

Diuturna indisciplinatio et licentiae inolita praesumptio usque adeo illicitis ausibus aditum patefecit, ut clerici conclericos suos relicto pontifice suo ad judicia publica pertrahant: proinde statuimus hoc de cetero non praesumi; sed si quis hoc praesumpserit facere, et causam perdat et a communione efficiatur extraneus.

39 BR. E. 4. T. 1. citra.
40 T. 2. fidissimè. U. foedissimam.
41 In reliquis praeter A. libuerit.

XIV.

De judaeis.

Suggerente concilio id gloriosissimus dominus noster canonibus inserendum praecepit, ut judaeis non liceat christianas habere uxores vel concubinas neque mancipium christianum in usus proprios comparare; sed et si qui filii ex tali conjugio nati sunt assumendos esse ad baptisma; nulla officia publica eos opus est agere per quae eis occasio tribuatur poenam christianis inferre: si qui verò christiani ab eis judaico ritu sunt maculati vel etiam circumcisi, non reddito pretio, ad libertatem et religionem redeant christianam.

XV.

Ut servi fisci qui ecclesias construunt dotem faciant et a principe confirmetur.

Si qui ex servis fiscalibus fortasse ecclesias construxerint easque de sua paupertate ditaverint, hoc procuret episcopus prece sua auctoritate regia confirmari.

XVI.

Ut episcopi cum judicibus idola destruant, et ut domini idolatriam servis prohibeant.

Quoniam penè per omnem Hispaniam sive Galliam idolatriae sacrilegium inolevit, hoc cum consensu gloriosissimi principis sancta synodus ordinavit, ut omnis sacerdos in loco suo unà cum judice territorii sacrilegium memoratum studiosè perquirat, et exterminari inventa non differat; homines verò, qui ad talem errorem concurrunt, salvo discrimine animae, qua potuerint animadversione coërceant: quod si neglexerint, sciant[42] se utrique excommunicationis periculum esse subituros. Si qui verò domini extirpare hoc malum a possessione sua neglexerint vel familiae suae prohibere noluerint, ab episcopo et ipsi a communione pellantur.

XVII.

Ut episcopus cum judicibus necatores filiorum acriori disciplina corripiat.

Dum multae querelae ad aures sancti concilii deferrentur, inter cetera tantae crudelitatis est opus nuntiatum quantum ferre consedentium aures sacerdotum non possent, ut in quibusdam Hispaniae partibus filios suos parentes interimant fornicationis avidi, nescii pietatis; quibus si taedium est filios numerosiùs augere[43], priùs se ipsos debent castigare a fornicatione: nam dum causa propagandae prolis sortiantur conjugia, hi et parricidio et fornicationi tenentur obnoxii, qui foetus necando proprios docent se non pro

42 T. 2. sciant utique.
43 In reliquis praeter A. et E. 3. agere.

filiis sed pro libidine sociari. Proinde tantum nefas ad cognitionem gloriosissimi domini nostri Recaredi regis perlatum est, cujus gloria dignata est judicibus earumdem partium imperare, ut hoc horrendum facinus diligenter cum sacerdote requirant[44] et adhibita severitate prohibeant: ergo et sacerdotes locorum haec sancta synodus dolentiùs convenit, ut idem scelus cum judice curiosiùs quaerant et sine capitali vindicta acriori disciplina prohibeant.

XVIII.

Ut semel in anno synodus fiat et judices et actores fisci praesentes sint.

Praecipit haec sancta et venerabilis[45] synodus, ut stante priorum auctoritate canonum quae bis in anno praecepit congregari concilia, consulta itineris longitudine et paupertate ecclesiarum Hispaniae, semel in anno in locum quem metropolitanus elegerit episcopi congregentur. Judices verò locorum vel actores fiscalium patrimoniorum ex decreto gloriosissimi domini nostri simul cum sacerdotali concilio autumnali tempore die calendarum novembrium in unum conveniant, ut discant quàm piè et justè cum populis agere debeant, ne in angariis aut in operationibus superfluis sive privatum onerent sive fiscalem gravent. Sint etenim prospectatores[46] episcopi secundùm regiam admonitionem, qualiter judices cum populis agant, ut aut ipsos praemonitos corrigant aut insolentias eorum auditibus principis innotescant; quòd si correptos emendare nequiverint, et ab ecclesia et a communione suspendant: a sacerdote verò et a senioribus deliberetur, quod provincia sine suo detrimento praestare debeat judicium. Concilium autem non solvatur, nisi locum priùs elegerint quo succedenti tempore iterum ad concilium veniatur, ut jam non necesse habeat metropolitanus episcopus pro congregando concilio litteras destinare, si in priori concilio tempus omnibus denuntietur et locus.

XIX.

Ut ecclesia cum rebus ejus ad episcopi ordinationem pertineat.

Multi contra canonum constituta sic ecclesias quas aedificaverint postulant consecrari, ut dotem quam ei ecclesiae contulerint censeant ad episcopi ordinationem non pertinere, quod factum et in praeterito displicet et in futurum prohibetur; sed omnia secundùm constitutionem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant.

XX.

Ut episcopus angarias vel indictiones in dioecese non imponat.

Multorum querela hanc constitutionem exegit, quia cognovimus episcopos per parochias suas non sacerdotaliter sed et crudeliter desaevire[47], et dum scriptum sit: *Forma estote gregis neque dominantes in clero*, exactiones dioecesi suae vel damna infligunt: ideò excepto quod veterum constitutiones a parochiis habere jubent episcopos, alia quae hucusque praesumpta sunt denegentur, hoc est neque in angariis presbyteres aut diacones neque in aliquibus[48] fatigent indictionibus, ne videamur in ecclesia Dei exactores potiùs quàm Dei pontifices nominari. Hi verò clerici tam locales quàm dioecesani qui se ab episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad metropolitanum deferre non differant, qui metropolitanus non moretur ejusmodi praesumptiones districtè coërcere.

XXI.

Ut non liceat judicibus clericos vel servos ecclesiae in suis angariis occupare.

Quoniam cognovimus in multis civitatibus ecclesiarum servos et episcoporum vel omnium clericorum a judicibus vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari, omne concilium a pietate gloriosissimi domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat, sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus vel ecclesiae elaborent: si quis verò judicum aut actorum clericum aut servum clerici vel ecclesiae in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione ecclesiastica cui impedimentum facit efficiatur extraneus.

XXII.

Ut religiosorum corpora psallendo tantùm deducantur.

Religiosorum omnium corpora qui divina vocatione ab hac vita recedunt cum psalmis tantummodo et psallentium vocibus debere ad sepulchra deferri; nam funebre carmen quod vulgò defunctis cantari solet, vel peccatoribus se proximos aut familias cedere, omnino prohibemus. Sufficiat autem quod in spe resurrectionis christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum, prohibet enim nos Apostolus nostros lugere defunctos dicens: *De dormientibus autem nolo vos contristari sicut et ceteri qui spem non habent:* et dominus non flevit Lazarum mortuum sed ad hujus vitae aerumnas ploravit resuscitandum: si enim potest hoc episcopus, omnes christianos agere prohibe-

44 In ceteris exceptis A. et E. 3. perquirant.
45 In reliquis praeter A. et E. 3. veneranda.
46 BR. prospectores. E. 4. T. 1. prospectores Christi.

47 Æ. E. 4. T. 1. 2. deservire.
48 Ex ceteris praeter A. in quo: fatigentur.

re non moretur; religiosis tamen omnino aliter fieri non debere censemus, sic enim christianorum per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum.

XXIII.
Ut in sanctorum natalitiis ballematiae prohibeantur.

Exterminanda omnino est irreligiosa consuetudo quam vulgus per sanctorum solemnitates agere consuevit, ut populi qui debent officia divina attendere saltationibus et turpibus invigilent canticis, non solùm sibi nocentes sed et religiosorum officiis perstrepentes: hoc enim ut ab omni Hispania depellatur, sacerdotum et judicum a concilio sancto curae committitur.

Edictum regis in confirmationem concilii.

Gloriosissimus et piissimus dominus noster Recaredus rex: Universorum sub regni nostri potestate consistentium amatores nos suos divina faciens veritas nostris principaliter sensibus inspiravit, ut causa instaurandae fidei ac disciplinae ecclesiasticae episcopos omnes Hispaniae nostro praesentandos culmini juberemus. Praecedenti autem diligenti et cauta deliberatione sive quae ad fidem conveniunt, seu quae ad morum correctionem respiciunt, cum omni sensus maturitate et intelligentiae gravitate constat esse digesta. Nostra proinde auctoritas id omnibus hominibus ad regnum nostrum pertinentibus jubet, ut si qua definita sunt in hoc sancto concilio habito in urbe Toletana anno regni nostri feliciter quarto, nulli contemnere liceat, nullus praeterire praesumat: capitula enim quae sensibus nostris placita et disciplinae congrua a praesenti conscripta sunt synodo, in omni auctoritate sive clericorum sive laicorum sive quorumcumque hominum observentur et maneant: id est:

I. De observatione priorum canonum.

II. De symbolo proferendo a populis in ecclesia.

III. De episcopis, ut eis non liceat rem alienare ecclesiae.

IV. Ut episcopo liceat unam de parochitanis ecclesiis monasterium facere.

V. Ut episcopis, presbyteris et diaconibus ex haerese conversis jam non liceat misceri uxoribus: vel quòd hi qui semper catholici fuerunt in cellulis suis cum mulieribus extraneis non morentur.

VI. Quòd liberti ab episcopis vel ab aliis facti et ecclesiis commendati permanere debeant liberi.

VII. Quòd lectio in omnibus sacerdotalibus mensis legi debeat.

VIII. Quòd clericos ex familiis fisci nostri nullus unquam a rege postulet, et qui acceperit irrita talis donatio maneat.

IX. De ecclesiis ab haerese translatis, ut ad eos episcopos in quorum sunt parochiis pertineant.

X. De viduis: quòd quae voluerint continentiam teneant, et quae nubere elegerint quibus voluerint nubant: eaque et de virginibus.

XI. Quòd poenitentes secundùm modum canonum antiquorum debeant agere poenitentiam.

XII. Quòd qui voluerint poenitentiam agere priùs tondeantur aut habitum mutent.

XIII. Quòd non liceat duos clericos in forum causare publicum.

XIV. Quòd judaeis uxores vel concubinas christianas habere, sive comparare mancipia christiana, et judaizare non liceat vel publica officia peragere.

XV. Quòd manere debeat firmum si servi fisci nostri ecclesias fecerint easque de peculio suo ditaverint.

XVI. Quòd idolatriae cultura a sacerdotibus vel a judicibus exquirenda est atque exterminanda.

XVII. Quòd qui filios suos necaverint a sacerdotibus vel judicibus distringantur.

XVIII. Quòd semel in anno ad concilium sacerdotes et judices atque actores patrimonii nostri debeant convenire.

XIX. Quòd ecclesiarum omnium dotes ad episcopi ordinationem debeant pertinere.

XX. Quòd sacerdotes moderanter agere debeant per parochias suas.

XXI. Quòd servi ecclesiae sive clericorum non debeant a judicibus vel nostris actoribus in aliqua angaria fatigari.

XXII. Quòd religiosorum corpora cum hymnis et canticis tantùm deferenda sint ad sepulchra.

XXIII. Quòd ballematiae et turpes cantici prohibendi sunt a sanctorum solemnibus.

Has omnes constitutiones ecclesiasticas quas summatim breviterque praestrinximus, sicut pleniùs in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus: si quis ergo clericus aut laicus harum sanctionum obediens esse noluerit, si episcopus, presbyter, diaconus aut clericus fuerit, ab omni concilio excommunicationi subjaceat: si verò laicus fuerit et honestioris loci persona est, medietatem facultatum suarum amittat fisci viribus profuturam; si verò inferioris loci persona est, amissione rerum suarum mulctatus in exilium deputetur.

Flavius Recaredus rex hanc deliberationem quam cum sancta definivimus synodo confirmans subscripsi.

Masona in Christi nomine ecclesiae catholicae Emeritensis metropolitanus episcopus provinciae Lusitaniae his constitutionibus, quibus in urbe Toletana interfui, annuens subscripsi.

Euphemius in Christi nomine ecclesiae catholicae Toletanae metropolitanus episcopus provinciae Carpetaniae his constitutionibus, quibus in urbe Toletana interfui, annuens subscripsi.

Leander in Christi nomine ecclesiae catholicae Hispalensis metropolitanus episcopus provinciae Baeticae his constitutionibus, quibus in urbe Toletana interfui, annuens subscripsi.

Micetius[49] in Christi nomine Narbonensis ecclesiae metropolitanus episcopus Galliae provinciae his constitutionibus, quibus in urbe Toletana interfui, annuens subscripsi.

Pantardus[50] in Christi nomine ecclesiae catholicae Bracharensis metropolitanus Gallaeciae provinciae episcopus his constitutionibus, quibus in urbe Toletana interfui, annuens tam pro me quàm pro fratre meo Nitigisio episcopo de civitate Luci subscripsi.

Ugnas in Christi nomine Barcinonensis ecclesiae episcopus his constitutionibus, quibus interfui, annuens subscripsi.

Murila in Christi nomine Valentinae ecclesiae episcopus his constitutionibus, quibus interfui, annuens subscripsi.

Andonius in Christi nomine ecclesiae Oretanae episcopus his constitutionibus, quibus interfui, annuens subscripsi.

Sedatus in Christi nomine Beterrensis ecclesiae episcopus annuens subscripsi.

Palmatius in Christi nomine ecclesiae Pacensis episcopus subscripsi.

Joannes in Christi nomine Mentesanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Mutto Setabitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Petrus Ossonobensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Stephanus Tarraconensis[51] ecclesiae episcopus subscripsi.

Gabinius Oscensis[52] ecclesiae episcopus subscripsi.

Neufila Tudensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Paulus Olyssiponensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Sophronius Egarensis[53] ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Egabrensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Benenatus Elenensis[54] ecclesiae episcopus subscripsi.

Polybius Ilerdensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Dumiensis ecclesiae[55] episcopus subscripsi.

Proculus Segobriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ermaricus[56] Laniobrensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Simplicius Caesaraugustanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Constantius Portucalensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Simplicius Urgellitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Asterius Aucensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Agapius Cordubensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Stephanus Iliberitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Petrus Arcavicensis Celtiberiae ecclesiae episcopus subscripsi.

Ubiligisclus ecclesiae Valentiae[57] episcopus subscripsi.

Joannes Belensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Sunnila Besensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Philippus Lamecensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Aquilinus Ausonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Dominicus Iriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Sergius Carcasonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Basilius Iliplensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Leutherius Salamanticensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Eulalius Italicensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Julianus Dertosanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Frosclus[58]..... episcopus subscripsi.

Theodorus Bastitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Petrus Iliberitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Beccila Lucensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Petrus Segoviensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Gardingus Tudensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Tigridius Agathensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Argiovitus Portucalensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Liliolus Accitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

49 Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. Migetius. E. 4. Nigetius.
50 BR. Pantardius. E. 4. T. 1. Partardus.
51 BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Tirassonensis.
52 Æ. T. 2. Ossonensis.
53 E. 4. T. 1. Agarensis.
54 Æ. E. 4. T. 1. 2. Elensis.
55 Æ. BR. E. 3. 4. T. 1. 2. monasterii.
56 Æ. T. 2. Ermericus. T. 1. Ermuricus.
57 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Valentinae.
58 Æ. T. 1. 2. U. G. Froisclus. BR. Froisclus item ibi ecclesiae episcopus.

Celsinus Valentinae ecclesiae episcopus subscripsi.

Theodorus[59] Castulonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Velatus Tuccitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Protogenes ecclesiae Sagontinae episcopus subscripsi.

Mumius Calagurritanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Alicius Gerundensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Posidonius Eminiensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Talasius Astoricensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Agrippinus civitatis Lutuvensis[60] provinciae Galliae episcopus subscripsi.

Liliolus Pampilonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Hyacinthus Cauriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Galanus archipresbyter Emporitanae ecclesiae, agens vicem domini mei Fructuosi episcopi, subscripsi.

Servandus diaconus ecclesiae Astigitanae, agens vicem domini mei Pergasi[61] episcopi, subscripsi.

Ildemirus archipresbyter Auriensis ecclesiae, agens vicem domini mei Lopati episcopi, subscripsi.

Genesius in Christi nomine archidiaconus ecclesiae Magalonensis, vicem agens domini mei Boëtii episcopi, subscripsi.

Valerianus archidiaconus ecclesiae Nemausensis, agens vicem domini mei Paladii episcopi, subscripsi.

Homilia[62] Sancti Leandri in laudem ecclesiae ob conversionem gentis post concilium et confirmationem canonum edita.

Festivitatem hanc omnium esse solemniorem festivitatum novitas ipsa significat, quoniam sicut nova est conversio tantarum plebium causa, ita et noviora sunt solito ecclesiae gaudia. Nam multas solemnitates per anni decursum celebrat ecclesia, in quibus tametsi habet gaudia consueta, nova verò sicut in hac non habet. Aliter enim gaudet de rebus semper possessis, aliter de lucris magnis his nuper inventis. Pro qua re et nos ideo majoribus gaudiis elevamur, quia repentè novos ecclesiam parturisse populos intuemur, et quorum asperitatem quondam gemebamus, de eorum nunc gaudemus credulitate. Ergo materia gaudii nostri tribulationis praeteritae occasio fuit. Gemebamus dum gravaremur, dum exprobraremur, sed gemitus illi id egerunt, ut hi qui per infidelitatem nobis erant sarcina fierent nostra per suam conversionem corona. Hoc denique gratulativè profert in psalmis ecclesia dicens: *In tribulatione dilatasti me:* et Sara dum saepe a regibus concupiscitur, nec maculam pudicitiae sentit, et Abraham causa pulchritudinis suae divitem facit: ab ipsis enim regibus Abraham ditatur a quibus Sara concupiscitur. Condignè ergo ecclesia catholica gentes, quas sibi aemulas senserit fidei suae decore, ad sui eas sponsi, hoc est Christi lucra transducit, et per ea regna suum virum divitem reddit, per quae se inquietari persenserit. Sic enim dum ex initio lacessitur vel invidentium dentibus mordetur, dum premitur, eruditur, et dum insectatur, dilatatur, quoniam patientia sua aemulatores suos aut superat aut lucrat. Dicit enim ad eam divinus sermo: *Multae filiae congregaverunt divitias, tu autem supergressa es universas.* Non mirum quòd haereses filiae dicuntur, sed attendendum quòd loco spinarum ponantur: filiae sunt eò quòd ex semine christiano generentur; spinae sunt, eò quòd foris a Dei paradiso, hoc est extra catholicam ecclesiam nutriantur; et hoc non conjectura sensus nostri sed scripturae divinae auctoritate probatur, dicente Salomone: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Ergo ne magnum vobis videretur quòd haereses dixerim filias, continuò eas nominat esse spinas. Haereses inquam aut in aliquem angulum mundi aut in unam gentem inveniuntur versari, ecclesia verò catholica, sicut per totum mundum tenditur, ita et omnium gentium societate constituitur. Rectè ergo haereses in cavernis quibus latent congregant ex parte divitias: ecclesia autem catholica in specula totius mundi locata[63] praetergreditur universas. Exulta ergo et laetare, ecclesia Dei, gaude et consurge unum corpus Christi, induere fortitudine et jubila exultatione, quoniam tui moerores in gaudium sunt mutati, et tristitiae habitum in amictum laetitiae versum est. Ecce repentè oblita sterilitatis et paupertatis tuae uno partu populos innumeros genuisti Christo tuo, nam dispendiis tuis proficis tuoque damno subcrescis. Tantus denique est sponsus tuus, cujus imperio regeris, ut dum te patiatur depraedari ad modicum, rursum et praedam tuam ad te reducat, et hostes tuos tibi conquirat. Sic autem agricola, sic piscator[64], dum lucra attendit futura, quae seminat et quae hamo incesserit non imputat damna. Tu proinde jam ne fleas, ne lugeas temporaliter quosdam recessisse a te, quos cernis cum magnis lucris rediisse ad te. Exulta ergo fidei confidentia et tui capitis meritò fide es-

59 Æ. T. 2. Theudericus.
60 Æ. T. 2. U. Lutonensis.
61 BR. E. 3. Pegasi. T. 1. Pagasi. T. 2. Pagari.
62 Deest haec homilia in A. et E. 3. desumpta est ex codice BR. cum variantibus reliquorum lectionibus.
63 E. 4. T. 1. 2. locupletata.
64 Æ. pastor.

to robusta, dum quae recolis olim repromissa[65] nunc cernis fuisse completa. Ait enim in evangelio ipsa veritas: *Oportebat Christum mori pro gente et non tantùm pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum.* Tu profectò in psalmis proclamas, odientibus pacem dicens: *Magnificate Dominum mecum et exaltemus nomen ejus in unum.* Et rursum: *In conveniendo populos in unum et regna ut serviant Domino.* Quàm dulcis sit caritas, quàm delectabilis unitas, non nesciens per prophetica vaticinia, per evangelica oracula, per apostolica documenta, non nisi connexionem gentium praedicas, nisi unitatem populorum suspiras, nisi pacis et caritatis bona disseminas. Laetare ergo in Domino eò quòd non sis fraudata desiderio tuo, nam quos tanto tempore gemitu teste et oratione continua concepisti, nunc post glacies hiemis, post duritiam frigoris, post austeritatem nivis, velut jucunditatem agrorum frugem, et laetos verni flores vel arridentes vinearum stipitibus palmites, repentè in gaudio peperisti. Ergo fratres tota hilaritate animi exultemus in Domino, et jubilemus Deo Salvatori nostro. Hoc de cetero per ea quae jam sublata sunt, ea quae adhuc expectantur implenda vera esse credamus. Quae enim praefata sunt, Domino dicente: *Alias oves habeo quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet ad me adduci, ut sit unus grex et unus pastor;* ecce contuemur fuisse completa. Pro qua re non dubitemus totum mundum posse in Christum credere, atque ad unam ecclesiam convenire, quoniam rursum ipso testificante didicimus in evangelio: *Et praedicabitur,* inquit, *hoc evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus: et tunc,* inquit, *veniet consummatio.* Si ergo remanserit pars aliqua mundi vel gens barbara quam fides non irradiaverit Christi, profectò credituram atque in unam ecclesiam esse venturam nullomodò dubitemus, si ea quae Dominus dixit vera esse putamus. Ergo fratres reposita est loco malignitatis bonitas, et errori occurrit veritas, ut quia superbia linguarum diversitate ab unione gentes separaverat, eas rursum gremio germanitatis colligeret caritas, et quemadmodum unus possessor est totius mundi Dominus, ita et possessionis ejus esset unum cor et animus unus. *Pete a me,* ait, *et dabo tibi gentes haereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae.* Propterea et ex uno homine propagatum est omne hominum genus, ut qui ex illo uno procederent unum saperent, unitatem quaererent et diligerent. Ordo ergo naturalis exposcit, ut qui ex uno homine trahunt originem mutuam teneant caritatem, nec dissentiat a fidei veritate qui non disjungitur naturali propagine. Haereses verò et divisiones e fonte manant vitiorum: unde quisquis ad unitatem venit ex vitio ad naturam reddit; quia sicut naturae est fieri ex pluribus unitatem, sic est vitii fraternitatis declinare dulcedinem. Erigamur ergo tota mente in gaudia, ut quia gentes studio decertandi perierant, sibimet in amicitiam Christus unam ecclesiam procuraret, in qua eas rursus reduceret concordia caritatis. De hac profectò ecclesia vaticinatur propheta dicens: *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Et iterum: *Erit,* inquit, *in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles et fluent ad eum omnes gentes et ibunt populi multi et dicent: Venite ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob.* Mons enim Christus est: et domus Dei Jacob una ecclesia est ejus, ad quam et gentium concursum et populorum pronuntiat confluere conventum. De qua rursum in alio loco dicit propheta: *Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum et gloria Domini super te orta est, et ambulabunt,* ait, *gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui: leva in circuitu oculos tuos et vide: Omnes isti congregati sunt et venerunt tibi: et aedificabunt,* inquit, *filii peregrinorum muros tuos et reges eorum ministrabunt tibi.* Qui ut notesceret quae ventura essent genti vel populo, quae ab unius ecclesiae communione recidissent, sequutus est: *Gens enim et regnum quod non servierit tibi peribit.* Alio denique loco similiter ait: *Ecce gentem quam nesciebas vocabis, et gentes quae non cognoverunt te ad te current.* Unus enim est Christus Dominus, cujus est una per totum mundum ecclesia sancta possessio. Ille igitur caput, et ista corpus, de quibus in principio Genesis dicitur: *Erunt duo in carne una*: quod Apostolus in Christo intelligit et in ecclesia. Dum ergo ex omnibus gentibus unam vult Christus habere ecclesiam, quicumque extraneus est ab ea, licèt christiano nomine nuncupetur, Christi tamen corporis compage non tenetur. Haeresis enim quae respuit catholicae ecclesiae unitatem, eò quòd adulterino amore diligat Christum, non uxoris sed concubinae obtinet locum, quoniam re vera duos dicit scriptura esse in carne una, videlicet Christum et ecclesiam, quo locum meretrix nullum invenit tertia. *Una est enim,* ait Christus, *amica mea, una est sponsa mea, una est genitricis suae filia.* De quo item eadem ecclesia pronuntiat dicens: *Ego dilecto meo et dilectus meus mihi.* Quaerant nunc haereses a quo constuprentur vel cujus sint prostibulum factae, quoniam ab immaculato toro recesserunt Christi, a quo quantò pretiosam esse novimus copulam caritatis, tantò Deum hac celebritate laudemus, quòd gentes, pro qui-

65 Æ. repromissa, opere nunc cernis.

bus sanguis fusus est Unigeniti sui, non passus est extra unum ovile diaboli dentibus devorari. Lugeat igitur veternosus praedo suam praedam amisisse, quia impletum videmus quod propheta vaticinante audivimus: *Equidem*, inquit, *haec captivitas a forte tollitur et quod ablatum fuerat a robusto salvatur*. Parietem enim discordiae quem fabricaverat diabolus pax Christi destruxit, et domus quae divisione in mutuam certabat caedem, uno jam Christo lapide angulari conjungitur. Dicamus ergo omnes: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis:* nullum enim praemium caritati compensatur. Ideo omni gaudio praeponitur, quia pax et caritas facta est, quae omnium virtutum obtinet principatum. Superest autem ut unanimiter unum omnes regnum effecti tam pro stabilitate regni terreni quàm felicitate regni coelestis Deum precibus adeamus, ut regnum et gens, quae Christum glorificavit in terris, glorificetur ab illo non solùm in terris sed etiam in coelis. Amen.

XLIX.

CONCILIUM TOLETANUM QUARTUM

SEXAGINTA SEX EPISCOPORUM HISPANIAE ET GALLIAE

ANNO TERTIO REGNANTE DOMINO NOSTRO GLORIOSISSIMO PRINCIPE SISENANDO,

DIE NONARUM DECEMBRIS

ERA[1] DCLXXI.

Dum studio amoris Christi ac diligentia religiosissimi Sisenandi regis Hispaniae atque Galliae sacerdotes apud Toletanam urbem in nomine Domini convenissemus, ut ejus imperiis atque jussis communis a nobis agitaretur de quibusdam ecclesiae disciplinis tractatus, primùm gratias Salvatori nostro Deo omnipotenti egimus, post haec antefato ministro ejus excellentissimo et glorioso regi, cujus tanta erga Deum devotio extat ut non solùm in rebus humanis sed etiam in causis divinis sollicitus maneat. Hic quippe dum in basilica beatissimae et sanctae martyris[2] Leocadiae omnium nostrum pariter jam coetus adesset, tali pro merito fidei suae cum magnificentissimis et nobilissimis viris ingressus primùm coram sacerdotibus Dei humo prostratus cum lacrymis et gemitibus pro se interveniendum Deo[3] postulavit; deinde religiosa prosequutione synodum exhortatus est ut paternorum decretorum memores ad conservanda in nobis jura ecclesiastica studium praeberemus, et illa corrigere quae dum per negligentiam in usum venerunt contra ecclesiasticos mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt. Talibus igitur ejus monitis congaudentes necessarium extitit juxta ejus nostrumque votum tractare quae competunt, sive in sacramentis divinis quae diverso atque illicito modo in Hispaniarum ecclesiis celebrantur, seu quae in moribus pravè usurpata noscuntur: et quoniam generale concilium agimus, oportet primùm nostrae vocis sermonem de Deo esse, ut post professionem fidei sequentia operis nostri vota quasi super fundamentum firmissimum disponantur.

I.

De evidenti catholicae fidei veritate[4].

Secundùm divinas scripturas et doctrinam quam a sanctis patribus accepimus, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unius deitatis atque substantiae confitemur: in personarum diversitate Trinitatem credentes, in divini-

1 E. 4. T. 1. era DCLXX.
2 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. confessoris.
3 In reliquis praeter A. et E. 3. Domino.
4 Ex Æ. BR. E. 3. T. 1. 2. deprompti sunt omnes canonum hujus concilii tituli, qui desunt in A. et reliquis.

tate unitatem praedicantes nec personas confundimus, nec substantiam separamus. Patrem a nullo factum vel genitum dicimus: Filium a Patre non factum sed genitum asserimus: Spiritum verò Sanctum nec creatum nec genitum sed procedentem ex Patre et Filio profitemur: ipsum autem dominum Jesum Christum filium Dei et creatorem omnium ex substantia Patris ante secula genitum descendisse ultimo tempore pro redemptione mundi a Patre, qui nunquam desiit esse cum Patre; incarnatus est enim ex Spiritu Sancto et sancta gloriosa Dei genitrice virgine Maria et natus ex ipsa solus; idem Christus dominus Jesus unus de sancta Trinitate anima et carne perfectum sine peccato suscipiens hominem, manens quod erat, assumens quod non erat, aequalis Patri secundùm divinitatem, minor Patri secundùm humanitatem, habens in una persona duarum naturarum proprietates; naturae enim in illo duae, Deus et homo, non autem duo filii et dii duo, sed idem una persona in utraque natura; perferens passionem et mortem pro nostra salute, non in virtute divinitatis sed in infirmitate humanitatis, descendit ad inferos, ut sanctos qui ibidem tenebantur erueret, devictoque mortis imperio resurrexit; assumptus deinde in coelos venturus est in futuro ad judicium vivorum et mortuorum; cujus morte et sanguine mundati remissionem peccatorum consequuti sumus, resuscitandi ab eo in die novissima in ea qua nunc vivimus carne et in ea qua resurrexit idem Dominus forma, percepturi ab ipso, alii pro justitiae meritis vitam aeternam, alii pro peccatis supplicii aeterni sententiam. Haec est catholicae ecclesiae fides: hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisquis firmissimè custodierit perpetuam salutem habebit.

II.

De uno ordine in ministeriis vel officiis in cunctis ecclesiis celebrando.

Post rectae fidei confessionem, quae in sancta Dei ecclesia praedicatur, placuit, ut omnes sacerdotes qui catholicae fidei unitate complectimur, nihil ultrà diversum aut dissonum in ecclesiasticis sacramentis agamus, ne quaelibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales schismatis errorem videatur ostendere, et multis existat in scandalum varietas ecclesiarum. Unus igitur ordo orandi atque psallendi a nobis per omnem Hispaniam atque Galliam conservetur, unus modus in missarum solemnitatibus, unus in vespertinis matutinisque officiis, nec diversa sit ultrà in nobis ecclesiastica consuetudo qui una fide continemur et regno; hoc enim et antiqui canones decreverunt, ut unaquaeque provincia et psallendi et ministrandi parem consuetudinem teneat.

III.

De qualitate conciliorum vel quare aut quando fiant.

Nulla penè res disciplinae mores ab ecclesia Christi depulit quàm sacerdotum negligentia, qui contemptis canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodum facere negligunt: ob hoc a nobis universaliter definitum est, ut quia juxta antiqua patrum decreta bis in anno difficultas temporis fieri concilium non sinit, saltem vel semel a nobis celebretur; ita tamen ut si fidei causa est, aut quaelibet alia ecclesiae communis, generalis totius Hispaniae et Galliae synodus convocetur; si verò nec de fide nec de communi ecclesiae utilitate tractabitur, speciale erit concilium uniuscujusque provinciae, ubi metropolitanus elegerit peragendum. Omnes autem qui causas adversùs episcopos aut judices vel potentes aut contra quoslibet alios habere noscuntur ad idem concilium concurrant, et quaecumque examine synodali a quibuslibet pravè usurpata inveniuntur, regii exequutoris instantia justissimè his quibus jura sunt reformentur, ita ut pro compellendis judicibus vel secularibus viris ad synodum metropolitani studio idem exequutor a principe postuletur. Quinto decimo autem calendarum juniarum congreganda est in unaquaque provincia synodus propter vernale tempus, quando herbis terra vestitur et pabula germinum inveniuntur.

IV.

Formula secundùm quam debeat sancta synodus in Dei nomine fieri.

Hora itaque diei prima ante solis ortum ejiciantur omnes ab ecclesia, obseratisque foribus cunctis ad unam januam per quam sacerdotes ingredi oportet ostiarii stent: et convenientes omnes episcopi pariter introeant et secundùm ordinationis suae tempus resideant. Post ingressum omnium episcoporum atque consessum vocentur deinde presbyteres quos causa probaverit introire, nullus se inter eos ingerat diaconorum; post hos ingrediantur diacones probabiles quos ordo poposcerit interesse, et corona facta de sedibus episcoporum presbyteres a tergo eorum resideant, diacones in conspectu episcoporum stent; deinde ingrediantur laici qui electione concilii interesse meruerint; ingrediantur quoque et notarii quos ad recitandum vel excipiendum ordo requirit; et obserentur januae; sedentesque[5] in diuturno silentio sacerdotes et cor totum habentes ad Deum, dicat archidiaconus: Orate: statimque omnes in terra prostrabuntur, et orantes diu-

5 Rectè scriptum fuisset *sedentibus.... sacerdotibus.... habentibus.... orantibus.*

tiùs tacitè cum fletibus atque gemitibus, unus ex episcopis senioribus surgens orationem palam fundat ad Dominum, cunctis adhuc in terra jacentibus. Finita autem oratione et responso ab omnibus: Amen, rursus dicat diaconus: Erigite vos; et confestim omnes surgant, et cum omni timore Dei et disciplina tam episcopi quàm presbyteres sedeant, sicque omnibus in suis locis in silentio consedentibus diaconus alba indutus codicem canonum in medium proferens capitula de conciliis agendis pronuntiet, finitisque titulis metropolitanus episcopus concilium alloquatur dicens: Ecce, sanctissimi sacerdotes, recitatae sunt ex canonibus priscorum patrum sententiae de concilio celebrando; si qua igitur quempiam vestrum actio commovet, coram suis fratribus proponat. Tunc si aliquis quamcumque querelam quae contra canones agit in audientiam sacerdotalem protulerit, non priùs ad aliud transeatur capitulum, nisi primùm quae praeposita est actio terminetur; nam et si presbyter aliquis aut diaconus, clericus sive laicus de his qui foris steterint concilium pro qualibet re crediderit appellandum, ecclesiae metropolitanae archidiacono causam suam intimet, et ille concilio denuntiet: tunc illi et introëundi et proponendi licentia concedatur. Nullus autem episcoporum a coetu communi secedat antequam hora generalis secessionis adveniat: concilium quoque nullus solvere audeat nisi fuerint cuncta determinata, ita ut quaecumque deliberatione communi finiuntur episcoporum singulorum manibus subscribantur: tunc enim Deus suorum sacerdotum interesse credendus est, si tumultu omni abjecto sollicitè atque tranquillè ecclesiastica negotia terminentur.

V.

De annuntiatione Paschae ante Epiphaniam inter episcopos exquirenda.

Solet in Hispaniis de solemnitate paschali varietas existere praedicationis, diversa enim observantia laterculorum paschalis festivitatis interdum errorem parturit: proinde placuit, ut ante tres menses Epiphaniorum metropolitani sacerdotes litteris se invicem inquirant, ut communi scientia edocti diem resurrectionis Christi et comprovincialibus suis insinuent et uno tempore celebrandum annuntient.

VI.

De trina et simpla in baptismo mersione.

De baptismi autem sacramento propter quod in Hispaniis quidam sacerdotes trinam, quidam simplam mersionem faciunt, a nonnullis schisma esse conspicitur et unitas fidei scindi videtur; nam dum partes diverso et quasi contrario modo agunt, alii alios non baptizatos esse contendunt: proinde quid a nobis in hac sacramenti diversitate fiendum[6] sit apostolicae sedis informemur praeceptis, non nostram sed paternam institutionem sequentes. Beatae igitur memoriae Gregorius Romanae ecclesiae pontifex, qui non solùm partes Italiae illustravit sed et longè existentes ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sanctissimo Leandro episcopo de hac Hispaniae diversitate quid potiùs esset sequendum, inter cetera rescribens ei sic ait: De trina verò mersione baptismatis nihil respondi verius potest quàm ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Nos autem quòd tertiò mergimus triduanae sepulturae sacramenta signamus, ut dum tertiò ab aquis infans educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur: quòd si quis fortè etiam pro summae Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit baptizandum semel in aquis mergere, quia dum in tribus subsistentiis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismate vel ter vel semel mergere, quando et in tribus mersionibus personarum Trinitas et in una potest divinitatis singularitas designari. Sed si nunc usque ab haereticis infans in baptismate tertiò mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant divinitatem dividant, dumque quod faciebant faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Quapropter quia de utroque sacramento quod fit in sancto baptismo a tanto viro reddita est ratio, quod utrumque rectum, utrumque irreprehensibile in sancta Dei ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum vel haeretici dogmatis usum simplam teneamus baptismi mersionem, ne videantur apud nos qui tertiò mergunt haereticorum approbare assertionem, dum sequuntur et morem, et ne fortè cuiquam sit dubium hujus simpli mysterium sacramenti, videat in eo mortem et resurrectionem Christi significari; nam in aquis mersio quasi in infernum descensio est, et rursus ab aquis emersio resurrectio est. Item videant in eo unitatem divinitatis et Trinitatem personarum ostendi, unitatem dum semel mergimus, Trinitatem dum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizamus. Panditur hujus singularis baptismatis mysterium etiam sanctarum scripturarum exemplis, Paulo apostolo attestante: *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari:* mare quippe Rubrum significat baptismum Christi sanguine consecratum, per quem populus Dei semel transiit, ubi tamen tota erat Trinitas,

6 BR. finiendum.

praecedente populum columna ignis et nubis; in igne quippe significabatur Pater, in columna Filius, in nube Spiritus Sanctus. Jordanis quoque fluenta cum arca populus Dei semel transiit, per quod significatur simpla mersio baptismatis, cujus sacramento ecclesia abluitur, et de seculi hujus laboribus per baptismum quasi per Jordanem ad terram coelestis repromissionis ingreditur.

VII.

De celebrando officio in feria sexta Paschae.

Comperimus quòd per nonnullas ecclesias in die sexta feria passionis Domini clausis basilicarum foribus nec celebretur officium nec passio Domini populis praedicetur, dum idem Salvator noster apostolis suis praecipiat dicens: *Passionem et mortem et resurrectionem meam omnibus praedicate:* ideoque oportet eodem die mysterium crucis, quod ipse Dominus cunctis annuntiandum voluit, praedicare, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum postulare, ut poenitentiae compunctione mundati venerabilem diem dominicae resurrectionis remissis iniquitatibus suscipere mereamur, corporisque ejus et sanguinis sacramentum mundi a peccato sumamus.

VIII.

De non solvendis jejuniis in feria sexta Paschae.

Quidam in die ejusdem dominicae passionis ab hora nona jejunium solvunt, conviviis abutuntur, et dum sol ipse eadem die tenebris palleatus lumen subduxerit, ipsaque elementa turbata moestitiam totius mundi ostenderint, illi jejunium tanti diei polluunt, epulisque inserviunt: et quia totum eumdem diem universalis ecclesia propter passionem Domini in moerore et abstinentia peragit, quicumque in eo jejunium praeter parvulos, senes et languidos ante peractas indulgentiae preces resolverit, a paschali gaudio depelletur[7] nec in eo sacramentum corporis et sanguinis Domini percipiat, quia diem passionis ipsius per abstinentiam non honorat.

IX.

De benedicendo cereo et lucerna in pervigiliis Paschae.

Lucerna et cereus in pervigiliis Paschae apud quasdam ecclesias non benedicuntur, et cur a nobis benedicantur inquirunt: propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum solemniter haec benedicimus, ut sacrae resurrectionis Christi mysterium, quod tempore hujus votivae noctis advenit, in benedictione sanctificati luminis suscipiamus; et quia haec observatio per multarum loca terrarum regionesque Hispaniae in ecclesiis commendatur, dignum est ut propter unitatem pacis in Gallicanis ecclesiis conservetur: nulli autem impune erit qui haec statuta contempserit, sed paternorum regulis subjacebit.

X.

De dominica oratione quotidie patenter pronuntianda.

Nonnulli sacerdotum per Hispanias repe riuntur, qui dominicam orationem quam Salvator noster docuit et praecepit non quotidie sed tantùm die dominica dicunt, et quia ut sine intermissione oremus Apostolus docuit, qualiter autem oremus Christus praecepit dicens: *Quum autem oratis dicite: Pater noster qui es in coelis:* quomodo ergo quotidie non dicitur quod sine intermissione dici jubetur? nam in tantum quotidie haec oratio dicenda est, quantùm et ipso titulo utitur dum vocatur oratio quotidiana; sic enim eam sancti patres nuncupaverunt, quod etiam apud doctores quorum illustris doctrina est invenitur. Sanctus quippe Cyprianus dicit: Itaque in oratione dominica panem nostrum, id est Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus et vivimus a sanctificatione et corpore ejus non recedamus. Sanctus Hilarius dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quid enim tam vult Deus quàm ut quotidie Christus habitet in nobis, qui est panis vitae et panis e coelo? et quia quotidiana oratio est, quotidie quoque ut detur oratur. Sanctus Augustinus dicit: De quotidianis autem brevibusque peccatis sine quibus vita haec non ducitur quotidiana oratio fidelium satisfacit: eorum est enim dicere Pater noster qui es in coelis, qui jam Patre tali regenerati sunt ex aqua et Spiritu Sancto: delet igitur haec quotidiana oratio minima quotidiana peccata, delet et illa a quibus vita fidelium etiam scelerata gesta poenitendo in melius mutata discedit. Ergo sicut Christus praecepit, sicut Apostolus admonuit, et quemadmodum doctores ecclesiastici instituerunt, quia quotidie vel cogitatione vel verbo vel opere delinquimus, quotidie hanc orationem effundere in conspectu Dei debemus: quisquis ergo sacerdotum vel subjacentium clericorum hanc orationem dominicam quotidie aut in publico aut in privato officio praeterierit propter superbiam, judicatus ordinis sui honore mulctetur.

XI.

De non cantando in quadragesima Alleluia.

Item cognovimus quosdam Hispaniae sacerdotes quòd in quadragesimae diebus *Alleluia* decantent praeter in ultima hebdomada paschae, quod deinceps fieri interdicimus, statuentes, ut in omnibus praedictis quadra-

7 Æ. E. 4. repellatur.

gesimae diebus, quia tempus est non gaudii sed moeroris, *Alleluia* ideo non decantetur; tunc enim opus est fletibus ac jejuniis insistere, corpus cilicio et cinere induere, animum moeroribus dejicere, gaudium in tristitiam vertere, quousque veniat tempus resurrectionis Christi, quando oporteat *Alleluia* in laetitia canere et moerorem in gaudium commutare. Hoc enim ecclesiae universalis consensio[8] in cunctis provinciarum[9] partibus roboravit, quod et a nobis omnibus ut conservetur per Hispanias Galliasque provincias oportebit: in[10] temporibus quoque reliquorum calendis januariis, quae propter errorem gentilium aguntur, omnino *Alleluia* non decantabitur, in quibus etiam praeter piscem et olus, sicut in illis quadraginta diebus, ceteris carnibus abstinetur et a quibusdam etiam nec vinum bibitur. Si quis igitur episcopus aut presbyter aut diaconus aut quilibet ex ordine clericorum fuerit repertus, qui arbitrium suum huic constitutioni aestimat praeferendum, ordinis sui officio carere cogatur et communione ejusdem paschae privetur.

XII.

Quod laudes non mox post Apostolum sed post evangelium sint dicendae.

In quibusdam quoque Hispaniarum ecclesiis laudes post Apostolum decantantur priusquam evangelium praedicetur, dum canones praecipiant post Apostolum non laudes sed evangelium pronuntiare[11], praesumptio est enim ut anteponantur ea quae sequi debent; nam laudes ideo evangelium sequuntur propter gloriam Christi quae per idem evangelium praedicatur; circa omnes igitur sacerdotes hic ordo deinceps retineatur: excommunicationis poenam suscepturi qui hunc ordinem perturbaverint.

XIII.

De hymnorum cantu non renuendo.

De hymnis etiam canendis et Salvatoris et apostolorum habemus exemplum, nam et ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthaeo evangelista testante: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti:* et Paulus apostolus ad Ephesios scripsit dicens: *Implemini Spiritu loquentes vos in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus.* Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei atque apostolorum et martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant pro eo quòd de scripturis sanctorum canonum vel apostolica traditione non existunt; respuant ergo et illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium psalmorum dicimus: *Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen.* Nam et ille hymnus quem nato in carne Christo angeli cecinerunt: *Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis:* et reliqua quae ibi sequuntur ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo[12] nec idem in ecclesiis canendus est quia in sanctarum scripturarum libris non est? Componuntur ergo hymni, sicut componuntur missae sive preces vel orationes sive commendationes seu manus impositiones, ex quibus si nulla dicantur in ecclesia, vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet haec fieri atque hortatur Timotheum Apostolus dicens: *Obsecro igitur primò omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et pro omnibus qui in sublimitate sunt.* Sicut igitur orationes ita et hymnos in laudem Dei compositos nullus nostrum ulteriùs improbet, sed pari modo Gallia Hispaniaque celebret: excommunicatione plectendi qui hymnos rejicere fuerint ausi.

XIV.

De hymno trium puerorum in cunctis missarum solemniis decantando.

Hymnum quoque trium puerorum, in quo universa coeli terraeque creatura Deum collaudat et quem ecclesia catholica per totum orbem diffusa celebrat, quidam sacerdotes in missa dominicorum dierum et in solemnitatibus martyrum canere negligunt: proinde hoc sanctum concilium instituit, ut per omnes ecclesias Hispaniae vel Galliae in omnium missarum solemnitate idem hymnus in pulpito decantetur: communionem amissuri qui et antiquam hujus hymni consuetudinem nostramque definitionem excesserint.

XV.

Ut in fine psalmorum: Gloria et honor Deo *sit dicendum.*

In fine psalmorum non sicut a quibusdam hucusque *Gloria Patri*, sed *Gloria et honor Patri* dicatur, David propheta dicente: *Afferte Domino gloriam et honorem:* et Joannes evangelista in Apocalypsi audivit vocem coelestis exercitus dicentium: *Honor et gloria Deo nostro sedenti in throno:* ac per hoc haec duo sic oportet in terris dici, sicut in coelis resonant. Universis igitur ecclesiasticis hanc observantiam damus, quam quisquis praeterierit communionis jacturam habebit.

8 T. 2. consuetudo.
9 BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. terrarum.
10 In Æ. BR. E. 4. U. G. desunt omnia ab his vocibus: *in temporibus* usque ad illas: *Si quis igitur.*
11 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. annuntiare.
12 Æ. Ergo nec ipsi in ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inveniuntur?

XVI.

De discretione Gloriae *in fine responsoriorum.*

Sunt quidam qui in fine responsoriorum *Gloriam* non dicant propter quod interdum inconvenienter resonat; sed haec est discretio, ut in laetis sequatur *Gloria*, in tristioribus repetatur principium.

XVII.

De Apocalypsis libro in omnibus recipiendo.

Apocalypsis librum multorum conciliorum auctoritas et synodica sanctorum praesulum Romanorum decreta Joannis evangelistae esse praescribunt, et inter divinos libros recipiendum constituerunt: et quia plurimi sunt qui ejus auctoritatem non recipiunt atque in ecclesia Dei praedicare contemnunt, si quis eum deinceps aut non receperit aut a Pascha usque ad Pentecosten missarum tempore in ecclesia non praedicaverit, excommunicationis sententiam habebit.

XVIII.

Quòd post benedictionem populo datam communicare debeant sacerdotes.

Nonnulli sacerdotes post dictam orationem dominicam statim communicant, et postea benedictionem populo dant, quod deinceps interdicimus; sed post orationem dominicam et conjunctionem panis et calicis benedictio in populum sequatur, et tunc demum corporis et sanguinis Domini sacramentum sumatur, eo videlicet ordine ut sacerdos et levita ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus.

XIX.

De ordinatione episcoporum.

Perniciosa consuetudo nequaquam est reticenda, quae majorum statuta praeteriens omnem ecclesiae ordinem perturbavit, dum alii per ambitum sacerdotia appetunt, alii oblatis muneribus pontificatum assumunt, nonnulli etiam sceleribus implicati vel seculari militiae dediti indigni ad honorem summi ac sacri ordinis pervenerunt; de quorum scilicet casu atque remotione oportuerat quidem statuendum, sed perturbatio quamplurima ecclesiae oriretur. Praeteritis omissis, deinceps qui non promoveantur ad sacerdotium ex regulis canonum necessariò credimus inserendum: id est qui in aliquo crimine detecti sunt, qui infamiae nota aspersi sunt, qui scelera aliqua per publicam poenitentiam admisisse confessi sunt, qui in haeresim lapsi sunt, qui in haeresi baptizati aut rebaptizati esse noscuntur, qui semetipsos absciderunt, aut naturali defectu membrorum aut decissione aliquid minus habere noscuntur, qui secundae uxoris conjunctionem sortiti sunt aut numerosa conjugia frequentarunt, qui viduam vel marito relictam duxerunt aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas ad fornicationes habuerunt, qui servili conditioni obnoxii sunt, qui ignoti sunt, qui neophyti vel laici sunt, qui seculari militiae dediti sunt, qui curiae nexibus obligati sunt, qui inscii litterarum sunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus ecclesiasticos non accesserunt, qui ambitu honorem quaerunt, qui muneribus honorem obtinere moliuntur, qui a decessoribus in sacerdotium eliguntur; sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriae civitatis elegit, nec auctoritas metropolitani vel comprovincialium[13] sacerdotum assensio exquisivit. Quicumque igitur deinceps ad ordinem sacerdotii postulatur, et in his quae praedicta[14] sunt, exquisitus in nullo horum deprehensus fuerit atque examinatus probabilis vita atque doctrina extiterit, tunc secundùm synodalia vel decretalia constituta cum omnium clericorum vel civium voluntate ab universis comprovincialibus episcopis aut certè a tribus in sacerdotium die dominica consecrabitur, conniventibus ceteris, qui absentes fuerint, litteris suis, et magis auctoritate vel praesentia ejus, qui est in metropoli constitutus. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est ubi metropolitanus elegerit: metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus. Si quis autem deinceps contra praedicta vetita canonum ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjacebit.

XX.

De numero annorum quo sacerdotes et levitae ordinentur.

In veteri lege ab anno vicesimo et quinto levitae tabernaculo servire mandantur, cujus auctoritatem in canonibus et sancti patres sequuti sunt. Nos et divinae legis et conciliorum praecepti immemores infantes et pueros levitas facimus ante legitimam aetatem, ante experientiam vitae: ideoque ne ulteriùs fiat a nobis et divinae legis et canonicis admonemus sententiis, sed a viginti quinque annis aetatis levitae consecrentur, et a triginta presbyteres ordinentur, ita ut secundùm apostolicum praeceptum probentur primùm, et sic ministrent nullum crimen habentes.

XXI.

De castitate sacerdotum.

Quicumque in sacerdotio Dei positi sunt

13 Ex ceteris codicibus praeter A. in quo: provincialium.

14 Ex reliquis praeter A. et E. 3. in quibus: praedicata.

irreprehensibiles esse debent, Paulo apostolo attestante: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse:* inoffensos igitur et immaculatos decet Dei existere sacerdotes, nec ullo eos fornicationis contagio pollui, sed castè viventes mundos semetipsos celebrandis exhibeant sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, et ab omni inquinamento carnis liberi maneamus, ut mundi corpore, purgati mente possimus ad sacrificium Christi digni accedere et Deum pro delictis omnium deprecari.

XXII.

Ut episcopus in conclavi suo idoneum testimonium habeat.

Quamvis conscientiam puram apud Deum nos habere oporteat, tamen et apud homines famam optimam custodire convenit, ut juxta praeceptum apostolicum non tantùm coram Deo sed etiam coram hominibus vitae sanctae testimonium habeamus; quidam enim hucusque sacerdotum non modicum scandalum creaverunt, dum in accusatione luxuriae, in conversatione vitae non bonae famae existunt. Ut igitur excludatur deinceps omnis nefanda suspicio aut casus, et ne detur ultrà secularibus obtrectandi locus, oportet episcopos testimonium probabilium personarum in conclavi suo habere, ut et Deo placeant per[15] conscientiam puram et ecclesiae per optimam famam.

XXIII.

Ut presbyter vel diaconus vitaè suae habeant testimonium.

Non aliter placuit, ut quemadmodum antistites ità presbyteres atque levitae quos fortè infirmitas aut aetatis gravitas in conclavi episcopi manere non sinit, ut et idem in cellulis suis testes vitae habeant, vitamque suam sicut nomine ita et meritis teneant.

XXIV.

De conversione clericorum: ut in uno conclavi sint.

Prona est omnis aetas ab adolescentia in malum, nihil enim incertius quàm vita adolescentium; ob hoc constituendum oportuit, ut si qui in clero puberes aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commorentur, ut lubricae aetatis annos non in luxuria sed in disciplinis ecclesiasticis agant deputati probatissimo seniori, quem et magistrum doctrinae et testem vitae habeant: quòd si aliqui ex his pupilli existunt sacerdotali tutela foveantur, ut et vita eorum a criminibus intacta sit, et res ab injuria improborum. Qui autem his praeceptis reluctaverint, monasteriis deputentur, ut vagantes animi et superbi severiori regula distringantur.

XXV.

Ut sacerdotes scripturarum sanctarum et canonum cognitionem habeant.

Ignorantia mater cunctorum errorum maximè in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt: sacerdotes enim legere sancta scriptura admonet, Paulo apostolo dicente ad Timotheum: *Intende lectioni, exhortationi, doctrinae, semper permane in his.* Sciant igitur sacerdotes scripturas sanctas et canones, ut omne opus eorum in praedicatione et doctrina consistat, atque aedificent cunctos tam fidei scientia quàm operum disciplina.

XXVI.

De officiali libello parochitanis presbyteris dando.

Quando presbyteres in parochias ordinantur, libellum officiale a sacerdote suo accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam etiam ipsis divinis sacramentis offendant, ita ut quando ad litanias vel ad concilium venerint, rationem episcopo suo reddant qualiter susceptum officium celebrant, vel baptizant.

XXVII.

De professione parochitanorum presbyterorum.

Quando presbyteres aut diacones per parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut castè[16] et purè vivant sub timore Dei, ut dum eos talis professio alligat[17], vitae sanctae disciplina retineat.

XXVIII.

De ordine quo depositi iterum ordinantur.

Episcopus, presbyter aut diaconus si a gradu suo injustè dejectus in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat nisi gradus amissos recipiat, ut si episcopus fuerit recipiat coram altario de manu episcoporum orarium, annulum et baculum; si presbyter orarium et planetam; si diaconus orarium et albam; si subdiaconus patenam et calicem; sic et reliqui gradus ea in reparationem sui recipiant, quae quum ordinarentur perceperant.

XXIX.

De clericis magos aut aruspices consulentibus.

Si episcopus quis aut presbyter sive diaconus vel quilibet ex ordine clericorum magos aut aruspices aut ariolos aut certè augures vel sortilegos vel eos, qui profitentur artem aliquam, aut aliquos eorum similia exer-

15 Æ. BR. E. 4. T. 1. U. G. per conversationem bonam.

16 T. 2. casti et puri.

17 BR. E. 4. T. 1. U. G. obligat. T. 2. religat.

centes, consulere fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suae depositus monasterii poenam excipiat, ibique perpetuae poenitentiae deditus scelus admissum sacrilegii luat.

XXX.

De sacerdotibus ad gentem extraneam nuntios mittentibus.

Confinitimi hostium sacerdotes, praeter eos qui a regia potestate licentiam acceperunt, quodlibet mandatum ad gentem extraneam occultè accipere vel dirigere non praesumant: qui autem deprehenditur atque convincitur, denuntiatus principi apud concilium condigna animadversione mulctabitur.

XXXI.

De discretione causarum.

Saepè principes contra quoslibet majestatis obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt; sed quia sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant regibus fieri judices, ubi jurejurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia praeparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, et apud ecclesiam perdat proprium gradum.

XXXII.

De cura populorum[18] *et pauperum.*

Episcopi in protegendis populis ac defendendis impositam a Deo sibi curam non ambigant, ideoque dum conspiciunt judices ac potentes pauperum oppressores existere, priùs eos sacerdotali admonitione redarguant; et si contempserint emendari, eorum insolentias regiis auribus intiment, ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coërceat. Si quis autem episcoporum id neglexerit, concilio reus erit.

XXXIII.

Ne de facultatibus ecclesiarum, excepta tertia oblationum, episcopus aliquid auferat.

Avaritia radix cunctorum malorum cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet; multi enim fidelium in amorem Christi et martyrum in parochiis episcoporum basilicas construunt, oblationes conscribunt, sacerdotes haec auferunt atque in usus suos convertunt: inde est quòd cultores sacrorum deficiunt dum stipendia sua perdunt, inde labentium basilicarum ruinae non reparantur, quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur. Pro qua re constitutum est a praesenti concilio episcopos ita dioeceses suas regere, ut nihil ex earum jure praesumant auferre, sed juxta priorum auctoritatem conciliorum tam de oblationibus quàm de tributis ac frugibus tertiam consequantur: quòd si amplius quidpiam ab eis praesumptum extiterit, per concilium restauretur, appellantibus aut ipsis conditoribus, aut certè propinquis eorum si jam illi a seculo decesserunt. Noverint autem conditores basilicarum in rebus quas eisdem ecclesiis conferunt nullam potestatem habere, sed juxta canonum constituta sicut ecclesiam ita et dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere.

XXXIV.

De tricennii tempore et propter provincias causarum discretione.

Quicumque episcopus alterius episcopi dioecesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quia secundùm jus legis ejus jam videtur esse dioecesis, admittenda non est contra eum actio reposcendi, sed hoc intra unam provinciam, extra verò nullo modo, ne dum dioecesis defenditur provinciarum termini confundantur.

XXXV.

De basilicis noviter constructis ad quem episcopum pertineant.

Sicut dioecesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non adimit, ideoque basilicae quae novae conditae fuerint ad eum proculdubio episcopum pertinebunt, cujus conventus esse constiterit.

XXXVI.

De requisitione ab episcopis per singulos annos in parochiis peragenda.

Episcopum per cunctas dioeceses parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat quid unaquaeque basilica in reparationem sui indigeat; quòd si ipse aut languore detentus aut aliis occupationibus implicatus id explere nequiverit, presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui et reditus basilicarum et reparationes et ministrantium vitam inquirant.

XXXVII.

De promissi solutione ex rebus ecclesiae.

Quicumque episcopi suffragio cujuslibet aliquid ecclesiasticae utilitati providerint et pro eo quodcumque modicum in remuneratione promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit, ita ut id ad concilium comprovinciale deductum eorum conniventia confirmetur, quia sicut Paulus apostolus ait: *Dignus est operarius mercedem suam accipere.*

XXXVIII.

De suffragio fundatoribus ecclesiarum vel filiis eorum impertiendo.

Praebendum est a sacerdotibus vitae sola-

18 T. 2. *pupillorum*...... pupillis.

tium indigentibus et maximè his quibus restituenda vicissitudo est: quicumque ergo fidelium de facultatibus suis ecclesiae aliquid devotione propria contulerint, si fortè ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem ecclesia suffragium vitae pro temporis usu percipiant. Si enim clericis vel monachis seu peregrinis aut quamlibet necessitatem sustinentibus pro solo religionis intuitu in usum res ecclesiasticae largiuntur, quantò magis his consulendum est quibus retributione justa debetur?

XXXIX.

De discretione presbyterorum et diaconorum, ut in utroque choro consistant.

Nonnulli diacones in tantam erumpunt superbiam, ut sese presbyteris anteponant atque in primo choro ipsi priores stare praesumant, presbyteris in secundo choro constitutis: ergo ut sublimiores sibi presbyteros agnoscant, tam hi quàm illi in utroque choro consistant.

XL.

De uno orario a diaconibus utendo, nec ornato sed puro.

Orariis duobus nec episcopo quidem licet nec presbytero uti, quantò magis diacono qui minister eorum est? Unum igitur orarium oportet levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est praedicat, dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat: caveant igitur amodò levitae gemino uti orario, sed uno tantùm et puro nec ullis coloribus aut auro ornato.

XLI.

De qualitate tonsurae a cunctis clericis vel lectoribus habenda.

Omnes clerici vel lectores sicut levitae et sacerdotes detonso superiùs toto capite inferiùs solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in Gallaeciae partibus facere lectores videntur, qui prolixis ut laici comis in solo capitis apice modicum circulum tondunt, ritus enim iste in Hispaniis haereticorum fuit; unde oportet ut pro amputando ecclesiae scandalo hoc signum dedecoris auferatur, et una sit tonsura vel habitus sicut totius Hispaniae est usus. Qui autem hoc non custodierit fidei catholicae reus erit.

XLII.

De remotione mulierum a consortio clericorum.

Cum clericis extraneae foeminae nullatenus habitent, nisi tantùm mater et soror, filia vel amita, in quibus personis nihil sceleris aestimari foedus naturae permittit: id enim et constitutio antiquorum patrum decrevit.

XLIII.

De venditione mulierum quae clericis conjunctae noscuntur.

Quidam clerici legitimum non habentes conjugium extranearum mulierum vel ancillarum suarum interdicta sibi consortia appetunt, ideoque quaecumque clericis taliter adjunctae[19] sunt, ab episcopo auferantur et venundentur, illis pro tempore religatis[20] ad poenitentiam quos sua libidine infecerunt[21].

XLIV.

De personis mulierum, quas non convenit clericis copulari.

Clerici qui sine consulto episcopi sui uxores duxerint, aut viduam vel repudiatam vel meretricem in conjugium acceperint, separari eos a proprio episcopo oportebit.

XLV.

De clericis qui arma sumpserint.

Clerici qui in quacumque seditione arma volentes sumpserint aut sumpserunt, reperti amisso ordinis sui gradu in monasterium poenitentiae contradantur.

XLVI.

De clericis sepulchra demolientibus.

Si quis clericus in demoliendis sepulchris fuerit deprehensus, quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis sanguine vindicatur, oportet canonibus in tali scelere proditum a clericatus ordine submoveri et poenitentiae triennio deputari.

XLVII.

De absolutione a laboribus vel indictionibus clericorum ingenuorum.

Praecipiente domino nostro atque excellentissimo Sisenando rege id constituit sanctum concilium, ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione atque labore habeantur immunes, ut liberi Deo serviant nullaque praepediti necessitate ab ecclesiasticis officiis retrahantur.

XLVIII.

De institutione oeconomorum.

Eos quos oeconomos Graeci vocant, hoc est qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant, sicut sancta synodus Chalcedonensis instituit, omnes episcopos de proprio clero ad regendas ecclesias habere oportet; qui autem deinceps contempserit obnoxius eidem magno concilio erit.

XLIX.

De professione monachorum.

Monachum aut paterna devotio aut pro-

19 Æ. BR. E. 4. T. 1. conjunctae. 20 Æ. BR. E. 4. ligatis. T. 1. U. G. relegatis. 21 E. 4. interfecerunt.

pria professio facit; quidquid horum fuerit, alligatum tenebit: proinde eis ad mundum reverti intercludimus aditum, et omnem ad seculum interdicimus regressum.

L.
De clericis qui monachorum propositum appetunt.

Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

LI.
De discretione potestatis episcoporum quam in monasteriis habere possunt.

Nuntiatum est praesenti concilio quòd monachi episcopali imperio servili opere mancipentur et jura monasteriorum contra instituta canonum illicita praesumptione usurpentur, ita ut penè ex coenobio possessio fiat atque illustris portio Christi ad ignominiam servitutemque perveniat; quapropter monemus eos qui ecclesiis praesunt, ut ultrà talia non praesumant, sed hoc tantùm sibi in monasteriis vindicent sacerdotes quod praecipiunt canones: id est monachos ad conversationem sanctam praemonere, abbates aliaque officia instituere, atque extra regulam acta corrigere. Quòd si aliquid in monachis canonibus interdictum praesumpserint aut usurpare quidpiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis qui se deinceps nequaquam substulerint ab illicitis.

LII.
De monachis vagis.

Nonnulli monachorum egredientes a monasterio non solùm ad seculum revertuntur, sed etiam et uxores accipiunt: hi igitur revocati in idem monasterium a quo exierunt poenitentiae deputentur, ibique[22] defleant crimina sua unde decesserunt.

LIII.
De religiosis vagis.

Religiosi viri propriae regionis qui nec inter clericos nec inter monachos habentur, sive hi qui per diversa loca vagi[23] feruntur, ab episcopis in quorum conventu commanere noscuntur licentia eorum coërceatur, in clero aut in monasteriis deputati, praeter hos qui ab episcopo suo aut propter aetatem aut propter languorem fuerint absoluti.

LIV.
De discretione poenitentum.

Hi qui in discrimine constituti poenitentiam accipiunt nulla manifesta scelera confitentes sed tantùm peccatores se praedicantes, hujusmodi si revaluerint possunt etiam pro morum probitate ad gradus ecclesiasticos pervenire; qui verò ita poenitentiam accipiunt ut aliquod mortale peccatum perpetrasse publicè fateantur, ad clerum vel honores ecclesiasticos pervenire nullatenus possunt, quia se confessione propria notaverunt.

LV.
De poenitentibus viris ac viduis sive virginibus.

Quicumque ex secularibus accipientes poenitentiam se totonderunt, et rursus praevaricantes laici effecti sunt, comprehensi ab episcopo suo ad poenitentiam ex qua recesserant revocentur; quòd si aliqui per[24] poenitentiam irrevocabiles sunt nec admoniti revertuntur, verè ut apostatae coram ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter et hi qui detonsi a parentibus fuerint aut sponte sua amissis parentibus se ipsos religioni voverunt, et postea habitus seculares sumpserunt, et idem a sacerdote comprehensi ad cultum religionis acta priùs poenitentia revocentur; quòd si reverti non possunt, verè ut apostatae anathematis sententiae subjiciantur. Quae forma servabitur etiam in viduis virginibusque sacris ac poenitentibus foeminis quae sanctimonialem habitum induerunt, et postea aut vestem mutaverunt aut ad nuptias transierunt.

LVI.
De discretione viduarum secularium et sanctimonialium.

Duo sunt genera viduarum, seculares et sanctimoniales: seculares viduae sunt quae adhuc disponentes nubere laicalem habitum non deposuerunt; sanctimoniales sunt quae jam mutato habitu seculari sub religioso cultu in conspectu sacerdotis vel ecclesiae paruerunt. Hae si ad nuptias transierint, juxta Apostolum non sine damnatione erunt, quia se primùm Deo voventes postea castitatis propositum abjecerunt.

LVII.
De discretione judaeorum: qui non, vel qui credere vi cogantur.

De judaeis autem hoc praecepit sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre, *cui enim vult Deus miseretur et quem vult indurat;* non enim tales inviti salvandi sunt sed volentes, ut integra sit forma justitiae: sicut enim homo proprii arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante gratia Dei propriae mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi sed

22 Ab hac voce: *ibique* usque ad finem canonis desunt omnia in A.

23 Æ. vagitantur, ab episcopis.

24 Æ. BR. E. 4. per potentiam.

liberi arbitrii facultate ut convertantur suadendi sunt non potiùs impellendi. Qui autem jam pridem ad christianitatem venire coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisebuti, quia jam constat eos sacramentis divinis associatos et baptismi gratiam suscepisse et chrismate unctos esse et corporis Domini et sanguinis extitisse participes, oportet ut fidem etiam quam vi vel necessitate susceperunt tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, et fides quam susceperunt vilis ac contemptibilis habeatur.

LVIII.

De his qui contra fidem Christi judaeis munus et favorem praestant.

Tanta est quorumdam cupiditas, ut quidam eam appetentes juxta quod ait Apostolus etiam a fide erraverint[25]; multi quippe hucusque ex sacerdotibus atque laicis accipientes a judaeis munera perfidiam eorum patrocinio suo fovebant, qui non immeritò ex corpore Anti-Christi esse noscuntur, quia contra Christum faciunt. Quicumque igitur deinceps episcopus sive clericus vel secularis illis contra fidem christianam suffragium vel munere vel favore praestiterit, verè ut profanus et sacrilegus anathema effectus ab ecclesia catholica et regno Dei efficiatur extraneus, quia dignum est ut a corpore Christi separetur qui inimicis Christi patronus efficitur.

LIX.

De judaeis dudum christianis, et postea in priorem ritum conversis.

Plerique qui ex judaeis dudum ad christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes in Christum non solùm judaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam et abominandas circumcisiones exercere praesumpserunt: de quibus consulto piissimi ac religiosissimi principis domini nostri Sisenandi regis hoc sanctum decrevit concilium, ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti ad cultum christiani dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat animadversio sacerdotalis coërceat. Eos autem quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur, si servi pro injuria corporis sui libertati tradantur.

LX.

De filiis judaeorum, ut a parentibus separati christianis debeant deputari.

Judaeorum filios vel filias, ne parentum ultrà involvantur errore[26], ab eorum consortio separari decernimus deputatos aut monasteriis aut christianis viris ac mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant atque in melius instituti tam in moribus quam in fide proficiant.

LXI.

De filiis fidelibus judaeorum, ne parentum praevaricatione a bonis suis exules fiant.

Judaei baptizati si postea praevaricantes in Christum qualibet poena damnati extiterint, a rebus eorum fideles filios excludi non oportebit, quia ut scriptum est: *Filius non portabit iniquitatem patris.*

LXII.

De judaeis baptizatis, qui infidelibus judaeis se sociant.

Saepè malorum consortia etiam bonos corrumpunt; quantò magis eos qui ad vitia proni sunt? Nulla igitur ultrà communio sit hebraeis ad fidem christianam translatis cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne fortè eorum participio subvertantur. Quicumque igitur amodò ex his qui baptizati sunt infidelium consortia non vitaverint, et hi christianis donentur, et illi publicis caedibus deputentur.

LXIII.

De christianorum judaeorumque conjugiis.

Judaei qui christianas mulieres in conjugio habent admoneantur ab episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, christiani efficiantur; quòd si admoniti noluerint, separentur, quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione quae jam in christianam translata est fidem; filii autem qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem matris sequantur: similiter et hi qui procreati sunt de infidelibus mulieribus et fidelibus viris christianam sequantur religionem, non judaicam superstitionem.

LXIV.

De judaeis conversis et pòst praevaricantibus, ut ad testimonium non admittantur.

Non potest erga homines esse fidelis qui Deo extiterit infidus[27]: judaei ergo, qui dudum christiani effecti sunt et nunc in Christi fidem praevaricati sunt, ad testimonium dicendum admitti non debent, quamvis sese christianos annuntient, quia sicut in fide Christi suspecti sunt, ita et in testimonio humano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium qui in fide falsi docentur, nec eis esse credendum qui veritatis a se fidem abjiciunt.

LXV.

Ne judaei officia publica agant.

Praecipiente domino atque excellentissi-

25 Æ. BR. E. 4. erraverunt. 26 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. erroribus. 27 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. infidelis.

mo Sisenando rege id constituit sanctum concilium, ut judaei aut hi qui ex judaeis sunt officia publica nullatenus appetant, quia sub hac occasione christianis injuriam faciunt: ideoque judices provinciarum cum sacerdotibus eorum subreptiones fraudulenter elicitas[28] suspendant, et officia publica eos agere non permittant. Si quis autem judicum hoc permiserit, velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, et is qui subrepserit publicis caedibus deputetur.

LXVI.

Ne judaei mancipium christianum habeant.

Ex decreto gloriosissimi principis hoc sanctum elegit concilium, ut judaeis non liceat christianos servos habere nec christiana mancipia emere nec cujusquam consequi largitate; nefas est enim ut membra Christi serviant Anti-Christi ministris. Quòd si deinceps servos christianos vel ancillas judaei habere praesumpserint, sublati ab eorum dominatu libertatem a principe consequantur.

LXVII.

De libertis ecclesiae.

Et[29] si qui nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt aeterni judicis voce in futurum condemnabuntur, quantò magis hi qui auferunt pauperibus quod non dederunt? Quapropter episcopi qui nihil ex proprio suo ecclesiae Christi compensaverunt hanc divinam sententiam metuant, et liberos ex familiis ecclesiae ad condemnationem suam facere non praesumant; impium est enim ut qui res suas ecclesiis Christi non contulit damnum inferat et jus ecclesiae alienare intendat: tales igitur libertos successor episcopus absque aliqua oppositione ad jus ecclesiae revocabit, quia eos non aequitas sed improbitas absolvit.

LXVIII.

De discretione manumissorum ecclesiae.

Episcopus qui mancipium juris ecclesiae non retento ecclesiastico patrocinio manumitti desiderat, duo meriti ejusdem et peculii coram concilio ecclesiae, cui praeeminet, per commutationem subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata et justa inveniatur definitio commutantis; tunc enim liberam manumissionem sine patrocinio ecclesiae concedere poterit, qui[30] eum quem libertati tradere disponit jam juri proprio adquisivit. Hujusmodi autem liberto adversùs ecclesiam cujus juris extitit accusandi vel testificandi denegetur licentia; quòd si praesumpserit, placet ut stante commutatione in servitutem propriae ecclesiae revocetur, quam nocere conatur.

LXIX.

Quòd liberti ex familia ecclesiae pro compensatione adquisitae rei possint fieri a sacerdotibus.

Consensus totius concilii definivit, ut sacerdotes qui aut res suas ecclesiae relinquunt aut nihil habentes aliqua tamen praedia aut familias ecclesiis suis conquirunt, licebit illis aliquos de familiis ejusdem ecclesiae manumittere juxta rei collatae modum, quem antiqui canones decreverunt, ita ut cum peculio et posteritate sua ingenui sub patrocinio ecclesiae maneant, utilitates injunctas sibi juxta quod potuerint prosequentes.

LXX.

De professione libertorum ecclesiae.

Liberti ecclesiae, quia nunquam moritur eorum patrona, a patrocinio ejusdem nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt; ac ne fortè libertas eorum in futura prole non pateat ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens sese ab ecclesiae patrocinio subtrahat, necesse est ut tam idem liberti quàm ab eis progeniti professionem episcopo suo faciant, per quam se ex familia ecclesiae liberos effectos esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant, sed juxta virtutem suam obsequium ei vel obedientiam praebeant.

LXXI.

De libertis ecclesiae ejusdem patrocinium relinquentibus.

Liberti ecclesiae qui a patrocinio ejus discedentes quibuslibet personis adhaeserunt, si admoniti redire contempserint, manumissio eorum irrita sit, quia per inobedientiae contemptum ingrati actione tenentur.

LXXII.

De libertis patrocinio ecclesiae commendatis.

Liberti qui a quibuscumque manumissi sunt atque ecclesiae patrocinio commendati existunt, sicut regulae antiquorum patrum constituerunt, sacerdotali defensione a cujuslibet insolentia protegantur sive in statu libertatis eorum seu in peculio quod habere noscuntur.

LXXIII.

De discretione libertorum qui ad ecclesiasticos honores pervenire possunt.

Quicumque libertatem a dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibimet in eis obsequium patronus retentet, isti si sine crimine sunt ad clericatus ordinem liberè suscipiuntur, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui verò retento obsequio manumissi sunt, pro eo quòd adhuc a patrono ser-

28 Ex reliquis praeter A. in quo: relictas.
29 T. 1. Etsi hi qui nulla. T. 2. Si qui nulla.

30 Æ. BR. E. 4. T. 1. quia.

vituti tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi, ne quando voluerint eorum domini fiant ex clericis servi.

LXXIV.

De libertis ecclesiae qui ad sacerdotium promoveantur.

De familiis ecclesiae constituere presbyteres et diacones per parochias liceat, quos tamen vitae rectitudo et probitas morum commendat, ea tamen ratione ut antea manumissi libertatem status sui percipiant et denuo ad ecclesiasticos honores succedant: irreligiosum est enim obligatos existere servitute, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quidquid autem talibus aut per libertatem concessum aut successione extiterit debitum aut a quolibet quoquomodo collatum, non licebit eis quidpiam inde in extraneas personas transmittere, sed omnia ad jus ecclesiae, a qua manumissi sunt, post eorum obitum pertinere: his quoque sicut et ceteris ecclesiae libertis accusandi vel testificandi adversùs ecclesiam aditus intercluditur; quòd si aspiraverint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam et honoris gradu quem non dignitate naturae sed temporis[31] necessitate promeruerunt.

LXXV.

De commonitione plebis ne in principes delinquatur: de electione principum: de commonitione principum qualiter judicent: atque de execratione Suintilanis et conjugis ac prolis ejus: similiter et de Geilane germano ejus, ac rebus eorum.

Post instituta quaedam ecclesiastici ordinis vel decreta quae ad quorumdam pertinent disciplinam, postrema nobis cunctis sacerdotibus sententia est pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis Gothorum pontificale ultimum sub Deo judice ferre decretum: multarum quippe gentium, ut fama est, tanta extat perfidia animorum, ut fidem sacramento promissam regibus suis observare contemnant, et ore simulent juramenti professionem dum retineant mente perfidiae impietatem, jurant enim regibus suis et fidem quam pollicentur praevaricant; nec metuunt volumen illud judicii Dei, per quod inducitur maledictio multaque poenarum comminatio super eos qui jurant in nomine Dei mendaciter. Quae igitur spes talibus populis contra hostes laborantibus erit? quae fides ultrà cum aliis gentibus in pace credenda? quod foedus non violandum? quae in hostibus jurata sponsio permanebit, quando nec ipsis propriis regibus juratam fidem conservant? quis enim adeo furiosus est qui caput suum manu propria desecet? Illi ut notum est immemores salutis suae propria manu se ipsos interimunt, in semetipsos suosque reges proprias convertendo vires, et dum Dominus dicat: *Nolite tangere Christos meos:* et David: *Quis*, inquit, *extendet manum suam in Christum Domini et innocens erit?* illis nec vitare metus est perjurium nec regibus suis inferre exitium: hostibus quippe fides pacti datur nec violatur; quòd si in bello fides valet, quantò magis in suis servanda est? Sacrilegium quippe est, si violetur a gentibus regum suorum promissa fides, quia non solùm in eis fit pacti transgressio, sed et in Deum quidem in cujus nomine pollicetur ipsa promissio. Inde est quòd multa regna terrarum coelestis iracundia ita permutavit, ut per impietatem fidei et morum alterum ab altero solveretur: unde et nos cavere oportet casum hujusmodi gentium, ne similiter plaga feriamur praecipiti et poena puniamur crudeli: si enim Deus angelis in se praevaricantibus non pepercit qui per inobedientiam coeleste habitaculum perdiderunt, unde per Esaiam dicit: *Inebriatus est gladius meus in coelo;* quantò magis nos nostrae salutis interitum timere debemus, ne per infidelitatem eodem saevientis Dei gladio pereamus? Quòd si divinam iracundiam vitare volumus et severitatem ejus ad clementiam provocare cupimus, servemus erga Deum religionis cultum atque timorem et usque in mortem custodiamus erga principes nostros pollicitam fidem atque sponsionem: non sit in nobis sicut in quibusdam gentibus infidelitatis subtilitas impia, non subdola mentis perfidia, non perjurii nefas, nec conjurationum nefanda molimina; nullus apud nos praesumptione regnum arripiat; nullus excitet mutuas seditiones civium; nemo meditetur interitus regum, sed defuncto in pace principe primatus totius gentis cum sacerdotibus successorem regni consilio communi constituant, ut dum unitatis concordia a nobis retinetur, nullum patriae gentisque discidium per vim atque ambitum oriatur. Quòd si haec admonitio mentes nostras non corrigit et ad salutem communem cor nostrum nequaquam perducit, audite sententiam nostram: Quicumque igitur a nobis vel totius Hispaniae populis qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, temeraverit aut regem nece attrectaverit aut potestate regni exuerit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Dei Patris et angelorum, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni coetu chris-

31 Æ. BR. tempore necessitatis.

tianorum alienus cum omnibus impietatis suae sociis, quia oportet ut una poena teneat obnoxios quos similis error invenerit implicatos. Quod iterum secundò replicamus dicentes: Quicumque amodò ex nobis vel cunctis Hispaniae populis quolibet tractatu vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, violaverit aut regem nece attrectaverit aut potestate regni exuerit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema in conspectu Christi et apostolorum ejus sit, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni consortio christianorum alienus, et damnatus in futuro Dei judicio habeatur cum participibus[32] suis, quia dignum est qui talibus sociantur ipsi etiam damnationis eorum participationi obnoxii teneantur. Hoc etiam tertiò acclamamus dicentes: Quicumque amodò ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet meditatione vel studio sacramentum fidei suae quod pro patriae salute gentisque Gothorum statu vel incolumitate regiae potestatis pollicitus est, violaverit aut regem nece attrectaverit aut potestate regni exuerit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Spiritus Sancti et martyrum Christi, atque ab ecclesia Christi catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni communione christianorum alienus, neque partem justorum habeat sed cum diabolo et angelis ejus aeternis suppliciis condemnetur unà cum eis qui eadem conjuratione nituntur, ut par poena perditionis constringat quos in pernicie prava societas copulat: et ideo si placet omnibus qui adestis haec tertiò reiterata sententia, vestrae vocis eam consensu firmate. Ab universo clero vel populo dictum est: Qui contra hanc vestram definitionem praesumpserit, anathema Maran atha, hoc est perditio in adventu Domini sit, et cum Juda Iscariote partem habeat et ipse et socii eorum. Amen.

Quapropter nos ipsi sacerdotes omnem ecclesiam Christi ac populum admonemus, ut haec tremenda et toties reiterata sententia nullum ex nobis praesenti atque aeterno condemnet judicio, sed fidem promissam erga gloriosissimum dominum nostrum Sisenandum regem custodientes ac sincera illi devotione famulantes, non solùm divinae pietatis clementiam in nobis provocemus, sed etiam gratiam antefati principis percipere mereamur. Te quoque praesentem regem futurosque aetatum sequentium principes humilitate qua debemus deposcimus, ut moderati et mites erga subjectos existentes cum justitia et pietate populos a Deo vobis creditos regatis, bonamque vicissitudinem, qui vos constituit largitori Christo respondeatis, regnantes in humilitate cordis cum studio bonae actionis, nec quisquam vestrum solus in causis capitum aut rerum sententiam ferat, sed consensu publico cum rectoribus ex judicio manifesto delinquentium culpa patescat, servata vobis inoffensis mansuetudine, ut non severitate magis in illis quàm indulgentia polleatis; ut dum omnia haec auctore Deo pio a vobis moderamine conservantur, et reges in populis, et populi in regibus, et Deus in utrisque laetetur. Sanè de futuris regibus hanc sententiam promulgamus: Ut si quis ex eis contra reverentiam legum superba dominatione et fastu regio in[33] flagitiis et facinore sive cupiditate crudelissimam potestatem in populis exercuerit, anathematis sententia a Christo domino condemnetur, et habeat a Deo separationem atque judicium propter quod praesumpserit prava agere et in perniciem regnum convertere.

De Suintilane verò qui scelera propria metuens se ipsum regno privavit et potestatis fascibus exuit id cum gentis consultu decrevimus: Ut neque eumdem vel uxorem ejus propter mala quae commiserunt neque filios eorum unitati nostrae unquam consociemus, nec eos ad honores a quibus ob iniquitatem dejecti sunt aliquando promoveamus, quique etiam sicut fastigio regni habentur extranei, ita et a possessione rerum quas de miserorum sumptibus hauserant maneant alieni, praeter in id quod pietate piissimi principis nostri fuerint consequuti. Non aliter et Geilanem memorati Suintilanis et sanguine et scelere fratrem, qui nec in germanitatis foedere stabilis extitit nec fidem gloriosissimo domino nostro pollicitam conservavit, hunc igitur cum conjuge sua, sicut et antefatos, a societate gentis atque consortio nostro placuit separari, nec in amissis facultatibus in quibus per iniquitatem creverant reduces fieri, praeter in id quod consequuti fuerint pietate clementissimi principis nostri, cujus gratia et bonos donorum praemiis ditat et malos a beneficentia sua non separat.

Gloria autem et honor omnipotenti Deo[34] in cujus nomine congregati sumus; post haec pax, salus et diuturnitas piissimo et amatori Christi domino nostro Sisenando regi, cujus devotio nos ad hoc decretum salutiferum convocavit, corroboret Christi gloria regnum illius gentisque Gothorum in fide catholica, annis et meritis protegat illum usque ad ultimam senectutem summi Dei gratia, et post[35] praesentis regni gloriam ad aeternum regnum transeat, ut sine fine regnet

32 In reliquis praeter A. comparticibus.
33 BR. E. 4. inflatus.
34 In reliquis praeter A. et E. 3. Deo nostro.
35 T. 2. pro praesentis regni gloria.

qui intra seculum fideliter[36] imperat, ipso praestante qui est rex regum et dominus dominorum[37] cum Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

Definitis itaque his quae superiùs comprehensa sunt, annuente religiosissimo principe placuit deinde nulla re impediente a quolibet nostrum ea quae constituta sunt temerari, sed cuncta salubri consilio conservare: quae quia profectibus ecclesiae et animae nostrae conveniunt, etiam propria subscriptione ut permaneant roboramus[38].

I. Ego Isidorus in Christi nomine ecclesiae Hispalensis metropolitanus episcopus haec statuta subscripsi.

II. Ego Sclua[39] in Christi nomine ecclesiae Narbonensis metropolitanus episcopus subscripsi.

III. Ego Stephanus in Christi nomine ecclesiae Emeritensis metropolitanus episcopus subscripsi.

IV. Ego Justus in Christi nomine ecclesiae Toletanae metropolitanus episcopus subscripsi.

V. Ego Julianus in Christi nomine ecclesiae Bracarensis metropolitanus episcopus subscripsi.

VI. Ego Audax in Christi nomine ecclesiae Tarraconensis metropolitanus episcopus subscripsi.

Stephanus Ausonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Petrus ecclesiae Beterrensis episcopus subscripsi.

Acutulus ecclesiae Elenensis episcopus subscripsi.

Nunnitus ecclesiae Gerundensis episcopus subscripsi.

Conantius[40] ecclesiae Palentinae episcopus subscripsi.

Clarentius ecclesiae Accitanae episcopus subscripsi.

Sisuldus ecclesiae Emporitanae episcopus subscripsi.

Vigitinus ecclesiae Vigastrensis episcopus subscripsi.

Bonifa ecclesiae Cauriensis episcopus subscripsi.

Hilarius[41] ecclesiae Complutensis episcopus subscripsi.

Eusebius ecclesiae Bastitanae episcopus subscripsi.

Gabinius ecclesiae Calagurritanae episcopus subscripsi.

Joannes ecclesiae Eleplensis episcopus subscripsi.

Sisisclus ecclesiae Elborensis episcopus subscripsi.

Marcellus ecclesiae Urcitanae episcopus subscripsi.

Deodatus ecclesiae Egabrensis[42] episcopus subscripsi.

Joannes ecclesiae Dertosanae episcopus subscripsi.

Eusebius ecclesiae Valeriensis episcopus subscripsi.

Leudefredus ecclesiae Cordubensis episcopus subscripsi.

Jacobus ecclesiae Mentesanae episcopus subscripsi.

Germanus ecclesiae monasterii Dumiensis episcopus subscripsi.

Samuel ecclesiae Iriensis episcopus subscripsi.

Profuturus ecclesiae Lamicensis episcopus subscripsi.

Servus-Dei ecclesiae Calabriensis episcopus subscripsi.

Montensis ecclesiae Egitaniensis episcopus subscripsi.

Remesarius ecclesiae Nemausensis episcopus subscripsi.

Concordius ecclesiae Asturicensis episcopus subscripsi.

Ranarius ecclesiae Urgellitanae episcopus subscripsi.

Eugenius ecclesiae Egarensis episcopus subscripsi.

Florentius ecclesiae Setabitanae episcopus subscripsi.

Theodoigius ecclesiae Abilensis episcopus subscripsi.

Abentius[43] ecclesiae Astigitanae episcopus subscripsi.

Pimenius ecclesiae Asidonensis episcopus subscripsi.

Aetherius ecclesiae Eliberitanae episcopus subscripsi.

Anatholius ecclesiae Lutiphensis[44] episcopus subscripsi.

Fructuosus ecclesiae Ilerdensis episcopus subscripsi.

Perseverantius ecclesiae Castulonensis episcopus subscripsi.

Musitacius ecclesiae Valentinae episcopus subscripsi.

Wiaricus ecclesiae Olyssiponensis episcopus subscripsi.

Antonius[45] Segobriensis[46] ecclesiae episcopus subscripsi.

Ansiulphus ecclesiae Portucalensis episcopus subscripsi.

Serpentinus ecclesiae Ilicitanae episcopus subscripsi.

36 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. G. feliciter.
37 Æ. dominantium.
38 In A. et E. 3 additur: et subscripserunt omnes.
39 Ex ceteris praeter A. in quo: Isclua.
40 U. G. Calantius.
41 Desumpta hujus episcopi subscriptio ex BR. E. 4. T. 1. 2. G. quum desit in reliquis.
42 Ex BR: G. In A. E. 3. Gabriensis. E. 4. T. 1. 2. Segabrensis. U. Agabrensis. Deest in Æ.
43 BR. Habentius.
44 BR. Lutevensis. E. 4. T. 1. 2. Lutuensis.
45 Desumpta hujus episcopi subscriptio ex BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. quum desit in reliquis.
46 U. G. Egobriensis.

Suabila[47] ecclesiae Oretanensis episcopus subscripsi.

Metopius ecclesiae Brittaniensis episcopus subscripsi.

Anastasius ecclesiae Tudensis episcopus subscripsi.

Elpidius ecclesiae Tirasonensis episcopus subscripsi.

Osdulfus ecclesiae Oscensis episcopus subscripsi.

Braulio ecclesiae Caesaraugustanae episcopus subscripsi.

Ansericus ecclesiae Segobiensis episcopus subscripsi.

Ildisclus ecclesiae Segontiensis episcopus subscripsi.

Eparchius ecclesiae Italicensis episcopus subscripsi.

Lausus ecclesiae Vesensis episcopus subscripsi.

Modarius ecclesiae Pacensis episcopus subscripsi.

Hiccila ecclesiae Salamanticensis episcopus subscripsi.

Vasconius ecclesiae Lucensis episcopus subscripsi.

Egila ecclesiae Oxomensis episcopus subscripsi.

Centaurus[48] ecclesiae Tuccitanae presbyter, agens vicem domini mei Fidentii episcopi, subscripsi.

Renatus ecclesiae Conimbriensis archipresbyter, agens vicem domini mei Ermulfi episcopi, subscripsi.

Marcus ecclesiae Auriensis presbyter, agens vicem domini mei David episcopi, subscripsi.

Joannes ecclesiae Barcinonensis presbyter, agens vicem domini mei Severi[49] episcopi, subscripsi.

Domarius ecclesiae Arcavicensis archidiaconus, agens vicem domini mei Carterii episcopi, subscripsi.

Stephanus ecclesiae Magalonensis archidiaconus, agens vicem domini mei Genesii episcopi, subscripsi.

Domnellus ecclesiae Carcasonensis archidiaconus, agens vicem domini mei Sollemnii episcopi, subscripsi.

47 T. 1. Suabia.
48 BR. E. 4. T. 1. 2. G. Centaurus presbyter vicarius Fidentii Tuccitani episcopi subscripsi: hacque formula utuntur hi codices in reliquis subscriptionibus.
49 Æ. Eusebii.

L.

CONCILIUM TOLETANUM QUINTUM

VIGINTI QUATUOR EPISCOPORUM

HABITUM ERA[1] DCLXIV.

ANNO PRIMO

DOMINI NOSTRI CHINTILANI REGIS.

Apud urbem Toletanam diversis ex provinciis Hispaniae sacerdotes Domini in uno pacis collegio in basilica sanctae martyris[2] Leocadiae qui consedimus gratiarum actiones omnipotenti Domino persolvimus propter suam magnam misericordiam, cujus nutu in hanc convenimus concordiam, et gloriosi principis nostri Chintilani[3] regis initia, ob cujus salutis et felicitatis constantiam supernam imploramus clementiam, qui in medium nostri coetus in-

1 Ex BR. E. 4. T. 1. 2. In A. et reliquis era DCLXXIV.
2 BR. E. 4. T. 1. 2. confessoris.
3 BR. E. 4. T. 1. 2. Chintilae.

gressus cum optimatibus et senioribus palatii sui supplex se omnium orationibus commendavit, suosque fideles ita facere sancta exhortatione[4] coëgit, atque hanc institutionem, quam ex praecepto ejus et decreto nostro sancimus, divina inspiratione praemisit.

I.

De institutione novarum litaniarum.

Scilicet ut in cuncto regno a Deo sibi concesso specialis et propria haec religiosa omni tempore teneatur observantia, ut a die iduum decembrium litaniae triduo ubique annua successione peragantur et indulgentia delictorum lacrymis impetretur; quòd si dies dominica intercesserit, in sequenti hebdomada celebrentur, ut quoniam abundante iniquitate et deficiente caritate eò usque protelatur malitia ut nova exerceantur facinora, nova quoque haec ipsa surgat consuetudo quae possit ante omnipotentis oculos nostra esse purgatio.

II.

De custodia salutis regum et defensione prolis praesentium principum.

Summa autem nobis vigilantia et grandi religionis cura providendum est, ut mala quae assiduè prohibita perpetrantur circuminspecta disciplina ecclesiastica extirpentur, non enim incassum scriptum est: *Pestilenti flagellato stultus sapientior erit.* Quamobrem quoniam praeponderante onere delictorum experientia penè semper ac saepe fieri discimus quod magnopere vitare debemus, quodque etiam custodituros nos cum divinis sacramentis spondimus temeritate violamus, ideo frequenter est compescendum quod crebrò invenitur transgressum. Sed ne succedentes praecedentibus ac deinde sequentes invideant anterioribus, ut cuncta quieta et pacata permaneant, haec nostri concilii communiter considerata defertur sententia: Ut servatis quaecumque in universali et magna synodo provisa conscriptaque circa principum salutem et utilitatem sunt, haec quoque adjecta custodiantur: videlicet, ut omni benignitate omnique firmitate circa omnem posteritatem principis nostri Chintilani regis teneatur dilectio et praebeatur rationabile defensionis adminiculum, ne rebus justè provisis aut etiam parentum digna provisione procuratis vel juris proprietate injustè fraudentur, ne a quoquam causae illicitae et exquisitae laedendi eos praebeantur, ne quocumque modo quibuslibet rebus spreta dilectione molestentur; haec enim licentia efficit et principes in subjectis suspectos et subjectos in bonis principum cupidos. Quocirca ne haec praemissa temerentur et ut cupiditas radix omnium malorum auferatur, contestamur omnes praesentes et absentes vel etiam futuris temporibus subsequentes coram Deo et angelis ejus, quòd si quisquam nostrae contestationis temerator extiterit atque contemptor et quacumque argumentatione odiosè eos molestare aut in aliquo fuerit conatus laedere, sit anathema in christianorum omnium coetu atque superno condemnetur judicio, sit exprobrabilis omnibus catholicis et abominabilis sanctis angelis in ministerio Dei constitutis, sit in hoc seculo perditus et in futuro condemnatus, quia tam rectae provisioni noluit praebere consensum.

III.

De reprobatione personarum quae prohibentur adipisci regnum.

Inexpertis et novis morbis novam decet invenire medelam: quapropter quoniam inconsideratè quorumdam mentes et se minimè capientes, quos nec origo ornat nec virtus decorat, passim putant licenter ad regiae potestatis[5] pervenire fastigia, hujus rei causa nostra omnium cum invocatione divina profertur sententia: Ut quisquis talia meditatus fuerit, quem nec electio omnium provehit nec Gothicae gentis Nobilitas ad hunc honoris apicem trahit, sit a consortio catholicorum privatus et divino anathemate condemnatus.

IV.

De his qui sibi regnum blandiuntur spe rege superstite.

Ergo quia et religioni inimicum et omnibus[6] constat esse superstitiosum futura illicitè cogitare et casus principum exquirere ac sibi in posterum providere, quum scriptum sit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quae Pater in sua posuit potestate:* hoc decreto censemus, ut quisquis inventus fuerit talia perquisisse et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe aut alios in se propter id attraxisse, a conventu catholicorum excommunicationis sententia expellatur[7].

V.

De his qui principes maledicere praesumunt.

Sed et hoc pro pestilentiosis hominum moribus salubri deliberatione[8] censemus, ne quis in principem maledicta congerat, scriptum est enim a legislatore: *Principem populi tui ne maledixeris:* quod si quis fecerit, excommunicatione ecclesiastica plectatur, nam

4 U. G. oratione.
5 In reliquis praeter A. et E. 3. majestatis.
6 Æ. BR. E. 4. U. G. hominibus.
7 Æ. BR. E. 4. G. repellatur.
8 BR. E. 4. T. 1. 2. ordinatione.

si maledici regnum Dei non possidebunt, quantò magis talis ab ecclesia necessariò pellitur, qui divinae violator sententiae invenitur?

VI.

Ut regum fideles a successoribus regni a rerum jure non fraudentur pro servitutis mercede.

Simili providentia pro fidelibus regum[9] nostra datur sententia: Ut quisquis superstes principum extiterit justè in rebus profligatis aut[10] largitate principis adquisitis nullam debeat habere jacturam; nam si licenter et injustè fidelium perturbetur meritum, nemo optabit promptum ac fidele praebere obsequium, dum cuncta nutant in incertum et in futuro discriminis formidatur causa: sed saluti et rebus eorum principalis pietas debeat praebere suffragia; exemplis enim ceteri provocantur ad fidem, quum fideles non fraudantur mercede.

VII.

Quòd in celebritate cunctorum conciliorum synodus Toletana temporibus Sisenandi habita per pronuntiationem vocis clarè ob custodiam sui cunctis debeat innotescere.

Propter malarum mentium facilitatem et memoriae oblivionem hoc sacratissima statuit synodus: Ut in omni concilio episcoporum Hispaniae universalis concilii decretum quod propter principum nostrorum est salutem constitutum, peractis omnibus in synodo publica voce debeat pronuntiari, quatenus saepè replicato auribus vel assiduitate iniquorum mens territa corrigatur, quae ad praevaricandum et oblivione et facilitate perducitur.

VIII.

De indulgentia principum noxiis reservata.

In his omnibus quae praemisimus potestatem indulgentiae in culpis delinquentium principi reservamus, ut juxta bonitatis et pietatis suae moderamen et emendationem perspexerit mentium, veniam tribuat culparum.

IX.

De favore principis concilii acclamatione concesso.

His verò omnibus finem et robur subscriptione nostra facientes gloriam et laudem omnipotenti Domino, in quantum mortalium valetudo sinit, reddimus; post haec gratias excellentissimo et glorioso principi nostro Chintilano regi peragimus, cujus ardor fidei et studium bonae intentionis et unanimitatis concordiam nobis tribuit et fiduciam caritatis. Donet ei Dominus et de inimicis triumphum et de beatitudine gaudium: custodiat eum protectione assidua et muniat bonae voluntatis suae circuminspectione tutissima, cujus regnum maneat in secula seculorum. Amen.

Ego Eugenius[11] Dei miseratione Toletanae ecclesiae provinciae Carthaginis metropolitanus episcopus his communibus decretis annuens subscripsi.

Ego Conantius ecclesiae Palentinae episcopus subscripsi.

Ego Braulio ecclesiae Caesaraugustanae episcopus subscripsi.

Ego Oya[12] Barcinonensis episcopus ecclesiae subscripsi.

Ego Clarentius ecclesiae Accitanae episcopus subscripsi.

Ego Vigitinus Vigastrensis episcopus subscripsi.

Ego Eusebius ecclesiae Bastitanae episcopus subscripsi.

Ego Hilarius ecclesiae Complutensis episcopus subscripsi.

Ego Marcellus ecclesiae Urcitanae episcopus subscripsi.

Ego Florentius ecclesiae Setabitanae episcopus subscripsi.

Ego Elpidius ecclesiae Tirasonensis episcopus subscripsi.

Ego Mustacius ecclesiae Valentinae episcopus subscripsi.

Ego Wiaricus ecclesiae Olyssiponensis episcopus subscripsi.

Ego Jacobus ecclesiae Mentesanae episcopus subscripsi.

Ego Eusebius ecclesiae Valeriensis episcopus subscripsi.

Ego Serpentinus ecclesiae Ilicitanae episcopus subscripsi.

Ego Suavila ecclesiae Oretanae episcopus subscripsi.

Ego Amantius[13] ecclesiae Aucensis episcopus subscripsi

Ego Egila ecclesiae Oxomensis episcopus subscripsi.

Ego Ansericus ecclesiae Segobiensis episcopus subscripsi.

Ego Ildisclus ecclesiae Segontiensis episcopus subscripsi.

Ego Antonius ecclesiae Viansensis episcopus subscripsi.

Ego Asflalius presbyter, agens vicem domini mei Perseverantii episcopi, subscripsi.

Ego Petrus diaconus, agens vicem domini mei Antonii episcopi, subscripsi.

9 Æ. regum ex consulto religiosissimi principis nostra.
10 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. et juxta largitatem.
11 Episcoporum nomina non eumdem in omnibus codicibus ordinem aut locum servant.
12 Æ. Bola permittente Deo ecclesiae Barcinonensis episcopus. T. 1. 2. G. Ola.
13 BR. E. 3. T. 1. 2. U. G. Amanungus.

In nomine Domini Flavius Chintila rex[14].

Quum boni principis cura omni nitatur vigilantia providere patriae gentisque suae commoda, tunc potissimùm non existit infructuosa, si etiam sua industria placatur divina clementia; ideoque nostrae mansuetudinis collectis in urbe Toletana ex provinciis diversis episcopis adhortationis extitit instantia, ut tempore congruo haec religionis per eorum sententiam institueretur observantia, ut a die iduum decembrium, secundùm quod eorum decrevit sanctitas, litaniae per omnes regni nostri provincias omni debeant celebrari devotionis cura. Quocirca tam sacratissimae electioni et omni desiderio amplectendae regali auctoritate faventes et quaecumque in eadem synodo definita sunt confirmantes decernimus: Ut in triduo conscripto juxta quod reverentissimorum virorum continet decretum ab omni anima christiana coelorum Domino humilitatis satisfactio dependatur, et pro facinoribus atque flagitiis quibus quotidie grassante diabolo irretimur, lacrymis jejuniisque digna obsequia rependamus. Verumtamen, ut vobis certiùs praefatorum patrum sententia innotescat, eam subter connecti praecipimus: oraculis autem nostris sancimus, ut hi quorum in quibuslibet rebus patriae nostrae invigilat cura, id est tam optimatum quàm comitum judicium etiam ceterorumque ordinum praecipua sollicitudo existat, ut his diebus ab omni omnino inquietudine vel qualibet negotiorum actione omnis conditio, aetas et sexus debeat vacare, ut otio sancto mancipati potiores erga Deum reddi possint coelestem implorando misericordiam consequi: ergo ut omnes hoc praecepto nostro praemoneantur sacerdotum industriae delegamus. Datum sub die pridie calendas julias anno feliciter primo regni nostri Toleto.

14 Haec concilii per Chintilam confirmatio desumpta est ex Æ. quum desit in reliquis.

LI.

CONCILIUM TOLETANUM SEXTUM

QUADRAGINTA ET OCTO EPISCOPORUM[1].

Convenientibus nobis Hispaniarum Galliarumque pontificibus summi orthodoxi et gloriosissimi Chintilani regis salutaribus hortamentis, atque in praetorio Toletano in ecclesia sanctae Leocadiae martyris[2] debitis sedibus collocatis, sub die quinto idus januarias anno praefati principis et triumphatoris in Christo secundo, era[3] sexcentesima septuagesima sexta, hoc decretum fidei priùs sancimus.

I.

De plenitudine fidei catholicae.

Quum primùm omnipotenti Domino pro corona fratrum tam numerosae gratiae a nobis fuissent peractae, nihil melius nihilque salubrius omnium insedit animis, quàm more synodi universalis post solemnia perfunctae orationis quod mente ruminabamus lingua manaremus, et quod corde credebamus ore ructaremus, supernae faventes sententiae: *Eructavit cor meum verbum bonum*, quod juxta prophetam fecit Dominus abbreviatum super terram: quamobrem ex abundantia nostri cordis sit confessio vocis, ut fidem quam omnium mens intrinsecùs gestat in confessione interpres lingua foràs effundat. Itaque credimus et confitemur sacratissimam et omnipotentissimam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum solum non solitarium, unius essentiae, virtutis, potestatis, majestatis uniusque naturae, discretam inseparabiliter personis, indiscretam essentialiter substantia deitatis, creatricem omnium creaturarum; Patrem ingenitum, increatum, fontem et originem totius

1 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. episcoporum universale habitum in nomine domini Jesu Christi feliciter.

2 BR. confessoris. E. 4. T. 1. 2. virginis.

3 BR. E. 4. T. 1. 2. era DCLXVI.

divinitatis; Filium a Patre intemporaliter ante omnem creaturam sine initio genitum, non[4] creatum, nam nec Pater unquam sine Filio nec Filius extitit sine Patre, sed tamen Filius Deus de Patre Deo, non Pater Deus de Filio Deo, Pater Filii non Deus de Filio; ille autem Filius Patris et Deus de Patre, per omnia coaequalis Patri, Deus verus de Deo vero; Spiritum verò Sanctum neque genitum neque creatum sed de Patre Filioque procedentem utriusque esse Spiritum: ac per hoc substantialiter unum sunt, quia et unus ab utroque procedit. In hac autem Trinitate tanta est unitas substantiae, ut pluralitate careat et aequalitatem teneat; nec minor in singulis quàm in omnibus, nec major in omnibus quàm in singulis maneat personis. Ex his igitur tribus divinitatis personis solum Filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita quae per inobedientiam Adae originaliter et nostro libero arbitrio contraxeramus resolvenda, a secreto Patris arcanoque prodiisse, et hominem sine peccato de sancta semper virgine Maria assumpsisse, ut idem Filius Dei Patris esset Filius hominis, Deus perfectus et homo perfectus, ut homo et Deus esset unus Christus naturis in duabus, in persona unus, ne quaternitas Trinitati accederet, si in Christo persona geminata esset. Ergo a Patre et Spiritu Sancto inseparabiliter discretus est persona, ab homine autem assumpto natura; item cum eodem homine unus extat persona, cum Patre et Spiritu Sancto natura, ac sicut diximus ex duabus naturis et una persona unus est dominus noster Jesus Christus, in forma divinitatis aequalis Patri, in forma servi minor Patre: hinc enim est vox ejus in psalmo: *De ventre matris meae Deus meus es tu.* Natus itaque a Deo sine matre, natus a virgine sine Patre solus[5] Verbum caro factum est et habitavit in nobis; et quum tota cooperata sit Trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, solus tamen accepit hominem in singularitate personae, non in unitate divinae naturae, in id quod est proprium Filii non quod commune Trinitati: nam si naturam hominis Deique alteram in altera confudisset, tota Trinitas corpus assumpsisset, quoniam constat naturam Trinitatis esse unam, non tamen personam. Hic igitur dominus Jesus Christus missus a Patre suscipiens quod non erat, nec amittens quod erat, inviolabilis de suo, mortalis de nostro venit in hunc mundum peccatores salvos facere et credentes justificare, faciensque mirabilia traditus est propter delicta nostra, mortuus est propter expiationem nostram, resurrexit propter justificationem nostram, cujus livore sanati, cujus morte Deo Patri reconciliati, cujus resurrectione sumus resuscitati: quem etiam venturum in fine expectamus seculorum et cum resurrectione omnium aequissimo suo judicio redditurum justis praemia et impiis poenas. Ecclesiam quoque catholicam credimus sine macula in opere et absque ruga in fide corpus ejus esse, regnumque habituram cum capite suo omnipotenti Christo Jesu, postquam hoc corruptibile induerit incorruptionem et mortale immortalitatem, ut sit Deus omnia in omnibus. Hac fide corda purificantur, hac haereses extirpantur, in hac omnis ecclesia collocata jam in regno coelesti, et degens in seculo praesenti gloriatur: et non est in alia fide salus, nec enim nomen aliud est sub coelo datum hominibus in quo oporteat non salvos fieri.

II.
De observatione litaniarum.

Religiosissimi principis nostri devotionem et nostrorum consacerdotum primo anno regni sui constitutionem cum magna reverentia et veneratione suscipientes, quam jam constat in omni regno suo annua vice celebrari, placuit etiam nostra assensione firmari: proinde universalis auctoritate censemus concilii, ut hi dies litaniarum qui in synodo praemissa sunt instituti, eodem in tempore quo jussi sunt excoli annuo recursu omni observatione habeantur celeberrimi, ut pro illis quibus nunc usque simul implicati sumus delictis sit nostra expiatio ante oculos Dei omnipotentis.

III.
De custodia fidei judaeorum.

Inflexibilis judaeorum perfidia deflexa tandem videtur pietate et potentia superna; hinc enim liquet quòd de spiramine summi Dei excellentissimus et christianissimus princeps ardore fidei inflammatus cum regni sui sacerdotibus praevaricationes et superstitiones eorum eradicare elegit funditus, nec sinit degere in regno suo eum qui non sit catholicus: ob cujus fervorem fidei gratias omnipotenti Deo coelorum regi, eò quòd ejus tam illustrem creaverit animam et sua repleverit sapientia, donet ei praesentis aevi diuturnam vitam et in futuro gloriam aeternam. Illud autem provida nobis cura et valde est decernendum vigilanti solertia, ne ejus calor et noster labor quandoque in posteris tepefactus liquescat; quocirca consonam cum eo corde et ore promulgamus Deo placituram sententiam, simul etiam cum suorum optimatum illustriumque virorum consensu ex deliberatione sancimus: Ut quisquis succedentium temporum regni sortierit apicem non ante conscendat regiam sedem, quàm inter reliqua conditionum sacramenta

4 G. nec. 5 Æ. cujus.

pollicitus fuerit hanc se catholicam non permissurum eos violare fidem; sed et nullatenus eorum perfidiae favens vel quolibet neglectu aut cupiditate illectus tendentibus ad praecipitia infidelitatis aditum praebeat praevaricationis, sed quod magnopere nostro est tempore conquisitum, debeat illibatum perseverare in futurum; nam incassum bonum agitur, si non ejus perseverantia videtur[6]. Ergo[7] postquam ordine praemisso ad gubernacula accesserit regni, si ipse temerator extiterit hujus promissi, sit anathema Maran atha in conspectu sempiterni Dei et pabulum efficiatur ignis aeterni, simul cum eo damnatione perculsi quicumque sacerdotum vel quilibet christianorum ejus implicati fuerint errore; nos enim ita praesentia decernimus, ut praeterita quae in universali synodo de judaeis conscripta sunt confirmemus, quoniam quaeque necessaria pro eorum salvatione scribi potuerunt in eadem esse cautum scimus, quapropter quae tunc decreta sunt valitura censemus.

IV.

De damnatione clericorum per pecuniam ecclesiasticos gradus assequentium.

Saepe pullulantia pravitatum germina licèt saepissimè patrum justa noverimus severitate damnata, tamen quia crebris conspiciuntur denuo vigere radicibus, justitiae acriori vigore radicitus ea amputare sancimus juxta quod in praeteritis canonibus scriptum est anathema danti et accipienti. Proinde quicumque Simonis imitator simoniacae quoque haeresis extiterit auctor, ut ecclesiasticorum ordinum gradus non dignitate morum obtineat, sed munerum impensione conquirat et per oblata munera capiat, quibus hunc nec rationis ordo nec dignitas morum ulla commendat, talis inventus sacrorum ordinum apices penitus adipisci nullo modo permittatur; sed si et adeptus fuerit, communione privatus cum ordinatoribus suis propriorum bonorum[8] amissione damnetur, quia[9] non pro amore Dei sed pro ambitione honoris tonsuram suscepisse noscuntur.

V.

De stipendiis clericorum ne a jure alienentur ecclesiae.

Saepe fit ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis; quapropter providentes decernimus, ut quisquis clericorum vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus ecclesiae cujuscumque episcopi percipiat largitate, sub precariae nomine debeat professionem scribere, ut nec per tentionem diuturnam praejudicium afferat ecclesiae, et quaecumque in usum perceperit debeat utiliter laborare, ut nec res divini juris videantur aliqua occasione negligi, et subsidium ab ecclesia cui deserviunt percipere possint clerici: quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.

VI.

De viris ac foeminis sacris propositum transgredientibus sacrum.

Proclivis cursus est ad voluptatem et imitatrix natura vitiorum; quamobrem quiqui virorum vel mulierum habitum semel induerint vel induerunt spontaneè religiosum, aut si vir deditus ecclesiae choro vel foemina fuerit aut fuit deligata puellarum monasterio, in utroque sexu praevaricator ad propositum invitus reverti cogatur, ut vir detondeatur, et puella monasterio redintegretur. Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia ita de christianorum coetu habeantur extorres, ut nec loquutio cum eis ulla sit communis. Viduae quoque, sicut universalis jam dudum statuit synodus, professionis vel habitus sui desertrices superiori sententia condemnentur.

VII.

De poenitentibus transgressoribus.

Quamvis priora numquam siluerint de tantis[10] facinoribus concilia, ratio tamen poscit ut ea quae frequenti praevaricatione iterantur frequenti sententia condemnentur: et ideo quoniam tanta existit perversitas hominum, ut hi quos sub religioso habitu poenitentiae professio pro peccatorum venia ad manum sacerdotis deducit vel adduxit, iterum rediviva malitia ad vitae pristinae sordes revocet, hujus rei causa sancta synodus decernit: Ut si qui ingenuorum utriusque sexus sub nomine poenitentiae in habitu religioso sunt conversati, post haec autem comam nutrientes vel vestimenta secularia sumentes ad id quod reliquerant redierunt aut redierint, ab episcopo civitatis, in cujus territorio sunt conversi, comprehensi, rursus legibus poenitentiae in monasteriis subdantur inviti: quod si facere propter aliquem potestatis vigorem difficile fuerit, tunc sicut priscorum canonum statuerunt decreta, quousque ad dimissum ordinem revertantur excommunicati habeantur, sed et hi qui post commonitionem vel interdictum cum ipsis communicaverint. Sacerdos autem ad quem pertinere noscuntur, si eos quolibet munere vel favo-

6 Æ. T. 1. 2. praevidetur. G. providetur.
7 BR. E. 4. T. 1. 2. Isto.
8 Æ. graduum.
9 Ab hac voce *quia* usque ad finem canonis desunt omnia in reliquis codicibus praeter A.
10 In ceteris praeter A. et E. 3. tanto facinore.

re aut negligentia admonere noluerit, ut aut revertentes suscipiat aut contemnentes de ecclesia rejiciat, simili sententia plectatur, quousque emendationis eorum ab eo sententia promulgetur.

VIII.

Quòd quibusdam poenitentibus pristina reddantur conjugia.

Antiqui et sanctissimi est patris sententia papae Leonis, ut is qui in aetate adolescentiae positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad poenitentiae remedium, si conjugatus et fortè fuerit incontinens, ne postea adulterii incurrat lapsum, redeat ad pristinum conjugium quousque possit adipisci temporis maturitate continentiae statum: quod nos sicut de viris ita et de foeminis aequo modo censemus non quidem generaliter et legitimè praeceptum, sed constat a nobis pro humana fragilitate indultum, ea dumtaxat ratione, ut si is qui poenitentiae non est legibus deditus antè ab hac vita discesserit quàm ex consensu ad continentiam eorum fuerit regressus, superstiti non liceat denuo ad uxorios transire amplexus: sin autem illius vita extiterit superstes, qui non accepit benedictionem poenitentis nubat, si se continere non potest, et alterius consortio fruatur uxoris: quod de utroque sexu pari modo a nobis manifestum est decrevisse, ita videlicet ut in his omnibus sacerdotis ordinatio expectetur, ut juxta quod aetatem actam prospexerit, continentiae, absolutionis vel districtionis tribuat legem.

IX.

De professionibus et obedientia libertorum ecclesiae.

Longinquitate saepe fit temporis, ut non pateat conditio originis; unde jam decretum est in anteriori universalis concilii canone, ut professionem suam liberti ecclesiae debeant facere, qua profiteantur se et de familiis ecclesiae manumissos et ecclesiae obsequium nunquam relicturos. Unde his quoque nos adjicimus, ut quoties cursum vitae sacerdos impleverit et de hac vita migraverit, mox successor ejus advenerit, omnes liberti ejus ecclesiae vel ab eis progeniti carthulas suas in conspectu omnium debeant ipsi substituto pontifici publicare et professiones suas in conspectu ecclesiae renovare, quatenus status sui vigorem et illi obtineant, et obedientia eorum ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suae intra annum ordinationis novi pontificis manifestare contempserint aut professiones suas renovare noluerint, vacuae et inanes carthulae ipsae remaneant, et illi origini suae redditi sint perpetuò servi.

X.

De progenie libertorum ecclesiae, ne eis vel pro nutritione ab ecclesia liceat evagare.

Etenim decet, ut hi quorum parentes titulum libertatis de familiis ecclesiae perceperunt, intra ecclesiam cui obsequium debent causa eruditionis enutriantur: contemptus quippe est patronorum si ipsis neglectis aliis ad educandum detur progenies manumissorum. Itaque censemus, ut sine sui status praejudicio ab episcopis habeantur in doctrinae obsequium, quatenus et illi debitum reddant famulatum et nullum patiantur ingenuitatis suae detrimentum: eos verò, qui aliter quàm sententia nostra decrevit agere tentaverint, invitos jubemus ab episcopis ad hoc ipsum reduci. Quòd si fortè parentes eorum eos pontificibus suis dare contempserint et alios sibi patronos adoptaverint, ingratorum feriantur lege libertorum.

XI.

Ne sine accusatore legitimo quispiam condemnetur.

Dignum est ut vita innocentum non maculetur pernicie accusantum: ideo quisquis a quolibet criminatur non antea accusatus supplicio dedicetur, quàm accusator praesentetur, atque legum et canonum sententiae exquirantur, ut si indigna ad accusandum persona invenitur, ad ejus accusationem non judicetur, nisi ubi pro capite regiae majestatis causa versatur.

XII.

De confugientibus ad hostes.

Pravarum audacia mentium saepe aut malitia cogitationum aut causa culparum refugium appetit hostium: unde quisquis patrator causarum extiterit talium, virtutes enitens defendere adversariorum, et patriae vel genti suae detrimenta intulerit rerum, in potestate principis ac gentis reductus, excommunicatus et retrusus longinquioris poenitentiae legibus subdatur. Quòd si ipse mali sui priùs reminiscens ad ecclesiam fecerit confugium, intercessu sacerdotum et reverentia loci regia in eis pietas reservetur comitante justitia.

XIII.

De honore primatum palatii.

Qui primatum dignitate atque reverentiae vel gratiae ob meritum in palatio honorabiles habentur, his a junioribus modestus honor per omnia deferatur, qui etiam minores a senioribus et dilectionis amplectantur affectu et utilitatis imbuantur exemplo.

XIV.

De remuneratione collata fidelibus regum.

Praemium fraudare fidelibus non solùm in-

humanum sed etiam existit injustum: ideoque quum fidei meritum tam in rebus divinis quàm in humanis non habeatur ingratum, dignum videtur ut sacerdotali sententia consulamus fidelibus regis. Proinde, ut anno primo serenissimi principis nostri decrevit concilium sanctum, omnes qui fideli obsequio et sincero servitio voluntatibus vel jussis paruerint principis totaque intentione salutis ejus custodiam vel vigilantiam habuerint, a regni successoribus nec a dignitate nec a rebus pristinis causa repellantur injusta, sed et nunc ita pro uniuscujusque utilitate principis moderentur discretione, sicut eos prospexerit necessarios esse patriae; et sic illis impertiatur benignitas, ut in ceteris maneat gratiae potestas: quatenus ita omnia in rebus justè conquisita lucrentur, ut posteris relinquendi vel quibus voluntas eorum decreverit conferendi spontaneo fruantur arbitrio. Ceterùm si infidelis quisquam in capite regio aut inutilis in rebus commissis praesenti piissimo domino nostro Chintilano regi extiterit, in clementiae ejus manu et in potestatis nutu constet hujusmodi moderatio; nefas est enim in dubium inducere [1] ejus potestatem, cui omnium gubernatio superno constat delegata judicio. Quòd si post ejus discessum quispiam repertus fuerit ejus vitae fuisse infidelis, quidquid largitate ipsius in rebus habuit conquisitis careat confiscandum et fidelibus largiendum.

XV.

De collatis rebus ecclesiis ut in earum jure perdurent.

Quia his qui principibus dignè deserviunt atque deferentibus fidele illis obsequium constat nos optimum ministrasse suffragium, dum justè a principibus adquisita in eorum jure persistere sancimus indivulsa, aequum est et maximè ut rebus ecclesiarum Dei adhibeatur a nobis providentia opportuna. Adeo quaecumque rerum ecclesiis Dei a principibus justè concessa sunt vel fuerint vel cujuscumque alterius personae quolibet titulo illis non injustè collata sunt vel extiterint, ita in eorum jure persistere firma jubemus, ut evelli quocumque casu vel tempore nullatenus possint; opportunum est enim ut sicut fidelia hominum servitia non existere censuimus ingrata, ita ecclesiis collata quae propriè sunt pauperum alimenta eorum jure pro mercede offerentum maneant inconvulsa.

XVI.

De incolumitate et adhibenda dilectione regiae prolis.

Sicut insolentia malorum regum odiosa semper et execrabilis existit subjectis, ita bonorum provida utilitas amabilis efficitur populis. Quocirca quis ferat aut quis toleranter christianus videat regis soboles aut posteritatem expoliari rebus aut privari dignitatibus? quod ne fiat quum generalis promatur de filiis principis sententia nostra, id est de praesenti excellentissimi et gloriosissimi principis Chintilani regis posteritate dantur aperta a nobis decreta: ut ea quae synodus praeterito anno in hac ecclesia habita constituit circa omnem posteritatem ejus, universitas regni sui conservet, hoc est ut praebeatur filiis ejus dilectio benigna et firma, et tribuantur ubi loci opportunitas exhibuerit defensionis adminicula justa; ne de rebus justè profligatis aut parentum dignitate procuratis vel largitate principis aut alicujus impensis aut etiam proprietate debitis fraudentur qualibet insidia calliditatis; neque a quoquam laedendi eos praebeantur argumenta machinationis, quia dignum est ut cujus regimine habemus securitatem, ejus posteritati decreto concilii impertiamus quietem. Denique tanta erga nos nostri principis extant beneficia ut longum sit sigillatim ea promere lingua; ipse enim auctore Deo nobis pacem, ipse quasi captivam reduxit caritatem, ipsius ope quieti, ipsius sumus largitione ditati, ipse medicamine bonitatis suae et reis pepercit et rectos sublimavit, cui si dignis voluerimus respondere beneficiis, non tantis extamus copiis virtutis quantò voto sufficimus voluntatis.

XVII.

De his qui rege superstite aut sibi aut aliis ad futurum provident regnum, et de personis quae prohibentur ad regnum accedere.

Quamquam in concilio anteriori quod anno primo gloriosi principis nostri habitum est de hujusmodi re fuerit promulgata sententia, tamen placet iterare quod convenit custodire. Itaque regis vita constante nullus sibi aliquo opere vel deliberatione seu cujuscumque dignitatis laicus, seu gradu episcopatus, presbyterii aut diaconii consecratus ceterisque clericatus officiis deditus regem provideat contra viventis regis utilitatem et proculdubio voluntatem, nullo blandimento vel suasione pro eadem spe aut alios in se trahat aut ipse in alium adquiescat; iniquum enim et valde execrabile christianis debet haberi futuris temporibus illicita prospicere et vitae suae ignarus ventura disponere. Quòd si quisquam jam talia iniqua deliberatione cum quocumque est meditatus, hoc sibi noverit esse sacerdotali moderatione concessum, ut veniabiliter possit hoc sine mora praesentis principis auribus publicare: si autem obstinata deliberatione sua machinamenta noluerit dicere, pessimo plectatur anathemate. Rege verò defuncto nullus tyran-

[1] Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. deducere.

nica praesumptione regnum assumat, nullus sub religionis habitu detonsus aut turpiter decalvatus aut servilem originem trahens vel extraneae gentis homo, nisi genere Gothus et moribus dignus provehatur[12] ad apicem regni: temerator autem hujus praeceptionis sanctissimae feriatur perpetuo anathemate.

XVIII.

De custodia vitae principum et defensione praecedentium regum a sequentibus adhibenda.

Jam quidem in antecedenti universali synodo pro salute nostrorum principum constat esse consultum, sed libet iterare bene sancita et digna auctoritate munire salubriter ordinata; ideoque contestamur coram Deo et omni ordine angelorum, coram prophetarum atque apostolorum vel omnium martyrum choro, coram omni ecclesia catholica et christianorum coetu, ut nemo intendat in interitum regis, nemo vitam principis nece attrectet, nemo regni eum gubernaculis privet, nemo tyrannica praesumptione apicem regni sibi usurpet, nemo quolibet machinamento in ejus adversitatem sibi conjuratorum manum associet. Quòd si in quidpiam horum quisquam nostrorum temerario ausu praesumptor extiterit, anathemate divino perculsus absque ullo remedii loco habeatur condemnatus aeterno judicio: is autem qui ejus sedem fuerit assequutus, si vult tanto expiari piaculo, quasi proprii patris ejus ulciscatur interitum, in cujus defensionis auxilium universi regni Gothorum consentiat fortitudo; si autem desidi cura et minori zelo tam funestum noluerint vindicare scelus, sint omnes ex nostra sententia opprobrium ceteris gentibus.

De gratiarum actionibus in confirmatione concilii Deo et principi datis.

His omnibus ritè dispositis et diuturna collatione deliberatis, benedictionem, gloriam et honorem invisibili omnium auctori rependimus luminum Patri, et in his conservandis ejus imploramus opem suffragii, ut constitutionibus nostris roborem tribuat suae virtutis fragilitatemque humanam ita huic dispositioni reddat efficacem, ut non judicet praevaricatricem. Nos igitur omnia suprà scripta, salva auctoritate priscorum canonum, subscriptione nostra firmamus, et gratias agimus christianissimo et gloriosissimo Chintilano[13] regi principi nostro cujus studio advocati et instantia sumus collecti, cujus voluntas probata[14] et ordinatio extitit religiosa: donet ei Dominus ut optimo principi diuturnum in seculo praesenti triumphum et in parte justorum perpetuum regnum felicesque annos: felix ipse longa felicitate fruatur et divinae dexterae protectione ubique muniatur.

Ego[15] Sclua[16] ecclesiae Narbonensis episcopus subscripsi.

Julianus ecclesiae Bracarensis episcopus subscripsi.

Eugenius[17] ecclesiae Toletanae episcopus subscripsi.

Honoratus ecclesiae Hispalensis episcopus subscripsi.

Protasius[18] ecclesiae Tarraconensis[19] episcopus subscripsi.

Conantius[20] ecclesiae Palentinae episcopus subscripsi.

Leudefredus ecclesiae Cordubensis episcopus subscripsi.

Vigitinus ecclesiae Vigastrensis episcopus subscripsi.

Acutulus ecclesiae Elenensis episcopus subscripsi.

Joannes ecclesiae Iliplensis episcopus subscripsi.

Bonifa ecclesiae Cauriensis episcopus subscripsi.

Eugenius[21] ecclesiae Vastitanae episcopus subscripsi.

Hilarius ecclesiae Complutensis episcopus subscripsi.

Jacobus ecclesiae Mentesanae episcopus subscripsi.

Joannes ecclesiae Dertosanae episcopus subscripsi.

Sisisclus ecclesiae Elborensis episcopus subscripsi.

David ecclesiae Aurensinae episcopus subscripsi.

Elpidius ecclesiae Tirassonensis episcopus subscripsi.

Osdulfus ecclesiae Oscensis episcopus subscripsi.

Fructuosus ecclesiae Ilerdensis episcopus subscripsi.

Deodatus ecclesiae Egabrensis episcopus subscripsi.

Profuturus ecclesiae Lamicensis episcopus subscripsi.

Servusdei Calabriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

12 Ex reliquis praeter A. et E. 3. in quibus: probetur.

13 T. 1. 2. Chintilano principi nostro.

14 Æ. prona. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. proba.

15 In Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. praeponitur nominibus episcoporum pronomen *ego*.

16 Æ. BR. E. 4. T. 1. Sclua etsi indignus ecclesiae Narbonensis episcopus his constitutionibus a nobis editis subscripsi: hacque forma utuntur hi codices in quibusdam posterioribus subscriptionibus.

17 BR. E. 4. T. 1. Ego Eugenius Dei miseratione ecclesiae Toletanae metropolitanus subscripsi.

18 BR. E. 4. T. 1. In nomine Domini ego Protasius sanctae primae sedis Tarraconensis immeritò episcopus subscripsi. Desunt reliquae subscriptiones in his codicibus.

19 Æ. T. 2. Valentinae.

20 T. 2. Canantius.

21 Æ. T. 2. Eusebius.

Pimenius ecclesiae Asidonensis episcopus subscripsi.

Anatholius ecclesiae Lutebensis episcopus subscripsi.

Suabila ecclesiae Oretanae episcopus subscripsi.

Montensis ecclesiae Egiditanae episcopus subscripsi.

Ilcila ecclesiae Salamanticensis episcopus subscripsi.

Ausiulfus ecclesiae Portucalensis episcopus subscripsi.

Serpentinus ecclesiae Ilicitanae episcopus subscripsi.

Braulio ecclesiae Caesaraugustanae episcopus subscripsi.

Oya ecclesiae Barcinonensis episcopus subscripsi.

Ansericus ecclesiae Segobiensis episcopus subscripsi.

Viaricus ecclesiae Olyssiponensis episcopus subscripsi.

Guda ecclesiae Tuccitanae episcopus subscripsi.

Anastasius ecclesiae Tudensis episcopus subscripsi.

Egila ecclesiae Oxomensis episcopus subscripsi.

Ildisclus ecclesiae Segontiensis episcopus subscripsi.

Vasconius ecclesiae Lucensis episcopus subscripsi.

Amanuncus ecclesiae Causensis episcopus subscripsi.

Eparchius ecclesiae Italicensis episcopus subscripsi.

Renatus ecclesiae Conimbricensis episcopus subscripsi.

Tunila ecclesiae Malacitanae episcopus subscripsi.

Oscandus ecclesiae Asturicensis episcopus subscripsi.

Justus ecclesiae Accitanae episcopus subscripsi.

Domninus ecclesiae Ausonensis episcopus subscripsi.

Gottomarus ecclesiae Iriensis episcopus subscripsi.

Farmus ecclesiae Vasensis episcopus subscripsi.

Gutisclus presbyter, agens vicem Orontii episcopi Emeritensis ecclesiae, subscripsi.

Domarius presbyter, agens vicem Carterii episcopi Arcavicensis ecclesiae, subscripsi.

Wamba diaconus[22], agens vicem Antonii episcopi Segobriensis[23] ecclesiae, subscripsi.

Citronius presbyter, agens vicem Gavini episcopi Calagurritanae ecclesiae, subscripsi.

Severinus diaconus, agens vicem Musitacii episcopi Valentinae ecclesiae, subscripsi.

22 Æ. T. 2. U. G. diaconus, qui et Petrus, agens. 23 Æ. Segobricensis.

LII.

CONCILIUM TOLETANUM SEPTIMUM

TRIGINTA EPISCOPORUM,

GESTUM ANNO QUINTO,

CLEMENTISSIMO DOMINO NOSTRO CHINDASVINDO REGE REGNANTE,

DIE XV. CALENDARUM NOVEMBRIUM

ERA DCLXXXIV.

I.

De refugis atque perfidis clericis sive laicis.

Quum in sanctae nomine Trinitatis pro quibusdam disciplinis ecclesiasticis tam nostra devotione quàm studio serenissimi et amatoris Christi Chindasvindi regis noster apud Toletanam urbem conventus adesset, com-

petenter visum est mutua collatione decernere quod sollicitè conservatum et praesentibus et futuris commodis nimium ut confidimus prodesse constabit magis; quia semper est magnopere providendum quidquid vel ecclesiasticis moribus vel utilitati publicae, sine qua quieti non vivimus, opportunum esse perpenditur. Nam licèt tantae constitutiones canonum extent, quae ad omnem possint correctionem sufficere si quis eas dignetur libenter attendere, tamen quia luminis claritas tantò amplius emicat quantò fuerit studiosiùs saepissimè contrectata, non parum proficit ad emendationem multorum si dum ea quae constituta sunt per fraternam collationem ad memoriam reducuntur, illa magis adjiciantur quae aut deesse videntur aut omnino constituenda competenter existimantur. Quis enim nesciat quanta sint hactenus per tyrannos et refugas transferendo se in externas partes illicitè perpetrata, et quàm nefanda eorum superbia jugiter frequentata, quae et patriae diminutionem afferrent et exercitui Gothorum indesinentem laborem imponerent? Quod quidem laicorum insania factum tolerandum nobis forsitan aliquoties videretur: illud tamen est vehementiùs stupendum, quia quod pejus est tanti ex religionis proposito in hac interdum praesumptione praecipites efferuntur, ut non ad levem confusionem nostram pertineat si res ullatenus inulta remaneat, quàm et mundana lege et ecclesiastica convenit instanter disciplina corrigere. Ideoque placuit nunc concordi sententia definire: Ut quisquis in ordine clericatus a maximo gradu usque ad minimum constitutus in alienae gentis regionem se quacumque occasione transduxerit, ut exinde superbiendo vel reditum suum vel quodlibet aliud videatur expetere, sive etiam quod gentem Gothorum vel patriam aut regem specialiter sub hac occasione possit nocere vel fieri disposuerit vel aliquatenus fecerit, sed et qui cum talibus conscius reperitur eisque vel consilium vel opem administrasse cognoscitur, qualiter aut ad gentem alienam fugam appeterent aut in malis quae coeperant perdurarent seu quamcumque laesionem genti Gothorum vel patriae aut principi post fugam inferrent, atque in eadem pravitate perseveraturos dignoscitur suasisse, iste ita indubitanter omni honoris sui gradu privetur, ut locum ejus in quo ministraverat alter continuò perpetim regendum accipiat; ipse verò transgressor sub poenitentia constitutus, si reminiscens mali quod fecerit et usque in diem mortis suae rectissimè poenituerit, in solo tantùm fine communio ei praestanda est, ita ut antequam tempus finis ejus adveniat, si quispiam sacerdotum etiam ordinante principe ei communicare consenserit, particeps criminis illius effectus anathema fiat in perpetuum atque simili cum eo cui communicaverit sententia condemnetur; quoniam potestati principis nullus sacerdotum in hoc praebere debet assensum, unde vel perjurium videatur incurrere, vel quod absit, si quicumque catholicae fidei praevaricator princeps surrexerit, sacerdos idem vel favore principis vel terrore a rectae credulitatis lumine ad tenebras cogatur reverti. Sic enim nec super adnixa capitula vel imperiis principum vel terroribus oportebit unquam evacuari, quia novimus omnes penè Hispaniae sacerdotes omnesque seniores vel judices ac ceteros homines officii palatini jurasse, atque ita dudum legibus decretum fuisse, ut nullus refuga vel perfidus qui contra gentem Gothorum vel patriam seu regem agere aut in alterius gentis societatem se transducere reperitur, integritati rerum suarum ullatenus reformetur, nisi forsitan princeps humanitatis aliquid personis talibus impertiri voluerit, cui tamen non amplius quàm vicesimam partem rerum ei qui perfidus extitit de rebus unde rex elegerit tribuendi potestatem habebit. Sed et quia plerosque clericos tantae levitatis interdum pravitas elevat, ut praetermissa sui ordinis gravitate ac polliciti sacramenti immemores, constante principe, cui fidem servare promiserant in alterius erectionem temeraria levitate consentiant, abrogari decet hanc omnino licentiam et a nostro consortio penitus extirpari, ita ut si quicumque laicorum quandoquidem intra fines patriae Gothorum superbiens[1] regni apicem sumere fortasse tentaverit, eique clericorum quilibet adjutorium vel favorem praestiterit, atque hunc qui superbire videtur ad eamdem regni ambitionem praevalente delicto pervenire contigerit, ex eo quidem die vel tempore eumdem episcopum vel cujuslibet ordinis clericum excommunicatum manere perpetim oportebit qui tali se scelere implicavit; tamen si improbitate principis cui iniquè consensit non potuerit instantia sacerdotum a communione suspendi, saltem si superstitem eum post ejusdem regis obitum tempus invenerit, superiori anathematis correctioni subjaceat quicumque illi praeter in ultimo vitae suae, si tamen hunc legitimè poenitere probaverit, communionis gratiam consenserit impendendam. Nobis interim ratio persuasit synodali super hoc constitutione decernere: ut quicumque etiam laicorum in praedictis capitulis, hoc est adversitate gentis aut patriae vel regiae potestatis in externas partes se conferendo vel talibus opem praebendo noxius fuerit ultrà repertus, non solùm ut dictum est omni rerum suarum proprietate privetur, sed et per-

1 Ex reliquis praeter A. et E. 3. in quibus: superveniens.

petua excommunicatione damnatus, numquam illi praeter in ultimo mortis suae communio tribuatur, exceptò si aliter communionis ejus remedium vel eorum quod suprà taxavimus imploratione sacerdotum apud principem fuerit impetratum. Nam si quod omnino fieri non oportet, in derogationem aut contumeliam principis reperiatur aliquis nequiter loqui aut in necem regis seu dejectionem intendere vel consensum praebere, nos siquidem hujuscemodi excommunicatione dignum censemus; utrùm tamen sit illi quandoque communicandum, pietati principis discernendum relinquimus, cujus proculdubio potestatis est subjectorum culpas misericordiae judiciique sententia temperare. Contestamur autem clementissimos principes et per ineffabile divini nominis sacramentum obtestantes unanimiter obsecramus, ne quandoquidem absque justa ubi necesse fuerit imploratione sacerdotali excommunicationis hujus sententiam a perfidis clericis vel laicis ad externas partes se transferentibus vel consensum praebentibus quacumque temeritate suspendant; nam quid magis eorum utilitatibus videtur ferre consultum, si hujus constitutionis nostrae forma ab ipsis principibus servetur et omnibus subjectis impleri cogatur? Si quis verò haec instituta putaverit esse execranda, anathema fiat et velut praevaricator catholicae fidei semper apud Dominum reus existat quicumque regum deinceps canonis hujus censuram in quocumque crediderit vel permiserit violandam.

II.

De languoris eventu ministrantium clericorum.

Nihil contra ordinis statum[2] temeritatis ausu praesumitur neque illa quae summa veneratione censentur vel minimo praesumptionis actu solvuntur, quum ad hoc tantùm quae fieri jussa sunt interrupta noscuntur, ne languoris proventu robore salutis natura privetur; non ergo solùm fragilitati consulitur humanae sed etiam honori ministeriorum Dei providetur abunde, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri sollicitè. Censemus igitur convenire, ut quum a sacerdotibus missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si aegritudinis accidat cujuslibet eventus quo coeptum nequeat consecrationis expleri ministerium, sit liberum episcopo vel presbytero alteri consecrationem exequi officii coepti; non enim aliud ad supplementum sui initiatis mysteriis[3] competit quàm aut incipientis aut subsequentis completa benedictio sacerdotis, quia nec perfecta videri possunt nisi perfectionis ordine compleantur. Quum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repraesentat: quod etiam consultum cuncti ordinis clerici indultum esse sibi non ambigant, sed ut praemissum est praecedentibus libenter alii pro complemento succedant. Ne tamen quod naturae languoris causa consulitur in praesumptionis perniciem convertatur, nullus post cibi potusve quamlibèt minimum sumptum missas facere, nullus absque patenti proventu molestiae minister vel sacerdos quum coeperit imperfecta officia praesumat omnino relinquere: si quis haec temerare praesumpserit excommunicationis sententiam sustinebit.

III.

De exequiis morientis episcopi.

Ea quae competunt honestati contingit saepe quorumdam desidia non compleri[4]: proinde quia notum est quae dignitas in exequiis morientis episcopi ex canonibus conservetur traditione moris antiqui, hoc tantùm adjicimus, ut si quis sacerdotum secundùm statuta Valletani concilii ad humanda decedentis episcopi membra venire commonitus pigra voluntate distulerit, appellantibus clericis obeuntis episcopi apud synodum sive apud metropolitanum episcopum, anni unius tempore nec faciendi missam nec communicandi habeat omnino licentiam. Presbyteres autem sive ceteri clerici quibus major honoris locus apud eamdem ecclesiam fuerit, cujus sacerdos obierit, si omni sollicitudine pro exequiis aut jam mortui aut continuò antistis morituri ad commonendum episcopum tardi inveniantur, aut per quamcumque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad poenitentiam in monasteriis deputentur.

IV.

De exactione ecclesiarum Gallaeciae provinciae.

Inter cetera denique quae communi consensu nos conferre competenter oportuit querimonias etiam parochialium presbyterorum Gallaeciae provinciae solertissimè discernere[5] decuit, quas contra pontificum suorum rapacitates necessitas ut comperimus tandem compulit in publicum examen defferre. Hi enim pontifices, ut evidens inquisitio patefecit, indiscreto moderamine parochitanas ecclesias praegravantes, dum in exactionibus superflui frequenter existant, penè usque ad exinanitionem extremae virtutis quasdam basilicas perduxisse probantur. Ne ergo fiat de cetero quod constat hactenus inordi-

2 Ex reliquis praeter A. E. 3. T. 2. in quibus: statutum.

3 E. 4. T. 1. 2. ministeriis.

4 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. impleri.

5 T. 1. 2. decernere.

natè praesumptum, non amplius quàm duos solidos unusquisque episcoporum praefatae provinciae per singulas dioecesis suae basilicas juxta synodum Bracarensem annua illatione sibi expetet inferri, monasteriorum tamen[6] basilicis ab hac solutionis pensione[7] sejunctis. Quum verò episcopus dioecesem visitat, nulli prae multitudine onerosus existat nec unquam quinquagenarium[8] numerum evectionis excedat, aut ampliùs quàm una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. Quicumque verò pontificum eorumdem aliter quàm decernimus agendum praesumpserit, correptioni proculdubio canonum subjacebit, qua constitutionum synodalium transgressores priscorum patrum edictis corripiendos oportet.

V.

De reclusis honestis sive vagis.

Quosdam paternarum incognitos vel oblitos traditionum in tantam conspicimus corruisse desidiam, ut eorum execrando usu penè abolita patescant quae extiterunt legitimè constituta; dum enim indocti docere appetunt, quid aliud quàm quia ignorantiae errore vexentur ostendunt? Et quia gressu praepostero innitentes praesumptionem doctrinae discendi studiis anteponunt, patet quòd non summa utilitatis petunt sed actioni depravationis inserviunt. Ex hoc igitur justae severitatis talia decernentes, opportuno amputare judicio jubemus eos quos in cellulis propriis reclusos sanctae vitae ambitio tenet, quosque ejusdem sancti propositi et merita juvant et probitas ornat, quietos Dei auxilio et nostro favore tutos existere. Illos verò quos in tale propositum ignavia impulit, non prudentiae cognitio deputavit, quosque nulla vitae dignitas ornat, sed quod est deterius et ignorantia foedat et morum execratio turpat, decernimus ab his abjici cellulis, atque locis in quibus aut feruntur vagi aut tenentur inclusi atque ab episcopis sive rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt vel in quorum vicinitate consistunt, in monasteriis omnimodo deputentur, ut illic sancti ordinis meditantes doctrinam primùm possint discere quae sunt a patribus instituta, ut pòst valeant docere quae sunt sancta meditatione percepta, atque tunc demum si doctrinae et sancti operis fructu extiterint fecundati, ad summam virtutis properent exercitio sanctae intentionis imbuti. Deinceps autem quicumque ad hoc sanctum propositum venire disposuerint, non aliter illis id dabitur assequi neque hoc antea poterunt adipisci, nisi priùs in monasteriis constituti, et secundùm sanctas monasteriorum regulas pleniùs eruditi et dignitatem honestae vitae et notitiam potuerint sanctae promereri doctrinae. Illos autem quos tantùm extrema vesania occuparit, ut incertis locis vagi atque morum depravationibus inhonesti ullam prorsus nec stabilitatem sedis nec honestatem mentis habere extiterint cogniti, quicumque a sacerdotibus vel ministris vagantes repererit, aut[9] si fieri potest coenobiorum patribus corrigendos assignet, aut si difficile est pro sola honestate vitae vigori suae potestatis erudiendos inclinet.

VI.

De convicinis episcopis in urbe regia commorandis.

Id etiam placuit, ut pro reverentia principis ac regiae sedis honore vel metropolitani civitatis ipsius consolatione convicini Toletanae urbis[10] episcopi, juxta quòd ejusdem pontificis admonitionem acceperint, singulis per annum mensibus in eadem urbe debeant commorari, messivis tamen ac vindemialibus feriis relaxatis. Nos autem immortali Deo et glorioso Chindasvindo principi, ob cujus votum in hac urbe sancta devotione convenimus, gratias unanimiter referentes optabili adnixu deposcimus, ut sanctae ecclesiae catholicae fidei semper ac pacis cumuletur affectu, et memorato principi cum prosperitate praesentis regni futuri etiam largiantur praemia gaudii, ipso praestante qui in Trinitate unus Deus vivit et gloriatur[11] in secula seculorum. Amen.

Orontius in Christi nomine sanctae ecclesiae Emeritensis metropolitanus episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Antonius Dei misericordia sanctae Hispalensis ecclesiae metropolitanus episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Eugenius sanctae ecclesiae Toletanae episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Protasius ecclesiae Tarraconensis metropolitanus episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Hilarius gratia Christi episcopus ecclesiae Complutensis haec statuta definiens subscripsi.

Deodatus in Christi nomine ecclesiae Egabrensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Eparchius Dei misericordia ecclesiae Italicensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Stephanus Dei misericordia ecclesiae Astigitanae episcopus haec statuta definiens subscripsi.

6 BR. autem.

7 BR. E. 4. T. 1. 2. impensione.

8 In omnibus codicibus *quinquagenarium* scribitur: corruptum locum conjicimus: forsitan *quinarium*.

9 BR. E. 4. T. 1. 2. aut si fas est in propriis locis coenobio suis rectoribus eos reformet, aut si difficile.

10 BR. E. 4. T. 1. 2. U. sedis.

11 BR. gloriatur per infinita semper secula seculorum. Amen.

Tagontius Deo miserante ecclesiae Valeriensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Egila in Christi nomine ecclesiae Oxomensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Richimirus sanctae ecclesiae Dumiensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Sisisclus in Christi nomine ecclesiae Elborensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Ansericus in Christi nomine ecclesiae sanctae Segobiensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Widericus sanctae ecclesiae Segontiensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Winibal Dei miseratione sanctae ecclesiae Ilicitanae, qui et Ejotanae, episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Maurusius in Christi nomine ecclesiae Oretanae episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Eustochius in Christi nomine ecclesiae Abilensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Joannes Dei gratia ecclesiae Cauriensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Egeredus ecclesiae sanctae Salamanticensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Servus-Dei sanctae ecclesiae Calabriensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Vasconius etsi indignus ecclesiae Lucensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Gottomarus sanctae ecclesiae Iriensis etsi indignus episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Farmus sanctae ecclesiae Vesensis etsi indignus episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Sonna sanctae ecclesiae Brittaniensis etsi indignus episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Godesteus sanctae ecclesiae Auriensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Witericus sanctae ecclesiae Lamecensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Armenius sanctae ecclesiae Egiditanae episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Ademirus sanctae ecclesiae Tudensis episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Anesius[12] sanctae ecclesiae Valentinae Dei miseratione episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Donum-Dei sanctae ecclesiae Empuritanae episcopus haec statuta definiens subscripsi.

Valentinianus archipresbyter, agens vicem domini mei Leudefredi Cordubensis ecclesiae episcopi, haec statuta definiens subscripsi.

Crispinus abbas, agens vicem domini mei Neufredi[13] episcopi Olyssiponensis ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Wiliensus presbyter, agens vicem domini mei Pimeni Asidonensis ecclesiae episcopi, haec statuta definiens subscripsi.

Paulus presbyter, agens vicem domini mei Candidati Asturicensis ecclesiae episcopi, haec statuta definiens subscripsi.

Magnus presbyter, agens vicem domini mei Marci episcopi Castulonensis ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Constantius presbyter, agens vicem domini mei Teuderedi episcopi Pacensis ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Reparatus presbyter, agens vicem domini mei AEtherii episcopi Eliberitanae ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Clemens diaconus, agens vicem domini mei Joannis episcopi Iliplensis ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Ambrosius diaconus, agens vicem domini mei Giverici episcopi Mentesanae ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Egila diaconus, agens vicem domini mei Vigitini episcopi Vigastrensis ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

Matthacellus diaconus, agens vicem domini mei Dudilani[14] episcopi Malacitanae ecclesiae, haec statuta definiens subscripsi.

12 BR. E. 4. T. 1. 2. Anianus. 13 BR. Nebridii. E. 4. T. 1. 2. Nefridii. 14 BR. E. 4. T. 1. 2. Dunilani.

LIII.

CONCILIUM TOLETANUM OCTAVUM

QUINQUAGINTA DUORUM PONTIFICUM

IN URBE REGIA CELEBRATUM

DIE XVII. CALENDARUM JANUARIUM, ERA DCXCI.

ANNO QUINTO ORTHODOXI

ATQUE GLORIOSI ET VERA CLEMENTIAE DIGNITATE PRAECIPUI[1]

RECCESVINTHI REGIS.

Quum nos omnes divinae ordinatio voluntatis ejusdem principis serenissimo jussu in basilicam sanctorum apostolorum Petri et Pauli ad sacrum synodi coëgisset aggregari conventum, dies tandem laetitiae appetitu diutissimè praeoptatus et gratus adfuit et jucundus, tantò nostri pectoris avidiori voto susceptus, quantò ad remedium salutis extiterat anhelantium praecordiis exquisitus: quumque ex more unusquisque nostrorum ordine suo sedes debitas occupasset et eventum rei tranquillae intentionis expectatio sustineret, adest serenissimus princeps pia religione plenissimus et summo laudum titulo gloriosus, qui sese nostro coetui reddens acclinis ut hunc omnipotenti domino precibus commendaremus, attentis dulcifluis cohortatus est verbis, grates referens Deo virtutum quòd suae jussionis implentes decretum in unum fuissemus adunati concilium. Sed quum tam piè humilem cognovissemus ejus sanctae animae voluntatem et tam sublimis gloriae celsitudinem sublimiùs videremus acclinem, tanta sumus in Dei gloriam exultatione succensi, ut grates illi debitas et honorem et laeti humiles redderemus et cernui; sed quantò extulerat principem humilitatis ordo, sublimiùs tantò ad exercitia summae virtutis instruebant exempla sacratissimi principis formam nostrae religionis. Tunc relatis Deo laudibus de unitatis alternae proventu magna nos cum tranquillitatis gratia alloquutus est dicens: Etsi summus auctor rerum me divae memoriae domini et genitoris mei temporibus in regni sedem subvexit atque ipsius gloriae participem fecit, nunc tamen quum ipse requiem aeternarum adeptus est mansionum, ea quae in me totius regiminis transfusa jura reliquit ex toto divina mihi potentia subjugavit. Unde quia regendorum membrorum causa salus est capitis, et felicitas populorum non nisi mansuetudo est principum, votivè decrevi vobis coram positis et votorum meorum deliberationem sanctione patula reserare et studiorum acta sincera exhibitione deferre. At verò quia anhelum pectus sese in promissorum complementa diffundit nec pigredine fessum retardationis oneribus sese summittit, longam prosequutionem compendio brevitatis adstrinxi, et quidquid productionibus loquelarum in concione diffundere potui, totum in tomi hujus complicamento respersum calamo vestrae sanctitudini offerre decrevi, id magno precatu deliberationis exhortans, ut quaecumque illic detinentur adscripta valido attendatis intuitu, sagaci praescrutemini studio, ac de his quaecumque extiterint placita Deo vestri oris ad nos sacro referantur oraculo. Accepto dehinc oblato nobis tomo agentes Domino gratias acclamavimus: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Post hujus exultationis beatae gaudium et coelestis gloriae hymnum eidem sacro principi benediximus, reseratoque dein volumine[2] tomi haec inibi contexta reperimus.

In nomine Domini Flavius Reccesvinthus rex reverentissimis patribus in hac sancta synodo residentibus: Sancti Spiritus admirabili dono regulam fidei meae solidam tenens

1 T. U. G. perspicui. 2 Æ. T. 1. U. involuto tomo. BR. E. 4. T. 2. involucro.

et instructam agnoscens atque in honorem ejus diadema gloriae cum cordis humilitate prosternens, illo laetus auditu quòd omnes reges terrae serviunt et obediunt Deo, en, reverendi patres excelsiori mihi venerationis honore sublimes, coram vobis advenio, in gratiam mansuetudinis meae vestrae beatitudinis testimonium convocans et ad testimonium visionis vestrae memet coram omnipotentis Dei nutibus tremendis acclinans, referens illi corde laeto gratias opulentas, quòd vos clementia voluntatis ipsius ex nostrae celsitudinis jussu ad hujus sanctae congregationis votivum dignatus est deducere coetum, confidens tam mihi quàm vobis et in praesentium serie temporum et in futurorum longitudine seculorum ejus adesse gratiae praemium, quoniam et vestrae concordiae in conveniendo unanimem ac religiosum demonstratis affectum et dispositionis meae in regendis populis quàm pium sit properastis patenter agnoscere votum. Nunc igitur quia momenti loquutio longae dictionis non capit excessum, quid de sancta fide noverim quam coelitus illapsam mihi per sanctorum apostolorum sequentiumque patrum ora cognovi, seu quid de sequuturis negotiis pro quibus hunc conventum vestrae congregationis coadunare percensui intimare decreverim, in hujus tomi serie conscripta tenete ac relecta praenoscite, et cunctis quae tenori ejus nostrae amplitudinis potestas impressit vestrae beatitudinis gravitas effectum tam promptè ac miseranter impendat, quàm nostrae mansuetudinis serenitas haec vobis implenda commendat. Exordium itaque alloquutionis meae ex definitione sanctae fidei inchoans, cetera quae futuris sunt prosequutionibus intimanda velut supra soliditatem petrae constructurus annectam, ut operis mei aedificium congressurus eò sequentia validiùs ponam quò decentiùs firmissima praetulerim prima. Itaque coram se reverentia vestra habeat quod nosse non ambigit, me orthodoxae fidei veram, sanctam et sinceram regulam de corde puro et conscientia bona plenissimè habere, veraciter scire, et firmissimè retinere, atque eam ita complecti, venerari atque diligere, sicut eam apostolica traditio dedit, sicut eam sancta synodus Nicaena constituit, sicut Constantinopoli sanctorum patrum congregatio definivit, sicut Ephesini primi coetus unitas affirmavit, sicut Chalcedonensis concilii definitio protulit, hanc cum fidelibus servans, ad hanc salvandos infideles advitans[3], in hac subjectos populos regens, hanc propriis gentibus tenendam insinuans, hanc populis alienis annuntians, ut in illa glorificans Deum et in tempore mortalium me summae divinitatis felicitas assequatur, et in terra viventium haereditas a me gloriae capiatur. En, reverentissimi patres, quantum ad veritatem fidei sanctae pertinuit ex toto animam meam suae confessionis titulos explicuisse honorificentia vestra pensavit. Jam nunc magnopere arbitror esse mihi opportuniùs enitendum societati ejusdem verae fidei studia sanctae operationis innectere, ne hanc aut sine operibus mortuam habeamus aut non plenitudinis suae dignitate perspicua decidat inhonesta, dum scriptura non silente de quibusdam infertur qui dicunt se nosse Deum, factis autem negant. Ut ergo hanc fidem supra lapidem illum solidatam quem reprobaverunt quidem aedificantes, idem tamen a Domino factus est in caput anguli et est admirabile in oculis nostris, pleniùs habeamus ejusque insignibus decentiùs exornemur, attendite cujus operis fructum cujusque operationis augmentum studiis hujus sanctae fidei consociare velimus et innectere quantocius praeoptemus. Itaque revolutis retro temporibus ita vos omnemque populum jurasse recolimus, ut cujuscumque ordinis vel honoris persona in necem regiam excidiumque Gothorum gentis ac patriae detecta fuisset vel cogitasse noxia vel egisse, irrevocabilis sententiae mulctatus atrocitate nusquam mereretur veniae remedium vel alicujus temperantiae perciperet qualecumque subsidium. At nunc quia grave onerosumque censetur, dum pietatis actibus gravi contradictione haec sententia resultare perpenditur et sic funditus damnationis astipulatio retinetur, ne pietati quae Apostolo praecinente ad omnia utilis est quòcumque aditus reseretur, vestris haec committo fidenti animo sacris pertractanda judiciis ac dirimenda sententiis. Unde jam vestrum erit inspirante vobis miseratione divina ita utriusque discriminis temperare mensuram, ne aut juramenti conditio teneat reos aut impietatis ultio habeat inhumanos, sicque vestri nos instruat forma judicii, ut subjectos populos nec in profanationibus habeam subditos, nec impietatis vinculis doleam comminutos: post hujus conventionis alloquium sequentium nectens causas negotiorum similique subjungimus vos intendere attentione. Decernimus attestantes universitatem vestram per summae divinitatis coaequalem et coaeternam et inseparabilem Trinitatem, atque illius mysteria sacramenti, quod incarnatum Dei Filium de Spiritu Sancto et Maria virgine pro salute mundi vera fides in toto orbe denuntiat, atque ejusdem adventum Jesu Christi filii Dei domini nostri quo perimendi sunt impii, et regnum ejus quò glorificandi sunt sancti, ut quaecumque negotia de quorumlibet querela vestris auditibus extiterint patefacta, cum justitiae vigore misericorditer et cum tempe-

3 BR. invitans.

ramento miserationis justissimè cum nostra conniventia terminetis; in legum sententiis quae aut depravata consistunt aut ex superfluo vel indebito conjecta videntur, nostrae serenitatis accommodante consensu, haec sola quae ad sinceram justitiam et negotiorum sufficientiam conveniunt ordinetis; canonum obscura quaedam et in dubium versa in meridiem lucidae intelligentiae reducatis, omniumque negotiorum conventus ordinumque status qui in vestram extiterint devoluti praesentiam ita majorum regulis concordantes justissimè, piè ac temperanter constituere studeatis, ut et mihi quia studiorum fructum bonorum anhelo pars beatorum adveniat, et vos quoniam implentes voluntatem Dei me non spernitis imprecantem regio beatitudinis aeternae suscipiat, et visio delectationis Dei sibi perenniter inhaerere concedat. Vos etiam illustres viros, quos ex officio palatino huic sanctae synodo interesse mos primaevus obtinuit ac nobilitas expectabilis honoravit et experientia aequitatis plebium rectores exegit, quos in regimine socios, in adversitate fidos et in prosperis amplector strenuos, per quos justitia leges implet, miseratio leges inflectit, et contra justitiam legum moderatio aequitatis temperantiam legis extorquet, adjurans obtestor per omne illud admirabile et solum unius sacrae fidei sacramentum, quo venerabilem omnium sanctorum patrum sum obtestatus conventum, ut ad tantae[4] veritatis ac discretionis justissimae formulam ita animos dirigatis, ut nihil a consensu praesentium patrum sanctorumque virorum aliorsum mentis ducentes obtutum quidquid innocentiae vicinum, quidquid justitiae proximum, quidquid a pietate non alienum vel soli Deo cognoveritis existere placitum, instanter, modestè et cum omni dignemini intentione complere, scientes quia in eo quòd haec mea salubria vota completis vos Deo amabiles assignatis, et in eo quòd decretorum vestrorum edicta favoris exhibitione corroboro, me vobiscum simul Deo placiturum assigno. In commune jam vobis cunctis et ex divino cultu ministris idoneis et ex aula regia rectoribus decenter electis, divini nominis adjuratione constrictis, adjicio consensionis meae verum purumque promissum, ut quodcumque justitiae aut pietati salutarique discretioni vicinum decernere seu adimplere cum nostro consensu elegeritis, omnia favente Deo perficiam et adversùs omnimodam controversiarum querelam principali auctoritate muniam ac defendam. Praemissis illis quae ad domesticos fidei regula veritatis pertinuisse probavit, adhuc aliud a beatitudinis vestrae conventu ejusdem fidei aviditas sancta deposcit, connectente me in sequestrationis confinio causam quae a nostro dogmate probatur extranea, quam licèt per me lucrari Christus exoptet, inimicam sibi tamen esse non ambigit, donec quod ardenter optat evidenter obtineat: judaeorum scilicet et vitam moresque denuntio, quorum tantummodo novi terram regiminis mei pollutam esse peste contagii; nam quum Deus omnipotens omnes ex hac regione radicitus extirpaverit haereses, hoc solum sacrilegii dedecus remansisse dignoscitur, quod aut nostrae devotionis instantia corrigat aut ultionis suae vindicta disperdat. Ex his enim quosdam traditionis errore vetustae video retinere jura perfidiae, quosdam verò sacri baptismatis expiatos ablutione ita in apostasiae doleo relapsos errorem, ut detestabilior inveniatur in eis profanatio blasphemiae, quàm in illis quos nondum constat purificatos esse regenerationis sacrae liquore. Pro quo bonae intentionis[5] agone et lucro fidei verae obsecro reverentiam beatitudinis vestrae atque per suprà taxatum contestor tremendae conjurationis tenorem, ut absque omni favore, absque omni personarum partis ipsorum acceptione quidquid ad domini et redemptoris mei Jesu Christi veram fidem verumque pertinet ad honorem[6], de his jubeatis ardenter et verissimè Deo ac fidei meae placitam sententiam dare, ut sicut mihi divina pietas regimen fidelium dedit cum quibus se a me glorificari cognoscit, ita quoque infidelium assequi tribuat lucrum, in quibus et voluntatis suae fieri bonum et ejus advenisse congaudeam venerabile regnum. Datum sub die XVII calendarum januarium anno feliciter quinto gloriae regni nostri.

In nomine Domini Flavius Reccesvinthus rex hanc fidei et bonae voluntatis meae deliberationem manu mea subscripsi.

I. Relecta[7] tomi[8] pagina vel finita, quum glorificassemus Deum de fidei principalis auditu et de bonae voluntatis ejus affectu, ad peragendum causarum negotium ceterarum statim vertimus animum simulque sumus exorsi judicium. Tunc primae narrationis exortu en verae fidei nobis tractatus occurrit, ut incipientes de illa primitus loqui, inde soliditatis auspicemur exordium, unde sacrae sumpsimus nativitatis initium, quatenus assertionum nostrarum forti praemissa sententia quidquid subsequenter advenerit de actis negotiorum fortiori subsistere valeat serie decretorum. Itaque unius sacrae fidei veram professionem veramque regulam tenere nos tota virtute animi et profitemur et acclamamus, cunctisque percipiendam ac

4 In reliquis praeter A. et E. 3. cunctae.
5 Ex reliquis praeter A. in quo: actionis.
6 In reliquis praeter A. et E. 3. amorem.
7 E. 4. Relata.
8 Ex reliquis praeter A. et E. 3. in quibus: omni.

retinendam plena deliberatione incessanter praedicamus et pandimus, sicut a sanctis apostolis ostensa docetur, sicut a sequentibus patribus orthodoxè disserta probatur, sicut etiam in sanctis illis synodalibus gestis verissimè confirmata dignoscitur, in quibus Arii, Macedonii, Nestorii vel Eutychetis insanissimus error et dilucidè proditur et radicitus extirpatur, sicut denique in sacris missarum solemnitatibus concordi voce profitemur ac dicimus:

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu Sancto et Maria virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, inde[9] venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: credimus et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum, expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri seculi. Amen.

Hujus sanctae fidei regula idcirco nunc tractatuum non recipit aperturam, quia et a sacris doctoribus abundè constat expositam, et imminentium causarum negotia nos ad alia pertrahunt peragenda.

II. Secundae disputationis occursu adfuit negotium tam difficile quàm et grave, in quo de refugis atque perfidis disputatione commota, utrùm ne posset eorumdem temperari sententia damnatorum, magno satis conatu est exquisitum. Sed quum illarum series conditionum, ad quas decursis non longè temporibus pro eorum penuria hostilitatis vastitas nos jurare coëgerat, nostris esset auditibus recensita, tantam reperimus obligationis illic inesse texturam, ut macularum suarum nodositas non tantùm videretur prohibitionem dedisse transgressionum, quantùm conclusisse viscera pietatum. Aderat enim quod in utroque pavor agebat, et ne sancti nominis profanatio fieret et ne miserationis operatio interiret, quia et ex Dei nominis profanatione non aberat quod terrebat et ex prohibitione pietatis aderat quod taedebat, dumque alterno periculorum objectu se prolatae sententiae compugnarent, periclitabamur ancipites in bifido partium dissidentium calle, quo diremptionis tramite judicium properaret; sed quum gressibus disputationis nostrae sese difficultatis congressio devia objecisset, properandi tandem relicto discrimine, cum fragore singultuum et imbribus lacrymarum ad Deum qui pietatis fons est verba simul et corda convertimus.

Aspira, Sancte Spiritus, et ducito nos in portum voluntatis tuae, sedatis fluctibus ignorantiae nostrae: ecce enim periculorum syrtes in littore cursus nostri pervenimus atque hinc de obviantibus naufragiorum obicibus quò dispositionis nostrae vela pandamus attentionis consideratione non cernimus. Sed aspira rursum, Sancte Spiritus, et dato nobis te donante nosse quid jubeas ac te juvante implere posse quod jusseris, ut et perlustrando illumines quod nescimus et adjuvando perficias quod implere pavemus. Si jam ergo in te requiescentes, erroneorum fluctuum pavoribus abdicatis, commercia nos jubes disponere pacis, inchoemus illa quae et in gloriam tuae omnipotentiae conferantur et humanae saluti te annuente donentur. Temporibus non procul excursis quum quorumdam refugarum tumultuosa seditio frequenter vastationes terris inferret, et scandala populis cum excidiis irrogaret, adeo ut captivorum turmas reducere et desolationes terrae quae tali concussae sunt peste quilibet conatus nequeat reparare, exactum est vi potiùs necessitatis exortae quàm deliberatione judicii, ut contra eosdem eisdemque simillimos cum omni fere populo acerrima juramenta daremus, unde jurasse nos per attestationem divini nominis conditio juramenti demonstrat, et ne resolvi queat sacrae scripturae auctoritas instat; scribitur namque in Exodo: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim insontem habebit Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Item in Levitico: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui: ego Dominus.* At verò quia illata praessurarum acerbitas resolvi possit ac debeat tam vinculorum et lamentorum horror insinuat, quàm ejusdem auctoritatis Dominicae praecepta commendant: etenim juxta veterem translationem ita quosdam per Isaiam gravi exprobratione Dominus increpat dicens: *Vae filii desertionis, dicit Dominus: fecistis consilium non per me et sponsionem, non per spiritum meum, adjicere peccatum super peccatum.* Item Jeremias: *Iniquitates nostrae declinaverunt ista et peccata nostra amoverunt bona a nobis, quia inventi sunt in populo meo impii et laqueos statuerunt ad dispergendos viros et comprehenderunt: ut laqueus stans ple-*

9 BR. iterum.

nus volatilibus, sic domus eorum plena dolo. Et per Michaeam: *Eheu mihi anima, quia periit revertens ad terram, et qui corrigat inter homines non est; omnes in sanguine judicantur; unusquisque proximum suum tribulat tribulatione; in malum manus suas praeparant.* Ad beneficentiam certè quae divinis oculis tantò est gratior quantò et invenitur esse praestantior, sic nos Isaias instruit dicens: *Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes.* Paulus etiam vas electionis: *Pietas ad omnia utilis est.* Et Jacobus: *Judicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam; superexaltat autem misericordia judicium.* Joannes item: *Qui odit fratrem suum homicida est, et scitis quia omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem?* Et per semetipsum Veritas: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt:* et iterum: *Dimittite et dimittetur vobis; si autem non dimiseritis, nec Pater vester coelestis dimittet vobis peccata vestra.* Ecce sunt dominicae jussionis hinc inde astipulata firmissima cautione praecepta, ac proinde quia sunt divini oris prosequutione taxata, permanebunt per omnia aeterna lege praefixa. Quid ergo? numquid aut juramenti justitiam aut misericordiae pacem sibi contraire narrabimus, dum scriptum sit: *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax se complexae sunt?* Aut quia controversiarum lapsus sese in contentione diffundunt adeo unius partis assertionem narrabimus non implendam? cur alterius assertio partis jacturae comminatur instantiam? Et quia juramenti custodia ultionem non temperat pavescendam, idcirco impietatis atrocitas mortem pariet execrandam? absit. Etenim si publicis sacramentorum gestis, quod Deus avertat, a quibuslibet illicita vel non bona extitisset conditio alligata, quae aut jugulare animam patris aut agere compelleret stuprum sacratissimae virginis; numquid non tolerabilius esset stultae promissionis rejicere vota, quàm per inutilium promissorum custodiam exhorrendam criminum implere mensuram? Quod si ita esset, quomodo crederetur unius observantia jussionis esse fons pietatis, quum emitteret rivulos[10] ultionis? aut quaenam illa esset sacrae observatio legis quae sacrilegia committeret pravitatis, vel cujus mensurae aequitas videretur, ut ex unius praecepti cautela necis exoriretur immanitas truculenta? At nunc non ita contendimus ut contentionum divortiis concitatis nos ipsos contentionis certaminibus misceamus. Est verè pax in utroque quod dicimus, quia sic Sanctus Spiritus iter nostrorum cursuum temperat, ut in nullo devium hoc a sua dispositione secludat: unde plena jam voce, pleniori fide, plenissimaque intentione praedicimus, atque in totam sanctae ecclesiae universitatem praedicamus pariter et optamus, nulla profanatione solius et summae divinitatis nomen existere assumendum, nullo perjurii sacrilegio indebitè profanandum, nullo uspiam contractu fallaciae contingendum. Nam si attestante Veritate propter profanationem perjurii evitandam prohibetur omnino jurare, quum dicitur: *Sit sermo vester, est, est, non, non, quod plus autem his est a malo est:* quomodo impunitum erit nomen tantae gloriae voluntariè profanasse, dum in eo taxata fides dignoscitur interiisse, vel quatenus pacis foedera in gentium discidia ligabuntur, si non juramenti pacta sanctiori integritate serventur? Etenim omne quod in pacis foedere venit tunc solidiùs substat, quum juramenti hoc interpositio roborat, sed et omne quod animos amicorum conciliat tunc fixiùs durat, quum eos sacramenti vincula ligant, omne etiam quod testis astipulat tunc veriùs constat, quum id adjectio jurationis affirmat; quòd si et testis deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi taxatio manifestat. Hinc et ut motibus humanis divina voluntas panderet quod volebat, ne labens fragilitas pro incerto teneret quod inviolatae veritatis promissio exprimebat, per Isaiam loquitur dicens: *Ego Dominus et non est alius, in memetipso juravi:* si ergo tantae institutionis limite sunt votiva juramenta servanda, quis alienorum a veritate haec adstruat execrabiliter violanda? Stabunt ergo sacrae auctoritatis vivida jussa nec vana profanatione erunt aliquatenus temeranda; verùm ne juramenta quae data sunt videantur in nos ita penitus miserationum conclusisse praecordia, ut nullam de pietatis affectu animae viscera concipiant indulgentiam parituram, sic stabilitis contractibus juramenti sinum misericordiae aperimus, atque ita cunctis Deo placita devotione misereri censemus, ut nos nec juramenti teneat cautio reos, nec inhumanitas faciat execrandos. Occurrere certè miserorum ruinis debet subsidio unusquisque quo valet, et relevatione alienae vindictae a se Dei removere vindictam: libat enim Domino prospera qui ab afflictis pellit adversa. Inde Job ante passionis experientiam impendens patientibus quod in passionis suae patientia memorabat, suarum virtutum catalogum texens inter cetera sic connectit: *Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduae consolatus sum:* et paulò post: *Flebam quondam super eum qui afflictus erat et compatiebatur anima mea pauperi.* Hinc et Salomon: *Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum liberare non cesses.* Quibus sanctae auctoritatis instructi decretis, nec sanctum nomen profanasse nos constat, quod nullatenus profanandum vox nos-

10 Ex Æ. BR. E. 4. U. In A. et reliquis: tribulos.

trae praedicationis insinuat, et indulgentiae visceribus adapertis, licèt oris sui professione damnati difficilè mererentur absolvi juxta quod scriptum est: *Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum loquutum est adversùm te:* et iterùm: *Ex ore tuo justificaberis, et ex ore tuo condemnaberis;* tamen pietatis intuitu et parcendi viam pandimus et misericordiam prorogamus; hujus sanè promissionis incautè crudam cruentamque temperare sententiam illa quammaximè compellimur causa, quòd haec duo mala licèt sint omnino cautissimè praecavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum temerare compulerit, id debemus resolvere quod minori nexu noscitur obligare. Quid autem ex his levius, quidve sit gravius pio rationis acumine vestigemus; etenim dum perjurare compellimur, creatorem quidem offendimus sed nos tantummodo maculamus; quum verò noxia promissa complemus, et Dei jussa superbè contemnimus et proximis impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus: illic enim duplici culparum telo percutimur, hìc tripliciter jugulamur. Restat ergo ut eò nostra pergat sententia quò misericordiae patuerit via, quae ita Domino probatur accepta, ut plùs eam cupiat quàm sacrificia veneranda, dicente ipso: *Misericordiam volui et non sacrificium.* Hac indulgentiae concessa licentia miserationis ipsius opus in gloriosi principis potestatem redigimus, ut quia Deus illi miserendi aditum patefecit, remedia pietatis ipse quoque non deneget, quae ita principali discretione moderata persistant, ut et illis sit aliquatenus misericordia contributa et nusquam gens aut patria per eosdem aut periculum quodcumque perferat aut jacturam, haec miserationis obtentu temperasse sufficiat. Ceterùm quaecumque juramenta pro regiae potestatis salute vel contutatione gentis et patriae vel hactenus sunt exacta vel deinceps extiterint exigenda, omni custodia omnique vigilantia insolubiliter decernimus observanda, a membrorum truncatione mortisque sententia religione[11] penitus absoluta. Sed ne pravarum mentium versuta nequitia nosmet ad perjurii quandoque devocet culpam, nec a sanctae fidei regula hanc asserat venire sententiam, tam divinae auctoritatis oracula, quàm praecedentium patrum asserta huic narrationi curavimus innectenda. Etenim incommutabilis idemque semper existens Dei summi natura praecellens sua saepe in sacris litteris legitur mutasse promissa, et pro misericordia temperasse sententiam: unde quamlibèt sit impassibilis atque immutabilis idem quidem deitate firmissima, crebrò tamen ejus et juramenta leguntur et poenitentia, quae sacris extant mysteriis adoperta. Jurare namque Dei est a se ipso nullatenus ordinata convellere, poenitere verò eadem ordinata quum voluerit immutare. Sic enim per Jeremiam dicit: *Repentè loquar adversùm gentem et adversùm regnum, ut eradicem et destruam et disperdam illud: si poenitentiam egerit gens illa a malo suo quod loquutus sum adversùm eam, agam et ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei.* Et per Ezechielem: *Si dixero justo quòd vita vivat et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et iniquitate sua quam operatus est in ipsa morietur: Si autem dixero impio:* Morte morieris; *et egerit poenitentiam a peccato suo, vita vivet et non morietur.* Si ergo nostra conversio sic divinam mutat sententiam, cur miserorum tantae lacrymae vel praessura tam crudam non temperet ex miseratione vindictam? Hinc etiam populo Israëlitico saepe ulti opromissa suspenditur, et Ninivitarum perditio divinae sententiae permutatione sedatur.

At verò illustri laudum titulo praeclarus auctor Ambrosius in libro de Officiis primo hujuscemodi rei causa sic loquitur: *Est etiam contra officium, nonnumquam promissum solvere, sacramentum custodire, ut Herodes qui juravit quoniam quidquid petitus esset daret filiae Herodiadis, et necem Joannis praestitit ne promissum negaret. Nam de Jephte quid dicam qui immolavit filiam quae sibi victori primùm occurrerat, quò votum impleret quod spoponderat ut quidquid sibi primùm occurrisset offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere quàm promissum solvere parricidio.* Item in libro tertio: *Purum igitur ac sincerum oportet esse affectum, ut unusquisque simplicem sermonem proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrem circumscriptione verborum inducat, nihil promittat inhonestum, ac si promiserit tolerabilius est promissum non facere quàm facere quod turpe sit. Saepe plerique constringunt se jurisjurandi sacramento, et quum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt quod spoponderint; sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltatrici praemium turpiter promisit, crudeliter solvit, turpe quòd regnum pro saltatione promittitur, crudele quòd mors prophetae pro jurisjurandi religione donatur. Quantò tolerabilius tale fuisset perjurium sacramento?* Et post pauca de Jephte disserens: *Miserabilis,* inquit, *necessitas quae solvitur parricidio. Melius est non vovere quàm vovere id quod sibi is cui promittitur nolit exsolvi.* Et post paululum: *Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt. Denique ipse Dominus, sicut scriptura indicat, frequenter suam mutat sententiam.* Vir quoque sanctissimus Augustinus vestigationis acumine cautus, inve-

11 Ex reliquis praeter A. in quo: religatione.

niendi arte praecipuus, asserendi copia profluus, eloquentiae flore venustus, sapientiae fructu fecundus, haec in suis narrat affatibus: *Duo sunt omnino genera mendaciorum in quibus non magna culpa est; sed tamen non sunt sine culpa quum aut jocamur aut*[12] *quod promisimus mentimur. Illud primum in jocando ideo non est perniciosissimum quia non fallit, novit enim ille cui dicitur joci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam.* Idem ipse: *Non auferat*, inquit, *veritas misericordiam, nec misericordia impediat veritatem; si enim pro veritate aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via Domini, in qua misericordia et veritas obviaverunt sibi.* Beatus etiam papa Gregorius et libris et meritis honorandus, atque in ethicis assertionibus penè cunctis meritò praeferendus, sic in libris infert moralibus: *Quia ergo behemoth iste ita inexplicabilibus nodis ligat, ut plerumque mens in dubio adducta unde se a culpa solvere nititur inde in culpa arctiùs adstringatur, rectè dicitur: nervi testiculorum ejus perplexi sunt. Argumenta namque machinationum illius quasi collaxantur ut relinquant, eò magis implicantur ut teneant. Est tamen quod ad destruendas ejus versutias utiliter fiat, ut quum mens inter minora et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur, quia et qui murorum undique ambitu ne fugiat clauditur, ibi se in fugam praecipitat ubi brevior murus invenitur.* Nostri quoque seculi doctor egregius, ecclesiae catholicae novissimum decus, praecedentibus aetate postremus, doctrinae comparatione non infimus, et quod majus est in seculorum fine doctissimus, atque cum reverentia nominandus Isidorus in libro Sententiarum secundo haec pro tali narrat negotio: *Non est conservandum sacramentum quo malum incautè promittitur, veluti si quispiam adulterae perpetuam cum ea permanenai fidem polliceatur: tolerabilius est enim non implere sacramentum, quàm permanere in stupri flagitio.* Similiter in Synonimis: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incautè vovisti non facias. Impia est promissio quae scelere adimpletur.* Haec de sacris paginis auctoribusque praecipuis brevissimè sufficiat praelibasse, nam plurima colligere poterit qui haec attentiùs legendo quaesierit: ceterùm quibus haec nequaquam sufficiunt, vel hinc sumant cum rubore silentium, quia optamus, ut Vas electionis, anathema esse Christo pro fratribus nostris, quàm perdurare crudelibus in delictis.

III. Tertiae ratiocinationis alloquio doluimus contra priorum monita patrum vota perniciosissima posterorum, nam quantò frequentiùs illi noxia vetuerunt, tantò studiosiùs isti perpetrare vetita non quiescunt; sicque per contrarium quod penitus occumbere debuit insultare non desinit, et res quae tot excissa decretis arescere potuit, ad vicem lernaei[13] capitis ut ferunt fabulae truncata virescit. Denique, quod non sine magno dolore dicendum est, reperiuntur quamplurimi negotio muneris perituri mercari velle gratiam Spiritus Sancti, dum vile praemium donant ut pontificalis ordinis sublime culmen accipiant, obliti verborum Petri, quae dixit ad Simonem: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possidere.* Proinde quia et usitatum est tale malum, et majorum frequenter extat mucrone succisum, nos quoque huic vulneri canceroso ignitum quod superest adhuc injicimus ferrum, decernentes omnimodo, ut quicumque deinceps pro percipienda sacerdotii dignitate quodlibet praemium fuerit detectus obtulisse, ex eodem tempore se noverit anathematis opprobrio condemnatum atque a perceptione Christi corporis et sanguinis alienum, quo illum constat hoc execrabile Christo perpetrasse flagitium. Quòd si aliquis extiterit qui accuset, ille qui hunc ordinem munerum fuerat acceptione lucratus et suscepti honoris gradu privetur, et in monasterio sub perenni poenitentia religetur: illi verò qui pro hac causa munerum acceptores extiterint, si clerici fuerint, honoris amissione mulctentur, si verò laici, anathemate perpetuo condemnentur.

IV. Quartae congressionis eventu obvius sese nobis intulit pontificalis culminis lapsus, quem antè flere quàm disponere compulsi ex ordine sumus; nam quum secundùm carnis assumptae mysterium ecclesiae suae fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris ejus intentio episcoporum officia peragere cernitur oculorum. Ipsi enim de sublimiori celsitudine ordinum regunt et disponunt subjectas multitudines plebium. Unde quantò ipsi fiunt sequentium ductores, tantò meritorum lumine debent esse fulgentes. Quapropter omnes episcopi inter ceterarum ornamenta virtutum nitore carnis debent propensiùs eniti, ut ex hoc audientes munditiam appetant ex quo doctores immunditia non deturpat. Adeo si deinceps episcopi detecti fuerint execrabilibus flagitiis cum quibuslibet foeminis pollui ac familiari peculiaritate versari, noverint se irrevocabili sententia patrum ulcisci, id est et loci et ordinis sui dignitate privari.

V. Quintae actionis impulsu pervenit ad totius concilii sacrum auditum quosdam sacerdotes et ministros, obliviscentes majorum

12 Æ. BR. T. 1. 2. *aut proximis mentimur.* U. G. *aut quod promisimus proximo mentimur.*

13 Ex reliquis praeter A. in quo: hydrae.

vetera constituta, aut uxorum aut quarumcumque foeminarum se immunda societate et execrabili contagione turpari, pessimi cordis obstinatione tam sacris litteris quàm patrum regulis obviantes, nec levi quidem respiramine memoriae commendantes quod scriptum est: *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum*, dicit Dominus: et illud apostolicum: *Mortificate membra vestra quae sunt super terram, id est fornicationem et immunditiam, concupiscentiam malam et avaritiam:* quibus quantò est pertinacior[14] usus in malis, tantò austerioribus convenit obviare decretis. Propter quod flagitii dedecus specialiter hoc a sancto concilio definitur, ut omnes episcopi id ipsum in suis quaerere sollicitè curent, et quum hoc verissimè reperire potuerint, omnes placiti cautione tali constringant[15], ut nusquam ulteriùs tam abominanda committant. Mulieres verò seu liberae sint seu ancillae, hac illis turpitudine sociatae, ita omnismodis separentur[16] aut certè vendantur, ut ulteriùs ad conscios[17] sui criminis revertendi omnem habeant aditum denegatum: illi verò si omnimodo coërceri nequiverint, usque ad exitum vitae suae monasteriis deputati poenitentiae disciplinis maneant omnino subjecti.

VI. Sextae discussionis objectu quorumdam malè sibi consciorum patuit denotatum elogium, nam relatum est nobis quosdam subdiacones, postquam ad sacri hujus ordinis pervenerint gradum, non solùm carnis immunditia sordidari, quum scriptum sit: *Mundamini qui fertis vasa Domini:* sed etiam, quod dictu quoque nefas est, novis uxoribus copulari, asserentes hoc ideo sibi licere, quia benedictionem a pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum discisso velamine id praecipimus observari, ut quum idem subdiacones ordinantur, cum vasis ministerii benedictio eis ab episcopo detur, sicut in quibusdam ecclesiis vetustas tradit antiqua, et sacra dignoscitur consuetudo substare prolata, omni penitus ab illis sorde mulierum ac familiaritate remota. Quòd si hoc vulnere deinceps fuerint sauciati, mox erunt sub poenitentiae oneribus usque ad extremum vitae monasteriis religandi.

VII. Septimae assertionis accessu adiit coetum nostrum tam inverecunda progressio quàm ignobilis ac detestanda praesumptio: quosdam enim aut eventu necessitatum aut metu periculorum adeptos fuisse novimus ecclesiasticarum officia dignitatum, et quoniam quum illis imponerentur id sibi fieri noluisse testantur, idcirco haec spernere atque ad pristina pertentant conjugia moresque redire, tam nequiter coelestia jura solventes quàm promptè secularibus extant illecebris inhiantes. Qua de re nosse nos convenit quod episcopalis eminentiae culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quae ceteris sacerdotibus exercenda prohibuit: scilicet templorum Dei sacrationem, chrismatis benedictionem, sacrorumque ordinum institutionem, quae tamdiu valenter[18] ordinata persistunt quàm excellentissimè conferuntur, qui et tantò ab eis singulariter impenduntur, quantò eidem summo culmini peragenda servantur. Quomodo ergo qui ea in se recipit a se rejicere poterit, quum haec a nullo altero conferri quàm a solis pontificibus novit, a quibus nec ligata solvi nec soluta poterunt ab aliquo religari? Sic enim ad Petrum Veritas ait: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelo, et quodcumque solveris super terram erit solutum et in coelo.* Nequaquam ergo aliquando poterit profanari quod divinae[19] jussionis simulque apostolicae traditionis auctoritate sacrum noscitur extitisse: verùm sicut sanctum chrisma collatum et altaris honor evelli non queunt, ita quoque sacrorum decus honorum quod his compar habetur et socium, qualibet fuerit occasione perceptum, manebit omnismodis inconvulsum. Ad extirpandum verò radicitus hujus callidae machinationis inutile argumentum, id sibi rationabiliter dari noverint in objectu, quod sacrosancti baptismatis inappretiabile donum et semper et saepe non solùm nolentibus verùm etiam, quod majus est, nescientibus impertitur; sed hoc a nullo penitus profanari permittitur. Quòd si et hìc opponitur necdum rationis capaces existere qui hoc probantur accipere, hinc omnimodo conticescant; quia si majores impunè non deserunt quod parvuli vel nesciendo vel nolendo percipiunt, quantò magis non convenit violari quod pro mortis aut poenarum evadenda pernicie occulta Dei dispensatione dignoscitur obvenisse? Recedant ergo talium desideriorum impuderati fautores, et licèt inviti perceperint quod non merebantur habere, libenter tamen ob hoc coeleste retineant praemium, quod nolendo pro terrenae consequuti sunt necessitatis eventu, ut tandem inviti appetant bona diligere quae spontè videntur desides impugnare. Quòd si quis post hoc perennis dispositionis edictum non sinceriter sacris inhaeserit cultibus, et abjiciens a se gratiam quam accepit relabi ad conjugia moresque seculi attentaverit vel eum redire constiterit, mox omni ecclesiastici ordinis dignitate privatus verè ut apostata a sanctae ecclesiae liminibus et so-

14 BR. perniciosior.
15 In reliquis praeter A. distringant.
16 BR. E. 4. T. 1. 2. separentur, et monasterio tradantur, ut ulteriùs.
17 BR. consocios.
18 Ex E. 4. T. 1. 2. In A. et reliquis: aliter.
19 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. divina jussione.

cietate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterii claustris donec advixerit sub poenitentia retrudendus.

VIII. Octavae disceptationis affectu reperimus quosdam divinis officiis mancipatos tanta nescientiae socordia plenos, ut nec illis probentur instructi competenter ordinibus, qui quotidianos versantur in usus. Proinde sollicitè constituitur atque decernitur, ut nullus cujuscumque dignitatis ecclesiasticae deinceps percipiat gradum, qui non totum psalterium vel canticorum usualium et hymnorum sive baptizandi perfectè noverit supplementum. Illi sanè qui jam honorum dignitate funguntur, hujusce tamen ignorantiae coecitate vexantur, aut sponte sumant intentionem necessaria perdiscendi aut a majoribus ad lectionis exercitia cogantur inviti.

IX. Nonae intentionis admonitu detecta est ingluvies horrenda voracium, quae dum fraeno parsimoniae non adstringitur religioni contraire censetur, nam dicente scriptura: *Qui spernit minima paulatim decidet in maxima*; illi tanto edacitatis improbae sumptu grassantur, ut coelestia et penè summa contemnere videantur. Etenim quum quadragesimae dies anni totius decimae deputentur, quae in oblationem jejunii Domini consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis expiatur, dum a quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, et quatuor elementis formatus propter transgressionem decalogi quater decies convenienter affligitur, illi ausu temerario haec omnia contemnentes nec voracitatis ingluviem fraenant, et quod pejus est paschalia festa illicitorum esuum perceptione profanant: quibus ex hoc adeo acerrimè interdicitur, ut quisquis absque inevitabili necessitate atque fragilitatis evidenti languore seu etiam aetatis impossibilitate diebus quadragesimae esum carnium praesumpserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis dominicae, verùm etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione, et hoc illi cumuletur ad poenam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiae oblitus est disciplinam. Illi verò quos aut aetas incurvat aut languor extenuat aut necessitas arctat, non antè prohibita violare praesumant quàm a sacerdote permissum accipiant.

X. Decimae colloquutionis assensu molestis actibus, quos sagax indagatio pietati obviare detexit, et non bene regendi licentiae quam se mansuetudo impugnasse probavit, satis, ut opinamur, et lege gloriosi principis et decreto sanctae synodi hujus contradictum esse conspeximus. Ita enim Sanctus Spiritus per utrasque definitiones mortalium corda perflavit, ut vitali flatu verborum in posterum omnem exureret malè concupiscentium rabiem animorum. Actum namque est in definitionibus ipsis, ut quia pietatis divinae incomprehensibilis et ignota natura sese conditioni mortalium in unione personae conjunxit mysterio redemptionis humanae, nos quoque a membris capitis hujus et perfidiae malum et concupiscentiam quae radix malorum est omnium, et avaritiam quae invenitur servitus idolorum, pari simul igne ac mucrone totoque artificio radicitus evellamus ac desecemus. Abhinc ergo et deinceps ita erunt in regni gloriam praeficiendi rectores, ut aut in urbe regia aut in loco ubi princeps decesserit cum pontificum majorumque palatii omnimodo eligantur assensu, non forinsecus aut conspiratione paucorum aut rusticarum plebium seditioso tumultu; erunt catholicae fidei assertores eamque et ab hac quae imminet judaeorum perfidia et a cunctarum haeresum injuria defendentes; erunt actibus, judiciis et vita modesti; erunt in provisionibus rerum tam parci ampliùs quàm extenti, ut nulla vi aut factione scripturarum vel definitionum qualiumcumque contractus a subditis vel exigant vel exigendos intendant; erunt in conquisitis oblationis gratissimae rebus non prospectantes proprii jura commodi sed consulentes patriae atque genti; de rebus congregatis ab eis illas tantùm sibi vindicent partes quas dicaverit auctoritas principalis; verùm quaecumque inordinata reliquerint haereditabunt gloriam successores[20], propria eorum et ante regnum justissimè conquisita aut filii aut haeredes capiant jure proximitatis. De affinium successione vel munere quamvis inordinata relicta, aut primùm tantùm filiis aut haeredibus sequenter proficiant vel propinquis, atque ita in eorum cunctis actibus, moribus atque rebus praefatae legis erit auctoritas valitura, ut et perenniter maneat inconvulsa. Et non priùs apicem regni quisque percipiat, quàm se illam per omnia suppleturum jurisjurandi taxatione definiat: cui etiam legi vel decreto episcopali non solùm in futuro sed etiam in praesenti reverentiam apponentes decernimus, ut quicumque detractor et non potiùs venerator decreti ejusdem atque legis esse maluerit, sive religiosus ille sit sive laicus, non solùm ecclesiastica excommunicatione plectatur, verùm et sui ordinis dignitate privetur.

XI. Undecimae occasionis articulo decretorum universalium perenne dedimus firmamentum, scientes quòd multimoda semper Deus oppositione judiciorum aerumnam relevet oppressorum, et sicut malis exigentibus hominum permittit exerceri penurias ultionum, ita quum voluerit gravedines relevat pressurarum. Hinc et decreta praecedentium

20 Ex omnibus praeter A. et E. 3. in quibus: successores proprii eorum.

patrum ad contentionis jurgium radicitus evellendum rite synodalem fieri censuere conventum, ut illic diversitate judiciorum protensae lites habeant terminum ubi Sanctus Spiritus universalem coadunaverit coetum. Ab hoc ergo Spiritu Sancto succensi ne quilibet in posterum aut impunè valeant commoveri aut generalia statuta convellere plena decernimus unanimitate connexi, ut quaecumque pro fidei causis ecclesiasticisque negotiis aut in praeteritis gestis aut in praesentibus constitutis aut futuris etiam in decretis vel sunt vel fuerint definitione conscripta universalis auctoritatis, nullus his deinceps contradicere audeat, nullus ea reverberare praesumat, nullus non implere contendat. Nam si quis ex religione contra haec inobediens aut susurrans aut certè lacerator aut invidus, ac non potiùs eorumdem fautor extiterit gratiosus, et honoris sui et communionis sanctae lugeat amissione mulctatus. Quum verò quaelibet sancta synodus agitur aut pacificè inter episcopos[21] quidpiam definitur, si pauciores per nescientiam vel contemptionem[22] fortè dissentiant, aut commoniti plurimorum sententiae cedant, aut ab eorum coetu cum dedecore confusionis abscedant et excommunicationis annuae sententiam luant.

XII. Duodecima quae est finalis et ultima sacratissimi principis obsecratione piissima pro judaeorum abominabili ac nefanda perfidia execranda nostro coetui perpatuit causa, quam idcirco in fine sententiarum censuimus esse ponendam; quoniam eamdem gentem delicti sui merito retroductam per divinae sanctionis oracula a capite positam deflemus in caudam. Sed quia Christus ut pro nobis ita quoque pro illis est mortuus juxta quod ipse ait: *Non sum missus nisi ad oves quae perierant domus Israël;* necessarium duximus summam pro eis impendere curam pro quibus suam Christus ponere non dedignatus est animam; ideoque principali clementiae devotissimè praefaventes, quae ob hoc sui regni apicem a Domino solidari praeoptat, si catholicae fidei pereuntium turmas adquirat, indignum reputans orthodoxae fidei principem sacrilegis imperare, fideliumque plebem infidelium societate polluere, nihil aliud pro his ex nostra sententia definitur, quàm ut decreta concilii Toletani, quod divae memoriae Sisenandi regis aggregatum est tempore, a nobis ac posteris omnimoda suppleantur intentione: quisquis autem ab ejusdem synodi voluerit sententia dissentire, ut verè sacrilegum se noverit condemnari.

Divinae Trinitatis inseparabile nomen sicut inspiratione mirabili nostrorum tractatuum primordia lineavit, ita consummatione sublimi eadem jam perficiendo concludit, ut in illo sit nostrum explicuisse a quo nobis adfuit inchoasse. Damus ergo gloriam et honorem eidem sanctae atque indivisibili Trinitati, quae nobis et ex se dicere contulit et in se dicta complevit, quae reformavit in extremitate seculorum remedia pietatum et resolvit ligamina vinculorum collationibus gratiarum. Salus et benedictio ab exercituum Domino super serenissimum Reccesvinthum principem gloriosissimum: gratiarum actio et reverentiae plenitudo a nobis omnibus in commune ipsi clementissimo principi bonorum gratifico largitori, cujus votorum instantia benigna Deus attulit complementa, cujus dispositio[23] piissima pressurarum removit exitia, cujus temporibus conferat vigere justitiam et exuberare misericordiam opulentam, cui post praesentis aevi tempora diuturnam cum sanctis omnibus tribuat in remuneratione coronam. Nos autem omnes hanc decretorum nostrorum seriem ex rectae fidei vel pietatis ac justitiae fonte manantem coram Deo et sanctis angelis ejus, orthodoxis omnibus et nunc et in futurum impensissimè commendamus, obsecrantes enixiùs ut hanc et reverenter adimpleant et ab aemulis benignè[24] defendant; et contemnentibus eam divinae severitatis ultio pavenda proveniat, observantibus autem misericordia profluens, pax perpetua et gloria sempiterna contingat. Hujus quoque sententiae fortitudine vel valore decreti nostri seriem, quam in serenissimi domini nostri Reccesvinthi regis edidimus nomine, pro rebus a divae memoriae patre suo quolibet titulo conquisitis decernimus omnino constare. Legem denique, quam pro coërcenda principum horrenda cupiditate idem clementissimus edidit princeps, simili robore firmamus, atque ut in futuris retrò temporibus modis omnibus observetur pari sententia definimus. Quae etiam ne taciturna temporum vel obliviosa vetustate depereant huic nostrae constitutioni utraque decrevimus innectenda, ita cunctorum memoriae commendanda, ut a cunctis regulis superiùs ordinatis nusquam maneant segregata. Cetera quoque decretorum nostrorum judicia quae ab hac sancta synodo noscuntur esse confecta si quis convellere forsitan decreverit aut temeranter implere neglexerit vel infringere quandoque voluerit, per judicium Dei omnipotentis anathema sit. Soli autem Deo nostro gloria in secula seculorum. Amen.

Interfuerunt huic sancto concilio

Pontifices.

Orontius Emeritensis metropolitanus episcopus.

21 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. pontifices. U. G. pontifices ac laicos.
22 E. 4. T. 1. contentionem.
23 Æ. BR. E. 4. T. 1. dispositione.
24 Æ. enixè.

Antonius Hispalensis metropolitanus episcopus.
Eugenius regiae urbis metropolitanus episcopus.
Potamius Bracarensis metropolitanus episcopus.
Gabinius Calagurritanus episcopus.
Eparchius Italicensis episcopus.
Dunila Malacitanus episcopus.
Stephanus Astigitanus episcopus.
Donum-dei Ampuritanus episcopus.
Joannes Cauriensis episcopus.
Egeredus Salamanticensis episcopus.
Georgius Agathensis episcopus.
Sclua Egitaniensis episcopus.
Candidatus Asturicensis episcopus.
Athanasius Setabitanus episcopus.
Maurusius Oretanus episcopus.
Filimirus Lamecensis episcopus.
Aya Eliberitanus episcopus.
Amanungus Abilensis episcopus.
Froila Mentesanus episcopus.
Ansericus Segobiensis episcopus.
Tayo Gerundensis episcopus.
Tagontius Valeriensis episcopus.
Winibal Elicitanus episcopus.
Floridius Segobricensis episcopus.
Marcus Castulonensis episcopus.
Vincentius Tuccitanus episcopus.
Witericus Segontinus episcopus.
Dadila Complutensis episcopus.
Gosericus Ausonensis episcopus.
Abientius Elborensis episcopus.
Sylvester Carcasonensis episcopus.
Wadila Vesensis episcopus.
Afrila Dertosanus episcopus.
Bacauda Egabriensis episcopus.
Felix Valentinus episcopus.
Ascaricus Palentinus episcopus.
Sonna Auriensis episcopus.
Tayo Caesaraugustanus episcopus.
Fosforus Cordubensis episcopus.
Ermenfredus Lucensis episcopus.
Julianus Accitanus episcopus.
Valdvigius Arcabicensis episcopus.
Maurellus Urgelitanus episcopus.
Litorius Aucensis episcopus.
Sisebertus Conimbriensis episcopus.
Adeodatus Pacensis episcopus.
Giberius Bigastrensis episcopus.
Celedonius Calabriensis episcopus.
Servus-dei Vastitanus episcopus.
Eusebius Oscensis episcopus.

Abbates.

Eumerius abbas.
Fugitivus abbas.
Eusychius abbas.
Sempronius abbas.
Cyriacus abbas.
Joannes abbas.
Marcellinus archipresbyter[25] Toletanus.
Siliculus primicerius[26].
Ildephonsus abbas.
Anatolius abbas.
Eumerius abbas.
Morarius abbas.
Secundinus abbas.

Vicarii episcoporum.

Absalius archipresbyter.
Guterius diaconus.
Osdulgus abbas Riccimiri episcopi ecclesiae Dumiensis.
Servandus archipresbyter Vincentii episcopi ecclesiae Egarensis.
Conantius diaconus Maurelli episcopi ecclesiae Dianiensis.
Godescalcus presbyter Egilanis episcopi ecclesiae Oxomensis.
Daniel diaconus Marcelli episcopi ecclesiae Urcitanensis.
Sindigis diaconus Vincibilis episcopi ecclesiae Iriensis.
Sagarellus diaconus Saturnini episcopi ecclesiae Ossonovensis.
Mactericus presbyter Sosani[27] episcopi ecclesiae Britanniensis.
Victorinus presbyter Beati episcopi ecclesiae Tudensis.

Ex viris illustribus officii palatini.

Hodoagrus comes Cubiculariorum et dux.
Offilo comes Cubiculariorum et dux.
Adulfus comes Scanciarum et dux.
Babilo comes et procer.
Astaldus comes et procer.
Ataulfus comes.
Ella comes et dux.
Paulus comes Notariorum.
Evantius comes Scanciarum.
Euredus comes et procer.
Riquira comes Patrimoniorum.
Afrila comes Scanciarum.
Wenedarius comes Scanciarum et dux.
Fandila comes Scanciarum et dux.
Cumefrendus comes Spatariorum.
Froila comes et procer.
Riccila comes Patrimoniorum.

Decretum judicii universalis editum in nomine principis.

Soliditatem reddidisse fracturae atque fecisse consurgere quod extiterat concidisse et incrementum est usitatae mercedis et plenitudo consummatae perfectionis: ponderi etenim collidentis ruinae si aequalium proximorum curam convenit obviare, quantò grandioris erit culpae praelatos incuriae discrimen incurrere, si non quo valent excommunicationis onere commissos procurent populos sublevare? Properandum ergo est inter

25 BR. T. 1. abbas. 26 BR. T. 1. abbas. 27 BR. E. 4. Sonani. U. Sosanis.

ruinas collisionum catervas eripere collisorum, ut ex hoc jugiter et ultrà nec vigorem nocendi habeat execranda pressura, et omnis compressus noverit sanctae sanctionis esse sacra sibi collata remedia. Quum decursis ergo temporibus durae dominationis sese potestas gravis attolleret, et in subjectis populis imperium dominantis non formaret jura regiminis sed excidia ultionis, aspeximus subditorum statum non ex ordine vegetari rectoris sed dejici ex gravedine potestatis: contraxerant enim leges elata fastigia in bifronti discidio motionis, et aut in culpis lex ardua saeviebat aut in spoliis favorem lex voluntaria commodabat: inde moestos animos non spes fovebat ex munere sed tolerantia vexabat in funere. Unde jam in reparationis occursu non tantùm nos abire sola ratio cogit, verùm et ipsa commotio rerum impellit, ut ex omnium animorum deliberatione concordi illa emanet sententia dicti, quae et finem ausibus rite ponat illicitis et consultum salvandis jure ferat in populis. Quosdam namque conspeximus reges postquam fuerint regni gloriam assequentes extenuatis viribus populorum rei propriae congerere lucrum, et obliti quòd regere sunt vocati defensionem in vastationem convertunt qui vastationem defensione pellere debuerant, illud graviùs innectentes quod ea quae videntur adquirere non regni deputant honori vel gloriae, sed ita malunt in suo jure confundi, ut veluti ex debito decernant haec in liberorum posteritatem transmitti; quam itaque ob rem in proprietatis illa conantur redigere sinu quae pro solo constat illos imperiali percepisse fastigio? aut quo libitu in juris proprii collocant antro quod publicae utilitatis adquisitum esse constat obtentu? Nam numquid ad illos aut populorum adventus aut rerum poterat concurrere census, nisi extitissent gloriae sublimati culminibus? aut ab aequalibus illi potuerunt rerum coacervatione ditari, nisi subjectis glorioso apice potuissent attolli? Omnia certè[28] totius plebis membra subjecta dum ad principale caput relevant attentum debitae visionis obtutum, ab illo negotiorum prospectant remedium cui modò gratum modò debitum irrogant censum. Regalis proinde ordo ex hoc cuncta sibi deberi convincit ex quo se regere cuncta cognoscit, et inde conquisita non alteri quàm sibi justè defendit; unde non personae sed potentiae suae haec deberi non ambigit. Regem etenim jura faciunt, non persona, quia nec constat sui mediocritate sed sublimitatis honore: quae ergo honori debent honori deserviant, et quae reges accumulant regno relinquant, ut quia eos gloria regni decorat, ipsi quoque gloriam regni non extenuent sed exornent. Habeant deinceps jure conditi reges in regendo corda sollicita, in operando facta modesta, in decernendo judicia justa, in parcendo pectora prompta, in conquirendo studia parca, in conservando vota sincera, ut tantò gloriam regni cum felicitate retentent quantò jura regiminis et mansuetudine conservaverint et aequitate direxerint promissae praemium dictionis[29]. Ne non prodisse putetur ex fomite rationis, revelare convenit evidentissimam speciem operis, ut ex illo nos idoneos assertores habeat probitas veritatis ex quo se per semetipsam reservaverit qualitas actionis. Ecce etenim ita ex gentis nostrae mediocribus majoribusque personis multos hactenus corruisse reperimus et deflemus, ut eorum agnitis ruinis non aliud possimus quàm divinae judicia considerare permissionis, quorum quidem domorum spolia et potentiarum divitias simul ac praedia ita conspicimus prorsus exinanita, et nec fisci usibus commoda nec palatinis officiis reperiantur in remedium salutare collata. Cujus rei ex utroque concurrente defectu, dum et adjudicatos sententia judiciorum elisit et eorum bonis ad ipsorum vicem munificatus nemo surrexit, penè non res ista disciplinam in ordine sed defectum posuisse pensatur in gente, illo majori salutis dispendio cumulato, quòd tam haec quae adjudicatis vigor judiciorum abstraxerat, quàm illa quae qualiscumque proventus ordine profligationis congesserat, tota proprietatis principum amplitudo in sinum suae receptionis incluserat; sicque solo principali ventre suppleto cuncta totius gentis membra vacuata languescerent ex defectu; unde evenit ut nec subsidium mediocres nec dignitatem valeant obtinere majores, quia dum solius potestatis vigor maxima occupavit, totius plebis status nec minima jure defendit. Adeo cum omni palatino officio simulque cum majorum minorumque conventu nos omnes tam pontifices quàm etiam sacerdotes et universi sacris ordinibus famulantes concordi definitione decernimus et optamus, ut omnis conquisitionis profligatio in omnium rerum viventium ac non viventium, immobilium quoque et moveri valentium corpore vel specie, forma vel genere, quae a gloriosae memoriae Chindasvintho rege a die quo in regnum dignoscitur conscendisse repertus, quolibet modo extiterit augmentasse, omnia in serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesvinthi principis perenni transeant potestate et perpetuo deputentur in jure, non habenda parentali successione, sed possidenda regali congressione, ita ut justè sibi debita quisque percipiat, et de reliquis ad remedia subjectorum quaecumque elegerit principis voluntas exerceat, illis tantumdem exceptis quae memo-

28 Æ. T. 1. 2. tamen.

29 T. 2. dilectionis.

ratus divae memoriae Chindasvinthus princeps ante regnum aut ex propriis aut ex justissimè conquisitis visus est habuisse; in quibus cunctis filiis ejus unà cum glorioso domino nostro Reccesvintho rege permaneat et divisio libera et possessio pace plenissima: sed et illae res quas praedictus princeps de justis proventibus filiis suis vel quibuslibet justissimè visus est contulisse vel reliquisse, omnes in eorum jure maneant inconvulsè, illa negotii hujus veritate servata, ut quia grata voluntas gloriosi domini nostri Reccesvinthi regis reddere decernit unicuique justissimè debita, nemo invasionis calumniam moveat aut damna requirat, propter quòd gloriosae memoriae genitorem ejus quaedam indebitè abstulisse constiterat.

Lex edita in eodem concilio a Reccesvintho principe glorioso.

In nomine Domini Flavius Reccesvinthus rex. Eminentiae celsitudo terrenae tunc salubriùs sublimia probatur appetere, quum saluti proximorum pia cernitur compassione prodesse; unde solet contingere ut plus commodi de aliena salute conquirat quàm de propria utilitate quisque percipiat. In multis enim quia multorum salus attenditur majoris lucri summa percipitur: in se autem quia privati commodi fructus appetitur, non satis est si unius beneficii praemia conquirantur. Hinc et illa regendarum tantumdem salus est plebium quae non suos fines privata voluntate concludit, sed quae universitatis limites communi prosperitatis lege defendit. Quapropter ne salutaris ordo imperialibus videatur verbis potiùs obtineri quàm factis, de sublimitatis obtentu reclinamus ad vota supplicum tranquillae visionis aspectum, ut inde salutaris compassio habeat commodum unde turmae plebium adeptae fuerint supplicationis effectum. Quum igitur praecedentium serie temporum immoderatior aviditas principum sese prona diffunderet in spoliis populorum, et augeret rei propriae censum aerumna flebilis subjectorum, tandem supernae respectionis afflatu nobis est divinitus inspiratum, ut quia subjectis leges reverentiae dederamus, principum quoque excessibus retinaculum temperantiae poneremus. Proinde sincera mansuetudinis deliberatione tam nobis quàm cunctis nostrae gloriae successoribus adfuturis, Deo mediante, legem ponimus decretumque divalis observantiae promulgamus, ut nullus regum impulsionis suae quibuscumque motibus aut factionibus scripturas de quibuslibet rebus alteri debitis ita extorqueat vel extorquendas instituat, quatenus injustè ac nolenter debitarum sibi quisque privari possit dominio rerum. Quòd si alicujus gratissima voluntate quidpiam de rebus a quocumque perceperit vel pro evidenti praestatione lucratus aliquid fuerit, in eadem scriptura patens voluntatis ac praestiti conditio annotetur, per quam aut impressio principis aut conferentis fraus evidentissimè detegatur: et si patuerit a nolente fuisse scripturam exactam, aut resipiscat improbitas principis et evacuet quod malè contraxit, aut certè post ejus mortem ad eum cui exacta est scriptura vel ad haeredes ejus res ipsae sine cunctatione debeant revocari. Illae autem res quae seclusa omni compressionis argumentatione directo modo transierint in principis potestatem, in ejus perenniter jure perdurent; et quidquid ex rebus ipsis idem princeps ordinare voluerit, suae potestatis arbitrio subjacebit. Verùm ut omne hujus negotium actionis roboret sinceritas veritatis, quum quarumcumque rerum scripturae in principis nomine extiterint factae, mox testes qui in eadem scriptura subscriptores accesserint ab his quos elegerit princeps diligentissimè perquirantur, si non aliquod indicium aut de impressione principis aut de fraude scripturam facientis modo quocumque cognoverint, ut sic aut ritè facta series scripturae permaneat aut irritè confecta vanescat. Similis quoque ordo de terris, vineis atque familiis observetur, si sine scripturae textu tantummodo coram testibus quaelibet facta fuerit definitio. De rebus autem omnibus a tempore Suintilani regis hucusque a principibus adquisitis aut deinceps si provenerit adquirendis quaecumque forsitan princeps inordinata sive reliquit seu reliquerit, quoniam pro regni apice probantur adquisita fuisse, ad successorem tantumdem regni decernimus pertinere, ita habita potestate ut quidquid ex his elegerit facere liberum habeat velle. In illis autem rebus quae ipsi aut de bonis parentum aut de quorumcumque provenerint successionibus proximorum, ita eidem principi ejusque filiis aut si filii defuerint haeredibus quoque legitimis haereditatis jura patebunt, sicut etiam et ceteris lege vel successione patere noscuntur. Quòd si aliquid ex rebus de quorumcumque parentum aut proximorum non solùm successione sed etiam qualibet collatione aut quocumque contractu ad jus ipsius pervenisse patuerit, si contingat haec inordinata relinqui, non ad successorem regni sed ad filios vel haeredes ejus qui conquisivit specialiter omnis eadem conquisitio pertinebit. Nam et de illis rebus quae idem princeps ante regnum aut ex proprio aut ex justissimè conquisito dignoscitur habuisse, irrevocabili ordine aut faciendi quod voluerit potestatem habebit aut certè filiis ejus successio plena patebit; quòd si filii defuerint, legitimis haeredibus ex his quae inordinata reliquerit haereditatem adire licebit. Hujus sanè legis sententia in solis erit principum negotiis observanda, atque ita perpetim valitura, ut non antè quispiam solium regale conscendat, quàm juramenti

foedere hanc legem se in omnibus implere promittat. Quemcumque verò aut per tumultuosas plebes, aut per absconsa dignitati publicae machinamenta adeptum esse constiterit regni fastigia, mox idem cum omnibus tam nefariè sibi consentientibus et anathema fiat, et christianorum communionem amittat, tam dirae percussionis ultione collisus, ut omnis divini ordinis cultor, qui illi communicare praesumpserit, simili cum ipso damnatione dispereat et poena tabescat. Nam et si quis legis hujus seriem ex officio palatino malevolè detrahendo lacerare voluerit, aut evacuandam quandoque vel silenter musitans vel apertè resultans proloqui detectus extiterit, cunctis palatinae dignitatis et consortiis et officiis mox nudatus omnium rerum suarum dimidiam partem amittat, et in deputato sibi loco redactus a totius palatii maneat societate seclusus: religiosus etiam, qui se in eadem culpa devolverit, simili rerum proprietatis suae dispendio subjacebit.

LIV.

CONCILIUM TOLETANUM NONUM

SEXDECIM EPISCOPORUM

ANNO FELICITER VII. REGNI

SERENISSIMI ATQUE CLEMENTISSIMI DOMINI NOSTRI RECCESVINTHI REGIS

ERA DCXCIII.

Dum canonicae definitionis edicto in Toletana urbe pro peragendo concilio post diem calendarum novembrium anno septimo Reccesvinthi principis gloriosissimi in basilicam sanctae Mariae semper virginis in unum fuissemus Domino favente collecti, id communi definitione decrevimus, ut capitula quae in priscis canonibus minimè habebantur inserta pari promulgarentur sententia, et antiquis jungerentur regulis perenni jugitate mansura et omni reverentia conservanda. Sed quia nequaquam rectè subditos judicat qui non se ipsum priùs justitiae censura castigat, aptum nobis et expedibile visum est antè nostris excessibus imponere modum et sic errata corrigere subditorum. Tunc namque meliùs judiciorum exordia diriguntur, quum vita judicum antè disponitur, eòque potiùs judicii forma completur quò negotiorum principiis aequitas judicantium antefertur: adeo exordium aequitatis inchoari a judicibus debet, ut perfectio juris causarum limitem aptiùs formet.

I.

Ut de rebus ecclesiae nihil episcopi auferant, et qualiter proximi fundatoris ecclesiarum sollicitudinem gerant.

Omnis itaque rei ecclesiasticae quantitas sicut remedium veniae tribuit conferenti, ita damnum ritè praeparat fraudatori: et ideo nullus sacerdotum vel ministrorum ex rebus ecclesiae, quae in quibuscumque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferat vel juri suo aut cathedrae propriae unitati connectat. Devotio enim uniuscujusque, sicut gratanter votum contulit Deo, ita definivit quòd plenitudo votorum conservaretur in loco, in quo velut si collata tenentur maneat gratia offerentis, ita si frustrantur imminet pernicies defraudantis. Verùm ut rei hujus potior soliditas habeatur, condignis filiis vel nepotibus honestioribusque propinquis ejus qui construxit vel ditavit ecclesiam licitum sit hanc bonae intentionis habere solertiam, ut si sacerdotem seu ministrum aliquod ex collatis rebus praeviderit defraudare, aut commonitionis honesta conventione compescant, aut episcopo vel judici corrigenda denuntient: quòd si talia episcopus agere tentet, metropolitano ejus haec insinuare procurent: si autem metropolitanus talia gerat, regis haec auditibus intimare non differant. Ipsis tamen

haeredibus in eisdem rebus non liceat quasi juris proprii potestatem praeferre, non rapinam et fraudem ingerere, non violentiam quamcumque praesumere, sed hoc solum in salutarem sollicitudinem adhibere, quod aut in nullam noxam operatio nocens attingat aut vel in mulctam vel in aliquam partem salutaris merces assumat. Si quis verò deinceps haec monita temerare voluerit, et malè rapta cum confusione restituet et excommunicationis annuae sententiam sustinebit.

II.

Ut fundatores ecclesiarum quousque advixerint earum habeant curam, ipsique illic ministros eligant servituros.

Quum saepe sit solitum etiam illa quae non debentur prece supplicationis et vi quodammodo extorqueri doloris, quanto jam sine obstaculo concedi debent exquisita simul et ordine juris et dolore compassionis? Quia ergo fieri plerumque cognoscitur ut ecclesiae parochiales vel sacra monasteria ita quorumdam episcoporum vel insolentia vel incuria horrendam decidant in ruinam, ut gravior ex hoc oriatur aedificantibus moeror quàm in construendo gaudii extiterat labor, adeo pia compassione decernimus, ut quamdiu earumdem fundatores ecclesiarum in hac vita superstites extiterint pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, et sollicitudinem ferre praecipuam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis idem ipsi offerant episcopis ordinandos. Quòd si tales forsan non inveniantur ab eis, tunc quos episcopus loci probaverit Deo placitos sacris cultibus instituat cum eorum conniventia servituros. Quòd si spretis eisdem fundatoribus rectores ibidem praesumpserit episcopus ordinare, et ordinationem suam irritam noverit esse, et ad verecundiam sui alios in eorum loco quos idem ipsi fundatores condignos elegerint ordinari.

III.

Si de rebus ecclesiae pro praestatione aliquid dari dicatur, causa praestiti cognoscatur.

Si sacerdos vel minister de rebus ecclesiae suae quidpiam alicui sub praestationis obtentu concedat, in serie instrumenti causam praestiti evidenter exponat, ut ex hoc aut justè confecta transactio innotescat, aut fraus incompetens quae latet appareat. Aliter verò pro hujus negotii causa deinceps scriptura confecta non valeat.

IV.

Quae de conquisitis rebus inter ecclesiam et sacerdotis haeredes divisio fiat.

Sacerdotes vel quicumque illi sunt, quibus ecclesiasticarum rerum cura commissa est, quaecumque administrationis suae tempore emerint, si de rebus propriis vel vile vel parum habuerint, ad ecclesiae nomen cui praesunt chartarum conficere instrumenta procurent; non enim convenit ut ecclesia quae suscepit externum efficiat in alieno divitem et in suo retineat fraudatorem. Hi verò qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex omni re quam post ordinationis suae diem visi sunt conquisisse, sive nulla sive aliqua sint instrumenta confecta, compensata tam juris sui quàm ecclesiasticarum rerum ambitione, si se utriusque rei quantitas exaequaverit, inter ecclesiam et decedentis haeredes aequo jure conquisitio pertinebit: si autem quaelibet pars majori cumulo sui juris excreverit, majorem etiam portionem in divisione percipiet. Quicumque verò de praedictis sacerdotibus vel ministris pro sui utilitate atque amicitia vel praestatione aut quocumque modo aut per scripturae seriem meruerit a quolibet collata percipere, in rebus ecclesiasticis non poterunt numerari, sed quod exinde voluerint facere ipsorum voluntatis arbitrio subjacebit. Quòd si hoc post eorum mortem inordinatum fortasse remanserit, ecclesia hoc sibi cui praefuit vel minister extitit in perpetuo vindicabit.

V.

Si episcopus monasterium faciat vel parochitanam ecclesiam ditet, quantam partem de rebus ecclesiae conferat.

Bonae rei dare consultum et praesentis habetur vitae subsidium et aeternae remunerationis expectari cernitur praemium. Quisquis itaque episcoporum in parochia sua monasterium construere fortè voluerit, et hoc ex rebus ecclesiae cui praesidet ditare decreverit, non amplius ibidem quàm quinquagesimam partem dare debebit, ut hac temperamenti aequitate servata et cui tribuit competens subsidium conferat, et cui tollit damna gravia non infligat. Ecclesiam verò quae monasticis non informabitur regulis aut quam pro suis munificare voluerit sepulturis, non amplius quàm centesimam partem census ecclesiae, cui praesidet, ibidem conferre licebit, ea tamen cautela servata, ut unam tantummodo quae placuerit ex his duabus remunerandam assumat.

VI.

Ut episcopus tertiam ecclesiasticarum rerum sibi debitam cui elegerit conferat.

Quum praeteritis sanctionibus notissimum habeatur, quae de rebus parochialium ecclesiarum pars episcopo conferatur, opportunè duximus decernendum, ut si episcopus tertiam, quam de rebus eisdem sanctione paterna sibi debitam novit, aut ipsi ecclesiae cujus res esse patescit aut alteri ecclesiae cui elegerit conferre decreverit, et licitum maneat, et irrevocabile robur ejus sententia ferat.

VII.

Ne extra constitutum ordinem morientis sacerdotis haeredes rem ejus adire praesumant.

Propinqui morientis episcopi nihil de rebus ejus absque metropolitani cognitione usurpare praesumant; quòd si is qui recessit metropolitanus fuerit, haeres ejus aut successorem illius aut concilium sustinebit, ne passim haereditatis adeundae data licentia, de rebus ecclesiae aut non reddatur ratio plena aut fraus non[1] inveniatur illata: quòd si presbyter aut diaconus fuerit quos obiisse constiterit, non sine cognitione sui episcopi rem ejus haeredibus adire licebit. Quisquis sanè post haec transgressor inventus extiterit, pro his quae non expectato hoc ordine adierit invasionis damno legis sententiae subjacebit.

VIII.

Ut scripturae quas sacerdotes vel ministri injustè fecerint, post mortem eorum habeant annorum numerum computatum.

Si sacerdos vel minister, dum gubernacula ecclesiarum administrare videntur, contra patrum sanctissimas sanctiones de rebus ecclesiae definisse aliqua dignoscatur, non ex die quo talia scribendo decrevit, sed ex quo talia moriendo definita reliquit supputationis ordo substabit. Numquam etenim poterit ad tricennium temporis pertinere vita irritè judicantis, quia status contractuum initia non assumpsit ab origine aequitatis.

IX.

Quantum commodum sibi episcopus tollat de ecclesia, cujus tumulaverit sacerdotem.

Plerique, dum rapinis inhiant ut non debent, aut miserationis opus condignè non implent aut indebita ipsi miserationi damna permiscent. Ideoque ne ampliùs misericordiae opus execrabile dilabatur in scelus, id communi decreto sancimus, ut quum pontificem mori contigerit, episcopus qui ad humandum corpus ejus advenerit descriptis thesauris atque domorum internis, si locuples decedentis ecclesia fuerit, non amplius quàm libram auri in rebus quibus ei placuerit, exceptis ornamentis ecclesiae, cum gratia offerentum auferre pertentet. Si verò minor rebus extiterit, dimidiam libram sibi licenter usurpet: nam et haec ipsa usurpare ratio nulla permitteret, nisi ejus qui convenit sacerdotis injuriae contemplatione antiquitas hoc usu acta servasset. Porrò brevem descriptarum rerum sub fideli relatione idem qui descripsit dirigere metropolitano curabit: metropolitanus autem ex eadem morientis ecclesia nihil prorsus auferre praesumat, sed solam quae ad eum pertinet salvationis curam impendat.

X.

De damnatione filiorum qui ex sacerdotibus et ministris geniti comprobantur.

Quum multae super incontinentiam ordinis clericorum hactenus[2] emanaverint sententiae patrum et nullatenus ipsorum formari quiverit correctio morum, usque adeo sententiam judicantum protraxere commissa culparum, ut non tantùm ferretur ultio in actoribus scelerum verùm et in progenie damnatorum. Ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps vel ex ancillae vel ex ingenuae detestando connubio in honore constituti filios procreaverint, illi quidem ex quibus geniti probabuntur canonica censura damnentur; proles autem tali nata pollutione non solùm parentum haereditatem numquam accipiet, sed etiam in servitute ejus ecclesiae de cujus sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt jure perenni manebunt.

XI.

Quòd servilibus clericis dare debeant episcopi libertatem.

Qui ex familiis ecclesiae servituri devocantur in clerum ab episcopis suis libertatis necesse est percipiant donum, et si honestae vitae claruerint meritis, tunc demum majoribus fungantur officiis: quos verò flagitii sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis religet in catenam.

XII.

Quòd post mortem sacerdotis in libertate servis collata annorum tempus debeat computari.

Si sacerdos libertatem servis ecclesiae conferre voluerit, non a die confectionis suae scriptura tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum qui scripturam confecit veriùs obiisse constiterit.

XIII.

Ut ex libertis ecclesiae et ex personis ingenuis geniti ab obsequiis ecclesiae non recedant.

Excessibus libertorum ecclesiae plerumque patronam vidimus ecclesiam convexari, et bicipiti coacti sumus taedio condolere, uno dum per superbiam reluctantis auctor contemnitur libertatis, altero dum libertas superbientis in conditionem relabi cogitur servitutis; adeo quum jam praeteritis patrum regulis multae super hoc diversae constitutionis emanaverint sanctiones, tamen quoddam ad plenitudinem rei aptum conspeximus adhuc innectere complementum. Igitur sicut legum reverenda sanctio censuit, ita servari totius generis nobilitas debet, ut in nullo aliena commixtio maculet quod per to-

1 In A. deficit: *non*. 2 In reliquis praeter A. usque hactenus.

tum generositas propria decoravit: unde cunctis ecclesiarum libertis tam viris quàm foeminis eorumque propagini interdicitur judicio generali, ne deinceps causa[3] connubii aut Romanis ingenuis copulentur aut Gothis. Quòd si hoc factum quandoque patuerit, permixtione tali genita proles numquam merebitur jus indebitae dignitatis nec ecclesiae unquam carebit obsequiis, cujus beneficio donum meruisse noscitur libertatis.

XIV.

Quòd si liberti ecclesiae ad eam reverti non velint, omnis eorum rescula juri applicetur ecclesiae.

Si contingat quemcumque de libertis ecclesiae eorumque prosapia contra primaevas modernasque patrum regulas aut[4] Gothis aut Romanis ingenuis copulari, tam illis quàm eorum stirpi non licebit ab ecclesiae patrocinio evagari, sed aut ad debita obsequia reverti cogendi sunt, aut si redire noluerint, quaecumque vel parentes eorum vel ipsi ab ecclesia sunt adepti vel in ejus patrocinio visi sunt conquisisse insistente pontifice in ditionem propriae reducantur ecclesiae.

XV.

De obsequio et disciplina libertorum ecclesiae.

Ecclesiae liberti eorumque progenies eidem basilicae, de qua libertatis gratiam meruerunt, obsequia prompta sinceraque parabunt, qui sicut hoc in obsequium pro possibilitate sui quod utiles ingenui dabunt, ita quoque in emendatione culparum quod inutiles ingenui sustinebunt.

XVI.

Quòd libertis ecclesiae nihil de rebus suis in alienum liceat transferre dominium.

Libertis ecclesiae eorumque propagini ex omnibus rebus, quae de jure ecclesiae noscuntur habere, nihil licebit in extraneum dominium transactione quacumque deducere; sed si ex his quaelibet vendere fortasse voluerint, sacerdoti ejusdem ecclesiae offerant convenienter emenda, earumque rerum pretia ut eis placuerit aut dispensent aut habeant: nam in dominium partis alterius rei suae censum nullomodo transire permittimus. Suis autem filiis vel propinquis eidem ecclesiae vel servitio vel patrocinio subjugatis quaecumque vendere vel donare voluerint aditus omnino patebit.

XVII.

Ut baptizati judaei cum episcopis celebrent dies festos.

Baptizati judaei, quocumque loco cetero tempore conversentur, festis tamen praecipuis Novi testamenti serie consecratis ac diebus illis, quos olim sanctione Veteris legis sibimet censebant esse solemnes, in civitatibus publicisque conventibus cum summis Dei sacerdotibus celebrare praecipimus, ut eorum conversationem ac fidem et pontifex approbet et veritas servet. Hujus verò temerator edicti prout aetas permiserit aut flagris aut abstinentiae subjacebit.

Expletis omnibus quae ad honestatis regulam in collationem venere fraternam, grates exsolvimus immortali Domino soli, cujus dispositione mirabili ad hunc sanctae congregationis coetum meruimus adunari, ut et communis visio prosperitatem nostram ostenderet et par definitio concordiam assignaret; obsecrantes ejus misericordiam largam, ut serenissimo[5] domino et amabili Christo Reccesvintho principi glorioso ita praesentis vitae felicitatem impendat, ut angelicae beatitudinis gloriam post tempora longaeva concedat, atque ita nos ejusdem felicitate laetos semper efficiat, ut in terram viventium remuneraturos attollat; antiquitatis dehinc ordinem saluberrimè retinentes, postquam rationem festi paschalis fraternitas vestra cognovit, noverit se anno venturo die calendarum novembrium causa peragendi concilii in hac urbe favente Domino congregari, ut simili disceptatu aut quae prospexerimus congrua decernamus, aut solius pacis conventu laetemur. Consummatum est hoc sanctum concilium die VIII. calendarum decembrium anno feliciter septimo regni serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesvinthi regis, era DCXCIII.

Interfuerunt[6] huic sancto concilio

Pontifices.

Eugenius regiae urbis metropolitanus episcopus.
Tayo Caesaraugustanus episcopus.
Marcus Castulonensis episcopus.
Winibal Ilicitanus episcopus.
Witericus[7] Segontinus episcopus.
Maurusius Oretanus episcopus.
Dadila Complutensis episcopus.
Felix Valentinus episcopus.
Valdingius Arcavicensis episcopus.
Maurellus Urgelitanus episcopus.
Eupsychius Segobricensis episcopus.
Athanasius Setabitanus episcopus.
Giberius[8] Bigastrensis episcopus.
Waldefredus Mentesanus episcopus.
Magnarius Arcitanus episcopus.
Stephanus Valeriensis episcopus.

3 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. causa conjunctionis quibuslibet copulentur personis ingenuis.
4 Æ. BR. quibuslibet personis ingenuis copulari.
5 E. 4. T. 1. reverentissimo.

6 Desunt subscriptiones in A. desumptae sunt ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.
7 U. Guidericus.
8 U. G. Guiberius.

Abbates.

Fugitivus abbas.
Ildephonsus abbas.
Emerius abbas.
Morarius abbas.
Joannes abbas.
Item Joannes abbas.
Marcellinus abbas[9].
Silicolus abbas[10].

9 E. 4. U. G. archipresbyter Toletanus.
10 T. 1. Primicerius. T. 2. U. G. Primiclerius.

Vicarii episcoporum.

Daniel diaconus Marcelli episcopi ecclesiae Urcitanae.

Viri illustres officii palatini.

Paulus comes Notariorum.
Etherius[11] comes Cubiculariorum.
Ella comes et dux.
Riccila comes Patrimoniorum.

11 E. 4. T. 1. 2. Hemeterius.

LV.

CONCILIUM TOLETANUM DECIMUM

VIGINTI EPISCOPORUM

HABITUM DIE CALENDARUM DECEMBRIUM

ANNO VIII. GLORIOSI DOMINI RELIGIOSISSIMI RECCESVINTHI PRINCIPIS,

ERA DCXCIV.

Gratulationem nobis spiritualem divina contulit gratia, quando tribuit uti nos et salutaris disciplinae frequentia et convenire ad pacificorum votorum studia praeoptata. Congregatis ergo nobis et in concordiam animi et in conventum loci, referentes gratias invisibili Deo et glorioso rerum domino Reccesvintho regi, cujus sacratissimo voto retenta paternitatis sanctae traditione ad sacrum quivimus adunari conventum, has subter annexas regulas concordiae definitione prolatas aeterna statuimus manere lege praefixas.

I.

De celebritate festivitatis Dominicae Matris.

Quum nihil fidei sinceritas per diversitatem adversum incurrat et unitatem catholicae regulae varietas nulla decerpat, est tamen quod nisi temporum unitate servetur et discidium indiscissae unitati parturiat et sacramentorum unitate constare non valeat. Hinc est quòd paschale festum nisi uno die celebremus et tempore in judaicum decidamus errorem: hinc adventum Sancti Spiritus post resurrectionem Dei nisi expectemus tempore definito dierum simul et numero, non possumus impleri ejusdem Spiritus dono, quoniam si caret plenitudinis numero, carere potest et mysterii sacramento: hinc Nativitatis Dominicae sacrum, quo evidenter de utero virginali Verbum prodiit caro factum, absque dubio servat et temporis cursum, repraesentat specialis diei et momentum. Si ergo Nativitatis et mortis incarnati hujus Verbi dies absque immutatione ita certus habetur, ut absque diversitate in orbe toto terrarum ab omni concorditer ecclesia celebretur; cur non festivitas gloriosae Matris ejus eadem observantia uno simul ubique die similique habeatur honore? Invenitur etenim in multis Hispaniae partibus hujus sanctae Virginis festum non uno die per omnes annorum circulos agi, quoniam transducti homines diversitate temporum,

dum varietatem sequuntur, unitatem celebritatis non habere probantur. Qua de re quoniam die qua invenitur angelus Virgini Verbi conceptum et nuntiasse verbis et indidisse miraculis eadem festivitas non potest celebrari condignè, quum interdum quadragesimae dies vel Paschale festum videtur incumbere in quibus nihil de sanctorum solemnitatibus, sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari; quum etiam et ipsam incarnationem Verbi non conveniat tunc celebritatibus praedicari, quando constat idipsum Verbum post mortem carnis gloria resurrectionis attolli; adeo speciali constitutione sancitur, ut ante octavum diem, quo natus est Dominus, Genitricis quoque ejus dies habeatur celeberrimus et praeclarus. Ex pari enim honore constat ut sicut Nativitatem Filii sequentium dierum insequitur dignitas, ita festivitatem Matris tot dierum sequatur sacra solemnitas; nam quid festum est Matris, nisi incarnatio Verbi? cujus utique[1] ita debet esse solemne, sicut est et ejusdem Nativitas Verbi. Quod tamen nec sine exemplo decentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari, videtur institui; in multis namque ecclesiis a nobis et spatio remotis et terris hic mos agnoscitur retineri. Proinde ut de cetero quidquid est dubium sit remotum, solemnitas Dominicae Matris in die xv calendarum januariarum omnimodo celebretur et Nativitas filii ejus Salvatoris nostri die octavo calendarum earumdem, sicut mos est, solemnis in omnibus habeatur.

II.

De non violandis juramentis in salutem regiam datis.

Frequentium molestiarum nocens impulsus contemni quidem magnitudine decentis poterat gravitatis; sed quia levitas labens facilè ad praecipitia vana corda reclinat, bene honesta sollicitudo cohibere properat quod frequentata usitatio vitare non curat. Adeo quum et quorumdam paternorum sanctionibus decretorum et institutionibus sit legalibus cautum, ne contra salutem principum gentisque aut patriae quisquam meditari conetur adversum, hoc unum specialiter nunc depromitur observandum, ut si quis religiosorum ab episcopo usque ad extremi ordinis clericum sive monachum generalia juramenta in salutem regiam gentisque aut patriae data reperiatur violasse voluntate profana, mox propria dignitate privatus et loco et honore habeatur exclusus, eo miserationis obtentu tantummodo servato, ut an locum an honorem an utraque possideat concedendi jus licentiamque principalis potestas obtineat.

III.

Non permittendum laicis imperare religiosis.

Reverentiae totius auditum, quia res adiit dura, non frustra cogimur hanc duriori extirpare censura: agnovimus enim quosdam pontifices praecepti Principis apostolorum, qui ait: *Pascite qui in vobis est gregem, non coactè sed spontaneè neque dominantes in clero sed forma facti gregis,* ita esse immemores ut quibusdam monasteriis parochialibusque ecclesiis aut suae consanguinitatis personas aut sui favoris participes iniquum saepe statuant in praelatum, ita illis providentes commoda inhonesta ut eisdem deferantur aut quae proprio episcopo dare justus ordo poposcerit aut quae rapere deputati exactoris violentia potuerit. Proinde decenter omnibus placet et in praesenti tale rescindere factum et non esse de cetero faciendum: nam quisquis pontificum deinceps aut sanguine propinquis aut favore sibi personis quibuscumque devinctis talia commodare lucra tentaverit ausu nefandae praesumptionis, et quod jussum fuerit devocetur in irritum, et qui ordinavit annuae excommunicationis ferat excidium. Quae verò ablata fortasse fuerint, ab eo qui tulit reddantur in duplum.

IV.

De professione ac veste religiosarum viduarum.

Bene per Spiritum Dei possumus cum sancto Apostolo dicere non ignorare nos astutias Satanae, quia impellimur zeli domus Dei ardore cremari. Videmus enim ad tanta fraudum studia convalescentem excrevisse perniciem, ut et primaeva patrum constitutio a quibusdam aestimetur illudi et nova judicum putetur intentio falli: nam inveniuntur nonnullae viduae diversis excusationibus se adeo contegentes ut blandiant[2] sibi, non se patrum plena religionis alligatas institutione teneri. Unde antiquis inconcussè permanentibus regulis hoc adjicitur novae oraculo sanctionis, ut vidua quae sanctae religionis obtinere propositum voluerit sacerdoti vel ministro, ad quem aut ipsa venerit aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat a se aut signo aut subscriptione notatam, continentem se et religionis propositum velle et hoc perenniter inviolatè servare, ac tunc accepta a sacerdote vel ministro apta religionis usui veste seu lectulo quiescens sive quocumque loco consistens incunctanter utatur, nec diversi coloris aut diversae partis eadem sit notabilis vestis, nisi religiosa et non suspecta quae careat et varietatibus colorum et diversitatibus partium, adeo ut absque ulla suspicione transgressionis maneat usui tantùm apta sanc-

1 Ex Æ. T. 1. 2. In A. et reliquis: utique debet.

2 Rectiùs: blandiantur.

tae religionis, et sui sexus competens ad testimonium probitatis. Ut autem deinceps nihil devocetur in dubium, palleo purpurei vel nigri coloris caput contegat ab initio susceptae religionis, ut dum illic intulerit signum probabilis sanctitatis ubi nullius falli poterit visio intuentis, nusquam attentetur ausus detestandae praesumptionis.

V.

De remotis excusationibus viduarum transgressionem religionis sequentum.

Omnes foeminae quae jam in praeterito religionis veste fuisse probantur indutae, nihil ad excusationem valeat oppositionum quaelibet objectio, quamvis diversis aut callidis adumbrare se velint fallaciae argumentis, sed ad sacratissimas sanctiones disciplina sanctior eas teneat religatas atque subnixas: commoneantur sanè sacerdotis auctoritate ut sponte redeant; quae si redire noluerint impulsu sacerdotis ad religionis habitum reducantur, et in monasteriis redactae excommunicationis condignae sententia feriantur. Hic idem quoque ordo in illarum condemnatione manebit, quae quamlibèt a sacerdote vel ministro sanctimoniae vestem non accepissent, ipsae tamen aut indutae sunt aut illo indui habitu consenserunt qui religionis esse cultus ab intuentibus crederetur, sicque coram ecclesia vel sacerdote aut etiam competentibus testibus quandoque indutae visae certis indiciis aut testimoniis approbantur. Omnes hae tamen seu venientes ad primam religionem seu post transgressum resumentes iteratam conversionem, sicut praemissum est, et palleo capita contegant et conscriptam roboratamque professionis faciant scripturam, per quam ulteriùs non sinantur relabi ad praevaricationis audaciam: quae verò ex omnibus his fuerint repertae animum aut vestem in transgressione dedisse, et excommunicationis sententiam ferant, et rursum mutato habitu in monasteriis donec diem ultimum claudant sub aerumnis arduae poenitentiae maneant religatae.

VI.

De his qui in parva aetate coram parentibus religionis habitum tenuerint.

Quoniam hucusque dissolutae operationis effectus interdum mutare fecit honestae constitutionis edictum, dum inconditè resolvi putatur quod indissolubile sanctionis auctoritate tenetur, adeo quidquid obvium ex incerto concurrit evidenter abjici decet ut de cetero nihil supersit quod in dubium nutet: ideoque si in qualibet minori aetate vel religionis tonsuram vel religioni debitam vestem in utroque sexu filiis aut unus aut ambo parentes dederint, certè aut nolentibus vel nescientibus susceptam non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se vel coram ecclesia palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit, sed convicti quòd tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis et cultum habitumque revocentur, et sub aeterna districtione hujuscemodi observantiae inservire cogantur. Parentibus sanè filios suos religioni contradere non ampliùs quàm usque ad decimum aetatis eorum annum licentia poterit esse, postea verò an cum voluntate parentum an suae devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum. Quisquis autem vel abolitione tonsurae vel secularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, et excommunicationis censuram accipiat et religioni semper inhaereat.

VII.

Ut[3] *nullus ex sacerdotibus, levitis vel ex catholicorum coetu audeat mancipia christiana judaeis vel gentilibus venundare.*

Septimae collationis objectu immane satis et infandum operationis studium nunc sanctum nostrum adiit concilium, quòd plerique ex sacerdotibus et levitis, qui pro sacris ministeriis et pietatis studio gubernationisque augmento sanctae ecclesiae deputati sunt officio, malunt imitari turbam malorum potiùs quàm sanctorum patrum insistere mandatis: ut ipsi etiam qui redimere debuerant, venditiones facere intendant, quos Christi sanguine praesciunt esse redemptos, ita dumtaxat, ut eorum dominio quo sunt empti in ritu judaismi convertantur oppressi, et fit execrabile commercium ubi nitente Deo jussum est sanctum adesse conventum: quia majorum canones vetuerint, ut nullus judaeorum conjugia vel servitia habere praesumat de christianorum coetu, sed sacra fidei sibi cohaerentia tam conjugia, quàm servitia favente Deo unicè adhaereant, dicente propheta: *Qui habitare facit unanimes in domo.* Nam revera nec advertunt primùm, quid Dominus praeceperit per Moysen dicens: *Si quis furaverit*[4] *hominem et vendiderit, convictusque morte moriatur.* Et iterum: *Si fratrem tuum hebraeum redemeris, serviet tibi septem annis, et liberum abire permitte:* quod sine dubio ab eis praescimus impleri. Quid enim deterius, quidve in praeceps, dum ipsi quos novimus Dei insectatores ita malunt sibi concessa implere praecepta,

3 Deest septimus hic canon in A. Æ. E. 3. U. G. desumptus est ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus, in quibus haec canoni animadversio praeponitur: Septimae igitur aggressionis jura in oblivionem redacta hìc subter curavimus inserenda, quae omnibus patet esse custodienda.

4 Rectiùs: furatus fuerit.

ut nulla prorsus ratione maneant evitata, quantò magis nos, qui redemptos nos congaudemus pretio sanguinis sacri, convenit custodire omnia praecepta? Quid igitur sacerdos ille vel levita, seu etiam omnis athleta Christi sibi vindicare velit, dum Dominum et Redemptorem nostrum non vult imitari, secundùm quod ipse vaticinantibus prophetis ait: *Vos sacerdotes et levitae afferte aram Domini Dei Israël ad locum, qui ei paratus est: sit timor Domini vobiscum et cum diligentia cuncta facite: levate sacrificium et venite in conspectu ejus, et adorate Dominum in decore sancto?* Et alibi: *Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo, Domine, ut ponat thymiama in furore tuo, et holocausta super altare tuum.* Et illud: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam et legem de ore ejus exquirunt, quia angelus Domini est. Lex veritatis in ore ejus et iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace dirigens ambulavit, et multos convertit ab iniquitate.* Necnon et David: *Sacerdotes tui, Domine, induantur justitiam, et sancti tui laetentur. Viduam ejus benedicens benedicam, et pauperes ejus saturabo panibus. Sacerdotes ejus induant salutari, et sancti ejus exultatione exultabunt.* Quod et ipse Dominus et Salvator apostolis suis praecepit dicens: *Euntes per universum mundum praedicate evangelium regni, appropinquavit enim regnum coelorum. Doemonia ejicite, claudos curate, leprosos mundate, mortuos suscitate.* Et iterum: *Quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam ut det illis cibum in tempore opportuno? Beatus ille servus, quem quum venerit Dominus ejus invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.* Nam et Petro dixit: *Simon Petre, si diligis me pasce oves meas.* Unde et Apostoli in unum commorantes possessiones proprias et substantias vendebant, et non quidem credentium animas evertebant, sed magis unicuique prout opus erat fidelium dividebant. Quod et beatus admonet Petrus dicens: *Pascite qui in vobis est gregem Dei; non coactè sed spontaneè secundùm Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, ut quum princeps pastorum apparuerit, percipiatis immarcescibilem gloriae coronam.* Nam et Paulus ita ad Titum ait: *Exemplo esto fidelium in verbo, in conversatione, in fide, in caritate et castitate, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Quia sive judaei, sive graeci, sive servi, sive liberi unum spiritum in Christo potati sumus, et semetipsum pro nobis tradidit factus pro nobis maledictus, ut in nobis benedictio Abrahae fieret.* Jacobus igitur ita loquitur: *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc seculo.* Dicat nunc quisquis ille est sectator interminabilis vertigo testationis, qui ex apostolis sanctis vel ex omni turba credentium, quos advocavit Dominus, quemquam vendidisse aliquatenus hominum, dum ipse Dominus in evangelio dicit: *Venit enim filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat?* Audi namque Zachaeum Domino dicentem: *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.* Quorum exempla apostoli et omnis toga sanctorum martyrum et confessorum impleverunt, et nobis implenda insinuaverunt, dicente apostolo Paulo: *Imitatores mei estote, sicut et ego per omnia Christi.* Nam qua fronte, qua etiam conscientia quisquis ille est prioris illius imitator proditoris, ut post hujus nefanda commissa domino Deo praesumat offerre libamina aut perceptionis suscipiat sacra mysteria, quae nobis est concessum in ablutione peccatorum nostrorum, dum dicit: *Non licet eos mittere in corbonam, quoniam pretium sanguinis est?* Corbona[6] enim nostrorum est arcana pectorum[7], in quo sanctum suscipimus corpus; et maximè nobis est custodiendum de talibus commerciis, ne inquinemur mentibus nostris, et proruamur cum Juda negotiatore cordibus caecis, secundùm quod Dominus dicit: *Vae homini illi per quem filius hominis tradetur in manibus peccatorum: bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille.* Quod non tantùm pro Juda, sed pro omnibus, scilicet qui hujus mercimoniis deserviunt, et ipsi illi in diem judicii erunt condemnati, per quem venundati in haeresem ceciderunt judaicè, aut etiam praesenti seculo mala suscipiant secundùm propheticum sermonem: *Ecce furor Domini egrediens, procella ruens in capite impiorum conquiescet.* Et iterum: *Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum,* ait Dominus: *Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur enim et corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum,* ait Dominus. Et per Isaiam: *Dedi populum meum in manu tua: non posuisti eis misericordiam: aggravasti jugum tuum valde: descende in pulvere: sede, tace, et intra in tenebras: veniet super te malum et nescies, et irruet super te repente calamitas quam non poteris expiare.* Et iterum in evangelio Dominus dicit: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces.* Et illud: *Cavete ab his, qui devorant domus viduarum, simulantes longam orationem: hi accipient damnationem majorem.* Et iterum: *Neminem concutiatis neque calumniam faciatis, et contenti estote stipendiis vestris. Quia si quis scandaliza-*

5 Ad Timotheum I. cap. 4. v. 12. 6 T. 1. 2. Corban. 7 T. 1. peccatorum.

verit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut ligetur collo ejus mola asinaria et projiciatur in mare. Unde et in Actibus apostolorum ita Dominum legimus dixisse: *Saule, Saule, quid me persequeris?* numquid in coelum ascenderat Saulus, ut ibidem persequutionem ejus sustineret Dominus? sed in servis suis habitans hanc prolatus est sententiam, sicut ipse dicit: *Qui vos spernit, me spernit: et qui me spernit, eum spernit qui me misit.* Et illud: *Qui non est mecum contra me est, et qui non congregat mecum spargit.* Quod etiam dudum per prophetam dixit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum.* Et in evangelio: *Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?* Ecce paterfamilias plantavit vineam, id est ecclesiam, et locavit eam agricolis, id est sacerdotibus. Quum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis? Malos malè perdet, et vineam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructus temporibus suis. Nam dicit ipse: *Vigilate et orate ne intretis in tentationem, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.* Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire, et coeperit percutere conservos suos et ancillas, manducet autem et bibat cum ebriis, veniet dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit[8], et inutilem servum mittet in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium. Si quis enim post hanc definitionem talia agere tentaverit, noverit se extra ecclesiam fieri, et praesenti et futuro judicio cum Juda simili poena percelli, dummodo Dominum denuo proditionis pretio maluit ad iracundiam provocari.

Opitulante miseratione divina et gloriosissimi Reccesvinthi principis inhaerente voluntate religiosa, his gestis decentissimè alligatis et in pace connexis, ex totis praecordiorum abditis damus gloriam et honorem soli aeterno et immortali Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto, cujus dono collatum nobis agnoscimus pro ejus ecclesiae statu et promptè gerere curam et posse sacri regiminis competentia disponere jura, a quo petimus et optamus, ut porrecta in longitudinem felicium dierum sacratissimi principis vita et omni gloriarum decore perpetim pollente salute, nobis quoque tribuat susceptum ecclesiae suae regimen in aequitate disponere, in sollicitudine gubernare et in pace tenere, ut post mundi hujus suscepta pericula pervenire possimus ad coelestia regna. Amen.

Interfuerunt huic sancto concilio

Eugenius indignus Toletanae sedis metropolitanus episcopus.

Fugitivus indignus Hispalensis sedis metropolitanus episcopus.

Fructuosus indignus sedis Bracarensis metropolitanus episcopus.

Marcus ecclesiae Castulonensis episcopus.

Witericus Segontiensis ecclesiae episcopus.

Maurusius ecclesiae Oretanae episcopus.

Wittaricus ecclesiae Elenensis episcopus.

Dadila ecclesiae Complutensis episcopus.

Egeredus Salamanticensis ecclesiae episcopus.

Cyricus ecclesiae Barcinonensis episcopus.

Caesarius ecclesiae Olyssiponensis episcopus.

Athanasius Setabitanae ecclesiae episcopus.

Balduigius Arcavicensis ecclesiae episcopus.

Eusychius ecclesiae Segobricensis episcopus.

Hermefredus Lucensis ecclesiae episcopus.

Magnarius Accitanae ecclesiae episcopus.

Elpidius Astoricensis ecclesiae episcopus.

Zosimus ecclesiae Elborensis episcopus.

Stephanus ecclesiae Valeriensis episcopus.

Flavius ecclesiae Portucalensis episcopus.

Vicarii episcoporum.

Argefredus abbas, agens vicem Egilani episcopi Oxomensis ecclesiae.

Martinus abbas, agens vicem Waldefredi episcopi ecclesiae Mentesanae.

Fugila[9] presbyter, agens vicem Giberici episcopi Bigastrensis ecclesiae.

Agricius diaconus, agens vicem Winibalis episcopi Ilicitanae ecclesiae.

Daniel diaconus, agens vicem Marcelli episcopi ecclesiae Urcitanae.

Decretum[10] pro Potamio episcopo in eodem concilio.

Assumere poteramus canoram in cantu fraternae laetitiae tibiam, quia divina pietas conventum nostrum ad concordiae convocaverat studia, et convenerat abnuere moestitiam vitae, quoniam usitatione disciplinae videbamur paternas regulas innovasse, sed graviùs collisi threnum pro cimbalo sumimus et funus pro carmine decantamus, gementesque cum Jeremiae questibus dicimus: *Dissolutum est gaudium cordis nostri, versus est in luctum chorus noster.* Unde et *vae* coram nobis esse conspicimus, quoniam cecidisse coronam capitis nostri videmus, dum tam nobile in infimum corruit quod in tam sublime sanctitatis optimum stetit. Ecce etenim tractantibus nobis in pace Dei de ec-

8 E. 4. T. 1. 2. ignorat.
9 Æ. Eugila. BR. E. 4. Egila.
10 Deest hoc decretum in BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Ast in Æ. non hoc loco sed ad calcem concilii Toletani decimi tertii inscribitur.

clesiasticis regulis, delatum est conventui nostro epistolium confusae confessionis et abolendae subscriptionis, quod Potamius Bracarensis ecclesiae episcopus de factis propriis suis verbisque annotarat articulis. Quo reserato quid obliteranda pagina et abolenda litterarum panderent elementa fletibus potiùs quàm sermonibus lacrymanda cognitio recensuit. Tunc solitariè tantùm secretimque adunatis pontificibus Dei praedictum episcopum adesse fecimus coram nobis, quem singultibus aggredientes ampliùs quàm loquelis reseratam illi suae deformitatis et nostrae confusionis protulimus scripturam, quam accipiens ac recurrens sciscitantibus nobis, utrùm sui operis suaeque annotationis intimatio esset, illico suum actum suique oris eloquium suorumque digitorum esse robur asseruit quod illic relegendo praevidit. Rursum sub divini nominis contestatione hunc adjurantes obtestati sumus, ut si non aut de se sponte mendacium diceret aut alicujus violentiae proventu perterritus talia enarraret, veraciter indicaret. Qui mox flebili voce luminibusque ploratu madentibus et fragore singultuum cum unius Dei nominis juramento clamavit se et vera eadem mala de se confiteri et ad haec confitenda nulla se violentia praegravari: unde etiam et ferme per novem menses sponte deseruisse regimen ecclesiae suae et ergastulo quodam ob admissum flagitium acturus poenitentiam se conclusisse praedixit. Tunc per fidelem confessionem ejus agnito quod tanto foemineo sorduisset stupro, et licèt hunc antiquitas paterna sacris regulis dejicere ab honore decerneret, nos tamen miserationis jura servantes non abstulimus nomen honoris, quod ipse sibi sui criminis confessione jam tulerat, sed valida auctoritate decrevimus perpetuae poenitentiae hunc inservire officiis et aerumnis, providentes meliùs illum per asperam et dumosam poenitentiae solitudinem quandoque pervenire ad refrigerii mansionem, quàm relictum in voluptatis suae latitudine ad praecipitium dejici aeterna damnatione. Tunc venerabilem Fructuosum ecclesiae Dumiensis episcopum communi omnium nostrorum electione constituimus ecclesiae Bracarensis gubernacula continere, ita ut omnem metropolim provinciae Gallaeciae cunctosque episcopos populosque conventus ipsius omnemque curam animarum et rerum Bracarensis ecclesiae gubernanda suscipiens ita componat atque conservet, ut et Dominum nostrum de rectitudine operis sui glorificet, et nobis de incolumitate ejus ecclesiae gaudium praestet. Quia verò ad futurum prospicere convenit, ne exoriri in statu pacis possit quaedam commotio litis, patrum sententiam quae jam dictum Potamium episcopum rectitudine damnat huic decreto connectere vigilantia nostra procurat.

Nec illud, fratres, scribere alienum ab ecclesiae utilitate censuimus, ut sciretis quicumque sub ordinatione vel diaconatus vel presbyterii vel episcopatus mortali crimine dixerint se esse pollutos a supradictis ordinationibus submovendos, reos scilicet vel veri confessione vel mendacio falsitatis: neque enim absolvi potest in his si in se ipsos edixerint quod dictum in alios puniretur, quum omnis qui sibi fuerit mortis causa major homicida sit. Multae quidem et aliae sententiae huic poterant innecti decreto, quae praedictum Potamium episcopum saevissima austeritate abjicere jubent, sed ex omnibus hanc conscriptam ponere sententiam maluimus, ne si tota condemnationis edicta replicassemus, gravissimae ultionis auctores existere videremur.

Factum decretum sub die calendarum decembrium anno feliciter octavo regni gloriosissimi domini nostri Reccesvinthi regis. Omnes sacerdotes praedicti concilii hoc stabiliter sancivimus.

Aliud decretum[11].

Vividis tractatibus invenire quod justum est, et experientia esse judicantium comprobatur, et justi summa judicii plenior invenitur. Adeo mentis intentionem orisque simul studia deducentes agnitione audiendi negotii delatum est ad nos in conventu sancti concilii ex directo gloriosi domini nostri Reccesvinthi regis per illustrem virum Wambanem testamentum gloriosae memoriae sancti Martini ecclesiae Bracarensis episcopi, qui et Dumiense monasterium visus est construxisse, ut reserato eo quid illic memoratus beatissimus vir decrevisset nostrae cognitioni pateret: quo testamento in omnium conventu relecto comperimus hunc ex ordine a memorato principe ad nos esse directum, quoniam idem gloriosae memoriae sanctissimus vir ita decreverat, ut succedentibus per ordinem regibus ad complementum ejus ipsius testamenti constitutio commendata maneret. Tunc deinde illatum est nobis testamentum Ricchimiri memoratae Dumiensis ecclesiae episcopi, quod de rebus suis in eadem ecclesia decreverat examinatione veridica dirimendum: quo relato cognovimus eumdem auctorem suum illic diversae constitutionis edidisse conditiones, inter quas unam validam conatus est religatione constringere, deputans et illationes tributorum et pretia frugum absque aliqua diminutione annua vice pauperibus erogare, nihilque esse absque deliberatione relictum quod usibus ecclesiae posset quadam liberali-

11 Deest hoc decretum in BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Ast in Æ. ad calcem concilii Toletani decimi tertii inscribitur.

tate servire. Tunc ex voce partis ecclesiae Dumiensis adstructum est quòd universae speciei, generis et corporis rem quae in ejusdem ecclesiae domo intrinsecùs ad usus domesticos et tempore suae ordinationis idem episcopus Ricchimirus invenit, et quae ipse aut de opere utriusque sexus artificum familiarum ecclesiae potuit habere confecta atque illata aut quae sua provisione habuisse visus est conquisita, omnia moriens jussisse pauperibus erogare; quaedam verò ita viliori pretio vendere ordinasse, ut negotiatio earum rerum perditio potiùs quàm mercatio censeretur; edidisse quoque quosdam libertos ex ejusdem ecclesiae familiis, quibus etiam cum aliis ad se pertinentibus ampliùs quàm quingenta reperitur utriusque sexus dedisse mancipia. Quibus damnis ita cognitis, quia et cuncta remedia intrinsecùs domus tam indiscretè largita fuerant, ne quid ad dignitatem ecclesiae reliquum esset, quum nulla imminens causa pauperum necessitatis existeret, quae in hoc sancta lex tam examussim erogare deprehensa est, atque pro libertis illis nihil secundùm canonicam sanctionem datum in commutationem pateret, sed nec pro mancipiis et reliquis rebus eisdem libertis collatis aliquid in repensatione relictum ecclesiae innotesceret, verùm et rem suam ita in nomine pauperum relegasset, ne aliquid remedii ex hoc ecclesiasticus usus attingeret, ducti sumus tam rationis intuitu quàm paternarum sanctionum edicto ipsius testamenti seriem, etsi non usquequaque, in irritum rationabili temperamento deducere: scilicet ut quia tantorum dispendiorum damnis a memorato Ricchimiro episcopo factis res ecclesiastica dignoscitur subjacere, omnis res ejus, quam alligatam reliquit pauperum nomini, tamdiu Dumiensi ecclesiae plena deserviat facultate donec omne hoc damnum quod in utensilibus domus sustinuit valeat evidentiùs reparari, ac tunc completa restitutione damni observetur sicut decreta est series testamenti. Libertos verò qui ex familiis ecclesiae facti sunt, seu res universa quae in mancipiis aliisque corporibus vel illis vel suis hominibus collata esse dignoscitur, cuncta in discretione venerabilis fratris nostri Fructuosi episcopi disponenda relinquimus, ut quia haec evidens ordo patrum in irritum devocat, illius temperamentum hoc ad miserationem adducat, qualiter nec regulam paternam modus excedat, et miserationem severitas non extinguat, ut secundùm meritum servientium et libertatis praemia et rerum donaria vel subtrahat vel concedat. Editum decretum sub die calendarum decembrium anno feliciter octavo regni gloriosi domini nostri Reccesvinthi regis.

Eugenius indignus Toletanae sedis ecclesiae metropolitanus episcopus et ceteri sacerdotes memorati hoc judicii nostri decretum scribimus.

LVI.

CONCILIUM TOLETANUM UNDECIMUM

DECEM ET SEPTEM EPISCOPORUM,

HABITUM ANNO QUARTO REGNI GLORIOSI PRINCIPIS WAMBANIS

SUB DIE SEPTIMO IDUUM NOVEMBRIUM

ERA DCCXIII.

In nomine sanctae Trinitatis collectis in unum Carthaginis provinciae sacerdotibus in Toletana urbe in beatae matris Domini Mariae virginis sede anno quarto excellentissimi et religiosi Wambanis principis sub die septimo idus Novembris, res votiva gaudii et dies nimiùm optatae gratulationis occurrit, in quo nobis datum est conspicere pariter et deflere quid lacrymarum de praeteritis Domino deberemus. Eramus enim hucusque prolabentis se-

culi colluvione instabiles, quia annosa series temporum subtracta luce conciliorum non tam vitia auxerat quàm matrem omnium errorum ignorantiam otiosis mentibus ingerebat. Cernebamus enim quomodo babylonicae confusionis olla succensa nunc tempora conciliorum averteret, nunc sacerdotes Domini de resolutis moribus irretiret; purpuratae enim meretricis sequebantur invitamenta, quia ecclesiastici conventus non aderat disciplina, nec erat qui errantium corrigeret partes quum sermo divinus haberetur extorris, et quia non erat adunandorum pontificum ulla praeceptio, crescebat in majus vita deterior. Quum tandem divina nos clementia ex alto respiciens et tempori aetatis nostrae se occursuram praebuit et saluti, praeparans nostris seculis religiosi principis mentem devotam pariter et instructam, cujus fervidae sollicitudinis voto et lux conciliorum renovata resplenduit et alterna caritas se mutuò in corrigendis vel instruendis moribus excitavit, dum et aggregandi nobis hortatu principis religiosi facultas est data et opportuna corrigendis praeparata est disciplina, ut qui decursis longè antè temporibus post decem et octo scilicet labentium annorum excursum in unum meruimus aggregari conventum, mederi possemus speciali gratia sanitatum. Neque enim numerus iste alienus est a salute: sic quippe mulier illa in evangelio tersenis annorum excursibus curva, quae figuram totius generis humani gestabat, sub sacramento hujus numeri saluti pristinae a Salvatore donatur. Nos igitur per tot annos curvo nostri ordinis persistente statu in eo quòd nulla nos conciliorum definitio jungeret, nullus etiam conventus ecclesiastici ordinis adunaret, tandem divinae voluntatis imperio et religiosi principis jussu evocati in Toletanam urbem convenimus. Qui quum in ecclesia beatae virginis Mariae debitis in sedibus locaremur, inter cetera quae subteriùs discreto capitulorum ordine sunt digesta non aliunde primum coepimus habere sermonem quàm de nostrae fidei puritate, ut quia initiandis ad beatam vitam hominibus haec prima semper est via salutis, praevia quoque nostris fieret et institutis pariter et praeceptis. Unde de sacro hujus instructionis arcano sanctorum patrum Nicaeni scilicet et Constantinopolitani, Ephesini atque Chalcedonensis conciliorum monita amplectentes per quae et radicitus haereticorum falsa concinnabula[1] destruuntur et fidei catholicae limpor evidens declaratur, hoc communi alternoque animorum judicio definivimus ut hanc ipsam nostrae fidei regulam verbis simplicibus niteremur alternatim nobis singulariterque referre: ita ut quidquid per triduum de hujusmodi quaestionibus unicuique nostrorum lectionis memoria ministrasset, prout animis vel memoriae occurrisset, omni sobrietatis compendio simplici notaretur stilo, relatio tamen ipsius sacramenti pura et evidens a capite primùm inciperet, et sic ad membra reliqua perveniret, nullas obscuritatis in se lineas habens, nullas etiam inusitatae loquutionis regulas continens, sed puritas sola esset clara sermonum, quae posset evidentiam exprimere sensuum, quò exercitatiores nos ad intelligendum redderet verborum simplex collatio, quàm relata condensae lectionis instructio; quia et re vera tantae rei mysterium ita sacerdotes Dei convenit nosse, ut non superficie verborum efferantur incogniti, sed sensibus sanè intelligentiae reperiantur instructi, ut in disserendo praecipuè hujus sanctae Trinitatis arcano plùs evidentia quàm eloquentia eos efficiat saporatos. Sic enim et divini muneris dono est actum, ut juxta votum definitionis alternae promissio monstraretur in opere: unde quod primo die praesidentis metropolitani lingua profudit, die tertia omnium nostrorum vox singillatim collativè repetiit. Iste ergo est tenor fidei nostrae qui et a capite copiosè profluxit et a membris prolatus gloriosè emicuit:

Confitemur et credimus sanctam atque ineffabilem Trinitatem Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum naturaliter esse unius substantiae, unius naturae, unius quoque majestatis atque virtutis; et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur; ipse enim a nullo originem ducit, ex quo et Filius nativitatem et Spiritus Sanctus processionem accepit; fons ergo ipse et origo est totius divinitatis; ipse quoque Pater est essentiae suae, qui de ineffabili substantia Filium ineffabiliter genuit, nec tamen aliud quàm quod ipse est genuit, Deus Deum, lux lucem; ab ipso ergo est omnis paternitas in coelo et in terra. Filium quoque de substantia Patris sine initio ante secula natum[2], nec tamen factum esse fatemur, quia nec Pater sine Filio, nec Filius aliquando extitit sine Patre; et tamen non sicut Filius de Patre, ita Pater de Filio, quia non Pater à Filio sed Filius a Patre generationem accepit; Filius ergo Deus de Patre, Pater autem Deus sed non de Filio, Pater quidem Filii, non Deus de Filio; ille autem Filius Patris et Deus de Patre, aequalis tamen per omnia Filius Deo Patri, quia nec nasci coepit aliquando nec desiit; hic etiam unius cum Patre substantiae creditur, propter quod et homousion Patri dicitur, hoc est ejusdem cum Patre substantiae; homos enim graecè unum, ousia verò substantia dicitur, quod utrumque conjunctum sonat una substantia; neque enim de nihilo neque de aliqua alia substantia, sed de Patris utero, id

1 Forsan: conciliabula.

2 Æ. T. 2. genitum.

est de substantia ejus idem Filius genitus vel natus esse credendus est; sempiternus ergo Pater, sempiternus et Filius; quòd si semper Pater fuit semper habuit Filium cui Pater esset; et ob hoc Filium de Patre natum sine initio confitemur, nec enim eumdem Filium Dei pro eo quòd de Patre sit genitus disectae naturae portiunculam nominamus, sed perfectum Patrem, perfectum Filium sine diminutione, sine disectione genuisse asserimus, quia solius divinitatis est inaequalem Filium non habere; hic etiam Filius Dei natura est Filius, non adoptione, quem Deus Pater nec voluntate nec necessitate genuisse credendus est, quia nec ulla in Deo necessitas capit nec voluntas sapientiam praevenit. Spiritum quoque Sanctum, qui est tertia in Trinitate persona, unum atque aequalem cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum unius substantiae, unius quoque esse naturae, non tamen genitum vel creatum sed ab utrisque procedentem amborum esse Spiritum; hic etiam Spiritus Sanctus nec ingenitus nec genitus creditur, ne aut si ingenitum dixerimus duos patres dicamus, aut si genitum duos filios praedicare monstremur; qui tamen nec Patris tantùm nec Filii tantùm sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur, nec enim de Patre procedit in Filium vel de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul ab utrisque processisse monstratur, quia caritas sive sanctitas amborum esse agnoscitur; hic igitur Spiritus Sanctus missus ab utrisque sicut Filius creditur, sed minor a Patre et Filio non habetur, sicut Filius propter assumptam carnem minorem se Patre et Spiritu Sancto esse testatur. Haec est sanctae Trinitatis relata narratio, quae non triplex sed Trinitas et dici et credi debet: nec rectè dici potest ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus Deus Trinitas: in relativis verò personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad utrosque refertur: quae quum relativè tres personae dicantur, una tamen natura vel substantia creditur; nec sicut tres personas ita tres substantias praedicamus, sed unam substantiam, tres autem personas; quod enim Pater est non ad se sed ad Filium est, et quod Filius est non ad se sed ad Patrem est, similiter et Spiritus Sanctus non ad se sed ad Patrem et Filium relativè refertur in eo quòd Spiritus Patris et Filii praedicatur. Item quum dicimus Deus non ad aliquid dicitur, sicut Pater ad Filium vel Filius ad Patrem vel Spiritus Sanctus ad Patrem et Filium, sed ad se specialiter dicitur Deus, nam etsi de singulis personis interrogemur Deum necesse est fateamur. Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus singulariter dicitur, nec tamen tres Dii sed unus est Deus. Item et Pater omnipotens, et Filius omnipotens et Spiritus Sanctus omnipotens singulariter dicitur, nec tamen tres omnipotentes sed unus omnipotens, sicut et unum lumen unumque principium praedicatur: singulariter ergo et unaquaeque persona plenus Deus et totae tres personae unus Deus confitetur et creditur, una illis vel indivisa atque aequalis deitas, majestas sive potestas, nec minoratur in singulis nec augetur in tribus, quia nec minus aliquid habet, quum unaquaeque persona Deus singulariter dicitur, nec ampliùs quum totae tres personae unus Deus enuntiatur. Haec ergo sancta Trinitas, quae unus et verus est Deus, nec recedit a numero nec capitur numero; in relatione enim personarum numerus cernitur, in divinitatis verò substantia quid numeratum sit non comprehenditur: ergo hoc solum numerum insinuant quòd ad invicem sunt, et in hoc numero carent quòd ad se sunt, nam ita huic sanctae Trinitati unum naturale convenit nomen, ut in tribus personis non possit esse plurale: ob hoc ergo credimus illud in sacris litteris dictum: *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiae ejus non est numerus.* Nec quia tres has personas esse diximus unum Deum, eumdem esse Patrem quem Filium vel esse Filium eum qui est Pater, aut eum qui Spiritus Sanctus est vel Patrem vel Filium dicere poterimus; non enim ipse est Pater qui Filius, nec Filius ipse qui Pater, nec Spiritus Sanctus ipse qui est vel Pater vel Filius, quum tamen ipsum sit Pater quod Filius, ipsum Filius quod Pater, ipsum Pater et Filius quod Spiritus Sanctus, id est natura unus Deus. Quum enim dicimus non ipsum esse Patrem quem Filium ad personarum distinctionem refertur; quum autem dicimus ipsum esse Patrem quod Filium, ipsum Filium quod Patrem, ipsum Spiritum Sanctum quod Patrem et Filium, ad naturam qua Deus est vel substantiam pertinere monstratur, quia substantia unum sunt; personas enim distinguimus, non deitatem separamus; Trinitatem igitur in personarum distinctione agnoscimus, unitatem propter naturam vel substantiam profitemur. Tria ergo ista unum sunt, natura scilicet, non persona; nec tamen tres istae personae separabiles aestimandae sunt, quum nulla ante aliam, nulla post aliam, nulla sine alia vel extitisse vel quidpiam operasse aliquando credatur; inseparabiles enim inveniuntur et in eo quod sunt, et in eo quod faciunt, quia inter generantem Patrem et generatum Filium vel procedentem Spiritum Sanctum nullum fuisse credimus temporis intervallum, quo aut genitor genitum aliquando praecederet aut genitus genitori deesset aut procedens Spiritus Patri vel Filio posterior appareret: ob hoc ergo inseparabilis et inconfusa haec Trinitas a nobis et praedicatur et creditur. Tres igitur personae istae dicuntur juxta quod

majores definiunt[3] ut agnoscantur non ut separentur; nam si attendamus illud quod scriptura sancta dicit de sapientia: *Splendor est lucis aeternae*, sicut splendorem luci videmus inseparabiliter inhaerere, sic confitemur Filium a Patre separari non posse: tres ergo illas unius atque inseparabilis naturae personas sicut non confundimus ita separabiles nullatenus praedicamus, quandoquidem ita nobis hoc dignata est ipsa Trinitas evidenter ostendere, ut etiam in his nominibus[4], quibus voluit singillatim personas agnosci, unam sine altera non permittat intelligi; neque enim Pater absque Filio cognoscitur nec sine Patre Filius invenitur. Relatio quippe ipsa vocabuli personalis personas separari vetat, quas etiam dum non simul nominat simul insinuat; nemo autem audire potest unumquodque istorum nominum, in quo non intelligere cogatur et alterum. Quum igitur haec tria sint unum, et unum tria, est tamen unicuique personae manens sua proprietas: Pater enim aeternitatem habet sine nativitate, Filius aeternitatem cum nativitate, Spiritus verò Sanctus processionem sine nativitate. De his tribus personis solam Filii personam pro liberatione humani generis hominem verum sine peccato de sancta et immaculata Maria virgine credimus assumpsisse, de qua novo ordine novaque nativitate est genitus; novo ordine, quia invisibilis divinitate visibilis monstratur in carne; nova autem nativitate est genitus, quia intacta virginitas et virilem coitum nescivit et fecundata per Spiritum Sanctum carnis materiam ministravit: qui partus virginis nec ratione colligitur nec exemplo monstratur, quòd si ratione colligitur non est mirabile, si exemplo non erit singulare. Nec tamen Spiritus Sanctus Pater esse credendus est Filii pro eo quòd Maria eodem Spiritu Sancto obumbrante concepit, ne duos Patres Filii videamur asserere, quod utique nefas est dici. In quo mirabili conceptu, aedificante sibi Sapientia domum, Verbum caro factum est et habitavit in nobis; nec tamen Verbum ipsum ita in carne conversum atque mutatum est, ut desisteret Deus esse qui homo esse voluisset, sed ita Verbum caro factum est, ut non tantùm ibi sit Verbum Dei et hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima, atque hoc totum et Deus dicatur propter Deum, et homo propter hominem: in quo Dei Filio duas credimus esse naturas, unam divinitatis, alteram humanitatis, quas ita in se una Christi persona univit ut nec divinitas ab humanitate nec humanitas a divinitate possit aliquando sejungi: unde perfectus Deus, perfectus et homo in unitate personae unus est Christus. Nec tamen quia duas diximus in Filio esse naturas, duas causabimus in eo esse personas, ne Trinitati, quod absit, accidere videatur quaternitas; Deus enim Verbum non accepit personam hominis sed naturam, et in aeternam personam divinitatis temporalem accepit substantiam carnis. Item quum unius substantiae credamus esse Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, non tamen dicimus ut hujus Trinitatis unitatem Maria virgo genuerit, sed tantummodo Filium, qui solus naturam nostram in unitate personae suae assumpsit. Incarnationem quoque hujus Filii Dei tota Trinitas operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis: solus tamen Filius formam servi accepit in singularitate personae non in unitate divinae naturae, in id quod est proprium Filii non quod commune Trinitati; quae forma illi ad unitatem personae coaptata est, id est ut Filius Dei et filius hominis unus sit Christus. Item idem Christus in his duabus naturis tribus extat substantiis, Verbi, quod ad solius Dei essentiam referendum est, corporis et animae, quod ad verum hominem pertinet. Habet igitur in se geminam substantiam, divinitatis suae et humanitatis nostrae. Hic tamen per hoc quòd de Deo Patre sine initio prodiit natus tantùm, neque factus, neque praedestinatus accipitur; per hoc tamen, quòd de Maria virgine natus est et natus et factus et praedestinatus esse credendus est. Ambae tamen in illo generationes mirabiles, quia et de Patre ante secula sine matre est genitus, et in fine seculorum de Matre sine Patre est generatus. Qui tamen secundùm quod Deus est creavit Mariam, secundùm quod homo creatus est a Maria; ipse et pater Mariae matris et filius. Item per hoc quòd Deus est, et aequalis Patri, per hoc quòd homo, minor est Patre: item et major et minor se ipso esse credendus est, in forma enim Dei etiam ipse Filius se ipso major est propter humanitatem assumptam, qua divinitas major est, in forma autem servi se ipso minor est, id est humanitate, quae minor divinitate accipitur: nam sicut per assumptam carnem non tantùm a Patre sed et a se ipso minor accipitur, ita secundùm divinitatem quae aequalis est Patri et ipse et Pater major est homine quem sola Filii persona assumpsit. Item in eo quod quaeritur utrùm posset Filius sic aequalis et minor esse Spiritu Sancto, sicut Patri nunc aequalis nunc minor creditur esse, respondemus: secundùm formam Dei aequalis est Patri et Sancto Spiritui, secundùm formam servi minor est et a Patre et ab Spiritu Sancto; quia nec Spiritus Sanctus nec Deus Pater, sed sola Filii persona suscepit carnem, per quam minor esse creditur illis personis duabus. Item hic Filius a Deo Patre et Spiritu

3 T. 1. definierunt.

4 Æ. BR. T. 2. omnibus.

Sancto inseparabiliter discretus creditur esse persona ab homine autem assumpta natura, item cum homine unus extat persona, cum Patre verò et Spiritu Sancto natura divinitatis sive substantia. Missus tamen Filius non solùm a Patre, sed ab Spiritu Sancto missus esse credendus est in eo quod ipse per prophetam dicit: *Et nunc Dominus misit me et Spiritus ejus:* a se ipso quoque missus accipitur pro eo quòd inseparabilis non solùm voluntas sed et operatio totius Trinitatis agnoscitur. Hic enim qui ante secula unigenitus est vocatus temporaliter primogenitus factus est, unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus propter assumptae carnis naturam, in qua suscepta hominis forma juxta evangelicam veritatem sine peccato conceptus, sine peccato mortuus creditur qui solus pro nobis peccatum est factus, id est sacrificium pro peccatis nostris, et tamen passionem ipsam salva divinitate sua pro delictis nostris sustinuit, mortique adjudicatus et cruci veram carnis mortem excepit, tertio quoque die virtute propria suscitatus e sepulchro surrexit. Hoc[5] ergo exemplo capitis nostri confitemur veram fieri resurrectionem carnis omnium mortuorum nec in aërea vel qualibet alia carne, ut quidam delirant, resurrecturos nos credimus, sed in ista qua vivimus, consistimus, et movemur. Peracto hujus sanctae resurrectionis exemplo idem Dominus noster atque Salvator paternam ascendendo sedem repetiit de qua numquam per divinitatem discessit; illic ad dexteram Patris sedens expectatur in fine seculorum judex omnium vivorum et mortuorum, inde cum sanctis omnibus veniet ad faciendum judicium reddere unicuique mercedis propriae debitum, prout quisque gesserit in corpore positus sive bonum sive malum. Ecclesiam sanè catholicam pretio sui sanguinis comparatam cum eo credimus in perpetuum regnaturam, intra cujus gremium constituti unum baptisma credimus et confitemur in remissionem omnium peccatorum; sub qua fide et resurrectionem mortuorum veraciter credimus et futuri seculi gaudia spectamus. Hoc tantùm orandum nobis est et petendum, ut quum peracto finitoque judicio tradiderit Filius regnum Deo Patri, participes nos efficiat regni sui, ut per hanc fidem qua illi inhaesimus cum illo sine fine regnemus.

Haec est confessionis nostrae fides exposita, per quam omnium haereticorum dogma perimitur, per quam fidelium corda mundantur, per quam etiam ad Deum gloriosè acceditur, cujus sacrosanctum saporem sub triduano dierum jejunio continua relationum collatione ructantes ad ea quae subnixa sunt sequenti die decernenda transivimus.

I.

De[6] concilii damnatione derisorum vel praestrepentium.

In loco benedictionis consedentes Domini sacerdotes nullis debent aut indiscretis vocibus praestrepi aut quibuslibet tumultibus proturbari, nullis etiam vanis fabulis vel risibus agi, et quod est deterius obstinatis concertationibus tumultuosas voces effundere. *Si quis enim*, ut Apostolus ait, *putat se religiosum esse non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio:* cultum enim suum justitia perdit, quando silentia judicii obstrepentium turba confundit, dicente propheta: *Erit cultus justitiae silentium.* Debet ergo quidquid aut consedentium collationibus agitur aut accusantium parte proponitur sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus audientiam turbent, nec judicantium vigorem de tumultu enervent. Quicumque ergo in conventu concilii haec quae praemissa sunt violanda crediderit et contra haec interdicta aut tumultu aut contumeliis vel risibus concilium perturbaverit, juxta divinae legis edictum quo praecipitur: *Ejice derisorem et exibit cum eo jurgium;* et cum omni confusionis dedecore abstractus a communi coetu secedat et trium dierum excommunicationis sententiam perferat.

II.

Non debere metropolitanum a confinitimorum instructione cessare.

Quantùm quis praecelsi culminis obtinet locum, tantùm necesse est praecedat ceteros gratia meritorum, ut in eo quòd praesidet singulis singulariter ornetur eminentia sanctitatis, habens semper et in ore gladium veritatis et in opere efficientiam luminis, ut juxta Paulum potens sit exhortari in doctrina sana et contradicentes revincere. Nos proinde nostri ordinis gradum vel suscepti regiminis modum magnopere cogitare debemus, ut qui officium praedicationis suscepimus nullis curis a divina lectione privemur. Nam quorumdam mentes pontificum ita torporis otio a lectionis gratia secluduntur, ut quid doctrinae subditis exhibeat gregibus non inveniat praeco mutus. Insistendum ergo semper erit majoribus, ut quos sub regiminis sui cura tuentur fame Dei verbi perire non sinant. Sic metropolitanis in confinitimos ceterosque ecclesiasticis ordinibus deditos, sic confinitimis in commisso sive religiosorum numero vigilandum est, qualiter nescientia talium divinae legis traditionibus imbuatur, ita ut indesinenti sollicitudine praelatus quisque subditos quaerens aut profectum eorum

5 Ab his verbis: *Hoc ergo exemplo* deest folium in E. 3.

6 In reliquis praeter A. et E. 3. *Ne tumultu concilium agitetur.*

laetabundus agnoscat aut nescientiam sine arrogantia instruat. Placuit ergo de talibus juxta instituta Toletani concilii hoc specialiter definire, ut aut sponte sumant intentionem necessariam perdiscendi, aut a majoribus ad lectionis exercitia cogantur inviti.

III.

Ut in una provincia diversitas officiorum non teneatur.

De his qui contra Apostoli voluntatem circumferuntur omni vento doctrinae placuit huic sancto concilio, ut metropolitanae sedis auctoritate coacti uniuscujusque provinciae pontifices rectoresque ecclesiarum unum eumdemque in psallendo teneant modum, quem in metropolitana sede cognoverint institutum, nec aliqua diversitate cujusque ordinis vel officii a metropolitana se patiantur sede disjungi. Sic enim justum est ut inde unusquisque sumat regulas magisterii unde honoris consecrationem accepit, ut juxta majorum decreta sedes quae unicuique sacerdotalis mater est dignitatis sit et ecclesiasticae magistra rationis. Abbatibus sanè indultis officiis, quae juxta voluntatem sui episcopi regulariter illis implenda sunt, cetera officia publica, id est vesperam, matutinum sive missam aliter quàm in principali ecclesia celebrare non liceat. Quisquis autem horum decretorum violator extiterit, sex mensibus communione privatus apud metropolitanum sub poenitentiae censura permaneat corrigendus, qualiter apud illum et praeteritae transgressionis culpam lacrymis diluat, et necessariam officiorum doctrinam studiosè addiscat. Sub ista ergo regula disciplinae non solùm metropolitanus totius suae provinciae pontifices vel sacerdotes adstringat, sed etiam ceteri episcopi subjectos sibi ecclesiarum rectores his obtemperare institutionibus cogant.

IV.

De discordia sacerdotum.

Sicut omnis qui diligit fratrem suum ex Deo, ita omnis qui odit proximum ex diabolo est: dilectione enim sola discernitur quis ex quo genitus approbetur, dicente Joanne: *In hoc manifesti sunt filii Dei et filii diaboli; omnis qui non facit justitiam non est de Deo, non diligit fratrem suum; quoniam haec est annuntiatio quam audistis ab initio ut diligamus alterutrum:* et post paululum: *Omnis qui odit fratrem suum homicida est; et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem.* Ecce homicida esse probabiliter declaratur qui a fraterna societate dividitur; nam etsi manus non moveat ad occidendum, pro eo tamen quia immitis est ad ignoscendum jam a Deo homicida tenetur: vivit ille, et iste jam interfector esse convincitur. Quum igitur his praeceptis beatus apostolus Paulus consona praedicatione concordet dicens: *Non occidat sol super iracundiam vestram et nolite locum dare diabolo;* relatae sunt nobis quorumdam sacerdotum personae in tantam obstinationis effervuisse discordiam, ut non solùm illos ab ira occasus solis non revocet sed ne annosa quidem transactio temporum ad bonum caritatis reclinet, quippe in quorum cordibus ita sol justitiae Christus occubuit ut ad lumen caritatis redire vix possint. Horum igitur et similium discordantium fratrum oblationes juxta antiqui canonis definitionem nullo modo recipiendas esse censemus: de personis tamen discordantium id speciali definitione praecipimus, ut antequam eos reconciliatio vera innectat nullus eorum accedere ad altare Domini audeat vel gratiam communionis sanctae percipiat, sed geminato tempore per poenitentiam compensabunt quo discordiae servierunt. Quòd si unus eorum alio contemnente ad satisfactionem caritatis cucurrerit, ex eo tempore ut pacificus intra ecclesiam recipiatur[7] ex quo ad concordiam festinasse convincitur, sententia tamen superiori servata, ut tempus quod quisque in iram expendit geminatum in poenitentiae satisfactione persolvat.

V.

De compescendis excessibus sacerdotum.

Nullis vita praesulum perturbari debet excessibus motionum, quia valde indignum est ut qui thronus[8] Dei vocantur levi motione turbentur, et qui debent esse arca justitiae ipsi efficiantur seminarium litis atque rapinae. Quando ergo hujusmodi juxta Apostolum irreprehensibiles erunt, qui non solùm reprehensibilia faciunt sed mortifera potiùs et execranda committunt? Relati enim nobis sunt quidam ex sacerdotibus, quòd omni gravitate sacerdotalis ordinis praetermissa audientiam judicii furore praeveniant, et excessu solius inhonestae motionis adire pro quibus eos oportuerat aequitatis judicia sustinere. Dum enim de honoris sibi culmine blandiuntur patientiam habere fugiunt, et qui inconcussè debuerant veritatis conservare statum, subitò religionis mutant propositum et praecipiti furore judicium antecedunt, sicque in quo decuerat eos judicii sustinere conventum praevasione agunt, unde praesumptionibus confundantur. Qui tamen aut damno pariter et excommunicatione plectendi sunt, aut omissis compositionibus rerum sola satisfactione poenitentiae curabuntur: illi enim qui rei propriae facultate suffulti sunt, aut qui rem suam jam antea in nomine ecclesiae cui praesunt transfudisse[9] noscuntur, si aut per se aut per subditos seu

7 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. receptetur. 8 In reliquis praeter A. throni. 9 Æ. T. 2. transtulisse.

per quemlibet aliena diripiunt vel praesumptionis seu caedis quidpiam agunt tam in rebus fiscalibus quàm etiam in quorumlibet dominio constitutis, et praevasa vel praesumpta de rebus propriis juxta leges excellentissimi principis sarciant, et pro excessu religioni contrario, quo inhonesti ante judicium paruerunt duarum hebdomadarum excommunicatione plectendi sunt. Illi autem qui et hujusmodi excessibus serviunt et nihil proprietatis habere videntur magna discretionis arte medendi sunt, quò nec ausus illicitos ecclesiarum facultatibus redimant, nec ipsi penitus extorres a poena persistant: nec enim justum est ut pro pravis actibus sacerdotum ecclesiae quibus praeeminent sustineant damnum, ut pro excessibus talium satisfactio ab ecclesiis exigatur, quum ecclesia cultores suos non ad litem sed ad honestatem informet. De talibus ergo placuit definire, qui nullis habitis rebus propriis aut in quocumque pervasores extiterint aut quibuslibet personis caedes vel quodcumque praesumptionis intulerint, nulla eos incurvatione status sui servituti hominum debere addici, sed juxta quod praesumptiosus quisquis ille extiterit, ita et poenitentiae legibus subjacebit; id est si in decem solidorum summam praesumptor esse convincitur, viginti dierum poenitentiae satisfactione purgetur, ita ut sive minoris sive majoris summae excessum peregerit, similiter geminata hoc semper satisfactione poenitentiae recompenset. Servos tamen ecclesiarum qui hujusmodi excessus operasse noscuntur ad leges seculares audiendos remittimus. Et haec quidem de generali excessu dicta sufficiant. Ceterùm specialitatis ordinem persequentes, si quis episcoporum magnatis cujusquam uxorem, filiam, neptem seu quolibet illi gradu altero pertinentem quacumque fraude vel subtilitate adulterina pollutione faedaverit, et honoris proprii gradum amittat et sub exilii relegatione perpetuam excommunicationis sententiam perferat, qui tamen circa finem vitae communionis remedio adjuvandus est. Hanc sanè et illi sententiam merebuntur qui aut volentes homicidium fecerint aut primatibus palatii generosisque personis seu nobilioribus quibusque mulieribus vel puellis illud aut per caedem aut per quamcumque irrogatam injuriam visi fuerint intulisse; unde eos juxta legum secularium instituta aut talionem recipere aut traditionem de eis fieri vel proscriptionem oporteat.

VI.

Non licere sacerdotibus quaslibet in ecclesiae familiis truncationes membrorum facere, nec aliquid quod morte plectendum est judicare.

His a quibus Domini sacramenta tractanda sunt judicium sanguinis agitare non licet. Ideo magnopere talium excessibus prohibendum est, ne indiscretae praesumptionis motibus agitati aut quod morte plectendum est sententia propria judicare praesumant, aut truncationes quaslibet membrorum in quibuslibet personis aut per se inferant aut inferenda praecipiant. Quòd si quisquam horum immemor praeceptorum aut in ecclesiae suae familiis aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, et concessi ordinis honore privatus et loco sub perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo, cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda est propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem sed ut convertatur et vivat.

VII.

Quae debeat discretio ecclesiarum rectoribus esse, ne per inconditam disciplinam subeant homicidii notam.

Quum juxta antiquae institutionis edictum plus erga corrigendos agere debeat benevolentia quàm severitas, plus cohortatio quàm commotio, plus caritas quàm potestas, relatum nobis est quòd quidam ex fratribus plus livore odii quàm correctionis studio subditos insequentes, dum se simulant spiritualem eis adhibere correctionem, indiscretam subitò afferunt mortem, quum inauditos a se projiciunt et occultis eos judiciis sub poenitentia puniunt. Non ergo de cetero perversis voluntatibus sit liberum simulare quod fingunt, sed quotiescumque quilibet ex subditis corrigendus est aut publica a sacerdote debet disciplina curari, aut si aliter rectoribus placet duorum vel trium fratrum spiritualium testimonio peculiariter adhibito et modus criminis agnoscatur et modus poenitentiae irrogetur; ita tamen ut si exilio vel retrusione dignum eum esse qui deliquit judicium peculiare decreverit, modus poenitentiae, quem coram tribus fratribus sacerdos transgressori indixerit, speciali debeat ejus qui sententiam protulit manus propriae subscriptione notari; sicque fiet ut nec transgressores sine testimonio excidia vitae suae incurrant, nec rectores accusatos se de quorumlibet interemptionibus erubescant.

VIII.

Ne quidquam praemii pro divinis sacramentis accipiatur.

Quidquid invisibilis gratiae collatione tribuitur numorum quaestu vel quibuslibet praemiis venundari penitus non debetur, dicente Domino: *Quod gratis accepistis gratis date.* Et ideo quicumque deinceps in ecclesiastico ordine constitutus aut pro baptizandis consignandisque fidelibus aut pro collatione chrismatis vel promotionibus graduum praemia quaelibet vel pretia voluntariè oblata pro hujusmodi ambitione susceperit, equidem si sciente loci episcopo tale quidquam

a subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excommunicationi subjaceat, pro eo quia et scita mala contexit, et correctionem necessariam non adhibuit; sin autem suorum quispiam eodem nesciente quodcumque pro supradictis capitulis accipiendum sibi esse crediderit, si presbyter est trium mensium excommunicatione plectatur, si diaconus quatuor, subdiaconus verò vel clericus his cupiditatibus serviens et competenti verbere et debita excommunicatione plectendus est.

IX.

Quid custodiri debeat ne per praemium quis episcopus fiat, vel qua sententia feriatur qui post honorem acceptum per praemium ordinatus fuisse detegitur.

Multae super hoc capitulum patrum sententiae manaverunt, scilicet ne inappretiabilem Sancti Spiritus gratiam donis vel muneribus quis aestimet comparandam. Sed, quod non sine gravi dolore dicendum est, quantò haec res frequenti decretorum est praeceptione prohibita, tantò novis fraudibus cognoscitur iterata, dum hi qui tali pretio mercari nituntur gratiam Spiritus Sancti aut ordinationis suae tempora praeveniunt munere, aut post acceptum honorem promissum suis conferunt apparitoribus turpis lucri mercedem. Et ideo ut horum et similium argumentorum deinceps amputetur occasio, hoc sancta synodus definivit, ut quum quisque pontificale culmen ante Domini altare percepturus accesserit, sacramenti se taxatione adstringat, quod pro conferenda sibi consecratione honoris nulli personae cujuslibet praemii collationem vel jam dedisset vel aliquando ad futurum dare procuret, sicque aut mundus ab hoc contagio praelationis consecrationem accipiat, aut implicitus huic sceleri manifestè denotatus coram ecclesia ad honorem quem mercari voluit non accedat. Illos tamen quos deinceps post praelationem per praemium ordinatos fuisse patuerit sub definitis poenitentiae legibus ut verè simoniacos ab ecclésia separandos esse censemus, id est ut duorum annorum spatio exilio relegati et digna satisfactionis vel excommunicationis sententia coërciti honoris gradum, quem praemiis emerant, lacrymis conquirere et reparare intendant: unde si digna eos satisfactio poenitentiae commendaverit, peracto indictae poenitentiae tempore non tantùm communioni sed et loco et totius ordinis officiis, a quibus separati fuerant, restaurandi sunt.

X.

Ut omnes pontifices rectoresque ecclesiarum tempore quo ordinandi sunt sub cautione promittant quàm justissimè vivere debeant.

Quamquam omnis qui sacris mancipatur ordinibus canonicis regulis teneatur adstrictus, expedibile tamen est ut promissionis suae vota sub cautione spondeant quos ad promotionis gradus ecclesiastica provehit disciplina; solet enim plùs timeri quod singulariter pollicetur quàm quod generali innexione concluditur. Et ideo placuit huic sancto concilio, ut unusquisque qui ad ecclesiasticos gradus est accessurus non antè honoris consecrationem accipiat, quàm placiti sui innodatione[10] promittat, ut fidem catholicam sincera cordis devotione custodiens justè et piè vivere debeat, et ut in nullis operibus suis canonicis regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem atque obsequii reverentiam praeeminenti sibi unicuique dependat juxta illud beati papae Leonis edictum: Qui scit se quibusdam esse praepositum non molestè ferat aliquem sibi esse praelatum, sed obedientiam quam exigit etiam ipse dependat. Poena tamen juxta ecclesiasticae consuetudinis morem et placitis talium inserenda et ab his qui transgressores fuerint persolvenda est.

XI.

De lucidatione antiqui canonis quo praecipitur, ut si quis acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.

Quum nihil in divino canone debeat esse confusum, nihil dubium, nihil etiam indiscretum, in collationem nostri coetus relatus est canon Toletani concilii primi in quo praeceptum est, ut si quis acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, ut sacrilegus propellatur; nec adjecta est ibi discretio voluntatum, quum et infidelis haec talia infideliter agat, et fidelis fidenter accipiat quod naturalis illum necessitas deglutire non sinat. Solet enim humanae naturae infirmitas in ipso mortis exitu praegravata tanto siccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici sed vix tantumdem illati delectetur poculi gratia sustentari: quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum suis votis sacrae communionis expetentes viaticum collatam sibi a sacerdote eucharistiam rejecerunt, non quòd infidelitate hoc agerent, sed quòd praeter dominici calicis haustum traditam sibi non possint eucharistiam deglutire: non ergo hujusmodi a corpore ecclesiae separandi sunt qui talia non infidelitate sed necessitate fecerunt, praesertim hi de quibus nihil fidei sinistrae sentitur. Placuit ergo definire quod nec fideli officiat nec infideli inultum existat: quicumque ergo fidelis inevitabili qualibet infirmitate coactus eucharistiam perceptam rejecerit, in nullo ecclesiasticae damnationi subjaceat; similiter nec illos cujusquam punitionis censura redarguet, qui talia aut tempore infantiae faciunt

10 E. 4. T. 1. innotatione.

aut in qualibet mentis alienatione positi quid fecerint ignorare videntur. Jam verò quicumque aut de fidelium aut de infidelium numero corpus Domini absque inevitabili, ut dictum est, infirmitate projecerit, si fidelis est perpetua communione privetur, si infidelis, et verberibus subdatur et perpetuo exilio relegetur. Quòd si horum quislibet hujusmodi excessus digna poenitentiae satisfactione defleverit, post quinquennium licitum erit illum communioni pristinae reformare.

XII.

Ne in confinio mortis poenitens a reconciliatione diutinè suspendatur, et ut oblatio ejus qui poenitens nec tamen reconciliatus de hac vita exierit ab ecclesia receptetur.

Qui poenitentiam in mortis agit periculo non diutinè a reconciliationis gratia differendus est, sed si pro certo mortis urget periculum, poenitentia per manus impositionem accepta statim et reconciliatio adhibenda est, ne priùs ab humanis rebus aeger abscedat quàm donum reconciliationis percipiat, sicque superstitibus quodammodo doloris videatur esse perpetui, si praecisum[11] ab ecclesiae membris eum, qui utique reconciliari non meruit, raptim a praesenti vita mors maturata subduxerit. Unde juxta papae Leonis edictum his, qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia praesidium poenitentiae et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est nec reconciliatio deneganda, quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire. De his autem qui accepta poenitentia antequam reconcilientur ab hac vita recesserint, quamquam diversitas praeceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nos sententiam placuit sequi, qui multiplices numero de hujusmodi humaniùs decreverunt, ut et memoria talium in ecclesiis commendetur et oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur.

XIII.

De sacerdotibus qui vexantes cadere videntur.

Bene siquidem majorum regulis definitum est, ut daemoniis aliisque similibus passionibus irretitis ministeria sacra tractare non liceat: cui praecepto consensu rationis adhibito id communiter definivimus, ut nullus de his qui aut in terram arrepti a daemonibus eliduntur aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur vel sacris audeant ministrare altariis vel indiscussò se divinis ingerant sacramentis, exceptis illis qui variis corporum incommoditatibus dediti sine hujusmodi passionibus in terram approbantur elisi, qui tamen et ipsi tamdiu erunt ab officii sui ordine et loco suspensi quousque unius anni spatio per discretionem episcopi inveniantur ab incursu daemonum alieni.

XIV.

Ut hi qui Domino canunt atque sacrificant post se semper habeant adjutoria constituta.

Ut illud divini oraculi momentis singulis praecaventes quo scribitur: *Vae soli, quia quum ceciderit non habet sublevantem*, summopere curandum est nobis et cavendum, ne horis illis atque temporibus quibus Domino psallitur vel sacrificatur unicuique divinis singulariter officiis insistenti perniciosa passio vel corporis quaelibet valetudo occurrat, quae aut corpus subitò subrui faciat aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus praecavendis necessarium duximus instituere, ut ubi temporis vel loci sive cleri copia suffragatur habeat semper quisquis ille canens Deo atque sacrificans post se vicini solaminis adjutorem, ut si aliquo casu ille qui officia impleturus accedit turbatus fuerit vel ad terram elisus, a tergo semper habeat qui ejus vicem exsequatur intrepidus.

XV.

De institutione certi temporis quo concilium agitur.

Peractis omnibus quae ad correctionem nostri ordinis in hoc concilio promulgata sunt, placuit definire, ut paternis institutionibus obsequentes omni anno ad peragendam celebritatem concilii in metropolitana sede, tempore quo principis vel metropolitani electio definierit, devotis semper animorum studiis confluamus, nec quibuslibet requisitis occasionibus absentemur, sed in praefato die quo indictum fuerit adunatis in metropolitana sede omnibus provinciae pontificibus concilium Deo praesule celebretur. Quisquis autem episcoporum excepta inevitabili causa vel necessitate de peragendo se concilio absentaverit unius anni excommunicatione plectendus est. Quòd si deinceps absque celebratione concilii anni unius meta transierit, omnes in commune pontifices Carthaginis provinciae superioris censurae sententia obnoxios retinebit, id est si nulla sibi impediente principis potestate solius propriae voluntatis libitu sese ad celebrandum concilium non collegerint.

XVI.

De relatione gratiarum pro consummatione concilii.

His igitur constitutionibus nostris quae necessariò decernendas credimus finalem ma-

11 Æ. praescissum.

nus nostrae subscriptionem adjecimus, immortali Deo nostro et domino gloriam et honorem reddentes, qui nos de conventu alternae visionis laetos effecit, qui os nostrum in confessione laudis suae aperuit, qui etiam decreta hujus nostri concilii honesto fine complevit. Post haec religioso domino et amabili principi nostro Wambani regi gratiarum actiones persolvimus, cujus ordinatione collecti, cujus etiam studio aggregati sumus, qui ecclesiasticae disciplinae his nostris seculis novus reparator occurrens omissos conciliorum ordines non solùm restaurare intendit, sed etiam annuis recursibus celebrandos instituit, ut ad alternam morum correctionem annuo tempore alacriter concurrentes juxta prophetae vaticinium quod in nobis defractum est alligetur, et quod abjectum est reducatur. Det ergo eidem principi Dominus pro hujus sacrae sollicitudinis voto et cursum praesentis vitae in pace transigere, et post diutina tempora ad se in pace remissis iniquitatibus pervenire, qualiter et hìc felicia tempora ducat et felix cum omnibus quibus principatur ad Christum sine confusione perveniat, ut quia per eum corona nostri ordinis in melius restauratur, coronam futuri regni capiat ex hoc in regione vivorum regnans cum Christo in secula seculorum. Amen.

Pontifices.

Ego Quiricus urbis[12] regiae metropolitanus episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Athanasius Setabitanae ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Argemundus Oretanae ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Joannes Bigastrensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Godiscalcus Oxomensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Leander ecclesiae Ilicitanae, qui et Elotanae episcopus, haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Palmacius Urcitanae ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Concordius Palentinae ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego AEtherius Vastitanae ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Acisclus Complutensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Felix Dianiensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Riccila Accitanae ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Rogatus Viatiensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Suintericus ecclesiae Valentinae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Memorius Segobricensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Egica Segontiensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Gaudentius Valeriensis ecclesiae episcopus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Abbates[13].

Julianus indignus abbas haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Involatus[14] Dei nutu abbas similiter.

Annila Deo miserante abbas similiter.

Vicarii episcoporum[15].

Liberatus diaconus, agens vicem domini mei Sinduitti ecclesiae Segobiensis episcopi, haec gesta consentiens subscripsi.

Egila diaconus, agens vicem domini mei Munuli ecclesiae Carthaginensis episcopi, haec gesta consentiens subscripsi.

Julianus[16] ecclesiae monasterii sancti Michaelis abbas haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Valderedus ecclesiae monasterii sanctae Leocadiae abbas haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Gratinidus ecclesiae monasterii sanctorum Cosmae et Damiani abbas haec gesta synodalia a nobis edita subscripsi.

Absalio ecclesiae monasterii sanctae Crucis abbas haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Florentius ecclesiae monasterii sanctae Eulaliae abbas haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Gudila ecclesiae Toletanae archidiaconus haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

12 Æ. T. 2. urbis regiae ecclesiae sanctae Mariae.

13 Abbatum subscriptio desumpta est ex BR. E. 4. T. 1. U. G. deest in reliquis.

14 U. G. Inviolatus.

15 Vicariorum subscriptiones depromptae sunt ex Æ. T. 1. 2. quum desint in ceteris.

16 Hic et sequentes qui subscribunt ad abbates pertinent; hoc tamen loco scripti sunt, quia isto ordine in codicibus reperiuntur.

LVII.

CONCILIUM TOLETANUM DUODECIMUM

CELEBRATUM

SUB DIE QUINTO IDUUM JANUARIARUM

ERA DCCXIX.

ANNO PRIMO ORTHODOXI ATQUE SERENISSIMI DOMINI NOSTRI ERVIGII REGIS.

Quum ex glorioso praedicti principis jussu in unum fuissemus aggregati conventum et in basilica sanctorum Apostolorum debitis in sedibus locaremur, adfuit coram nobis idem clarissimus[1] princeps humilitatis gratia plenus et claro pietatis cultu conspicuus, qui nostro se coetui reclinem exhibens ac devotum in primis omnium sacerdotum se committit precibus adjuvandum; deinde grates multiplices omnipotenti Domino agit de conventu totius concilii, quia et gloriosae jussionis suae ut in unum adessent impleverint votum et alternae visionis innovatione se refecerint gaudiorum; deinde adjiciens sic omne est concilium alloquutus: Non dubium, sanctissimi patres, quòd optima conciliorum adjutoria ruenti mundo subveniunt, si officiosis quae corrigenda sunt studiis peragantur, et ideo quibus malis terra prematur quibusque plagis proventu dierum succedentium feriatur, paternitati vestrae non reor esse incognitum. Obinde quia certum apud nos gerimus quòd pro contemptu divinorum praeceptorum terra perniciem sustineat pressurarum, dicente Domino per prophetam: *Propter hoc lugebit terra et infirmabitur omnis qui habitat in ea;* ideo oportet ut quia ore Salvatoris nostri et Domini sal terrae esse probamini, per vos salvationis obtineat lucrum per quos regenerationis percipit sacramentum, ut diligentia definitionis vestrae ab omni emundata contagio et ab infirmitatis peste sit libera[2] et bonorum omnium sit proventibus gratiosa. Jam nunc quia quidquid me adhuc dicere opportuna ratio sinit, quidquid etiam narrandum vestris auribus convenit, aut memoriae curarum intercapedo subducit, aut fastidium prolixae orationis intercipit, ecce in brevi complexa vel exarata devotionis meae negotia in hujus tomi complicatione agnoscenda perlegite, perlecta discutite, discussa elimatis ac decretis titulorum sententiis definite, ut pura et placens Deo vestrarum definitionum valitura discretio et regni nostri primordia decoret exundatione justitiae, et errores plebium digna cohibeat severitate censurae, scriptum est enim: *Justitia levat gentem, miseros facit populos peccatum.* Tunc suscepto a glorioso principe tomo, pro tam salubri invitamento et copiosas grates retulimus domino Jesu Christo, et item benediximus principi glorioso. Post egressum igitur ejusdem serenissimi principis haec in jam dicto tomo scripta reperimus[3] probitatis:

In nomine Domini Flavius Ervigius rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus.

En, reverentissimi patres et honorabiles ministeriorum coelestium sacerdotes, soliditatem sanctae fidei veraciter tenens et sincera cordis devotione amplectens testimonium paternitatis vestrae fortissimum in salutis nostrae advoco adjumentum, ut quia regnum fautore Deo ad salvationem terrae et sublevationem plebium suscepisse nos credimus, sanctitudinis vestrae consiliis adjuvemur. Unde licèt sublimationis nostrae primordia paternitati vestrae opinabili relatione non lateant, quibus clara divinorum judiciorum dispositione praeventus et regnandi conscenderim sedem et sacrosanctam regni perceperim unctionem, nunc tamen meliùs id poteritis et scriptorum relatione cognoscere et promulgationis vestrae sententiis publicare; ut sicut eadem regni nostri primordia conventus vestrae sanctitudinis compererit divinitus ordinata, ita et his orationum solamen impendat et salubrium consiliorum nutrimenta impertiat, quò susceptum regnum sic-

1 In reliquis praeter A. et U. clementissimus. 2 E. 4. T. 1. 2. liberata. 3 BR. E. 4. T. 1. 2. comperimus.

ut jam vestris assensionibus teneo gratum, ita vestrarum benedictionum perfruatur definitionibus consecrandum, ut innovatio quodammodo nostri videatur imperii haec numerositas vestri ordinis aggregati. Et ideo quia Dominus in evangelio praecipit dicens: *Amen dico vobis: si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint fiet illis a Patre meo qui in coelis est;* ob hoc venerabilem paternitatis vestrae coetum cum lacrymarum effusione convenio, ut zelo vestri regiminis purgetur terra a contagio pravitatis. Exsurgite, quaeso, exsurgite, culpatorum solvite nodos, transgressorum mores corrigite inhonestos, exerite zeli disciplinam in perfidos, superborum mordacitates extinguite, oppressorum ponderibus subvenite, et quod plus his omnibus est, judaeorum pestem quae in novam semper recrudescit insaniam radicitus extirpate: leges quoque quae in eorumdem judaeorum perfidiam a nostra gloria noviter promulgatae sunt omni examinationis probitate percurrite, et tam eisdem legibus tenorem inconvulsum adjicite, quàm pro eorumdem perfidorum excessibus complexas in unum sententias promulgate. Etenim valde nobis cavendum est ne tot antiquorum canonum regulae, quae pro eorum erroribus sunt etiam cum anathemate promulgatae, nos illorum culpis obnoxios reddant, si nostri regni temporibus eorumdem canonum constructio dissoluta pertranseat: praesertim si legis illius, quod absit, serenitatis nostrae in tempora illa clarae fidei institutio cesset, ubi divae memoriae dominus atque praecessor noster Sisebutus rex omnes successores suos sub perpetua maledictionis censura obstrinxit quicumque regum mancipium christianum judaeo servire vel famulari permiserit. Post haec illud quoque vestris Deo placitis infero sensibus corrigendum, quod decessoris nostri praeceptio promulgata lege sancivit, ut omnis aut in expeditione exercitus non progrediens aut de exercitu fugiens testimonio dignitatis suae sit irrevocabiliter carens, cujus severitatis institutio, dum per totos Hispaniae fines ordinata decurrit, dimidiam ferè partem populi ignobilitati perpetuae subjugavit; ita ut quia in quibusdam villulis vel territoriis sive vicis peste hujus infamationis habitatores ipsorum locorum sunt degeneres redditi, quia testificandi nullam habent licentiam, veritatis ex toto videatur interiisse censura: sicque gemino malo terra atteritur, dum et infami plebium notatur elogio et reperiendae veritatis destituitur adjumento. Unde licèt eamdem legem nostrae gloriae mansuetudo temperare disponat, vestrae tamen paternitatis sententia hos qui per illam titulum dignitatis amiserant revestiri iterum claro pristinae generositatis testimonio devotissimè optat, qualiter nec nostra gloria ministerium crudelitati adhibeat, nec tam saeva praeceptio terram sub diutino infamationis jugulo premat. Nam et hoc generaliter obsecro, ut quidquid in nostrae gloriae legibus absurdum, quidquid justitiae videtur esse contrarium unanimitatis vestrae judicio corrigatur. De ceteris autem causis atque negotiis, quae novella competunt institutione firmari[4], evidentium sententiarum titulis exaranda conscribite, ut quia praestò sunt religiosi provinciarum rectores et clarissimorum ordinum totius Hispaniae duces, promulgationis vestrae sententias coràm positi praenoscentes eò illas in commissas sibi terrarum latitudines inoffensibili exerant judiciorum instantia, quò praesentaliter assistentes perspicua oris vestri conceperint instituta. Omnes tamen in commune convenio et vos patres sanctissimos et vos illustres aulae regiae viros, quos interesse huic sancto concilio delegit nostra sublimitas, per divini nominis attestationem et terribilem cunctis futuri judicii diem, quia sine personarum acceptione aliqua vel favore, sine aliquo quoque aut malignae contemptionis scripulo aut subvertendae veritatis studio, quaeque se vestris sensibus audienda ingesserint sana verborum examinatione discutite, saniori quoque judicio comprobate, ut collatarum habita priùs deliberatione causarum discreta vestri ordinis condatur probitas titulorum, qualiter quum vos amor aequitatis in negotiorum acceleratione reddiderit fervidos, efficientia quoque justorum operum connectat Deo perenniter sociandos, ut bonorum vestrorum actibus laetabundus et praesentis vitae capiam lucrum et aeternarum perfruar vobiscum gaudiis mansionum. Datum sub die v. iduum januariarum, anno feliciter primo regni serenitatis et tranquillitatis nostrae sedis Toleto.

In nomine Domini Flavius gloriosus Ervigius rex[5].

Magna salus populis gentisque nostrae regno conquiritur, si haec synodalium decreta gestorum sicut pio devotionis nostrae studio acta sunt, ita inconvulsibilis nostrae legis valido oraculo confirmentur, ut quod serenissimo nostrae celsitudinis jussu a venerandis patribus et clarissimis palatii nostri senioribus discreta titulorum exaratione est editum, praesentis hujus legis nostrae edicto ab aemulis defendatur. Est enim haec ipsa definitio canonum sub isto notata ordine titulorum:

4 BR. E. 4. U. formari.

5 Haec concilii confirmatio non hoc loco sed ad calcem concilii reperitur in BR. E. 4. T. 1. 2. U. G.

I.

De agnita et confirmata collatione sanctae Trinitatis et praeelectione fastigii principalis.

In nomine gloriosi domini nostri Ervigii regis primi diei synodali exordio considentibus episcopis atque senioribus palatii universis, habita primùm est de sancta Trinitate collatio, non quae novello exarationis stilo definita patesceret, sed quae verbis simplicioribus sese pigris sensibus patefacta monstraret, ubi praemissa semper lectio praecederet quod sequens expositio aperiret. Credentes pariter et docentes de eadem sanctae fidei puritate quidquid evangelica et apostolica traditio sanxit, quidquid sancta synodus Nicaena constituit, quidquid Constantinopolitana patrum aggregata collectio promulgavit, quidquid Ephesini coetus definitio docuit, quidquid etiam Chalcedonensis concilii promulgatio definivit, sicut multorum aliorum catholicorum patrum documentis id sacramentum expositum traditumque nobis accepimus, sicut etiam in missarum solemniis patulis confessionum vocibus proclamamus:

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem, et in unum dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra; qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu Sancto et Maria virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, et sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: credimus et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri seculi. Amen.

Post pacifica igitur hujus sanctae fidei conclamationum[6] studia illa se primùm nostris sensibus salutaris cognitio agnoscendam invexit, quae tanto corda omnium ardore caritatis adstrinxit, quanto se eadem ipsa cognitio in conventu generalis concilii praenoscendam exhibuit. Etenim sub qua pace vel ordine serenissimus Ervigius princeps regni conscenderit culmen, regnandique per sacrosanctam unctionem susceperit potestatem, ostensa nos scripturarum evidentia docet: in quibus et praecedentis Wambanis principis poenitentiae susceptio noscitur, et translatus regni honor in hujus nostri principis nomine derivatur. Idem enim Wamba princeps dum inevitabilis necessitudinis teneretur eventu, suscepto religionis debito cultu et venerabili tonsurae sacrae signaculo, mox per scripturam definitionis suae hunc inclytum dominum nostrum Ervigium post se praeelegit regnaturum et sacerdotali benedictione ungendum. Vidimus enim et pariter patulo alternae visionis intuitu praelucente perspeximus hujus praemissi ordinis scripturas, id est notitiam manu seniorum palatii roboratam, coram quibus antecedens princeps et religionis cultum et tonsurae sacrae adeptus est venerabile signum; scripturam quoque definitionis ab eodem editam ubi gloriosum dominum nostrum Ervigium post se fieri regem exoptat; aliam quoque informationem jam dicti viri in nomine honorabilis et sanctissimi fratris nostri Juliani Toletanae sedis episcopi, ubi eum speravit pariter et instruxit, ut sub omni diligentiae ordine jam dictum dominum nostrum Ervigium in regno ungere deberet, et sub omni diligentia unctionis ipsius celebritas fieret; in quibus scripturis et subscriptio nobis ejusdem Wambani principis claruit, et omnis evidentia confirmationis earumdem scripturarum sese manifestè monstravit. Quibus omnibus approbatis atque perlectis dignum satis nostro coetui visum est, ut praedictis definitionibus scripturarum nostrorum omnium confirmatio apponatur, ut qui ante tempora in occultis Dei judiciis praescitus est regnaturus, nunc manifesto in tempore generaliter omnium sacerdotum habeatur definitionibus consecratus. Et ideo soluta manus populi ab omni vinculo juramenti, quae praedicto viro Wambae dum regnum adhuc teneret alligata permansit, hunc solum serenissimum Ervigium principem obsequendum, grato servitii famulatu sequatur et libera, quem et divinum judicium in regno praeelegit et decessor princeps successurum sibi instituit, et quod superest quem totius populi amabilitas exquisivit. Unde his praecognitis atque praescitis serviendum est sub Deo coeli praedicto principi nostro Ervigio regi cum pia devotione, obsequendum etiam promptissima voluntate, agendum et enitendum quidquid ejus saluti proficiat, quidquid genti vel utilitatibus patriae suae consulat: unde non erit jam deinceps aut ab anathematis sententia alienus, aut a divinae animadversionis ultione securus, quisquis superbè contra salutem ejus deinceps aut erexerit vocem aut commoverit caedem aut quamcumque exquisierit laedendi occasionem.

6 BR. E. 4. T. 1. 2. U. collationum.

II.

De his qui poenitentiam non sentientes accipiunt.

Plerumque hi, quibus miseratio Domini etiam nolentibus subvenit, beneficiis Dei videntur esse ingrati et abuti gratia largitoris qua bene usi poterant consequi abolitionem facinoris, impugnant saepe quod honorare debuerant, et profanis quaestibus indultae gratiae munus a se rejiciunt quod summis votis amplecti debuerunt. Etenim multos saepe conspeximus et in salute positos ultimum desiderantes poenitentiae fructum, et rursus nimietate aegritudinis ita loquendi et sentiendi perdidisse naturale officium, ut nulla illis cura salutis suae videretur inesse, nulla etiam pristinae devotionis noscerentur desiderio anhelare: quorum tamen casibus fraternitas condolens ita talium necessitates in fide sua suscepit, ut ultimum illis tribuatur viaticum, quo scilicet sine fructu poenitentiae non videantur transire e seculo: si forsitan respiciente Deo saluti pristinae reformentur, agunt cautionibus vanis et oppositionibus execrandis qualiter a se tonsurae venerabile signum expellant atque habitum religionis abjiciant, impudentissimè asserentes ideo se nullis regulis ecclesiasticae disciplinae sub hoc voto teneri, quia poenitentiam nec ipsi petierint nec sentientes acceperint. Quorum impudentia procax et obstinata procacitas nequaquam talia diceret, si qualiter ad vitam per sacrosancti lavacri gratiam venerit meminisset. Etenim parvulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quae nullo per aetatem discernendi vel expetendi sensu aptior judicatur nisi sponsione fidelium, baptismi accipiat sacramentum, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt. Unde sicut baptismum quod nescientibus parvulis sine ulla contemptione in fide tantùm proximorum accipitur, ita et poenitentiae donum quod nescientibus illabitur, absque ulla repugnantia inviolabiliter hi qui illud exceperint observabunt. Si quis autem quolibet modo poenitentiam accipiens hoc violaverit synodale institutum, ut verè transgressor paternis regulis ferietur, nec enim ista instituentes sacerdotes quosque, ut passim et licenter donum poenitentiae non petentibus audeant prorogare, absolvimus, sed hos qui qualibet sorte poenitentiam susceperint ne ulteriùs ad militare cingulum redeant relegamus. Sacerdos tamen qui non sentienti neque petenti ausu temerario poenitentiam dederit, neque se exhortatum ejus qui poenitentiam accepit manuum indiciis vel quibuslibet aliis evidentibus significationibus invitatum fuisse probaverit, unius anni excommunicationis sententiae subjacebit.

III.

De culpatorum receptione vel communione apud ecclesiam.

Vidimus quosdam et flevimus ex numero culpatorum receptos in gratiam principum et extorres extitisse a collegio sacerdotum: quod denotabile malum illa res agit qua licentia principalis in quo se solvi licentiùs curat ibi alios illigat, et quos in suam communionem videtur suscipere a communione et pace ecclesiae eligit separare, ut qui cum illo convescunt sola sacerdotum communione priventur. Et ideo quia remissio talium qui contra regem, gentem vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solùm regia apponitur cui et peccasse noscuntur, adeo nulla se deinceps a talibus abstinebit sacerdotum communio, sed quos regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit aut participes mensae suae effecerit, hos etiam sacerdotum et populorum conventus suscipere in ecclesiastica communione debebit, ut quod jam principalis pietas habet acceptum nec a sacerdotibus Dei habeatur extraneum.

IV.

Ut in locis ubi episcopus non fuit numquam episcopus ordinetur.

Majorum institutionibus contraire et sanctorum patrum decreta convellere quid aliud est quàm vinculum societatis Christi abrumpere, et usurpatae praesumptionis licentia statum totius ecclesiae dissipare? Prosequente igitur venerabili et sanctissimo viro fratre nostro Stephano Emeritensis sedis episcopo res nobis novellae praesumptionis usurpatione sese intulit pertractanda, tantò communionis nostrae judicio evellenda, quantò et privatis noscitur ausibus perpetrata. Dixit enim violentia principali se impulsum fuisse, ut in monasterio villulae Aquis, ubi venerabile corpus sanctissimi Pimenii confessoris debito quiescit honore, novam episcopalis honoris ordinationem efficeret. Et ideo quia indiscreto et facillimo assensu injustis Wambae principis jussionibus parens novam et injustam illic pontificalis sedis praeelectionem induxit, ubi canonica institutio id fieri omnimoda ratione refellit, praedictus idem vir prostratus humo medicamine nostri praecepti et sibi dari veniam petiit, et quid potissimùm fieri oporteret de persona ejus qui illic ordinatus fuerat nostri oris sententia decernendum poposcit. Sed quia veraciter immo communiter noveramus praedictum principem consilio levitatis agentem non solùm praecepisse, ut in praedicto loco Aquis episcopus fieret, sed etiam ita eum consuetis obstinationibus definisse, ut hic in suburbio Toletano in ecclesia pretoriensi sanctorum Petri et Pauli episcopum ordinaret, necnon

et in aliis vicis vel villulis similiter faceret; ideo pro tam insolenti hujusmodi disturpationis licentia quid de hac re haberent canonum instituta in medio proferri praecepimus. Tunc haec in ordinem constituta perlecta sunt: in primis ex epistola Pauli ubi Tito discipulo, ut episcopos per civitates constituere debeat, praecipit: item ex concilio Nicaeno titulo VIII. ubi inter cetera praecipitur ut in civitate non videantur duo episcopi esse: item ex concilio Laodiceno titulo LVI. ubi dicit: *Non oportet in vicis et villulis episcopos ordinari,* et cetera: item ex concilio Africae II. titulo V. ubi dicit: *Ut dioecesis quae episcopum numquam habuit non habeat.* Felix episcopus Selemsitanus[8] dixit: Etiam si hoc placet sanctitati vestrae insinuo, ut dioeceses quae numquam episcopos habuerunt non habeant, vel illa dioecesis quae aliquando habuit habeat proprium: secundùm autem hanc prosequutionem sanctitatis vestrae est aestimare quid fieri debeat. Geneclius episcopus dixit: Si placet insinuatio fratris et coëpiscopi nostri Felicis ab omnibus confirmetur. Ab universis episcopis dictum est: Placet, placet. Item ex concilio Africae III. capitulo XLII. ubi dicit: *Ut non accipiat alium episcopum plebs quae in dioecesim semper subjacuit.* Epigonius enim episcopus inter cetera sic dixit: Hoc dico non debere rectorem accipere eam plebem quae in dioecesi semper subjacuit nec unquam proprium episcopum habuit; quapropter si universo sanctissimo coetui placet hoc quod prosequutus sum confirmetur. Aurelius episcopus dixit: Fratris et consacerdotis nostri prosequutionem non obsisto, sed hoc me et fecisse et facturum esse profiteor. Item ex concilio Sardicensi ubi inter cetera praecipitur: Licentia danda non est passim, si enim subitò aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari ad hoc ut vilescat nomen episcopi et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum. Item de sententia eorum qui hujusmodi ordinationes faciunt vel de his qui contra haec instituta canonum ordinantur, ex concilio Tauritano titulo II. ubi dicit: Gestorum quoque serie conscribi placuit ad perpetem disciplinam quod circa Octavium, Ursionem, Remigium ac Treferium episcopos synodus sancta decrevit, qui in usurpationis quamdam de ordinatione sacerdotum invidiam vocabantur, quod eatenùs his videtur indultum, ut de cetero hac auctoritate commoniti nihil usurpare conentur, siquidem ea se ab hac causa excusatione defenderint qua dicerent priùs se non esse conventos. Proinde judicavit synodus, ut si quis ex hoc fecerit contra instituta majorum, sciat is qui ordinatus fuerit sacerdotii se honore privandum, et ille qui ordinaverit auctoritatem se in ordinationibus vel in conciliis minimè retenturum. Non solùm autem circa memoratos episcopos haec sententia praevalebit sed et circa omnes qui simili errore decepti ordinationes hujusmodi perpetrarunt. His igitur fortissimis regulis effectum pii operis apponentes id communi definitione elegimus, ut in loco villulae supradictae Aquis deinceps sedes episcopalis non maneat, neque episcopus illic ultrà constituendus existat. Hic tamen Cuniuldus, qui contra majorum decreta illic videtur institutus fuisse episcopus, nullis canonum erit ad condemnationem sui sententiis ulciscendus, quia non ambitione sed principis impulsione illic constitit ordinatus: et ideo hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in sedem aliam decedentis cujuslibet episcopi transducatur, et praedictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus non episcopali ultrà privilegio fretus, sed sub abbatis regimine, sicut hucusque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Jam verò de cetero generale ponentes edictum, si quis contra haec apostolica jussa, si quis contra haec canonum interdicta venire conaverit, ut in locis illis episcopum eligat fieri ubi episcopus numquam fuit, sit anathema in conspectu omnipotentis Dei, et insuper tam ordinans quàm ordinatus gradum sui ordinis perdat, quia non solùm antiquorum patrum decreta sed et apostolica ausus est convellere instituta.

V.

De quorumdam consuetudine sacerdotum foedissima, qui oblatis Deo per se sacrificiis non communicant.

Relatum nobis est quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctae gratiam sumere, quot sacrificia in uno die videntur offerre, sed in uno die si plurima per se Deo offerant sacrificia in omnibus se oblationibus a communicando suspendant, et in sola tantùm extremi sacrificii oblatione communionis sanctae gratiam sumant, quasi non sit toties reus illius veri et singularis sacrificii, quoties participator corporis et sanguinis domini nostri Jesu Christi esse destiterit. Nam ecce Apostolus dicit: *Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?* Si ergo qui edunt hostias participes sunt altaris, certum est quòd hi qui sacrificantes non edunt rei sunt dominici sacramenti. Quicumque ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblaturus accesserit et se a communione suspenderit, ab ipsa qua se indecenter privavit gratia communionis anno uno repulsum se noverit: nam quale erit illud sacrificium cui nec ipse sacrificans participasse cognoscitur? Ergo hoc mo-

8 BR. E. 4. Selemselitanus. T. 1. Scelemselitanus. T. 2. Silensitanus.

dis omnibus est tenendum, ut quotiescumque sacrificans corpus et sanguinem Jesu Christi domini nostri in altario immolat, toties perceptioni corporis et sanguinis Christi se participem praebeat.

VI.

De concessa Toletano pontifici generalis synodi potestate, ut episcopi alterius provinciae cum conniventia principum in urbe regia ordinentur.

Illud quoque collatione mutua decernendum nobis occurrit, quòd in quibusdam civitatibus decedentibus episcopis propriis, dum differtur diu ordinatio successoris, non minima creatur et officiorum divinorum offensio, et ecclesiasticarum rerum nocitura perditio. Nam dum longè latèque diffuso tractu terrarum commeantum impeditur celeritas nuntiorum, quò aut non queat regiis auditibus decedentis praesulis transitus innotesci aut de successore morientis episcopi libera principis electio praestolari, nascitur saepe et nostro ordini de relatione talium difficultas et regiae potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis pontificibus sustinet injuriosa necessitas. Unde placuit omnibus pontificibus Hispaniae[9] atque Galliae, ut salvo privilegio uniuscujusque provinciae licitum maneat deinceps Toletano pontifici quoscumque regalis potestas elegerit et jam dicti Toletani episcopi judicium dignos esse probaverit, in quibuslibet provinciis in praecedentium sedium praeficere praesules, et decedentibus episcopis eligere successores; ita tamen, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinationis suae tempus infra trium mensium spatium proprii metropolitani praesentiam visurus accedat, qualiter ejus auctoritate vel disciplina instructus condignè susceptae sedis gubernacula teneat. Quòd si per desidiam aut neglectu quolibet constituti temporis metas excesserit, quibus metropolitani sui nequeat obtutibus praesentari, excommunicatum se per omnia noverit, exceptò si regia jussione impeditum se esse probaverit. Hanc quoque definitionis formulam, sicut de episcopis, ita et de ceteris ecclesiarum rectoribus placuit observandam.

VII.

De recepto testimonio personarum qui per legem quae de promotione exercitus facta est testificandi licentiam perdiderunt.

Omnis disciplina sic subjectos debet arguere ut spem veniae non videatur auferre, nec funditus curvationis inducere jugum sed temperantiae semper adhibere consultum. Et ideo quia legem illam a domino Wambane principe editam, quae de progressione est exercitus annotata, hujus principis nostri et domini Ervigii mansuetudo temperare disposuit, adeo annuente nobis glorioso et religiosissimo Ervigio principe nostro necessarium hoc sanctum concilium definivit, ut hi qui per supradictam legem testificandi dignitatem perdiderunt, recepto testimonio pristinae dignitatis causas exsequi possint debitae actionis, qualiter nobilitatis solitae titulum reportantes et quae de praeteritis legitimè testificare voluerint licentiae obtineant votum, et a judicibus nullis prohibitionibus arceantur, hoc videlicet adjicientes, ut si quid in praeteritis testificare voluerunt, si pro sola hujus rei infamatione rejecti sunt, testimonio suo nuper conquirant quod in praeteritis conquirere poterant, tantùm si illo tempore quo in praeteritis ad testimonium dicendum vocati sunt et supradictae legis institutionibus reprobati aut aliam criminis notam eos tunc non habuisse patuerit, aut tricennium tunc effluxisse quum ad testimonium fuerant prolati hi qui eos reprobaverant manifestè convicerint.

VIII.

De his qui uxores suas divortio intercedente relinquunt.

Praeceptum Domini est ut excepta causa fornicationis uxor a viro dimitti non debeat. Et ideo quicumque citra culpam criminis supradicti uxorem suam quacumque occasione reliquerit, quia quod Deus junxit ille separare disposuit, tamdiu ab ecclesiastica communione privatus et coetu omnium christianorum maneat alienus, quamdiu et ad societatem relictae conjugis redeat, et partem sui corporis honesta lege conjugii sinceriter amplectatur et foveat. Hi tamen qui jam admoniti a sacerdote semel et bis terque ut corrigantur ad carum suae conjugis noluerint redire consortium, ipsi se suis meritis et a palatinae dignitatis officio separabunt, et insuper generosae dignitatis testimonium, quamdiu in culpa fuerint, amisuri sunt, quia carnem suam discidii jugulo tradiderunt.

IX.

De confirmatione legum, quae in judaeorum nequitiam promulgatae sunt, juxta earumdem legum praefixum ordinem titulorum, qui in eodem canone annumeratur.

De judaeorum autem execranda perfidia discretis titulorum sententiis editas noviter a glorioso principe leges vigilanti sensuum intentione perlegimus, discreto etiam gravitatis pondere earum instituta probavimus. Et quia debitae rationis judicio editae synodali indagatione probatae sunt, irrevocabili deinceps judiciorum ordine pro eorum excessibus tenebuntur, id est: Lex de commemoratione priscarum legum quae in judaeo-

9 In E. 4. T. 1. 2. desunt verba: atque Galliae.

rum transgressionibus promulgatae sunt, atque de novella confirmatione earum. Item de blasphematoribus sanctae Trinitatis. Item ne judaei aut se aut filios suos vel famulos suos a baptismi gratia subtrahant. Item ne judaei more suo celebrent Pascha vel carnis circumcisionem exerceant, ac ne christianum quemquam a fide Christi dimoveant. Item ne judaei sabbata ceterasque festivitates ritus sui celebrare praesumant. Item ut omnis judaeus diebus dominicis et in praenotatis diebus ab opere cesset. Item ne judaei more suo dijudicent escas. Item ne judaei ex propinquitate sui sanguinis connubia ducant, et ut sine benedictione sacerdotis nubere non audeant. Item ne judaei religioni nostrae insultantes sectam suam defendere audeant, ac ne a fide refugientes alibi se transducant, et ne quislibet fugientes eos suscipiat. Item ne christianus a judaeo quodcumque muneris contra fidem Christi accipiat. Item ne judaei libros illos legere audeant quos christiana fides repudiat. Item ne judaeis mancipia deserviant vel adhaereant christiana. Item si se judaeus christianum esse testatur et ob hoc non velit a se rejicere mancipium christianum. Item professio judaeorum quomodo unusquisque ad fidem veniens indiculum professionis suae conscribere debeat. Item conditiones judaeorum ad quas jurare debeant his qui ex eis ad fidem venientes professiones suas dederint. Item de christianis mancipiis judaeorum quae se non prodiderint christiana, sive de publicatoribus eorum. Item ne judaei a quolibet potestate accepta extra regiam ordinationem christianum quemque imperare, plectere vel distringere audeant. Item ut judaeorum servi necdum adhuc conversi si ad Christi gratiam convolaverint libertati donentur. Item ne judaei administratorio usu sub ordine villicorum atque actorum christianam familiam regere audeant, et de damnis eorum qui his talia ordinanda injunxerint. Item ut judaeus ex aliis provinciis vel territoriis ad regni nostri ditionem pertinentibus veniens episcopo loci vel sacerdoti se praesentare non differat, vel quid huic in toto observari conveniat. Item qualiter concursus judaeorum diebus institutis ad episcopum fieri debeat. Item ut quicumque judaeum secum obsequentem habuerit, expetente sacerdote, eum apud se retinere non audeat. Item ut cura omnis distringendi judaeos solis sacerdotibus debeatur. Item de damnis sacerdotum vel judicum qui in judaeos instituta legum adimplere distulerint. Item ne judices quidquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum conniventiam judicare praesumant. Item ut episcopi tunc immunes habeantur a damnis, quum eorum presbyteres ea quae ipsi non correxerint ad eos non remiserint corrigenda. Item de servata[10] principibus miserendi potestate in his qui conversi ad fidem Christi veraciter fuerint. Item ut episcopi omnes judaeis ad se pertinentibus libellum hunc de suis editum erroribus tradant, et ut professiones eorum vel conditiones in scriniis ecclesiae condant. Quarum omnium legum promulgatio gravida sicut synodali judicio comprobata, ita generali omnium nostrorum definitione in eorum erit deinceps excessibus exercenda.

X.

De his qui ad ecclesiam confugium faciunt.

Pro his qui quolibet metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter et jubente gloriosissimo domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit, ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam vel residentes inde abstrahere, aut quodcumque nocibilitatis vel damni seu spolii residentibus in loco sancto inferre, sed esse potiùs his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum in triginta passibus ab ecclesiae janùis progredi, in quibus triginta passibus uniuscujusque ecclesiae in toto circuitu reverentia defendetur; sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt in extraneis vel longè separatis ab ecclesia domibus nullo modo obcelentur, sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculis progrediendi aditum obtinebunt, qualiter et requisitae naturae usum debitis expleant locis et nullo teneantur eventu necessitudinis, qui dominicis se defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare tentaverit et ecclesiasticae excommunicationi subjaceat, et severitatis regiae ferietur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerint, si juxta priscorum canonum instituta his qui eos competunt sacramenta reddiderint et sacerdos ecclesiae ipsius ab ecclesiae foribus non abstraxerit, aut fuga talium si venerit sacerdoti quaerenda est, aut damnorum sententia secundùm electionem principis hujusmodi sacerdotibus irroganda.

XI.

De cultoribus idolorum.

Praecepta Domini sunt dicentis: *Non facies sculptile neque omnem similitudinem quae est in coelo desuper et quae in terra deorsum, neque horum quae sunt in aquis sub terra: non adorabis ea neque coles.* Itemque: *Qui immolat diis occidetur praeter Domino soli.* Item: *Vir aut mulier qui facit malum in conspectu Domini Dei tui et transgrediuntur pactum illius ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos, solem et lunam et omnem militiam coeli quae non praecepi, et hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter et verum*

10 BR. E. 4. T. 1. 2. reservata.

esse repereris, et abominatio facta est in Israël, et duces virum ac mulierem qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas civitatis tuae et lapidibus obruentur. Praecepta haec Domini non in ultione sed in terrore delinquentium apponentes non mortis per hanc sententiam promulgamus, sed cultores idolorum, veneratores lapidum, accensores facularum et excolentes sacra fontium vel arborum admonemus, ut agnoscant quòd ipsi se spontaneae morti subjiciunt qui diabolo sacrificare videntur. Mortis enim nomen diabolus appellatur sicut de eo scriptum est: *Et erat illi nomen mors:* ac proinde omne sacrilegium idolatriae vel quidquid illud est contra sanctam fidem in quo insipientes homines captivati diabolicis culturis inserviant, sacerdotis vel judicis instantia, inventa haec sacrilegia eradantur et exterminata truncentur; eos verò qui ad talem horrorem concurrunt et verberibus coërceant et onustos ferro suis dominis tradant, si tamen domini eorum per jurisjurandi attestationem promittant se eos tam sollicitè custodire, ut ultrà illis non liceat tale nefas committere. Quòd si domini eorum nolint hujusmodi reos in fide sua suscipere, tunc ab eis, a quibus coërciti sunt, regiis conspectibus praesententur, ut principalis auctoritas liberam de talibus donandi potestatem obtineat: domini tamen eorum, qui nuntiatos sibi talium servorum errores ulcisci distulerint, et excommunicationis sententiam perferant, et jura servi illius quem coërcere nolunt se amisisse cognoscant. Quòd si ingenuorum personae his erroribus fuerint implicatae et perpetua excommunicationis sententia ferientur et arctiori exilio ulciscentur.

XII.

De interdicto temporis constituti quo debeat concilium celebrari.

Placuit huic venerando concilio, ut juxta priorum canonum instituta episcopi singularum provinciarum annis singulis in quacumque provincia calendis novembribus concilium celebraturi conveniant. Quisquis autem in praedictis calendis novembribus pro celebratione synodi venire distulerit, excommunicationi debitae subjacebit.

XIII.

Conclusio definitionum, in qua et Deo gratiae referuntur et pro principe exoratur.

Praemissis his omnibus synodalibus gestis quae honesto decretorum fine complevimus, perpetuum his robur per manuum nostrarum subscriptionem annectimus, dantes in his gloriam et honorem immortali Deo et Domino nostro, quò inspirante et determinationis nostrae sententia viguit et probitas causarum honesto se fine complevit, cujus sanctae Trinitatis poscimus inenarrabile nomen et gloriosam ineffabilis potentiae majestatem, ut det amatori Christi serenissimo domino nostro atque amantissimo Ervigio principi, cujus jussu ad hunc meruimus advocari conventum, imperare clementer, regnare feliciter, habere de clementia fructum, obtinere de justitia praemium, de pietate trophaeum, quo et hìc invictus victor hostium semper appareat, et post diuturna hujus aevi curricula ad regnum aeternae vitae cum suis omnibus coronandus perveniat, praestante[11] Deo et salvatore Jesu Christo domino nostro qui cum Deo Patre et Sancto Spiritu unus in Trinitate vivit et gloriatur Deus in secula seculorum. Amen.

Consummatum est hoc sanctum concilium die octavo calendarum februariarum anno regni feliciter primo serenissimi atque clementissimi domini nostri Ervigii regis, era DCCXIX.

Pontifices.

Ego Julianus indignus urbis regiae Toletanae sedis episcopus haec synodica instituta a nobis edita subscripsi.

Julianus Dei gratia Hispalensis[12] ecclesiae sedis episcopus haec synodica instituta a nobis edita subscripsi.

Ego Liuva indignus Bracarensis sedis episcopus haec synodica instituta a nobis edita subscripsi.

Ego Stephanus Emeritensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Asphalius[13] Abilensis[14] ecclesiae episcopus subscripsi.

Leander Ilicitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Palmacius Urcitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Concordius Palentinae ecclesiae episcopus subscripsi.

Riccila Accitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Sempronius Arcavicensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Memorius Segobricensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Spera-indeo Italicensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Geta Iliplensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Tructemundus Elborensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Isidorus Setabiensis ecclesiae episcopus subscripsi.

11 BR. E. 4. T. 1. 2. te praestante Deo...... vivis et gloriaris.

12 BR. Spalitanae.

13 In BR. E. 4. omnium episcoporum nomina praecedit pronomen *ego*; atque scribitur *sedis* pro voce *ecclesiae*.

14 T. 2. Elensis.

Gaudentius Valeriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Deodatus Segobiensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Genitivus Tudensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Froaricus Portucalensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Felix Iriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Antonius[15] Bastitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Proculus Bigastrensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Attila Cauriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Reparatus Besensis[16] ecclesiae episcopus subscripsi.

Providentius Salamanticensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Sisebado Tuccitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Argibado Eliberitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Ella Segontiensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Severianus[17] Oxomensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Pacensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Theodulfus Astigitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Samuel Malacitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Gundulfus Lamecensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Euphrasius Lucensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Theoderacius Assidonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Abbates.

Balderedus[18] abbas subscripsi.
Florentius abbas subscripsi.
Gratimus[19] abbas subscripsi.
Faustinus abbas subscripsi.

Vicarii episcoporum.

Annibonius presbyter, tenens vicem domini mei Gildemiri Complutensis ecclesiae episcopi, subscripsi.

Vincentius presbyter, agens vicem domini mei Felicis episcopi Dianiensis ecclesiae, subscripsi.

Asturius diaconus, agens vicem domini mei Hospitalii episcopi Valentinae ecclesiae, subscripsi.

Viri illustres officii palatini.

Sesuldus[20] haec instituta quibus interfui annuens subscripsi.
Recaredus similiter subscripsi.
Witiza similiter subscripsi.
Wimar similiter subscripsi.
Teudila similiter subscripsi.
Ostrulfus similiter subscripsi.
Salamirus similiter subscripsi.
Theudefredus similiter subscripsi.
Ildigisus similiter subscripsi.
Severianus similiter subscripsi.
Theudulfus similiter subscripsi.
Vitulus similiter subscripsi.
Egila similiter subscripsi.
Adeliuvus similiter subscripsi.
Ataulphus similiter subscripsi.

Quibus omnibus synodalibus gestis decretis atque peractis et debitam reverentiam honoris impendimus et patulum auctoritatis nostrae vigorem his innectere procuramus; ideoque praemissas has constitutiones synodicas a praesenti die vel tempore, id est ab octavo calendas februarias anno primo regni nostri nullus audeat contemnere, nullus etiam praeterire, nemo earumdem constitutionum audebit jura convellere, nullus temerator haec decreta subvertet, nemo illicitator vel contemptor vigorem his institutionibus subtrahet; sed generaliter per cunctas regni nostri provincias haec canonum instituta nostrae gloriae temporibus acta et auctoritatis debitae fastigio praepollebunt, et irrevocabili judiciorum exercitio, prout constitutae sunt, in omnibus regni nostri provinciis celebres habebuntur. Si quis autem haec instituta contemnat, contemptorum se noverit damnari sententia, id est ut juxta voluntatem nostrae gloriae et excommunicatus a coetu nostro resiliat, et insuper decimam partem rei suae fisci partibus sociandam amittat: quòd si nihil habuerit facultatis unde praedictam compositionem exsolvere possit, absque aliquo infamio sui quinquaginta eum oportebit ictibus verberari. Edita lex in confirmatione concilii Toleto sub die octavo calendas februarias anno feliciter primo regni gloriae nostrae.

In nomine Domini Flavius Ervigius rex hoc legis nostrae edictum in confirmatione hujus concilii promulgatum subscripsi.

Decretum[21] piissimi atque gloriosissimi principis nostri Gundemari regis.

Flavius Gundemarus rex veneralibus pa-

15 BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Antonianus.
16 BR. Vasensis.
17 E. 4. T. 1. 2. Siberitanus.
18 U. G. Baldefredus.
19 BR. Gratianus. T. 1. 2. Gratinius.
20 In BR. E. 4. U. G. virorum illustrium nominibus praeponitur: *ego.*

21 Deficit hoc decretum in BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Quanam verò ratione hoc loco inscribitur? si conjectari fas est, nulla alia fortasse, nisi quia ejus materia atque doctrina ad sextum praecedentis concilii numerum aut canonem pertinere videtur: quod et de sequenti Carthaginensium sacerdotum constitutione dicendum.

tribus nostris Carthaginensibus sacerdotibus. Licèt regni nostri cura in disponendis atque gubernandis humani generis rebus promptissima esse videatur, tunc tamen majestas nostra maximè gloriosiori decoratur fama virtutum, quum ea quae ad divinitatis et religionis ordinem pertinent aequitate rectissimi tramitis disponuntur; scientes ob hoc pietatem nostram non solùm diuturnum temporalis imperii consequi titulum, sed etiam aeternorum adipisci gloriam meritorum. Nonnullam enim in disciplinis ecclesiasticis contra canonum auctoritatem per moras praecedentium temporum licentiam sibi de usurpatione praeteriti principes fecerunt, ita ut quidam episcoporum Carthaginensium provinciae non revereantur contra canonicae auctoritatis sententiam passim ac liberè contra metropolitanae ecclesiae potestatem per quasdam fratrias et conspirationes inexploratae vitae omnes episcopali officio provehi, atque hanc ipsam praefatae ecclesiae dignitatem imperii nostri solio sublimatam contemnere, perturbantes ecclesiastici ordinis veritatem ejusque sedis auctoritate, quam prisca canonum declarat sententia, abutentes. Quod nos ultrà modò usque in perpetuum fieri nequaquam permittimus, sed honorem primatus juxta antiquam synodalis concilii auctoritatem per omnes Carthaginensis provinciae ecclesias Toletanae ecclesiae sedis episcopum habere ostendimus, eumque inter suos coëpiscopos tam honoris praecellere dignitate quàm nominis, juxta quod de metropolitanis per singulas provincias antiqua canonum traditio sanxit et auctoritas vetus permisit. Neque eamdem Carthaginensem provinciam in ancipiti duorum metropolitanorum regimine contra patrum decreta permittimus dividendam, per quod oriatur varietas schismatum quibus subvertatur fides et unitas scindatur; sed haec ipsa sedes sicut praedita est antiqua nominis sui ac nostri cultu imperii, ita et in totius provinciae polleat ecclesiae dignitate et praecellat potestate. Illud autem quod jam pridem in generali synodo concilii Toletani a venerabili Euphemio episcopo manus subscriptione notatum est, Carpetanae provinciae Toletanam esse sedem metropolim, nos ejusdem ignorantiae sententiam corrigimus, scientes proculdubio Carpetaniae regionem non esse provinciam sed partem Carthaginensis provinciae, juxta quod et antiqua rerum gestarum monumenta declarant. Ob hoc quia una eademque provincia est, decernimus ut sicut Baetica, Lusitania vel Tarraconensis provincia vel reliquae ad regni nostri regimina pertinentes secundùm antiqua patrum decreta singulos noscuntur habere metropolitanos, ita et Carthaginensis provincia unum eumdemque, quem prisca synodalis declarat auctoritas, et veneretur primatem et inter omnes comprovinciales summum honoret antistitem: neque quidquam contempto eodem ultrà fiat, qualia hactenus arrogantium sacerdotum superba tentavit praesumptio. Sanè per hoc auctoritatis nostrae edictum amodo et vivendi damus tenorem et religionis vel innocentiae legem, nec ultrà postmodùm inordinata licentia ab episcopis similia fieri patimur, sed per nostram clementiam praeteritae negligentiae pietatis intuitu et veniam damus et indulgentiae opem concedimus, et dum sit magna culpa hactenus deliquisse, majoris tamen ac inexpiabilis censura tenebit obnoxios qui hoc nostrum decretum ex auctoritate priscorum patrum veniens temerario ausu violare tentaverit, nec ultrà venia delicti adepti, si dehinc honorem ejusdem ecclesiae quilibet Carthaginensium sacerdotum contempserit, subiturus proculdubio inobediens tam degradationis vel excommunicationis ecclesiasticae sententiam, quàm etiam nostrae severitatis censuram. Nos enim talia in divinis ecclesiis disponentes credimus fideliter regnum imperii nostri ita divino gubernaculo regi, sicut et nos cultui ordinis zelo justitiae accensi et corrigere studemus et in perpetuum perseverare disponimus.

Flavius Gundemarus rex hujus edicti constitutionem pro confirmatione honoris sanctae ecclesiae Toletanae propria manu subscripsi.

Ego Isidorus Hispalensis ecclesiae provinciae Baeticae metropolitanus episcopus, dum in urbem Toletanam pro occursu regio evenissem, agnitis his constitutionibus assensum praebui atque subscripsi.

Ego Innocentius Emeritensis ecclesiae provinciae Lusitaniae metropolitanus episcopus, dum in urbem Toletanam pro occursu regio advenissem, agnitis his constitutionibus assensum praebui atque subscripsi.

Ego Eusebius Tarraconensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Sergius Narbonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Joannes Gerundensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Ilergius ecclesiae Egarensis episcopus subscripsi.

Ego Licerius ecclesiae Egiditanae episcopus subscripsi.

Ego Maximus ecclesiae Caesaraugustanae episcopus subscripsi.

Ego Mumius ecclesiae Calagurritanae episcopus subscripsi.

Ego Floridius ecclesiae Tirasonensis episcopus subscripsi.

Ego Elias ecclesiae Cauriensis episcopus subscripsi.

Ego Goma ecclesiae Olyssiponensis episcopus subscripsi.

Ego Fulgentius ecclesiae Astigitanae episcopus subscripsi.

Ego Emila ecclesiae Barcinonensis episcopus subscripsi.

Ego Theodorus ecclesiae Aurisinae episcopus subscripsi.

Ego Joannes Pampilonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Benjamin ecclesiae Dumiensis episcopus subscripsi.

Ego Agapius Tuccitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Gundemarus ecclesiae Besensis episcopus subscripsi.

Ego Argebertus Portucalensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Theuchristus Salamanticensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Ego Vitulacius ecclesiae Laberricensis episcopus subscripsi.

Ego Leoncianus ecclesiae Lotebensis episcopus subscripsi.

Ego Pisinnus ecclesiae Eliberitanae episcopus subscripsi.

Ego Justinianus ecclesiae Abilensis episcopus subscripsi.

Ego Venerius ecclesiae Castulonensis episcopus subscripsi.

Constitutio[22] Carthaginensium sacerdotum in Toletana urbe apud sanctissimum ejusdem ecclesiae antistitem.

Convenientibus nobis in unum pro religione et fide quam Christo debemus, placuit, ne quid ultrà in nobis absurdum vel illicitum oriatur, alterna collatione decretum justissimae promulgare sententiae, quo perspicuè clareat inter nos ordo ac disciplina ecclesiasticae dignitatis, et agnoscatur fraternae concordia pacis. Tali ergo dispositione necessarium contuentes ob studium nostri ordinis communi electione decrevimus, congruum esse provida dispositione judicium, fatentes hujus sacrosanctae Toletanae ecclesiae sedem metropolitani nominis habere auctoritatem, eamque nostris ecclesiis et honoris anteire potestate et meritis; cujus quidem principatus nequaquam collationis nostrae conniventia nuper eligitur, sed jam dudum existere antiquorum patrum synodali sententia declaratur, ea dumtaxat concilii forma, quae apud sanctum Montanum episcopum in eadem urbe legitur habita. Proinde ergo dispositionem nostram instructae collationis definitione celebrantes elegimus, ne quis ultrà comprovincialium sacerdotum inani ac perversa contemptione obnitatur hujus sacrosanctae ecclesiae Toletanae primatum contemnere, neque pervicaci schismatum studio ad summos sacerdotalium infularum ordines remota hujus sedis potestate a nobis quempiam sicut hactenus factum est provehere. Talem itaque specialiter a nobis ac successoribus nostris deferre dignitatis honorificentiam huic ecclesiae pollicemur, qualem in decretis sanctorum conciliorum beatissimi patres metropolitanis ecclesiis decreverunt; hujus ergo et nos reverentiae observationem fideli custodia pollicemur, hujus honorificentiam conservare diligenti prospectu a successoribus nostris per metas sequentium aetatum volumus. Sanè quicumque ex nobis vel successoribus nostris haec statuta transcenderit, anathema sit domino nostro Jesu Christo atque a culmine sacerdotali dejectus perpetuae excommunicationis sententia praedamnetur. Facta constitutio sacerdotum in urbe Toletana sub die decimo calendarum novembrium anno regni primo piissimi atque gloriosissimi Gundemari regis era DCXLVIII.

Protogenes sanctae ecclesiae Segontiensis episcopus hanc decreti nostri professionem pro firmitate subscripsi.

Theodorus sanctae ecclesiae Castulonensis episcopus subscripsi.

Minicianus sanctae ecclesiae Segobiensis episcopus subscripsi.

Stephanus sanctae ecclesiae Oretanae episcopus subscripsi.

Jacobus Mentesanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Magnentius sanctae ecclesiae Valeriensis episcopus subscripsi.

Theodosius sanctae ecclesiae Arcavicensis episcopus subscripsi.

Marinus sanctae ecclesiae Valentinae episcopus subscripsi.

Conantius sanctae ecclesiae Palentinae episcopus subscripsi.

Poscarius sanctae ecclesiae Segobricensis episcopus subscripsi.

Vincentius sanctae ecclesiae Bigastrensis episcopus subscripsi.

AEtherius sanctae ecclesiae Bastitanae episcopus subscripsi.

Gregorius sanctae ecclesiae Oxomensis episcopus subscripsi.

Presidius sanctae ecclesiae Complutensis episcopus subscripsi.

Sanabilis sanctae ecclesiae Elotanae episcopus subscripsi.

Suggestio servi vestri Sesuldi.

Meam extremitatem ad sanctitatis vestrae deduco memoriam et ut saepe pro extremitate servi tui orare jubeas instanter suggero; de cetero autem ad relatum sanctitatis vestrae deduco, quod convenientia servorum vestrorum fuit per humilem vestrum dominum Emilanem ut per voluntatem Dei et vestram in ecclesia vestra sacerdotio fungatur; et quia in ipsa dioecesi talis nec melior invenitur, pro eo domino suas suggestiones miserunt, ut si Deus domino aditum dede-

22 Deest haec constitutio in BR. E. 4. T. 1. 2. U. G.

rit jubeatis venire, ut per manus vestras et illud perficiatur et aliud quod adhuc in suspensum est et desiderantes domino de vultu vestro laeti efficiamur. Si verò aliter est vestra praevisio, cui vultis ordinationem vestram dirigite, qui causam vestram perficiat, et ordo vester incolumis persistat.

Alia proprii vernuli vestri Sunilani suggestio.

Ad relatum sanctitatis vestrae deducimus, quòd per Dei electionem omnes sacerdotes vestri et cuncti filii ecclesiae in unum convenientes requisierunt a me per humilem vestrum dominum Emilanem, ut per Dei et vestram ordinationem in ecclesiam Mentesanae civitatis pontifex ordinetur: et quia eum humilitas cum sanctitate adornat et origo generis reddit illustrem, suggero clientulus tuus, ut si Deus beatitudinis vestrae aditum dederit ob restaurandas ecclesias vestras, ad vestros usque humillimos non dedignemini accedere, quatenus famulorum vestrorum electio vestris sacris manibus compleatur. Si tamen casus seculi in aliquid excellentiae vestrae obviaverit, ordinate cui jusseritis ex fratribus vestris scribere, qui vestra compleat jussa, et ampliùs ecclesia vestra in desolatione non permaneat. Sic Christi gratiam eximietas vestra sine fine percipiat.

Alia suggestio Ermegildi Joanni et servis ejus.

Per Sesuldum filium vestrae beatitudini notuit pro humili vestro domino Emilane, ut si Deo et domino placitum fuerit, in ecclesiarum ordine pontifex ordinetur; ita et nos servi vestri suggerimus, ut si Deus aditum domino dederit, jubeatis usque hìc fastigium pati, ut per manus vestras sit completum. Si verò, quod absit, aliqua occasio seculi domino obviaverit, suggerimus ut cui vult sanctitas vestra domino vestro notescat, quia persona vestra electionem vestrorum impleat, sic vitae aeternae praemium accipiatis.

LVIII.

CONCILIUM[1] TOLETANUM DECIMUM TERTIUM

ERA DCCXXI.

ANNO REGNI EXCELLENTISSIMI ERVIGII PRINCIPIS QUARTO.

Illibatae caritatis instinctu alternis visionum obtutibus redditi et in unum coetum fautore Deo pariter aggregati, in ecclesia videlicet sanctorum apostolorum Petri et Pauli, anno regni quarto serenissimi Ervigii principis sub die pridie nonas novembres era DCCXXI, quum unusquisque nostrum debitis locaretur in sedibus, adfuit idem princeps pleno fidei ardore subnixus et humilitatis gratia decoratus, qui synodico coetui deliberationis suae vota commendans et ut pro se Domino instantissimè deprecarentur expostulans, hoc praesertim est alloquutus sufficienti exhortatione concilium ut ecclesiasticae disciplinae quae congruunt et corrigendis moribus quae conveniunt tractatus nostri evidentia sancirentur. Deinde religiosa vota suae clementiae quibus subveniendum miseris definivit synodali conventui confirmanda commisit, offerens videlicet sacris pontificibus tomum, obsecrans pariter et obtestans, ut quidquid illic venustioris esset calami respersione congestum synodalis potentiae conderetur ordine titulorum. Tunc nos pro suscepto a principe tomo gloriam dedimus Deo, et eidem principi benediximus glorioso. Idem tamen princeps postquam votorum suorum insinuationem peregit, a conventu concilii gratiosus exivit. Tunc post praesentiae principalis abscessum hoc in tomi ipsius alligatione invenimus exaratum.

1 Deest hoc concilium in A. et E. 3. desumptum est ex codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

KK

In nomine Domini Flavius Ervigius rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus.

Ecce, sanctissimi religiosa pietate excolendi pontifices et divini cultus instantissimi sectatores, coram coetus vestri reverentia humilis devotusque prosternor, reclinis assisto, promptus astipulor, primùm de conventus vestri aggregatione Patri luminum gratiarum copiam solvens, deinde votorum meorum studia vestris judiciis dirimenda committens. Neque enim fas est quemquam, etiamsi bonum sit opus, sine consilio agere, quum tamen multùm prosit bona cum consilio bonorum egisse. Unde ut brevi exhortatione perorem vota mea, quibus remedia pietatum exerceri delector, sensibus paternitatis vestrae agnoscenda insinuo, quae tamen ne oblitu quodam memoriam fugiant et relationi propriae curarum ea intercapedo subducat, in hujus tomi complicatione accipite renotata. Illud primùm volenti mihi miseris parcere convenit intimare, quòd divulsam per tyrannidem nostri corporis partem in societatis nostrae gremio conamur reducere: etenim retroactis divae memoriae praecessoris nostri Wambae regis temporibus quae in profanatoribus patriae, qui cum Paulo quodam tyrannidem assumpserunt, illata sit sententia ultionum, quò per judicii universalis edictum amisso testimonio rebusque propriis caruerunt, cuncta haec vestrae sanctitudini nota sunt, quos tamen et in collegio societatis nostrae recipere et rebus quibus fas fuerit devovimus revestire; nam et de accusatis modum volumus ponere justissimae inquisitionis[2], quòd sive de religiosis sive de laicis quisque accusationis cujusquam studio propulsatus non occultis fraudibus vel violentiis comprimatur, nec ad dandam professionem violenter arctetur sed in communi omnium examine judicetur, qui secundùm publicae professionis suae tenorem aut offensibilis debitas damnationis poenas excipiat aut innocens ex judicio omnium comprobatus clarescat. Nam quid jam de tributorum fiscalium exactionibus referam, quorum redhibitiones tantis debitorum cumulis increverunt, ut si exigi penitus jubeantur et status subruat funditus populorum et fragmine collisionis eorum ultimum terra sentiat propriae prolapsionis excidium? Unde his et talibus privatis seu etiam fiscalibus servis remedia pietatis praeoptans nostra gloria affluenter impendere, omnes tributorum exactiones, quae apud illos de retroactis temporibus rejacent usque ad primum annum celsitudinis nostrae, mansuetudo nostra illis omittendas laxavit et stylo propriae auctoritatis remittendas instituit, quas etiam auctoritates sacrosancto coetui vestro relegendas elegit. Illud quoque adjiciens loquar, quod votis nostris horribile et animis execrabile semper est, cum nobilitate conditio libertorum vel servorum etiam adaequata gentis nostrae statum degenerat: ob quam rem id nostrae gloriae animis placet, ut exceptis servis fiscalibus vel libertis abrasa deinceps hujus malae praesumptionis licentia nullus ex servitute quorumlibet, servus sit vel libertus, ad palatina officia transeat; quod si fecerit, illi serviturum proculdubio reducendum se noverit, ex quo aut conditionis propriae originem sumpsit aut libertatis titulum reportavit. His votorum meorum insinuationibus allegatis quaeso ut fortia paternitatis vestrae adjutoria prorogetis. Luce enim clariùs constat quòd aggregatio sacrosancta pontificum quidquid censuerit observandum per Sancti Spiritus donum omni maneat aeternitate praefixum. Et ideo universitatem paternitatis vestrae atque sublimium virorum nobilitatem, qui ex aulae regalis officio in hac sancta synodo vobiscum consessuri praeelecti sunt, obtestor pariter et conjuro atque per ineffabile illud sanctae Trinitatis sacramentum convenio, ut quidquid in medio vestri se judicandum vel retractandum invexerit, tam quae per nos dicta quàm etiam cetera quae vestris auditibus se ingesserint audienda, cum omni vigore justitiae et temperamento misericordiae dirimere procuretis, quò cum omni reverentia patrum praecedentium regulis subdita totius unanimitatis vestrae sententia non aliunde quàm ex veritatis fonte procedat, sicque et his quae praemissa sunt solidum deliberationis stylum promptissimè apponatis, et reliqua adhuc quae necessaria sunt in peragendis ecclesiasticae regulae disciplinis et dirimenda tractetis, et dirempta religiosiori sub diligentia conscribatis, qualiter dum doctrinam respergitis salutarem in populis, Christum dominum in emolumento justitiae capiatis; ut et vobis praedicantibus et nobis implentibus quae divinis oculis complacent, sit utrisque partibus et in hoc seculo de lucro animarum ineffabile gaudium, et in futuro de perventione[3] aeternitatis praemium inconvulsum. Datum sub die pridie nonas novembres anno feliciter quarto regni gloriae nostrae in Dei nomine Toleto.

Perlecto igitur praeeuntis tomi necessario institutionum exorsu priùs de fide sanctae Trinitatis sermocinationis nostrae coepit esse principium: profitentes pariter et credentes ea quae de hac sancta Trinitate et evangelia tradunt et apostolorum sanctiones instituunt, sicut Nicaena synodus hoc pietatis sacramentum exposuit, sicut Constantinopolitana definitio sanxit vel primi Ephesini

2 Æ. E. 4. T. 1. 2. perquisitionis.

3 T. 1. 2. proventione.

coetus atque Chalcedonensis evidens doctrina constituit, juxta quod etiam sacrosancti symboli elucubrata professio claret, quae in missarum solemnitatibus patula cunctorum acclamatur fidelium voce.

Symbolum Nicaeni concilii.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, &c.

Post hujus sanctae fidei dispositam structuram quasi super solidissimam petram ceterorum negotiorum sequentium construximus fabricam, ut eò firmitate inconvulsibili durent quò super fundamentum verae fidei fuerint constructa perenne. Unde et has in commune sententias, quas principis hortatu construendas accepimus, communi voto edidimus, quas etiam aeterno reverentiae vigore observandas fore censemus.

I.

De reddito testimonio dignitatis eorum quos profanatio infidelitatis cum Paulo traxit in societatem tyrannidis.

Praeconabile signum est illis semper negotiis interesse, quae et a pietate incipiunt et per pietatis viscera temperantur. Pietas enim, ut ait Apostolus, ad omnia utilis est: cujus virtutis admirabili dono cor gloriosi atque religiosissimi principis nostri divino igne succensum decrevit pariter et elegit, ut in unum coetum omnes Hispaniae aggregati pontifices illa decernerent, quae et gravedines pressurarum removeant et sublevationis opem dejectis opulenter impendant. Primo igitur negotiorum exorsu, hortante pariter et jubente religiosissimo domino nostro Ervigio rege, decernendum nobis occurrit, ut omnes quos scelerata quondam contra gentem et patriam conjuratio Pauli in perfidiam traxit et titulo testimonii honestioris abegit, ad statum dignitatis pristinae redeant et nulla deinceps illis ob hoc catena judicialis obsistat, sed omnes ita generosae stirpis ac nobilitatis propriae subeant decus ut praeteritae infidelitatis nullum perferant dedecus. Quod etiam et de filiis eorum decernimus observandum, qui post admissum parentum praememoratae profanationis scelus nati esse produntur, sive de ceteris omnibus qui ex tempore divae memoriae Chintilani regis simili hucusque infamationis nota respersi sunt. Et quia incassum a servitute exuitur qui spoliis premitur, hoc etiam adjiciendum praecelsi principis nostri clementia jussit, ut aggregati coetus nostri sententia definiret quò cum recepto testimonio dignitatis congruis alerentur substantiis. Unde consonam votis ejus sententiam praeformantes elegimus, ut ea quae de rebus eorum nulli donata neque in stipendiis data, sed tantum fisci sunt juribus applicata, unusquisque quod cuique proprium fuerit incunctanter per auctoritates regias possidendum recipiat, et receptum proprii arbitrii libertate disponat. Illa verò quae de eorum bonis largitione principali cuilibet donata vel in stipendio data sunt, in eorum jure quibus concessa sunt perpetim tenebuntur. Hujus ergo pietatis sententiam quam ordinante praedicto glorioso principe nostro formavimus si quis immutandam elegerit, et tantae misericordiae fabricam subruere tentaverit, per judicium omnipotentis Dei anathema sit.

II.

De accusatis sacerdotibus seu etiam optimatibus palatii atque gardingis, sub qua eos justitiae cautela examinari conveniat.

Secundae collationis objectu res nostro coetui lacrymanda occurrit, quae tantò est synodalis judicii pondere abigenda, quantò immensam stragem populis afferat pariter et ruinam: etenim decursis retro temporibus vidimus multos et flevimus ex palatini ordinis officio cecidisse, quos et violenta professio ab honore dejecit et trabale regum factione judicium aut morti aut ignominiae perpetuae subjugavit. Quod importabile malum et impietatis facinus exhorrendum religiosi principis nostri animus abolere intendens generali omnium pontificum arbitrio retractandum invexit, et ultrici synodalis potentiae auctoritate cohibendum instituit. Unde congruam devotioni ejus sententiam decernentes hoc in commune decrevimus, ut nullus deinceps ex palatini ordinis gradu vel religionis sanctae conventu, regiae subtilitatis astu vel profanae potestatis instinctu sive quorumlibet hominum malitiosae voluntatis obnixu citra manifestum et evidens culpae suae indicium ab honore sui ordinis vel servitio domus regiae arceatur, non antea vinculorum nexibus illigetur, non quaestioni subdatur, non quibuslibet tormentorum vel flagellorum generibus maceretur, non rebus privetur, non etiam carceralibus custodiis mancipetur, neque adhibitis hinc inde injustis occasionibus abdicetur, per quod illi violenta, occulta vel fraudulenta professio extrahatur: sed is qui accusatur gradum ordinis sui tenens et nihil antè de supradictorum capitulorum nocibilitate persentiens, in publica sacerdotum, seniorum atque etiam gardingorum discussione deductus et justissimè perquisitus aut obnoxius reatui detectae culpae legum poenas excipiat, aut innoxius judicio omnium comprobatus appareat. Illos tamen quos in locis talibus manere constiterit unde nocibilis perfugii suspicio sit, aut eos quos pro conturbatione terrae diligentiùs oporteat custodiri, hos sine aliquo vinculorum vel injuriae damno sub libera custodia consistere oportebit; sic tamen repulso omni terrore sub circumspecta et diligenti custodia habeantur, ut tempus quo judicari eos

oporteat nullo modo sub fraudulentia dilatetur, quo ab uxoribus vel propinquis atque etiam rebus suis diutissimè separati professionem suam videantur dedisse inviti: quae tamen si[4] data fuerit, modis omnibus non valebit, sed juxta superiorem ordinem illud tamen pro vero accipietur quod ex ore ejus genitum generali fuerit judicio comprobatum. Nam et de ceterorum ingenuorum personis, qui palatinis officiis non haeserunt et tamen ingenuae dignitatis titulum reportare videntur, similis ordo servabitur; qui etiamsi pro culpis minimis, ut assolet, flagellorum ictibus a principe verberentur, non tamen ex hoc aut testimonium amissuri sunt aut rebus sibi debitis privabuntur. Quòd si de infidelitatis crimine quidquam eis objicitur, simili ut superiùs praemissum est ordine judicandi sunt. Quod synodale decretum, divino ut confidimus spiritu promulgatum, si quis regum deinceps aut temeranter custodire neglexerit aut malitiosè praeterire praeelegerit, quò quisquis de personis taxatis aliter quàm praemissum est praedamnetur, aut astu congestae malitiae perimatur vel dejectus sui ordinis loco privetur, sit cum omnibus qui ei ex delectatione consenserint in conspectu altissimi Dei Patris et unigeniti Filii ejus atque Spiritus Sancti perenni anathemate ultus, et divinis vel aeternis addicetur ardoribus concremandus: et insuper quidquid contra hanc regulam sententiae nostrae aut in persona cujuscumque fuerit actum aut de rebus accusatae personae extiterit judicatum nullo vigore subsistat, quò persona ipsa aliter quàm decernimus judicata aut testimonii sui dignitatem amittat aut quaestu rei propriae careat. Nec enim haec et talia promentes, principibus domesticae correctionis potestas adimitur: nam specialiter de laicis illis quos non culpa infidelitatis adstringit sed aut servitii sui officio torpentes aut in commissis sibi actibus reperiuntur esse mordaces[5] vel potiùs negligentes, erit principi licitum hujusmodi personas absque aliquo eorum infamio vel rei propriae damno et servitii mutatione corrigere et in commissos talium alios qui placeant transmutare.

III.

De tributorum principali relaxatione in plebe.

Tertii ordinis gloriosae insinuationis occursu liberalitas principalis longè latèque diffusa nostro se invexit coetui agnoscenda, quae sicut ex puro fonte regiae provisionis processit, ita synodalis conventus debet sanctione praestringi. Et ideo religiosi principis nostri Ervigii regis affectus in toto gentis suae ambitu usquequaque porrectus de virtute in virtutem quodammodo gradiens et quasi quibusdam passibus ad meliora conscendens, hoc per stylum regiae auctoritatis decrevit, ut omne tributum praeteritorum annorum usque in annum primum regni sui, quod in privatis sive in fiscalibus populis rejacet, absolutionis perpetuae debeat sanctione laxari, ea tantùm de ipsis tributis praecipiens thesauris publicis exhiberi, quae exacta et non illata fuisse constiterint. Quod pietatis beneficium admirantes non solùm vigorem gloriosae definitioni ejus apponimus, sed et perpetuae excommunicationi eum qui contra haec venerit subjiciendum esse sancimus.

IV.

De munitione prolis regis.

Pridianae diei exercitia gloriosa, quibus per trium capitulorum annotationem pietas principalis se monstravit eximia, cogunt coetus nostri reverentiam aliquid promulgare, quo valeat et pietati regiae vicem beneficentiae reddere et principali soboli ad futurum prodesse. Providentia enim salutaris semper est utilis, immo semper est utile quod ad veram pertineat salutem. Et ideo piae sollicitudinis cura extenti defensionis decretum, promulgare praeelegimus in regiam prolem, et tuitionis in futurum obtendere pietatem qui paternis beneficiis nequivimus reddere vicem. De hoc sanè principe nostro Ervigio rege id nos definisse conveniet, cujus providè pacato imperio regimur, affectu fovemur, praemiis fruimur, qui profanatoribus perditum libertatis decus restituit, qui de accusatis modum quo justissimè examinentur decrevit, qui terram gentis propriae et illaesam ab hoste servavit et multiplici tributorum relaxatione erexit; et ideo qui tot erga gentis suae populos ejus beneficia persentimus, dignum est ut saltem ejus filiis fortia tuitionis ad futurum adminicula prorogemus. Contestamur ergo omnes praesentes et absentes seu etiam futuris temporibus subsequentes sacerdotes vel principes seu cujuscumque honoris aut ordinis homines coram Deo et sanctis angelis ejus, ut nullus ad futurum posteritati ejus vel gloriosae conjugi suae Liuvigotoni reginae, atque his qui gloriae suae filiis vel filiabus conjuncti esse noscuntur, seu etiam qui adhuc conjuncti non sunt sed protinus conjungendi sunt, injustas laedendi occasiones exquirat; nullus occultè vel publicè per quae abdicentur malitiae suae contra eos vota extendat, non eos gladio vel qualibet perniciosa factione interimat; nullus consilium vel opus quibus injustè dejiciantur vel nudentur rebus exhibeat; nullus his injustè violentum tonsurae signaculum imprimat; nullus vestem contra ordinem gloriosae conjugis ejus vel filiabus suis atque nuris mutare praesumat; nullus etiam extra evidentis cul-

4 Æ. E. 4. T. 1. 2. etsi.

5 E. 4. mendaces.

pae indicium aut exiliis eos relegandos inducat, aut eorum corporibus quarumlibet detruncationum vel flagellorum inferat detrimenta, quò cum praememoratis omnibus omnis ejus in tota ad futurum gloriosa posteritas laesionis injustam non perferat notam, nec rerum sentiat detrimenta. Si quis autem hominum, cujuslibet sit ordinis aut honoris huic nostrae sententiae non acquiescens filios filiasve gloriae suae unà cum serenissima conjuge sua Liuvigotone regina vel supradictis omnibus amodo vel quandoque sine justo partis suae negotio aut laedendos impetierit aut dejiciendos elegerit, vel ex propria deliberatione consenserit quò aut de rebus sibi debitis injustè expoliati nudentur, aut dolo vel machinamento quolibet dejiciantur, sit aeterno anathemate ultus et futuri examinis judicio condemnatus.

V.

Ne defuncto principe relictam ejus conjugem aut in conjugio sibi quisque aut in adulterio audeat copulare.

Execrabile facinus et assuetae admodum iniquitatis est opus defunctis regibus superstitis ejus conjugis regale torum appetere, et horrendis pollutionum maculis sordidare. Quis enim christianorum aequanimiter ferat defuncti regis conjugem alieno postmodum connubio uti aut sequuturi principis libidini subjugari, ut quae fuit domina gentis sit in postmodum prostibulum foeditatis, et quae toris extitit regalibus honoris regii sublimitati conjuncta stupris eorum vel conjugiis, quibus pridem dominata est, abdicetur ut reproba? Quid ergo si moriuntur principes? numquid inhonorandas relinquunt sui corporis partes? aut quia ad gaudia coelestia christiani transeunt reges, propterea ad contumeliam in seculo eorum devocandae sunt conjuges? Nusquam ergo inhonorum esse oportet quod honorandum convenit opportunè haberi. Nulli ergo licebit superstitem reginam sibi in conjugio ducere, non sordidis contactibus maculare: non hoc sequuturis regibus licitum, non cuiquam hominum licebit esse permissum. Quod si facere tale aliquid quisquam praesumpserit, quò aut superstitem reginam post decedentis principis mortem sibi in connubio copulet aut adulterina pollutione contaminet, sive sit rex sive quislibet hominum qui hujus nostrae sanctionis sententiam violare praesumpserit, sit ab omni christianorum communione seclusus et sulphureis cum diabolo contradatur ignibus exurendus. Quicumque igitur hujus institutionis nostrae praesumpserit convellere vel abradere sanctionem, sit nomen ejus abrasum et deletum de libro vitae, ut tartareas judicii poenas excipiat qui haec decreta honestatis devoverit violanda.

VI.

Ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus de servitute quorumlibet deinceps aut libertis ad palatinum officium quocumque tempore transeat.

Saepe offuscat nobilium genus suberectum servitutis importabile dedecus, quod et generosos adaequatum infamat et dominis plerumque notam proditionis importat. Multos enim ex servis vel libertis plurimùm ex regio jussu novimus ad palatinum fuisse pertractos officium, qui tamen affectare cupientes sublimitatem honoris quam illis subtrahebat natio offuscatae originis, dum aequales dominis per susceptum palatinum officium facti sunt, in necem dominorum suorum vehementiùs grassaverunt, et quod nefas est dicere, etiam hi qui a dominis suis libertatis beneficio potiuntur ipsi quoque dominis suis regio jussu tortores existunt. Nam quid jam si praecedentium et antiquorum historica narratione memoremus excidia, in qua obscena servitutis conditio dominorum saepe suorum casum operiens et regnum pariter labefactare fecit et dominos? Ac proinde hortante pariter ac jubente praedicto gloriosissimo principe hoc nostri coetus aggregatio observandum instituit, ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus servorum atque etiam libertorum quorumlibet deinceps ad palatinum quandoque transire permittatur officium, nec etiam locorum fiscalium atque etiam proprietatis regiae adminiculatores vel actores fieri quolibet tempore admittantur, sed conditionis suae usum deinceps unusquisque servorum vel libertorum veraciter reminiscens ita sibi ab ordine palatino extorris proficiat, ut dominis suis vel dominorum suorum posteritati nec noceat nec aequalis existat. Quòd si deinceps quorumcumque sit libertus seu etiam servus vel omnis eorum adfutura progenies, qui post hujus sanctionis nostrae sententiam ad officia praemissa accedat, illic quolibet tempore aut serviturus aut obsequendus modis omnibus contradatur, ex quo aut servitutis originem duxit aut libertatis decus subire promeruit.

VII.

De his qui pro accidentia jurgiorum altaria nudare praesumunt vel luminaria ecclesiae subtrahunt.

Vae his qui faciunt opus domini fraudulenter et desidiosè, propheticus sermo annuntiat; et si illi *vae* incurrunt qui negligenter opus domini faciunt, quod supplicium merebuntur qui divinae servitutis cultum malitia intercedente ab altariis Christi subducunt? illos dicimus qui obstinatae mentis dolositate confusi, quum aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum pupugerit, insana illico te-

meritate abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum malitia intercedente subducunt, et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo, quod pejus est, inferunt. Unde si hujusmodi pro fraterno odio homicidae reatu adstringitur, pro contemptu divino quid poenae merebitur? etenim juxta quod divinus sermo increpitat: *Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si quis autem peccaverit in Deum, quis pro eo rogaturus est?* facilè ergo talium sacerdotum excessibus illa Domini sententia coaptabitur, qua malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim: *Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me erunt ignobiles.* Quicumque ergo sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cujuslibet doloris vel amaritudinis permotus aut altare divinum vestibus sacratis exuere praesumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accinxerit, seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei subtraxerit vel extingui praeceperit aut quodcumque lugubritatis in templo Dei induxerit, atque, quod pejus est, occasionem nutrierit unde de templis Domini aut officia consueta desint aut oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defraudari, si eum anteà verae poenitudinis coram metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuae mancipatus juxta superiorem sententiam domini et loci sui dignitate se noverit et honore privari; illis proculdubio personis ab hac ultionum sententia separatis, quae aut contaminationem sacrorum ordinum vel subversionem sanctae fidei metuentes aut hostilitatem vel obsidionem perferentes, seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes talia fecisse contigerit, in quorum facto plùs humilitas qua Deus placetur quàm interni laboris dolositas declaratur.

VIII.

Ne admonente metropolitano quisquam ex confinitimis ad locum ubi invitatur venire contemnat.

Si generaliter obediendum omni fratri in tantum a Christo praecipitur, ut non solùm si angariati fuerimus passibus mille obedientiae vota paremus, sed etiam gemino id caritatis officio peragamus, jam quomodo obediendum est praeeminenti? Quibus Apostolus ita obedire praecepit ne de inobedientia fratris videantur ullo modo contristari. Accidit enim multoties ut causa salutis alicujus vel collationis necessariae evocati a principe vel metropolitano confinitimi sacerdotes venire differant, et diversis excusationibus agant, quibus implere quae jubentur omittant. Hac de re nascitur et difficultas ordinibus et contemptus majoribus: et ideo si quis episcoporum a principe vel metropolitano suo admonitus designato sibi dierum rationabili ad veniendum spatio sive pro festivitatibus summis, Pascha scilicet, Pentecoste et Nativitate Domini celebrandis, sive pro causarum negotiis seu pro pontificibus consecrandis vel pro quibuslibet ordinationibus principis, excepta inevitabili necessitate infirmitatis quae testibus possit comprobari idoneis, ad constitutum diem venire distulerit, contemptorum se noverit excommunicatione mulctari: si tamen exceptis suprà taxatis capitulis aut fluminum aut aërum procellosa immensitas ad praefinitum diem aditum ei subduxerit properandi, quod tamen et hoc ipsum convinci idoneis testibus oportebit. Hanc etiam et illi ex pontificibus sententiam merebuntur accipere qui exortos contra se clamores negotiorum admoniti a metropolitano distulerint emendare atque compescere, aut si admoniti ut ad judicium primae sedis accedant aut per se noluerint properare aut vades suos neglexerint legaliter informatos dirigere.

IX.

De confirmatione concilii Toletani duodecimi quod factum est anno primo gloriosissimi Ervigii regis.

Licèt unanimi consensionis nostrae judicio gesta synodalia Toletani concilii duodecimi acta sunt atque disposita, quae anno primo gloriosi principis Ervigii in hac urbe regia celebrata sunt, nunc tamen iterato inconvulsibilis nostrae definitionis assensu ea ipsa gesta, prout gesta sunt vel conscripta, omni temporum aeternitate valitura decernimus et omnimodae soliditatis vigore firmamus juxta ordinem capitulorum, qui in eisdem gestis conscriptus esse probatur, id est: De agnita et confirmata praeelectione fastigii principalis in nomine gloriosi domini nostri Ervigii regis. Item: De his qui poenitentiam non[6] sentientes accipiunt. Item: De culpatorum receptione vel communione apud ecclesiam. Item: Ut in locis ubi episcopus non fuit numquam episcopus ordinetur. Item: De quorumdam consuetudine sacerdotum foedissima, qui oblatis Deo per se sacrificiis non communicant. Item: De concessa Toletano pontifici generalis synodi potestate, ut episcopi alterius provinciae cum conniventia principum in urbe regia ordinentur. Item: De recepto testimonio personarum qui per legem quae de promotione exercitus facta est testificandi licentiam perdiderunt. Item: De his qui uxores suas divortio intercedente relinquunt. Item: De confirmatione legum quae in judaeorum nequitiam promulgatae sunt juxta earumdem legum praefixum ordi-

6 E. 4. T. 1. non consentientes.

nem titulorum, qui in eodem canone annumerantur. Item: De his qui ad ecclesiam confugium faciunt. Item: De cultoribus idolorum. Item: De interdicto temporis constituti quo debeat concilium celebrari. Item: Conclusio definitionum in qua et Deo gratiae referuntur et pro principe exoratur: statuentes videlicet, ut qui contra supradictorum capitulorum decreta venire praesumpserit, et ecclesiasticae excommunicationis sententia feriatur et ad legem illam gloriosi principis, quae in confirmatione ejusdem concilii facta est, teneatur obnoxius.

X.

Utrùm audeant ministrare hi qui poenitentiam accipiunt in sacerdotio constituti.

Tertii diei necessario collationis eventu visum nobis est antiquorum patrum indagare de poenitentum regulis institutum: etenim digno nobis venerandus honore sanctissimus frater noster Gaudentius Valeriensis sedis episcopus per vicarium personae suae ad concilium destinatum congressus est nostri reverentiam coetus, insinuans sacrosancto synodali conventui quòd incommodae valetudinis nimietate praeventus per manus impositionem subactus fuisset poenitentiae legibus. Sed utrùm accepta poenitentia liceret sibi praecepta sui ordinis contrectare mysteria vel missarum solita explere officia, per synodalia instructionis se maluit certificari responsa. Tunc collatis in unum de hujusmodi canonicis instrumentis hoc sancta synodus definivit, ut reconciliatione praemissa soliti ordinis retentet officia. Si enim regulae praecedentium patrum eos qui poenitentiam in discrimine mortis accipiunt et nulla de se manifesta scelera confitentur, si adsit tamen in his et talibus probitas morum, ad ecclesiasticos gradus pervenire permittunt, quantò magis ut hi qui in ipso sacerdotio constituti poenitentiam accipiunt a sui ordinis officio retrahantur, tantùm si se ipsi mortalium criminum professione propria non notarunt? Quum enim omnis sacerdos tunc sibi licitum sacrificare sciat, quando a malis actibus vacat; qua ratione qui poenitentiae remedium suscipit quod datur in remissionem peccati a sacrificiis divinis se abigit? Poenitentia enim ad hoc suscipitur, ut et peccatum diluat et peccati sordes hominem[7] iterare non sinat: qui ergo confidit per susceptam poenitentiam dimissa sibi peccata, cur confidenter ad altare Domini non accedat, vel cur ordinis sui non audeat retentare officia, quum hoc alteri non liceat nisi ei qui se a peccatis abstineat? etenim quum poenitentiam accipimus, ad similitudinem conditoris nos reformasse conamur: reformatio igitur ipsa medicamentum est quo delentur piacula. Si enim medicamentum istud assumitur, rectè creatori suo anima reformatur, rectè etiam sacrificandi Deo cultus assumitur, quia in eo similitudo conditoris agnoscitur: si autem poenitentiae medicamentum subtrahitur quod in remissionem peccatorum accipitur, ad similitudinem factoris uspiam non venitur. Etenim poenitentia, ut dictum est, in remedium peccati accipitur, sacerdotium verò propter munditiam retentatur, ut hoc sacerdotis et vita ita fructu bonorum operum floreat, quo et in se delicti passiones extinguat et praedicamento suo in aliis peccati regnum potentialiter destruat. Huic igitur taliter, ut praemisimus, sacerdoti viventi quid oberit si post acceptas poenitentiae leges divinis altaribus propitiationis[8] offerat panes? Aut numquid poenitentiae donum, quod in remedium fit peccati, in prohibitionem devocandum est sacramenti? Nusquam ergo poenitentiae praecepta privabunt jura coelestia: poenitens enim abstinere a peccatis pariter et negotiorum secularium tumultibus debet, non ab iis quae sancta videntur et summa sese abstrahere, quae operantem plùs expiant quàm commaculando deturpant. Scriptum est enim: *Sacerdos ad omnem mortuum non accedat;* id est mortalium criminum se implicatione non polluat. Non enim dixit Deus, ut sacerdos ad sancta quaeque non auderet accedere, de quibus praeceperat ut nullo modo sacerdos de sanctis exiret, sed ut mortis opera non auderet contingere: ergo abigenda sunt ab omni sacerdote quae maculant, exercenda quae mundant. His ergo rationabili sanctione[9] praemissis hoc sancta synodus definivit, ut stante priscorum canonum sanctione quicumque pontificum vel sacerdotum deinceps per manus impositionem poenitentiae donum exceperint, nec se mortalium criminum professione notaverint, tenorem retentandi regiminis non omittant, sed per metropolitanum reconciliatione poenitentium more suscepta solita expleant ordinis sui officia vel cetera mysteriorum sibi credita sacramenta. Hoc tantùm est observandum, ut si aut ante acceptionem poenitentiae adjudicatus nec reconciliatus reperitur pro culpis aut si in ipsa perceptione poenitentiae implicatum se dixerit mortalibus factis, juxta aestimationem metropolitani abstinere hujusmodi oportet a praemissis officiis: ceterùm si, ut dictum est, sub poenitentiae perceptione consistens nihil mortalis criminis se admisisse praedixerit, tamen quod fateri hominibus erubescit absconsum intra claustra sui pectoris delitescit, noverit ipse sibi de se potestatem esse concessam, ut juxta conscientiae suae fiduciam, utrùm audeat aut non audeat sacrificare Deo ex sui potiùs ar-

7 Æ. omnino iterari non sinat. 8 E. 4. propositionis. 9 Æ. sermocinatione.

bitrii potestate quàm ex nostri judicii permissione procedat.

XI.

Ne quis alienum clericum vel monachum suscipiat fugientem.

Multae super hoc capitulum patrum praecedentium sententiae manaverunt, quo multiplici prohibitione sancitum est, ut alterius clericum nemo sollicitare, nemo fugientem recipere, nemo etiam aut obcelare aut ordinare auderet. Sed quia abundante iniquitate et refrigescente caritate nec honestas attenditur nec cupiditas inhibetur, agendum est ut quos impunis admonitio non emendat evidens sententia damnationis coërceat. Placuit ergo, ut nullus alienum presbyterum, abbatem, ministrum sive subdiaconum vel quemlibet clericum seu etiam monachum fugientem vagumque suscipiat, non ad fugam suadeat, non fugae latibulum praebeat, non apud se habito vel retento humanitatem impendat, non occasiones quibus quasi se nesciente alibi lateat turpi oppositione confingat; nam horum omnium casibus non solùm turpatur honestas sed et frequenti dolorum acerbitate confoditur[10] fraternitas. Etenim si dicat quis simplici animo alterius clericum suscepisse nec nosse eum fugitivum existere, tunc evidens innocentiae suae puritas approbanda est, quando eum quem suscepit et infra octo dies juxta legum sanctionem judici praesentaverit et infra tempus legibus constitutum illic fugitivum reduxerit unde per fugam vagabundus exivit. Quicumque ergo ex pontificibus seu sacerdotibus vel ministris ceterisque religiosis hujus institutionis nostrae violaverit sanctionem, si hujusmodi susceptor episcopus est et eum quem suscepit, cum his quae habere potuit et ei a quo evagatus est sine dilatione restituet, et insuper ut verè sacrilegus et transgressor institutionis paternae tanto tempore excommunicatum et remotum se a suis officiis noverit esse, quanto eum qui fugiit sub sua potestate contigerit remorasse. Si autem hujus institutionis nostrae praevaricator presbyter, diaconus vel quilibet ex religiosis videatur haberi, reddito eo cum rebus sibi debitis quem suscepit ipse solus apud eum anno integro sub poenitentiae censura deputatus tenebitur, cujus fugitivum suscepisse monstratur. Quicumque tamen talibus humanitatem impenderint, eadem et simili censura legum exquirendos et obstringendos se noverint, qua susceptores fugitivorum legis sanctione praemonentur adstringi. Illi tamen qui praedecessorum suorum id actum esse temeritate contendunt, tunc immunes ab hujus ultionis sententia habebuntur, si a tempore ordinationis suae infra duorum mensium spatium, ejus qui apud se est et latebram publicaverint et personam domino fugitivi reduxerint. His sanè, qui de confinitimis episcopis ceterisque ecclesiarum rectoribus ad metropolitanum suum pro causarum suarum necessitate confugiunt, sicut licentia talibus perfugii datur, ita hi qui eos susceperint damnari utpote receptores fugitivorum non poterunt, praesertim si et publicè illos apud se habeant et eos cum quibus actiones habuerint ad reposcentis vocem conventuros admoneant.

XII.

De non excommunicandis a proprio episcopo personis illis quae ad metropolitanum suum negotia sua suggesturi accesserint.

Quicumque ex clericis vel monachis causam contra proprium episcopum habens ad metropolitanum suum causaturus accesserit, non antè debet a proprio episcopo excommunicationis sententia praedamnari, quàm per judicium metropolitani sui, utrùm dignus excommunicatione habeatur, possit agnosci. Quòd si ante judicium quis episcoporum in talium personas excommunicationis sententiam prompserit[11], illis penitus quos ligaverint absolutis, in se illam noverit retorqueri sententiam: quod etiam et inter metropolitanos convenit observari, si praegravatus quis a metropolitano proprio ad alterius provinciae metropolitanum molestiam pressurae suae agnoscendam intulerit[12], aut si inauditus a duobus metropolitanis ad regios auditus negotia sua perlaturus accesserit, et ob hoc excommunicationis jugulum a proprio episcopo illi videatur infigi, hoc tantùm est observandum, ut si priùs unumquemque excommunicationem contigerit suscepisse antequam a proprio episcopo ad alium pertransiret, tamdiu excommunicatus apud eum cujus judicium petiit habeatur, quamdiu excommunicatoris sui objectibus, utrùm justè an injustè alligatus sit, agnoscatur.

XIII.

De relatione gratiarum quae post peractionem concilii Deo et principi persolvuntur.

His ergo omnibus synodicis institutis subscriptionis nostrae robur apponimus et sub terrore divino perenni ea quae decrevimus memoriae consecramus, dantes immortali Deo nostro gloriam pariter et honorem, cujus inspiratione aguntur omnia quae salubriter exercentur: invictissimo quoque atque religiosissimo principi Ervigio regi multiplicem gratiarum exhibitionem persolvimus, cujus clementissimo jussu in unum coetum

10 Ex reliquis praeter BR. in quo: confunditur.
11 Æ. E. 4. T. 1. 2. praemiserit.
12 Æ. T. 2. detulerit.

aggregandi convenimus. Sit illi pax optabilis et beata: ducat quoque tempora procursu longioris aevi felicia, et post imperialia terreni regni sceptra coronandus perveniat ad coelestia regna, praestante Jesu Christo domino Deo et salvatore nostro, qui cum Deo Patre et Sancto Spiritu unus in Trinitate vivit et gloriatur Deus in secula seculorum. Amen.

Pontifices.

Ego Julianus indignus sanctae ecclesiae Toletanae metropolitanus episcopus instituta a nobis definita subscripsi.

Ego Liuva Bracarensis et Dumiensis episcopus.

Ego Stephanus Emeritensis episcopus.
Ego Floresindus Hispalensis episcopus.
Ego Leander Ilicitanus episcopus.
Ego Palmatius Urcitanus episcopus.
Ego Concordius Palentinus episcopus.
Ego Mummulus Cordubensis episcopus.
Ego Antonianus Bastitanus episcopus.
Ego Theudericus[13] Assidonensis episcopus.
Ego Stercorius Aucensis episcopus.
Ego Geta Iliplensis episcopus.
Ego Monefonsus Egiditanus episcopus.
Ego Froaricus[14] Portucalensis episcopus.
Ego Gregorius Oretanus episcopus.
Ego Agricius Complutensis episcopus.
Ego Proculus Bigastrensis episcopus.
Ego Miro Conimbriensis episcopus.
Ego Crescitarus Biterrensis episcopus.
Ego Cecilius Dertosanus episcopus.
Ego Ella Segontiensis episcopus.
Ego Sonna Oxomensis episcopus.
Ego Sempronius Arcavicensis episcopus.
Ego Reparatus Vesensis episcopus.
Ego Cuniuldus Italicensis episcopus.
Ego Alaricus[15] Auriensis episcopus.
Ego Gundulfus Lamecensis episcopus.
Ego Felix Iriensis episcopus.
Ego Attila[16] Cauriensis episcopus.
Ego Bellitus Ossonovensis episcopus.
Ego Euphrasius Lucensis episcopus.
Ego Joannes Pacensis episcopus.
Ego Oppa Tudensis episcopus.
Ego Asturius Setabitanus episcopus.
Ego Deodatus Segoviensis episcopus.
Ego Tructemundus Elborensis episcopus.
Ego Sisebado[17] Tuc.itanus episcopus.
Ego Vincentius Magalonensis episcopus.
Ego Onegisis[18] Avilensis episcopus.
Ego Theodulfus Astigitanus episcopus.
Ego Gratinus Egabrensis episcopus.
Ego Sarmata Valentinus episcopus.

Ego Onemundus[19] Salamantinus episcopus.

Ego Brandila Laniobrensis episcopus.
Ego Florus Mentesanus episcopus.
Ego Olipa Segobricensis episcopus.
Ego Euredus Ilerdensis episcopus.
Ego Ara Olyssiponensis episcopus.

Abbates.

Absalius abbas.
Faustinus abbas.
Gerontius abbas.
Castorius abbas.
Gabriel abbas.
Sisebertus abbas.
Felix abbas[20].
Wisandus abbas[21].
Vincentius abbas[22].

Vicarii episcoporum.

Pacatus indignus abbas, agens vicem Suniefredi Narbonensis sedis episcopi, haec instituta synodalia ubi interfui subscripsi.

Spasandus archidiaconus agens vicem Cypriani Tarraconensis episcopi.

Laulfus diaconus agens vicem Idalii Barcinonensis episcopi.

Gisebertus diaconus agens vicem Ausemundi episcopi de Loteba.

Fredebadus abbas agens vicem Valderedi Caesaraugustani episcopi.

Veremundus abbas agens vicem Clari Elenensis episcopi.

Gratianus[23] presbyter agens vicem Joannis[24] Egarensis episcopi.

Sisuldus abbas agens vicem Stephani Carcassensis episcopi.

Audericus presbyter agens vicem Rogati Beatiensis episcopi.

Secorius[25] abbas agens vicem Gaudilani Emporitani episcopi.

Stabilius abbas agens vicem Jacobi Gerundensis episcopi.

Baroncellus diaconus agens vicem Antherii Tirassonensis episcopi.

Calumniosus diaconus agens vicem Samuelis Malacitani episcopi.

Cixila presbyter agens vicem Wisifredi Ausonensis episcopi.

Joannes abbas agens vicem Reginei Aucensis episcopi.

Felix abbas agens vicem Ergabadi Eliberitani episcopi.

Samuel presbyter agens vicem Felicis Dianiensis episcopi.

13 Æ. T. 2. Theuderacius. E. 4. T. 1. Theuderacus.
14 Æ. Fodaricus.
15 Æ. T. 2. Hilarius. E. 4. T. 1. U.G. Alarius.
16 Æ. E. 4. T. 1. 2. Atala.
17 Æ. T. 2. Sisebaldo.
18 Æ. T. 2. Unigius. E. 4. Onisis.
19 Æ. T. 2. Holemundus Salamanticensis.
20 Æ. T. 2. archipresbyter.
21 Æ. T. 2. archidiaconus.
22 Æ. T. 2. primiclerius.
23 Æ. T. 2. Gratinus.
24 Æ. T. 2. Argibadonii episcopi Eliberitani.
25 E. 4. Sedecorius.

Citrunius abbas agens vicem Euphrasii Calagurritani episcopi.

Dexter diaconus agens vicem Primi Agathensis episcopi.

Vincolamus diaconus agens vicem Attilani Pampilonensis episcopi.

Audebertus abbas agens vicem Gudiseli Oscensis episcopi.

Leopardus abbas agens vicem Aurelii Asturicensis episcopi.

Habitus diaconus agens vicem Potentini Verecensis episcopi.

Tuentius presbyter agens vicem Riccilani Accitani episcopi.

Florentius presbyter agens vicem Leuberici Urgelitani episcopi.

Vincentius abbas agens vicem Gaudentii Valeriensis episcopi.

Viri illustres officii palatini.

Ostrulfus comes haec instituta ubi interfui annuens subscripsi.

Wadamirus comes Scanciarum et dux similiter.

Reccaredus comes Scanciarum et dux similiter.

Argemirus comes Cubiculi et dux similiter.

Egica comes Scanciarum et dux similiter.

Isidorus comes Thesaurorum et dux similiter.

Sisebutus comes Scanciarum et dux similiter.

Valdericus comes civitatis Toletanae similiter.

Vitulus comes Patrimonii similiter.

Cixila comes Notariorum similiter.

Sunifredus[26] comes Scanciarum et dux similiter.

Gisclamundus comes Stabuli similiter.

Guiliangus[27] Spatarius et comes similiter.

Aldericus[28] Spatarius et comes similiter.

Adeliubus comes Scanciarum similiter.

Theudila procer similiter.

Salamirus comes Scanciarum similiter.

Ataulfus comes Cubiculariorum similiter.

Nilacus Spatarius et comes similiter.

Severinus comes Spatariorum similiter.

Trasericus Spatarius et comes similiter.

Audemundus procer similiter.

Sisimirus Spatarius comes et dux similiter.

Trasimirus procer similiter.

Torrosarius[29] comes Spatarius similiter.

Recaulfus procer similiter.

In nomine Domini Flavius Ervigius rex omnibus privatis sive fiscalibus populis.

Magnum pietatis est praemium quo removentur gravedines pressurarum, quia illud semper ante Dei oculos perfectae miserationis sacrificium approbatur, quo fit relevatio miserorum et ex hoc salvatio inducitur terrae per quod praessurae subvenitur humanae. Judicium est quippe salutare in populis quando sic commissa reguntur, ut nec incauta exactio populos gravet nec indiscreta remissio statum gentis faciat deperire. Tempora ergo nostrae gloriae misericordiae beneficiis condienda sunt, ut parcente nobis Deo, ipsi quoque populis parcere videamur. Votivum igitur omnipotenti Deo meo cordis sacrificium delibare praeoptans, in nomine divino omnibus populis regni nostri tam privatis quàm etiam fiscalibus servis, viris seu etiam faeminis sub tributali exactione in provinciam Galliae vel Gallaeciae atque in omnes provincias Hispaniae consistentibus hoc decretum beneficum in Dei nomine prorogamus, ut quidquid in praeteritis annis de ratione tributi usque ad primum nostrae clementiae annum thesauris publicis redhibere videmini, totum vobis ex integro noveritis esse concessum, qualiter usque ad praedictum primum nostrae gloriae annum quidquid de ratione tributorum apud vos rejacet, sic totum donatum vobis a serenitate nostra habeatis, ut nullam ex hoc abinceps de praeteritis annis exactionem publicam pertimescatis; ea tamen ratione servata, ut ea quae in praeteritis exacta sunt et fisco nostrò illata non sunt ab his qui ea exegerunt in publico inferantur. Quòd si distulerint et hoc confestim inferre neglexerint, in quadruplum unà cum satisfactione disciplinae juxta quod nostra mansuetudo decreverit id ipsum thesauris publicis persolvent. Certè si quisquis ille dux, comes, tiuphadus, numerarius, villicus aut quicumque curam publicam agens tributa exacto sibi commisso annis singulis plenario numero non exegerit aut exacta apud se retinuerit, et ea statim thesauris publicis inferre neglexerit, duplata tributa ipsa de propriis rebus suis modis omnibus in publico inscribet. Hoc tamen speciali et evidenti serenitatis nostrae sententia definimus, ut nullus de supradictis comitibus, tiuphadis, vicariis, numerariis, seu quibuscumque curam publicam agentibus quascumque exactiones pro hoc negotio pietatis cuilibet ex vobis, quibus et relaxatio mansuetudinis nostrae conceditur, quodcumque exigere praesumpserit, aut quispiam eorum vobis pro tali causa aliquid abstulerit aut ab aliis oblata sibi acceperit, et pro his causis quibuslibet modis aliquid mutilare praesumpserit, in quadruplum de quidquid acceperit cui nostra clementia elegerit universa restituat. De terris verò vel vineis, quas pro eodem tributo quicumque supradictorum curam publicam agen-

26 Æ. E. 4. T. 1. 2. Suniefredus.
27 Æ. T. 2. Wiliangus.
28 Æ. T. 2. Audericus. E. 4. Altericus.
29 Æ. E. 4. Torresarius.

tium vobis privatis vel fiscalibus populis abstulit vel accepit, fruges aridas et liquidas exinde in praeteritis annis unusquisque exactor collegit in rationem ipsius tributi, hoc sibi imputet et terras ipsas vel vineas vobis de quorum jure ablatae sunt restituere non differat. Sic enim dignum est ut quod hujus pietatis nostrae sinceritate depromitur ita a cunctis sine cujusquam exactionis stimulo peragatur. Datum sub die calendas Novembris anno feliciter quarto regni nostri Toleto.

Lex in confirmatione concilii edita.

In nomine Domini Flavius Ervigius rex. Eximia synodalis auctoritas et veneranda est pariter et tremenda, quae in tantum per donum Sancti Spiritus agitur ut ex diversitate multorum animorum et cordium unum cor unamque animam fecisse monstretur, dum numerositas aggregata pontificum non per sententiam discrepat, non per stimulum diversa objectat, nec per judicium aliud unus quàm universitas format. Et ideo reverendum mihi conventum synodalis concilii, in cujus medio praesentia Sancti Spiritus se habitare promisit, devotè venerans instanterque honorans, ea quae illorum ore nostraeque gloriae hortatu digesta sunt in notitiam deducimus singulorum: illa dicimus synodalis concilii gesta, quae anno quarto regni nostri in Toletana urbe noscuntur esse confecta, quarum institutionum evidentia sine cunctatione omnibus innotescat, hîc ea praeelegimus specialiter renotanda. Est igitur primus canon: De reddito testimonio dignitatis eorum quos profanatio infidelitatis cum Paulo traxit in societatem tyrannidis, quos celsitudo nostra unà cum filiis per hujus nostrae legis edictum et testimonio nobilitatis pristinae uti et rebus quas per auctoritatis nostrae vigorem perceperint decernimus revestiri. Item secundus est titulus: De accusatis sacerdotibus seu etiam optimatibus palatii atque gardingis, sub qua eos justitiae cautela examinari conveniat, quos gloriae nostrae mansuetudo juxta ipsius canonis instituta nullis tormentorum generibus ante publicam discussionem subjici censuit, sed omnes qui deinceps fuerint accusati juxta sanctionem praedicti capituli erunt proculdubio judicandi. Unde id specialiter observandum fore censemus, ut quidquid contra hanc regulam sententiae nostrae vel praedicti canonis institutionem aut in personam cujusquam fuerit actum aut de rebus accusatae personae extiterit judicatum, juxta praedicti canonis instituta nullo vigore subsistat, quò persona ipsa aliter quàm decernimus judicata aut testimonii sui dignitatem amittat aut quaestu rei propriae careat. Tertius quoque canon est: De tributorum principali relaxatione in plebe, ubi nostrae gloriae auctoritate simul et exhortatione sancitum est, ut omne tributum praeteritorum annorum usque in annum primum regni nostri, quod in privatis sive in fiscalibus populis rejacet, absolutionis perpetuae debeat sanctione laxari: ea tantùm praecipiens thesauris publicis exhiberi, quae exacta et non illata fuisse constiterit. Quartus post haec sequitur canon: De munitione prolis, quem prompto voluntatis adnisu omnis conventus sacerdotum atque etiam seniorum condere praeelegerunt. Quintus canon sequitur: Ne defuncto principe relictam ejus conjugem quisquam sibi aut in conjugio aut in adulterio audeat copulare. Sextus deinde sequitur canon: Ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus de servitute quorumlibet aut libertis deinceps ad palatinum officium transeat: quod si fecerint, praesentis legis nostrae edicto ad propriae servitutis jugum modis omnibus reducendi sunt, qualiter aut dominis suis, si superstites sunt, aut eorum propinquis, quibus decedentium successio ex lege debetur, servituri tradantur. Post hunc septimus est canon: De his qui pro accidentia jurgiorum altaria nudare praesumunt vel luminaria ecclesiae subtrahunt. Octavus quoque canon sequitur: Ne admonente metropolitano quisquam ex confinitimis ad locum ubi invitatur venire contemnat. Nonus quoque canon subsequitur: De confirmatione concilii Toletani duodecimi quod factum est anno primo gloriae nostrae. Decimus huic canon adjungitur, ubi speciali sententia definitur: Utrùm audeant ministrare hi qui poenitentiam in sacerdotio constituti accipiunt. Undecimus quoque canon habetur: Ne quis alienum clericum vel monachum suscipiat fugientem. Duodecimus post haec canon scribitur: De non excommunicandis a proprio episcopo personis illis quae ad metropolitanum suum negotia sua suggesturi accesserint. Ultimus et tertius decimus post hunc canon subsequitur: De relatione gratiarum quae post peractionem concilii Deo et principi persolvuntur. Quae omnia praemissa synodalia institutionum decreta a praesenti die vel tempore omni cura omnique vigilantia per cunctas regni nostri provincias decernimus observanda, qualiter et perspicuum auctoritatis validae fastigium subeant et perpetuo vigoris ordine solidata persistant. Quamobrem sacrae hujus legis oraculo omnibus generaliter religiosis atque etiam laicis sub regni nostri ditione manentibus interdicimus pariter et jubemus, ut praedicta synodalia gesta nullus contemnat, nullus etiam praeterire aut convellere audeat, nemo notus harum constitutionum jura resolvat, nemo incognitus nescientiae suae objectibus excusare conjiciat; nam a praememorato superiùs die et tempore et auctoritatis debitae vigore pol-

lebunt et institutionum suarum regulis cunctorum universitas adstringetur. Si quis autem hujus nostrae legis violator extiterit ac non potiùs ea quae praemissa sunt custodierit, et diutinam ecclesiasticae disciplinae excommunicationem accipiat, et decimam partem rei suae fisci partibus sociandam amittat. Quòd si nihil habuerit facultatis unde praedictam compositionem persolvere possit, absque aliquo infamio sui quinquaginta eum oportebit ictibus verberari. Hujus igitur legis nostrae decretum, quod in confirmationem hujus sacri concilii noscitur promulgatum, gloriosae manus nostrae exaratione subscripsimus et ad perennem memoriam valorem ei perpetuum innodamus. Edita lex in confirmatione concilii Toleto sub die idus Novembris era DCCXXI. anno quoque feliciter quarto regni gloriae nostrae in Dei nomine.

LIX.

CONCILIUM[1] TOLETANUM DECIMUM QUARTUM

DECEM ET SEPTEM EPISCOPORUM

HABITUM ANNO QUINTO ERVIGII PRINCIPIS.

I.

De praememoratione aggregati concilii et relatione principalis edicti, quo jussum est synodum agitari.

Quum serenissimus et perspicuus princeps Ervigius gloriosus amator verae fidei, immo amabilis filius ecclesiae Christi, promissionis suae non immemor, ob confutandum Apollinaris dogma pestiferum, de quo sibi a Romano praesule fuerat nuntiatum, strenuo et invicto suae celsitudinis jussu nos omnes praeciperet aggregari in unum, hoc dedit speciale edictum, ut quia sicut oportebat pro tantae rei negotio pertractando generale concilium fieri varia adversitatum incursio non sineret, saltem adunata per provincias concilia fierent; et siquidem hìc primùm a nobis in urbe regia synodus ageretur, deinde in singulis quibusque provinciis singulare haberetur concilium, quo quidquid hìc actum per Toletanam synodum reliqui primarum sedium praesules suorum vicariorum relatibus comperissent, id etiam in postmodum ipsi per discreta provinciarum suarum concilia observarent, sicque haec nostri concilii gesta essent illis omnibus in toto communia, utpote ab ipsis edita atque ipsis coràm positis roborata quae utique per legatos suos confirmanda decreverant, quò ex hoc unum et indivisibile fieret cunctorum Hispanorum praesulum per totam Hispaniam vel Galliam synodale edictum, ex quo omnium metropolitanorum fuisset et assensibus promulgatum. Nos proinde Carthaginis provinciae praesules anno quo suprà sub die decimo octavo calendas Decembris in praememorata ecclesia debitis ordinibus consedentes causae hujus ordinem et totius rei negotia retexentes, quibus Romanae sedis fueramus litteris invitati, sic patula et communi sumus voce exorsi.

II.

De initio relationis quo concilium coepit gestorum synodalium et epistolae Romani pontificis facere mentionem.

Clara omnis notio populos Hispaniae implet, quòd decurrentis evoluti temporis serie per Romani praesulis bajulum gesta synodalia societati nostrae advecta sunt, quibus Constantinopolim Constantino pio et religioso principe mediante magna et sublimi copia aggregata pontificum Apollinaris dogma comperimus fuisse destructum: cum quibus etiam gestis Leonis quoque antiquae Romae pontificis invitatoria epistolaris gratiae consulta suscepimus, per quae omnis ordo gestorum gestaque ordinum dilucidè ut acta sunt nostris sensibus patuerunt. In cujus etiam glorioso[2] epistolae tractu ad hoc omnes prae-

1 Deest hoc concilium in A. Æ. E. 3. desumptum est ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

2 E. 4. T. 1. 2. U. G. gratioso.

sules Hispaniae invitati sunt, ut praedicta synodalia instituta quae miserat nostri etiam vigoris manerent auctoritate suffulta, omnibusque per nos sub regno Hispaniae consistentibus patescerent divulganda.

III.

De adversitate duplici qua non potuit generale concilium fieri.

Et haec siquidem totius allegationis illatio exhibita nobis est temporis infesti urgente pressura, quo non solùm tellus omnis hyemali stricta gelu glaciali nivium immensitate duruerat, sed et tunc quando e vicino ex generali concilio nos absolutos jam esse constabat. Quo gemino obsistentis causae obice praepediti generaliter iteratò tunc non quivimus aggregari, quos et vicina concilii absolutio propriis sedibus reddiderat imminutos et procellosi temporis adversitas non sinebat iterum adunari dispersos. Sed licèt in unum generaliter colligi per idem tempus Hispanorum omnium praesulum societas nequivisset, sparsis tamen sedibus atque locis praefatas gestorum regulas pertractandas suscepimus, susceptas perlegimus, approbantes in his de utrarumque Jesu Christi filii Dei differentia naturarum, quo gemina in eo voluntas et operatio praedicatur, recti dogmatis sensum, inculpandae disputationis edictum, apostolicae traditionis stylum.

IV.

De responsis partis nostrae.

Placuit proinde illo tunc tempore apologeticae defensionis nostrae responsis satisfacientes Romano pontifici ea ipsa gesta firmare nostraeque fidei sensum purissima verborum enodatione depromere. Et quia illic de hac gemina voluntate et operatione Jesu Christi filii Dei copiosè et dilucidè insigniuntur quae vera sunt, quae jam utique Romanis partibus per legatos Hispaniae destinata sunt; nunc nobis id operis restat, ut juxta canonum speciale decretum, quo concilium generale pro fidei causis aggregari praecipitur, utraque operum gesta et synodico dirimantur examine et discreta conciliorum fulciantur auctoritate, quò juxta edictum praememorati principis gloriosi adunato per singulas quasque provincias regni ejus conciliorum conventu, synodica iterum examinatione decocta vel communi omnium conciliorum judicio comprobata per singula Hispaniae provinciarum concilia praememorata synodi gesta, seu etiam eadem partis nostrae responsa omnium notionem attingant, salubri etiam divulgatione in agnitionem plebium transeant.

V.

De iterata discussione praememorati concilii.

Communi proinde jam omnium judicio placet, ut quia generaliter in unum omnes Hispaniae praesules aggregari non quivimus, saltem specialiter discretis provinciis concilia celebremus, quò praedicta synodi gesta vel nostrae partis responsa et digno probitatis demum decoquantur judicio et synodico laudabili illustrentur stylo. Adeo nos primùm omnes Carthaginis provinciae pontifices pari animorum judicio praedicta gesta cum antiquis conciliis conferentes, assistentibus quoque nobis vicariis reverendissimorum sublimiumque primarum sedium episcoporum, id est Tarraconensis provinciae Cypriani, Narbonensis Sunifredi, Emeritensis Stephani, Bracarensis Juliani, Hispalensis Floresindi, iteratò ea ipsa gesta probavimus decretis quidem illis synodalibus et praecipuis in omnibus consona et Nicaenae quidem, Constantinopolitanae vel Ephesinae fidei concordantia, Chalcedonensi verò tam unita, utpote ipsis verbis edita vel libata, quippe quibus sumpta videtur penè omnis ipsius styli praecurrentis materia.

VI.

De praememorati concilii honore collato.

Et ideo supradicti acta concilii in tantum a nobis veneranda sunt et recipienda constabunt, in quantum a praemissis conciliis non disciscunt[3], immo in quantum cum illis concordare videntur. Habebunt ergo sui ordinis locum quae sublimationis habent et meritum. Unde his conciliis ea ipsa subnectenda decernimus quorum et auctoritate fulta probamus.

VII.

De loco vel ordine quo jam dictum concilium collocari oporteat.

Post Chalcedonense igitur concilium haec debito honore, loco et ordine collocanda sunt, ut cujus glorioso themate fulgent ei et loci et ordinis coaptentur honore.

VIII.

Alloquutio ad totius compagem ecclesiae de duabus Christi naturis inseparabilibus et perfectis.

At nunc nos, quibus loqui ad cor Jerusalem divina voce praecipitur, id nobis deputatum gregem Christi monemus, id etiam omnibus ad aeternae vitae portum festinantibus praedicamus, brevi admodum definitione collecta, ut in una Christi filii Dei persona duarum naturarum individuas proprietates agnoscant, sicut indivisas atque inseparabiles, ita inconfusas et inconvertibiles

3 E. 4. T. 1. 2. U. discedunt.

permanere, unam deitatis, alteram hominis, unam qua ex Deo Patre est genitus, alteram qua ex Maria virgine generatur. Utraque ergo ei generatio plena, utraque perfecta, nihil minus ex deitate habens, nihil imperfectum ex humanitate suscipiens, non naturarum geminatione divisus, non persona geminatus, sed plenus Deus plenusque homo absque omni peccato in singularitate personae unus est Christus. Unus igitur in utraque natura consistens et divinitatis signis effulget et humanitatis passionibus subjacet. Nec enim alter ex Patre, alter ex Matre est genitus, quum tamen aliter de Patre, aliter de Matre sit natus: ipse tamen in utroque naturarum genere non divisus sed unus idemque et Dei et hominis filius, ipse vivit moriens, ipse moritur vivens, ipse impassibilis patiens, ipse passioni non subjacens, nec deitate succumbens nec humanitate passioni se subtrahens, habens ex deitatis natura non posse mori, habens ex humanitatis substantia et nolle et posse mori, ex una immortalis habetur, ex altera mortalium conditione resolvitur, habens in aeterna divinitatis voluntate quòd susceptum hominem sumeret, habens in suscepti hominis voluntate ut humana voluntas Deo subdita esset. Unde et ipse dicit ad Patrem: *Pater, non mea voluntas sed tua fiat:* alteram videlicet ostendens voluntatem divinitatis qua susceptus est homo, alteram hominis qua obediendum est Deo.

IX.
De duarum naturarum Christi voluntatibus et operibus.

Et ideo secundùm harum duarum differentiam naturarum, duarum quoque inseparabilium proprietates praedicandae sunt voluntatum et operum.

X.
De haereticorum contentionibus evitandis: et ut non discutiantur quae summa sunt sed credantur.

Scientes igitur hanc solam esse fidei confessionem quae vincat infernum, quae exsuperet tartarum, de hac enim fide a Domino dictum est: *Portae inferni non praevalebunt adversùs eam;* ideo omnibus dicimus, omnibus inclamamus, ut caveamus haereticorum muscipulas, effugiamus dogmatis cancerosi venena, verbis illis quibus dispensatio humanitatis Christi adstruitur non nobis inanium quaestionum tendicula praeparemus, quibus inanis gloriae cupidi discutere audeamus quae summa sunt. Neque enim quae sunt divina discutienda sunt sed credenda: non enim se Deus discutere jubet sed credere. Credamus ergo non sensibus nostris sed indubitatis conciliorum priscorum dogmatibus jam praemissis. Si quis igitur Jesu Christo Dei filio ex utero Mariae virginis nato aliquid aut divinitatis imminuit, aut de suscepta humanitate subducit, excepta sola lege peccati, et non eum verum Deum hominemque perfectum in una persona subsistentem sincerissimè credit, anathema sit.

XI.
De communi omnium judicio quo responsa partis nostrae firmata sunt.

Illa igitur apologetica defensionis nostrae responsa, quae ob istorum confirmationem sunt edita pro multorum instructione et utilitate ecclesiasticae disciplinae, simili honoris et reverentiae vigore firmamus atque ad vicem decretalium epistolarum ea permanenda sancimus.

XII.
De relatione gratiarum ad Deum pro peracto concilio.

Dantes in his gloriam soli Deo omnipotenti vivo et vero, in Trinitate regnanti, Patri et Filio et Spiritui Sancto, cujus dono mutuis praesentiae repraesentati aspectibus et fraternis visibus hilares et votorum spiritualium effectibus sumus opulentiùs efficaces, cujus gloriae immensitatem exposcimus, ut glorioso principi nostro Ervigio regi, sub cujus pace pax servatur ecclesiae, florentis regni diuturnitate temporis spatia praebeat, quò post haec praesentia ad regnum futurae gloriae nobiscum conregnandus accedat, praestante Deo nostro cujus regnum manet in secula seculorum. Amen.

Peractum concilium die dominico sub die XII. calendas Decembris anno quo suprà.

Pontifices.

Julianus urbis regiae metropolitanus episcopus.
Leander Illicitanae sedis episcopus.
Palmatius Urcitanae sedis episcopus.
Riccila Accitanae sedis episcopus.
Gaudentius Valeriensis sedis episcopus.
Rogatus Beatiensis sedis episcopus.
Deodatus Segobiensis sedis episcopus.
Antonianus Bastitanae sedis episcopus.
Sempronius Arcavicensis sedis episcopus.
Ella Segontiensis sedis episcopus.
Gregorius Oretanae sedis episcopus.
Agricius Complutensis sedis episcopus.
Proculus Bigastrensis sedis episcopus.
Florus Mentesanae sedis episcopus.
Sonna Oxomensis sedis episcopus.
Marcianus Dianiensis sedis episcopus.
Olipa Segobricensis sedis episcopus.

Abbates.

Asfalius Dei nutu abbas haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.
Felix archipresbyter similiter.
Gerontius abbas similiter.
Gabriel abbas similiter.

Castorius abbas similiter.
Sisebertus abbas similiter.

Vicarii episcoporum.

Vitalianus presbyter, agens vicem domini mei Cypriani episcopi ecclesiae Tarraconensis, haec gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Argebado[4] abbas, agens vicem domini mei Cypriani episcopi ecclesiae Tarraconensis, similiter.

Joannes abbas, agens vicem domini mei Sunifredi episcopi Narbonensis ecclesiae, similiter.

Waldemarus diaconus, vicem agens domini mei Sunifredi episcopi Narbonensis ecclesiae, similiter.

Maximus abbas, agens vicem domini mei Stephani episcopi Emeritensis ecclesiae, similiter.

Boniba abbas, agens vicem domini mei Stephani episcopi Emeritensis ecclesiae, similiter.

Reccesindus abbas, agens vicem domini mei Liuvani episcopi Bracarensis ecclesiae, similiter.

Gaudentius abbas, agens vicem domini mei Floresindi episcopi Hispalensis ecclesiae, similiter.

Gravidius diaconus, agens vicem domini mei Concordii episcopi Palentinae ecclesiae, similiter.

Joannes diaconus, cognomento Involatus, agens vicem domini mei Sarmatani episcopi Valentinae ecclesiae, similiter.

4 E. 4. T. 1. 2. U. G. Argebadus.

LX.

CONCILIUM TOLETANUM DECIMUM QUINTUM

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM

HABITUM ANNO PRIMO SERENISSIMI ET ORTHODOXI EGICANIS PRINCIPIS

SUB DIE V. IDUUM MAJARUM

ERA DCCXXVI.

Apud urbem Toletanam in ecclesia praetoriensi sanctorum apostolorum Petri et Pauli omnes Hispaniae Galliaeque pontifices aggregati, dum cunctis residentibus in aspectu singulorum sese in alterutrum caritas diffusa monstraret alternisque vocibus relatio gratiarum Deo reddita sonuisset, adfuit idem serenissimus Egica princeps placida devotionis arce sublimis et cernua culminis reclinatione laudabilis, quique in medio pontificum positus humoque prostratus sacerdotum Dei se commendat orationibus; dein[1] surgens et sufficienti exhortatione[2] concilium alloquens innexa tomo sui culminis vota Dei sacerdotibus tradidit relegenda: Ecce, inquiens, beatissimi patres omne quod loqui me vobis aut circumloquutio onerosa cohibuit, aut communis sermo forsitan explicare non sinit, hìc brevi stylo complicui, hìc liquida renotationis insinuatione conjeci; his quaeso attendite, his pertractate, his deliberationis ferte inconvulsibilem sanctionem. Tunc nos oblatum a rege tomum suscepimus, et dantes gloriam Deo eidem principi benediximus, quo discedente haec in jam dicti tomi complicatione reperimus.

1 E. 4. T. 1. 2. deinde. 2 E. 4. exoratione.

In nomine Domini Flavius Egica rex reverentissimis patribus in hac sancta synodo residentibus.

Ecce, sublimissimi patres et coelesti jure honorandi mihi pontifices, speciosum vestri ordinis adiens coetum illa plùs efferor potentia gaudiorum, quò in vestri medio positum non ambigo dominum Jesum Christum, ejus quippe sermonibus fidem accommodans quibus ait: *Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti, ibi ero in medio eorum*, tanta spei hujus fiducia feror, ut quidquid vestra fuerit sententia cautum non nisi eo dictante credam exorsum. Non ergo pudebit me illic cordis mei pandere sinum ex quo ubertim manant rivuli sanitatum. Attendite jam jamque unde cor serenitatis nostrae exaestuet, vel quibus ex causis moesti pectoris angustetur dolore. Illud mihi primo in loco dicendum occurrit, quòd divi patris nostri et soceri regale sortientes fastigium gemino me sentio juramenti rete implicitum, ita ut si unum ex his observantiae cautela conservem, ex alio nihilominus in perjurii crimen videar recidisse. Egit enim idem divus socer[3] noster Ervigius princeps inter cetera, quibus me incauto et inevitabili conditionum sacramento adstrinxit quum adhuc mihi gloriosam filiam suam conjungendam eligeret, ut omnimoda sacramenti me taxatione constringeret, quo pro omni negotio filiorum suorum ita me ipsum opponendo sollicitus essem, qualiter eorum causae ad victoriam pervenirent, et quidquid me pro quibuslibet causis imperasset in omnibus jussa ejus implerem. Haec inquam jam dicto principi sub juramenti cautione promittens aliud e contrà me tempore mortis suae impegit, aliudque agere impulit: scilicet ut non antè regnum adirem, nisi primùm strictis me juramentorum vinculis alligarem, ut justitiam commissis populis non negarem. Acta sunt ista et specialibus conditionum probantur nexibus illigata. Quarum etiam duarum conditionum inevitabilem et sibi contrariam seriem, et illarum quas ob protectionem filiorum suorum mihi exegit, et istarum quas ob praeelectionem regni mihi exigendas instituit, paternitatis vestrae pertractandam consultibus destinavi, petens ut et benedictionibus vestris regno confirmatus inhaeream et sanctionis vestrae regulis viam qua discreto calle perjurii gradiar informatus agnoscam. Non enim potero perjurii effugere notam si aut jam dicti principis contra justitiam defendendo prolem non reddidero populis veritatem, aut propter veritatem, populorum zelans negotia, erga filios ejus promissionis meae non implevero vota. Additur super hoc ut fertur pressurarum ejus in plerosque acerbitas, quos indebitè rebus et honore privavit, quos de nobili statu in servitutem sui juris implicuit, quos tormentis subegit, quos etiam violentis judiciis pressit; pro quibus omnibus haec adhuc insuper vox in querimoniam venit, quòd omnem populum regni sui ob tuitionem filiorum suorum jurare compulerit et ex hoc cunctis quasi aditum reclamandi obstruxerit. His omnibus pressurarum vocibus tabido anxietatis strepitu occupatus, cupiens periclitationis hujus elaqueari periculo, fiducia illa qua vobis vicinum esse Deum non ambigo vestris haec tractanda sensibus vestrisque judiciis dirimenda committo. Nam et ceteras causarum voces reliquasque jurgantium actiones, quae vestro se coetui dirimendae ingesserint, vestris opto judiciis consopiri, contestans generaliter omnes et vos sacrosanctos coelesti jure pontifices et vos regalis aulae viros nobiles et illustres per ineffabile illud sanctae Trinitatis et individuum sacramentum, et per domini nostri Jesu Christi sanguinem pretiosum ac diem futuri judicii pertremendum, ut in his omnibus commemoratis negotiorum capitulis, repulsa omni acceptione muneris vel favoris, fideli conscientiae oculo intendatis, quò in elucubrandis vocibus et negotiis universis ita operam detis, ne a justitiae tramite ullo modo decedatis, ut dum inflexibili aequitatis culmine judicia vestra sese in conspectu Domini placitura direxerint, et mihi de admonitione lucrum et vobis pro emulatione justorum judiciorum proveniat gaudium exoptatum. Datum sub die v. iduum majarum.

Agnita igitur hujus tomi serie vel perlecta primùm nobis illud ordine consequenti occurrit, quo primitias nostri spiritus Domino consecrantes collationis nostrae primordia a sanctae fidei soliditate inciperent ordienda. Sanctam igitur et definitam a patribus fidem pia confessione fatentes, sicut eam Nicaena synodus sanxit, sicut Constantinopolitana patrum aggregatio edidit, vel Ephesini coetus Cyrillo praesidente traditio protulit, atque etiam Chalcedonense concilium declaravit, sic etiam eam tenendam omnibus praedicamus sicut et pertraditum a patribus symbolum profitemur ac dicimus:

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est de Spiritu Sancto et Maria vir-

3 BR. E. 4. T. 1. 2. praecessor.

gine homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: credimus et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum, vitam futuri seculi. Amen.

Post hujus igitur piae confessionis prolatam devotis vocibus regulam ad illa nos illico convertimus contuenda capitula, pro quibus muniendis ante hoc biennium beatae memoriae Romanus papa Benedictus nos litterarum suarum significatione monuerat, quae tamen non in scriptis suis annotare curavit sed homini nostro verbo renotanda injunxit, ad quod illi jam eodem anno sufficienter congruèque responsum est, nos tamen nunc eamdem renotationem hominis nostri studiosiùs relegentes invenimus quòd in libro illo responsionis fidei nostrae, quem per Petrum regionarium Romanae ecclesiae miseramus, id primum capitulum jam dicto papae incautè visum fuisset a nobis positum, ubi nos secundùm divinam essentiam diximus: Voluntas genuit voluntatem sicut et sapientia sapientiam. Quod vir ille incuriosa lectionis transcursione praeteriens existimavit haec ipsa nomina, id est voluntatem et sapientiam non secundùm essentiam sed aut secundùm relativum aut secundùm comparationem humanae mentis nos posuisse: et ideo in ipsa renotatione sua ita nos admonere visus est dicens: Naturali ordine cognoscimus quia verbum ex mente originem ducit, sicut ratio et voluntas: et converti non possunt ut dicatur, quia sicut verbum et voluntas de mente procedit, ita et mens de verbo aut voluntate. Et ex ista comparatione visum est Romano pontifici voluntatem ex voluntate non posse dici: nos autem non secundùm hanc comparationem humanae mentis neque secundùm relativum sed secundùm essentiam diximus: Voluntas ex voluntate sicut et sapientia ex sapientia. Hoc enim est Deo esse quod velle, hoc velle quod sapere, quod tamen de homine dici non potest. Aliud quippe est homini id quod est sine velle, et aliud velle etiam sine sapere. In Deo autem non ita est, quia simplex ibi natura est, et ideo hoc est illi esse quod velle, quod sapere. Quapropter qui potest capere voluntatem ex voluntate secundùm essentiam nos dixisse, non de hujusmodi laboravit proposita quaestione. Quod etiam in jam dicto responsionis et fidei nostrae opusculo sollicitè legentibus et intelligentibus claret, ubi et apposita illic beati Athanasii sententia id ipsum nos debere sentire pronuntiat dicens: *Hanc de Deo religiosae opinationis sententiam retinemus, ut non aliud ejus voluntatem, aliud credamus esse naturam.* Si ergo secundùm quod hic doctor dicit, id debemus sentire ut non aliud Dei voluntatem, aliud credamus ejus esse naturam, hoc ergo est ejus voluntas quod et natura, hoc natura quod substantia vel essentia. Filius igitur Dei de essentia Patris natus est essentia de essentia, sicut natura de natura et substantia de substantia, et tamen nec duae essentiae, nec duae naturae, nec duae substantiae possunt dici, sed una essentia, natura atque substantia, sicut et lumen de lumine, non duo lumina sed unum lumen, sicut et essentia de essentia, non duo essentiae sed una essentia, sicut natura de natura, non duae naturae sed una natura, sic et voluntas de voluntate, non duae voluntates sed una voluntas; quia non est aliud Dei voluntas, aliud ejus natura, quod jam superiùs Athanasio doctore firmatum est. Ac proinde quidquid de Deo secundùm essentiam dicitur communiter in singulis personis convenire videtur, sicut sapientia et fortitudo vel cetera, quia et Pater sapientia et Filius sapientia potest dici; fortitudo quoque et Pater potest et Filius appellari: quod secundùm illam comparationem humanae mentis nullo modo potest dici, quia, verbi gratia, mens si in persona Patris ponatur, verbum jam quasi ex mente prodiens Filius intelligitur, et voluntas procedens ex mente et verbo Spiritus Sanctus significatur, nec tamen recurrit ut possit dici, ut aut mens quae in significatione Patris est posita Filio vel Spiritui Sancto conveniat, aut verbum quod solùm Filius intelligitur Patri vel Spiritui Sancto comparetur, aut voluntas quae in persona Spiritus Sancti accipitur aut Patris aut Filii personae convenire dicatur; sed sic singula singulis secundùm comparationem humanae mentis conveniunt, ut unumquodque quod ex his unus dicitur, alius penitus non dicatur, sicut et relativo vocabulo Pater nominatus non est ipse qui Filius, vel Filius quum dicitur non est ipse qui Spiritus Sanctus, nec Spiritus Sanctus ipse est qui Pater vel Filius. Ac per hoc illa nomina quae comparativè ex homine assumuntur ideo secundùm comparationem humanae mentis dicuntur, ut quoquomodo ad contuendum illud divinae Trinitatis ineffabile sacramentum humana infirmitas excitetur. Secundùm hanc igitur comparationem putati sumus dixisse: Voluntas ex voluntate, quod utique dici vel sentiri absurdissimum est: ac proinde longè aliud est regula qua de Deo aliquid secundùm essentiam dicitur, aliud quum secundùm comparationem humanae mentis aliquid de illo pronuntiatur. Nos proinde consentientes et sequentes doctoris egregii Augustini sententiam diximus secundùm divinae Trinitatis essentiam: Voluntas de volun-

tate, sicut et ipse in quinto decimo libro Trinitatis Dei pronuntiat ita dicens: Meliùs quantum existimo dicitur consilium de consilio et voluntas de voluntate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Hìc jam quisquis est sapiens manifestè intelligit non nos hìc errasse, sed illos forsan incuriosae lectionis intuitu fefellisse, quia quod a nobis est secundùm essentiam dictum illi secundùm comparationem humanae mentis positum putaverunt.

De tribus substantiis in Christo manentibus domini Juliani assertio manifesta.

Ad secundum quoque retractandum capitulum transientes, quod idem papa incautè nos dixisse putavit, tres substantias in Christo Dei filio profiteri, sicut nos non pudebit quae sunt vera defendere, hinc[4] forsan quosdam pudebit quae vera sunt ignorare. Quis enim nesciat unumquemque hominem duabus constare substantiis, animae scilicet et corporis? De quibus Apostolus specialiter loquitur dicens: *Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem.* Sicut et ille sitiens Deum clamabat in psalmo: *Sitit te*, inquit, *anima mea*, *quam multipliciter et caro mea.* Necnon et alia multa quae hominem duabus substantiis constare pronuntiant. Contra quam regulam invenimus item in scripturis aut carne plerumque sola nominata totum hominem posse intelligi, aut anima sola interdum nominata totius hominis perfectionem agnosci. Quapropter natura divina humanae sociata naturae possunt et tres propriae et duae tropicè appellari substantiae. Sed aliud est quum per proprietatem totus homo exprimitur, aliud quum a parte totus intelligitur: est enim quidam modus loquutionis qui frequenter in scripturis divinis positus invenitur, quo significatur a parte totum: hic etiam tropus apud grammaticos synecdoche dicitur. Scribitur enim in libro Genesis secundùm istam tropicam loquutionem significantem a parte totum: *Factus est homo in animam viventem*, quum homo non solùm ex anima sed et carne constet. Item similiter a parte totum, ubi omissa substantia animae sola carnis substantia nominatur, sicut in psalmo scribitur: *Ad te omnis caro veniet*, quum omnis homo non solùm ex carne sed et anima constet, et tamen sola carne nominata totus homo intelligitur, sicut et sola anima nominata totus homo accipitur. Nam et in Exodo volens similiter scriptura homines a parte totum intelligi sic dicit: *Septuaginta animae ingressae sunt cum Jacob in AEgypto*, quum ipsae septuaginta animae non sine suis corporibus illic ingressae fuissent. Ex carnis quoque nomine totum hominem intelligi voluit qui dixit: *Et in carne mea videbo Deum*, quum non sine animabus suis resurgenda sint corpora. Ecce per consuetudinem scripturae sacrae probavimus et propriè hominem ipsis quibus constat substantiis appellari, et tropicè a parte totum hominem posse intelligi. Si quaeras culpam, nec ille errasse dicendus est qui totum hominem carne et anima nominata expressit; quia utrumque inculpabiliter dici scriptura divina convincit. Et tamen quum jam probatum teneamus nec illam nec istam partem esse culpandam, quaerendum est, quae pars plùs possit esse ad totum hominem intelligendum facilior atque etiam repulsa omni obscuritate lucidior, utrùm ea quae solam carnem nominans et animam tacitè ibi vult intelligi, an ea quae animam et carnem exprimens totum dicit? quod ut manifestiùs innotescat, quaedam exempla ponenda sunt. Ecce juxta superiorem tropicae loquutionis modum, quod synecdoche dicitur, quo aut pars a toto aut a toto pars intelligitur, scriptum invenimus de flagellatione AEgypti in psalmis: *Immisit in eis muscam caninam:* necnon et illud: *Dixit et venit locusta et bruchus:* volens scriptura isto genere loquutionis non singularitatem sed pluralitatem muscarum et locustarum intelligi: non enim una musca vel locusta, sed multitudo muscarum et locustarum repleverunt AEgyptum. At nunc si aliquis nostrorum modò dicat, misit Deus in AEgypto muscas, locustas et bruchos, pluralem numerum proferens quod et utique verum est, numquid in parte ista quae pluralitatem confitetur potest calumnia cadere, ut dicatur non esse verum quod utique verum est de multitudine locustarum quae repleverunt AEgyptum? Tale quippe et illud est ubi populus ad Moysem clamavit dicens: *Ora ad Dominum ut auferat a nobis serpentem*, quum non unius serpentis sed multorum serpentium molestias ille populus pateretur. Hoc etiam more et Apostolus loquitur in loco illo ubi ait: *Quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro:* ac si diceret *omnis homo*, a parte carnis totum hominem intelligi volens. Sic ergo et de domino nostro Jesu Christo quum scriptum sit de illo in evangelio: *Verbum caro factum est*, *et habitavit in nobis*, caro sola est nominata ut illic tacitè intelligeretur et anima secundùm supradictum loquutionis modum quo homo a parte totus accipitur: quae loquutionis regula plerumque et a patribus est servata. Sic enim ex hoc beatus Cyrillus in libro qui vocatur Scholia dicit: Quomodo igitur Verbum caro sit factum videre necesse est: primùm quidem di-

4 E. 4. T. 1. 2. ita forsitan.

vina scriptura carnem plerumque nominat et quasi ex parte animalis totius significationem facit, necnon etiam a sola anima interdum tantumdem agit: scriptum est enim quòd videbit omnis caro salutare Dei. Et ipse divinus Paulus: *Non consensi*, inquit, *carni et sanguini.* Alloquutus est autem eos qui sunt ex Israël pontifex Moyses: *In septuaginta quinque animabus descenderunt patres tui in AEgyptum;* sed non idcirco dixeris quòd nudae et sine carne animae in AEgypto descenderunt, nec porrò quod in animabus, corporibus et solis carnibus salutare suum Deus indulserit. Quoties igitur audimus carnem factum esse Verbum, hominem intelligamus ex anima et corpore factum: et cetera. Item sanctus Augustinus in libro Quaestionum contra Apollinaristas sic dicit: Si ubicumque caro fuerit nominata et anima tacita, sic intelligendum est ut anima ibi non esse credatur, nec illi habebant animam de quibus dictum est: *Et videbit omnis caro salutare Dei:* et illud in psalmo: *Exaudi preces, ad te omnis caro veniet*: et illud in evangelio: *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis ut omne quod dedisti ei non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Unde intelligitur solere homines per nominationem solius carnis significari, ut secundùm hanc loquutionem etiam illud possit intelligi ut quod dictum est: *Verbum caro factum est*, nihil dictum sit, nisi Verbum homo factum est: sicut enim a parte totum plerumque nominata sola anima homo intelligitur sicut est illud: *Tot animae descenderunt in AEgyptum*, sic rursus a parte totum etiam nominata sola carne homo intelligitur. Item ipse in libro Enchiridion dicit: Verbum caro factum est a divinitate carne suscepta, non in carnem divinitate mutata. Carnem quippe hìc hominem debemus accipere, a parte totum significante loquutione, sicut dictum est: *Quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro*, id est omnis homo. Quapropter haec est patrum plena ex scripturarum more libata sententia, ut quum a parte totum unaquaelibet hominis assumpti in Christo substantia nominatur, illic statim et altera intelligatur. Nam etsi una secundùm hunc tropum tacetur et alia dicitur, duae tamen nihilominus intelliguntur. Nemo ergo jam dicat, quum audit totum hominem a parte posse intelligi, non debere tres in Christo substantias profiteri quum isto genere loquutionis aliud ex altero cogatur intelligi. Nihil ergo diversitatis est sive tropicè una sive propriè gemina hominis nominata substantia, quum utraque loquutio hominem a Deo assumptum non nisi in duabus substantiis nos intelligere et confiteri permittat: ac per hoc tres in Christo substantias profiteri ille non dubitabit qui hanc rationem plena cognitione didicerit. Ceterùm ubi non tropicè sed propriè hi patres hominem totum a Christo susceptum esse fatentur sic in suis tractatibus posuerunt. Beatus enim Cyrillus in superiori libro qui vocatur Scholia sic dicit, ubi veritatem trium substantiarum Christi figura veteris testimonii apertè convincit: sic enim ait, quòd adunato Verbo Deo verae humanitati inconfusae tamen substantiae permanserunt. Erectum est secundùm Dei voluntatem sanctum tabernaculum per desertum, et in eo multis modis formabatur Emmanuel. Ait igitur Deus omnipotens ad divinum Moysem: *Et facies arcam testimonii ex lignis imputribilibus, duorum cubitorum et dimidii longitudinem, et cubiti et dimidii altitudinem: et inaurabis eam auro puro; extrà et intrà inaurabis eam.* Sed lignum quidem imputribile sit figura corporis incorrupti, imputribilis enim cedrus: aurum verò quasi materies aliis pretiosior divinae nobis indicat substantiae majestatem. Attende igitur quum arca tota inaurata sit auro puro extrà et intrà, adunatum quidem fuerat sanctae carni Deus Verbum, et id est ut opinor arcam fuisse extrà inauratam: quòd verò et animam rationabilem quae corpori inerat propriam fecerit ex hoc apparet quòd et intrà arcam praeceperit inaurari: quòd autem naturae sive substantiae inconfusae manserunt hinc scimus, aurum enim superpositum ligno mansit id quod erat, et ornabatur quidem lignum auri decore, tamen lignum esse non desiit. Item sanctus Augustinus in libro Trinitatis Dei id ipsùm exprimens dicit: Sic Deo conjungi potuit humana natura ut ex duabus substantiis fieret una persona, ac per hoc jam ex tribus, Deo, anima et carne. Haec igitur sanctis patribus nos docentibus et utramque loquutionis regulam nobis insinuantibus, videant jam tandem et sentiant qui sine favore partium judicant, quae pars plùs potest esse tutissima, licèt in neutram partem possit cadere culpa, utrùmne illa quae in Christo Dei filio unam Verbi, alteram hominis a parte totum substantiam profitetur, an ista quae propriè totum hominem in duabus substantiis Verbo Dei adunatum fuisse fatetur. In illa enim parte quae a parte totum hominem intelligi volet potest haereticorum dolus latere, ut unamquamlibet ex his substantiam nominans aliam supprimat, sicque quod ore non profitetur nec corde confiteatur, sicut Apollinaris qui negat dominum Jesum humanam animam habuisse, vel Manichaeus negans in Christo assumpti corporis veritatem. In hac verò nostra professione ubi praemissa verbi substantia specialiter duas hominis in una Christi persona substantias profitemur, nullus potest accidere vel suspicari fraudulentiae dolus, quando evidenter in Deo assumptus praedicetur homo totus. Tutior ergo pars est quae totum dicit quàm quae aliquid supprimit, et plùs claret quod propriè dicitur quàm quod arcta tropicè lo-

quutione formatur[5]. Sed fortè nos soli hoc dicimus quod majorum sententia non probamus: judicem jam ergo Augustinum si complacet advocemus, et quam partem contra haereticos munitiorem esse pronuntiet audiamus. Sic enim in tractatu Symboli dicit: Temporali dispensationi dominicae multis modis insidiantur haeretici: sed quisquis tenuerit catholicam fidem, ut totum hominem credat a Verbo Dei esse susceptum, id est corpus, animam et spiritum, satis contra illos munitus est. Ecce spiritalis spiritaliter utraque considerans judicium protulit, sententiam fixit, munitiorem et tutiorem partem illam esse pronuntians, quae contra haereticos totum hominem a Verbo Dei susceptum in duabus substantiis carnis animaeque defenderit. Sed fortè aliquis dicat jam hìc tria quaedam hominis nominata, id est corpus, animam et spiritum: tria quidem dicuntur sed duo sunt, sicut ab eodem doctore in praedicto Symboli tractatu convincitur. Tria sunt, ait, quibus homo constat, spiritus, anima et corpus, quae rursus duo dicuntur, quia saepe anima simul cum spiritu nominatur: pars enim quaedam ejusdem rationalis qua carent bestiae spiritus dicitur. Quod etiam in epistola ad Petrum dilucida manifestatione exsequitur, quòd spiritus et anima utrumque sint unum et unius esse substantiae sentiantur. Dicit enim duo quaedam esse animam et spiritum, secundùm id quod scriptum est: *Absolvisti ab spiritu meo animam meam;* et utrumque ad naturam hominis pertinere, ut totus homo sit spiritus, anima et corpus, sed aliquando duo ista simul nomine animae nuncupari, quale est illud: *Et factus est homo in animam vivam:* ibi quippe et spiritus intelligitur: itemque aliquando utrumque nomine spiritus dici, sicuti est: *Et inclinato capite tradidit spiritum:* ubi et anima necesse est intelligatur, et utrumque unum et unius esse substantiae. Ac per hoc non anima et spiritus sed anima et corpus duae speciales hominis substantiae sunt, quae et diversae dicuntur. Nos proinde in jam dicto fidei nostrae opusculo Apollinaristarum haeresi respondentes tres in Christo substantias diximus, quod et majores nostros docuisse monstramus, honorantes videlicet et sequentes sententiam doctoris egregii Hispalensis sedis episcopi, quam in libris suis de differentia naturae Christi vel nostra disseruit, ubi ait: Nos ex duabus subsistimus substantiis, corporis videlicet atque animae; ille ex tribus, Verbi, corporis atque animae: inde est quòd perfectus homo, perfectus praedicatur et Deus. Haec igitur praeparva de patribus exempla libavimus ut in brevi ea quae competunt monstraremus: ceterùm qui haec adhuc intensiùs legendo quaesierit, plurima colligere poterit. Jam verò si impuderata quis fronte nec his patribus cedat, et unde ista libaverint insolens scrutator exquirat, evangelicis saltem vocibus credat, quibus has tres substantias sibi inesse Christus ipse pronuntiat. Interrogatus enim a judaeis: *Tu quis es?* respondit: *Principium qui et loquor vobis.* Ecce habes unam substantiam deitatis, et restant duae substantiae hominis. Ut enim veram carnem hominis se suscepisse monstraret, palpandum se discipulis praebuit dicens: *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere:* ecce expressa est substantia carnis humanae. Item ut animae humanae substantiam se suscepisse monstraret, dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem iterum sumendi eam.* Ecce tres in una Christi persona substantias inconfusè et inseparabiliter adunatas, deitatis videlicet atque humanitatis, evangelicis oraculis approbantes omnes uno ore fatemur et praefixa sententia praedicamus, confitentes videlicet secundùm Chalcedonense concilium eumdem dominum nostrum Jesum Christum perfectum in divinitate, perfectum eumdem in humanitate, Deum verum et hominem verum, eumdem ex anima rationali et corpore, secundùm divinitatem unius cum Patre naturae, secundùm humanitatem eumdem unius naturae nobiscum, per omnia similem nobis absque peccato, ante secula quidem ex Patre natum secundùm divinitatem, in novissimis verò diebus eumdem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundùm humanitatem, unum eumdemque Christum filium Dei unigenitum in duas naturas inconfusè, immutabiliter, indivisè, inseparabiliter cognoscendum: in nullo naturarum differentias propter unitatem perimendas, magis autem salva utriusque naturae proprietate, et in una coëunte persona unoque statu concurrente: non in duabus personis partiendum vel dividendum, sed unum eumdemque filium unigenitum Deum Verbum dominum Jesum Christum. Jam verò si quis contra haec ulteriùs non instruendum sed contrarium se huic redditae rationi praebuerit, damnationem praefati concilii sustinebit.

Tertium sanè quartumque capitulum contuentes non solùm sensa sed ipsa penè verba ex libris beatorum Ambrosii atque Fulgentii nos praelibasse monstravimus, quibus ea praedictos viros dogmatizasse scimus, quos quia celebres in toto orbe doctores feriata ecclesiarum Dei vota percenseant, non illis est succensendum sed potiùs succumbendum, quia omne quod contra illos sapitur a rectae fidei regula abhorrere sentitur. Ac sanè quatuor specialitates capitulorum quae ut a nobis solida efficerentur hortati

5 BR. E. 4. T. 1. 2. firmatur.

sunt, quid a quo fuerit doctore prolatum, congesto in uno responsionis nostrae libro catholicorum dogmate patrum, ante hoc biennium parti illi porreximus dignoscendum. Jam verò si post haec et ab ipsis dogmatibus patrum quibus haec prolata sunt in quocumque dissentiunt, non jam cum illis est ampliùs contendendum; sed majorum directo calle inhaerentes vestigiis, erit per divinum judicium amatoribus veritatis responsio nostra sublimis, etiam si ab ignorantibus aemulis censeatur indocilis.

His itaque super sanctae fidei professionem explicitis ad contuendam illarum seriem conditionum nos vertimus, quarum nexibus se illigatum praedictus princeps fuerat protestatus. Etenim tempore quo divae memoriae Ervigius princeps hunc praesentem dominum nostrum Egicanem regem ad copulam filiae suae sustituit, his eum primùm ligaminibus implicavit. Clara igitur pronuntiantes voce, earumdem conditionum nobis textu praecognito invenimus illic tam impossibilia vincula quaedam juramenti innexa, ut difficulter mens jurantis ab earum illigatione sit libera, etiam si esset a regni curis et sollicitudinibus aliena: quarum textrinii evidens ligatura inter cetera connexionum capitula his verbis habebatur expressa: Circa cognatos meos filios vestros quos de gloriosa conjuge vestra domina mea Liuvigotona regina progenitos habere videmini, tam carum me amicum in sincera mentis dilectione sine fraudulenta calliditate exhibere et esse polliceor, et ita cum eis in affectu dulcedinis et caritatis omnibus diebus vitae meae vivere spondeo, ut nec ipsos nec partem eorum pro quibuslibet capitulis aut ordinibus vel occasionibus quoquolibet tempore inquietare aut stimulare debeam, nec ullum dolorem nullamque malitiam in corde vel animo meo contra eos amodo et deinceps quandoque retinebo aut excogitabo, neque aliquam occasionem aut argumentum enutriebo[6], per quod aut praefata ancilla vestra sponsa mea sive jam nominati filii vestri, qui de toties dicta clementissima conjuge vestra domina mea Liuvigotona regina progeniti sunt aut in maximum aut in modicum conturbentur vel stimulentur, exceptò propter justissimas causas unde legalis mihi veritas patuerit, quas ut cum caritatis affectu ad eosdem cognatos meos quaerere debeam mihi licentiam reservo. Et tamen de promptissima dilectione et caritate eorum numquam recedebo[7]: nam et pro causis eorum quas aut ipsi contra quaslibet personas habuerint aut si quicumque contra eos pro quibusdam rebus intenderint, ita usquequo advixero in eorumdem filiorum vestrorum adjutorio cum omni mentis meae intentione, in quantum valuero et Deus mihi dederit posse, exsurgebo[8] et intendebo, veluti si pro causa propria mea, ut nec illi damnum aut perditionem quamcumque sustineant, et negotia eorum cum Dei auxilio me intendente, agente et prosequente celerè ad effectum perveniant: et cetera. Perlectis igitur his conditionibus, quae divae memoriae Ervigius princeps praesenti principi nostro ob suorum tantùm filiorum vindicationem extorserat, aliae iterum conditiones ex communi voto sese nobis retractandae objiciunt, ad quas praefatus princeps Egica in regnum adscitus juramentorum suorum vota Deo reddidit, quum se justitiam populis redditurum promisit ac ne quemquam contra justitiam laederet jusjurandi attestatione devovit. Prima igitur conditionum illarum series pertractata[9] multùm his secundis conditionibus videtur esse contraria. Quomodo enim pro cognatis causaturus exsurgens decertantibus contra eos dabit justitiae palmam, si ipse contra eos sententiam suam defendat, aut si ipse sicut juravit negotii sit objector? quis expectabitur judicii terminator? aut quomodo data in populis juramenta servabit, ut nullum sicut est pollicitus contra justitiam gravet, si in tantum cognatis protectionis adminicula praestet, quandiu negotia eorum se prosequente ad effectum videantur pertingere? Sic enim, sicut jam superiùs dictum, jurasse se praefatum principem constat ut negotia eorum se intendente et prosequente ad effectum perveniant. Illigatum itaque principem utriusque partis vinculis contuentes perpendimus quia utraque promissio simul ab eodem inculpabiliter impleri non possit, quamquam si bene res considerata tractetur, tunc ab illis primis conditionibus absolutus ostensus est, quando ad secundas has conditiones populorum jurare coactus est, quia uno eodemque compulsionis auctore utrumque confectum est. Quapropter perpensis utrarumque conditionum allegationibus atque communi omnium collatione tractatis invenimus in illis conditionibus, ad quas primùm hic princeps noster socero jurasse dignoscitur, sola illic proprii juris commoda cogitata; in his autem conditionibus honesti juris vota pollicita: illic ante regnum unius tuendae domus fides exacta; hìc post regnum inoffensa regendarum plebium vota pollicita: illic privatus amor ob defensionem filiorum protenditur; hìc generalis patriae et gentis affectio pollicetur: juratio illa offensis forsan plurimis uni tantum domui portabit effectum; haec verò generale aequitatis servans in singulis compromissum nulli parti dabit veritatis excidium. Quid igitur ex utroque justo disputationis fine conficitur? numquid paucorum

6 pro *enutriam.* 7 pro *recedam.* 8 pro *exurgam* et *intendam.* 9 Ex reliquis praeter A. in quo: pertractanda.

salus erit extinctio plurimorum? aut numquid tantum valere debet privatae rei commodum quàm generalis relevatio populorum? Absit. Quia ergo in illa juratione acceptio privatarum cogitata est personarum, in hac autem generalis protectio plebium, quae ex his duabus sit potiùs observanda, divina nobis pandat sententia. Scriptum est enim in Proverbiis Salomonis: *Cognoscere personam in judicio non est bonum:* Christus quoque in evangelio: *Nolite judicare secundùm faciem, sed justum judicium judicate:* Paulo praesertim apostolo pro his specialiter praestruente: *Ut non quaeramus quod nobis utile est sed quod multis, ut salvi fiant.* Jam ergo in promptu est quid ex his duobus salubri pietate praeponderet; et ideo intemerata plùs erunt quae patriae sunt salubri pollicitatione jurata, quàm illa quae ob unius tantùm domus sunt utilitatem pollicita. Nec hoc quidem sic dicimus, ut illa quae pridem pro cognatis jurata sunt penitus destruantur, sed potiùs ut unus idemque affectus populis cognatisque servetur, unum quid ex duobus unitatis gratiam redolens neutrum dividat sed componat. Non enim possunt utraque sejuncta aequa observantiae lance servari, quia si promissa cognatis fides servetur, populis quae promissa sunt deperibunt: et iterum si data in populis intemerata Deo sacramenta serventur, cognatis proculdubio promissa beneficia negabuntur: nec unius partis praestatio sine alterius partis potest esse dispendio. Quid ergo? numquid ob hoc utraque juramentorum promissa solvenda sunt, quia singula invicem sine culpa agi non posunt? Absit. Transfundendum ergo est unum in alterum et ad unam regulam redigendum, ita ut minoris partis vota potioribus sint conjuncta, et affectus protectionis, qui privatim socero promissus est et cognatis, transfusus generaliter servetur in populis; non quò aut hinc aut inde promissa fides patiatur dispendium, sed quò juncta atque in alterutrum transfusa commune defensionis sentiat lucrum. Dicimus ergo per spiritum Dei et praefixam sententiam ponimus, eo in nobis loquente qui se in suo nomine aggregatis medium adesse promisit: Sic ergo ab illis vinculis juramenti, quibus socero ante juravit, principem nostrum Egicanem regem sancta synodus absolvendum elegit, ut aut cognatos ad populorum regulam dirigat aut populos in cognatorum justam defensionem assumat, ut quasi unius patris germinisque filios utrumque uno devocans in affectu nec in cognatorum justis negotiis favorem populorum obtendat, nec rursus in populorum questibus cognatis favere pertentet; ut tam in populorum quàm in cognatorum negotiis una eademque illis fides servanda sit, nec alio affectu tractandos eligat cognatos quàm populos, quò indeptum coelitus regnum directo aequitatis gradiens calle nec profanationis in utrumque subeat notam, nec pietatis claudat utrisque partibus viscera.

Secunda post haec nostro coetui retractanda se collatio intulit, pro conditionibus scilicet illis quas jam dictus princeps Ervigius ob tuitionem filiorum suorum totius regni sui populos jurare coëgit. Quibus inspectis et diutissimè retractatis nihil illic invenimus quod aequitati sit obvium, nihil quod pietati adversum. Occasiones tantùm illic malitiae amputantur, nam justorum negotiorum aditus non excluditur; hoc enim singulariter illic servandum promittitur, quod generaliter a Domino omni christiano jubetur, scilicet ut malitia caveatur, innocentia illibata servetur, frustretur nocendi propositum, admittatur negotiosum justumque judicium. Hoc enim si communi omnium lege servetur, et illaesum semen regium a nocibilitate servabitur et veritas populis sine perjurii profanatione reddetur. Neque enim illic juratum est ut aut causantes contra filios suos nemo juvaret aut nullus super eos aequitatis judicium promeret, ubi jam dictus princeps non solùm singulis negotia sua judicialiter proponendi aditum tribuit sed et scelera filiorum suorum, si qua accidissent, legibus ulciscenda permisit. Quod ergo illic non est juratum et tamen juratum fuisse impudenter asseritur non devocavit populos in perjurii crimen, quia nec alligatum cernitur conditionum in serie: neque enim nobis est cohibendum quod in illis conditionibus non invenimus esse cohibitum; recedendum tamen est a malitia et exsequenda sunt negotia opportuna, nec enim quorumdam incauta illa dicacitas attendetur quae impudenter adstruere nititur illos tantùm innoxios esse a perjurii crimine qui negotia sua tantùm visi fuerint objecisse, illos autem qui vel talia negotia judicanda susceperint, vel hujusmodi pro aequitate adjuverint inexpiabili profanationis crimine irretiri. Haec quippe dicunt contentioso magis quàm rationabili strepitu obstrepentes, nescientes videlicet, quia si negatus fuisset illic aditus judicandi, negaretur et proponendi; sed qui admisit justae propositionis negotium non voluit prolatae aequitatis amputare judicium, nec qui proponentem admisit potestatem justè judicandi judicibus abstulit. Magna ergo stultitiae vox est haec sentire vel loqui, nam e contra ecce penè per totam divinae seriem scripturae plùs judicibus praecipitur judicare justitiam quàm populis sua objectare negotia. Dicit enim scriptura: *Justè judicate filii hominum:* nec addidit: justè proponite causas vestras filii hominum. Numquid quia judices justè judicare admonuit, ideo populis proponendi sua negotia interdixit, ideo quòd de negotiis proponendis ni-

hil protulit? Numquid super eo judicii formula texitur, qui mutus et absque propositione sentitur? Non ergo aut judicia sine objectis aut objecta sine judicibus esse possunt, quò aut judex desit causanti aut causans desit ullo modo judici. Quapropter conditiones ipsae, in quibus nec veritas est praecisa nec pietatis amputata sunt viscera, non tenebunt aut justè proponentes ad perjurii sacrilegium aut justè judicantes ad profanationis reatum. Hac igitur reddita ratione conficitur, ut ad praedictarum seriem conditionum nullus teneatur obnoxius, quisquis repulsa malitia contra jam dicti principis partem aut negotia sibi debita judicibus judicanda objecerit, aut qui talium mandata susceperint, aut testis index qui advocatus testimonium dixerit, aut judices ipsi qui hujusmodi justè negotia terminaverint, vel hi etiam qui parti justitiam habenti simpliciter fautores extiterint ad relevationem potiùs miserorum currentes, quàm parti cuiquam delectantes esse nocibiles. Scriptum est enim: *Pietas ad omnia utilis est;* neque enim cessandum est a misericordiae opere quod illo non interdictum est foedere. Quia ergo illic justitiae aditus non negatur, consequens est ut nec pietas abnegetur: non enim plenè justitiam diligit qui pietatem proximo non impendit. Sic ergo[10] inconcussae pietatis servantes affectum, illud apostolicum praeelegimus observandum quo manifestè praecipitur: *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Hac igitur ratione praemissa, absolutis et discretis personis atque vocibus singulorum negotia ipsa quae contra partem jam dicti piae memoriae Ervigii principis vel filiorum ejus habebantur proponenda, admisimus, definientes ut legibus canonibusque designata justitia inter opponentes et respondentes a judicibus inconcussa servetur. His itaque excursis quae placido dispositionis fine conclusa sunt, damus soli Deo gloriam et honorem, poscentes ejus profusissimam pietatem, ut ejus virtus atque potentia et nostrarum solvat mentium ligaturam, et glorioso amatori Christi Egicani principi nostro attribuat felicem[11] regni retentare sceptrum, felicioris vitae ducere cursum, ac diuturnum cum pace in populis tenere imperium, eo praestante qui est rex omnium regum et cujus regnum manet in secula seculorum. Amen.

Lex in confirmatione concilii generalis sub anno primo regni gloriosi Egicanis principis nostri.

Discretis eximiis temporis nostri gestis synodalibus praefaventes, quibus et doctrinae sacrosanctae fidei haurivimus copiam et indissolubilis juramenti novimus confractam esse catenam, id lege promulgata decernimus, ut ea ipsa, quae inconvulso canonum vigore decreta sunt, ab omnibus cautissima et diligenti observatione serventur. Si quis autem his ipsis definitionibus contraire voluerit, decima suarum rerum parte mulctabitur et excommunicationis insuper sententia ferietur.

Ego Julianus urbis regiae metropolitanus episcopus haec canonum statuta subscripsi.

Suniefredus Narbonensis sedis[12] episcopus haec canonum statuta subscripsi.

Floresindus Hispalensis sedis episcopus haec canonum statuta subscripsi.

Faustinus Bracarensis sedis episcopus haec canonum statuta subscripsi.

Maximus Emeritensis sedis episcopus haec canonum statuta subscripsi.

Idalius Barcinonensis sedis episcopus ita subscripsi.

Mumulus Cordubensis sedis episcopus ita subscripsi.

Concordius Palentinae sedis episcopus ita subscripsi.

Riccila Accitanae sedis episcopus ita subscripsi.

Gaudentius Valeriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Cecilius Dertosanae sedis episcopus ita subscripsi.

Deodatus Segobiensis sedis episcopus ita subscripsi.

Ervigius Calabriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Monefonsus Egiditanae sedis episcopus ita subscripsi.

Gregorius Oretanae sedis episcopus ita subscripsi.

Proculus Bigastrensis sedis episcopus ita subscripsi.

Sonna Oxomensis sedis episcopus ita subscripsi.

Sarmata Valentinae sedis episcopus ita subscripsi.

Marcianus Dianiensis sedis episcopus subscripsi.

Joannes Avilensis sedis episcopus ita subscripsi.

Gabinius Arcavicensis sedis episcopus ita subscripsi.

Samuel Malacitanae sedis episcopus ita subscripsi.

Froaricus Portucalensis sedis episcopus ita subscripsi.

10 BR. enim: atque ab hac voce deest folium, quae supersunt ad hoc concilium pertinentia atque sequentis initium comprehendens.

11 pro *felix*.

12 E. 4. T. 1. 2. sedis metropolitanus episcopus: atque quatuor etiam sequentibus episcopis metropolitani dignitas in iisdem codicibus adscribitur. Observandum quoque non eumdem ordinem in omnibus codicibus servare episcoporum subscriptiones.

Wisefredus[13] Ausonensis sedis episcopus ita subscripsi.

Emmila Ilicitanae sedis episcopus ita subscripsi.

Felix Iriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Euphrasius Lucensis sedis episcopus ita subscripsi.

Theuderacis Asidonensis sedis episcopus ita subscripsi.

Wiliedeus Calagurritanae sedis episcopus ita subscripsi.

Nepotianus Tirassonensis sedis episcopus ita subscripsi.

Cuniuldus Italicensis sedis episcopus ita subscripsi.

Geta Iliplensis sedis episcopus ita subscripsi.

Stercorius Aucensis sedis episcopus ita subscripsi.

Basilius Basticensis sedis episcopus ita subscripsi.

Gaudila Emporitanae sedis episcopus ita subscripsi.

Euredus Ilerdensis sedis episcopus ita subscripsi.

Pacatus Biterrensis sedis episcopus ita subscripsi.

Aurelius Asturicensis sedis episcopus ita subscripsi.

Onemundus Salamanticensis sedis episcopus ita subscripsi.

Spassandus Complutensis sedis episcopus ita subscripsi.

Gundericus Segontiensis sedis episcopus ita subscripsi.

Joannes Eliberitanae sedis episcopus ita subscripsi.

Avitus Urcensis sedis episcopus ita subscripsi.

Wiliephonsus Vesensis sedis episcopus ita subscripsi.

Sabaricus Gerundensis sedis episcopus ita subscripsi.

Fructuosus Auriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Anterius Segobricensis sedis episcopus ita subscripsi.

Valderedus Caesaraugustanae sedis episcopus ita subscripsi.

Adelphus Tudensis sedis episcopus ita subscripsi.

Tructemundus Elborensis sedis episcopus ita subscripsi.

Sisebado Tuccitanae sedis episcopus ita subscripsi.

Atala Cauriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Joannes Egarensis sedis episcopus ita subscripsi.

Isidorus Setabiensis sedis episcopus ita subscripsi.

Landericus Olyssiponensis sedis episcopus ita subscripsi.

Miro Conimbriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Vincentius Dumiensis sedis episcopus ita subscripsi.

Fiontius Lamecensis sedis episcopus ita subscripsi.

Joannes Pacensis sedis episcopus ita subscripsi.

Constantinus Egabrensis sedis episcopus ita subscripsi.

Rogatus Beatiensis sedis episcopus ita subscripsi.

Sesuldus Archipresbyter, agens vicem domini mei Cypriani Tarraconensis sedis episcopi, ita subscripsi.

Suniulfus abbas, agens vicem domini mei Flori Mentesanae sedis episcopi, ita subscripsi.

Florentius presbyter, agens vicem domini mei Leuberici Urgellitanae sedis episcopi, ita subscripsi.

Gundila[14] abbas, agens vicem domini mei Agripii Ossonobensis sedis episcopi, ita subscripsi.

Desiderius presbyter, agens vicem domini mei Nandarbi Astigitanae sedis episcopi, ita subscripsi.

Absfalius abbas ita subscripsi.
Felix archipresbyter ita subscripsi.
Wisandus archidiaconus ita subscripsi.
Vincentius[15] primiclerius ita subscripsi.
Gerontius abbas ita subscripsi.
Castorius abbas ita subscripsi.
Gabriel abbas ita subscripsi.
Sisebertus abbas ita subscripsi.
Eulalius abbas ita subscripsi.
Involatus abbas ita subscripsi.
Adeodatus abbas ita subscripsi.
Hostrulfus comes ita subscripsi.
Wimar comes ita subscripsi.
Vitulus comes ita subscripsi.
Trasemundus comes ita subscripsi.
Valdericus comes ita subscripsi.
Teudila comes ita subscripsi.
Nausti comes ita subscripsi.
Cixilla comes ita subscripsi.
Gisclamundus comes ita subscripsi.
Sisuldus comes ita subscripsi.
Severinus comes ita subscripsi.
Sonna comes ita subscripsi.
Ara comes ita subscripsi.
Trasericus comes ita subscripsi.
Ega comes ita subscripsi.
Suniemirus comes ita subscripsi.
Audemundus comes ita subscripsi.

13 U. Guifredus. G. Wifredus.

14 E. 4. T. 1. 2. Daniel.

15 E. 4. T. 1. 2. Massacius.

LXI.

CONCILIUM[1] TOLETANUM DECIMUM SEXTUM

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM

ERA DCCXXXI.

Dum anno sexto inclyti et orthodoxi domini et principis nostri Egicanis sub die VI. nonas majas era DCCXXXI. unanimitatis nostrae conventus in praetoriensi basilica, sanctorum videlicet Petri et Pauli aggregatus consisteret atque unusquisque nostrorum ex more secundùm ordinationis suae tempus in locis debitis resideret, rerum priùs omnium Domino devotissimè gratiarum jura persolvimus pro eo quòd nos et alterutrae visionis contuitu solari permisit, et alternae pacis osculo confovendo statuit, diffusis cordibus simulque et vocibus ei precum murmura effundentes, ut sicut nos alternorum osculorum impensione laetificos effecit, ita serenissimum ac religiosissimum praedictum Egicanem principem cujus jussu fraternitatis nostrae coetus est adunatus, fidei suae conversatione stabiliat, prorogatione justitiae muniat, pacem locupletem reddat, impensione misericordiae fulciat, virium fortitudine roboret, quò longaevitatis muniis cluens commissa sibi regni gubernacula discreto moderamine teneat, et commissos sibi populos benignè regat, aequè disponat et jussu pietatis modificet. His devotione promptissima actis coepit unionis nostrae numerositas de rebus spiritualibus mutua collatione inter se orsa diffundere, atque eventum rei spectatione mansuetissima praestolari.

Igitur quum ea attentiùs agerentur, sic idem excellentissimus princeps sanctae intentionis munimine fretus, religione plenissimus et elucubrationis summae titulo inclytus nostro sese coetui intulit, ac gloriosi capitis verticem cernuo voto reclinans, nostris sese Domino precatibus commendari percensuit, propriis manibus tomum nobis deferens reserandum, in quo suae devotionis vota et deliberationis piae desideria sistebant stylo gratissimè exarata. Omnes in commune sui oris dulcifluis exhortans oraculis ait: En, divini cultus reverentissimi sacerdotes, quidquid proprii oris eflamine vestris sacris sensibus debui intimare, quidquid enormis poterat diffusae eloquutionis affatus exprimere, sicut hìc breviter summatimque calamo currente digessi, unde vos ea sollicitiùs praelibantes gliscentibus animis pertractate, et tam ea, quae hìc sunt insita, quàm etiam alia quaequae se reverentissimo vestro coetui ingesserint audienda, aequissimis judiciorum vestrorum definitionibus terminate, et firmissimo sententiarum vestrarum stylo esse permansura decernite. Quem tomum ab eo unanimitas nostra suscipiens eidem principi benediximus, eoque e nostri medio discedente, ejusdem tomi seriem reseravimus cujus dictorum textus subter annexa serie declaratur.

In nomine Domini Flavius Egica rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus.

Novit, beatissimi patres, serenitatis nostrae gloriosa sublimitas synodicae advocationis studia nutantis seculi obstare ruinam, et fidelibus populis congruam salutaris vitae impendere disciplinam. Quapropter orthodoxae fidei religione permotus, vestrique optabili conventu jucundior redditus coelorum regi grates laudumque vota persolvo, quoniam praestolata aggregationis vestrae concursio praeceptionis nostrae oraculis devotissimè paruit, et alternae visionis exoptata gaudia commodavit. Igitur vobis coram positus vestris precibus supernam mihi clementiam suffragari efflagitans universitatem sanctitudinis vestrae christiana mentis devotione convenio, ut quia ecclesiae sanctae catholicae digna speculatione perstatis[2], votis meis fautores sitis vestrique pontificatus meritis in regendis populis praestantiora mihi subsidia praeparetis, et consiliorum nutrimenta salubria afferatis; quò valeam sanctimoniae vestrae adminiculo fultus et regnandi gressus in pace perficere, et gentem mihi subditam pio ac discreto moderamine regere. Nam et tales vos in hoc sancto concilio adesse praeopto, quò gratia

1 Quaecumque in hoc concilio praecedunt canones desunt in A. et Æ. desumpta sunt ex BR. codice cum variantibus ceterorum lectionibus. In E. 3. desideratur integrum hocce concilium.

2 T. 1. 2. praestatis.

Spiritus Sancti corda vestra irradians in medio sit vestrorum, ut ipso docente id teneatis atque servetis, unde et mihi, qui prae omnibus multis sum criminibus deditus, et cuncto populo regiminis mei respectio divina semper opituletur. Quantis denique malis indignante Deo terra quotidie vapulet quantisque plagis vel perfidorum sceleribus contabescat, paternitati vestrae non reor esse incognita. Sed quia indubiè credimus quod transgressione mandatorum Dei digna factis recipimus, dicente Domino per prophetam: *Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea;* opportunum satis est, ut per vos qui divinae vocis praeconio sal terrae estis salvationis obtineat opem. Unde venerabilem sanctitatis vestrae universitatem exhortor, ut imprimis almae fidei rectitudo, quae per veram credulitatem in omni terrarum orbe diffusa expanditur, vestrae collationis eloquiis praeconetur, praedicata veraciter teneatur, retenta in arcano vestri pectoris illibata servetur. Deinde quia comperimus, quòd multae Dei basilicae in dispersis locis parochiarum vestrarum constitutae dum ad unius respiciunt ordinationem presbyteri, nec assidua in eis Domino sacrificia delibantur, et destitutae remanent atque sine tectis vel semirutae fore noscuntur, specialiter in canonibus annotetis, ut unaquaeque ecclesia, quamvis pauperrima, quae vel decem mancipia habere potest, sui debeat cura gubernari cultoris: caeterùm si minus habuerit, ad alterius ecclesiae presbyterum pertinebit. Nam dum ex omnibus plurimae basilicae, ut praemisimus, unius sollicitudini rediguntur, solum est quia et viduatae persistunt, et difficilè sacris cultibus ordo debitus exhibetur. Quod non tantùm sacerdotibus Dei in culpa est, verùm etiam et infidelibus judaeis ridiculum affert, qui dicunt nihil praestitisse interdictas sibi ac destructas fuisse synagogas, quum cernant pejores christianorum effectas esse basilicas. Pro quarum etiam reparatione a vestra universitate censendum est, ut eas unusquisque episcopus de tertiis parochialium basilicarum canonicè restaurandas invigilet: qui si tertias ipsas consequi noluerit, cura sui gerendum est, ut presbyter destructae ecclesiae exinde commissam sibi basilicam reparet: evidentem censurae modum apponentes in canone, qualiter debet incuriosus quisque episcopus condemnari, si praescriptum pro renovandis Dei templis ordinem neglexerit adimplere. Nam et hoc honorificentia vestra promulgari curabit, ut nemo episcoporum pro regiis inquisitionibus exhibendis parochialium ecclesiarum jura contingat nec quascumque exinde inquisitiones aut evectiones exigere audeat, sed de praediis suarum sedium regio culmini solita perquisitionum obsequia deferat, nihilque de rebus earumdem parochialium ecclesiarum causa stipendii cujuspiam dare praesumat: quod si fecerit, duorum mensium spatio excommunicari se noverit. Interea id praecipuè a vobis procurandum est, ut ubicumque idolatriam, vel diversos diabolicae superstitionis errores repereritis aut qualibet relatione cognoveritis, ad destruendum tale facinus ut veri Christi cultores cum judicibus quamtociùs insurgatis, et quaequae ad eadem idola a rusticis vel quibusque personis defferri inveneritis, tota vicinis conferenda inibi ecclesiis conferatis. Pro quo etiam extirpando scelere edictum tale in regulis apponatis, ut quicumque antistes hujusmodi nefas agi permiserit vel peractum in sua dioecesi protinus abolere distulerit, a loci sui officio pulsus unius anni excursu sub poenitentiae maneat religatus lamento, alio tamen principali electione ibidem constituto, qui possit hujus institutionis ordinem servare, et populo christiano bonae conversationis tramitem pandere, postmodùm ad suae sedis ordinem reversurus. Sed et quod his potius est, zelo Dei zelantes abrogandam judaeorum utriusque sexus perfidiam radicitus demite, ut et legum nostrarum sententias quae ob perfidiam eorum et in praeteritis editae et hodierno sunt tempore conditae, omni valeant robore subnixae; et excessus[3] nequitiae ipsorum earumdem legum dispereant sanctione: sic quoque ut juxta novellae legis nostrae edictum nemo ex iisdem judaeis in perfidia durantibus ad cataplum pro quibuslibet negotiis peragendis accedat, neque quodcumque cum christianis commercium agere audeat, quò meritò cum propheta dicatis: *Nonne qui te oderant, Domine, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam?* Ex quibus igitur hebraeis vel uxoribus ac filiis eorum siquis deinceps ad catholicae fidei regulam integerrima devotione conversus extiterit, abnegans ex toto genuinae praevaricationis errores vel caerimonias omnesque parentalium rituum sectas, ab omni exutus jugo maneat functionis, quam pridem in errore praestitutus publicis utilitatibus exsolvere consuevit: sic quoque ut in ceteris incredulis ejus redundetur functio pensionis, quos adhuc nefanda retinuerit obstinatio parentalis. Inter cetera tamen obscoenum crimen illud de concubitoribus masculorum extirpandum decernite, quorum horrenda actio et honestae vitae gratiam maculat, et iram coelitus superni vindicis provocat. Et quia plerique perfidorum cothurno superbiae dediti non ex Deo regale fastigium sed solo jactantiae tumore appetere dignoscuntur, quicumque amodo ex palati-

3 E. 4. T. 1. 2. accessus.

nis, cujuslibet sit ordinis vel honoris persona, in necem regiam vel excidium gentis ac patriae Gothorum fuerit conatus intendere, aut quodcumque conturbium intra fines Hispaniae tentaverit excitare, tam ipse quàm omnis ejus posteritas ab omni palatino expulsa officio sub tributali impensione fisco debeant perpetim inservire, amissis insuper cunctis facultatibus propriis, quas cui voluerit licenter conferat clementia principalis. Cuncta verò, quae in canonibus vel legum edictis depravata consistunt aut ex superfluo vel indebito conjecta fore patescunt, accomodante serenitatis nostrae consensu, in meridiem lucidae veritatis reducite, illis proculdubio legum sententiis reservatis, quae ex tempore divae memoriae praecessoris nostri domini Chindasvinti regis usque ad tempus domini Wambanis principis ex ratione depromptae ad sinceram justitiam vel negotiorum sufficientiam pertinere noscuntur. Varia quoque populorum negotia, ceteraque sceleratorum hominum gesta fidei sanctae contraria ita vestri examinatione judicii canonicè ac legaliter finiantur, ut nec justitia praetereat nec severitas legum ex omnibus intercurrat; qualiter dum in his omnibus vos amor Christi reddiderit fervidos, et aequitatis catena constrinxerit nexos, non solùm in hoc seculo sanctitatis dono perspicui maneatis, sed et aeternis praemiis in perpetuum floreatis: quia tunc me a Domino cum plebe mihi credita a peccatis elui credo, cum discussio judicii vestri in examinandis causis talis praecesserit, quae in nullo tramite veritatis aberret. Hoc solùm vos, honorabiles Dei sacerdotes, cunctosque illustres aulae regiae seniores, quos in hoc concilio nostrae serenitatis praeceptio vel opportuna interesse fecit occasio, per inseparabilem omnipotentis Dei potentiam adjuramus, quia in praefatis dirimendis negotiis, quae se vestro coetui audienda emerserint, nulla personarum vel muneris acceptio intercurrat, nullus se favor interserat, nulliusque tepiditatis incuria promulgare justitiam quae Deus est obstrepat, sed puro examinationis libramine causarum jurgia terminantes et justa Dei judicia vobis prae oculis apponentes, unicuique parti aequitatem pandere procuretis, quatenus ex hoc nostrae mansuetudini praestolata a Deo mercedis praemia conquiratis, et rectitudini vestri judicii coram nobis honorabiles sitis, atque ante Deum semper bonorum operum gratia polleatis. Datum sub die VII calendas majas anno feliciter VI regni mansuetudinis nostrae Toleto.

Reserato igitur tomo, et quaequae ejus series retentabat diligenti indagine perlustrantes, immensi mole gaudii cordium nostrorum arcana exaestuant. Proinde ferventioribus animis in laudem Dei nostri hymnorum libet cantica roborare, quòd religiosissimi et orthodoxi principis nostri intimum igne sui amoris ita reddiderit fervidum, ut totius nostrae adunationis collegium prudentissimis ac salutaribus sui oris afflatibus crediderit exhortandum, perbenignè nos admonens, ut dignorum speculatorum more ecclesiae Dei navem, quam dispensatione superna in vasti hujus salis gurgitibus gubernandam suscepimus, salutarium remigiorum gubernaculis ad consummatae salutis portum incolumem perducamus, et in defensione ejus quotidianis lucubrationibus operam demus, vigilantes et custodientes vigilias noctis super nobis creditos greges: ita nempe, ut verborum spiritualium concrepantibus tubis et sanis membrorum compaginibus[4] ne securitatis torpore depressa diversorum lapsuum incurrat decipula, salutaria sine intermissione ministremus munimina; et infirmis artubus diversis utpote aegrimoniorum vulneribus sauciatis congrua medicamina apponamus, quò faciliùs queant et veternosa ulcera radicitus evelli et remedia exoptatae salutis nancisci. At nunc quoniam ad haec implenda nullum nostrorum sine adjumento omnipotentissimae Trinitatis cernimus esse idoneum, ideo conspicuum satis et necessarium perpendimus, ut quia corde creditur ad justitiam, oris autem confessio fit ad salutem, ipsius sanctae Trinitatis mysterium, qui est unus Deus, a quo nos expetere convenit ut digni ecclesiae suae pastores existere mereamur, proprii oris confessione promamus, et utpote mortali ore, quantum ipse jusserit, praelargiri laudum insignia praecinamus, quatenus universae definitiones, quae nostro affectu exstiterint editae, superpositae fundamento firmissimo inconvulsae persistant et justitiae robore subnixae seculis infinitis perdurent.

Credimus et confitemur omnium creaturarum, quae trinis rerum machinis continentur, auctricem atque conservatricem individuam Trinitatem; id est Patrem, qui est totius fons et origo divinitatis; Filium, qui est plena imago Dei propter expressam in se paternae claritudinis unionem, ante omnium seculorum eventum ex Patris intimo ineffabiliter genitus; Spiritum verò Sanctum ex Patre Filioque absque aliquo initio procedentem. Qui tres, quamquam secernantur personarum distinctione, numquam tamen separantur potentiae majestate: inseparabilis nempe aequalitatis eorum insinuatur divinitas: et tamen quamvis Pater genuerit Filium, nec ideo Filius sit idem qui Pater, neque Pater sit ipse qui Filius, sed nec Spiritus Sanctus Pater sit Filiusque,

4 T. I. 2. compagibus.

sed tantum Patris Filiique Spiritus eidem Patri et Filio etiam ipse coaequalis. Nequaquam in hac sancta Trinitate quidquam creatum, servum famulumque convenit credi, nec adventitium vel subintroductum tamquam ei aliquando acciderit, quod constet eam aliquando minime habuisse, condecet autumari. Unde catholicè confitemur Patrem Deum esse omnipotentem, Filium similiter Deum omnipotentem, necnon et Spiritum Sanctum Deum omnipotentem; non tamen tres Deos credimus aut tres omnipotentes, sed unum tantùm Deum sumus inconcussa fidei veritate credentes, unius naturae, unius essentiae, unius omnipotentiae, unius majestatis uniusque virtutis. Quarum tamen personarum, quamvis in hoc quod ad se sunt nulla possit separabilitas inveniri, in hoc verò quod ad distinctionem attinet sunt quaedam quae specialiùs unicuique possint pertinere personae: scilicet, quòd Pater a nullo originem sumpsit, Filius Patre generante existit, Spiritus quoque Sanctus ex Patris Filiique unione procedit. Sed numquid quia Filius ex Patris est omnipotentia generatus aut Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procedens, putandus est aliquando Pater fuisse sine Filio aut genitor genitusque sine Sancti Spiritus extitisse substantia? Absit. Sed sicut Pater sine initio creditur, ita Filius veneratur, ita etiam Sanctus Spiritus veridicè profitetur: nec tamen sicut Pater creditur a quolibet nequaquam existendi originem ducere, ita Filius aut Spiritus Sanctus autumandi sunt ex semetipsis existere; sed Filius Deus de Patre Deo, non Deus Pater a Filio Deo, nec Pater aut Filius a Spiritu Sancto absque noxa sumpsisse putabuntur originem, quum ipse a Patre et Filio sine cujusquam infidelitatis naevo credatur sine initio processisse. Et ideo in hujus sanctae Trinitatis sacramento nihil anterius posteriusve credendum est, quia numquam fuit tempus quando Pater sine Filio aut Spiritu Sancto subsisteret, neque Filius sine Sancto Spiritu cum Patre aliquando regnaret. Et ista dicentes non personarum confundimus propietates, nec unionem substantiae separamus; nihil in eadem sancta Trinitate majus aut minus credere oportet, nihil etiam imperfectum atque mutabile. Nam perfectus Pater, perfectus Filius, perfectusque Spiritus Sanctus: immutabilis Pater, immutabilis Filius, immutabilis Spiritus Sanctus, nam de immutabili et perfecto Patre mutabilem imperfectumque Filium nec decuit nasci nec convenit credere. Idcirco sunt quaedam, quae in hac sancta Trinitate indiscretè oporteat confiteri. In hoc etenim, quod ad se sunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus, indiscretè unus Deus credendus est Pater cum Filio et Spiritu Sancto. Quod verò ad relativum attinet, discretè personarum trium est praedicanda proprietas, Evangelista praedicante: *Ite, docete omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Relativum etenim dicitur quòd una ad aliam persona referatur, nam quando dicitur Pater, Filii nihilominus persona signatur, et quum dicitur Filius, Pater ei sine dubio inesse monstratur. At nunc quoniam Spiritus Sancti vocabulum, quo non tota Trinitas significatur, sed tertia quae est in Trinitate persona, quomodo secundùm relativum ad Patris Filiique referatur personam, nequaquam apertissimè pateat pro eo scilicet, quia sicut dicimus Spiritum Sanctum Patris, non consequenter dicimus Patrem Spiritus Sancti, ne Filius Spiritus Sanctus intelligatur; in aliis tamen vocabulis, quibus ejusdem Sancti Spiritus signatur persona, ad relativum pertinere dignoscitur. Igitur donum specialiter Spiritum Sanctum accipimus, quae in sancta praenoscitur Trinitate tertia esse persona, pro eo quòd a Patre Filioque cum quibus unius essentiae per omnia creditur fidelibus condonetur: quapropter quum dicitur donum donatoris, et donator doni, relativum haud dubiè declaratur: quod etiam de ipso vocabulo Spiritus Sancti inculpabiliter est credendum. Denique quia sanctae Trinitatis, etsi non ut debuit, tamen quantum ipse donavit hucusque mysterium confitendo digessimus, exinde quae de ipsa Trinitate persona susceperit carnem, piè et orthodoxè subsequiva serie pandimus. Unde licèt inseparabilia sint opera Trinitatis, tamen fideliter profitemur non tantùm fide cordis sed et oris professione, quòd non tota unitas susceperit carnem, sed solus Filius Dei, qui est ante secula ex Dei Patris substantia genitus, in fine seculorum de virgine Maria evangelio est teste enixus; qui ait: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* Nam Gabriel archangelus ad Mariam virginem coelitus missus ait: *Ave gratia plena, Dominus tecum, beata tu inter mulieres. Ecce in utero concipies et paries Filium et vocabis nomen ejus Emmanuel.* Cui quum Maria, ut sanctus ait Ambrosius, non fidem renuens, non officium recusans, sed potiùs accomodans affectum, spondens obsequium, neque de effectu dubitans, sed qualitatem ipsius quaerens effectus, dixisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognovi?* ab Angelo illi responsum est: *Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Propterea quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Cujus nempe angeli oraculum, dum Spiritum Sanctum superventurum in ea dicit, et virtutem Altissimi, qui est Dei Patris Filius, obumbraturum eam praemonuit, ejusdem Filii carni totam Trinitatem cooperatricem esse monstravit. Quae scilicet virgo sicut ante conceptionem obti-

nuit virginitatis pudorem, ita post partum nullam sensit integritatis corruptionem, nam virgo concepit, virgo peperit, et post partum incorruptelae pudorem sine interceptione obtinuit. Cujus videlicet conceptionis, aut partus mysterium, quia secundùm prophetale vaticinium novum creatum est super terram ut foemina illa singulariter absque virili coitu circumdaret virum, nulla potest ratione comprehendi, nullius oris affectu valet enuntiari. Ob hoc etenim Joannes Baptista cernuè profitetur: *Ecce post me venturus est, qui ante me factus est, cujus non sum dignus ut solvam corrigiam calceamenti.* Ac si diceret: corrigiam calceamenti divinitatis calciatae, quae est ligatura mysterii, nequeo solvere: quia quomodò in virginali utero corporatum est Verbum, quomodo etiam idem Verbum caro factum animatum existat, nequaquam investigare sufficio. Pro qua re praecellentissimus fatus est Augustinus: Hìc si ratio quaeritur, non est mirabile, si exemplum poscitur, non erit singulare. Ipse verò Dei Filius ab ingenito Patre genitus, a vero verus, a perfecto perfectus, ab uno unus, a toto totus, Deus sine initio perfectum hominem de sancta et inviolata Maria semper virgine assumpsisse est manifestus. Cui etiam sicut hominis perfectionem adscribimus, ita duas ei voluntates inesse, unam divinitatis suae, aliam humanitatis nostrae nihilominus credimus: quod etiam per quatuor Evangelistarum oracula ejusdem Redemptoris nostri affatu evidentissimè declaratur; sic enim fatus est dicens: *Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo sed sicut tu vis:* et iterùm: *Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem ejus, qui misit me:* et reliqua quae si de omnibus sanctarum scripturarum codicibus maluerimus colligere, enormis voluminis telam nostri oris videbimur compaginare textrino. Quibus etiam alloquutionibus demonstrat suam voluntatem ad hominem retulisse assumptum, Patris ad divinitatem in qua est idem unus et aequalis cum Patre: quippe quantum ad divinitatis attinet unitatem, non est alia voluntas Patris, alia Filii; una enim est voluntas ubi una persistit divinitas. Quantum autem ad hominis naturam assumpti alia est voluntas deitatis suae, alia etiam humanitatis nostrae. Proinde in hoc quod ait: *Non sicut ego volo, sed sicut tu,* patulè ostendit non velle id fieri quod voluntate humani loquebatur affectus, sed propter quod ad terras paterna voluntate descenderat, cujus tamen Patris voluntas nequaquam contraria Filii voluntati existit, quia quibus est divinitas una non potest esse voluntas diversa; et ubi in natura nihil potest diversitatis accidere, ibi nihilominus enumerantur generaliter aliqua numerosa. Igitur hujus voluntatis sanctae vocabulum, quamvis per comparativam similitudinem Trinitatis, qua dicitur memoria, intelligentia et voluntas ad personam Sancti referatur Spiritus, secundùm hoc autem, quod ad se dicitur, substantialiter praedicatur. Nam voluntas Pater, voluntas Filius, voluntas Spiritus Sanctus, quemadmodum Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus Sanctus, et multa alia similia, quae secundùm substantiam dici ab his, qui catholicae fidei veridici cultores existunt, nulla ratione ambigitur. Et sicut est catholicum dici Deum de Deo, lumen de lumine, lucem de luce, ita verae fidei est proba assertio voluntatem dici de voluntate, sicut sapientiam de sapientia, essentiam de essentia: et veluti Deus Pater genuit Filium Deum, ita voluntas Pater genuit Filium voluntatem. Itaque quamquam secundùm essentiam Pater voluntas, Filius voluntas, Spiritus Sanctus voluntas, non tamen secundùm relativum unus esse credendus est, quoniam alius est Pater qui refertur ad Filium, alius Filius qui refertur ad Patrem, alius Spiritus Sanctus qui pro eo quòd de Patre Filioque procedit ad Patrem Filiumque refertur, non aliud sed alius; quia quibus est unum esse in deitatis natura his est in personarum distinctione specialis proprietas. Quocirca idem Dei Filius, qui dum esset dives semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in impassibilitate deitatis consistente natura, spontaneè in hominis suscepti est passus substantia, ac pro nobis primae mortis sustinuit dura exitia; et qui nullius peccati noxae obnoxius mansit, pro nostris peccatis crucis patibulum sponte moriturus ascendit; quique carnis et sanguinis nullum contagium habuit, in carne sua flagra pro nobis, colaphos, sputamenta coronamque spineam sustulit, et effusione sui cruoris totum mundum a paedoribus abluit, ac ne potestatem mors secunda in Dei haberet electis, eam usquequaque impassibilis divinitatis suae jaculo perculit ac peremit, dicente propheta: *O mors, ero mors tua,* tartara penetravit in anima, et sanctorum animas, quas illic hostis vinctas tenebat, morsu potentiae suae exemit, ut prophetale vaticinium inquit: *O inferne, ero morsus tuus;* qui etiam tertii diei diluculo ejusdem carnis qua occubuerat veritate resumpta, discipulorum obtutibus claruit, eorumque corda nimio pavore concussa praesentiae suae exhibitione solavit[5], et coram angelorum credentiumque frequentia sedem patriam repetivit, in qua nunc, sicut in veritate surrexit a mortuis, ad ejus dexteram sedens, sic exinde in finem seculi venturus est, judiciariae potestatis diremp-

5 pro *solatus est.*

tione a peccatoribus justos secernere, sanctis restituens pro bene gestis coronam, iniquis verò infinitae damnationis ignivomam poenam, exemplum nobis sua resurrectione impendens, sicut ille vivificans nos post duos dies die tertio vivus resurrexit a mortuis, sic nos etiam in hujus seculi fine resurrecturos usquequaque credamus: non in aërea, vel in phantasticae visionis umbra, ut quorumdam improbanda opinio praestruit, sed in veridicae carnis substantia in qua nunc sumus et vivimus, ac tempore judicii coram Christo et sanctis angelis ejus adstantes unusquisque referet corporis sui propria, prout gessit, sive bonum, sive malum, recepturus ab eo aut pro propriis actibus interminabilis beatitudinis regnum, aut pro suis sceleribus perpetuae damnationis interitum. Hujus etenim fidei ecclesia sancta catholica baptismatis aqua abluta, Christi sanguine pretioso redempta, quae neque in fide habet rugam, neque maculosi perfert operis notam, insignibus pollet, virtutibus cluit[6], Sanctique Spiritus donis referta coruscat: quae etiam cum Jesu Christo domino nostro capite suo, cujus corpus esse nequaquam ambigitur, est perenniter regnatura, atque omnes qui nunc in ea minimè consistunt sive constiterint, aut ab ea recesserunt sive recesserint, aut peccata in ea relaxari diffidentiae malo negaverint, nisi poenitudinis ope ad eam redierint et quaequae Nicaena synodus servanda decrevit, Constantinopolitanus conventus venerari instituit, Ephesini primi concilii amplecti auctoritas sanxit, atque Chalcedone sanctorum unanimitas vel reliquorum conciliorum, sive etiam omnium venerabilium Patrum in fide sana rectè viventium edicta custodiri praecipiunt, absque aliquo dubietatis naevo non crediderint, perpetuae damnationis sententia ulciscentur atque in fine seculi cum diabolo ejusque sociis ignivomis rogis cremabuntur. Sanctae etenim fidei mysterium oris nostrae confessione pandentes, ad capitula, quae ob disciplinam ecclesiasticam moresque malè errantium componendos necessaria sunt unanimitatis nostrae articulum flectamus, et quae opportuna sunt, decretis capitulis definimus.

I.
De judaeorum perfidia[7].

Licèt in condemnatione perfidiae judaeorum numerosae antiquorum patrum sententiae ac leges promulgatae nitescant, tamen quia, ut prophetale vaticinium propter eorum duritiam narrat, peccatum Judae scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, super petram duriores effecti in obstinationis suae caecitate perdurant. Satis est conspicuum ut catholicae ecclesiae murus machinis infidelitatis eorum crebriùs proteratur, quò aut tandem corrigantur inviti aut validè[8] sic atterantur ex Domini in aeternum judicio perituri. Nam peritorum medicorum est consuetudo laudabilis, ut aegris diversarum aegrimoniarum incommodis laborantibus studiosiùs medendi arte occurrant quoadusque salutis medelam recipiant. Quinimmo quoniam gloriosissimi et amatoris Christi Egicanis principis nostri fervens intentio et prompta devotio hujus admirabilis medelae peritiam his adhibere contendit, quatenus aut convertantur ad fidem aut in perfidia perdurantes acrioribus sedulè mulctentur stimulis, proinde eo hortante pariter et jubente delegit nostrae unanimitatis conventus, ut quidquid eorum sententiae vel leges qui nos in fide catholica praecesserunt ad obterendam eorum perfidiam continere noscuntur, ab omnibus senioribus[9] cunctisque judiciariam curam habentibus studiosiùs in eis nihilominus compleantur, et ea quae nunc a nobis instituuntur votis ferventioribus conserventur; ita nempe, ut quicumque eorum ad Christum plena mentis intentione converterint et fidem catholicam absque aliquo infidelitatis fuco servaverint, ab omni functione, quam sacratissimo fisco persolvere consueti sunt, cum his quae habere potuerint securi extorresque persistant; eamdemque impensionem hi qui in infidelitate sua perstiterint publicis utilitatibus in integritate persolvant. Ipsi verò qui ab errore suo conversi extiterint, suis tantùm utilitatibus ut ceteri ingenui vacent, et negotia sua agentes quidquid pro publicis indictionibus a principe eis fuerit imperatum ut veri christicolae expediant. Nam id aequitatis ordo deposcit, ut qui fide Christi decorantur coram omnibus[10] nobiles atque honorabiles habeantur. Legem sanè illam, quae de[11] praefatis capitulis ob eorumdem proterendam duritiam a domino nostro Egicane principe nuper est edita, firmamus et per hujus constitutionis nostrae decretum invulsibile[12] robur eam obtinere censemus.

II.
De idolorum cultoribus.

Manifestissimè liquet quod hostis humani generis, ut Apostolus narrat, per mundum rugiens currat quaerens quem devoret, nam diverso tergiversationis suae astu quamplurimos insipientium decipiens suis eos decipulis irretire non cessat: et quum Dominus praecipiat: *Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem quae est in coelo desuper*

6 T. 2. claruit.
7 Ab hoc titulo scribunt codices A. et Æ.
8 E. 4. validè stylo atterantur. T. 1. 2. validè in stylo atterantur.
9 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. sacerdotibus.
10 BR. E. 4. T. 1. 2. hominibus.
11 BR. in praefatis.
12 BR. E. 4. T. 1. 2. inconvulsibile.

et quae in terra deorsum, et reliqua; et iterùm: *Non facietis idolum et sculptile nec titulos erigetis nec insignem lapidem ponetis in terra vestra ut adoretis eum;* rursumque: *Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies;* illi diversis suadelis decepti cultores idolorum efficiuntur, veneratores lapidum, accensores facularum, excolentes sacra fontium vel arborum, auguratores quoque seu praecantatores, multaque alia quae per longum est enarrare. Et quia ille nec conditor eorum est nec Dominus ac redemptor, summopere rectoribus ecclesiarum Dei convenit studere, ut quos maligna persuasione per diversa sacrilegia sibi hostis idem subderat[13], de ejus jure tollentes suo eos restituant creatori. De quibus videlicet sacrilegiis extirpandis quoniam multimoda sanctorum patrum in diversis conciliis clarent edicta, ea vigilaci sensuum indagatione perlustravimus ac discreto gravitatis pondere eorum instituta perpendimus; et quia debitae rationes plenitudine nitent, cum consensu ac ferventissimo jussu religiosissimi domini nostri Egicanis regis instituentes decernimus, ut omnes episcopi seu presbyteri vel hi qui judicandis causarum negotiis praesunt solerti cura invigilent, et in cujuscumque loco praemissa sacrilegia vel quaelibet alia quae divina lege prohibentur vel sanctorum patrum cohibent instituta, venerantes quosque aut facientes repererint, cujuscumque sint generis aut conditionis, statim secundùm praedictarum sententiarum seriem emendare et extirpare non differant, et insuper ea, quae in eodem loco sacrilegii oblata fuerint, in convicinis ecclesiis coram ipsis qui hoc voto sacrilego dedicanda crediderant habenda perpetim offerantur. Quòd si forsitan episcopus aut presbyter seu etiam judex, ad quem locus ille pertinuerit, manifestissimum ac probatissimum cujuspiam sacrilegii facinus praenoscens hoc ardenti voto emendare neglexerit, loci sui dignitate privatus anni unius spatio erit sub poenitentia constitutus, loco suo in postmodum rediturus, scilicet ut in eodem tempore, quo ille a loci sui propulsus fuerit officio, specialiter a principe eligatur, qui timore Domini plenus et ut Phinees spirituali zelo accensus cum judicibus sibimet ut diximus junctis et sacrilegium quod invenerint omnimodè extirpent, et ab omni populo iram Domini arceant. Si quis verò pro talium defensione obstiterit sacerdotibus aut judicibus ut ea nec emendent ut debent nec extirpent ut condecet, et non potiùs cum eis exquisitores, ultores seu extirpatores tanti criminis exstiterit, sit anathema in conspectu individuae Trinitatis, et insuper, si nobilis persona fuerit, auri libras tres sacratissimo fisco persolvat; si inferior, centenis verberibus flagellabitur ac turpiter decalvabitur, et medietas rerum suarum fisci viribus applicabitur.

III.

De sodomitis.

Sicut cordis corporisque munditia homines Deo proximos facit, ita incestivae pollutionis actio a Deo alienos statuit, et sicut Sodomiticos populos horrenda nimiumque detestanda patratio igne coelitus confluenti exurendos in praeteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos aeternae damnationis rogus consumet, loquente Domino per prophetam: *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustione, et cibus ignis.* At nunc quoniam haec funesta actio et sodomiticae operationis malum multos sauciasse perpenditur, adeo nos ob hujus foedissimae causae extirpandam consuetudinem zelo Domini ardentes omnes in commune sancimus, ut qui hujus nefariae actionis patratores exstiterint quique in his turpitudinibus sese implicari permiserint et contra naturam masculi in masculos hanc turpitudinem operaverint[14], siquidem episcopus, presbyter aut diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus perpetui exilii manebit damnatione perculsus; si verò cujuslibet ordinis, gradus sive personae, et alterius colluvionis noxiis reperti fuerint implicati, illius legis quae de talibus est edita nihilominus ferientur sententia atque ab omni christianorum sint alieni caterva, et insuper centenis verberibus correpti ac turpiter decalvati exilio mancipentur perpetuo; ita ut nisi tam eos qui religionis cultum turpasse visi fuerint, quàm etiam alios ut diximus cujuscumque ordinis homines digna satisfactio poenitentiae accipere corpus et sanguinem Christi in fine permiserit, aut christicolarum societati redierit, nec in exitus sui die secundùm canonum instituta communionis perceptione se noverint relevari nec catholicorum coetui aggregari.

IV.

De disperantibus.

Ad hoc sacerdotalis institutio debet sine dubio promulgari, ut et vitia inolita austerissima falce poenitentiae desecet, et ulcus quod subitò in membrorum compagibus exortum sauciat ac serpit rigidae inventionis conatu usquequaque detruncet. Quorumdam etenim hominum tam grave inolevit disperationis contagium, ut dum fuerint pro qualibet negligentia aut disciplinae censura mulctati aut pro sui purgatione sceleris sub poenitentiae satisfactione custodiae mancipati, incumbente disperationis incommodo se ipsos malunt aut laquei suspendio enecare

13 BR. E. 4. T. 1. 2. subjecerat. 14 pro *operati fuerint*.

re aut ferro vel aliis mortiferis casibus interimere, et nisi praebente cujuslibet rei occasione suam nihilominus diabolus in eis perficit voluntatem; proinde huic nequissimae suadelae cupientes ponere finem et malagmam congruam tali aegrimoniae providere, coetus nostri decernit sacratissima unio, ut quicumque talibus decipulis irretitus interemptionis evaserit casus, duorum mensium spatio et a catholicorum collegio et a corpore et a Christi sanguine sacro manebit omnimodè alienus; quia oportet ut per poenitentiae censuram pristinae reddatur spei atque saluti qui animam suam per disperationem conabatur diabolo sociare.

V.

De reparatione ecclesiarum vel diversis aliis causis.

Quamquam in praeteritis sanctorum patrum de diversis causis sententiae enitescant, sed et nunc quae tempori ordinique congruunt ordinato jure instituenda sunt. Nam sicut antiquitas de causis ingruentibus edicta multimoda edidit, ita nunc nostri temporis aetas de his quae occurrunt ut fiant convenit. Quapropter in medio coetus nostri deducta est quorumdam consuetudo inordinata sacerdotum qui parochias suas ultra modum diversis exactionibus vel angariis comprimunt vel quòd quamplures ecclesiae destitutae persistant. Idcirco unio nostrae adunationis decernit atque instituit, ut tertias quas antiqui canones de parochiis suis habendas episcopis censuerunt, si eas exigendas crediderint, ab ipsis episcopis dirutae ecclesiae reparentur; si verò eas maluerint cedere, ab earumdem ecclesiarum cultoribus sub cura et sollicitudine sui pontificis reparatio eisdem est adhibenda basilicis. Quòd si omnes ecclesiae aut incolumes fuerint aut quae dirutae erant reparatae extiterint, secundùm antiquorum canonum instituta tertias sibi debitas unusquisque episcopus si voluerit assequi, facultas illi omnimoda erit, ita videlicet, ut citra ipsas tertias nullus episcoporum quidpiam pro regiis inquisitionibus a parochitanis ecclesiis exigat, nihilque de praediis ipsarum ecclesiarum cuiquam aliquid causa stipendii dare praesumat. Sed et hoc necessariò instituendum delegimus, ut plures ecclesiae unine quaquam committantur presbytero, quia solus per totas ecclesias nec officium valet persolvere, nec populis sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum necessariam curam impendere: ea scilicet ratione, ut ecclesia quae usque ad decem habuerit mancipia super se habeat sacerdotem; quae verò minus decem mancipia habuerit aliis conjungatur ecclesiis. Si quis sanè episcopus hanc nostram institutionem parvipenderit, et quispiam exinde temerandum crediderit, duorum mensium spatiis se noverit excommunicatione mulctari, ita nempe ut postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeaverit locum, cunctas hujus canonis sanctiones modis omnibus studeat implere.

VI.

De integra oblata et ex studio praeparata in sacrificio offerenda.

Licèt multae sanctorum patrum in fide sancta nobis praecedentium de rebus necessariis sententiae promanaverint, tamen quia et nunc usque numerosa ultra quàm oportet fieri praenoscuntur, adeo necessarium duximus illicitis ausibus ponere terminum. Ad conventus etenim nostri agnitionem delatum est quod in quibusdam Hispaniarum partibus quidam sacerdotum, partim nescientia impliciti, partim temerario ausu provocitati, non panes mundos et ex studio praeparatos supra mensam Domini in sacrificio offerant sed passim, quomodo unumquemque aut necessitas impulerit aut voluntas coëgerit, de panibus suis usibus praeparatis crustulam in rotunditate auferant, eam super altare cum vino et aqua pro sacro libamine offerant: quod factum nequaquam in sacrae auctoritatis historia uspiam gestum perpenditur. Nempe etenim per Matthaeum evangelica veritas inquit: *Coenantibus autem eis accepit Jesus panem et benedixit ac fregit:* item per Marcum: *Et manducantibus illis accepit Jesus panem et benedicens fregit et dedit eis:* rursusque per Lucam: *Accepto pane gratias egit et fregit et dedit eis.* Item Apostolus: *Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit panem et gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate, hoc est corpus meum.* Denique quid aliud innuitur, nisi quia panem integrum accipiens et benedicendo confrangens particulatim unicuique discipulorum sumendum contradidit? Quod et nos in postmodum facturos edocuit haud dubiè significans quòd omnis buccella panis, non omnis panis buccella. Unde et in subsequentibus ait dum suum traditorem mallet significare: *Cui buccellam panis porrexero ipse est.* Ac proinde quia et Redemptoris verba testantur quòd panem integrum accipiens non buccellam, quem post benedictionem confringens suis particulatim discipulis dederit, et Paulus apostolus similiter nihilominus narrat, quòd panem acceperit et gratias agens confregerit, necnon et illud quòd Christus de quinque panibus confractis turbam refecerit; quid aliud instruit nos nisi ut panem integrum sumentes super altaris ejus mensam benedicendum ponamus, non particulam panis, quod caput nostrum nequaquam fecisse perpendimus? Nam si homo suae vitae diligentiam studiosiùs adhibere procurat, quantò magis sacris Dei cultibus nitorem debitum exhibe-

re summoperè debet? Unde temeritatis hujus aut nescientiae cupientes terminum ponere, id unanimitatis nostrae delegit conventus, ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus praeponatur, nisi integer et nitidus qui ex studio fuerit praeparatus, neque grande aliquid sed modica tantùm oblata secundùm quod ecclesiastica consuetudo retentat; cujus reliquiae aut ad conservandum modico loculo absque aliqua injuria faciliùs conserventur, aut si ad sumendum fuerit necessarium, non ventrem illius qui sumpserit gravis farciminis onere praemat, nec quòd in digestionem vadat sed animam alimonia spirituali reficiat; ita nempe, ut ab his qui eas sumpserint priscorum canonum instituta serventur. Igitur quicumque hoc decretum nostrum temerandum crediderit, animadversioni divini judicii subjacebit et anni unius spatio a communione alienus manebit.

VII.
De publicatione concilii.

Grandis populo datur emendationis correctio, si gesta synodalia dum quandoque peraguntur relatione pontificum in suis parochiis publicantur. Et ideo plena decernimus unanimitate connexi, ut dum in qualibet provincia concilium agitatur, unusquisque episcoporum admonitionibus suis infra sex mensium spatia omnes abbates, presbyteres, diacones atque clericos, seu etiam omnem conventum civitatis ipsius, ubi praeesse dignoscitur, necnon et cunctam dioecesis suae plebem aggregare nequaquam moretur, quatenus coram eis publicè omnia reserata de his, quae eodem anno in concilio acta vel definita extiterint, plenissimè notiores efficiantur. Profectò etenim pravorum severitas extirpatur, dum canonica instituta ad agnitionem eorum observanda modis omnibus deducuntur, ita scilicet, ut quaequae sunt aut in praeteritis gestis aut in praesentibus constitutis nullus his contradicere audeat, nullus ea reverberare praesumat, nullus non implere contendat. Quòd si quispiam ea aut parvipendenda crediderit aut contemnenda delegerit aut contra haec inobedientia tumidus, susurratione plenus, invidia incensus et laceratione perfunctus, necnon potiùs earumdem definitionum extiterit fautor benevolus, sententia excommunicationis duorum mensium curriculo persistet usquequaque multatus.

VIII.
De munimine prolis regiae.

Dum sanctae actionis studia ac fervidae intentionis vota longè lateque diffusa principali exhibitione cunctis patulè liquent, et ecclesiae sanctae catholicae obtutibus luce clariùs enitescunt, cogunt adunationis nostrae conventum quidpiam salutari provisione depromere, et causa retributionis proli ejus aliquid congruum aut expedibile promulgare, quo et parentali exhibitioni pro bene gestis videamur aliquantulùm opem beneficentiae reddere, et sobolem ejus piae defensionis ac tuitionis necessario munimine praemunire. Gloriosissimus etenim ac serenissimus dominus noster Egica rex ferventissimi amoris Christi igne succensus et sanctae actionis ope perfunctus, inimicorum Christi perfidiam, illud prophetale vaticinium sequens: *Nonne qui oderant te Deus oderam illos et super inimicos tuos tabescebam*, utpote verus christicola obnixiùs proterere decernit, ecclesiae Dei statum vigilaci instantia roborare disponit, sanctis Dei basilicis sese munificum exhibet, tributorum impensiones populis moderamine discreto remittit[15], maligna contra se obstinatione agentibus animi liberalitate gratissima ac piae miserationis instantia ignoscere consuevit, multos quoque qui confracti sunt liberos secundùm prophetam omne onus disrumpendo in ingenuitatis statu reformat, atque in diversis sanctae vitae studiis sese exercendo praepollet. Quocirca quoniam pro tot tantisque beneficiis quae multimoda devotione ecclesiae Dei vel gentis suae populis prorogare studet, quid aliud illi unanimitas nostra condignè respondeat invenire non praevalet; id salutari providentia quae semper est utilis, immo semper est utile quod veram pertinet ad salutem, decernit atque instituit, ut ejus filiis, ut praemisimus, fortia tuitionis ad futurum adminicula promulgemus, contestantes per nomen illud, cui cuncta coelestia et terrestria genuflectunt, omnes praesentes et absentes seu etiam futuris temporibus subsequentes sacerdotes vel principes seu cujuscumque honoris aut ordinis homines, ut nullus ad futurum posteritati ejus atque his qui gloriae suae filiis vel filiabus conjuncti esse noscuntur seu qui adhuc conjuncti non sunt, sed fortè sunt conjungendi, injustas laedendi occasiones exquirat; nullus occultè vel publicè per quae abdicentur contra eos malitiae vota extendat; non eos gladio vel qualibet perniciosa factione interimat; nullus consilium vel opus quibus injustè dejiciantur vel nudentur rebus exhibeat; nullus his injustè violentum tonsurae signaculum imprimat; nullus vestem contra ordinem filiabus suis atque nuris mutare praesumat; nullus etiam extra evidentis culpae indicium aut exiliis eos relegandos inducat aut eorum corporibus quarumlibet truncationum vel flagellorum inferat detrimentum. Denique licèt haec quae praemissa sunt aequissimè di-

15 Ex BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. In A. submittit. In Æ. omittit.

gesta existant, tamen quia ejusdem gloriosi nostri domini tantùm emicat devotio prompta ut ea ipsa nequeant ei ad complementum vicem parientiae reddere debitam, ob hoc universitatem nostram adjicere saluberrimè convenit, ut tam per omnes civitates vel loca, in quibus sedes episcoporum esse noscuntur ad regni ejus ditionem pertinentes, quàm etiam per eorumdem episcoporum dioeceses, excepto passionis dominicae die, quando altaria denudata persistunt nec cuiquam in eo die missarum licet solemnia celebrari, cunctis aliis diebus quibus idem Dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro eo vel pro cunctis ejus filiis vel filiabus aut pro his qui jam matrimoniali sunt jure conjuncti, adhuc qui sunt conjungendi, seu pro nepotibus vel suis omnibus sacrificiorum Domino libamina dedicentur, piae orationis vota solvantur, ac cum gratiarum actione superno numini commendentur, desideria in eis bona quotidie multiplicentur, adversantium eorum conamina virtute suae dexterae confringantur, indulgentia et gratia eis a sua misericordia conferatur, ut suae potentiae defensione protecti antiqui hostis decipula evadant, et caritate ac vitae longaevitate pollentes adire mereantur post transitum sidereas mansiones.

IX.
De Sisberto episcopo.

Sicut summum bonum est valdeque conspicuum superno numini amanter fideliterque inhaerere ejusque praeceptionibus parientiam votis gliscentibus exhibere, ita consequens bonum est post Deum regibus, utpote jure vicario ab eo praeelectis, fidem promissam quemque inviolabili cordis intentione servare, et nulla contra eos occasione quidquam nocibilitatis excogitare nihilque nequius definire, dicente Domino: *Nolite tangere Christos meos:* et iterum David: *Quis enim extendet manum suam in Christum Domini et innocens erit?* item ipse cuidam comminans: *Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum Domini?* Unde opportunum satis est ut sponsio principibus compromissa absque aliquo fraudis naevo custodiatur, et fides eis reddita nullis factionibus nullisque etiam nequitiae machinationibus temeretur. Nam si nudi tantùm verbi pollicitatio, qualibet occasione violetur, criminis denotatione censetur; quantò magis si fides regibus sub jusjurandi attestatione promissa nequaquam profanari pertimescatur? Est enim quorundam secularium, et quod pejus est sacerdotum improbanda satis obstinatio animarum, ut fidem suis principibus sub juramento promissam observare contemnant, et verborum fuco juramenti obnubilent promissionem, dum in arcano pectoris retentant infidelitatis perversitatem, et dum scriptum est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà;* et iterùm: *Non perjurabis in nomine meo nec pollues nomen Domini Dei tui: ego Dominus;* rursumque: *Maledictus omnis qui jurat in nomine Dei sui mendaciter;* illi jurantes fidem promissam temerare non metuunt, et juramenti sui pollicitationem praevaricare nullatenus pertimescunt. Unde quia Sisbertus Toletanae sedis episcopus talibus machinationibus denotatus repertus est pro eo quòd serenissimum dominum nostrum Egicanem regem non tantùm regno privare sed et morte cum Frogello, Theodemiro, Liuvilane, Liuvigotone quoque, Thecla et ceteris interimere definivit, atque genti ejus vel patriae inferre conturbium et excidium cogitavit, qui etiam per decreti nostri definitionem jam et loco et honore privatus existit; ideo nostrum in commune per hujus canonicae sanctionis decernit collegium, ut hoc ipsum unionis nostrae decretum, quod etiam his synodicis definitionibus innectendum decrevimus, omni subsistat valore subnixum atque in perpetuum obtineat inconvulsibile robur: ipse verò Sisbertus pro sui juramenti transgressione facinorisque tanti machinatione secundùm antiquorum canonum institutionem, qua praecipitur ut quisquis inventus fuerit talia fecisse et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, a conventu catholicorum excommunicationis sententia repellatur, honore simul et loco depulsus, omnibusque rebus exutus quibusque in potestate praedicti principis redactis perpetui exilii ergastulo maneat relegatus; ita nempe, ut secundùm eorumdem antiquorum canonum decreta in fine vitae suae tantùm communionem accipiat, exceptò si regia eum pietas antè absolvendum crediderit. Simili quoque et ceteri qui de religiosis, cujuslibet sint ordinis et honoris, deinceps talia contra principem egisse vel definisse reperti extiterint, censura mulctandi sunt.

X.
De his qui juramenti sui profanatores extiterint.

Sicut ulcus quod granditer[16] serpit in corpore non nisi gravioribus medicaminibus aut ferro curatur, ita perfidorum obstinatio, quae nullatenus cohibetur, durioribus sententiis necesse est ut mulctetur. Nam quamquam dominica sanctio protestetur: *Non morietur pater pro filiis neque filii pro parentibus, sed unusquisque pro peccato suo morietur:* et iterùm: *Filius non portabit iniquita-*

16 E. 4. T. 1. 2. graviter.

tem patris, et pater non portabit iniquitatem filii; tamen quia et jusjurandi transgressio granditer[17] inolevit et machinandi contra principes nostros consuetudo saeva percrebuit, quò aut nece diversa princeps interimatur aut regni dignitate privetur, quod nequaquam cohiberi potest nisi severiori censura; adeo per hujus institutionis nostrae decretum sancimus, ut quicumque deinceps, cujuslibet sit honoris persona vel ordinis, in necem vel dejectionem regiam quidpiam machinaverit, eumque qualibet nocibilitate impetendum crediderit aut gentem ejus vel patriam quibuslibet factionibus vel machinationibus disturbare contenderit, tam ipse quam omnis ejus posteritas ab omni palatini ordinis dignitate privati fisci viribus sub perpetua servitute maneant religati, potestate tantùm glorioso principi nostro Egicani servata, ut aut eos qui jam pro suae infidelitatis perfidia canonicè legaliterque dijudicati sint, aut eos qui deinceps a fidei suae juramento aborbitaverint, et adversùs praedictum principem nostrum aliquid nocibilitatis agere aut machinari studuerint, si eos ut diximus piae indulgentiae voto quandoque relevare maluerit, licentia illi usquequaque manebit. Et quia res eorum justo ac legali modo in ejusdem domini nostri dominium pervenerunt, ex quibus etiam quaedam ejusdem principis collatione tam ecclesiae Dei quàm proles ejusdem domini nostri seu etiam alii plures pro sui servitii merito accipere meruerunt; proinde instituentes decernimus, ut nullo unquam tempore eorum filii qui juramenti sui profanatores extitisse noscuntur seu extiterint, vel subsequens eorum posteritas in nocibilitatem eorum intendere audeant, nec ipsas res eis auferre quoquo pacto studeant. Ideo denique ut praemisimus severissimam hanc decreti nostri curavimus promulgari sententiam, ut qui suum non formidat exitium saltem filiorum cunctaeque suae posteritatis pertimescat interitum. Si quis sanè regum succedentium cunctas hujus constitutionis nostrae definitiones custodire aut adimplere distulerit, omnis linea generationis ejus perpetim condemnata depereat, et insuper ex divino judicio rebus omnibus et honore praesenti in seculo careat, atque Christo judicante cum diabolo ejusque sociis ad interitum gehennae perveniat. Cui nostrae definitioni ex antiquo canone quaedam necessaria innectimus et omnes in commune ipsis verbis, quibus ut diximus hoc deprompsit antiquitas, proclamamus dicentes:

Quicumque igitur a nobis vel totius Hispaniae[18] populis, qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel pro conservatione regiae salutis pollicitus est, temeraverit, aut gloriosum principem nostrum Egicanem, vel subsequentes principes nece attrectare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit, aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in conspectu Dei Patris et angelorum, atque ab ecclesia catholica, quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus, et ab omni coetu christianorum alienus cum omnibus impietatis suae sociis; quia oportet ut una poena teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos. Quod iterum secundò replicamus dicentes: Quicumque amodò ex nobis vel cunctis Hispaniae populis quolibet tractatu vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, violaverit, aut praedictum principem nostrum, vel subsequentes principes nece attrectare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit, aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in Christi conspectu et apostolorum ejus, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus, et ab omni consortio christianorum alienus, et damnatus in futuro judicio habeatur cum participibus suis; quia dignum est ut qui talibus sociantur ipsi etiam damnationis eorum participationi obnoxii teneantur. Hoc etiam tertiò acclamamus dicentes: Quicumque amodò ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet meditatione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro salute patriae gentisque Gothorum statu vel incolumitate regiae potestatis pollicitus est, violaverit, aut toties dictum principem nostrum vel subsequentes principes nece attrectare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit, aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in conspectu Spiritus Sancti et martyrum Christi, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus, et ab omni communione christianorum alienus, neque partem justorum habeat sed cum diabolo et angelis ejus aeternis suppliciis condemnetur unà cum eis qui eadem conjuratione nituntur, ut par poena constringat quos in pernicie prava societas copulat. Et ideo si placet omnibus qui adestis haec tertiò reiterata sententia, vestrae vocis eam consensu firmate. Ab universis Dei sacerdotibus, palatii senioribus, clero vel omni populo dictum est: Qui contra hanc vestram definitionem venire praesumpserit, sit anathema Maran atha, hoc est, per-

17 BR. E. 4. T. 1. 2. validè.

18 BR. E. 4. U. G. ecclesiae. Quae sequuntur ab hac voce usque ad hujus concilii finem desunt omnia in A. et Æ. in quibus haec ad marginem nota describitur: *In synodo Toletana IV. sexaginta sex episcoporum invenies haec.* Desumpta sunt ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

ditio in adventu Domini, et cum Juda Iscarioth partem habeant et ipsi et socii eorum.

XI.

De gratiarum actione.

Finitis consummatisque omnibus, quae ob disciplinam ecclesiasticam necessariò fuere definienda, vel reliqua quae nostro coetui ob directionem extitere delata, omnipotentissimae et indivisibili Trinitati ineffabilium gratiarum jura dependimus, laudum vota persolvimus, ac tota mentis intentione gloriae ejus insignia praedicamus pro eo quòd nos ejus dispositione mirabili non solùm ad hunc sanctae congregationis coetum meruimus adunari atque alternae visionis intuitu confoveri, sed ex se nobis dicere contulit et in se dicta complevit, obnixiùs ejus imprecantes clementiam, ut sicut nos alterutrae pacis osculo dulcifluos reddidit et definitionum nostrarum primordia lineavit ac consummatione sublimi perficiendo concludit, ita serenissimum ac piissimum dominum nostrum Egicanem regem, cujus jussu atque hortatu hìc adunati sumus, salutiferae defensionis clypeo protegat, vexillo fidei muniat, atque cum gente et patria sibi credita per viam voluntatis suae deducat, quatenus protelatis praesentis aevi curriculis feliciter polleat, et post hujus vitae excursus numerositate piae actionis opimus cum his, quibus nunc principatur, ad Christum perveniat laureandus.

Decretum judicii ab universis editum.

Actuum Apostolorum probata satis et veneranda narrat historia, quod Juda crimine proditionis damnato nequaquam Spiritus Sanctus super reliquos undecim illapsu coelico est diffusus, quoadusque Matthias ab omnibus est praeelectus in loco ejusdem apostolus: obinde scilicet, quia undenarius numerus transgressionem significat mandatorum. Et quia Sisbertus Toletanae sedis episcopus suo facinore denotatus nostro ex corpore constat abscissus, ob id summopere numerositatem nostram convenit studere, ut in loco ejus alio subrogato perfectioni debitae corpus nostrum reddatur, sicut per Matthiam perfectus numerus noscitur fuisse completus. Et quia idem legatione superni numinis fungentes apostoli sunt protestati dicentes: *Christi bonus odor sumus Deo in his, qui salvi fiunt et in his qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitae in vitam:* illis videlicet odor vitae in vitam, qui praeceptis eorum exhibere parientiam curaverunt, illis verò odor mortis in mortem, qui eorum nihilominus monita contempserunt; proindè quia praedictus Sisbertus Toletanae sedis episcopus eorum salutaribus monitis nequaquam maluit ex humilitate dependere obsequelam, quò ecclesiam Dei ordine debito regeret, humilitate instrueret et exemplis salutaribus ad regna siderea provocaret, sed bicipiti se percellens mucrone, superbiae videlicet atque perjurii, gloriosum dominum nostrum Egicanem regem non solùm regno voluit privare, sed et mortis impensione perimere, ideo non congruit nos priùs concilium inchoare, nisi illo priùs canonica ac legali censura mulctato in loco ejus alius fuerit subrogatus Toletanae sedis cathedram retenturus. Idcirco nobis omnibus in unum collectis, idem Sisbertus episcopus nostro est conventui praesentatus atque infidelitatis suae machinationem patuli oris est aflatu professus. Unde nos per hujus decreti nostri formulam saepe dictum Sisbertum secundùm edictum priscum synodicae sanctionis ac decretum de talibus promulgatae legis ab episcopali ordine et honore dejicimus, a perceptione corporis et sanguinis Christi excommunicatum in exilio perpetuo manere censemus, in fine tantùm communionem per omnia percepturus, exceptò si eum principalis pietas cum sacerdotali conniventia delegerit absolvendum.

Igitur quoniam favente Domino concilium est quàm citius inchoandum secundùm praeelectionem atque auctoritatem toties dicti nostri domini, per quam in praeteritis jussit venerabilem fratrem nostrum Felicem Hispalensis sedis episcopum de praefata sede Toletana jure debito curam ferre, nostro eum in postmodum reservans ibidem decreto firmandum, ob id nos cum consensu cleri ac populi ad saepe dictam Toletanam sedem pertinentis praedictum venerabilem fratrem nostrum Felicem episcopum de Hispalensi sede, quam usque hactenus rexit, in Toletanam sedem canonicè transducimus, ut in eadem Hispalensi cathedra fratrem nostrum Faustinum Bracarensis sedis episcopum, necnon et Felicem Portucalensis ecclesiae antistitem in praefatae Bracarensis sedis pontificem subrogamus, ac perpetua sanctione unumquemque eorum in praefatis sedibus confirmamus, quatenus uterque easdem quas suscipiunt ecclesias pia praedicatione instruant, moribus sanctis exornent, ac beatae vitae exemplis aedificent, ut unanimitate mirabili in unum collecti, unum corpus effecti eis nobiscum in synodali conventu pariter residentibus illapsum Sancti Spiritus ut duodecim apostoli mereamur, quò ejus igne succensi et doctrina imbuti quae ad disciplinam ecclesiasticam pertineant et ad compescendos pravorum hominum mores aequissimè promulgemus et laudes Altissimo devotis mentibus praecinamus. Quod videlicet collegii nostri decretum gestis synodalibus a nobis in concilio deffiniendis fore sociandum decernimus, et locum illic debitum ut obtineat deffinimus.

Lex edita in confirmatione concilii.

Synodalis conventus et numerosa adunatio sacerdotum eò venerabilior cunctis perpenditur, eò nihilominus terribilis cernitur, quòd in medio coetus eorum praesentia individuae Trinitatis adesse nequaquam ambigitur, sancto protestante evangelio: *Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti ibi sum et ego in medio eorum.* Quocirca quia se in eorum medio superni omnipotentia numinis adesse innotuit, quid aliud nisi quidquid ore depromitur inspiramine est ejus effectum, qui se inter eos est fassus habitaturum? Unde gloriosa serenitas nostra ea quae unanimitas eorum deprompsit, immo quae per ora illorum Spiritus Sanctus promulgavit, venerabiliter suscepit, amanter amplectitur, et per hujus legis nostrae decretum firma in perpetuum manere decernit, inconvulsibili consistere auctoritate instituit, et omnimodum robur obtinere decernit: scilicet ut a praesentis diei temporisque articulo omni vigilantia, omni sollicitudine, omni etiam cura quaeque sunt pro disciplina vel utilitate ecclesiastica in hac synodo definita, quaeque pro corrigendis pravorum moribus edita, per cunctas regni nostri provincias ab omnibus custodiantur, et absque aliqua scrupulositate vel controversiae oppositione serventur. Et quia ingruente inguinalis plagae vastatione ad Narbonensem sedem pertinentes episcopi nequaquam sunt in hac sancta synodo aggregati, ideo per hanc nostrae mansuetudinis legem instituentes jubemus, ut omnes ad ejusdem cathedrae dioecesim pertinentes episcopi in eadem urbe Narbona cum suo metropolitano adunentur, et cunctis hujus concilii capitulis vigilaci ab eis indagatione perlectis accedant ordinibus debitis subscriptores. Si quis igitur earumdem definitionum constitutiones temerare praesumpserit, detrahere nisus fuerit, et miserabili ausu eis contraire tentaverit, ecclesiasticae excommunicationis sententia ferietur, et rerum suarum quarta[19] parte mulctabitur.

In nomine Domini Flavius gloriosus Egica rex omnibus sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus: Ecce sanctissimi in Christo patres et apostolico dogmate fideles populi ducatores, synodicae aggregationis vestrae unionem illo fiducialiter hortatu convenio, quo religiosum nobis vestrae sanctitudinis praebeatis suffragium, nostraeque promulgationis consultum porrigatis omnimodè praestolatum. Promptissimè etenim saepe gloriosae nostrae serenitatis fervet devotio ac purae voluntatis flagrat devotissima plenitudo illis cum plebe mihi credita affectibus vivere, pietatibus inhaerere, ac misericordiae incremento regendi studium servare, quibus tempora nostra nullis adversitatum stimulis commota, nullis civilibus vel externis excitationibus praepedita pacis munere floreant ac miserationis nostrae beneficio cumulata persistant: et quos forsitan pravae infidelitatis implicat actio, respectu clementiae nostrae, si fas est, pietatis releventur ex brachio, ut parcendo illis supernam mihi clementiam fautorem efficiam, et status gentis meae ac patriae nullis ampliùs, quod absit, ruinae lapsibus concidat. Sed quantum culparum noxam remittere procuramus, tantum profanatorum transgressio molitur, et crebris perfidiae ausibus praepedita subruitur. Unde si culpis indulgentiam, si condigna factis restituam, anceps nostrae tranquillitatis animus aestuat in eo quòd plerumque ipsa culparum remissio increbrescente nequitia in contrarium vertitur, quum nec tandem vitia reprimuntur, quae facili emendationis conamine perduci ad terminum debuerunt. Ipsi autem in hoc sancto concilio liquidò perpendatis, jamjamque antea plurimorum casus relatu opinabili didicistis, quibus perfidorum quantisque aemulorum nefandis conatibus deceptionis meae quotidie excidium sentiam, vel quanta patriae fuerint insolenter conturbia excitata. Quorum denique sceleratorum, qui et in praeteritis et nunc perfidasse detecti sunt, praevaricatione compellimur coetus vestri universitatem consulere, ut quid de talium excessibus, qui in preteritis vel nunc usque mihimet deliquisse noscuntur, agere serenitatem nostram conveniat; utrum condignis sententiis canonicè ac legaliter feriantur, an parcendo illis noxarum debita impunita serventur, saluberrima unanimitatis[20] vestrae promulgatione attentiùs decernatur, illa nostrae gloriae vel successorum nostrorum principum licentia modis omnibus reservata, ut si deinceps quisque contra regiam potestatem, gentem, patriam nostram agere conatus extiterit, juxta canonicam sententiam tempore praecessoris nostri domini Sisenandi principis de talibus personis in concilio editam vel legis sententiam, ejus debeat pravitas acriter coërceri, tantum est, ut sicut praemisimus quo emendationis studio errantium mihi transgressio emendetur, salutaris vestri responsio nostris clarescat in sensibus. Nam et hoc decreti vestri condecet stylo censendum, ut quia praecessor noster divae memoriae dominus Wamba rex in ipsis regnandi primordiis Theudemundum Spatarium nostrum contra generis vel ordinis sui usum, Festi quondam incitatione Emeritensis episcopi, solius tantùm regiae potestatis impulsu in eamdem Emeritensem urbem numerariae officium agere instituit, quod etiam unius anni ex-

19 E. 4. T. 1. 2. quinta.

20 E. 4. T. 1. 2. humanitatis.

cursu contra rationem noscitur peregisse, immo quia nec valuit imperio gentis obsistere, vestri edicto concilii ab eodem Theudemundo suaque omni posteritate talis actionis officium suspendatis, quò nullo ulterius tempore tam ipse quàm omnis ejus progenies usque in finem seculi ob hanc causam videantur aliquatenus molestari. Datum sub die calendas majas anno feliciter sexto regni nostri, in Dei nomine sedis nostrae Toleto.

Pontifices.

Ego Felix indignus urbis regiae episcopus haec decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Ego Faustinus indignus Hispalensis sedis episcopus haec decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Maximus indignus santae ecclesiae Emeritensis Episcopus haec decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Ego Vera indignus Tarraconensis sedis episcopus haec decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Ego Felix in Dei nomine Bracarensis atque Dumiensis sedium episcopus haec decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Gaudentius Valeriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Florus Mentesanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Ervigius Beterrensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Fructuosus Auresinae ecclesiae episcopus subscripsi.

Suniagissius Lamiobrensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Gaudila Empuritanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Bonifa Cauriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Arcontius Elborensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Auredus Ilerdensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Gundericus Seguntinae ecclesiae episcopus subscripsi.

Spassandus Complutensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Basualdus Palentinae ecclesiae episcopus subscripsi.

Marianus Oretanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Wittisclus Valentinae ecclesiae episcopus subscripsi.

Sonna Oxomensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Gavinius Arcabicae ecclesiae episcopus subscripsi.

Zacceus Cordubensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Anterius Segobricensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Honorius Malacitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Arbidius Astigitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Pappulus Eliplensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Decentius Segobiensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Avitus Urcitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Felix Calagurritanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Constantinus Aucensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Audebertus Oscensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Adelphus Tudensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Nepotianus Tirassonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Sunigisidus Laniobrensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Potentius Lucensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Eppa Illicitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Egarensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Onemundus Salamanticensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Balderedus Caesaraugustanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Involatus Dertosanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Argesindus Egitaniensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Isidorus Setabitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Abilensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Teudiselus Beatiensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Cuniuldus Italicensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Wisefredus Ausonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Laulfus Barcinonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Emila Conimbriensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Leovericus Urgellitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Sisebado Tuccitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Gerontius Asidonensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Basilius Bastitanae ecclesiae episcopus subscripsi.

Fionius Lamecensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Mirus Gerundensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Landericus Olyssiponensis ecclesiae episcopus subscripsi.
Joannes Pacensis ecclesiae episcopus subscripsi.
Centerius Eliberitanae ecclesiae episcopus subscripsi.
Teudefredus Vesensis sedis ecclesiae episcopus subscripsi.
Aurelius Astoricensis ecclesiae episcopus subscripsi.

Abbates.

Gabriel misericordia Dei abbas haec decreta synodalia a nobis edita subscripsi.
Eulalius abbas subscripsi.
Nerbantius abbas subscripsi.
Braulio abbas subscripsi.
Eugenius abbas subscripsi.

Vicarii episcoporum.

Vitulus diaconus, agens vicem domini mei Marciani Dianiensis ecclesiae episcopi, subscripsi.
Vincomalus diaconus, agens vicem domini mei Marciani Pampilonensis sedis episcopi, subscripsi.
Crisces presbyter, agens vicem Agrippii Ossonobensis sedis episcopi, subscripsi.

Comites et viri illustres.

Vitulus vir illuster comes patrimonii et dux haec decreta synodalia subscripsi.
Wimar comes subscripsi.
Teudulfus comes subscripsi.
Paulus comes subscripsi.
Teodefredus comes subscripsi.
David comes subscripsi.
Requisindus comes subscripsi.
Sisemundus comes subscripsi.
Ella comes subscripsi.
Teodehittus comes subscripsi.
Bigesuindus comes subscripsi.
Ega comes subscripsi.
Afrila comes subscripsi.
Danila comes subscripsi.
Audemundus comes procer subscripsi.
Teudemundus comes procer subscripsi.

LXII.

CONCILIUM[1] TOLETANUM DECIMUM SEPTIMUM

HABITUM ANNO

RELIGIOSISSIMI AC SERENISSIMI DOMINI NOSTRI EGICANI REGIS SEPTIMO

SUB DIE V. IDUS NOVEMBRIS

ERA DCCXXXII.

Dum in ecclesia gloriosae virginis et confessoris Christi sanctae Leocadiae, quae est in suburbio Toletano ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum et Galliarum pontifices convenissemus, debitis nobis in locis residentibus adfuit idem gloriosissimus princeps fervore sanctae devotionis accensus Sanctique Spiritus munere plenus, et in medio nostri consistens inclytum caput reclinans sese a nobis benedici poposcit et orationum nostrarum effusione Domino commendari optavit. His itaque ut moris est actis tomum manu propria nobis obtulit inquiens: Ecce sanctissimum ac reverendissimum ecclesiae catholicae sacerdotale collegium et divini cultus honorabile sacerdotium, seu etiam vos illustre aulae regiae decus, ac magnificorum virorum numerosus conventus, quos huic honorabili coetui nostra interesse celsitudo praecepit, quia satis longum est ea quae regni nostri utilitatibus seu genti et patriae nostrae necessaria sunt vobis proprii oris nostri alloquio enarrare, ideo

1 Deest hoc concilium in A. Æ. E. 3. desumptum est ex codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

hunc tomum, quia universa quae nostra mansuetudo ad peragendum vestris sensibus debuit intimare dignoscitur continere, contrado, praecipiens pariter et exhortans vos per eum qui dixit: *Ubicumque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo et ego ero in medio eorum;* quia ea quae tomus iste continet vel alia quae ad ecclesiasticam disciplinam pertinent seu diversarum causarum negotia quae se venerabili coetui vestro ingesserint audienda gravi ac maturato consilio pertractetis atque judiciorum vestrorum edictis justissimè ac firmissimè terminetis. Qua sacri oris sui oratione finita e medio nostri benedictione percepta abscessit. Tunc unusquisque nostrorum residens suo in loco tomum ipsum reserari praecepimus, et quae necessaria erant alterna collatione pertractare curavimus.

In nomine Domini Flavius Egica rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus: Quo mentis ardore quantisque facibus serenitatis nostrae sublimitas religionis sanctae amore succensa aestuet, nec verborum prolixa potest ratione depromi nec litterarum apicibus annotari; quia in quantum fides christiana spiritualium virtutum lumine ineffabili comparatione coruscat, tantùm sensus nostri brevitas necdum valet ejus enarrare mysteria. At nunc quamquam profunditatis ipsius abyssum nequeamus pertingere, magna tamen devotio clementiae nostrae animos ad exhortandam vestram sanctitudinem cognoscat, qualiter vos in hac sancta synodo residentes in primis de ejus mysterio edictis spiritualibus disputetis et apostolici vestri ordinis dogmata promulgetis, quò fidelium corda incomparabili sidere perlustrata infidelium quoque pectora mentis gressibus a tenebris ad lumen conversa pertranseant. Pro nefandis denique judaeis intra fines regni nostri degentibus ita praemittimus, quod etiam absque non minimo moerore proferimus, qui ab initio propriorum rituum errore decepti Christi nomen incredibili pravitate negaverunt, nefariisque hactenus argumentis eamdem almae fidei sectam deluserunt. Certum namque est verumque praeconium in cuncto penè terrarum orbe relatione perspicua extitisse vulgatum, quòd fidei plenitudine fines semper Hispaniae floruerunt, unde nostram gloriam summa ratio cogit valida illis intentione resistere, quum in aliquibus mundi partibus alios dicuntur contra suos christianos principes resultasse, plerosque verò justo Dei judicio a christicolis regibus interemptos fuisse; praesertim quia nuper manifestis confessionibus indubiè invenimus hos in transmarinis partibus hebraeos alios consuluisse, ut unanimiter contra genus christianum agerent praestolantes perditionis suae tempus, qualiter ipsius christianae fidei regulam depravarent: quod et per easdem professiones quae vestris auribus sunt reserandae patebit. Nam et a primordio nostri regiminis tanta fuit pro eorum conversione mansuetudinis nostrae intentio, ut non solùm diversis persuasionibus eos ad fidem Christi pertrahere conaremur, verùm etiam et mancipia christiana quae pridem ob suam perfidiam per legis ordinem caruerunt ex tranquillitatis nostrae decreto reciperent solummodo, ut per verae conversionis[2] propositum expulsa procul cordis perfidia eos matris sinus ecclesiae adoptivos exciperet. Sed et per cautionis[3] seriem jusjurandi attestatione subnixa spondentes nec tandem promissa compleverunt, sed ritus et caerimonias solitas proculdubio egisse perventi sunt. Et quia divinae voluntatis imperio reservati sunt regni nostri tempore corrigendi, necessarium fore nostra perpendit tranquillitas ut vestro nostrorumque optimatum generali conventu eorum nequitia quantociùs refraenetur, quò opitulante Christo extirpata ipsorum confestim nequitia christianum nomen polleat et Christi fides infinitè clarescat, ne tunc videatur tantae perfidiae obviari, quando ecclesiam catholicam eorum dignoscatur adversitas impugnare. Ut ergo tam dira incredulitatis perversitas victa dispereat, aut synodali emendatione a parentali refraenentur errore, aut si placet uniformi vestra sententia falce maneant justitiae desecati, sic quoque ut quid de illis cunctisque rebus ipsorum agere conveniat canonica vestri coetus sententia patenti stylo constituat, quod nostrae legis censura perpetim stabile manere decernat, illis tantumdem hebraeis ad praesens reservatis, qui Galliae provinciae videlicet intra clausuras noscuntur habitatores existere vel ad ducatum regionis ipsius pertinere, ut quia delictis ingruentibus et externae gentis incursu et plagae inguinalis interitu passim ipsa ab hominibus desolata dignoscitur, cum omnibus rebus suis in suffragio ducis terrae ipsius existant et publicis utilitatibus profectum incunctanter exhibeant, ita ut secundùm sanctae fidei regulam ut verae christicolae vitam suam corrigant, et omnem genuinae incredulitatis errorem a suis cordibus pellant. Quòd si amodo vel in modicum detecti fuerint sanctae fidei depravatores existere, illico de terra ipsa promoti eadem qua et praedicti parentes eorum censura erunt modis omnibus feriendi. Nam et quorumdam sacerdotum non sinit veritas silere insaniam, qui ante sacrosanctum altare Dei pro superstitibus hominibus missas audeant dicere de defunctis, et cum aliis nocere intendunt ipsi

2 E. 4. conversationis.

3 E. 4. causationis.

sibimet potiùs interfectores existunt et suarum incurrunt excidium animarum in eo quod scriptum est: *Os quod mentitur occiait animam;* et dum quodam invidiae vel malitiae livore tam nefaria gerunt, unum est quia et Deo mentiuntur et in arcum perversum sacerdotalem ordinem vertunt. Quòd si Domino mendacium hujusmodi sacrificio offerre non metuunt, quid de cetero falsitatis loqui pavescunt? Petrum denique apostolum dixisse legimus Ananiae memineo: *Ut quid Satanas implevit cor tuum mentiri te Spiritui Sancto, quia non es hominibus mentitus sed Deo?* Tanti quippe facinoris admissum vestro concilio committimus extirpandum, quò et illos qui talia egisse detecti sunt et eos a quibus ob hoc nefas perpetrandum sciscitati sunt, ac deinceps in tali errore quosque delapsos regula decernatis canonica feriendos, ut illatam in semetipsos sentientes correctionem et malè acta poeniteant, et ne ab aliis ulteriùs fiant sententia vestra speciale prohibitionis exemplum ostendat. His igitur praemissis causis populorum negotia vestris auribus intimata cum Dei timore prudentiae vestrae committimus dirimenda, ut quia multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum, nulla sit occasio quae vestrae mentis aciem ad promulgandam justitiam possit obtundere, nullus favoris se locus interserat lumen veritatis abscondere, quatenus ipsa vestrorum judiciorum emissio luce clareat aequitatis, justitiam proroget debitam populis, et ad cumulum nobis pertineat copiosae mercedis. Sed et illud vestris precibus sedari obnixiùs a Domino praeoptamus, ut quia hostis humani generis quosdam nostrorum inhians non desinit ad perditionem subripere, ex quo proprio culpae cernuntur facinore non quod absit nostrae potestatis gravedine corrui, tribus diebus hoc peracto concilio speciales obinde litanias contrito cordis arcano celebrare curetis, ita ut usque hujus anni spatium per singulos menses eodemque modo triduana jejunia peragatis, ut quia neminem de his quos ditioni nostrae superna pietas subdidit usquam perire voluimus, nec ampliùs quempiam perdere quaerimus, sed de gentis nostrae vel patriae statu laetari affatim delectamur, precatu saltem vestrae beatitudinis insidiarum stimula, quae quotidie contra nostram gloriam praeparant, a suis cordibus auferant et erga nostram serenitatem pura fidei sinceritate persistant, ut et a priorum lapsu se erectos esse congaudeant, et nostra gloria ex hoc cum eis pacis et caritatis munere cumulata Christo domino indefessa gratiarum vota persolvat.

De regula sanctae fidei.

Necessarius ordo deposcit ut secundùm Pauli vasis electionis edictum ante initium quarumcumque causarum regnum Dei quaeratur, quatenus eà quae sequenter agenda sunt justissimè opitulante Domino terminentur. Ac proinde opportunum fore perspeximus fidei sanctae mysterium, quod est salutis nostrae inconvulsibile fundamentum, ore proprio pandere et ructatione cordis patulè enarrare: idcirco credentes et confitentes ea quae in omnibus sanctis conciliis sanctorumque patrum oraculis gloriosa confessio protulit, symboli etiam seriem quae totius sanctae fidei continet sacramenta, oris nostri confessione proferimus.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria virgine homo factus est, passus sub Pontio Pilato, et sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, iterùm[4] venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: credimus et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum, expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri seculi. Amen. Qua nostra credulitate, ut sanctorum patrum adunatio edidit, reserata atque finita ad ea quae sunt subsequenter agenda definitionis nostrae articulum vertimus.

I.

De tribus diebus, quibus in initio concilii nihil aliud agendum jubetur, nisi tantùm de fide ac de aliis rebus spiritualibus, nullo secularium interposito.

Ternarius numerus in eo quòd initium mediumque finemque sortitur Trinitatis speciem signare videtur, ac proinde quia numerositas sacerdotum in nomine sanctae Trinitatis pro synodo peragenda assolet congregari, opportunè instituendum credimus in initio totius adunationis, ut trium dierum spatiis percurrente jejunio de mysterio sanctae Trinitatis aliisque spiritualibus sive pro moribus sacerdotum corrigendis, nullo secularium assistente, inter eos habeatur collatio, ita nempe ut dum scriptis causis sub no-

4 T. 1. 2. indc.

minis divini timore per triduum habita fuerit altercatio, ejusdem sanctae Trinitatis juvamine ceterarum causarum negotia inoffensibili peragantur instantia.

II.
De obserandis ostiis baptisterii in initio quadragesimae.

Licèt in initio quadragesimae baptizandi generaliter claudatur mysterium, tamen ut ecclesiasticae consuetudinis ordo deposcit necesse est ut ostia baptisterii in eodem die pontificali manu et annulo assignata[5] claudantur, et usque in Coenae Domini solemnitatem nullatenus reserentur, ob id videlicet ut et per signaculum pontificum, excepto gravissimae necessitatis obventu, in his diebus monstretur per totum orbem non licere fieri baptismum et sanctificationem; iterùm episcopali eadem observatione reserata signetur dominicae patere mysterium Resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini, ut quia per baptismum consepultus est in morte Christi resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus ecclesiis minimè haec sancta consuetudo ab episcopis custoditur atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiam sancimus atque decernimus, ut ita a totius Hispaniae et Galliarum pontificibus custodiatur, quatenus in praedicto die, initii videlicet quadragesimae, et ostia sancti baptisterii cum laudum consummatione claudantur, et ab episcopis suorum annulorum signaculo obsignentur, ita ut nisi in Coenae Domini celebritate, quando more solito altaria assolent devestiri, eadem debeant ostia reserari. Inconveniens etenim res est, ut illic in praememoratis quadragesimae diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum mysterium exerceri.

III.
De ablutione pedum in Coena Domini facienda.

Caelibe satis ratumque Deo cernitur mysterium, si ejus exempla sequentes imitatores ipsius esse studeant christicolae mentes, dicente Domino: *Qui mihi ministrat me sequatur.* Quocirca si Dominus redemptorque noster discipulorum non dedignatus est ablutione aquae abluere pedes, protestante evangelista: *Surgens Jesus a coena et ponens vestimenta sua caepit lavare pedes discipulorum dicens: Si ego lavi pedes vestros dominus et magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes;* cur nos piae actionis exhibitione imbuti exemplorum ejus non simus devotissimi sectatores? Denique coruscante sanctae operationis exemplo, partim desidia, partim consuetudine in quibusdam ecclesiis in Coenae Domini litatione pedes fratrum a sacerdotibus non lavantur, nihil aliud obtendentes nisi solam traditionis consuetudinem, quum veritas objurgans dicat: *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* itemque praecellentissimus doctor et invictissimus martyr Cyprianus prosequens ait: Frustra qui ratione vincuntur consuetudinem nobis opponunt, quasi consuetudo major sit veritate, aut non id sit spiritualibus sequendum, quod in melius fuerit a Sancto Spiritu revelatum; ideoque dum veritatis exemplum luce clariùs enitescat et objurgationis ejus terribilia edicta praefulgeant, atque etiam doctoris praecipui sententia instruat majorem esse veritatem consuetudine, incassùm nobis consuetudinem sine ratione objiciunt. Nam licèt eadem ablutio pedum omni tempore ut fiat expedibile habeatur, tamen necesse est ut specialiùs in eodem die quo a Christo gestum est omnimodè observetur. Proindè haec sancta synodus decernit atque instituit, ut deinceps non aliter per totius Hispaniae et Galliarum ecclesias eadem solemnitas celebretur, nisi pedes unusquisque pontificum seu sacerdotum secundùm hoc sacrosanctum exemplum suorum lavare studeat subditorum. Quòd si quisquam sacerdotum hoc nostrum distulerit adimplere decretum, duorum mensium spatiis sese noverit a sanctae communionis perceptione frustratum.

IV.
De sacris ministeriis vel ornamentis ecclesiarum.

Sacerdotum quorumdam improbanda voluntas et infausta temeritas sacrosancta sibi commissa altaris ministeria atque cetera ecclesiae ornamenta non solùm aliis tradunt pro suis nequissimis actibus abutenda, sed, quod pejus est, suis ea non pertimescunt usibus adjungere insumenda. Unde licèt antiquorum patrum sententia de talibus personis, quae vasa solummodò sacra disperdunt voluntate sacrilega, fuerit jam in praeteritis promulgata, tamen in commune deinceps statuit coadunatio nostra, ut non tantùm de sacris ministeriis sed etiam et de universis ecclesiae ornamentis nihil unusquisque sacerdotum pro suis usibus vel voluntatibus confringere, vendere aut naufragare pertentet. Si quis verò sacerdotum hoc nostrum violare tentaverit institutum, secundùm prisca canonum instituta honoris proprii ordinem amittat, et ut sacrilegus perenni infamio denotatus a sacrae communionis perceptione, exceptò in supremo temporis cursu, omnibus diebus vitae suae maneat alienus; atque insuper si ejusdem temeratoris extiterit propriae rei habitio, quidquid de eisdem sacris ministeriis vel ornamentis ecclesiae visus est naufragasse, aut ipse aut

5 T. 1. 2. signata.

pars ejus compellatur parti ejusdem ecclesiae ex integro reformare.

V.

De his qui missam defunctorum pro vivis audent malevolè celebrare.

Dum Sanctus Spiritus per os sanctorum suorum humano generi statuit omnibus modis mendacium praecavere, dicente Salomone: *Noli narrare mendacium adversùs fratrem tuum neque amico similiter facias;* et iterum: *Os quod mentitur occidit animam;* plerique sacerdotum qui praedicatores veritatis existere debuerunt, et ex quorum ore universitas plebium legem veritatis debet exquirere, secundùm Salomonem[6] qui dicit: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam et legem exquirunt de ore ejus quia angelus domini est,* ita praepediente delicto atque sauciati inimicitiae dolo non solùm hominibus fallaciter loqui minimè pertimescunt, sed in sanctis basilicis supra altare Domini coram Deo idem nequaquam perpetrare horrescunt. Nam missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebrare hominibus, non ob aliud, nisi ut is pro quo idipsum offertur sacrificium ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis ac perditionis incurrat periculum, et quod cunctis datum est in salutis remedium illi hoc perverso instinctu quibusdam esse expetunt in interitum. Obinde nostrae elegit unanimitatis conventus, ut si quis sacerdotum deinceps talia perpetrasse fuerit detectus, a proprii deponatur ordinis gradu, et tam ipse sacerdos quàm etiam ille qui eum ad talia peragenda incitasse perpenditur, exilii perpetui ergastulo religati, exceptò in supremo vitae curriculo, cunctis vitae suae diebus sacrae communionis eis denegetur perceptio, quam Domino se crediderunt fraudulento delibasse studio.

VI.

De diebus litaniarum per totos duodecim menses celebrandis.

Quamquam priscorum patrum institutio per totum annum per singulorum mensium cursum litaniarum vota decreverit persolvendum, nec tamen specialiter sanxerit pro quibus causis id ipsum sit peragendum, tamen quia cooperante humani generis adversario multa inolevit oberrandi consuetudo et jusjurandi transgressio, ideo secundùm evangelistam qui ait: *Vigilate et orate ne intretis in tentationem,* in commune statuentes decernimus, ut deinceps per totum annum in cunctis duodecim mensibus per universas Hispaniae et Galliarum provincias pro statu ecclesiae Dei, pro incolumitate principis nostri atque salvatione populi, et indulgentia totius peccati et a cunctorum fidelium cordibus expulsione diaboli, exomologesis votis gliscentibus celebretur, quatenus dum generalem omnipotens Dominus afflictionem perspexerit, et delictis omnibus miseratus indulgeat, et saevientis diaboli incitamenta ab animis omnium procul efficiat.

VII.

De munitione conjugis atque prolis regiae.

Praeeminentium exercitium ac devotionis sanctae studium, dum sese per diversa piae operationis gesta diffundit, et emolumentum sibimet conquirit virtutis et bene operandi adhibet incentivum subjectis, ita nempe ut pro eo quod bene gessit recipiat a Deo mercedem, et pro eo quòd ad bonum alios incitavit statim recepisse gaudeat retributionis vicem. Quapropter dum principalis sublimitas talia agit, perspicuum est ut a sancta ecclesia prorogetur ei vicissitudo mercedis, cur eamdem ecclesiam studet exornare operibus justis, quatenus et ille ad bene agendum promptior magis magisque efficiatur, et subditorum animus gratuita invitatione ampliùs roboretur. Ac proinde quia religiosus ac gloriosissimus princeps noster Egica rex zelo zelans pro domino Deo exercituum inimicos verae fidei, qui diversa actione maluerunt catholicae credulitatis statum evertere, et jusjurandi profanationem, dum caerimoniarum suarum ritus contra suam pollicitationem maluerunt servare, visi sunt incurrisse, ita recto judicii tramite digna cernitur ultione percutere, quatenus et injuriam crucis Christi vindicaret, et statum totius sanctae ecclesiae conservaret, atque genti ac patriae suae defensionis munimina necessaria provideret. Ideo nos pro tot et tantis beneficiis, quibus tam sanctae ecclesiae quàm genti ac patriae suae prorogare intendit, cupientes in aliquo eidem principi piam retributionem rependere, per hujus definitionis nostrae sanctionem depromimus et per individuae Trinitatis inviolabile sacramentum cunctos tam nunc consistentes quàm futuris temporibus, cujuslibet ordinis vel generis, homines succedentes convenimus ac contestamur, ut si quandoque contigerit quòd gloriosa domina Cixilo regina diutinis et felicioribus serenissimi nostri principis Egicani annis transactis religiosè existat in viduitate superstes atque ex eo habuerit dulcissimas proles, nulla mordacitate invidiae pulsi, nullo odii stimulo acti, nullo diabolicae fraudis instinctu permoti contra eos quisquam conetur assurgere; nullus citra evidentium culparum indicium per quascumque subtilissimas indagationes nocibilitatis adversùs eos perquirat occasiones; nullis eorum vita cujuslibet instantia obteratur injustissimis taediis, nullis maceretur inediis; nullus quoque

6 Textus est Malachiae cap. 2. v. 7.

filiis ac filiabus eorum contra eorum voluntatem religionis habitum imponat, aut exilii ergastulis mancipandos statuat, neque flagellorum verberibus cruciet, per quod et dignitate priventur et extra debitum justitiae ordinem rerum suarum eis habitio auferatur, sed quietis ac tranquillitatis ope fulciti tam quod eis de parentali facultate debita successio dederit, quàm etiam quod per auctoritatum oracula idem clementissimus dominus noster illis conferre maluerit, vel quae ab illis justè conquisita extiterint, imperturbato jure possideant, et de rebus ipsis judicare quod voluerint incunctatam licentiam habeant. Necessarium enim unicuique debet videri ut sacerdotalibus praemuniantur oraculis et eorum edictis reddantur per omnia liberales. Qui, si quandoque extiterint destituti, secundùm canonici vigorem edicti sacerdotum manebunt defensionibus contuendi. Si quis igitur hoc pietatis edictum violandum delegerit, infirmandum crediderit aut quoquo pacto temerare intenderit, sit perpetui anathematis ultione damnatus, a pagina coelesti abrasus, atque cum diabolo ejusque sociis acrioribus suppliciis alligatus.

VIII.
De judaeorum damnatione.

Sicut fidelium probitas magno debet dationis[7] praemio munerari, ita infidelium pravitas fortissimo congruit judicantium mucrone percelli. AEquum etenim est, ut domestici fidei copiosiùs sublimentur et adversarii ejus duriùs condemnentur, quatenus et illi magis Domino suffragante proficiant et isti Deo obnitente deficiant. Et ideo quia plebs judaeorum nequissima sacrilegii nota respersa et effusione sanguinis Christi cruenta ac multoties jusjurandi profanatione noscitur maculosa, ut copiosa sunt eorum scelera, sic necesse est ut gravem sese incurrisse lugeant animadversionis jacturam, qui per alia sua scelera non solùm statum ecclesiae proturbare maluerunt, verùm etiam ausu tyrannico inferre conati sunt ruinam patriae ac populo universo, ita nempe ut suum quasi tempus invenisse gaudentes diversas in catholicos exercerent strages. Unde crudelis et stupenda praesumptio crudeliori debet extirpari supplicio, et ita in eis ordinatum debet saevire judicium quatenus usquequaque puniatur quod nequiter definitum praenoscitur. Qua de causa dum in hac sancta synodo per aliarum causarum semitas dirigeremus cautissimè gressus, extemplo eorumdem infidorum conspiratio ad unionis nostrae pervenit auditus, eò quòd non solùm contra suam pollicitationem suorum rituum observatione tunicam fidei, qua eos per undam sacri baptismatis induit sancta mater ecclesia, maculaverint, sed et regni fastigium sibi, ut praemissum est, per conspirationem usurpare maluerint. Quod infaustum facinus dum ex ipsorum professionibus noster plenissimè nosset conventus, hujus decreti nostri sententia eos decernimus irrevocabili feriri censura, scilicet ut ex jussione piissimi et religiosissimi principis nostri Egicani, qui zelo Domini accensus et sanctae fidei ardore compulsus non solùm injuriam crucis Christi vindicare vult sed et gentis suae ac patriae exitium, quod fore illi inferendum saeviùs decrevere, acriùs extirpare intendit, suis omnibus rebus nudati, et ipsae resculae fisci viribus sociatae tam eorumdem perfidorum personae quàm uxores eorum ac filiorum vel reliquae posteritatis a locis propriis exsolutae per cunctas Hispaniae provincias perpetuae subjectae servituti, his quibus eos jusserit servituros largitae, maneant usquequaque dispersae: nec quoquo pacto eis in infidelitatis suae obstinatione durantibus ad ingenuitatis statum detur quandoque occasio revertendi, quos numerosa examussim facinorum suorum macula denotavit. Sic tamen decernimus, ut secundùm electionem principis nostri aliqui ex servis christianis eorumdem judaeorum eligantur, qui de proprietatis eorum peculio, quantum illis saepe fatus dominus noster per auctoritatum seriem aut scripturas libertatis conferri elegerit, accipiant; et quidquid functionis in rationem publicam ipsi judaei visi sunt hactenus persolvisse, praedicti illorum servi, quos idem princeps noster elegerit, sine qualibet excusatione in omni debeant integritate persolvere. Illi denique qui eosdem judaeos ex largitione saepe fati domini nostri donatos perceperint, tale placitum in nomine suae gloriae conscribant, quatenus in nullo eos permittant rituum suorum caerimonias celebrare aut colere vel quascumque parentalis perfidiae semitas imitari. Sed et filios eorum utriusque sexus decernimus, ut a septimo anno eorum nullam cum parentibus suis habitationem aut societatem habentes ipsi eorum domini qui eos acceperint per fidelissimos christianos eos nutriendos contradant, ea scilicet ratione ut et masculos christianis faeminis in conjugio copulent, et faeminas christianis similiter viris maritali societate adjungant, et neque parentibus, sicut diximus, neque filiis sit penitus licentia quoquo pacto judaicae superstitionis caerimonias custodire, neque infidelitatis suae semitas quibuslibet occasionibus iterare.

De gratiarum actione.

Cunctis denique ad sacrae institutionis vel aliorum negotiorum ordinem pertinentibus Deo favente consummatis atque finitis, ei-

[7] T. 2. donationis.

dem regi omnium Domino et inaestimabiliter glorioso grates ineffabiles pandimus, concentus melodicos insonamus, et hymnorum vota continua jubilatione praecinimus pro eo quòd universitatem nostram sub sui nominis timore in unum collegit, et vicissim nos nobis visione alterutra praesentaneos reddidit; ejus obnixiùs omnipotentiam precibus indefessis orantes, ut orthodoxo ac religiosissimo principi nostro Egicano longaevitatem felicium temporum largiatur, per suae voluntatis itinera ejus dirigat gressus, tribuens ei sibi creditarum plebium phalangas piè regere, moderamine discreto disponere, ac miserationis ore fulcire, quò post enormes temporum cursus de temporali regno ad regnum perpetuum gestis piissimis opulentum eum transferre dignetur usquequaque coelicolis sociandum, cujus jussu atque imperio ad hunc pacis conventum congregati fuisse dignoscimur.

Lex in confirmatione concilii edita.

Congruum satis genti ac patriae nostrae atque expedibile perpenditur omni ecclesiae, si ea quae synodali definiuntur conventu principali confirmentur stylo. Idcirco per hujus legis decretum serenitatis nostrae mansuetudo decernit, ut omnium capitulorum sententiae, quae in hac santa synodo promulgatae noscuntur, firmissimae stabilitatis obtineant robur; id est: De tribus diebus quibus in initio concilii nihil aliud agendum jubetur, nisi tantùm de fide ac de aliis rebus spiritualibus, nullo secularium interposito: De obserandis ostiis baptisterii in initio quadragesimae: De ablutione pedum in Coena Domini facienda: De sacris ministeriis vel ornamentis ecclesiarum: De his qui missas defunctorum pro vivis audent malevolè celebrare: De diebus litaniarum per totos duodecim menses celebrandis: De munitione conjugis ac prolis regiae: De judaeorum damnatione.

Quarum omnium constitutionum decreta quiqui temeranda crediderint, observare noluerint, venerari neglexerint, cujuslibet sint generis, personae vel ordinis, secundùm praecedentium conciliorum leges, quae in confirmationem eorum sunt promulgatae, sive excommunicatione seu etiam damno maneant usquequaque damnati.

LXIII.

CONCILIUM BRACARENSE PRIMUM

OCTO EPISCOPORUM

HABITUM ERA DXCIX.

ANNO TERTIO ARIAMIRI[1] REGIS, DIE CALENDARUM MAJARUM.

Quum Gallaeciae[2] provinciae episcopi, id est Lucretius, Andreas, Martinus, Cottus, Ildericus, Lucetius, Timotheus, Maliosus ex praecepto praefati gloriosissimi Ariamiri regis in metropolitana ejusdem provinciae Bracarensis ecclesia convenissent, consedentibus simul episcopis, praesentibus quoque presbyteris, adstantibusque ministris vel universo clero, Lucretius memoratae metropolitanae ecclesiae episcopus dixit: Diu est, sanctissimi fratres, quòd secundùm instituta venerabilium canonum et decreta catholicae et apostolicae disciplinae desiderabamus sacerdotalem inter nos fieri debere conventum, qui non solùm ecclesiasticis regulis et ordinibus oportunus est, sed etiam stabilem semper efficit caritatis fraternae concordiam, dum congregati simul in nomine Domini sacerdotes ea inter se salutifera collatione requirunt quae secundùm doctrinam apostolicam unitatem spiritus in vinculo pacis obtineant. Nunc igitur quoniam optatum nobis hujus congregationis diem gloriosissimus atque piissimus filius noster adspirante sibi Domino regali praecepto concessit, et simul

1 Æ. T. 2. Argemiri: sicque postea hoc nomen in iisdem scribitur.

2 U. Galliae.

positi consedemus, priùs, si placet, de institutis fidei catholicae perquiramus, tum deinde sanctorum patrum instituta recensitis canonibus innotescant, postremò quaedam etiam quae ad obsequium Dei vel officium pertinent clericale diligentiùs pertractentur, ut si qua fortasse vel per ignorantiae desidiam vel per longi temporis incuriam aut varia inter nos habentur aut dubia, ad unam sicut decet rationis ac veritatis formulam revocentur. Omnes episcopi dixerunt: Prosequutio tuae beatitudinis justa est, ea namque de causa convenimus ut aliqua nobis ecclesiasticae constructionis utilitas commodetur. Lucretius episcopus dixit: Priùs ergo de statutis fidei sicut superiùs dictum est proferamus[3], nam licèt jam olim Priscillianae haeresis contagio Hispaniarum provinciis detecta sit et damnata, ne quis tamen aut per ignorantiam aut aliquibus, ut assolet, scripturis deceptus apocryphis aliqua adhuc ipsius erroris pestilentia sit infectus, manifestiùs ignaris hominibus declaretur qui in ipsa extremitate mundi et in ultimis hujus provinciae regionibus constituti aut exiguam aut penè nullam rectae eruditionis notitiam contigerunt. Credo autem vestrae beatitudinis fraternitatem nosse, quia eo tempore quo in his regionibus nefandissima Priscillianae sectae venena serpebant, beatissimus papa urbis Romae Leo, qui quadragesimus ferè extitit apostoli Petri successor, per Turibium notarium sedis suae ad synodum Gallaeciae contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxit. Cujus etiam praecepta Tarraconensis et Carthaginensis episcopi, Lusitani quoque et Baetici facto inter se concilio regulam fidei contra Priscillianam haeresem cum aliquibus capitulis conscribentes ad Balconium tunc hujus Bracarensis ecclesiae praesulem direxerunt. Unde quia et ipsum praescriptae fidei exemplar cum suis capitulis prae manibus hìc habemus, pro instructione ignorantium, si vestrae placet reverentiae, recitetur. Omnes episcopi dixerunt: Valde necessaria horum capitulorum est lectio, ut dum simplicioribus quibusque pristina sanctorum patrum statuta panduntur, abominata jam olim a sede beatissimi Petri apostoli et damnatae Priscillianae haeresis figmenta cognoscant. Lectum est exemplar fidei cum capitulis suis, quae ne prolixitatem facerent his gestis minimè sunt inserta. Post lectionem capitulorum omnes episcopi dixerunt: Licèt horum capitulorum lectio necessaria recensita sit, tamen evidentiùs et simpliciùs ea quae sunt execrabilia, ita praepositis etiam modò capitulis declarentur, ut et qui minùs est eruditus intelligat, et sic sub anathematis sententia explossa jam olim Priscilliani erroris figmenta damnentur; ut quisquis clericus vel monachus sive laicus tale aliquid sentire adhuc vel defendere fuerit deprehensus, tamquam verè putre membrum continuò de corpore abscidatur catholicae ecclesiae, ne aut societas ejus maculam suae pravitatis rectè credentibus ingerat, aut ampliùs de permixtione talium aliquod orthodoxis reputetur opprobrium.

Proposita contra Priscillianam haeresem capitula et relecta continent haec.

I. Si quis Patrem et Filium et Spiritum Sanctum non confitetur tres personas unius esse substantiae et virtutis ac potestatis, sicut catholica et apostolica ecclesia docet, sed unam tantùm ac solitariam dicit esse personam, ita ut ipse sit Pater qui Filius, ipse etiam sit Paraclitus Spiritus, sicut Sabellius et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

II. Si quis extra sanctam Trinitatem alia nescio quae divinitatis nomina introducit dicens, quòd in ipsa divinitate sit Trinitas Trinitatis, sicut Gnostici et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

III. Si quis dicit Filium Dei Dominum nostrum antequam ex virgine nasceretur non fuisse, sicut Paulus Samosatenus et Photinus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

IV. Si quis Natalem Christi secundùm carnem non verè honorat sed honorare se simulat jejunans in eodem die, et in dominico, quia Christum in vera hominis natura natum esse non credidit, sicut Cerdon, Marcion, Manicheus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

V. Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manicheus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

VI. Si quis animas humanas dicit priùs in coelesti habitatione peccasse, et pro hoc in corpora humana in terram dejectas, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

VII. Si quis dicit diabolum non fuisse priùs bonum angelum a Deo factum nec Dei opificium fuisse naturam ejus, sed dicit eum ex chao et tenebris emersisse, nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam mali, sicut Manicheus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

VIII. Si quis credit quia aliquantas in mundo creaturas diabolus fecerit, et tonitrua et fulgura et tempestates et siccitates ipse diabolus sua auctoritate faciat, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

IX. Si quis animas et corpora humana fatalibus stellis credit adstringi, sicut pagani et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

X. Si quis duodecim signa de sideribus, quae mathematici observare solent, per singula animi vel corporis membra disposita credunt et nominibus patriarcharum adscrip-

3 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. conferamus.

ta dicunt, sicut Priscillianus dicit, anathema sit.

XI. Si quis conjugia humana damnat et procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manicheus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XII. Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum, et conceptiones in uteris matrum operibus dicit daemonum figurari, propter quod et resurrectionem carnis non credit, sicut Manicheus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XIII. Si quis dicit creationem universae carnis non opificium Dei sed malignorum esse angelorum, sicut Manicheus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XIV. Si quis immundos putat cibos carnium, quos Deus in usus hominum dedit, et non propter afflictionem corporis sui, sed quasi immunditiam putans ita ab eis abstineat, ut nec olera cocta cum carnibus praegustet, sicut Manicheus et Priscillianus dixerunt[4], anathema sit.

XV. Si quis clericorum vel monachorum praeter matrem aut germanam vel thiam vel quae proxima sibi consanguinitate junguntur, alias aliquas quasi adoptivas faeminas secum retinent et cum ipsis cohabitant, sicut Priscilliani secta docuit, anathema sit.

XVI. Si quis quinta feria paschali, quae vocatur Coena Domini, hora legitima post nonam jejunus in ecclesia missas non tenet, sed secundùm sectam Priscilliani festivitatem ipsius diei ab hora tertia per missas defunctorum soluto jejunio colit, anathema sit.

XVII. Si quis scripturas, quas Priscillianus secundùm suum depravavit errorem vel tractatus Dictinii quos ipse Dictinius antequam converteretur scripsit vel quaecumque haereticorum scripta sub nomine patriarcharum, prophetarum vel apostolorum suo errori consona confixerunt, legit et impia eorum figmenta sequitur aut defendit, anathema sit.

Propositis his capitulis et relectis Lucretius episcopus dixit: Quoniam ea, quae catholicis abominanda sunt et damnanda, manifestiùs et apertiùs etiam ignorantibus declarata sunt, necessarium post hoc arbitror, si vestrae fraternitati videtur, ut instituta nobis sanctorum patrum recensitis antiquis canonibus innotescant, quae etsi non omnia certè vel pauca quaedam quae ad instructionem clericalis disciplinae pertinent relegantur. Omnes episcopi dixerunt: Placet hoc dictum, et congrua res est, ut quibus fortassè per incuriam abolita sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam et observent. Relecti ex codice coram concilio tam generalium synodorum canones quàm localium: post quorum lectionem Lucretius episcopus dixit: Ecce ex ipsa canonum lectione agnoscat sancta fraternitas vestra non solùm in generalibus conciliis sed etiam in localibus congregatos simul sacerdotes uno consensu ea quae ecclesiastico conveniebant ordini statuisse, et secundùm quod uniuscujusque rei exhibebat ratio prospexisse, sequentes sententiam doctrinae apostolicae dicentis: *Probate quae bona sunt et tenete.* Si ergo placet caritati vestrae, quia sunt aliqua ecclesiasticae institutionis obsequia, quae in hujus praesertim extremitate provinciae, non per contentionem, quod absit, sed magis sicut praefati sumus per incuriam aut per ignorantiam variantur, constituamus quaedam inter nos capitula, ut quae non uno modo tenentur a nobis ad unam omnino formulam revocentur. Omnes episcopi dixerunt: Necessarium et valde hoc utile arbitramur, ut ea quae apud unumquemque nostrum varia et inordinata consuetudine retinentur, unito inter nos per Dei gratiam et concordiam celebrentur officio, et idcirco si quid illud est magnum vel parvum quibus variari videmur, ad unam sicut dictum est formulam praefixis rationabiliter capitulis revocetur; praecipuè quum et de certis[5] quibusdam causis instructionem apud nos sedis apostolicae habeamus, quae ad interrogationem quondam venerandae memoriae praecessoris tui Profuturi ab ipsa beatissimi Petri cathedra directa est. Lucretius episcopus dixit: Rectè vestra fraternitas pro auctoritate sedis apostolicae reminiscita[6] est, quae licèt eodem tempore innotuerit quo directa est, tamen pro firmitate testimonii et instructione multorum, si vestrae unanimitati complacet, quia prae manibus est, coram his omnibus relegatur. Omnes episcopi dixerunt[7]: Justum est, ut quia mentio ipsius auctoritatis est habita, quae sit ejus doctrina a circumstantibus audiatur. Relecta est auctoritas sedis apostolicae ad quondam Profuturum directa episcopum, quae propter prolixitatem his gestis minimè est inserta. Post cujus lectionem Lucretius episcopus dixit: Manifestiùs patet apostolicam nobis opitulari doctrinam; et ideo sicut fraternitas vestra praedixit, si quid per ignorantiam apud quosdam variat[8], ad uniformem concordiae regulam praescriptis inter nos capitulis adstringatur. Proposita sunt igitur capitula et relecta, quae continent haec:

I.
De uno ordine psallendi[9].

Placuit omnibus communi consensu ut unus

4 Æ. BR. E. 3. U. G. docuerunt.
5 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. ceteris.
6 Ex reliquis praeter A. in quo: terminata.
7 Æ. dixerunt: Placet et justum est.
8 BR. E. 4. T. 1. 2. varia habetur.
9 Hi tituli in A. et Æ. ad marginem depicti sunt: desunt in reliquis.

atque idem psallendi ordo in matutinis vel vespertinis officiis teneatur, et non diversè ac privatè, neque monasteriorum consuetudines cum ecclesiastica regula sint permixtae.

II.
De solemnium diebus.

Item placuit, ut per solemnium dierum vigilias vel missas omnes easdem et non diversas lectiones in ecclesia legant.

III.
De salutatione: Dominus vobiscum.

Item placuit, ut non aliter episcopi et aliter presbyteri populum sed uno modo salutent dicentes: *Dominus sit vobiscum;* sicut in libro legitur Ruth, ut respondeatur a populo: *Et cum spiritu tuo;* sicut et ab ipsis apostolis traditum omnis retinet Oriens et non sicut Priscilliana pravitas permutavit.

IV.
De ordine missarum.

Item placuit, ut eodem ordine missae celebrentur ab omnibus, quem Profuturus quondam hujus metropolitanae ecclesiae episcopus ab ipsa apostolicae sedis auctoritate suscepit scriptum.

V.
De ordine baptizandi.

Item placuit, ut nullus eum baptizandi ordinem praetermittat, quem et antea tenuit metropolitana Bracarensis ecclesia, et pro amputanda aliquorum dubietate praedictus Profuturus ab episcopis scriptum sibi et directum a sede beatissimi apostoli Petri suscepit.

VI.
De primatu episcopi.

Item placuit, ut conservato metropolitani episcopi primatu ceteri episcoporum secundùm suae ordinationis tempus alius alio sedendi deferat locum.

VII.
De rebus ecclesiae.

Item placuit, ut ex rebus ecclesiasticis tres aequae fiant portiones, id est una episcopi, alia clericorum, tertia in recuperationem vel in luminaria ecclesiae: de qua parte sive archipresbyter sive archidiaconus illam administrans episcopo faciat rationem.

VIII.
De ordinatione alterius clerici.

Item placuit, ut nullus episcopus clericum alterius ordinare praesumat, sicut et antiqui canones vetuerunt, nisi fortè signata ipsius episcopi scripta susceperit.

IX.
De orario diaconi.

Item placuit, ut quia in aliquantis hujus provinciae ecclesiis diacones absconsis infra tunicam utuntur orariis, ita ut nihil differri a subdiacono videantur, de cetero superposito scapulae, sicut decet, utantur orario.

X.
De vasibus altarium.

Item placuit, ut non liceat cuilibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi his qui ab episcopo subdiaconi fuerint ordinati.

XI.
De lectoribus ecclesiae.

Item placuit, ut lectores in ecclesia habitu seculari ornati non psallant, neque granos gentili ritu dimittant.

XII.
De canonicis scripturis.

Item placuit, ut extra psalmos vel canonicarum scripturarum novi et veteris Testamenti nihil poeticè compositum in ecclesia psallatur, sicut et sancti praecipiunt canones.

XIII.
Ubi omnes communicant.

Item placuit, ut intra sanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis, viris vel mulieribus, nisi tantùm clericis, sicut et in antiquis canonibus statutum est.

XIV.
De oleribus et carnibus.

Item placuit, ut quicumque in clero cibo carnium non utuntur, pro amputanda suspicione Priscillianae haeresis, vel olera cocta cum carnibus tantùm praegustare cogantur; quod si contempserint, secundùm quod de his talibus sancti patres antiquitus statuerunt, necesse est eos pro suspicione haeresis hujus officio excommunicatos omnibus modis removeri.

XV.
De auctore excommunicatorum.

Item placuit, ut hi qui pro haeresi aut pro crimine aliquo excommunicantur, nullus eis communicare praesumat, sicut et antiqua canonum continent statuta; quae si quis spernit voluntariè se ipsum alienae damnationi tradet.

XVI.
De his qui se ipsos interficiunt.

Item placuit, ut hi qui sibi ipsis aut per ferrum aut per venenum aut per praecipitium aut suspendium vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla illis in oblatio-

ne commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur: multi enim hoc sibi per ignorantiam usurparunt. Similiter et de his placuit qui pro suis sceleribus puniuntur.

XVII.
De catechumenis defunctis.

Item placuit, ut catechumenis sine redemptione baptismi defunctis simili modo neque oblationis commemoratio neque psallendi impendatur officium, nam et hoc per ignorantiam usurpatum est.

XVIII.
De corporibus defunctorum.

Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sanctorum sepeliantur, sed si necesse est de foris circa murum basilicae usque adeo non abhorret. Nam si firmissimum hoc privilegium usque nunc retinent civitates, ut nullo modo intra ambitus murorum cujuslibet defuncti corpus humetur, quantò magis hoc venerabilium martyrum debet reverentia obtinere?

XIX.
De benedictione chrismatis.

Item placuit, ut si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit chrisma benedicere, aut ecclesiam aut altarium consecrare, a suo officio deponatur, nam et antiqui hoc canones vetuerunt.

XX.
De laicorum gradu.

Item placuit, ut ex laico ad gradum sacerdotii antè non veniat, nisi priùs anno integro in officio lectorati vel subdiaconati disciplinam ecclesiasticam discat, et sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat; nam satis reprehensibile est ut qui necdum didicit jam docere praesumat, dum et antiquis hoc patrum institutionibus interdictum sit.

XXI.
De collatione fidelium.

Item placuit, ut si quid ex collatione fidelium aut per festivitatem martyrum aut per commemorationes defunctorum offertur, apud unum clericorum fideliter colligatur, et constituto tempore aut semel aut bis in anno inter omnes clericos dividatur; nam non modica ex ipsa inaequalitate discordia generatur, si unusquisque in sua septimana quod oblatum fuerit sibi defendat.

XXII.
De praeceptis canonum antiquorum.

Item placuit, ut quaecumque praecepta antiquorum canonum, quae modò in concilio recitata sunt, nullus audeat praeterire: si quis autem quasi contumax transgreditur illa, necesse est ut de suo degradetur officio.

Relectis capitulis Lucretius episcopus dixit: Quia opitulante nobis Domino ea quae ad firmitatem catholicae orthodoxae fidei, vel quae ad officium ordinis ecclesiastici pertinebant unanimi sicut oportebat collatione decrevimus, restat nunc ut ex omnibus his, quae per gratiam Dei salubriter statuta sunt, propriam unusquisque nostrum studeat docere atque informare dioecesim. Si quis autem ex nobis in parochiis suis post agnita hujus concilii constituta aut clericum aut monachum sanae huic doctrinae resistentem invenerit aut in aliquo adhuc Priscillianae sectae errore latitare persenserit, et non continuò illum excommunicatum et anathematizatum de ecclesia foris ejecerit, ita ut cum hujuscemodi homine nec cibum aliquis fidelium communicare praesumat, noverit se is qui talem recipit et fraternae esse excommunicationi obnoxium et divinae proculdubio sententiae reum. Omnes episcopi dixerunt: Quaecumque a nobis unito per Dei gratiam communi consensu decreta sunt pervigili necesse est sollicitudine observentur, quae ut stabilem placitae constitutionis obtineant firmitatem propria unusquisque his gestis manu subscribat. Et pòst episcoporum subscriptio subsequuta est.

Lucretius episcopus subscripsi.
Andreas episcopus subscripsi.
Martinus episcopus subscripsi.
Cottus[10] episcopus subscripsi.
Ildericus episcopus subscripsi.
Lucetius episcopus subscripsi.
Timotheus episcopus subscripsi.
Maliosus[11] episcopus subscripsi.

10 U. Cortus. 11 T. 2. Meliosus. U. G. Maliciosus.

LXIV.

CONCILIUM BRACARENSE SECUNDUM

DUODECIM EPISCOPORUM

HABITUM ANNO SECUNDO REGIS MIRONIS

DIE CALENDARUM JUNIARUM

ERA DCX.

Quum Gallaeciae provinciae episcopi tam ex Bracarensi quàm ex Lucensi synodo cum suis metropolitanis praeceptione praefati regis simul in metropolitana Bracarensi ecclesia convenissent, id est Martinus, Nitigis[1], Remisol, Andreas, Lucretius, Adoricus, Witimer, Sardinarius, Viator, Anila, Polemius, Mahiloc, consedentibus his simul episcopis atque universo clero praesente, Martinus Bracarensis ecclesiae episcopus dixit: Inspiratione hoc Dei credimus provenisse, sanctissimi fratres, ut per ordinationem domini gloriosissimi filii nostri regis ex utroque concilio conveniremus in unum, ut non solùm de visione alterutra gratulemur, sed etiam ea quae ad ordinationem et disciplinam ecclesiasticam pertinent pariter colloquamur; scriptum est enim in evangeliis dicente Domino: *Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi ero in medio eorum.* Nitigis Lucensis ecclesiae episcopus dixit: Nec aliud potest credi nisi ea, quae ad utilitatem nostrarum pertinent animarum, divina inspiratione et inchoari et perfici posse: et ideo unanimes omnes atque id ipsum in Domino sentientes quaecumque ad instructionem nostram pertinent in medium prolata desideramus agnoscere. Martinus episcopus dixit: Arbitramur vestram beatitudinem recordari, quia quum primùm in ecclesia Bracarensi episcoporum concilium congregatum est, post multa quae ad concordiam rectae fidei fuerant roborata aliqua etiam quae regularem sanctorum canonum continent discretionem firmavimus, quorum utilitas ut possit evidentiùs in memoriam revocari, ipsa si vobis placet epistola in vestra praesentia relegatur. Omnes episcopi dixerunt: Oportet omnibus modis ut in omnium auribus qui hìc adstant recitetur.

Recitatis ergo capitulis, quae ne prolixitatem facerent his gestis minimè sunt inserta, Martinus episcopus dixit: Haec ergo quae modò sunt recitata, quae nobis tunc aut varia aut dubia aut inordinata sunt visa, auxiliante Deo directa sunt et suam immobiliter obtinent firmitatem: quae autem tunc in memoriam non venerunt aut onerosum fuit in primo illo concilio multa simul ingerere, necessarium videtur modò ad notitiam sanctae vestrae caritatis defferri, eo specialiter prospectu ut speciali ventilata examine purgentur. Sancti enim patres ac praecessores nostri ad generales synodos undique collecti pro unitate rectae fidei fecerunt, sicut in Nicaea contra Arium trecenti decem et octo, et in Constantinopoli contra Macedonium centum et quinquaginta, et in Epheso contra Nestorium ducenti, et in Chalcedone contra Eutichen sexcenti et triginta, aut certè speciales synodos per suas unusquisque provincias pro resecandis contemptionibus vel emendandis aliquorum negligentiis collegerunt, et prout eventus culparum aut qualiscumque excessus exegit per singulas quasque definitas canonum sententias mediante inter eos Dei spiritu conscripserunt, quas oportet nos legere et intelligere et tenere[2]. Et quia opitulante Christi gratia de unitate et rectitudine fidei in hac provincia nihil est dubium, illud modò nobis specialiùs est agendum, ut si quid fortassè extra apostolicam disciplinam per ignorantiam aut per negligentiam reprehensibile invenitur in nobis, recurrentes ad testimonia sanctarum scripturarum vel antiquorum canonum instituta, adhibito communi consensu omnia quae displicuerint rationabili judicio corrigamus: et primùm, si placet, relectis beati apostoli Petri praeceptis, quae pro regula sacerdotum in sua epistola evidenter scripsit, quidquid non eodem tenore sicut princeps apostolorum edocuit agi videtur a nobis sine ulla cunctatione ad emendationem ducere festinemus, ne fortassè dum aliis praedicamus, ipsi reprobi effecti divino illo con-

1 BR. E. 4. T. 1. Nitigisis. E. 3. Nitigisus. T. 2. Nitigisius: sicque infra scribit.

2 Æ. retinere.

demnemur eloquio dicente: *Tu verò odisti disciplinam et projecisti sermones meos post te.* Omnes episcopi dixerunt: Cupimus memoratam apostoli Petri epistolam ad locum, ubi sacerdotes docet, audire. Tunc allato libro haec ex eadem epistola recitata sunt: *Seniores obsecro consenior: pascite qui est in vobis gregem Dei providentes, non coactè sed spontaneè secundùm Deum, neque turpis lucri gratia sed voluntariè, neque ut dominantes in*[3] *cleris sed forma facti gregis ex animo, ut quum apparuerit princeps pastorum recipiatis immarcescibilem gloriae coronam.* His relectis omnes episcopi dixerunt: Cognitis his quae ex epistola beati Petri apostoli recitata sunt, desideramus auxiliante Dei gratia divinis obedire praeceptis et apostolicae epistolae, quae nobis recitata est, in his omnibus formulam imitari, ne fortè in aliquibus inordinatè ambulantes divino, quod absit, judicio condemnemur, sed ut sanctorum patrum vestigia subsequentes in ipsorum requiem mereamur esse participes, et immarcescibilem illam gloriae coronam, quae repromissa est, cum ipsis accipere mereamur. Ob hoc ergo tuam simul omnes deposcimus caritatem, ut has omnes causas singulis capitulis breviter comprehensas, qualiter corrigi debeant, his gestis subter annectas, quae quum studiosiùs relecta et in notitiam omnium nostrorum evidentiùs fuerint perducta, propria unusquisque manu pro eorum emendatione et confirmatione subscribat, ut non solùm nobis sed etiam successoribus nostris haec ad perfectionem episcopalis officii decreta proficiant.

I.

Ut episcopus ambulet per dioecesem suam, et ante viginti dies Paschae catechumeni doceantur symbolum.

Placuit omnibus episcopis atque convenit, ut per singulas ecclesias episcopi per dioeceses ambulantes primùm discutiant clericos, quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum, et quaecumque officia quomodo peragantur; et si rectè quidem invenerint, Deo gratias, sin autem minimè, docere debeant ignaros, et hoc modis omnibus praecipere, ut sicut antiqui canones jubent ante dies viginti baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni currant: in quibus viginti diebus omnino catechumeni symbolum quod est: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, specialiter doceantur. Postquam ergo haec suos clericos discusserint vel docuerint episcopi, alio die convocata plebe ipsius ecclesiae doceant illos, ut errores fugiant idolorum vel diversa crimina, id est homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium et reliqua peccata mortifera, aut quod nolunt sibi fieri alteri non faciant, et ut credant resurrectionem omnium hominum et diem judicii, in qua unusquisque secundùm sua opera recepturus est: et sic postea episcopus de ecclesia illa proficiscatur ad aliam.

II.

Ut episcopus per dioecesem ambulans duos solidos tantùm accipiat, neque tertiam partem de oblationibus quaerat, et ut clerici non cogantur more servili.

Placuit ut nullus episcoporum, quum per suas dioeceses ambulant, praeter honorem cathedrae suae id est duos solidos aliquid aliud per ecclesias tollat, neque tertiam partem ex quacumque oblatione populi in ecclesiis parochialibus requirat; sed illa tertia pars pro luminariis ecclesiae vel recuperatione servetur, ut singulis annis episcopo indè ratio fiat: nam si tertiam partem illam episcopus tollat, lumen et sacra tecta abstulit ecclesiae. Similiter et ut parochiales clerici servili more in aliquibus operibus episcopi non cogantur, quia scriptum est: *Neque vi dominantes in clero.*

III.

Ut episcopus in ordinatione clericorum commodum nullum accipiat.

Placuit ut de ordinationibus clericorum episcopi munera nulla accipiant, sed ut scriptum est quod gratis donante Deo accipiunt gratis dent, et non aliquo pretio gratia Dei et impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio patrum ita de ecclesiasticis ordinationibus statuit dicens: Anathema danti et accipienti. Propterea quia aliquanti multis sceleribus obruti sancto altario indignè ministrantes non hoc testimonio bonorum actuum sed profusione munerum obtinent, oportet ergo non per gratiam munerum, sed per diligentem priùs discussionem deinde per multorum testimonium clericos ordinare.

IV.

Ut prò chrismate episcopus nihil accipiat.

Placuit ut modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per ecclesias datur, quia singuli tremisses pro ipso exigi solent, nihil ulteriùs exigatur, ne fortè quod pro salute animarum per invocationem Sancti Spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia emere, ita nos venundare damnabiliter videamur.

V.

Ut pro consecratione basilicae episcopus nihil exigat.

Placuit ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas ecclesias episcopi invitantur, non quasi ex debito munus aliquod e fun-

3 T. 1. in clericis. T. 2. in clero.

datore requirant: sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur; si verò aut paupertas illum aut necessitas retinet, nihil exigatur ab illo. Hoc tantùm unusquisque episcoporum meminerit, ut non priùs dedicet ecclesiam aut basilicam, nisi antea dotem basilicae et obsequium ipsius per donationem chartulae confirmatum accipiat: nam non levis est ista temeritas, si sine luminariis vel sine sustentatione eorum qui ibidem servituri sunt, tamquam domus privata, ita consecretur ecclesia.

VI.

Ut si quis oratorium pro quaestu suo in terra sua fecerit non consecretur.

Placuit ut si quis basilicam non pro devotione fidei sed pro quaestu cupiditatis aedificat, ut quidquid ibidem oblatione populi colligitur medium cum clericis dividat, eo quòd basilicam in terra sua ipse condiderit, quod in aliquibus locis usque modò dicitur fieri, hoc ergo de cetero observari debet, ut nullus episcoporum tam abominabili voto consentiat, ut basilicam quae non pro sanctorum patrocinio sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

VII.

Ut de baptizatis nullus accipiat praemium.

Placuit ut unusquisque episcopus per ecclesias suas hoc praecipiat, ut hi qui infantes suos ad baptismum offerunt, si quid voluntariè pro suo offerunt voto, suscipiatur ab eis. Si verò per necessitatem paupertatis aliquid non habent quod offerre, nullum illis pignus violenter tollatur a clericis: nam multi pauperes hoc timentes filios suos a baptismo retrahunt, qui si fortè dum differunt sine gratia baptismi de hac vita recesserint, necesse est ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum expolia pertimescentes a baptismi se gratia retraxerunt.

VIII.

Ut qui clericum accusaverit et id non probaverit, excommunicetur.

Placuit ut si quis aliquem clericorum in accusatione fornicationis impetit, secundùm praeceptum Pauli apostoli duo vel tria testimonia requirantur ab illo: quòd si non potuerit datis testimoniis approbare quae dixit, excommunicationem accusati accusator excipiat.

IX.

Ut per singulos annos a metropolitano episcopis Pascha praenuntietur.

Placuit ut postquam omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnismodis observetur, ut superventurum ipsius anni Pascha, quoto calendarum die vel quota luna debet suscipi, a metropolitano episcopo nuntietur: quod ceteri episcopi vel reliquus clerus breviculo subnotantes unusquisque in sua ecclesia, adveniente Natalis Domini die, adstanti populo post lectionem evangelicam nuntiet, ut introitum quadragesimae nullus ignoret; in cujus principio convenientes in unum vicinae ecclesiae per triduum cum psalmis per sanctorum basilicas ambulantes celebrent litanias; tertio autem die celebratis hora nona sive decima missis, dimisso populo praecipiant quadragesimae observare jejunia, et mediante quadragesima ex diebus viginti baptizandos infantes ad exorcismi purgationem offerre.

X.

Ut presbyter post cibum non teneat missam pro mortuis.

Placuit ut quia per stultitiam praesumpti nuper erroris aut certè ex veteris Priscillianae adhuc haeresis foetore corruptos cognovimus quosdam presbyteros in hujus praesumptionis audacia retineri, ut in missa mortuorum etiam post acceptum merum oblationem ausi sunt consecrare, ideo hoc praefixae evidentis sententiae admonitione servetur, ut si quis presbyter post hoc edictum nostrum ampliùs in hac vesania fuerit reprehensus, id est ut nec jejunus, sed quocumque jam cibo praesumpto, oblationem consecraverit in altari, continuò ab officio suo privatus a proprio deponatur episcopo.

His ita[4] gestis placuit omnibus pro confirmanda horum observantia propria unumquemque manu subscribere eo placitorum[5] facto, ut si quis eorum capitulorum terminum transgressus ad inordinatas consuetudines reverti voluerit, totius concilii increpatione correctus severissimam sibi de sui ordinis inclinatione noverit imminere sententiam.

Martinus Bracarensis metropolitanae ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Remisol Besensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Lucetius Conimbrensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Adoricus Egestanae ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Sardinarius Lamicensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Viator Magnetensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Ex synodo Lucensi.

Nitigis Lucensis[6] metropolitanae ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Andreas Iriensis[7] ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

4 T. 2. itaque.
5 E. 4. U. placito.
6 BR. E. 4. T. 1. 2. Lucensis ecclesiae.
7 U. G. Herenensis.

Witimer Auriensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Polimius Asturicensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Anila Tudensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Mahiloc Britonensis ecclesiae episcopus his gestis subscripsi.

Capitula sive canones ex orientalium antiquorum patrum synodis a venerabili Martino episcopo vel ab omni Bracarensi synodo excerpti vel emendati tituli, ubi clericorum seorsum et laicorum seorsum sententias restauravit, ut quod translatores a graeco in latinum obscuriùs dixerunt, vel scriptorum ignavia depravaverat aut immutaverat, simpliciùs et emendatiùs omnia uno hoc contineantur in loco, ut de quo capitulo quis scire voluerit, possit celeriùs invenire.

Domino beatissimo atque apostolicae sedis honore suscipiendo in Christo fratri Nitigi[8] episcopo vel universo concilio Lucensis ecclesiae Martinus episcopus salutem: Sancti canones qui in partibus orientis ab antiquis patribus constituti sunt graeco priùs sermone conscripti sunt, postea autem succedenti tempore in latinam linguam translati sunt: et quia difficile est ut simpliciùs aliquid ex alia lingua transferatur in alteram, simulque et illud accidit, ut in tantis temporibus scriptores aut non intelligentes aut dormitantes multa praetermittant, et propterea in ipsis canonibus aliqua apud simpliciores videantur obscura; ideoque visum est, ut cum omni diligentia et ea quae per translatores obscuriùs dicta sunt, et ea quae per scriptores sunt immutata, simpliciùs et emendatiùs restaurem id primùm observans, ut illa quae ad episcopos vel universum pertinent clerum una parte conscripta sint, similiter et quae ad laicos pertinent simul sint adunata, ut de quo capitulo aliquis scire voluerit, possit celeriùs invenire.

I.

De electione episcopi.

Non liceat populo electionem facere eorum qui ad sacerdotium provocantur, sed judicium sit episcoporum, ut ipsi eum qui ordinandus est probent, si in sermone et fide et in spirituali vita edoctus est.

II.

De ordinatione episcopi.

Episcopum oportet maximè quidem ab omni concilio constitui; sed si hoc aut pro necessitate aut pro longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres colligantur et omnium praesentium vel absentium subscriptiones teneantur, et sic postea ordinatio fiat. Hujus autem rei potestas in omni provincia ad metropolitanum pertineat.

III.

De evacuanda ordinatione quae absente metropolitano fuerit facta.

Non debet ordinari episcopus absque consilio et praesentia metropolitani episcopi: adesse autem oportet omnes qui sunt in provincia sacerdotes, quos per suam debet epistolam convocare; et siquidem omnes occurrerint, melius; si autem hoc difficile fuerit, pluriores oportet occurrere: qui autem non convenerint praesentiam sui per suas epistolas faciant, et sic omnium facto consensu ordinationem episcopi fieri oportet. Si autem aliter praeter quod a nobis terminatum est fuerit factum, talem ordinationem nihil praevalere decernimus. Si autem secundùm canones ordinatio episcopi fuerit facta et aliquis contra suam malitiam in aliquo contradixerit, plurimorum consensus obtineat.

IV.

De primatu metropolitani.

Per singulas provincias oportet episcopum cognoscere primatum metropolitani episcopi et ipsum curam suscipere: nihil autem agere reliquos episcopos praeter eum, secundùm quod antiquitus a patribus nostris constitutum continetur in canone, propter quod metropolitanus episcopus nihil sibi praesumptivè assummat absque consilio ceterorum.

V.

De eo qui per ambitionem de inferiori civitate ad majorem transiens vult agere clericatum.

Si quis in parte alicujus fuerit ambitor inventus, sive episcopus sive presbyter vel diaconus, de inferiori civitate non transeat ad majorem; quòd si quis contra haec magni concilii constituta importunus extiterit, omnimodo evacuetur hujusmodi factum, et suae iterum restauretur ecclesiae, cujus episcopus aut presbyter aut diaconus priùs fuerat constitutus.

VI.

De non mutanda parochia.

Episcopum a propria parochia non liceat transire in aliam neque sua sponte introire, neque invitatus neque ab episcopo coactus, sed permaneat in loco in quo a Deo est ordinatus, et in ea quam sortivit ecclesia secundùm antiquorum canonum constitutum.

VII.

De praesumptione alienae dioecesis.

Si quis episcopus, non per scripta metro-

8 BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. Nitigisio.

politani episcopi aut qui cum eo sunt, rogatus de alia provincia in aliam venerit, sed praesumptivè irruens ad ordinationem et constitutionem clericorum qui ad illum non pertinent importunus existat, vacua sint et inania omnia quae ab eo fuerint constituta: ipse autem digna increpatione excommunicetur et abominetur a sancto concilio.

VIII.

De non constituendo episcopo successore.

Episcopum non liceat ante finem vitae alium in loco suo constituere successorem: si quis autem hoc usurpare tentaverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet nisi cum consilio et judicatu episcoporum, qui post exitum praecessoris potestatem habent ordinare quem dignum elegerint.

IX.

De irruptione vacantis ecclesiae.

Si quis episcopus vacans in ecclesiam non habentem episcopum subripiens populos sine concilio integri ordinis irruerit, etiam si populus quem seduxit desideret illum, alienum eum ab ecclesia esse oportet. Integrum autem et perfectum concilium dicimus illud in quo praesens metropolitanus episcopus fuerit.

X.

De episcopo per necessitatem vacante.

Si quis episcopus ordinatus pro contentione populi aut pro aliqua alia ratione et non pro sua culpa in parochiam quae ei fuerit data non ierit, hunc oportet honorem sacerdotii tantummodò contingere et de rebus ecclesiae in qua convenit nihil sibi praesumat: sustineat autem quid de eo sanctum concilium judicare voluerit.

XI.

De contemptore episcopo.

Si quis episcopus ab episcopo ordinatus noluerit agere sacerdotium neque consenserit in sibi commissa ecclesia ambulare, istum[9] talem excommunicare oportet; quòd si coactus contempserit, sanctum concilium quod placet de eodem determinet.

XII.

De seditioso episcopo.

Si quis episcopus ordinatus fuerit et non vult ipsam parochiam suscipere in qua nominatus est, sed alibi vult ordinari et vim facit et seditiones concitat contra eos qui illum ordinaverunt, hunc ab honore oportet removeri. Si autem in pristino honore presbyterii vult stare, non vetetur ut gradum quem habuit retineat; quòd si reluctatus fuerit, etiam de honore presbyterii ab ordinatore proprio deponatur.

XIII.

De dissensione judicii.

Si quis episcopus in aliquibus causationibus[10] judicatur, et viderit ipsos episcopos qui in provincia sunt inter se judicio discrepare, ut alii videantur eum qui judicatur justificare aliique condemnare, pro definitione hujus dissensionis hoc placuit sancto concilio, ut de vicina provincia alter metropolitanus episcopus convocetur, ut per eum confirmetur quod secundùm rectum placuerit canonem.

XIV.

De praesumptione episcopi in rebus ecclesiae.

Si quis episcopus nulla ecclesiasticae rationis necessitate compulsus inscio clero aut ubi fortè non est presbyter de rebus ecclesiasticis aliquid praesumpserit vendere, res ipsas ecclesiae propriae cujus sunt restaurare cogatur, et in judicio episcoporum dejiciatur auditus et tamquam furti aut latrocinii reus a suo privetur honore.

XV.

De rebus ecclesiasticis gubernandis.

Quae sunt ecclesiae debent ecclesiae conservari cum omni diligentia et bona conscientia et fide Dei qui omnia videt et judicat. Gubernari ergo oportet cum judicio et potestate episcopi, cui etiam omnis populus et congregatio commissa est animarum. Manifesta autem esse debent quae ad ecclesiam pertinent in conscientia eorum, qui circa episcopos sunt et presbyteres et diacones, ut hi omnes sciant quae sunt ecclesiae propria, ut si episcopo contigerit transitus, nihil eos latere possit ex his quae ad ecclesiam pertinent, ut nullomodo possint minui et perire. Neque res propriae episcopi debent importunitatem pro rebus ecclesiae pati; dignum et re vera et justum est apud Deum et homines, ut ea quae episcopi propria sunt cui voluerit derelinquat, et neque ecclesiam perpati damnum neque episcopum pro rebus ecclesiae condemnari, aut post ejus obitum in causas quae ad eum non pertinent aut in maledictum incedere.

XVI.

De rebus ecclesiae dispensandis.

Episcopus habeat potestatem in rebus ecclesiae ut dispenset necessitatem habentibus. Cum omni reverentia et timore Dei participare eum oportet quae necessaria sunt: si tamen ipse aut qui cum eo sunt fratres indiguerint aliquo, necessitatem nullomodo patiantur secundùm sanctum Apostolum dicentem: *Victu et tegumento, his contenti sumus.* Si autem res ecclesiasticas episcopus in

9 Æ. statim. 10 BR. T. 1. 2. accusationibus.

suas voluntates usurpare voluerit et lucra ecclesiae vel fructus agrorum non cum presbyterorum vel diaconum consilio intaminaverit, aut fratribus vel filiis vel quibuscumque propinquis suis dederit potestatem, ut per eos latenter res laedantur ecclesiae, hunc oportet obnoxium esse concilio. Similiter id, si episcopus vel qui cum eo sunt presbyteri aut diacones accusentur, qui ea quae ex reditu vel ex quolibet actu veniunt ecclesiae in suos sinus colligunt et pauperes fraudant et fame conficiunt, hos corripi oportet secundùm quod ordinatum fuerit a sancto concilio.

XVII.
De his qui ex vasis ministerii ecclesiae aliquid vendiderint.

Si quis presbyter aut diaconus inventus fuerit aliquid de ministeriis ecclesiae venundasse, quia sacrilegium commissit, placuit eum in ordinatione ecclesiastica non habere; in judicio tamen episcopi dimittendum est sive dignus sit sive indignus in suo recipi gradu, quia multoties pro hoc ipso quod de sacrosancto altario intaminaverint id cum episcopi potestate dimissum est.

XVIII.
De synodo facienda.

Propter ecclesiasticas curas et altercationum solutiones bene placuit per singulas provincias bis in anno concilium fieri, vocante[11] metropolitano episcopo omnes provinciae episcopos, ita ut in his conciliis procedant omnes presbyteri, diacones vel hi qui in concilio eorum causae examinatae ad justum judicium perducantur; ut si qui manifestè episcopi vel presbyteri aut diacones inventi fuerint in offensa, secundùm rationem excommunicentur quamdiu communi consensu mitiorem de his placuit dari sententiam. Nulli autem episcopo liceat propria apud semetipsum concilia facere praeter eos, quibus sunt metropoles creditae.

XIX.
De episcopo qui noluerit venire ad synodum.

Non liceat ad concilium convocatos episcopos continere, sed ire, et ea quae ad utilitatem ecclesiae vel ceterorum pertinent aut docere si novit, aut doceri si nescit: nam si extra aegritudinem contempserit ire, reus erit fraterni concilii.

XX.
De legitima aetate ordinandi presbyteri.

Si quis triginta aetatis suae non impleverit annos nullomodo presbyter ordinetur etsi valde sit dignus, quia ipse Dominus tricesimo anno baptizatus est et sic coepit docere. Oportet ergo eum qui ordinandus est usque ad hanc aetatem legitimam conservari.

XXI.
De eunuchis qui ab aliis fiunt vel qui ipsi sibi naturalia abscidunt.

Si quis pro casu suae aegritudinis naturalia a medicis habuerit secta, similiter et qui a barbaris aut[12] hominibus stultis fuerint castrati, et moribus digni fuerint visi, hos canon admittit ad clericatus officium promoveri. Si quis autem sanus non per disciplinam religionis et abstinentiae sed per abscisionem plasmati a Deo corporis, aestimans posse a se carnales concupiscentias amputari, castraverit se, non eum admitti decernimus ad aliquod clericatus officium. Quòd si jam ante fuerat promotus ad clericum[13], prohibitus a suo ministerio deponatur.

XXII.
De neophytis.

Neophytus qui nuper baptizatus fuerit jam aetate legitima, non continuò liceat eum ad ecclesiasticum ordinem promoveri, quia oportet illum priùs doceri quod possit docere, et multo tempore post baptismum probari, ut bene probatus veniat ad clerum secundùm praeceptum Apostoli dicentis: *Non neophytum, ne fortè in superbiam elatus in judicium incidat et laqueum diaboli.* Si autem succedenti tempore in aliquo peccato gravi a duobus vel tribus fuerit devictus, depositus de gradu suo cesset a clero. Si quis contra hanc regulam facere praesumpserit, quasi contrarius magni concilii projiciatur a clero.

XXIII.
De poenitente non admittendo ad clerum.

Poenitens, tantùm si necessitas aut usus exegerit, inter ostiarios priùs deputetur vel inter lectores, ita ut evangelia vel apostolum non legat. Si qui autem antè ordinati sunt, inter subdiacones habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra non contingant: ex poenitente enim dicimus de eo qui post baptismum pro homicidio aut pro diversis criminibus aut gravissimis peccatis publicam poenitentiam sub cilicio gerens divino fuerit reconciliatus altario.

XXIV.
De his qui sine discussione aut presbyteri aut diacones ordinati sunt.

Si quis presbyter aut diaconus sine aliqua examinatione ordinati sunt, aut certè, quum discuterentur, criminosa peccata sua celaverunt, et post ordinationem ab aliis sunt de-

11 Æ. BR. T. 1. 2. convocante.
12 Æ. BR. T. 1. 2. U. aut a dominis stultis.
13 Æ. BR. T. 1. 2. U. G. clerum.

tecti, abjiciantur a clero. Similiter et de universo ordine cleri servetur; nam hoc sibi quod irreprehensibile est sancta et catholica defendet ecclesia.

XXV.

De presbyteris vel diaconibus qui post ordinationem denotantur.

Si quis presbyter ante ordinationem peccaverit et post ordinationem confessus fuerit quia antè erravit, non offerat sed tantùm pro religione nomen presbyteri portet. Si autem non ipse confessus sed ab alio publicè fuerit convictus, nec ad hoc ipsum habeat potestatem ut nomen presbyteri portet. Similiter et de diaconibus observandum est, ut si ipse confessus fuerit ordinem subdiaconatus accipiat.

XXVI.

De his qui viduas aut aimissas ducunt aut in malis consiliis mixti sunt.

Si quis viduam aut ab alio dimissam duxerit, non admittatur ad clerum, aut si obrepsit dejiciatur. Similiter si homicidii aut facto vel praecepto aut consilio aut assensione post baptismum conscius fuerit, et per aliquam subreptionem ad clericatum venerit, dejiciatur et in fine vitae suae communionem recipiat.

XXVII.

De fornicatoribus clericis.

Si quis presbyter aut diaconus fuerit fornicatus aut moechatus, projiciatur et agat poenitentiam.

XXVIII.

De his quorum uxores moechantur.

Si alicujus uxor in adulterio fuerit deprehensa, hic talis ad ministerium ecclesiasticum nullo modo adducatur. Si autem post ordinationem alicujus clerici uxor adultera[14] fuerit, dimittat eam: sin autem cum ipsa voluerit permanere, a ministerio alienus sit.

XXIX.

De viduis clericorum.

Si qua vidua episcopi vel presbyteri aut diaconi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat; numquam communicet; morienti tantùm ei sacramentum[15] subveniat.

XXX.

De filia episcopi vel presbyteri sive diaconi.

Si devota fuerit et maritum duxerit, si eam pater vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni: pater verò causas in concilio se noverit praestaturum; mulier verò non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit poenitentiam; sin autem vivente eo secesserit et[16] egerit poenitentiam vel petierit communionem, in ultimo vitae deficiens accipiat communionem.

XXXI.

De devota peccante vel quae se maritaverit.

Devotam peccantem non recipiendam in ecclesia, nisi peccare desierit et desinens egerit aptam poenitentiam decem annis et recipiat communionem. Priùs autem quàm in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium christianae mulieris accedat; quòd si admissa fuerit, etiam haec quae eam receperit habeatur abtenta; corruptorem etiam par poena constringat. Quae autem maritum acceperit non admittatur ad poenitentiam, nisi adhuc vivente ipso marito castè vixerit, aut postquam ipse de hac vita discesserit.

XXXII.

De subintroductis adoptivis mulieribus.

Nullus episcopus neque presbyter neque diaconus neque omnino aliquis ex clero licentiam habeat intromittendi ad se quasi adoptivam aliquam mulierem, quasi in loco filiae aut sororis aut matris, nisi fortè sororem veram ex germanitate aut sororem patris aut matris et illas solas personas quae ab omni mala suspicione alienae sunt. Similiter et religiosis faeminis laicorum alienorum familiaritatem et consortium prohibemus, et eorum qui nec in Dei timore subjecti sunt nec retinent continentiae disciplinam.

XXXIII.

De non recipiendis clericis vagis et infirmanda ordinatione ejus, qui sine consensu episcopi sui ab alio episcopo ordinatus est.

Si quis in contemptu positus presbyter vel diaconus vel quicumque ex clero recesserit ab ecclesia sua, nullomodo in[17] alia suscipiatur ecclesia, sed omnimodo compellatur ut ad suam revertatur ecclesiam. Si autem permanserit in superbia et reverti noluerit, excommunicetur et projiciatur. Si quis autem episcopus ausus fuerit illum in suam ecclesiam ordinare, non consentiente episcopo suo a quo recessit, ordinatio ejus vacua deputetur.

XXXIV.

De clericis desertoribus.

Si quis presbyter aut diaconus aut aliquis de clero propriam ecclesiam derelinquens ad alteram ecclesiam vadit, et ibi multo tempore demoratur, omnino unquam mi-

14 BR. E. 4. T. 1. 2. adulterata.
15 In reliquis praeter A. sacramenta subveniant.
16 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. et poenituerit vel petierit.
17 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. in aliena recipiatur ecclesia.

nistret in clero; et si admonuerit eum episcopus suus ut ad suam redeat parochiam, et redire noluerit, ubi est ibi de suo officio deponatur, ita ut numquam in suum revertatur gradum propter dissolutionis peccatum. Si autem episcopus alter illum susceperit qui de reatu ejus est conscius, oportet ipsum episcopum sine increpatione in communi concilio non admitti, ut ecclesiasticum canonem ultrà non solvat.

XXXV.

De importunis clericis.

Si quis episcopus, presbyter aut diaconus excommunicatus in concilio injustè se queritur condemnatum, ad majorem episcoporum concilium revertatur et eorum inquisitionem et judicium expectans, si quas se causas justas habere putat, exponat. Si autem contempserit et importunans se palatio aures principum inquietare voluerit, hic ad nullam veniam poterit pervenire neque spem futurae reconciliationis habebit.

XXXVI.

De purganda opinione haeresis.

Si quis episcopus sive alicujus episcopi presbyter aut diaconus in alicujus haeresis opinionem offenderit, et ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus episcopus eum in communionem recipiat nisi priùs in communi concilio porrecto fidei suae libello satisfaciat omnibus, et ita liberam teneat suam purgationem. Hoc idem et de fidelibus laicis sit decretum si in aliquam haeresis opinionem fuerint nominati.

XXXVII.

De clericis excommunicatis.

Si quis episcopus in concilio excommunicatus fuerit sive presbyter sive diaconus, et post excommunicationem praesumpserit sive episcopus ille aut presbyter vel diaconus facere oblationem vel matutinum aut vespertinum sacrificium quasi in officio suo agere sicut priùs, non liceat ei nec in alio[18] concilio spem reconciliationis habere nec ultrà recolligi; sed etiam eos qui ei communicaverint omnes ab ecclesia respui, maximè eos qui sciebant eum esse dejectum. Si autem permanserit turbans et concitans ecclesiam per forasticam potestatem, oportet eum sicut seditionarium ab omni plebe expelli.

XXXVIII.

De presbyteris ut in secundas nuptias non vadant.

Presbyterem ad secundas nuptias convivam[19] ire non oportet pro eo quòd hi qui ad secundas nuptias veniunt poenitentiam postulent. Quomodo potest presbyter ille esse, qui propter convivium interest tali conjugio?

XXXIX.

De his qui ad diaconatum eliguntur.

Si quis ad ministerium diaconatus eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio et dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quòd si in ordinatione tacuerit et ordinatus fuerit et postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio et vacet a clero.

XL.

Non liceat diaconum non jussum sedere[20].

Non liceat diaconum ante presbyterem sedere nisi cum jussione presbyteri.

XLI.

Non liceat quemlibet ministeria tangere.

Non liceat quemlibet ministeria tangere, nisi subdiacono aut acolytho in secretario[21] tangere vasa domini..

XLII.

Ut mulieres in sacrarium non intrent.

Non liceat mulieres in secretarium[22] ingredi.

XLIII.

Si lector alterius viduam duxerit.

Lector si viduam alterius uxorem acceperit, in lectoratu permaneat aut si fortè necessitas sit subdiaconus fiat, nihil autem suprà: similiter et si bigamus fuerit.

XLIV.

Si subdiaconus secundam duxerit uxorem.

Si subdiaconus secundam duxerit uxorem inter lectores vel ostiarios habeatur, ita ut apostolum non legat.

XLV.

Ut non ascendat in pulpitum lector.

Non liceat in pulpito psallere aut legere, nisi qui a presbytero[23] lectores sunt ordinati.

XLVI.

De conditionalibus non ordinandis, nisi cum consensu patronorum.

Si quis obligatus tributo servili vel aliqua conditione patrocinio cujuslibet domus, non est ordinandus clericus, nisi probatae vitae fuerit et patroni concessus[24] accesserit.

XLVII.

De non suscipiendis servis alienis in clero.

Si quis servum alienum causa religionis doceat contemnere dominum suum et rece-

18 E. 4. T. 1. 2. aliquo.
19 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. fieri.
20 Hic et sequentes canonum tituli desumpti sunt ex Toletanis codicibus, quum desint in A.
21 BR. T. 1. 2. sacrario.
22 BR. sacrarium.
23 Æ. BR. T. 1. 2. U. episcopo.
24 E. 3. U. consensus.

dere a servitio ejus, durissimè in omnibus arguatur.

XLVIII.

De non celebrandis natalitiis martyrum in quadragesima.

Non liceat in quadragesima natales martyrum celebrare sed tantùm sabbato et dominico pro commemoratione eorum oblationes offerri: sed nec natalitia nec nuptias liceat in quadragesima celebrari.

XLIX.

Non suscipi debere infantes ad baptismum, nisi ante tres septimanas paschae.

Non liceat ante duas septimanas paschae sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem: oportet autem in his diebus ut hi qui baptizandi sunt symbolum discant et quinta feria novissimae septimanae episcopo vel presbytero reddant.

L.

De non solvendo jejunio quinta feria paschae.

Non liceat quinta feria novissimae septimanae jejunium solvere et omnem exhonorare quadragesimam, sed sincerè abstinentes totam quadragesimam perexire aridioribus cibis utentes.

LI.

De chrismate conficiendo.

Omni tempore episcopis liceat chrisma conficere et per suas dioeceses destinare, ita ut ad dirigendum chrisma diaconus aut subdiaconus ante diem paschae de singulis ecclesiis ad episcopum destinentur.

LII.

Non liceat presbytero episcopo praesente chrismare.

Presbyter praesente episcopo non signet infantes, nisi fortè ab episcopo fuerit illi praeceptum.

LIII.

Non licet presbytero ante episcopum in baptisterium introire.

Non liceat presbytero priùs ab episcopo in baptisterium introire, sed cum episcopo, nisi fortè aut absens fuerit aut aegrotus.

LIV.

De praegnantibus baptizandis.

Si qua mulier praegnans desideraverit gratiam baptismi percipere, quando voluerit habeat potestatem; nam nihil in hoc participat mater infanti qui nascitur propter quod uniquique propria posse voluntas in confessione monstretur.

LV.

Quid in altari offerri oporteat.

Non oportet aliquid aliud in sanctuario offerri praeter panem et vinum et aquam, quae in typo Christi benedicuntur, quia dum in cruce penderet de corpore ejus sanguis effluxit et aqua. Haec tria unum sunt in Christo Jesu, haec hostia et oblatio Dei in odorem suavitatis.

LVI.

De presbyteris forasticis.

Forasticis presbyteris praesente episcopo vel presbytero civitatis offerre non liceat neque ministrare in populo, nisi fortè illis absentibus.

LVII.

De non jejunando in die dominico neque genuflectendo, similiter et in quinquagesima.

Si quis presbyter propter publicam poenitentiam a sacerdote acceptam aut aliqua necessitate die dominica pro quadam religione jejunaverit sicut Manichaei, anathema sit. Similiter et quod ab apostolis traditum canon tenet antiquus, placuit tam per omnes dominicas quàm per omnes dies paschae usque ad quinquagesimam non prostrati neque humiliati sed erecto vultu ad Dominum orationum fungamur officio; quia in ipsis diebus gaudium resurrectionis Domini celebramus.

LVIII.

De non praegustandis carnibus et non execrandis.

Si quis non pro abstinentiae disciplina sed pro execratione ab esca carnium se abstinet, placuit sancto concilio ut praegustet, et si sic vult abstineat; si autem spernit ita ut olera cocta cum carnibus non degustet, iste non obediens nec suspicionem haeresis a se removens deponatur de ordine clericatus.

LIX.

De eo quòd non liceat sacerdotibus vel clericis incantaturas vel ligaturas facere.

Non liceat clericis incantatores esse et ligaturas facere, quod est colligatio animarum. Si quis haec facit, de ecclesia projiciatur.

LX.

Non liceat sacerdotibus vel clericis spectaculis interesse.

Non liceat sacerdotibus vel clericis aliqua spectacula in nuptiis vel in conviviis spectare, sed oportet antequam ingrediantur ipsa spectacula surgere et recedere indè.

LXI.

Non liceat convivia facere de confertis.

Non liceat sacerdotes vel clericos sed nec religiosos laicos convivia facere de confertis.

LXII.

De usuris vel negotiorum lucris.

Si quis oblitus timorem Domini et sanc-

tam scripturam quae dicit: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, post hanc cognitionem magni concilii foeneraverit et centesimas exegerit aut ex quolibet negotio turpia lucra quaesierit aut per diversas species vini vel frugis vel cujuslibet rei emendo vel vendendo aliqua incrementa susceperit, depositus de gradu suo alienus habeatur a clero.

LXIII.

De clericis qui ad matutinum et vespertinum non veniunt.

Si quis presbyter vel diaconus vel quilibet clericus ecclesiae deputatus, si intra civitatem fuerit aut in quolibet loco in quo ecclesia est, et ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis vel vespertinis horis ad ecclesiam non convenit, deponatur a clero, si tamen castigatus veniam ab episcopo per satisfactionem noluerit promereri.

LXIV.

Non liceat clericos dominica ab ecclesia absentari.

Non liceat quemlibet clericum die dominica ab ecclesia absentem esse, sed missarum solemnibus interesse et jejunio.

LXV.

Non liceat clericos ante horam tertiam prandere, nec ad mensam accedere vel recedere sine hymno.

Non oportet clericos vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire convivia, neque aliquando clericos nisi hymno dicto edere panem, et post cibos gratias auctori Deo referre.

LXVI.

De attondenda coma clericorum vel habitu ordinato.

Non oportet clericos comam nutrire et sic ministrare, sed attonso capite, patentibus auribus, et secundùm Aaron talarem vestem induere, ut sint in habitu ordinato.

LXVII.

Non liceat psalmos poëticos in ecclesia dicere nec libros apocryphos legere.

Non oportet psalmos compositos et vulgares in ecclesia dicere, neque libros qui sunt extra canonem legere, nisi solos canonicos novi et veteris Testamenti.

LXVIII.

Non liceat super monumenta mortuorum missas tenere.

Non oportet clericos ignaros et[25] praesumptores super monumenta in campo ministeria[26] portare aut distribuere sacramenta, sed aut in ecclesia aut in basilica ubi martyrum reliquiae sunt depositae ibi pro defunctis oblationem offerre.

LXIX.

Non liceat christianis prandia in monumenta portare.

Non liceat christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre et[27] sacrificia reddere mortuorum Deo.

LXX.

Non liceat clericis vel laicis catholicis ab haereticis eulogias accipere aut cum ipsis vel schismaticis orare.

Non liceat clericis vel laicis catholicis ab haereticis eulogias accipere, quia maledictiones sunt magis quàm benedictiones, neque liceat aut cum haereticis aut schismaticis orare.

LXXI.

Non liceat christianis observationes diversas attendere.

Si quis paganorum consuetudinem sequens divinos et sortilegos in domo sua introduxerit, quasi ut malum foras mittant aut maleficia inveniant vel lustrationes paganorum faciant, quinque annis poenitentiam agat.

LXXII.

Non liceat christianis tenere traditiones gentilium, observare lunae aut stellarum cursum.

Non liceat christianis tenere traditiones gentilium et observare vel colere elementa aut lunae aut stellarum cursum aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda vel ad segetes vel arbores plantandas vel conjugia socianda, scriptum est enim: *Omnia quae facitis aut in verbo aut in opere omnia in nomine domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo.*

LXXIII.

Non liceat calendas observare.

Non liceat iniquas observationes agere calendarum et otiis vacare gentilibus neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis haec observatio paganismi est.

LXXIV.

Non liceat medicinales herbas cum aliqua observatione colligere.

Non liceat in collectione herbarum, quae medicinales sunt, aliquas observationes aut incantationes attendere, nisi tantùm cum symbolo divino aut oratione dominica, ut tantùm Deus creator omnium et dominus honoretur.

25 T. 2. aut. 26 T. 2. mysteria. 27 Æ. BR. T. 1. 2. et sacrificare de re mortuorum.

LXXV.

Non liceat mulieres christianas in lanificiis aliquid observare.

Non liceat mulieribus christianis aliquam vanitatem in suis lanificiis observare, sed Dominum invocent adjutorem qui eis sapientiam texendi donavit.

LXXVI.

De adulteris.

Si cujus uxor adulterium fecerit aut vir in alienam uxorem irruerit, septem annis poenitentiam agant.

LXXVII.

De mulieribus fornicariis et abortum facientibus.

Si qua mulier fornicaverit et infantem qui exinde fuerit natus occiderit, et quae studuerit aborsum[28] facere et quod conceptum est necare aut certè ut nón concipiat elaborat sive ex adulterio sive ex legitimo conjugio, has tales mulieres in morte recipere communionem priores canones decreverunt. Nos tamen pro misericordia sive tales mulieres sive conscias scelerum ipsarum decem annis agere poenitentiam judicamus.

LXXVIII.

De homicidio voluntario vel non voluntario.

Si quis voluntariè homicidium fecerit, ad januam ecclesiae catholicae semper subjaceat et communionem in exitu vitae suae recipiat. Si autem non voluntate sed casu aliquod homicidium fecerit, prior canon septem annis agi poenitentiam jussit, secundus canon quinque annis mandavit.

LXXIX.

De muliere quae duos fratres in conjugio vel viro qui duas sorores habet.

Si qua mulier duos fratres aut si quis vir duas sorores habuerit, a communione abstineantur usque ad mortem: in morte autem eis communio pro misericordia detur. Si verò supervixerint communione accepta et de infirmitate convaluerint, agant poenitentiam plenam tempore constituto.

LXXX.

De his qui nuptiis irruunt.

Si quis multis nuptiis fuerit copulatus poenitentiam agat: conversatio autem et fides poenitentis compendiat tempus.

LXXXI.

De his qui se animalibus commiscuerunt.

Si quis ante viginti annos in cujuslibet animalis commixtione peccaverit, quindecim annis in humilitate subjaceat ad ecclesiae januam, et post[29] hos alios[30] quinque annos tantùm communione receptus poenitentiam agat, et sic gratiam sacramenti suscipiat. Interrogentur autem alii de eo, qualem vitam in poenitentia egerit et sic communionis misericordiam consequatur. Si quis autem post viginti annos habens uxorem huic peccato irruerit viginti et quinque annis humilitati subjaceat et quinque annis orationibus tantùm communicans postea recipiat sacramentum. Quòd si et hanc mensuram aliquis transgressus fuerit, sacramentum in exitu consequatur. Oportet enim tales inter daemoniosos orare.

LXXXII.

De his qui usque ad finem vitae in peccatis perdurant, et in exitu communionem expetunt.

Si quis de corpore exiens novissimum et necessarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Quòd si in desperatione positus post perceptam communionem iterum sanus fuerit factus, tantùm orationis particeps sit, nam non accipiet sacramentum donec constitutum poenitentiae impleat tempus. Qui ergo in exitu mortis sunt et desiderant accipere sacramentum, cum consideratione et probatione episcopi accipere debeant.

LXXXIII.

De his qui intrantes in ecclesiam per nimiam luxuriam a sacramento se abstinent.

Si quis intra ecclesiam Dei et sacras scripturas fabulando non audit et pro luxuria sua avertit se a communione sacramenti et in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinae, istum talem projiciendum de ecclesia catholica esse decernimus donec poenitentiam agat et ostendat fructum poenitentiae suae[31], ut possit communione percepta indulgentiam promereri.

LXXXIV.

De excommunicatis.

Non liceat communicare excommunicatis neque in domos eorum introire neque orare cum eis; neque liceat in alia ecclesia suscipi qui ab alia ecclesia segregatur. Si autem aliquis episcopus aut presbyter aut diaconus aut quilibet ecclesiasticus excommunicato communicaverit, quasi perturbans omnem disciplinam ecclesiasticam excommunicetur.

28 Æ. T. 1. 2. abortum.
29 G. post hoc.
30 Æ. BR. U. aliis quinque annis in orationis tantùm communione receptus. G. aliis quindecim annis, et cetera.
31 BR. T. 1. 2. G. suae, deprecans, ut possit.

LXV.

CONCILIUM BRACARENSE TERTIUM

HABITUM ANNO IV. GLORIOSISSIMI DOMINI NOSTRI WAMBANIS REGIS,

ERA DCCXIII.

Decenter satis per divinum Spiritum in Bracarensi urbe collecti de his quae intra Dei ecclesiam perversa actione geruntur tractaturi convenimus, ut adjuvante nos illo qui dixit: *Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti ibi ero in medio eorum*, pari animo parique devotionis studio exurgentes malè habitos extirpemus errores. Etenim dum nos in unum synodalis actio aggregasset, debitis in sedibus collocati primùm de sanctae fidei sacramento caepimus habere sermonem, scilicet ne aut vanitate disputantium aut nescientia simplicium erroris quidpiam in hoc sacrosancto sacramento fidei teneretur. Unde quum omnes nos in vera fide uti speculum perlustraremus illaesos in eo quia nullum nostrorum schismatici erroris foedaverat turbo, sed vera nos et simplex in hoc sacramento apostolica ostendit idoneos praedicatio, grates omnipotenti peregimus Deo: quam tamen nostrae fidei regulam ipsis verbis atque sententiis commemorando reteximus, quibus eam in conventu Nicaeni concilii declaratam esse scimus.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, homousion Patri hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt, quae in coelo et quae in terra; qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est de Spiritu Sancto et Maria virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, inde[1] venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: credimus et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum[2], expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri seculi. Amen.

Post hujus sanctae fidei sacramentum relatus est in cognitionem[3] omnium nostrorum error manifestus pariter et diversus, qui tanta debet disciplinae arte retundi quanta et perversitate comprobatur admitti. Quidam enim in sacrificiis Domini relati sunt lac pro vino, pro vino botrum offerre: eucharistiam quoque vino madidam pro complemento communionis credunt populis porrigendam, et quod pejus his omnibus est, quidam sacerdotum in vasis Domini epulas sibi apponunt et manducare in eis praesumunt. Quidam etiam e sacerdotibus relati sunt quòd ecclesiasticae consuetudinis ordine praetermisso missam sine orariis audeant dicere, et quòd in solemnibus[4] martyrum reliquias suo collo imponant et in sellulis non ab aliis se portandos nisi ab albatis diaconibus credant. Illud quoque quòd plerique sacerdotum absque testimonio cum faeminis commorentur, et quòd quidam illorum honoratos fratres suos verberibus indiscretis subjiciunt; necnon et illud quòd quidam Simonis cupiditate arrepti quos ordinaturi sunt sub cautione dimittant, qualiter postquam ordinati fuerint pecuniam ab illis promissam accipiant. Illud quoque quòd familiam ecclesiae in propriis laboribus quassant, damnum rebus dominicis facientes. Quae omnia ne confusè viderentur esse prolata, discretis titulorum ordinibus credimus subnectenda.

I.

Ut repulsis omnibus opinionibus superstitionum, panis tantùm et vinum aqua permixtum in sacrificio offeratur.

Quum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero

1 BR. iterum.
2 T. 1. 2. peccatorum, carnis resurrectionem, et vitam.
3 BR. collationem. E. 4. T. 1. concionem.
4 BR. E. 4. T. 1. 2. solemnitatibus.

pro delictorum expiatione Domino dabitur quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines et apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare, alios quoque intinctam eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere, quosdam etiam non expressum vinum in sacramento dominici calicis offerre, sed oblatis uvis populis communicare. Quod quàm sit evangelicae atque apostolicae doctrinae contrarium et consuetudini ecclesiasticae adversum, non difficilè ab ipso fonte veritatis probabitur a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Quum enim magister veritatis verum salutis nostrae sacrificium suis commendaret discipulis, non illum lac sed panem tantùm et calicem sub hoc sacramento benedixisse cognoscimus. Ait enim evangelica veritas: *Accepit Jesus panem et calicem et benedicens dedit discipulis suis.* Cesset ergo lac in sacrificando offerri, quia manifestum et evidens exemplum evangelicae veritatis illuxit, quod praeter panem et vinum aliud offerre non sinit. Illud verò quòd pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis nec hoc prolatum ex evangelio testimonium recipit, ubi apostolis corpus suum et sanguinem commendavit; seorsum enim panis et seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum praebuisse non legimus, excepto illi tantùm discipulo quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet non quae sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quòd de inexpresso botro id est de uvarum granis populus communicatur, valde est omnino confusum; calix enim dominicus, juxta quod quidam doctor edisserit, vino et aqua permixtus debet offerri; quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur et credentium plebs ei in quem credidit copulatur et jungitur, quae copulatio et conjunctio aquae et vini sic miscetur in calice Domini ut commixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrum solum offertur in quo vini tantùm efficientia demonstratur, salutis nostrae sacramentum negligitur quod per aquam significatur: non enim potest calix Domini esse aqua sola aut vinum solum, nisi utrumque misceatur. Et ideo quia jam ex hoc plurima et multiplex majorum emanavit sententia, quorum pietas in Deum religiosa horum sacramentorum et efficientias copiosè disseruit et institutiones verissimè declaravit, omnis talis error atque praesumptio cessare jam de cetero debet, ne perversorum inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum erit aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi juxta antiquorum sententias conciliorum panem tantùm et calicem vino et aqua permixtum. De cetero aliter quàm praeceptum est faciens tandiu a sacrificando cessabit, quandiu legitima poenitentiae satisfactione correptus ad gradus sui officium redeat quem amisit.

II.

Ne vasa Domino sacrata humanis usibus serviant.

Omni cura omnique studio providendum est, ne hi qui locum videntur obtinere regiminis contumeliam videantur inferre coelestibus sacramentis. Etenim, quod et auditui horribile et visui execrabile judicatur, relatum nobis est quòd quidam sacerdotum sacrilega temeritate praecipites vasa Domini in proprios usus assumant epulasque sibi in eis comesturi apponant. Quod malum et obstupentes deflemus et deflentes obstupescimus, ut illic humana temeritas sibi epulam praeparet ubi Sanctum Spiritum cognoscitur advocasse, et ibi esum carnium crapulatus assumat ubi divina visus est celebrasse mysteria, et in quibus tantae rei sacramentum pro expiatione delictorum percepit in his expleat voluntatem ludibrii sui. Et ideo hujus de cetero praesumptionis persona, quae sciendo divina vasa vel ministeria aut in usus suos transtulerit aut comedere in his vel poculum sibi sumendum elegerit, gradus sui vel officii periculum sustinebit; ita tamen ut si de secularibus fuerit, perpetua excommunicatione damnetur; si verò religiosus, ab officio deponatur; sub hac quoque damnationis sententia et illi obnoxii tenebuntur, qui ecclesiastica ornamenta, vela vel quaelibet alia indumenta atque etiam utensilia sciendo in suos usus transtulerint vel aliis vendenda vel danda[5] crediderint.

III.

Ne sacerdos sine orario missam audeat celebrare.

Quum antiqua et ecclesiastica noverimus institutione praefixum, ut omnis sacerdos quum ordinatur orario utroque humero ambiatur, scilicet ut qui imperturbatus praecipitur consistere inter prospera et adversa virtutum semper ornamento utrobique circumseptus appareat, qua ratione tempore sacrificii non assumat quod se in sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus convenit, ut quod quisque percepit in consecratione honoris hoc retentet in obla-

5 In reliquis praeter. A. donanda.

tione vel perceptione suae salutis; scilicet ut quum sacerdos ad solemnia missarum accedit aut per se Deo sacrificium oblaturus aut sacramentum corporis et sanguinis domini nostri Jesu Christi sumpturus non aliter accedat, quàm orario utroque humero circumseptus, sicut et tempore ordinationis suae dignoscitur consecratus, ita ut de uno eodemque orario cervicem pariter et utrumque humerum premens signum in suo pectore praeferat crucis. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitae subjacebit.

IV.

Ne sacerdotes sive quicumque ex clero sine testimonio cum quibuslibet faeminis habitent.

Quamquam antiqua canonum institutio de hujusmodi praesumptione absolutas et multiplices disciplinas atque institutiones ediderit, nos tamen brevitatis causa omnem fornicandi occasionem cupientes auferre id omnimoda sancimus auctoritate tenendum, ut nullus sacerdotum sive quisquis ille de clero absque honesto et competenti testimonio, excepta sola matre, cum quibuslibet faeminis secretè se praesumat adjungere, non solùm cum extraneis mulieribus, sed nec ipsis etiam sororibus vel propinquis, ne licentia sororum vel propinquarum mulierum quisquis ille solutus familiarior habeatur ad perpetrandum scelus. Hujus ergo praeceptionis transgressor sex mensibus se noverit poenitentiae legibus subjacere.

V.

De damnata praesumptione quorumdam episcoporum qui in festivitatibus martyrum ad ecclesiam procedentes appensis collo reliquiis ab albatis diaconibus in sellulis vehuntur.

Bona siquidem res est divina sacerdotibus contrectare mysteria, sed cavendum valde est ne hoc quisque ad usum pravitatis suae intorqueat, unde soli Deo de bono conscientiae placere debuerat; scriptum est enim: *Vae his qui faciunt opus Domini fraudulenter et desidiosè.* Ut enim quorumdam episcoporum detestanda praesumptio nostro se coetui intulit dirimenda, agnovimus quosdam episcopos, quòd in solemnitatibus martyrum ad ecclesiam progressuri reliquias collo suo imponant, et ut majoris fastus apud homines gloria intumescant, quasi ipsi sint reliquiarum arca levitae albis induti in sellulis eos deportant. Quae detestanda praesumptio abrogari per omnia debet, ne sub sanctitatis specie simulata vanitas sola praevaleat, si modum suum uniuscujusque ordinis reverentia non agnoscat. Et ideo antiqua in hac parte et solemnis consuetudo servetur, ut in festis quibusque diebus arcam Domini cum reliquiis non episcopi sed levitae in humeris gestent, quibus et in veteri lege onus id et impositum novimus et praeceptum. Quòd si etiam episcopus reliquias per se deportare elegerit, non ipse a diaconibus in sellula vectabitur, sed potiùs pedisequa eo una cum populis progressione procedente ad conventicula sanctarum ecclesiarum sanctae Dei reliquiae per eumdem episcopum portabuntur. Jam verò qui haec instituta sciendo adimplere distulerit, quandiu in hoc vitio fuerit a sacrificando cessabit.

VI.

De honesta honoratorum disciplina.

Quum beatus Apostolus arguere, obsecrare vel increpare in omni patientia praecipiat et doctrina, novimus quosdam ex fratribus tantis caedibus in honoratos subditos efervescere, quantas poterant latrocinantium promereri personae. Et ideo qui gradus jam ecclesiasticos meruerunt, id est presbyteres, abbates sive levitae, excepto gravioribus et mortalibus culpis, nullis debent verberibus subjacere; non enim est dignum ut passim unusquisque praelatus honorabilia membra sua, prout voluerit et quum placuerit, verberibus subjiciat et doloribus; ne dum incautè subdita percutit membra, ipse quoque debitam sibi subditorum reverentiam subtrahat, juxta illud quod quidam sapiens dixit: Leviter[6] castigatus reverentiam exhibet castiganti, asperitate autem nimiae increpationis nec increpationem recipit nec salutem. Et ideo si quis aliter quàm dictum est praedictos honorabiles subditos licentia perceptae potestatis elatus malitia tantùm crediderit verberandos, juxta modum verberum quem intulerit excommunicationis pariter et exilii sententiam sustinebit.

VII.

Ne promissione munerum honoris gratia venundetur.

Quia non expedit ut donum Sancti Spiritus pecuniis comparetur, quamquam ex hoc antiquorum canonum disciplinae et multiplices maneant et diversae, tamen quia necesse est ut frequentiùs retundatur quod sine intermissione praesumitur, ideo novellae hujus institutionis formulam instituentes decernimus, ut quicumque pro conferendo cuiquam sacerdotii gradu aut munus quodcumque aut promissionem muneris antequam ordinetur acceperit, vel etiam postquam ordinatus fuerit in aliquo se pro hoc ipso praesumpserit munerari, sive ille qui dederit sive qui acceperit juxta sententiam Chalcedonensis concilii gradus sui periculum sustinebit.

6 BR. T. 1. 2. Leniter.

VIII.

Ne rectores ecclesiae plùs propria quàm ecclesiastica jura laborare intendant.

Non decet rectores ecclesiae in suis strenuos et in ecclesiasticis rebus esse remissos. Nam quorumdam fertur opinio, quòd quidam sacerdotum familias ecclesiae in suis propriis laboribus quassent, rei propriae profectum augentes, dominicis verò dispendium nutrientes. Unde quicumque sub hoc neglectu res divinas laborare distulerit speciali placito distringendus est, qualiter si de rebus seu augmentis ecclesiae quaestum vel labores rei propriae auxit, et ex hoc ecclesiasticis rebus aut neglectum laboris exhibuit aut minorationem vel perditionem induxit: quidquid in rebus ecclesiae minorationis exhibuit, totum de rebus propriis ecclesiae illi restituat, ex cujus rebus atque suffragiis suos convinctus fuerit ampliasse labores. Quòd si aliquid pro utilitatibus ecclesiae aut substantiae expendit aut dispendii vel perditionis quidpiam pertulit, si hoc comprobare potuerit, totum illi a rebus ejusdem ecclesiae reformabitur, pro cujus utilitatibus id expendisse probatur.

Gratias itaque omnipotenti peragimus Deo: post haec sit pax, salus et diuturnitas piissimo et amatori Christi domino nostro Wambani regi, cujus devotio nos ad hoc decretum salutiferum convocavit; divinam postulantes clementiam, ut gloria Christi regnum ejus corroboret usque ad ultimam senectutem, praestante ipso qui cum Patre et Spiritu Sancto unus vivit et gloriatur in Trinitate Deus in secula seculorum.

Leodegisus[7] in Christi nomine episcopus, cognomento Julianus, has constitutiones secundùm quod nobis cum sanctis coepiscopis meis, qui mecum subscripserunt, Deo inspirante complacuit, relegi et subscripsi.

Genitivus ecclesiae Tudensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Froaricus Portucalensis ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Isidorus Asturicensis ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Bela Britaniensis ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Hilarius[8] Auresinae ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Rectogenes Lucensis ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Ildulfus, qui cognominor Felix, Iriensis ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

7 BR. E. 4. T. 1. Leodegisius. T. 2. Leodecisius.

8 Æ. BR. E. 3. 4. T. 1. 2. Alarius. U. Alaricus.

LXVI.

CONCILIUM HISPALENSE PRIMUM.

EPISTOLA EPISCOPORUM

AD PEGASIUM EPISCOPUM MISSA.

Domino sancto et reverenter a nobis honorando carissimo fratri Pegasio episcopo Leander, Joannes, Agapius, Stephanus, Basilius, Velatus, Sinticius et Petrus episcopi, qui in unum in urbe Hispalensi adfuimus, sanctitatem tuam caritatis studio salutantes, precamur Dominum qui nos de salute tua vel visione laetificare dignetur.

I.

De mancipiis ecclesiae ab episcopo manumissis.

Interea consedentibus nobis in ecclesia Hispalensi sancta Jerusalem brevem mancipiorum ecclesiae, quos libertasse visus fuerat decessor tuus sanctae recordationis Gaudentius episcopus, vestri nobis diacones obtulerunt, et non solùm quos libertaverat ibidem relegimus, sed etiam quos proximis suis de familiis ecclesiae donaverat in eodem

brevi recensuimus annotatos. Qua de re canonum constituta consuluimus si talis libertas aut transactio potuisset esse stabilis. Comperimus autem in canone ut episcopus qui res proprias, excepto filiis et nepotibus, alteris et non ecclesiae dimiserit, quidquid de ecclesiae rebus aut donavit aut vendidit aut quoquo modo ab ecclesia transtulerit irritum haberetur. Et ideo si res praecessoris tui Gaudentii episcopi ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt non sunt legitimè absoluti liberti: ceterùm si res illius in compensationem ecclesiae vestrae deserviunt, illi prorsus maneant liberi; nam si ut dictum est praestitum de suis rebus non fecit, ecclesiae damnum utique inferre non debuit. Propterea ergo de uno consensu omnes significamus magis humaniùs quam severiùs cogitantes, ut hi quos constat tali conditione fuisse liberatos in jure ecclesiae maneant ut idonei, et peculium suum non aliis personis sed tantùm filiis suis derelinquant. Ipsis quoque filiis et nepotibus cum peculio ipsorum quasi idoneis in jure ecclesiae permanentibus in extraneam eis non liceat personam quidpiam transmutare. Sed si quis eorum sine haerede discesserit, peculium eorum sanctae proficiat ecclesiae.

II.

De mancipiis ecclesiae ab episcopo proximis suis collatis.

Ea verò mancipia quae memoratus episcopus de jure ecclesiae sublata suis proximis contulit, si similia de proprio suo ecclesiae ipsius non compensavit, ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat. Hanc formam non solùm vestra, hoc est Astigitana, servabit ecclesia, sed et si qui per omnem Baeticam provinciam tali conditione vel sorte de jure ecclesiae commearunt pari sententiae subjacebunt. Durum est enim atque irreligiosum ut episcopus, qui ecclesiasticis stipendiis vivit et propietatem suam lucris ecclesiae minimè confert, aliorum oblationes a jure ecclesiastico privet.

III.

De clericis cum quibus mulieres cohabitant.

Inter cetera verò cognoscite a nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum, quia quidam episcoporum non observantes nuper editum concilii Toletani decretum minùs solliciti in subjectis existunt, proinde placuit, ut si presbyteres, diacones vel clerici consortia extranearum faeminarum vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem a se minùs removerint, in secundis judices easdem mulieres cum voluntate et permissu episcopi comprehensas in suis lucris usurpent, ut vitium hoc, dum sacerdos inhibere non praevalet, potestas judicialis coërceat; dato tamen a judicibus sacramento episcopis ut eas clericis nulla arte restituant; quòd si restituerint, ipsi judices sententia excommunicationis feriantur. Mulieres verò illae juxta priores canones a[1] sacerdote distractae[2], pretium earum indigentibus dispensetur. Quae statuta manu nostra subscripsimus. Data ad sanctitatem vestram die pridie nonas novembres anno quinto regni gloriosissimi domini nostri Reccaredi regis era[3] DCXXVIII.

Leander ecclesiae sanctae Hispalensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Joannes ecclesiae Egabrensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Agapius ecclesiae Cordubensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Stephanus ecclesiae Eliberitanae episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Basilius ecclesiae Eliplensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Velatus ecclesiae Tuccitanensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Sinticius ecclesiae Italicensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Petrus ecclesiae Accitanae episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

1 T. 2. a sacerdotibus.
2 BR. E. 4. T. 1. 2. distractae in monasterium Deo votarum tradantur serviturae. Quae statuta. In A. et reliquis deest fortè vox *venundentur et.*
3 BR. E. 4. T. 1. era DCXXVII.

LXVII.

CONCILIUM HISPALENSE SECUNDUM

HABITUM DIE IDUUM NOVEMBRIUM

ANNO NONO REGNI GLORIOSISSIMI PRINCIPIS SISEBUTI

ERA DCLVII.

I.

De Teudulfi Malacitanae ecclesiae episcopi querimoniis adversus reliquos episcopos pro quibusdam parochiis.

In nomine domini et salvatoris nostri Jesu Christi Isidorus, Bisinnus, Rufinus, Fulgentius, Cambra, Fidentius, Teudulfus et Honorius episcopi, qui pariter in urbe Hispalensi pro aliquibus ecclesiasticis negotiis coadunati sumus. Consedentibus igitur nobis in secretario sacrosanctae Jerusalem Hispalensis ecclesiae cum illustribus viris Sisisclo rectore rerum publicarum atque Suanilane actore[1] rerum fiscalium, stante[2] religiosissimo clericorum coetu, prima actione Teudulfi Malacitanae ecclesiae antistitis ad nos oblata precatio est asserentis antiquam ejusdem urbis parochiam militaris quondam hostilitatis discrimine fuisse descissam et ex parte aliqua ab ecclesiis Astigitanae, Eliberitanae atque Egabrensis urbium esse retentam. Pro qua re placuit ut omnis parochia quae ab antiqua ditione ante militarem hostilitatem retinuisse ecclesiam suam comprobaret ejus privilegio restitueretur. Sicut enim per legem mundialem his, quos barbarica feritas captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio, non aliter et ecclesia receptura parochiam quam antè retinuit cum rebus suis, sive ab aliis ecclesiis possideantur sive in cujuslibet possessionem transfusa sunt, non erit objicienda praescriptio temporis ubi necessitas interest hostilitatis.

II.

De querimoniis Fulgentii et Honorii episcoporum pro quibusdam parochiis.

Secundo examine inter memoratos fratres nostros Fulgentium Astigitanum et Honorium Cordubensem episcopos discussio agitata est propter parochiam basilicae, quam horum alter Celticensem[3], alter Reginensem asseruit; et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio vindicata est, cujus quamvis vetusta retentio nullum juris praejudicium afferret, ideoque ne in dubium ultrà inter eos nostra devocaretur sententia, prolatis canonibus synodalia decreta perlecta sunt, quorum auctoritas praemonet ita oportere inhiberi cupiditatem ut nequis terminos alienos usurpet, ob hoc placuit inter alternas partes inspectionis viros mittendos, ita ut si in dioecesi possidentis sitam basilicam veteribus signis limes praefixus monstraverit, ecclesiae cujus est justa retentio sit aeternum dominium: quòd si et limes legitimus eamdem basilicam non concludet sed tam longi temporis probatur objecta praescriptio, appellatio repetentis episcopi non valebit, quia illi tricennalis objectio silentium ponit. Hoc enim et secularium principum edicta praecipiunt et praesulum Romanorum decrevit auctoritas. Sin verò infra metas tricennalis temporis extra alienos terminos basilicae injusta retentio reperitur, repetentis episcopi juri sine mora restituetur.

III.

De desertoribus clericis ut episcopis suis restituantur.

Tertia definitione ad nos oblata precatio est a reverentissimo fratre nostro Cambrane Italicensi episcopo pro quodam clerico Spassando, qui desserens ecclesiae suae cultum in qua dicatus ab infantiae exordiis fuerat ad ecclesiam Cordubensem se contulit; quem elegimus, ut si nihil proponeretur de eo citra dilatationis objecta proprio reformaretur episcopo. Scribitur enim in lege mundiali de colonis agrorum, ut ubi esse quisque jam coepit ibi perduret. Non aliter

1 Ex Æ. E. 3. 4. U. G. In A. rectore. In BR. T. 1. 2. auctore.

2 T. 1. instante. T. 2. adstante.

3 Ex Æ. BR. E. 3. 4. In A. Celsitensem. In T. 1. 2. Celesticensem. In U. G. Alticensem.

et de clericis qui in agro ecclesiae operantur canonum decreto praecipitur nisi ut ibi permaneant ubi coeperunt. Ideoque placuit, ut si quis clericus ministeriis ecclesiae propriae destitutis ad aliam transitum fecerit, compellente ad quem fuerit sacerdote ad ecclesiam quam priùs incoluerat remittatur. Qui verò eum susceperit nec statim sine ullo nisu exceptionis ad propriam ecclesiam remittendum elegerit, quamdiu eum restituat communione se privatum agnoscat. Desertorem autem clericum cingulo honoris atque ordinis sui exutum aliquo tempore monasterio deligari convenit, sicque postea in ministerium ecclesiastici ordinis revocari. Nam non poterit in talibus pervagationibus aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correctionem disciplinae subsequuta censura.

IV.

De bigamis ad presbyterium vel diaconatum non promovendis.

Quarta actione nuntiatum est nobis apud Astigitanam ecclesiam quasdam nuper ordinationes illicitas extitisse, ita ut quidam viduarum mariti levitarum ministerio sacrarentur: quos quidem convenit a gradu suscepto in irritum devocari, nec ultrà provehi ad diaconii ministerium qui contra divina atque ecclesiastica jura instituti reperiuntur.

V.

Ne presbyter diaconum aut presbyterem ordinare praesumat.

Quinto judicio ad cognitionem nostram Aniani Egabrensis diaconi relatu deductum est de quibusdam ipsius ecclesiae clericis, quorum dum unus ad presbyterium, duo ad levitarum ministerium sacrarentur, episcopus eorum oculorum detentus dolore fertur manum suam super eos tantùm posuisse, et presbyter quidam illis contra ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse; qui licèt propter tàntam praesumptionis audaciam poterat accusatus judicio praesenti damnari, si adhuc in corpore positus non fuisset mortis vocatione praeventus; sed quia jam ille examini divino relictus humano judicio accussari non potest, hi qui supersunt et ab eo non consecrationis titulum sed ignominiae potiùs eloquium[4] perceperunt, ne sibi licentiam talis ultrà usurpatio faciat, decrevimus ut gradu sacerdotalis vel levitici ordinis, quem perversè adepti sunt, depositi aequo judicio abutantur[5]. Tales enim meritò judicati sunt removendi, quia pravè inventi sunt constituti.

VI.

De presbyteris vel diaconibus ab uno episcopo non deponendis.

Sexta actione comperimus Fragitanum Cordubensis ecclesiae presbyterem a pontifice suo injustè olim dejectum et innocentem exilio condemnatum, quem rursus ordini suo restituentes id denuo adversùs praesumptionem nostram decrevimus, ut juxta priscorum patrum synodalem sententiam nullus nostrum sine concilii examine dejiciendum quemlibet presbyterem vel diaconum audeat; nam multi sunt qui indiscussos potestate tyrannica non auctoritate canonica damnant, et sicut nonnullos gratiae favore sublimant ita quosdam odio invidiaque permoti humiliant, et ad levem opinionis auram condemnant quorum crimen non approbant. Episcopus enim presbyteris[6] ac ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Si enim hi qui in seculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt in servitutis nexu non revolvuntur, nisi publicè apud[7] praetores tribunali foro fuerint accusati, quantò magis hi qui divinis altaribus consecrati honore ecclesiastico decorantur? Qui profectò nec ab uno damnari nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui, sed praesentati synodali judicio, quod canon de illis praeceperit definiri.

VII.

De his quae prohibentur presbyteris in ecclesiasticis sacramentis.

Septimo examine relatum est nobis venerantissimum quondam Agapium Cordubensis sedis[8] episcopum frequenter presbyteres destinasse, qui absente pontifice altaria erigerent, basilicas consecrarent: quod quidem non est mirum id praecepisse virum ecclesiasticis disciplinis ignarum et statim a seculari militia in sacerdotale ministerium delegatum. Ergo ne ultrà talis a nobis licentia usurpetur, communi sententia statuendum oportuit, scientes quia sicut presbytero illicita consecratio est altarium, ita et constitutio. In divinis enim litteris praecipiente Domino solus Moyses in Tabernaculo Dei erexit altare, solus ipse unxit, utique quia summus sacerdos Dei erat, sicut scriptum est de eo: *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus.* Ideoque id quod tantùm facere principibus sacerdotum jussum est, quorum typum Moyses et Aaron tenuerunt, presbyteres qui filiorum Aaron gestant figuram arripere non praesumant. Nam quamvis cum episcopis plurima illis ministeriorum[9] communis sit dispensatio, quaedam tamen auctoritate ve-

4 Æ. BR. E. 4. T. 1. U. G. elogium. T. 2. eulogium.
5 Fortasse: abjiciantur.
6 In reliquis praeter A. sacerdotibus.
7 BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. apud praetores ac praesides tribunali.
8 Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. urbis.
9 Æ. BR. E. 3. 4. U. mysteriorum.

teris legis, quaedam novellis ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut presbyterorum et diaconorum ac virginum consecratio, sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio, siquidem nec licere eis ecclesiam vel altarium consecrare nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel conversis ex haeresibus Paraclitum Spiritum tradere, nec chrisma conficere nec chrismate baptizatorum frontem signare, sed nec publicè quidem in missa quemquam poenitentium reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Haec enim omnia illicita esse presbyteris, quia pontificatus apicem non habent; quod solis deberi episcopis auctoritate canonum praecipitur, ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur. Sed neque coram episcopo licere presbyteris in baptisterium introire, neque praesente antistite infantem tingere aut signare, nec poenitentes sine praecepto episcopi sui reconciliare, nec eo praesente sacramentum corporis et sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere vel benedicere aut salutare nec plebem utique exhortari.

VIII.

De superbis ecclesiae libertis ut ad servitium revocentur.

Octava discussio est agitata de quodam Eliseo ex familia Egabrensis ecclesiae, qui ab episcopo suo traditus libertati de libertate confestim ad contumaciae morbum transiliit, sicque per superbiam non solùm ejusdem episcopi veneficis artibus salutem laedere voluit, sed etiam patronam ecclesiam libertatis immemor damnavit[10]. Adversùs quem ingrati actio canonum ac legum auctoritate justè dirigitur, scilicet ut immeritae libertatis damno mulctatus ad servitii nexum quo natus est revocetur. Talium enim status, qui contra episcopum suum vel patronam ecclesiam nititur, decidi potiùs quam servari[11] convenit, ut quorum libertas perniciosa est sit salutifera servitus, et qui superbire noverint adepta libertate praediti discant obedire subjecti.

IX.

De oeconomis ne ex laicis constituantur.

Nona actione didicimus quosdam ex nostro collegio contra mores ecclesiasticos laicos habere in rebus divinis constitutos oeconomos. Proinde pariter tractantes elegimus, ut unusquisque nostrum secundùm Chalcedonensium patrum decreta ex proprio clero oeconomum sibi constituat. Indecorum est enim laicum vicarium esse episcopi et seculares in ecclesia judicare: in uno enim eodemque officio non decet dispar professio. Quod etiam in lege divina prohibetur dicente Moyse: *Non arabis in bove simul et asino;* id est homines diversae professionis in officio uno non sociabis. Unde oportet nos et divinis libris et sanctorum patrum obedire praeceptis constituentes, ut hi qui in administrationibus ecclesiae pontificibus sociantur discrepare non debeant nec professione nec habitu: nam cohaerere et conjungi non possunt quibus et studia et vota diversa sunt. Si quis autem episcopus post haec ecclesiasticam rem aut laicali procuratione administrandam elegerit aut sine testimonio oeconomi gubernandam crediderit, verè ut contemptor canonum et fraudator ecclesiasticarum rerum non solùm Christo de rebus pauperum judicatur reus, sed etiam et concilio manebit obnoxius.

X.

De monasteriis non convellendis.

Decima actione poscentibus monasteriorum patribus pari sententia statuimus, ut coenobia nuper condita in provincia Baetica, sicut et illa quae sunt antiqua, immobili et inconcussa stabilitate permaneant solidata. Si quis autem, quod absit, nostrùm vel nobis succedentium sacerdotum quodlibet monasterium aut vi cupiditatis expoliandum aut simulatione aliqua fraudis convellendum vel dissolvendum tentaverit, anathema effectus maneat a regno Dei extraneus, nec proficiat illi bonum fidei vel operis ad salutem qui tanti et tam salutaris vitae destruxerit tramitem. Super haec etiam universi Baeticae provinciae episcopi congregati eumdem[12] sacrilegum et eversorem a communione suspendant, convulsum monasterium cum rebus suis restaurent, ut quod impiè unus subverterit omnes piè reforment.

XI.

De monasteriis virginum ut a monachis tueantur.

Undecima actione consensu communi decrevimus ut monasteria virginum in provincia Baetica[13] condita monachorum administratione ac praesidio gubernentur. Tunc enim salubria Christo dicatis virginibus providemus, quando eis patres spirituales eligimus, quorum non solùm gubernaculis tueri sed etiam doctrinis aedificari possint, ea tamen circa monachos cautela servata, ut remoti ab earum peculiaritate nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiarem permissum, sed neque abbatem vel eum qui praeficitur extra eam quae praeest loqui vir-

10 In reliquis praeter A. praedamnavit.
11 Æ. BR. E. 3. 4. T. 1. 2. U. conservari.
12 BR. T. 1. 2. U. G. eumdem sacri coetus eversorem.
13 Ex reliquis praeter A. in quo: Baetica vel ubique condita.

ginibus Christi aliquid, quod ad institutionem morum pertinet, licebit; nec cum sola quae praeest frequenter eis loqui oportet sed sub testimonio duarum vel trium sororum, ita ut rara sit accessio et brevis omnino loquutio. Absit enim ut monachos, quod etiam dictu nefas est, Christi virginibus familiares esse velimus, sed juxta quod jussa regularum vel canonum admonent longè discretos atque sejunctos eorum tantùm easdem gubernaculis deputamus, constituentes ut unus monachorum probatissimus eligatur, cujus curae sit praedia earum rustica vel urbana intendere, fabricas extruere, vel si quid aliud ad necessitatem monasterii providere, ut Christi famulae pro animarum suarum tantùm utilitate sollicitae solis divinis cultibus vivant, operibus suis inserviant. Sanè is qui ab abbate praeponitur judicio sui episcopi comprobetur. Vestes autem illae iisdem coenobiis faciant a quibus tuitionem expectant, ab iisdem denuò, ut praedictum est, laborum fructus et procurationis suffragium recepturae. Si qui autem monasteriorum hanc ordinationem aut contempserint aut qualibet inertiae dissolutione neglexerint, sciant quòd eorum tepor atque superbia excommunicationis sit plectenda censura.

XII.

De quodam Acephalorum episcopo.

Duodecima actione ingressus est ad nos quidam ex haerese Acephalorum natione Syrus, ut asserit ipse, episcopus, duarum in Christo naturarum proprietatem abnegans et deitatem passibilem asserens: cujus dum nostris sensibus tanti erroris confusio patuisset, prolatis illi de incarnatione domini nostri Jesu Christi testimoniis sanctorumque patrum sententiis recitatis, omni eum deinde exhortatione ad verae fidei rectitudinem sacerdotali modestia invitavimus. Qui salutaribus monitis pertinaciter per multos diuturnosque conflictus communionem renitens, tandem gratia divina edoctus cunctis coram adstantibus haeresem propriam abdicavit, duasque naturas et unam personam in uno eodemque domino nostro Jesu Christo confessus est, credens impassibilem naturam deitatis atque in sola humanitate suscepisse infirmitates passionis et crucis. Conversus itaque atque receptus susceptae fidei confessionem cum stipulatione jurejurando protulit, atque ab omnibus suis erroribus purgatus apparuit. Talique pro merito gaudentes Christo gratias egimus, quòd eumdem post pravitatem haeresis ad rectitudinem fidei divina gratia promovisset, quem optamus ut permanens in fide Christi purè ac devotissimè conservetur.

XIII.

De duabus in Christo naturis et una persona.

Tertiadecima, id est ultima prosequutione breviter narrandum putavimus ad refutationem eorumdem haereticorum qui duas naturas Christi post unionem delirantes confundunt, et passibilem in eo divinitatis substantiam asserunt; contra quorum blasphemias oportet nos in una persona Christi geminae naturae proprietatem ostendere, passionemque ejus in sola humanitatis susceptione manifestare, ut si fortè aliqui stultorum hujus inscientiae errore decepti sunt, dum ista legerint resipiscant rectaeque fidei veritatem firmiter teneant. Nam proculdubio multi sunt[14] qui secundùm Apostoli vocem prurientes auribus a veritate quidem auditum avertunt, ad fabulas autem convertuntur. Ergo, sicut immaculata fides et sancta ecclesia Dei docet, confitemur dominum nostrum Jesum Christum intemporaliter ex Patre Deo natum, temporaliter ex utero gloriosae virginis Mariae hominem editum, et ob hoc in una subsistenti persona duas naturas habentem, deitatis qua ante secula genitus est, humanitatis in qua diebus ultimis editus est; in illa secundùm formam Dei, in ista secundùm formam servi consistens; in illa Patri manens aequalis, in ista sine peccato similis nostrae conditioni; in illa invisibilis, in ista visibilis; in illa inviolabilis, in ista passibilis; in illa ex qua mori non potuit, in ista in qua mortem suscepit. Cujus geminae naturae distinctio primùm ex litteris legis, deinde ex propheticis et evangelicis atque apostolicis depromenda est paginis, ut ea quae asserimus non argumentis sed exemplis scripturarum firmemus. Lex in una eademque Salvatoris[15] nostri persona sic demonstrat utramque naturam; divinam, loquente Domino ad Moysem: *Ecce mitto angelum meum qui praecedat te*[16], *observa eum et audi vocem ejus, quia est nomen meum in illo;* humanam, loquente eodem Domino ad Abraham: *In semine tuo benedicentur omnes gentes;* id est in carne Christi quae de Abrahae stirpe descendit. Propheta in Psalmis sub una eademque Christi persona sic ostendit utramque naturam, divinam secundùm illud: *Ex utero ante luciferum genui te*; humanam secundùm hoc: *Et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus*; divinam secundùm illud: *Eructavit cor meum verbum bonum;* humanam secundùm hoc: *Speciosus forma prae filiis hominum.*

14 T. 1. 2. sunt stultorum qui.
15 Æ. Christi persona.
16 In T. 2. recentiori manu duas inter lineas additur: *et custodiat te in via et introducat ad locum quem praeparavi, observa eum.*

Prophetia in Proverbiis in una eademque Christi persona sic declarat utramque naturam: divinam secundùm illud: *Ante colles genuit me;* humanam secundùm hoc: *Dominus creavit me in initio viarum suarum;* divinam secundùm illud: *Necdum erant abyssi et ego jam concepta eram;* humanam secundùm hoc: *Sapientia aedificavit sibi domum,* corporis utique sui templum in quo filius Dei inhabitaret, dum Verbum est caro factum. Prophetia in Esaia sub una eademque Christi persona sic demonstrat utramque naturam, deitatis secundùm illud: *Numquid qui alios parere facio ipse non pariam? dicit Dominus;* humanitatis secundùm hoc: *Ecce virgo in utero concipiet et pariet filium:* divinitatis secundùm illud: *Rorate coeli desuper et nubes pluant justum;* humanitatis secundùm hoc: *Aperiatur terra et germinet Salvatorem et justitia oriatur simul;* humanitatis secundùm hoc: *Parvulus natus est nobis;* divinitatis secundùm illud: *Filius datus est nobis.* Parvulus enim Christus ad susceptae humanitatis naturam pertinet, quia homo factus est; Filius autem datus ad divinitatem, quia Dei Filius, et ut ostenderet in utraque natura unam esse personam parvulum natum et Filium datum adjecit: *Vocabitur nomen ejus magni consilii angelus, Deus fortis, Pater futuri seculi.* In Evangelio quoque in uno eodemque Christo divinae naturae significatio est: *Ego et pater unum sumus;* humanae naturae insinuatio: *Pater major me est;* divinae naturae significatio: *Ego sum veritas et vita;* humanae naturae insinuatio: *Tristis est anima mea usque ad mortem;* divinae naturae significatio: *Omnia per ipsum facta sunt;* humanae naturae insinuatio: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Pater.*

Paulus quoque apostolus in uno eodemque Christo naturam divinitatis exprimit dum dicit: *Primogenitus omnis creaturae ipse est ante omnes, et omnia in illo constant:* naturam humanitatis declarat dum dicit: *Ipse est caput corporis ecclesiae:* et alibi: *Qui quum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens.* Per hoc enim quod dixit: *Qui quum in forma Dei esset,* naturam in eo divinae majestatis ostendit: pro eo autem quod adjecit, *Formam servi accepit,* naturam in eo humanae humilitatis significavit. Et iterum: *Quum esset,* inquit, *dives, pauper factus est ut illius inopia nos divites essemus.* Ubi enim dixit: *Quum esset dives*, divinae naturae gloria panditur, et ubi adjecit, *Pauper factus est*, humanae infirmitatis subjectio demonstratur. In ipso initio apostolici symboli geminae sic ostenditur in una eademque Christi persona naturae distinctio; deitatis ex Patre dum dicit: Credo in Deum Patrem omnipotentem et in Jesum Christum filium ejus unicum, Deum et dominum nostrum; humanitatis ex matre dum adjecit: Natum de Spiritu Sancto ex utero Mariae virginis.

Ecce ex utroque Testamento duae naturae in Christo, divinitatis una, altera humanitatis, quae quidem gemina unam fecit personam, quia unus idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.

Jam vero de passione ejusdem salvatoris nostri et domini Jesu Christi, quam in sola humanitate non in deitate sustinuit, sicut superiùs legis et prophetarum auctoritas, evangeliorum quoque et apostolorum praedicatio adhibenda est.

Lex de passione corporis Christi sic dicit: *Lavabit in vino stolam suam et in sanguine uvae pallium suum.* Quid hìc pallium, quid stola nisi caro Christi passionis sanguine decorata? Haec enim sola contumelias crucis sustinuit; divinae verò naturae majestas nihil injuriae sensit.

Propheta quoque in Psalmis passionem Christi in carne sola esse sic asserit: *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea:* ubi non deitatis sed tantùm crucifixi corporis injuria intelligitur. Ibi enim in membrorum significatione sola caro clavis suspensa in ligno atque suffixa pronuntiatur, sicut et apud Jeremiam legitur: *Venite, mittamus lignum in panem ejus*, id est crucem in corpore ejus. Neque enim divinitas ligno suspendi potuit, sed sola utique humanitas cruce suffixa pependit; cujus etiam caro tolerantiam mortis perpessa sic ostenditur alibi dum dicit: *Caro mea requiescit in spe;* utique quia sola in Christo carnis materia mortis fragilitate defuncta spem resurrectionis suae spectabat, etiam sine corruptione receptura dum adjicit: *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Salomon autem in Canticis Canticorum passionem carnis Christi sic praedicat dicens: *Manus*, inquit, *meae distillaverunt myrrham et digiti mei guttam:* ubi specialiter ostenditur in manibus ac digitis solam carnem Christi suffixam stipite, sicut in psalmo centesimo octavo decimo legitur: *Confige clavis timoris tui carnes meas.*

Esaias autem Christum in sola humanitate qua apparuit passionis injuriam suscepisse ita praedixit: *Homo*, inquit, *in plaga et sciens ferre infirmitates, verè languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit.* Quis ipse nisi utique homo? nam pati et deficere in illo natura Dei non potuit, sed homo portavit in eo passionem et mortem, in quo et ipsa mors habet conditionem. Nam et quum de eo idem propheta dixisset: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* et adjecit: *Quare rubrum est vestimentum tuum et indumentum tuum tamquam calcantium in torculari?* Quid hìc per indu-

mentum et vestimentum rubrum voluit ostendere nisi solam carnis Christi passionem crucis infectam cruore? Unde et in ipsa passione chlamyde coccinea Christus induitur, ut imago sanguinis tantùm in carne demonstraretur. Jeremias quoque corpus solum obtulisse Christum passioni sic loquitur: *Non sum*, inquit, *contumax neque contradico, corpus meum dedi percutientibus:* non dixit divinitatem quae passionem nescit perferre. Et iterum: *Posui scapulas meas ad flagella et maxillas ad palmas.* Quod et ipsum ad carnis patientiam non ad deitatis refertur injuriam. Et Zacharias: *Videbunt*, inquit, *in quem confixerunt.* Quem alium nisi indubitanter hominem, quem judaei crucifixerunt, et in carne judicantem videbunt?

Ecce pronuntiata est passio corporis Christi ex lege et prophetis: transeamus inde ad evangelia. Ibi quaeramus Christum filium Dei in sola carne portasse valetudines passionis, injuriam crucis, loquente ipso discipulis: *Ecce ascendimus Hierosolymam et consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis: tradetur enim gentibus et illudetur et flagellabitur et conspuetur et postquam flagellaverint occident eum, et die tertia resurget.* Quod totum in Christo secundùm hominem dictum non ad substantiam deitatis sed ad naturam pertinet carnis. Quod etiam in sequentibus docetur, judaeis dicentibus Christo: *Quod signum ostendis nobis quia haec facis?* Et dixit Jesus: *Solvite hoc templum et post triduum suscitabo illud.* Hoc autem dixit de templo corporis sui, nam et in passione sua dum corripiens proditorem diceret: *Juda, osculo filium hominis tradis?* Quem interrogat tradere proditorem, nisi hominem[17]? quem et comprehenderunt, non deitatem quam caecati perfidia nec agnoscere potuerunt.

Beatus autem apostolus Paulus Christum in homine solo pertulisse crucem sic asseruit: *Ut homo*, inquit, *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis:* qui proinde dicit: *Ut homo*, ut nuncupatione hominis distinctio naturae insinuaretur passibilis. Quod confirmans aliàs ait: *An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus? Qui non infirmatur sed*[18] *potens est in vobis; nam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei.* Passus est ergo Christus et mortuus sed ex nostra infirmitate; vivit autem impassibilis et immortalis sed ex sua virtute, quae tanta est ut in se nec passionem recipiat nec mortem admittat. Petrus quoque apostolorum princeps crucis Christi supplicium sic praedicat in solo corpore consummatum: *Qui peccata*, inquit, *nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiae viveremus, cujus livore sanati sumus.* Et paulò post: *Christo igitur passo in carne.* Ergo si Christus in carne est passus, non est secundùm Deum sed secundùm hominem crucifixus.

Ecce perpatuit de Filio Dei quòd passus est, quòd mortuus est, corporis hoc tantùm fuisse, non deitatis; aliena sunt enim ista a Deo, testante propheta de illo: *Deus sempiternus, Dominus creans fines terrae non laborabit neque deficiet.* Et[19] psalmus[20]: *Tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* Omnes enim in Christo infirmitates humanitas sola portavit; caro enim habuit vagitus infantiae, non divinitas: caro est pannis involuta, non deitas: caro habuit alimenta, caro portavit aetatum commercia: nam et quòd fatigatus est, quòd esuriit, quòd dormivit, quòd flevit, quòd passioni proximus tristis fuit, quòd postremò ipsam passionem et mortis conditionem sustinuit, totum hoc ad infirmitatem pertinet humanitatis, non ad incomprehensibilem substantiam deitatis. Unus est enim Christus Deus et homo, Verbum et caro, sed unde Deus inde habet immortalitatem, unde homo inde pertulit passionem, et unde caro inde mortuus, et unde Verbum inde aeternus. Neque enim potest esse deitate passibilis qui est virtute paternae naturae aequalis: unde et Patri derogatur dum natura deitatis in Filio passibilis creditur. Nam si una Patris et Filii substantia est, utique sicut Pater ita et Filius immortalis est, et si *Ego et Pater unum sumus*, sicut in Patre non est mors ita nec in Dei Filio mors; et si verum est: *Omnia quae habet Pater mea sunt*, ergo immortalitas Patris cum Filio est communis. Nam quod ait Apostolus de infidelium ignorantia: *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent*, non quasi Dominus gloriae sit crucifixus, ut natura deitatis videatur esse passibilis, sed quia unus in utraque natura est Christus, secundùm assumpti hominis formam Dominus gloriae dicitur passus, sicut è contrario illud: *Nemo ascendit in coelum nisi qui descendit de coelo filius hominis*, dum de coelo non descendisset nisi tantùm Dei Filius nondum idem factus hominis filius. Propter personae igitur unitatem et ad hominem referuntur in Christo quae Deo propria sunt, et divinitati adscribuntur quae hominis sunt; et ideo dum pati et mori non deitatis sed carnis proprium sit, tamen propter personae unitatem ipse Deus et natus ex virgine et passus et mortuus praedicatur, sed infirmitate carnis nostrae non virtute divinitatis

17 BR. T. 1. 2. hominem? et comprehenderunt.
18 Ex reliquis praeter A. in quo: *sed potens est verbum ejus in vobis.*
19 T. 1. 2. ac.
20 U. Psalmista.

suae. Quod verò idem Apostolus ait: *Si enim quum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus;* sic hìc dicitur Filius Dei mortuus, sicut dicitur de martyribus passis et mortuis, quorum tamen animae non sunt occisae in corporis passione ore veritatis testante: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Ubi agnosci oportet, si anima martyrum corpore perempto suppliciis extingui non potest, Deus qui est conditor animarum quomodo per crucem carnis pati potuit exitium mortis? Quod etiam alibi apertiùs declaratur, eodem Filio Dei loquente: *Potestatem habeo ponendi animam meam et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quòd si ipsa deitas mortua extitit, quaero: quis animan ipsam resumpsit? stultum est ergo crucis passionem divinae applicare naturae, sed tantùm creabili et humanae. Sola enim caro crucis exitium sensit, sola caro lanceam pertulit, sola sanguinem et aquam manavit, ipsa sola mortua, ipsa sola in sepulchro posita, ipsa sola de sepulchro tertia die resuscitata, quae etiam glorificata coelos adiit, in qua et venturus est judex in gloria Patris judicaturus[21] vivos et mortuos.

Prolatis igitur novi ac veteris Testamenti testimoniis in quibus duae naturae Christi patefactae sunt in una subsistenti persona, et in quibus passio ejus apparuit in homine solo expleta, deinde oportuit sententias subnecti sanctorum patrum qui in sacris litteris ingenti gloria fulserunt, ut etiam eorum traditione perpateat quia dominus noster Jesus Christus ex duabus naturis et una persona subsistit, et quia mortem et passionem in sola carne suscepit.

Sanctus igitur Hilarius in expositione epistolae ad Timotheum sic loquitur: Nam et quum dicit scriptura homo Christus, et quum dicit Christus mortuus, et quum dicit: *Verbum caro factum est*, non expoliandus est per fraudulentiam legentis expositionibus suis sermo. Namque ubi homo Christus est praecedit mediator Dei atque hominum, ex Deo homo, utrumque unum, et inter hominem et Deum medius confessione in se utriusque naturae. Ubi Christus mortuus est subjicitur: qui resurrexit, qui est in dextera Dei: in morte ejus carnis nostrae infirmitas est, in resurrectione virtus[22] ejus, in consensu Dei dignitas. Sanctus quoque Ambrosius in expositione evangelii secundùm Lucam sic asserit: Non enim suam sed nostram crucem Christus ascendit, nec mors illa divinitatis sed hominis fuit. Et paulò post: Etenim Christus omnia et in Christo omnia, licèt in singulis Christus operetur, caro tamen moritur ut resurgat. Item idem in eodem libro exponens inter alia dicit: *Tristis est anima mea:* et alibi: *Nunc anima mea turbata est valde:* non ergo suscipiens sed suscepta turbatur, anima enim obnoxia passionibus, divinitas libera. Denique spiritus promptus, caro autem infirma; tristis est autem non ipse, sed anima, non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima: suscepit corpus meum, non me fefellit ut aliud esset et aliud videretur. Sanctus Athanasius in tractatu quem scripsit de Christi Nativitate sic dicit: In hoc sit ergo, fratres carissimi, fides nostra, in hoc tota salus et vita consistat, ut credamus Deum Dei Filium primùm ante omnia secula a Deo Patre invisibiliter et impassibiliter genitum, deinde ex Maria virgine secundùm hominem natum, et secundùm hunc hominem passum, mortuum et sepultum resurrexisse, ab inferis ascendisse in coelum. Item idem in expositione de Fide: Verbum, inquit, nascitur de virgine Maria accipiens corpus animale, sed neque Sermo comprehensus est carne, sed in carne et supra carnem, et sicut Deus praescius, Dei virtus, Dei veritas, passus autem humana, sed Sermo Dei impassibilis est. In passione quidem moritur homo ut vivificaret protoplastum, qui ceciderat per inobedientiam. Sanctus Gregorius scribens ad Celedonium dicit: Naturae enim duae in Christo, Deus et homo, non autem duo filii nec Dii duo. Item idem in sermone de Filio: Uno autem, inquit, capitulo moneo, ut altiora quidem adscribas divinitati et illi naturae quae passionibus et corpore probatur esse superior, humiliora verò humanae naturae attribuas, quae ex parte infirmitatis nostrae assumpta est. Item ipse in quarto libro contra Eunomium: Et ne aliquis incorruptibili naturae deitatis crucem passionis applicet, per alia manifestiùs talem emendat errorem, mediatorem ipsum Dei et hominum et hominem et Deum ipsum nominans, ut quum duo de uno dicantur, congruum intelligatur circa utrumque, circa deitatem quidem impassibilitas, circa humanitatem autem dispensatio passionis. Sanctus quoque Basilius in quarto libro contra Eunomium ita scribit: Quid est: *Dominus creavit me, et ante omnes colles genuit me?* Ubi intelligendum hoc quod *genuit* de Dei Filio, hoc autem quod dicit *creavit* de ea parte qua in forma servi est, ut utramque naturam in una persona ostenderet. Sanctus Cyrillus in prima ad Successum epistola dicit: Ergo quantum quidem ad intellectum pertinet et ad videndum tantumdem oculis animae, quemadmodum incarnatus est Unigenitus, duas naturas esse dicimus, unum autem Filium et Christum et Deum et Dominum, Verbum incarnatum et hominem

21 In reliquis praeter A. judicaturus de vivis et mortuis.

22 BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. virtutis ejus potentia, in consensu.

factum confitemur. Item in secunda ad eumdem Successum epistola sic ait: Quum unus, inquit, sit et solus Filius Christus, idem ipse Deus et homo sicut in deitate perfectus, ita et in humanitate perfectus: non autem ipsum unigenitum Filium Dei, secundùm quod intelligitur et est Deus, passum esse in sua natura, sed passum esse terrena natura. Oportet etenim necessariò utraque servari uni et vero Filio, et non pati secundùm deitatem, et dici passum esse eumdem secundùm humanitatem: ipsius enim passa est caro. Idem in expositione Levitici inter alia: Totum in his iterum circuminspice Salvatoris nostri mysterium et emundationem quae per sanctum baptismum fit: duas enim aviculas sumi jubet vivas et mundas, ut intelligas per volatilia coelestem hominem simul et Deum in duas naturas, quantum pertinet ad rationem, dividendum unicuique convenientem. Item sanctus Augustinus in Excerptis: Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est, nec divinitas quippe in creaturam mutata est ut desisteret esse divinitas, nec creatura in divinitatem ut desisteret esse creatura. Nam si substantia hominis, quod absit credere, in divinitatem conversa est, augmentavit aliquid deitati; sed absit ut augmentum recipiat ineffabilis et incomprehensibilis plenitudo. Manet ergo utraque Filii Dei natura et una persona. Rursus ipse adversùs Maximum: Si ergo attendas distinctiones naturarum, Filius Dei de coelo descendit, et filius hominis crucifixus est: si unitatem personae, et filius hominis descendit de coelo et Filius Dei est crucifixus in terra. Idem in sequentibus: Oportebat Christum pati et resurgere a mortuis die tertia. Ubi resurgeret nisi in eo quòd potuit cadere? Ibi resurrexit ubi mortuus est: quaere mortem in Verbo, numquam esse potuit: quaere mortem in anima, numquam fuit: quaere mortem in carne, planè ibi fuit, et ideo ibi fuit quia mors vera fuit. Et paulò post: Quid miraris? certè vita est Christus. Quare mortua est vita? nec anima mortua est, nec Verbum mortuum est, caro mortua est. Quare? ut in ea mors moreretur. Idem in explanatione Joannis evangelistae: Quis ergo est per quem factus est mundus? Christus Jesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? idem ipse Jesus Christus, sed in forma servi. Beatus quoque Leo apostolicae sedis antistes in ea epistola quam scripsit ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum sic ait: Salva igitur proprietate utriusque naturae et in unam coëunte personam suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostrae debitum natura inviolabilis naturae est unita passibili, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Et paulò post: Qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo: tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura, et sicut forma servi Dei formam non adimit, ita forma Dei servi formam non minuit. Item paulò post: Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis, et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit. Sanctus quoque Fulgentius in libro quem de Incarnatione domini nostri Jesu Christi scripsit inter alia sic intulit: Dico itaque vobis juxta sanctorum patrum traditionem dominum nostrum Jesum Christum in duabus naturis et inconfusis, id est divinitatis et humanitatis, una persona sive substantia confiteri. Idem post alia: Si quis igitur in domino nostro Jesu Christo aut duas naturas aut unam noluerit sive dubitaverit credere ac praedicare personam, vel si quis noluerit confiteri eumdem Deum atque hominem, id est Verbum incarnatum de Maria virgine pro nostra salute veraciter natum, tantùm catholica fide reprehenditur ac demonstratur extraneus, ut sacramento redemptionis humanae resistat ingratus. Et paulò post: Verbum ergo caro factum unus et plenus est Christus, unus ex utraque atque in utraque, id est humana divinaque natura, in quo sic utriusque naturae prorsus initio gloriosa subsistat[23], ut sive divinitati Christi humanitatem quis demat, sive humanitati divinitatem detrahat, Christum sacrilega infidelitate et blasphema praedicatione dissolvat. Item paulò post: Christus pro nobis est carne passus, qui de Deo Patre solus natus est impassibilis Deus. Ipsum itaque Christum filium Dei pro nobis mortem carne gustasse salva immortalitate divinitatis ejus veraciter credimus. Et iterum post hoc: Sed quia non est alter Deus, alter homo, sed idem unus est Christus Deus et homo, profectò idem Deus Christus est qui mortem sua carne suscepit, et idem homo Christus est qui mortem sua divinitate destruxit. Idem quippe Christus Dei filius qui divinitate mori non potuit, carne mortuus est, quam mortalem Deus immortalis accepit; et idem Christus Dei filius carne mortuus resurrexit, quia immortalitatem suae divinitatis

23 Æ. BR. E. 4. persistat. T. 1. 2. U. G. persistit.

carne mortuus non amisit. Hinc est quòd etiam post resurrectionem suam sicut in cicatricibus veris et in vera comestione piscis et mellis solliditatem in se verae carnis edocuit, ita clausis foribus ingrediens veram in se virtutem sempiternae divinitatis ostendit, ut agnosceretur et naturalis fuisse Christi morientis infirmitas, et eidem resurgenti naturalis inesse majestas.

Haec quidem quae tam divinae scripturae quàm etiam sanctorum patrum eloquia docuerunt, decretis nostris breviter inserta protulimus demonstrantes geminam carnis et deitatis naturam in una Domini et Salvatoris nostri persona, passum quoque eumdem in ea natura quae corporis est, non passum in ea natura quae deitatis est. His igitur concordi sententia in tribus secretariis definitis, pro confirmatione sui proprias subscriptiones subjecimus.

Isidorus in Christi nomine ecclesiae Hispalensis episcopus subscripsi.

Bisinus in Christi nomine ecclesiae Eliberitanae episcopus subscripsi.

Rufinus in Christi nomine ecclesiae Asidonensis episcopus subscripsi.

Fulgentius in Christi nomine ecclesiae Astigitanae episcopus subscripsi.

Cambra in Christi nomine ecclesiae Italicensis episcopus subscripsi.

Joannes in Christi nomine ecclesiae Egabrensis episcopus subscripsi.

Fidentius in Christi nomine ecclesiae Tuccitanae episcopus subscripsi.

Theudulphus in Christi nomine ecclesiae Malacitanae episcopus subscripsi.

Honorius in Christi nomine ecclesiae Cordubensis episcopus subscripsi.

LXVIII.

CONCILIUM BARCINONENSE PRIMUM[1].

Quum convenissent in Dei nomine Barcinone sancti episcopi, id est, Sergis metropolitanus, Nibridius Barcinonensis, Casontius Empuritanus, Andreas Ilerdensis, Stafilius Gerundensis, Joannes Caesaraugustanus, Asellus Dertosanus, haec observanda constituerunt.

I. Ut psalmus quinquagesimus ante canticum dicatur.

II. Ut benedictio in matutinis fidelibus sicut in vespera tribuatur.

III. Ut nullus clericorum comam nutriat aut barbam radat.

IV. Ut diaconus in consessu presbyteri nullatenus sedeat.

V. Ut episcopo praesente orationes presbyteri in ordine colligant.

VI. Poenitentes viri tonso capite et religioso habitu utentes jejuniis et obsecrationibus vitae tempus peragant.

VII. Ut poenitentes epulis non intersint nec negotiis operam dent in datis et acceptis, sed tantùm in suis domibus vitam frugalem agere debeant.

VIII. De his qui in infirmitatibus poscunt poenitentiam et a sacerdote accipiunt, si postea convaluerint vitam poenitentium peragant, excepta manus impositione, segregati a communione quamdiu probabilem sacerdos eorum approbaverit vitam.

IX. Jubemus verò in infirmitate positis, viaticam benedictionem percipiant.

X. De monachis verò id observari praecipimus quod synodus Chalcedonensis constituit.

De fisco Barcinonensi.

Dominis sublimibus et magnificis filiis aut fratribus numerariis Artemius vel omnes episcopi ad civitatem Barcinonensem fiscum inferentes: Quoniam ex electione domini et filii ac fratris nostri Scipionis comitis Patrimonii in anno feliciter septimo gloriosi domini nostri Reccaredi regis in officium numerarii in civitatem Barcinonensem provinciae Tarraconensis electi estis, et a nobis sicut consuetudo est, consensum ex territoriis, quae nobis administrare consueverunt, postulastis; idcirco per hujus consensi nostri seriem decrevimus, ut tam vos quàm agentes, sive adjutores vestri pro uno modio canonico ad populum exigere debeatis, hoc est siliquas octo, et pro laboribus vestris siliquam unam, et pro inevitabilibus damnis

1 Deest hoc concilium in reliquis codicibus praeter Æ. ex quo desumptum est.

vel inter pretia specierum siliquas quatuor quae faciunt in uno siliquas quatuordecim. Inibi hordeo, quod pro nostra definitione, sicut diximus, tam vos quàm adjutores atque agentes exigere debeant, nihil amplius praesumant vel exigere vel auferre. Si quis sanè secundùm consensum nostrum adquiescere noluerit vel tibi inferre minimè procuraverit in specie, quod tibi convenerit, fiscum suum inferre procuret. Quòd si ab agentibus vestris aliqua superexacta fuerint, quàm hujus consensi nostri tenor demonstrat, vos emendare et restituere cui malè ablata sunt ordinetis.

In quo consensu subtèr qui consensimus manibus nostris subscripsimus. Factum consensum sub die pridie nonas novembres anno septimo regni domini nostri.

Artemius in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripsi.

Sophronius in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripsi.

Galanus in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripsi.

Joannes in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripsi.

LXIX.

CONCILIUM BARCINONENSE SECUNDUM[1].

Quum duce domino Jesu Christo die calendarum novembrium anno feliciter quarto decimo regni christianissimi et piissimi domini Reccaredi regis Tarraconensis provinciae episcopi in urbem Barcinonensem in ecclesia Sanctae Crucis fuissent congregati, hoc sancta synodus statuere elegit:

I. Ut quum ad officia ecclesiastica clerici provehuntur, nihil pro benedictione aut subdiaconii aut diaconii vel presbyterii collata quidquam vel sub oblationis nomine a quocumque episcopo vel ab ejus clero inquiratur; illud domini Jesu meminentes edictum quod ait: *Gratìs accepistis, gratìs date.*

II. Simili etiam statutum conditione est, ut quum chrisma presbyteris dioecesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur, ne gratia Dei pretio benedictionis affecta simoniacum interitum ementibus vendentibusque associet.

III. Hoc etiam innovandum custodiendumve in omnibus sancta statuit synodus, ut secundùm priscorum canonum constituta vel synodalium epistolas praesulum praemonentes, nulli deinceps laicorum liceat ad ecclesiasticos ordines praetermisso canonum praefixo tempore aut per sacra regalia aut per consensionem cleri vel plebis vel per electionem assensionemque pontificum ad summum sacerdotium aspirare vel provehi, sed quum per canonum conscripta tempora ecclesiasticos per ordinem spirituali opere desudando, probatae vitae adminiculo comitante, conscenderit gradus, ad summum sacerdotium, si dignitati vita responderit, auctore Domino provehatur: ita tamen ut duobus aut tribus quos consensus cleri et plebis elegerit, metropolitani judicio ejusque coëpiscopis praesentatis, quem sors, praeeunte episcoporum jejunio, Christo domino terminante, monstraverit, benedictio consecrationis accumulet. Aliter deinceps, quod absit praesumptum, et ordinatores et ordinatos proprii honoris depositio subsequatur.

IV. Pari etiam consideratione sancientes, ut siqua virgo propria voluntate, abjecta laicali veste, devotarum more induta castitatem servare promiserit, vel siqui hominum utriusque sexus poenitentiae benedictionem expetendo a sacerdote perceperint et ad terrena connubia sponte transierint, aut violenter abstractae foeminae a pudicitiae violatore se sequestrare noluerint, utrique ab ecclesiarum liminibus expulsi ita ab omnium catholicorum communione sint separati, ut nulla prorsus eis vel colloquii consolatio sit relicta.

Asiaticus in Christi nomine episcopus Tarraconensis metropolitanae civitatis his constitutionibus interfui, consensi et subscripsi.

In Christi nomine Ugnus Barcinonensis episcopus hunc consensum subscripsi.

Simplicius in Christi nomine Urgelitanae ecclesiae episcopus hanc constitutionem consentiens subscripsi.

1 Deest hoc concilium in ceteris codicibus praeter Æ.

In Christi nomine Aquilinus Ausonensis ecclesiae episcopus hanc constitutionem consentiens subscripsi.

Julianus in Christi nomine ecclesiae Dertosanae episcopus consentiens subscripsi.

Mumius in Christi nomine ecclesiae Calagurritanae episcopus consentiens subscripsi.

Galanus in Christi nomine ecclesiae Empuritanae episcopus his constitutionibus annuens subscripsi.

Froisclus in Christi nomine ecclesiae Dertosanae episcopus annuens subscripsi.

Joannes peccator de Gerunda in his constitutionibns annuens subscripsi.

Maximus ecclesiae Caesaraugustanae minister in his constitutionibus annuens subscripsi.

Amelius in Christi nomine ecclesiae Ilerdensis episcopus his constitutionibus annuens subscripsi.

Ilergius in Christi nomine ecclesiae Egarensis episcopus in his constitutionibus subscripsi.

LXX.

CONCILIUM NARBONENSE.[1]

In nomine domini nostri Jesu Christi, anno feliciter quarto regni domini gloriosissimi Reccaredi regis, Migetius, Sedatius, Benenatus, Boëtius, Pelagius, Tigridius, Agripinus et Sergis episcopi Galliae provinciae, concilia sanctorum antiquorum patrum vel decreta observare cum Dei timore cupientes, nos in urbe Narbona, secundùm quod sancta synodus per ordinationem gloriosissimi domini nostri Reccaredi regis in urbe Toletana finivit, die calendarum novembrium Deo auspice in unum convenimus, et aliquanta quae justè et piè sunt edita et per patrocinationis potestatem non supplebantur, ad memoriam nunc temporibus domini nostri sub praefationibus deducentes, recapitulare fecimus, et quae pro regula et fidei catholicae disciplina adhuc visa sunt, communi tractatu elegimus conscribenda et canonibus definivimus adjungenda, quae tenor capitulorum subsequenter evidenti jure declarat.

I. Hoc regulariter definitum est, ut nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quae ad jactantiam pertinent mundialem non ad religiosorum dignitatem, ut sicut est devotio in mente ita et ostendatur in corpore, quia purpura maximè laicorum potestate praeditis debetur, non religiosis: quod quisque non observaverit, ut transgressorem legis coërcendum.

II. Hoc itaque definitum est, ut in psallendi ordinibus per quemque psalmum Gloria dicatur omnipotenti Deo; per majores verò psalmos, prout fuerint, prolixiùs pausationes fiant et per quamque pausationem Gloria Trinitatis Domino decantetur.

III. Nam et hoc secundùm priscorum censuram canonum finitum est, ut nullus clericus, subdiaconus, diaconus vel presbyter in plateis resideat; certè nec in plateis stare et fabulis diversis commisceri: quod si quis facere praesumpserit, repellendum omnino ab officio et execrandum; si non emendaverit et a communione et ab officio privetur.

IV. Ut omnis homo tam ingenuus quàm servus, gothus, romanus, syrus, graecus vel judaeus die dominico nullam operam faciant, nec boves jungantur, exceptò si immutandi necessitas incubuerit: quod si quisque praesumpserit facere, si ingenuus est, det comiti civitatis solidos sex, si servus centum flagella suscipiat.

V. Secundùm concilium Nicaenum sanctissimum concinnabula vel conjurationes non fiant clericorum, quae sub patrocinio solebant fieri laicorum; nec unusquisque de inferiori gradu seniorem sibi elatus aut increpet aut injuriet: quod si quis praetermisso tam justae censurae ordine ausus fuerit facere, districtione saevissima corrigatur, ut sub poenitentiae nomine vita recedente, id est anno uno in monasterio sciat abjicere superbiam unde inflatur, quod est diabolus, et addiscat humiliationem, quia per ipsam mortem gustare dignatus est.

VI. Secundùm concilia priscorum orthodoxorum decrevit fraternitas, ut quicumque fuerit culpabilis inventus clericus aut honoratus de civitate et ad monasterium fuerit deputatus, sic abbas qui est prae-

[1] Deest hoc concilium in reliquis codicibus praeter Æ.

dictus cum illo qui dirigitur agat, sicut ab episcopo manifesta correctione fuerit ordinatus: aliter si abbas facere elegerit, pro correctione tempus aliquod suspendatur, quia ob hanc causam dirigitur ut emendet, non ut passim ferculis diversis saturetur.

VII. Quicumque clericorum a maximo usque ad infra contra sanctae ecclesiae utilitatem agere, tractare vel conari fuerit repertus, meritò dejiciatur, quia fidem servare minimè cognoscitur.

VIII. Quicumque clericus, subdiaconus, diaconus, presbyter sine conscientia episcopi aliquid de possessionibus vel de domo ecclesiae tulerint aut fraudem fecerint, non solùm cum omni dedecore constricti restituant quod fecerunt, sed etiam non debere ibi in ecclesia esse ubi fraudem visus est operasse: duobus jaceat sub poenitentia annis et dum defleverit factum, revertatur ad officium.

IX. Hoc ante omnia decretum est, ut judaeis non liceat corpus deducere psallendo, sed ut eorum habuit mos et consuetudo antiqua, corpus deducant et reponant: quod si facere aliter praesumpserint, inferant comiti civitatis auri uncias sex.

X. Hoc maximè definitum est, ut nullus audeat clericorum ordinationem sui episcopi contemnere, sed ubi ordinatus fuerit ambulare debeat cum gratia et obedientia, et quae injuncta fuerint agere: quod si sub cothurno superbiae neglexerit implere, non solùm ab stipendio sed anno uno a communione privetur.

XI. Amodo nulli liceat episcoporum ordinare diaconum aut presbyterum litteras ignorantem; sed si qui ordinati fuerint, cogantur discere. Qui verò diaconus aut presbyter fuerit litteris ineruditus et desidiosè legere vel implere officium distulerit et in ecclesia paratus ad omnia non fuerit, ab stipendio rejiciendum et inclinandum quoad usque curvatus impleat et defendat quod esse cognoscitur aut quid erit in ecclesia Dei: si non fuerit ad legendum exercitatus et si perseveraverit desidiosè et non vult proficere, mittatur in monasterium, quia non potest nisi legendo aedificare populum.

XII. Haec maximè pro Dei timore et modo disciplinae canonicae elegimus custodienda vel tenenda, ut dum missa celebratur, nullus presbyter aut diaconus absque aliqua infirmitate, dum missa perficiatur, egredi de altario audeat, nec diaconus aut subdiaconus, certè vel lector, antequam missa consummetur alba se non praesumat exuere: quòd si quisque non impleverit constituta, presbyteri increpentur ut redeant; diaconos et execrandos et stipendio privandos, reliquos districtione certissima condemnandos.

XIII. Hoc regulariter secundùm priorum statuta canonum finitum est, ut tam subdiaconus quàm ostiarius vel reliqui servitium sanctae ecclesiae consuetum absque ulla desidia impleant et senioribus vela ad ostia sublevent: qui contempserint facere et adimplere, subdiaconos verbis corripiendos, et si non emendaverint, ab stipendio privandos, reliquos flagris coërcendos.

XIV. Hoc itaque propter ampliandam fidei catholicae disciplinam elegimus finiendum vel tenendum, ut si qui viri ac mulieres divinatores, quos dicunt esse caragios atque sorticularios, in cujuscumque domo gothi, romani, syri, graeci vel judaei fuerint inventi aut qui ausus fuerit amodo in eorum vana carmina interrogare et non publicè hoc voluerit annuntiare, pro hoc quod praesumpsit non solùm ab ecclesia suspendatur, sed etiam sex auri uncias comiti civitatis inferat. Illi verò qui tali iniquitate repleti sunt et sortes et divinationes faciunt et populum praevaricando seducunt, ubi inventi vel inventae fuerint, seu liberi seu servi vel ancillae sint, gravissimè publicè fustigentur et venundentur, et pretia ipsorum pauperibus erogentur.

XV. Ad nos pervenit quosdam de populis catholicae fidei execrabili ritu diem quintam feriam, quae dicitur Jovis, multos excolere et operationem non facere: quam rem pro Dei timore execrantes et blasphemantes, quicumque ab hac die praeter festivitates in eo die venientes ausus vel ausa fuerit vacare et operam non facere, si ingenuus est aut ingenua de ecclesia repellendus et sub poenitentia mittendus anno uno, et eleemosyna et fletu satisfaciat ut ei Dominus ignoscat: si servus aut ancilla fuerit, centenis flagellis correcti domino consignentur et ultrà talia eos observare non permittant.

Migetius in Christi nomine ecclesiae catholicae Narbonensis episcopus has constitutiones, secundùm quod nobiscum fratribus nostris Deo inspirante placuit, relegi et subscripsi.

Sedatius in Christi nomine ecclesiae catholicae Veterrensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Boëtius in Christi nomine ecclesiae Magalonensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Pelagius in Christi nomine ecclesiae Neumanensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Tigridius in Christi nomine ecclesiae Agathensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Sergis in Christi nomine ecclesiae Carcassonensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Agripinus de civitate Loteba in Christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

LXXI.

CONCILIUM OSCENSE[1]

HABITUM ANNO TERTIO DECIMO

REGNI DOMINI NOSTRI GLORIOSISSIMI RECCAREDI REGIS.

In nomine domini Jesu Christi convenientes omnes in unum concilio Oscensi, hoc synodus sancta fieri elegit, ut annuis vicibus unusquisque nostrum omnes abbates monasteriorum vel presbyteros et diaconos suae dioecesis ad locum ubi episcopus elegerit congregari praecipiat, et omnibus regulam demonstret ducendi vitas, cunctosque sub ecclesiasticis regulis adesse praemoneat quousque etiam parsimoniae et sobrietatis atque veridicae castimoniae honestorum virorum testimonio fama commendet. Sollicitum etiam pro hac re unumquemque nostrum esse convenit, ut curiosa indagine perquiramus, si presbyteris et diaconibus atque subdiaconibus et clericis pudica et casta sit vita: quòd si, quod absit, quidquam malum de quoquam fama dictaverit, per veram et certissimam clericorum probationem vel virorum amanuensium vel certè illarum faeminarum, de quibus fama percurrit, atque etiam diversis argumentis ex quibus adulterorum indicia certissimè suspicari solent, omnia argutissimè perquirantur, ut nec per falsitatis obumbrationem quisquam notetur, nec per quasdam excusationes admissum facinus operiatur, dum per publicam probationem minimè reconvinci garriant, sed probatae vitae se vixisse, honestorum clericorum testimonio clarere demonstrent.

LXXII.

CONCILIUM EGARENSE[1].

In nomine domini Jesu Christi sub die iduum januariarum anno feliciter tertio regni gloriosissimi domini nostri Sisebuti regis convenientes in unum episcopi provinciae Tarraconensis in locum Egara, id sancta instituit synodus, ut constitutio quae dudum in anno tertio decimo regni divae memoriae Reccaredi regis in concilio Oscensi constituta quidem sed minimè conscripta fuit, confirmata et in perpetuum valitura perduret; et omne quidquid ex castimonia presbyterorum et inferiùs clericorum conscriptum fuit, eadem forma et de omnibus episcopis sub tali industria solertiaque omni tempore pepigendo scrutetur, ut auxiliante Domino et adminiculante, talis vitae sollicitudinem nulla, quod absit, reprehensionis occasio subripere aliquando praevaleat.

Eusebius subscripsi.
Mumius subscripsi.
Joannes subscripsi.
Maximus subscripsi.
Emilia subscripsi.
Rufinus subscripsi.
Ursus subscripsi.
Vincentius subscripsi.
Stephanus subscripsi.
Pompedius subscripsi.
Sinthasius subscripsi.
Justus subscripsi.
Maximus presbyter, agens vicem domini mei Stephani episcopi, subscripsi.
Fructuosus in Christi nomine diaconus, agens vicem domini mei Gomarelli episcopi, subscripsi.

1 Deest hoc concilium in ceteris codicibus praeter Æ.

1 Deest hoc concilium in reliquis codicibus praeter Æ.

LXXIII.

CONCILIUM[1] EMERITENSE

DUODECIM EPISCOPORUM

HABITUM DIE VIII. IDUUM NOVEMBRIS

ANNO XVIII. SERENISSIMI ET PIISSIMI RECCESVINTHI REGIS,

ERA DCCIV.

Congregatis nobis omnibus provinciae Lusitaniae episcopis in nomine Domini et residentibus in sanctae Jerusalem ecclesia, quae in Emeritensi urbe, quae caput hujus provinciae noscitur esse et sub principali nomine manet dedicata, juxta ordinem priorum canonum nostrorum cum Dei juvamine coeptum est initium. Primùm, ut mos est, debitas laudes persolvimus omnipotenti Deo, cujus munere adunati sumus et dono; deinde serenissimo atque clementissimo principi nostro et domino gratiarum actiones impendimus regi Reccesvintho, optantes divinam misericordiam, ut qui ei tribuit regni potestatem concedat et vitae felicitatem cum pacis quiete, sicque eum de suis hostibus reddat victorem, ut suorum inimicorum colla ditioni ejus subdat gratia favente quatenus et praesentem vitam quietus possideat per tempora longa, et post multa annorum curricula beatitudinis gaudia obtineat per secula numquam finienda. Et quoniam de secularibus sancta illi manet cura, et ecclesiastica per divinam gratiam rectè disponit mente intenta, sit illi opitulatrix ineffabilis omnipotentis Dei gratia quae quaerentibus manet propinqua.

I.

De fidei institutione ejusque ordine.

Juxta priorum patrum regulam, quae sanctè nobis est tradita, cujus institutione profectum fidei habet sancta Dei ecclesia catholica, quamlibèt permultis conciliis maneat memorata, oportet tamen a nobis non eam esse praetermittendam. Haec enim est prima concilii via, et nisi dignè fuerit adstructa perveniendi ad aliud ratio est incongrua. Nos ergo quia certos fatemur in fide et perpetim hanc profitemur, ore dignum est in hoc sancto concilio credulitatem nostram exponere.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum dominum[2] Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu Sancto et Maria virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: et in Spiritum Sanctum dominum et vivificatorem ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui loquutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum, vitam futuri seculi. Amen.

Haec est fides nostra et haec credulitas sancta; hanc quisquis dignè tenet judicii tempore remunerationem condignam accipiet; quisquis ab ea discesserit et in hac fide esse noluerit, cum diabolo poenas aeterni supplicii luet. Oremus ergo omnipotentem Deum, ut haec credulitas sincera divina nobis conferat beneficia ejusque pietas sancta praesenti in seculo cuncta nobis dimittat peccata, et quum venerit judicare vivos et mortuos, ad

1 Deest hoc concilium in A. Æ. et E. 3. desumptum est ex codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus.

2 E. 4. T. 1. 2. dominum nostrum Jesum.

dexteram suam nos justificandos statuat. Si quis non crediderit aut confessus non fuerit Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum esse in Trinitate Deum, anathema sit.

II.

De vespertini officii servando ordine.

Sicut in fide sancta nostra est unanimitas, ita pro sancto Dei officio debet esse intentio summa. Oportet igitur ut sicut in aliis ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum priùs dicitur vespertinum quàm sonum in diebus festis, ita et a nobis custodiatur in ecclesiis nostris. Si quis hunc ordinem minimè custodierit in sua ecclesia, cunctosque ad se pertinentes non instruxerit ut bonum hujus operis agant, dum tale ad metropolitani pervenerit aures et fuerit res convicta, excommunicationis se noverit feriri sententia.

III.

Quid sit observandum tempore quo rex in exercitu progreditur pro regis, gentis aut patriae statu atque salute.

Quantum cum Dei juvamine ratio competit[3] ut rectitudinis regula ponatur in ecclesiastico ordine, tantum necessarium est ea excogitare et ordinare, quae clementissimo domino nostro Reccesvintho regi fideliumque suorum genti aut patriae debeant prosperitatem afferre. Ob hoc ergo instituit[4] sanctum concilium, ut quandocumque eum causa progredi fecerit contra suos hostes, unusquisque nostrum in ecclesia sua hunc teneat ordinem, ita ut omnibus diebus per bonam dispositionem sacrificium omnipotenti Deo pro ejus suorumque fidelium atque exercitus sui salute offeratur, et divinae virtutis auxilium impetretur, ut salus cunctis a Domino tribuatur, et victoria illi omnipotenti Deo concedatur. Tamdiu hic ordo tenendus est quamdiu cum divino juvamine ad suam redeat sedem. Quisquis hujus institutionis modum implere distulerit, sciat se a suo metropolitano esse excommunicatum.

IV.

Qualiter metropolitanus suis confinitimis, aut confinitimi metropolitano suo placitum faciant.

Postquam fidei nostrae credulitas est manifesta, illa inserenda curavimus quae rectitudinem faciant in ecclesia sancta. Coetus ergo nostrae unanimitatis hoc inserendum esse curavit, ut tempore quo metropolitanus in ecclesia Dei fuerit ordinatus episcopus, placitum in nomine suorum provincialium[5] episcoporum faciat ut castè, sobriè rectèque vivat. Similiter et quando confinitimi episcopi in ecclesiis, quibus praeesse potuerint, fuerint ordinati, placitum faciant in nomine episcopi sui metropolitani ut castè, rectè et sobriè vivant. Quòd si juxta canonum sententiam per voluntatem metropolitani atque informationis ejus epistolam per regiam jussionem ab alio metropolitano aliqui fuerint ordinati, tempore, quo ad metropolitanum suum post suam venerint ordinationem, tale placitum non differant facere. Quòd si distulerint, tamdiu quisquis ille excommunicatum se esse noverit, quamdiu impleat ordinem bonae institutionis.

V.

Ut episcopus pro sua persona ad concilium non diaconem sed aut archipresbyterum aut presbyterum dirigat.

Juxta canonum ordinem tempore, quo concilium per metropolitani voluntatem et regiam jussionem electum fuerit agere, omnes confinitimos episcopos in unum oportet adesse, nec pro tali re quaelibet causa opponi debetur ad excusationem. Quòd si contigerit aliquem de fratribus retineri ab infirmitate, qualiter non possit venire aut per regiam jussionem injunctum acceperit aliquid agere ut sit per quod non possit concilio interesse, quidquid tale acciderit, metropolitano suo fideliter intimet cuncta per suam epistolam manu sua subscriptam, ut in postmodum quaeratur ne excusationem faciat aliquam. Ad suam tamen personam non aliter nisi aut archipresbyterum suum diriget, aut si archipresbytero impossibilitas fuerit, presbyterum utilem, cujus dignitas cum prudentia pateat, a tergo episcoporum inter presbyteros sedere et quaeque in eo concilio fuerint acta scire et subscribere. Injustum enim hoc accipit coetus noster, ut quisquam episcoporum diaconum ad suam personam dirigat; hic enim, quia presbyteris junior esse videtur, sedere cum episcopis in concilio nulla ratione permittitur. Quemcumque ergo ex presbyteris dirigere elegerit, instructum per informationem dirigat, ut ratio poscit, atque cum eo mandatarium suum juxta legis ordinem munitum, ut si a quolibet contra eumdem episcopum in concilio fuerit suggestum, ab eo quem direxit qui petit accipiat responsum, et justitia quae fuerit ordinata nullam in postmodum dilationem habeat.

VI.

Qualiter episcopus admonitione accepta ad metropolitanum suum veniat.

Deo credimus esse placitum quando pro bono opere dignam in ecclesia sancta imponimus regulam. Ideoque placuit fraternitati nostrae, ut sicut primatus reverentiae a metropolitano episcopo jubetur impendi per synodicam regulam, ita et a comprovinciali-

3 E. 4. T. 1. 2. comperit. 4 E. 4. T. 1. 2. instituit hoc sanctum. 5 E. 4. T. 1. 2. comprovincialium.

bus suis serventur haec monita. Communi deliberatione censemus et sententiae hujus ordinem servandum instituimus, ut dum quisquam comprovincialis episcopus metropolitani sui admonitionem acceperit pro diebus festis Nativitatis Domini et Paschae cum eo peragendis, veniendi ad eum nullam faciat excusationem. Quòd si contigerit eum ab aegritudine esse detentum vel per nimiam intemperantiam aërum non habere qualiter ad praesentiam ejus possit venire, epistolam manu sua subscriptam dirigere debebit, in qua hujus rei causa verissimè notescat. Quòd si sanus, qui admonitionem acceperit, fuerit et venire distulerit, absque excommunicatione dimittendus non erit.

VII.

Qualiter secundùm priorum canonum instituta concilium fiat.

Decretum est de priscis canonibus semel in anno fieri concilium ubi elegerit metropolitanus episcopus, atque in ea sancta regula manet ordinatum, ut comprovinciales episcopi, dum a suo metropolitano fuerint admoniti, praesentes esse debeant ad locum temporis debiti, quae res non extra regiam agitur voluntatem. Sunt nonnulli qui pro hoc admonitionem sui metropolitani et regiam jussionem accipiunt et minimè implent quae jubentur: hos priscorum canonum sententiae excommunicatos esse jubent usque ad tempus superventuri concilii, et quamvis excommunicationis damno feriantur, nihil tale in his impenditur quod debeant metuere. Placuit huic sanctae synodo, ut quisquis ille episcopus ad concilium venire distulerit admonitus, illic excommunicationis agat tempus ubi cum his qui praesentes fuerint elegerit metropolitanus. Cella verò et res ad eum pertinentes, quousque ille sub poenitentia fuerit, instantia et sollicitudine regantur metropolitani; quia ideo est hoc electum ut discat sub poenitentia quod implere noluit voluntate recta. Dum ergo ad suam redierit cellam, rem in statu inveniat quae ecclesiae suae est debita.

VIII.

Quid ordinatum maneat de episcopis qui inter se de parochiis intentionem habent.

Omnibus penè cognitum manet quomodo divina gratia, quae cor serenissimi[6] domini nostri et principis Reccesvinthi regis in manu tenet et ubi vult illud vertit, suggerente sanctae memoriae sanctissimo viro Orontio episcopo, animum ejus ad pietatem moverit, ut terminos hujus provinciae Lusitaniae cum suis episcopis eorumque parochiis juxta priorum canonum sententias ad nomen provinciae et metropolitanam hanc sedem reduceret et restauraret. His ergo juxta eamdem regulam decreto synodico judicii formula et suae clementiae confirmatione ad hanc metropolim reductis, dum miserante Domino principis jussu in unum ad sanctum convenissemus concilium, unus de eis Sclua nomine sanctae Egiditanae ecclesiae episcopus interpellavit sanctam synodum eo quòd Justus Salamanticensis ecclesiae episcopus debitam illi teneret dioecesem, hoc enim etiam adjiciens ut de eo id unde ad Gallaeciae metropolim dioecesis suae fuerat possessum ille reciperet, quamvis longa post tempora, quae parochiae suae fuerant debita. Sed quia antiquorum canonum sunt instituta, ut si in una provincia quisquis episcopus de alterius dioecesi partem aliquam per triginta annos possederit, quietus teneat, justum perspeximus ut quia nec ille triginta annos adhuc habet quo ad hujus provinciae metropolim reductus est, et ille quod perlongo tempore non possedit recepit, et triginta adhuc non sunt in hoc illi impleti anni, sicut ille ad debitam dioecesem rediit, ita et hic qui pulsat dioecesim sibi debitam ordinante metropolitano cum suis fratribus per suum sajonem recipiat; ita tamen ut de praesentia metropolitani inspectores dirigantur, qui per evidentia signa dioeceses ipsas conspiciant, et unusquisque quod illi debitum est accipiat et habeat. Pacta verò, quae juxta canonicam regulam inter episcopos per pacificam deliberationem justissimè fuerint facta, in omnibus placet esse servanda. Omnibus verò episcopis id instituitur esse servandum, ut parochiam suam bene custodiant nec a quolibet fratre eam usurpari permittant: quibus si tricennalis numerus per voluntatem aut negligentiam occurrerit, nullo modo reddenda erit.

IX.

Quid presbyter observare debeat qui presbyteris jubetur dare sanctum chrisma.

Conveniens in omnibus nobis haec manet sententia, quae dignè custodiatur in nostra provincia. Placuit, ut quisquis ab episcopo sanctum in potestate presbyteris ad distribuendum tempore opportuno acceperit chrisma, nihil ab eis beneficii causa tollere aut petere praesumat. Similiter et presbyteri, qui sanctum Dei baptisma infantibus tradunt, nihil pro tali gratia a parentibus eorum auferre praesumant. Quòd si quis aliquid offert per bonam voluntatem, accipiatur gratè, nihil tamen, ut diximus, auferatur quacumque occasione. Si quis sententiae hujus ordinem non custodierit eumque transgredi praesumpserit, tribus mensibus sub poenitentia excommunicatus manebit.

6 E. 4. T. 1. 2. serenissimi atque clementissimi domini.

X.

Ut omnis episcopus infra hanc provinciam constitutus archipresbyterum, archidiaconum et primiclerum in sua ecclesia habeat.

Communi deliberatione sancimus, ut omnes nos episcopi infra nostram provinciam constituti in cathedralibus nostris ecclesiis singuli nostrum archipresbyterum, archidiaconum et primiclerum habere debeamus; sanctus quippe est ordo et a nobis per omnia observandus. Ideoque placuit huic magnae synodo, ut quicumque ad hoc officium pervenerit humilitatem pontifici suo et reverentiam praebeat, ne quolibet modo superbiae fastum quilibet ex his incurrat, sed in ordine quo quisque fuerit constitutus benignè persistat, et sui dignitatem officii per omnia teneat. Si quis ex his sui gradus ordinem non custodierit et quae illi pro tali officio a suo episcopo imperata fuerint adimplere distulerit, prout causa patuerit, excommunicationis damno mulctandum se noverit.

XI.

Ut omnis presbyter, abbas vel diaconus episcopo suo humilitatem teneat et reverentiam summam.

Pervenit ad coetum hujus sancti concilii presbyteros, abbates et diacones episcopo suo inobedientes esse, atque id intromissum est ut dum quilibet ex presbyteris aut abbatibus ecclesiarum suarum a decedentibus episcopis habeant absolutionem, episcopo suo dignam obedientiam justamque reverentiam non exhibeant, et quibus concessa est per canonicam sententiam visitandi suam parochiam, his potiùs infertur injuria et movetur calumnia. Proinde placuit huic sancto concilio, ut tam a presbyteris quàm ab abbatibus sive etiam a diaconibus episcopo honor debitus impendatur, ut a nullo contumelium pati videatur, et quandoque contigerit eum juxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, et dignè eum suscipiant et prout habuerint aut ratio permiserit illi praeparent quae fuerint necessaria. Id ergo per omnia servandum instituimus, ut nulli presbytero vel diacono sine voluntate episcopi sui licentia sit seculares peragere causas[7] aut injunctiones expedire publicas. Si quis hujus ordinem capituli transcendere voluerit, excommunicationis sententia feriendum se noverit.

XII.

Ut episcopus qui illi placiti fuerint de parochia sua presbyteros atque diaconos cathedrales sibi faciat.

Si priorum canonum sententia hunc rectè tenet ordinem, ut episcopus ab alio episcopo, si indigentiam habuerit, clericum ad ordinandum petat et accipiat; cur qui in dioecesi sua habet eos, quos pro Dei officio et suo juvamine dignos repererit, ad suam principalem ecclesiam non perducat et habeat? Pro hujus rei causa hoc elegit unanimitas nostra, ut omnis episcopus provinciae nostrae si voluerit de parochitanis presbyteris atque diaconibus cathedralem sibi in principali ecclesia facere, maneat illi per omnia licentia. Hi tamen qui fuerint transducti humilitatem dignam episcopo suo teneant, et eo honore et reverentia habeantur et venerentur in cathedrali ecclesia, sicut hi quos constat fuisse ordinatos in ea, et quamvis ab episcopo suo stipendii causa per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab ecclesiis tamen in quibus priùs consecrati sunt vel a rebus earum extranei non maneant, sed pontificali electione sub presbyteri ipsius ordinatione presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat et discretione prioris presbyteri victus et vestitus rationabiliter illi ministretur ut non egeat: aut si quaesierit qui ordinatur stipendium a suo presbytero accipiat, quantum dignitas officii eum habere expetat; clericis verò vel quos ad serviendum ei dederit per discretionis modum quae necessaria sunt ministret. Si quis sententiae hujus ordinem implere distulerit, prout ratio permiserit, excommunicandum se esse noverit.

XIII.

Ut episcopus eum, quem viderit de clericis suis ad bonum profectum tendere, honorandi et munificandi de rebus ecclesiae licentiam habeat.

In ecclesia Dei sancta congregatio clericorum fit non modica, et sunt aliqui quorum intentio non pauca est in sancto Dei officio, atque multi quos segnitudinis fastus minimè perducit ad bonum profectum. Ob hoc ergo sancto huic placuit concilio, ut quemcumque episcopus ad bonum profectum viderit crescere, per bonam intentionem venerandi, amandi et honorandi atque de rebus ecclesiae quod voluerit illi largiendi habeat potestatem: haec enim causa et majoribus majorem praestat gratiam et minores excitat ut ad melius tendant. Quidquid ergo bonis largitur per gratiam ita in jus habeant, ut et remedium ex hoc sentiant et rem Deo dicatam ad augmentum perducant. Quòd si id quod acceperint per suam tepiditatem ad profectum minimè perduxerint aut detrimentum patuerit, episcopus habeat licentiam sine ullo praejudicio in jure ecclesiae revocare rem propriam.

7 Ex reliquis praeter BR. in quo: curas.

XIV.

De pecunia quae in ecclesia Dei offertur fideliter colligenda et fideliter dividenda.

In sancta Dei ecclesia diebus festis pro consuetudine et mercede communicationis tempore a fidelibus pecuniam novimus poni. Pro hoc placuit sancto concilio hanc rectitudinis ponere regulam, ut quia omni clero communis labor manet in officio sancto, omnibus juxta meritum ex hoc rependatur vicissitudo. Statuimus in nostris ecclesiis vel civitatibus hoc esse servandum, ut quidquid pecuniae a fidelibus in ecclesia fuerit oblatum, fideliter collectum maneat et conservatum et fideliter episcopo praesentetur, qualiter exinde tres partes fiant aequales: unam episcopus habeat; alteram presbyteri et diacones inibi deservientes consequantur, et inter se ut dignitas et ordo poposcerit dividant; tertia verò subdiaconibus et clericis tribuatur, ut a primiclero, juxta quod in officio eos perspicit esse intentos, ita singulis dispensetur. Similis forma et de parochitanis presbyteris in ecclesiis illis a Deo creditis erit servanda.

XV.

Ut episcopi atque presbyteri pro gravibus causis, quod legum damnant sententiae, sine judicis examine familiam ecclesiae non debeant extirpare.

Si regalis pietas pro salute hominum suarum legum dignata est ponere decreta; cur religio sancta per sancti concilii ordinem non habeat instituta quae omnino debent esse cavenda? Ideoque placuit huic sancto concilio, ut omnis potestas episcopalis modum suae ponat irae, nec pro quolibet excessu cuilibet ex familia ecclesiae aliquod corporis membrorum sua ordinatione praesumat extirpare aut auferre. Quòd si talis emerserit culpa, advocato judice civitatis ad examen ejus deducatur quod factum fuisse asseritur. Et quia omnino justum est ut pontifex saevissimam non impendat vindictam, quidquid coram judice verius patuerit per disciplinae severitatem absque turpi decalvatione maneat emendatum, et ab episcopo suo aut donatus fidelibus suis maneat qui malum aliquod, quod leges graviter damnant admisit, aut abjiciendi eum episcopus si voluerit licentiam habebit. Similiter et quia comperimus aliquos presbyteros aegritudine accedente familiae ecclesiae suae crimen imponere, dicentes ex ea homines aliquos maleficium sibi fecisse eosque sua potestate torquere et per multam impietatem detrimentare, et hoc emendari placuit per rectitudinem hujus sententiae. Instituentes igitur decernimus, ut si presbyter talia pati se dixerit, ad aures hoc sui perducat episcopi: ipse autem datis bonis hominibus ex latere suo judicem hoc jubeat quaerere, et si sceleris hujus causa fuerit inventa, ad cognitionem episcopi hoc reducant et processa ex ore ejus sententia ita malum extirpatum maneat, ne hoc quisquam alius facere praesumat. Si quis sententiae hujus ordinem non observaverit, excommunicationis sententia feriendus erit et a clero abjiciendus.

XVI.

Ut episcopo non liceat tertiam de parochitanis ecclesiis tollere.

Bene disposuit divina gratia ut unaquaeque ecclesia quidquid a fidelibus collatum est habeat. Perpriscis quippe canonibus erat decretum, ut episcopus de parochitanis ecclesiis tertiam sequeretur, cui sua plenissimè sufficere possunt. Placuit huic sancto concilio, ut nullus provinciae Lusitaniae episcopus sententiae hujus terminum excedat, nec a qualibet parochitana ecclesia tertiam auferre praesumat; sed quidquid exinde consequi potuerat totum in reparationem ipsarum basilicarum proficiat. Omnes verò supradicti presbyteri qui virtutem habuerint episcopo suo placitum faciant, ut reparare ecclesias sibi commissas intendant. Quod si facere distulerint, ab episcopo suo districti ecclesias sibi creditas, ut ratio permittit, dignè reparent. Ecclesiae tamen, quae mundiales res nullas habent, sollicitudine, intentione et dispositione episcopali, ut ratio permiserit, habeant reparationem.

XVII.

Ut post mortem episcopi nulli subjectorum liceat de eo quidquam detrahere.

Quia per divinam gratiam in sancta Dei ecclesia episcopalis ordinatur potestas, dignum est ut sicut honore et bonitate summus habetur in vita, ita post mortem detractio de eo sit nulla. Hujus rei causa hanc sententiam protulit et per omnia jubet esse firmam congregatio nostra. Instituentes igitur decernimus, ut nullus subjectus decedentem detrahat episcopum, nullus de eo deroget nec malum quidquam loquatur. Si quis talia deinceps facere praesumpserit, si presbyter fuerit tribus mensibus ab episcopo suo sub poenitentia religatus maneat; si diaconus, quinque; si subdiaconus aut clericus vel quilibet religiosus de majori gradu, quia constat ex his jam aliquos per bonam actionem esse venerandos, novem; si minimi fuerint qui levi corde sint minimaeque adhuc personae, quinquagenis flagellis jussione feriantur episcopi; quòd si laicus, quamvis ingenuus in domo ecclesiae tamen nutritus et ab ecclesiae rebus dignitatis gratia praeditus, juxta quod dignitas ejus exegerit, pro tali excessu excommunicationis sententia feriendus erit; si verò de familia ecclesiae fuerit quisque, quia et in his discretionis est gradus, si major

fuerit qui dignitate polleat, sex mensibus ab episcopo suo excommunicatus maneat; inferior tamen aut minima persona disciplinam mereatur, juxta quod episcopi sui processerit sententia. Dignum est etenim ut cui in vita honor fuit impensus, post mortem detractionis subtrahatur stimulus.

XVIII.

Ut parochitani presbyteri juxta ut posse habuerint de familia ecclesiae suae clericos sibi faciant et habeant.

Quidquid unanimiter dignè disponitur in sancta Dei ecclesia, necessarium est ut a parochitanis presbyteris custoditum maneat. Sunt enim nonnulli qui ecclesiarum suarum res ad plenitudinem habent, et sollicitudo illis nulla est habendi clericos cum quibus omnipotenti Deo laudum debita persolvant officia. Proinde instituit haec sancta synodus, ut omnes parochitani presbyteri, juxta ut in rebus sibi a Deo creditis sentiunt habere virtutem, de ecclesiae suae familia clericos sibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutriant ut et officium sanctum dignè peragant, et ad servitium suum aptos eos habeant. Hi etiam victum et vestitum dispensatione presbyteri merebuntur, et domino et presbytero suo atque utilitati ecclesiae fideles esse debent. Quòd si inutiles apparuerint, ut culpa patuerit, correptione disciplinae feriantur. Si quis presbyterorum hanc sententiam minimè custodierit et non adimpleverit, ab episcopo suo corrigatur ut plenissimè custodiat quod dignè jubetur.

XIX.

Ut presbyter, qui plures ecclesias habuerit commissas, pro singulis dominicis diebus in singulis sacrificium Deo offerre intendat.

In parochiis multae sunt ecclesiae constitutae, quae a fidelibus factae aut paucum aut nihil de rebus videntur habere; sacerdotali ergo decreto presbytero uni plures extant commissae; unde cavendum est ne occurrente paupertate ordo ibidem non impleatur missae. Proinde salubri deliberatione censemus, ut pro singulis quibusque ecclesiis, in quibus presbyter jussus fuerit per sui episcopi ordinationem praeesse, pro singulis diebus dominicis sacrificium Deo procuret offerre, et eorum nomina, a quibus eas ecclesias constat esse constructas vel qui aliquid his sanctis ecclesiis videntur aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore missae; quòd si ab hac decesserunt aut discesserint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo in ordine. Si quis hanc institutionem presbyter implere neglexerit, dum talis causa per quemlibet ad aures sui episcopi pervenerit, presbyter ille excommunicationis sententia feriendus erit.

XX.

Qualiter libertos episcopi faciant vel qualiter liberti a patrocinio ecclesiae numquam discedant.

In priorum canonum ordine institutum manet qualiter episcopi de familia ecclesiae libertos debeant facere. Multi etenim sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonicum ordinem impleant et sic libertos faciant, et sunt multi qui nihil habentes ad hanc gratiam veniunt et sic libertos facere praesumunt. Tales etiam libertos regula canonica esse non jubet stabilitos: contingere etenim solet ut postquam manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor qui aut ecclesiae familiam minimè quaerat aut per bonam voluntatem vel negligentiam hi a quo nihil ecclesiae offerente liberi facti sunt longo pro tempore libertos se esse defendant, atque eas libertates ita abscondant ut pro hoc quaerenti episcopo laborem faciant. Talium si sit voluntas, licentia conceditur nulla quia non potuerunt, neque a servitio ecclesiae numquam discedunt et pro his rebus in libertate permanere non poterunt. Sanctorum canonum non abjicienda sunt instituta atque his quae implenda esse oportet addimus nova. Placuit huic sanctae synodo, ut quisquis dignè juxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat et a patrocinio ecclesiae ipse aut posteritas ejus numquam discedat. Quisquis verò, non ut ordo canonicus poscit, libertus fuerit factus, quamvis prolixitas temporis in scripturae suae textu inveniatur, quia a servitio ecclesiae numquam visus est abscesisse, et canonica sententia rescindi jubet talem libertatem, ut ille et posteritas omnis ejus in servitio permaneant sanctae ecclesiae, cui debiti manent per veram originem. Illos verò per omnia stabilitos in libertate esse instituimus, qui ab his episcopis liberi sunt vel fuerint facti, qui de suo bona plurima sanctae ecclesiae, in qua praesident, per suae scripturae textum cognoscuntur contulisse: et hi quamlibèt jubeantur esse stabiles, nullo modo recedendi sunt a patrocinio sanctae ecclesiae. Quòd si contigerit eos eorumque filios personis ingenuis esse conjunctos, et quandoque eorum posteritas patrocinium ecclesiae voluerit despicere ex cujus familia per veram originem constat eos genitos esse, si ex his libertis trahunt originem qui juxta canonicam sententiam jubentur esse stabiles, et dignitatis suae nomen teneant et ecclesiae patrocinium numquam amittant. Certè si ex his inventi fuerint originem trahere, quos canonicae regulae non jubent liberos esse, quamlibèt post longa tempora dummodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad sanctae ecclesiae cui pertinent jura. Liberti

tamen ex familia ecclesiae facti et posteritas quae ex his est procreata, si libertatem suam vel parentum suorum inventi fuerint celasse aut abscondere, et tempore quo ab episcopo fuerint admoniti eam praesentare distulerint, dum eorum origo, ut jam diximus, fuerit manifestata per legalem testem, ad servitium ecclesiae reducantur, et ut episcopo fuerit placitum ita eos habeat. Haec forma et in presbyteris servanda erit, qui cum voluntate episcopi sui juxta canonicam regulam de familia suae ecclesiae liberos facere voluerint.

XXI.

Qualiter stabilitum maneat quod episcopus in amicis suis servis aut libertis de re ecclesiae suae donare voluerit.

Non putandum est contra regulam iri canonicam, quando ea instituimus quae servari oportet de re ecclesiastica. Quamvis etenim canonicae sententiae ordinem habeant, quid episcopus pro re ecclesiae observare debeat; opportunum tamen est ut ubi ab episcopo bonus impenditur profectus, a succedente institutus teneatur modus. Placuit huic sancto concilio, ut si episcopus ecclesiae suae in qua praesidet de rebus suis inventus fuerit plurima contulisse, quidquid amicis suis servis aut libertis vel quibuslibet personis de ecclesiae suae rebus compertus fuerit aliquid donasse, si triplum aut multò plus patuerit esse quod conscripsit in nomine ecclesiae suae, firmum maneat quod distribuit in personis quae praenotatae sunt superiori ordine, nec licebit succedenti episcopo prioris sui irrumpere voluntatem. His etiam si causae ecclesiasticae fuerint commissae, et fideliter prosequentes in rebus ecclesiae profectum visi fuerint facere, laboris sui consequantur mercedem, ita ut de eo quidquid adquisierint, quia constat eos non sine utilitate ecclesiae negotia commissa peragere, de eo quidquid cum fide et bona intentione ad effectum perduxerint et ad jus ecclesiae per eos reductum patuerit, de mobili re decimum suum sequantur; pro immobili ab episcopo repensationem dignam accipiant, et tamen quae meruerint ipsi aut posteritas eorum vel quibus largiri voluerint perenniter possideant. Si quis episcoporum contra hujus sententiae ordinem agens irrumpere voluerit quod prior ejus fecit, et vocem amittat et scripturae quae facta est poenam adimpleat, insuper et a coetu fraterno excommunicatus maneat, ut excessûs sui emendet causam.

XXII.

Qualiter excommunicari oportet qui canonis hujus non custodierit sententiam.

Quia juvante nos divina gratia ea in hoc sancto concilio peregimus quae ad rectitudinem ecclesiastici ordinis sunt debita, in aliquibus sententiis cavendi modum imposuimus, aliqua tamen, quia singulari ordine non manent constricta, per hujus sententiae decretum instituimus, quod quisque episcoporum vel presbyterorum atque inferiori gradu constituti debeant metuere. Quisquis hujus canonicae regulae instituta servare distulerit, quamlibèt major esse videatur, mediocri verò aut inferiori gradu constitutum se esse perspexerit, ut causa permiserit, a metropolitano episcopo cum suis confinitimis, qui suprà notatum sententiarum ordinem custodierint, is qui servare distulerit excommunicatum se evidentissimè noverit.

XXIII.

Confirmatio hujus concilii.

Postquam fidei nostrae exposuimus credulitatem et quae necessaria extiterunt, ut potuimus, digessimus per ordinem, Creatori nostro et Domino quem credimus Trinum in unitate et veneramur unum in Trinitate, Patri et Filio et Spiritui Sancto debitas persolvimus laudes, tantae majestatis glorificantes nomen qui dignatus est nobis rectitudinis viam ostendere: ac deinde serenissimo atque piissimo orthodoxo viro clementissimo domino nostro Reccesvintho regi gratiae impendimus opem, cujus vigilantia et secularia regit cum pietate summa, et ecclesiastica pleniùs disponit divinitus sibi sapientia concessa. Ipse enim Dominus, cujus Trinitatem veneramur et confitemur, et ecclesiae suae fidei conferat lucra et sacerdotibus, ministris atque omni clero, ut dignè illi serviant, conferat remedia quae ipsi sunt placita; clementissimo principi Reccesvintho regi felicem vitam felicioraque praesenti in seculo et futuro pòst in regno sempiterna concedat gaudia possidenda; atque id omnibus in se credentibus praestare dignetur, ut dum sui judicii manifestare voluerit tempus, omnibus tribuat perenne remedium ipse Dominus et Redemptor noster, qui cum Deo Patre et cum Spiritu Sancto in Trinitate Deus permanet unus, cui est honor, gloria, virtus et imperium nunc et in omnia secula seculorum. Amen.

Proficius Dei miseratione Lusitaniae provinciae sanctae Emeritensis ecclesiae metropolitanae episcopus haec gesta synodalia cum confinitimis meis episcopis instituta manu mea subscripsi.

Ego Sclua Egiditanae[8] civitatis ecclesiae episcopus pertinens ad metropolim Emeritensem haec instituta cum archiepiscopo meo Proficio a nobis definita subscripsi.

Adeodatus in Christi nomine sanctae Pacensis ecclesiae episcopus similiter.

8 T. 1. 2. Igiditanae.

Asphalius in Christi nomine sanctae Abilensis ecclesiae episcopus similiter.

Theodericus in Christi nomine sanctae Olyssiponensis ecclesiae episcopus similiter.

Theodisclus Dei misericordia episcopus sanctae ecclesiae Lamecensis similiter.

Justus Dei miseratione sanctae Salamanticensis ecclesiae episcopus similiter.

Cantaber Dei gratia episcopus sanctae ecclesiae Conimbriensis similiter.

Donatus in Christi nomine episcopus sanctae ecclesiae Cauriensis similiter.

Exarnus Dei misericordia episcopus sanctae ecclesiae Oxonovensis similiter.

Petrus Dei misericordia Elborensis ecclesiae episcopus similiter.

Aloarius indignus sanctae Calabriensis ecclesiae episcopus similiter.